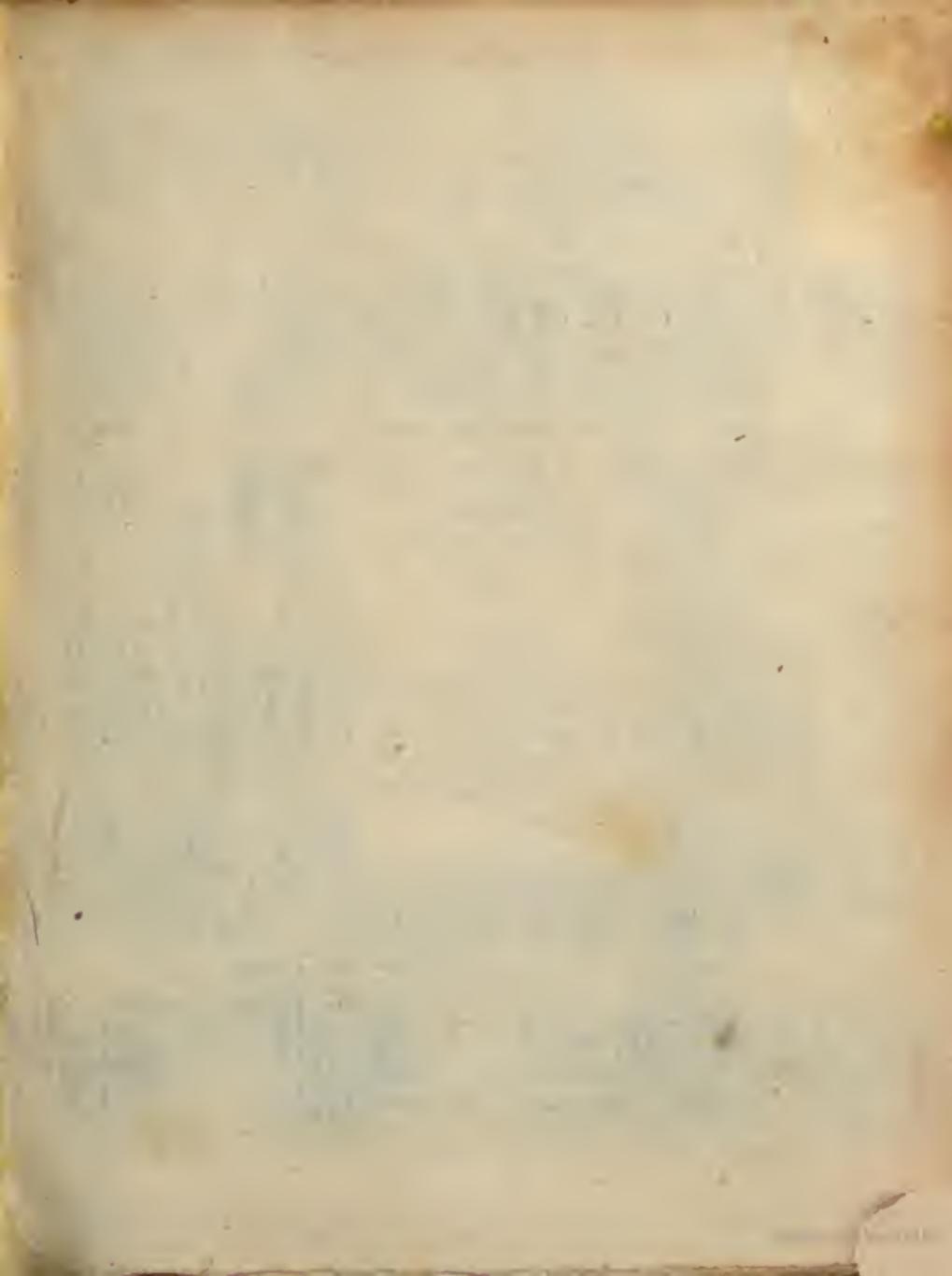
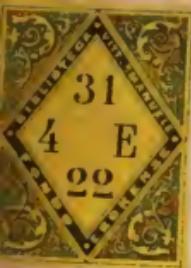

A. Tab. IV. n. 1

31

4 E

22

VITÆ
D AURELII
AUGUSTINI
LIBRÆ IV.

AUCTORE
R. P. JOANNE RIVIO,
S. TH. Doctore,
Ordinis Eremitarum
S. AUGUSTINI
Per Inferiorēm Germaniam
Priore Provinciali.

ET HAC

ET QUILA

ET ILLA

31.4 E.22

Л Т
А И С Т О
У М О В А
А С Е В О

ЭХОТОМ
С Р А Й А Н Е Р Я
С Т О Р О
С Т О Р О
С Т О Р О
С Т О Р О

V I T Æ
DIVI AVRELII
AVGVSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
E T
ECCLESIÆ DOCTORIS EXIMII,
Ex Operibus eius concinnatæ, rerumque ab eo
gestarum & scriptarum
LIBRI QVATVOR.

*In quibus Historiæ Ecclesiasticæ Africanae, Manichæorum item,
 Donatistarum, Arianorum, Pelagianorum, aliarumq; bæreſeon*

S Y N O P S I S :

Omnibus Augustini Libros legere & intelligere
 volentibus necessaria.

Studio & Industriâ Reuerend. P. IOANNIS RIVII,
 S. Theol. Doctoris & Professoris, Ord. Eremitarum
 S. AVGVSTINI, per Germaniam Inferiorem
 Prioris Prouincialis.

A N T V E R P I Æ,
 Ex Officina HIERONYMI VERDVSSII 1646.

INTROITUS
VICTORI

ANTIPHONA
VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ANTIPHONA VICTORI

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS^{mo.}
DOMINO,
D. IACOBO BOONEN,
ECCLESIÆ METROPOLITANÆ
MECHLINIENSIS
ARCHIEPISCOPO,
Belgicæ Primi, Regiæ Majest. ibidem
à Consiliis Status, &c.

Illustrissime Domine.

 This Dominus Avgustinus, tum propter excellentem vita*m* sanctitatem, tum doctrina*m* ac Theologica*m* professum eminentiam, omni saeculo & aetate apud omnes in ore & honore uerit; hoc attamen tempestate non puto esse ullum hominem, vel tam temeriter in sacra doctrina versatum, vel nouorum adeo negligentem, ut non saepius senserit Augustini nomine aures suas animumque pulsari. Hoc ubi primum a sexenio circiter fieri cœpisset; dolebam sanè (quam-
á 3 quam

DEDICATIO.

quam id s̄epe deploraueram) non extare conscriptam eius vitam , aliasque res gestas & scriptas , vti tanti viri nominisq; dignitas exigebat . Verum quidem erat hanc vitæ rerumq; historiam contineri in Operibus ipsius , ab Auctore vbi occasio tulisset , posteritati commendatam ; sed quoniam vasta eadem sunt & ardua , lectoresque suos aliò rapiunt ; nemo obseruabat omnia , sed pauci pauca . Inter hos ego me fuisse profiteor : qui postquam huius Oceani profundum ingressus sum , extuli quædam quæ palam omnibus supernatabant , alia , quæ sunt eruta altius . Neque sum idcircò tam temerarius , vt omnia me putem expiscatum esse : quin potius existimem , longè plura fugisse sollertia meam , quæ repetitis fortasse laboribus , aut instituto spicilegio , in commune orbis vniuersi horreum conferemus . Sciebam ex discipulis Augustini fuisse Possidium , qui Magistri vitam edidisset : sed neque ignorabam id cum fuisse factum , cùm recens Viri memoria & honor , omnium animis occursabat : vt non debuerit idcircò Possidius , plura quām paucula complecti eo compendio vitæ Magistri , quod summâ fide conscriptum posteris reliquit . Cupidum enim plurium Lectorem , ad libros & volmina Augustini remittit . Igitur hic Possidij riuulus accessit ad ipsum quem adiuimus , Augustini fontem : hoc inquam simpulum , ad eius puteum . Ceteri qui pōst secuti

D E D I C A T I O.

secuti sunt, Vitæ D. Augustini Scriptores, ponderandi fuerunt auctoritate suâ & vetustate: vt nemo latus sit ægrè, si fontem ipsum & puteum, post riulum Possidij & simpulum adeamus potius, quam in lamis & stagnis hominum recentiorum brachia lassando eruamus non tam gemmas, quam lordes. De huius ergo Historiæ fide nemo in posterum, opinor, dubitabit. Nam quis rectius nouerit Augustinum, quam Augustinus ipse? Quis eum fidelius expresserit? Si enim rerum à se gestarum certissimus Auctor est Iulius Cæsar; quantò iustius est, se suaque narranti Augustino fidem adhibere? Huius perinde voluminibus omnibus illustratis, quod sparsim annotare licuit, in narrationis ordinem redigimus, adscripto sicuti potuimus Anni indicio, tamquam iunctâ Historiæ & rerum præteritarum face.

Porrò hic D. Augustinus, non tam meo, quam suómet proprio. vt dixi, penicillo depictus, nullijs alterius pinacothecam spectabat quam Tuam, Illustrissime Præsul. Nam sicuti olim in Ecclesia, Litterarum quas formatas appellabant beneficio; iuicem communicare Episcopi solebant; & suæ quosdam modo fidei testimonium in alterius animum transfundere: ita sanè non fidei dumtaxat suæ, sed doctrinæ etiam & sententiarum præsidio, pridem se penetra-

D E D I C A T I O .

netralibus animi Tui intulit Augustinus. Neque
formidamus , vt hanc possessionem pristinam ali-
quando amittat. Radices eius nimiopere veteres sunt :
& non approbas , scimus , eos , de quibus grauiter
*I.Di-Cassiodorus : Sunt nonnulli qui putant esse laudabile , si quid
un. Lea. contra Antiquos sapiant , & aliquid noui , unde perire Videan-
c.ii. tur inueniant.*

Quàm enim id præfidenter hodie fiat , non est o-
pus scribendo aperire : quando eadem superbia , quæ
homines arbitrij sui laudatores facit & æstimatores ;
reddat Veterum Patrum contemtores : quorum perin-
de Theologicam scientiam habeant infra Peripateticas
suas & profanas quisquilias.

Iam & Episcopi res gestæ , tanti equidem quan-
tus Augustinus fuit , nemini quàm eiusdem Ordinis
Viro summo , inscribi debuerunt : vt cum Te tem-
porum nostrorum speculum Vitæ habemus ; habeas
ipse memoriam Ante-diu-cessorum. Etenim in do-
ctrinæ puritate (quod tralatitium est) Augusti-
num nobis aliquem repræsentas : in animi robo-
re , per hanc temporum difficultatem , Ambrosium :
in benignitate Martinum : vt quos dignitate &
æctate sequeris , porrò sequaris imitatione virtu-
tum .

Atque hæ cauſſæ sunt , cur Patrocinium Tuum ,
meus

D E D I C A T I O:

meus ecce Augustinus imploret : neque Episcopus
pietate & doctrinā præcipuus , voluerit alterius ,
quam vtroque hoc titulo spectabilis Episcopi , tecta
subire. Tu eum accipe Illustrissime Præsul , & tantum
ex Africa hospitem , cordis tui beneuolo hospitio
dignare.

Bruxellæ è Cænobio Augustiniano , ipso die san-
cti Præsulis Augustini. 1645.

Illustrissima & Reuerendiss.

Gratia Tua humilis Seruus

F. IO. RIVIVS.

āā

PRÆ

P R A E F A T I O

A D L E C T O R E M.

MUlti sunt, fateor, qui in hoc Vitæ D. Aurelii Augustini agro amplissimo, eruditio-
nis & industriae suæ sulcos duxerunt;
sed haud tali existimmo successu, ut erue-
rint omnia, & singula. Nam sicuti om-
nes non habuerunt easdem scribendi cau-
fas; ita in variis scopos abierunt, prout
suam quisque controversiam optabat esse decisam. Nos, ho-
rum nihil oculis praefiximus, sed unam & solam Historiae veri-
tatem: quam ut asequi possimus tanto siue rectius, siue certius;
non aliud ferè Vitæ, rerumq; à se gestarum scriptarumq; te-
stem citabimus, quam ipsummet AVGVSTINV M: qui
viti optimus; ita verissimus sui ipsius ipse pīctor est. Non ta-
men præteribimus quæ illius æui, atque etiam aliorum sequen-
tium scriptores fide digni, de eo memoriae prodiderunt, quantum
propositi nostri ratio permittet. Ea verò ex ipsis fontibus, in
quibus reperimus, educta publicamus: neque alienis oculis alicubi
lectum hic transferimus magis, quam scribimus alienā manu.
Vtrumque enim, quia errori atque deceptioni obnoxium, studio-
sè vitauimus. Vale, ac fruere.

A D

A D A V C T O R E M
H V I V S O P E R I S.

A Vdebóne tuis secretum tradere conchis
Aurium , ab inuidia quod procul esse iubet
Et candor meus, & comperta scientia , quam te
Hac in materie maximam habere scio ?
Qui Vitam AVRELII mundo ha^ctenus AVGVSTINI ,
Conscriptam variis exhibuere libris ;
Rancida dumtaxat s^ecli monumenta nouelli ,
Somnia quæ possis dicere vana fenum ,
Iudicio procul , & procul omni mente dedisse ,
Atque ipsos fontes præteriisse Operum :
E quibus illius certo ordine gesta decebat ,
Et solis , vitam mordicūs eruere .
Hinc etenim turbata fides ætatis , & Anni
Confusi , & vitium replet in Historiam :
Dum quæ facta , infecta volunt : infectaque facta ,
Quod p^ost anteriūs , quod priūs vterius .
Cæteraque in genere hoc quamplurima , quæ tuus arte
Mirificâ in versum protulit ecce labor .
Cessabunt igitur lites : AVRELIVS ipse
Totius vitæ testis & auctor adest .

Ludebat God. vanden Mortelle. I. C.

A D E V N D E M.

DOctrinæ en phœnix ex se redit AVGVSTINVS :
Scribere vel scribi verius an potuit ?

A L I V D.

ERivo pelagus doctrinæ exundat , ab orbe
Pelagij fordes diluat vt reliquas .

B. A. M. G. F.

C E N S V R A.

P Ublico Ecclesie bono & eruditorum desiderio consulit Reuerendus admodum ac eruditiss. Pater IOANNES RIVIVS S. Theol. Doctor, Patrum Augustinianorum in Belgio Prior Provincialis, dum in hoc suo libro SANCTVM AVGVSTINVM rediuinum exhibet, non alienis coloribus sed propriis, & ipsis penè verbis Sanctissimi Doctoris depictum. Non potuit Alexander nisi Apellis penicillo depingi: non potuit magnus Augustinus nisi ab Augustino, aut magno Augustiniano viuis coloribus delineari. Ita censeo hac 21. Ian. 1645. Bruxellis.

HENRICVS CALENVS Archidiaconus Metropolitana
Ecclesia Mechliniensis ac Illustrissimi Domini Archie-
piscopi Vicarius Generalis.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hispaniarum, Indiarum, &c. Rex Catholi-
cus, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, &c. Serenissi-
mus Belgarum Princeps, diplomatis suo sanxit, ne quis Librum, cui titu-
lus est, Vita D. AVRELII AVGVSTINI Libri IV. auctore R. P.
IOANNE RIVIO S. Th. Doctor Ordini Eremitarum S. AVGVSTINI
per Inferiorem Germaniam Priore Provincialis, præter HIERONYMI
VERDVSSI Typographi Antuerpiensis voluntatem vlo mo-
do imprimat, aut alibi impressum in Inferioris Germaniae ditiones
importet intra nouennium. Qui secus faxit, confiscazione Librorum &
alii graui pœna multabatur, vti latius patet in litteris datis Bruxellæ
28. Martij, Anno M. DC. XLV.

signat

STEENHUYSE.

DIVI

VITÆ
D. AVRELII
AVGVSTINI
LIBER PRIMVS.

Hoc primo Libro, qui propriè Auguſtinum tangit, breuiter ac succinctè vitam eius exhibemus, quam tum ante tum post Baptismum duxit: illam liberam & per varios errores cœpit antem, hanc Monachismo, Presbyterio, & denique Episcopatu, atque interea Libris conscriptis & editis, oppidò memorabilem: unâque cum natura dotibus, gratia diuina charismata. Quæ deinde in Episcopatu siue pro Fidei Catholice contra varias Heresēs defensione, siue pro morum restituzione egit; tribus sequentibus Libris prolixius, ac plenis, ut ita dicam, velū persequemur.

CAPVT I.

AVGVSTINVS ANTE ET POST
BAPTISMVM, VSQVE AD PRESBYTERIVM.

S. I.

Nascitur Anno 354.

Augustinus natus est Tagalte, in Provincia Africana, Idibus Nouembbris: parentibus honestis & Christianis. *Pofid. c.1. Aug. lde viii. beat. & l.4. Confess. c.7.* Tanta vero res tamque mirabilis, vila

ci pa-

ei natuitas humana fuit aditusque in vitam , vt de suâ scribat: Quid volo dicere Domine Deus meus , nisi quia nescio vnde venerim huc? in istam dico mortalem vitam , an mortem vitalem , nescio. Deus enim est qui per parentes carnales , ex carne & in carne nos format in tempore. &c. l.i. Conf. c.6. & l.9. c.13.

§. II.

Augustini Parentes.

PAter ei PATRICIVS fuit , de numero Curialium in municipio Tagaſtensi. l.9. Conf.c.13. Possid.c.1 l.2. conf.c.3. Per id tempus Curiales & Decuriones in municipijs vocabantur , qui Romæ & in colonijs Senatores : ideò quia curiæ officium administrabant , & procurabant munia ciuilia. Erat vir animosus , sed opibus tenuis : sicuti benevolentia præcipius , ita irà feruidus : infidelis primùm , pōst fidelis. l.2. conf. c. 3. l. 9. c. 9.

Mater MONICA , orta Christianis parentibus , & educata pudicè ac sobriè: diligentiâ potissimum famulæ cuiusdam decrepitæ , quæ patrem eius infamem portauerat , sicut dorso grandiuscularum puerularum parvuli portari solent. l.9. conf. c. 8.9. & 13. Vbi plenis annis nubilis facta est ; tradita viro , seruuiuit veluti domino : atque ita tolerauit cubilis iniurias , vt nullas de hac re cum marito haberet unquam simultates.

Nouerat enim non resistere viro irato , non facto tantum , sed ne verbo quidem refracto verò & quieto , cùm opportunum videret , rationem facti sui reddebat , si forte ille inconsideratiū commotus fuerat. Hoc quoque illi munus grande Deus donauerat , quod inter dissidentes atque discordes quaslibet animas , vbi poterat , tam se præbebat pacificam ; vt quidquid inimicum utrumque audisset , neutri parti proderet , nisi quod ad eas reconciliandas valeret. l.9. conf.c.9.

Fuit viri vnius vxor: mutuam vicem parentibus reddidit : domum suam piè tractauit : in operibus bonis testimonium habuit : nutrit filios , toties eos parturiens , quoties à Deo deuiare cernebat. *ibid.* Quare cùm videret mortem filij , ex fide & spiritu quem in Deum habe-

habebat; exaudiuit eam Dominus: exaudiuit eam, nec despexit lacrymas eius, cum profluentes rigarent terram sub oculis eius, in omni loco orationis eius. Hinc illud somnium, quo consolatus est eam, ut vivere secum crederet filium, & habere eandem mensam in domo. Et alterum praterea responsum, per sacerdotem Dei Episcopum quemdam, & exercitatum in libris diuinis, qui affirmabat fieri non posse, ut filius istarum lacrymarum periret. l.3. conf. c.11. & 12.

Etenim his freta, & pietate fortis, terrâ mariique filium secuta est, in periculis omnibus de Deo secura. Nam & per marina discrimina ipsos nautas consolabatur, à quibus rudes abyssi viatores, cum perturbantur, consolari solent, pollicens eis peruentionem cum salute, quia hoc ei Deus per visum pollicitus erat. l.6. conf. c.1.

Filium cum Mediolani reperisset, falsitati iam quidem ereptum, sed veritatem nondum adeptum; pectore pleno fiduciae dicebat: credere se in Christum, quod prius quam de hac vita emigraret, visura eum esset fidelem Catholicum: cum neque interea cessaret Deo misericordiarum preces & lacrymas densiores fundere, ut acceleraret adiutorium suum, & illuminaret tenebras filij sui, & studiosius ad Ecclesiam curreret in Ambrosij ora suspendi. ibid.

Conuersationis enim erat religiosissime: quâ in bonis operibus tam feruens frequentabat Ecclesiam, ut eam propterea Ambrosius diligenter, & sape, cum Augustinum videret, prorumperet in eius prædicationem. Vnde & ipsa, pro eo affectu quo in Ambrosium ferbatur, quem propter salutem filij maximè diligebat, piè & obedienter prohibitionem eius amplexa est, quâ vetuerat ad Memorias vel Oratoria sanctorum (sicuti in Africa fieri solebat) pultes & panem & merum adferre: tum ne villa occasio se ingurgitandi daretur ebriosis; tum quod illa quasi parentalia superstitioni gentilium essent simillima: l.6. conf. c.2. vel quasi egressi de corporibus animæ carnales cibos requirent. serm. 15. de sanct.

Cumque Lustina, Valentiniani Regis pueri mater, Ambrosium per sequeretur, hæresis suæ Arrianæ causâ; & ob id excubaret pia plebs in Ecclesiâ, ne fortasse subitâ hæreticorum audaciâ occuparetur, mori parata cum Episcopo suo; atque ibidem ne mœroris tædio contabes. l.7. ceret, secundum morem Orientalium partium, cœpisset hymnos & psalmos concinere; primas ibi partes tenens sollicitudinis & vigiliarum Monica, orationibus viuebat. l.9. conf. c.7. Vnde contigit post

disputationem De vita beata , vt , recognitis verbis , quæ memorie ipsius penitus inhæserant , quasi euigilans in fidem suam , versum illum Ambrosij , Foue precantes Trinitas , læta effuderit . l. de vit. beat. in fin.

Erat etiam serua scrorum Dei , id est , eorum qui ante dormitionem ipsius , perceptâ gratiâ Baptisimi , in Deo consociati vñâ cum filio eius viuebant : ita curam gerens , quasi omnes genuisset ; atque ita seruiens , quasi ab omnibus genita fuisset . l. 9. conf. c. 9.

Interfuit quoque disputationi non paruæ rei , quam Augustinus die suo Natali cum coniuis habuit , atque in libellum contulit : in quâ , licet anteâ ingenium ipsius atque in res diuinâ inflammatum animum , convictu diuturno & diligentî consideratione perspectum habuisse dicat ; tum verò tanta mens Monicæ apparuit , vt nihil aptius vere Philosophiæ crederetur . Ob quæm cauillam volebat , vt neque alijs colloquiis decesset . l. 2. de Ord. c. 1. Etenim cùm de Vitâ Beatâ disputationum est ; ipsam prorsus arcem Philosophiæ tenuit eius sententia : vt ei tantummodò verba defuerint , vt non sicuti Tullius sese tum panderet . l. de vit. beat. Quapropter recitante verba Tullij Augustino , sic Monica exclamauit , vt iij qui aderant , obliti penitus sexus eius , magnum aliquem virum considerare secum crederent : Augustino quantum poterat intelligente , ex quo illa , & quæm diuino fonte manarent . eod. lib. Iam cùm Philosophia sit amor sapientiæ , quam Augustinus à puero vehementer amauit ; testatur matrem suam non minùs eandem amasse : imò in eâ adeo profecisse ; vt nec cuiusvis incommodi fortuiti , nec ipsius mortis (quod viris doctissimis difficillimum est) horrore deterreretur : vt ob id libenter se illi discipulum tradat . l. 1. de Ord. c. 11.

Quæ cognitione multis quidem ardua ; Monicæ tamen (cuius ingenium quotidie nouum erat , cuiusque animum vel ætate , vel admirabili temperantiâ remotissimum ab omnibus nugis , & à magna labore corporis emergentem , in se multum surrexisse Augustinus cognoverat) tam erant facilia , quæ difficilia tardissimis , miserrimeque viventibus . Quapropter eius sermo , tametsi non careret fortasse locutionis & linguae vitio ; attamen contemptis istis vel puerilibus rebus vel non pertinentibus ad se , ita Grammaticæ pènè diuinam vim naturamque cognoscebat , vt eius animam tenuisse , corpus reliquisse , disertis videretur l. 2. de Ord. c. 17.

Vt sua perinde suorumque vota (quibus non diuitias , vel honores ,
vel

vel eiusmodi res fluxas atque nutantes , & quo quis resistente transeuntes, optabant) deuotissimè impleantur ; maximè iniungit negotium matri : cuius precibus indubitanter credit atque confirmat , istam sibi mentem Deum dedisse , vt inueniendæ veritati nihil omnino præponat , nihil aliud velit , nihil cogitet , nihil amet . Ideoque nec desinebat credere , hoc tantum bonum , quod matre promerente concupierant , eadem petente adepturos . l. 2 de Ord. c. 20.

Ceterum religionis in Deum , eiusque timoris manifestum in Monicā indicium fuit , quod die quodam post cœnam , cùm ad requisita naturæ foras Licentius exiūisset , & ad aliquem cantilenæ modum quem nuper hauserat & amabat , vt fit , melos inusitatum isthic loci paullò clariū cecinisset , Deus virtutum conuerte nos , & ostende faciem tuam , & salui erimus , quām vt ipsa ferre posset ; obiurgauerit illum religiosissima femina quod inconueniens locus cantico esset . l. 1. de Ord. c. 8.

In Africam rediens , cùm apud Ostia Tiberina decubuissest febribus , licet magnâ semper curâ æstuasset de sepulchro quod sibi prouiderat & præparauerat iuxta corpus viri sui ; volens , quia valde concorditer vixerant , adiungi ad illam felicitatem , & commemorari ab hominibus , concessum sibi esse post transmarinam peregrinationem , vt coniuncta terra ambos coniuges tegeret : illam tamen tum curam dimittens , Ponite , inquietabat hoc corpus ubicumque : tantum illud vos rogo , vt ad Domini Altare memineritis mei , vbi fueritis . l. 9. conf. cap. 11.

Ergo imminentie die resolutionis suæ , non cogitauit corpus suum sumptuosè contegi , aut condiri aromatibus , aut monumentum eleatum concepuit , aut curauit sepulchrum patrium : sed tantummodo desiderauit memoriam sui ad Altare Dei fieri , cui nullius diei prætermissione seruierat ; vnde sciret dispensari victimam sanctam , quæ deletum est chirographum quo d' erat contrarium nobis , & triumphatus est hostis , qui delicta nostra computans querit quid obijciat , nihil inueniens in eo in quo vincimus . l. 9. conf. c. 13. Obiit nono agridiñis suæ die , anno ætatis quinquagesimo sexto : ibid. c. 11. Corpus sepultoræ eo loci traditum : ibid. c. 12. postea Martino V. Summo Pontifice Romam translatum , in Ecclesiâ Sancti Augustini honoriſcè conditum est . Martyrol. Rom. 9. Ap. 11.

§. III.

Consanguinei: Amici ac Discipuli.

FRATER Augustini suit NAVIGIVS : *I. de vit. beat. & l. 1. de Ord. c. 2.*
LASTIDIANVS & RVSTICVS consobrini, qui nullum vel Grammaticum passi sunt : *I. de vit. beat. PATRICIVS* subdiaconus, nepos: serm. 50. de diuers. Fuit & illi germana soror quæ vidua Deo seruiens, multo tempore usque in diem obitūs, præpolitā ancillarum Dei vixit *Possid. c. 26. Ang. Epist. 109.* Neptes denique ex patruo & fratre, quæ pariter Deo seruiebant. *Possid. ibid.*

Filium habuit ex se natum carnaliter, nomine ADEODATVM : qui cum esset annorum quindecim, ingenio præueniebat multos graues & doctos viros : *I. 9. conf. c. 6.* & magnum quiddam pollicebatur : *I. de vit. beat. tantis nimurum à Deo gratijs instructus, ut in eo præter peccatum, suum nihil ipse parentis agnosceret. I. 9. conf. c. 6.* Cum Augustino loquitur in libro De Magistro : suntque illius sensa omnia, quæ ibi ex persona collocutoris inseruntur : & quia multa alia eius mirabiliora expertus fuerat ; horrore sibi fuisse illud ingenium ait *ibid.* Obijt baptizatus in adolescentia : securiorque ob id eius meminisse pater solebat, non timens quidquam pueritiae, nec adolescentiae, nec omnino homini illi. *ibid.*

Inter Auditores, primùm Tagaste, deinde Carthagine ALIPIVS suit, ex eodem quo ipse ortus municipio, parentibus primatibus, minor eo natu : quem dilexit propter magnam virtutis indolem, quæ in non magna ætate satis eminebat : *I. 6. conf. c. 7.* Alioquin & corpore satis paruo fuisse ostendit, ubi ait: Quasi vero longum aliquid nos queramus, præsertim aduersus Alipiū : nam non mediocriter parua ista esse fortia & utilia, satis ipse de suo corpore argumentaretur. *I. de vit. beat.* Quā ob caussam (dum contemptim de Alipio iam Episcopo loquitur) Vernulanū peccatorū Augustini, Julianus diminutio vocabulo post nuncupauit. *I. 1. op. imp. c. 8.* Mirum vero quām huic Alipio conueniat, quæ habet Eunapius de alio quodam Alypio Alexandrino, quod corporis modum & ingenium utriusque attinet, Eunapij verba sunt: Actate Iamblichei vixit Alypius, in Dialecticis exercitatissimus, corporis exiguo admodum pauloque quām cubitali, aut pygmæi

maio-

maiore, quod intuenti videri poterat animā, spirituē esse: vsque adeo quod corruptioni obnoxium erat, nihil adolescebat, sed in diuinam quamdam naturam consumebatur. Ut igitur magnus ille Plato, diuinā corpora ait esse diuersa ab ijs quæ sunt animo circumfusa; ita dixerit non absurdè aliquis, etiam illum in animam immigrasse, à quā detinatur possideaturque velut à Deo. *na Eunap.*

Hunc Augustinus Carthagine abduxit ab insaniā Circensium, nē vanorum ludorum præcipiti studio tam bonum interimeret ingenium. *I. 6. conf. c. 7.* ibidemque ab ædituis fori comprehensum, tamquam furem, narrat *cap. 9.* Augustino priùs Romam profectus, vt Ius disceret; iterum amicorum artificio capitul insaniā Ludorum gladiatoriorum, à quibus antea abhorruerat. *ibid. c. 9.* Et factus Asſessor Comitis Largitionum Italicularum, rigorē Legum sustinuit fortiter: nullius potentiam aut ininas vti veritus, ita clausus muneribus. *cod. I. c. 10.* Igitur Manichææ superstitionis cùm esset, *ibid. c. 7.* Romæ repertus, adhæſit Augustino fortissimo vinculo, vnāque Mediolanum profectus est, vbi & aliquid de Iure egit, & assedit ceteris mirabili continentia. *ibid. c. 10.* Nutabat cum Augustino in consilio, Quisnam esset tenendus vitæ modus? *ibid.* cūque esset per id tempus castissimus, & viueret continentissimè; prohibebat eum ab vxore ducendā, tamquam certo inquirendæ Sapientiæ impedimento. *cod. I. c. 12.*

De Persona Christi, ante conuersionem (vti & Augustinus ipse) perperam sentiebat. Hic enim Christum, non personā Veritatis; sed magnā quādam naturā humana excellentiā, & perfectiore participatione sapientiæ præferri ceteris arbitrabatur: Alipius autem, Deum carne indutum ita putabat credi à Catholicis; vt, præter Deum & carnem, non esset in Christo anima mentemque hominis non existimaret in eo prædicari. de quo errore videri potest, *I. de Agone Christi. c. 21.* Quamobrem pigrius moebebatur ad Christianam fidem: cùm videret ea quæ de Christo memoria mandata sunt, sine vitali & rationali creatura fieri non posse. Sed postea hereticorum Appollinaristarum hunc errorem esse cognoscens, fidei Catholicæ contemporatus est. *I. 7. conf. c. 19.*

Réuersus in Africam, priùs Augustino Episcopus creatus est patriæ Ecclésie Tagastensis. Eam ob causam nomislati ante sollet, *Epist. 24. 36. 92. 95. 96. 145. 241.* At tamen nondum ad hanc dignitatem erat

assumptus, cùm Hierosolymam profectus, ibidem Hieronymo innotuit, Epist. 8. (quem perinde Hieronymus amanter salutat, Epist. 18. & 26. apud Angust.) ac deinde in reditu Paullino Nolæ agenti : quem in Augustini amicitiam, virtutis commendatione intulit, Epist 31. Doctrinâ, sanctitate, & legationibus obitis clarus, ad extremum Senex sive Primas Episcoporum Numidiæ fuit Epist. 67. & post mortem fastis Ecclesiasticis adscriptus, 15. Angusti.

Sequitur NEBRIDIUS : qui relictâ patriâ vicinâ Carthagini, atque ipsâ Carthagine vbi frequentissimus erat, relicto rure paterno optimo, relictâ domo, & non secuturâ matre; nullum ob aliam caussam Mediolanum venerat, nisi vt cum Augustino viueret in flagrantissimo studio veritatis atque sapientiæ. Vnde pariter suspirabat, pariterque fluctuabat, beatæ vitæ inquisitor ardens, & quæstionum difficilimarum (vt patet Epist. 268. alijsque) scrutator acerrimus. l. 6. conf. c. 10. Ideoque valde oderat de quæstione magnâ responsionem breuem : Epist 23. tantoque erant ei gratiore, quantò loquaciores paginæ. Epist. 72.

Cum his duobus vehementer anhelauit Augustinus ante conuersionem, ad virtutem & sapientiam : quam tum apprehendere non poterant; sed neque tamen in secularibus actibus suis reperire placidam quietem. Vnde repetebant cum gemitu : Quamdiu hæc! l. 6. conf. c. 10. Cum ijsdem disputabat de Finibus bonorum & malorum : scribitque Epicurum accepturum fuisse palmam in animo suo, nisi credidisset post mortem restare animæ vitam, & tractus meritorum : quod Epicurus credere noluit, ipse vero semper credidit. l. 6. conf. c. 16.

Interea vero dum Mediolani omnes obhaerent, Nebridius, vt subdoceret VERECUNDΟ (cui & grammatico Mediolanensi, omnium ipsorum familiarissimo, vehementer & desideranti & familiaritatis iure flagittanti ex eorum numero fidele adiutoriu, quo indigebat nimis) vt, inquam, huic subdoceret Nebridius, ceterorum amicitie cessit: cùm petitionem omnium contēnere nollet, amicus dulcissimus & mitissimus. l. 8. conf. c. 6. Sed nondum erat Christianus, quando in foueam perniciosissimi erroris incidit, vt carnem Christi phantasma crederet. de quo vide l. de Agon. Chriſt. c. 22. Sed emersit, & non multò post Augustini suamque conuersionem & regenerationem per Baptismum, iam fidelis Catholicus, castitate perfectâ atque continentia Deo seruiens, in Africa apud suos (cùm tota domus eius per eum

Christia-

na facta esset) carne solutus est. l. 9. conf. c. 3.

TRIGETIVS deinde , ciuis etiam Tagastensis , l. de rit. beat. quem adolescentem , quasi ad detergendum fastidium disciplinarum , aliquantum sibi militia usurpauit ; fed magnarum honestarumque artium ardentissimum edacissimumque relituit. l. 1. cont. Acad. c. 1. Quo postremo vocabulo , notat Trigetij edacitatem , qui alibi de se ipse querit : Cur non pro edacitate sua creuerit ? l. de rit. beat.

Denique LICENTIVS: qui , sicuti Trigetius , summo loco natus , l. 1. de Ord. c. 1. 1. ciuis item Tagastensis , l. de rit. beat. filius Romaniani , mœcenatis Augustini , l. 1. cont. Acad. c. 1. & 9. & l. 2. c. 3. & 7. ad Philosophiam totus à iuuenilibus illecebris , voluptatibusque conuersus : ita vt cum non temerè audeat patri imitandum proponere. l. 1. cont. Academ. c. 1. Hosce enim duos , Trigetium Licentiumque , Hortensius , liber Ciceronis , iam magna ex parte conciliasse Philosophiae videbatur. Ibid. Aliquid interim puerile vtriusque , vehementi obiurgatione castigat : neque aliam ab illis mercedem poscit , quām vt boni sint. l. 1. de Ord. c. 10. Ceterū Licentius (quem Poëtam penè perfectum esse , ait l. 2. cont. Acad. c. 3.) Poësi versibusque vti deditus erat ; ita delectabatur : l. 2. cont. Academ. c. 4. & l. 3. c. 2. & l. 1. de Ord. c. 3. Exstat eius non inelegans poëma ad Augustinum Epist. 39. quā illum Romæ agentem , & sectantem mundi militiæque vana , hortatur Augustinus ad corundem contemtum.

Aliorum amicorum ipsius , pro re natâ meminerimus : quorum tantus erat , amicitiaque estimator ; vt sine amicis , visus sibi fuerit beatus esse non posse : etiam tum , cùm in affluentia carnaliū voluptatum , beatitudinem falsò collocaret. Quos vtiique gratis diligebat : viciçissimumque ab eis se diligi gratis sentiebat : l. 6. conf. c. 16. magno Sanè bona mentis indicio.

Magistrum sibi fuisse Democratem (Carthagine opinor in Rhetoricis) ipse testatur , lib. Rhetor. c. 8.

§. IV.

Scholas puer frequentat.

A ipsa pueritiâ , cùm memoria ei vel ingenium , pro xatulâ non decessent , scholam frequentare cogitur : tametsi litteras , eas præsertim

sertim , quas primi magistri tradere solent, non amaret : l. i. conf. c. 9.
12. & 13. sed magis pile lusum, falsaque fabellas : eo fine, ut quas se-
mel audierat, curiosius porrò spectaret in Ludis. eod. l. c. 10. Atqui ad
discendum vrgebatur à parentibus : quorum vterque eum litteras
nolle, nimis optabat. eod. l. c. 10. & 12. & l. 2. c. 3.

Eo tempore edoctus est, Deum esse magnum aliquem: qui posset
etiam humanis sensibus non apparens, homines exaudire , ijsque sub-
uenire. Vnde rogare Deum cœpit, et si paruu, non paruo affectu , nè
in scholâ vapularet. l. 1. conf. c. 9. Audierat & nonnulla de doctrinâ
Christi : atque instructus erat à matre , signare se signo Crucis: adeò
vt quodam die pressus stomachi dolore ahiuc puer , cùm repente æ-
stuaret penè moriturus; piè instanterque flagitauerit Baptismum: qui,
cùm recreatus mox esset, dilatus fuit: quod improbat l. 1. conf. cap. 11.

Atque hinc veram Religionem sibi à parentibus puerulo insitam
fuisse , non semel ait l. de vil. cred. c. 1. & l. de duab. anim. c. 1. Imò loco
cit. Confessionum, ita loquitur : Ita iam credebam , & illa [mater]
& omnis domus , nisi pater solus : qui tamen non euicit in me ius
maternæ pietatis, quò minus in Christum crederem , sicut ille non-
dum crediderat. l. 1. conf. c. 11.

Græcas litteras peculiari instinctu oderat : nec non eas, vbi legere
& scribere & numerare discebat: sed Latinas, quas Grammatici do-
cent (quibus tradebantur errores Æneæ , & mors Didonis, quæ se a-
moris impotentia occidit) adamauit. Talis quippe dementia, hone-
stiores , & vberiores litteræ putabantur, quām illæ , quibus legere &
scribere didicit. Iam verò, Vnum & vnum , duo; Duo & duo , qua-
tuor; odiosa illi cantio erat : & dulcissimum spectaculum vanitatis,
Equus ligneus plenus armatis : & Troix incendium, atque ipsius
vmbra Creüsæ. l. 1. conf. c. 13.

Et quamuis eiusmodi fabelle contineantur etiam Grammaticâ
Græcâ; erat tamen ipsi puero amarus Homerus: fortè ideo, quod null-
la vocabula Græca nosset; & scuis instaretur terroribus, vt nosset: La-
tinam verò didicisset, sine vlo cruciatu ac metu, inter blandimenta nu-
tricum, & ioca arridentium, & latitias alludentium. l. 1. conf. c. 14.

In Litterarum studio vtiliter prosecut: & quia lasciuas etiam fa-
bulas de Ioue tonante & adulterante, &c. libenter addidicit , eisque
delectabatur; ob hoc bonæ spei puer appellabatur. eod. l. c. 15. & 16.
Quapropter præmio laudis & dedecoris , vel plagarum metu , iube-
batur

batur solutâ oratione dicere Iunonem dolentem , quđd non posset Italiâ Teucrorum avertere Regem, sicut eam Poëta versibus cecinerat. In quo argumento , acclamatum ei fuit præ multis coætaneis & conlectoribus ipsius. *ibid. l.c. 17.*

Talibus ingenij exercitationibus , efficiebatur vanus : præsertim cum barbarismus aut solœcismus magis offenderet ; quâm propriæ libidinis , integris & ritè consequentibus verbis ornata recitatio. *cod. l.c. 18.* Deinde, etiam vitiosus: fallendo scilicet innumerabilibus mendacijs pædagogum , & magistros , & parentes , amore ludendi, studio spectandi nugatoria & imitandi, ludicrâ inquietudine. Adhæc fuita faciendo de cellario parentum & mensâ : idque vel gulâ imperante ; vel vt haberet quod daret pueris, ludum suum , quamuis eo pariter delectarentur , tamen vendentibus. In quibus ludis, cupiditate vanæ excellentia , aucupabatur fraudulentas viætorias: nihil denique minus pati poterat , quâm faciebat ipse alijs. *cod. l.c. 19.*

In tantillâ ætate curæ habebat incolumentem suam, veluti rem diuinam: custodiebat integritatem sensuum suorum: inque ipsis paruis , paruarumqüe rerum cogitationibus , veritate delectabatur : falli nobebat : memorij vigebat : amicitiâ mulcebatur : fugiebat dolorem, abiectionem, ignorantiam. *ibid. l.c. 20.*

Non tantum in patriâ, sed & Madauris vrbe vicinâ , litteraturæ, præsertim Oratoriæ percipiendæ, operam dedit : vnde Tagastam reductus est, sub annum decimumseximum ætatis. *l.c. 2. conf. c. 3.*

S. V.

Vacat Otio & vitys.

TOto hoc anno studia intermisit , dum longinquieris apud Cartaginem peregrinationis sumtuś præparabantur , animositate Anno. magis quâm opibus patris , municipis Tagastensis admodum tenuis. *ibid. 370.* Ergo ex necessitate domesticâ, feriatus ab omni schola, dum cum parentibus est, excesserunt caput eius vepres libidinum , & nulla erat eradicans manus. *cod. l.c. 3.* Non enim fuit cura parentum, ruentem illum excipere matrimonio : sed cura fuit tantum , vt disseret sermonem facere quâm optimum , & persuadere dictione, *ibid. l.c. 2.* metuebant

bant verò , ne impediretur spes eius compede vxoriā. *cod.l.c.3.* Itaque siluescebat varijs & vmbrosis amoribus; neque erat quod illum dele&taret, nisi amare, & amari. *l.2.conf.c.1.* Quinimò vbi pater in balneis, eum pubescentem vidit , quasi iam ex hoc in nepotes gestiret, gaudens vxori indicauit. *cod.l.c.3.* Nam licet tunc esset Catechumenus ; tamen hoc recens erat : atque adeò de filio ad Deum dirigendo nihil propè cogitabat , sed inania tantummodo. Mater nihilominus voluit , secretoque monuit illum cum sollicitudine ingenti, ne fornicaretur , maximè ne adulteraret cuiusquam vxorem. Sed illi monitus ei muliebres videbantur , quibus obtemperare erubesceret. *lib.2.conf.cap.3.*

Eò siquidem iam deuenerat , & præceps ihat tantà cœcitatem , vt inter coætaneos puderet eum minoris dedecoris, quām audiebat alios iactantes flagitia sua , & tantò gloriantes magis ; quantò magis turpes erant : & ideo libebat facere , non solum libidine facti , verùm etiam laudis. Vnde , ne vituperaretur , vitiosior fiebat : & vbi non suberat , quo admisso æquaretur perditis ; fingebat se fecisse quæ non fecerat : nè videretur abiectior , qud erat innocentior; & nè vilior haberetur , qud castior. *ibid.*

Et quoniam relaxabantur illi ad ludendum habenæ ultra temporeamentum seueritatis , in dissolutionem affectionum variarum ; *cod.l.c.1.* abductus malo consortio , *ibid.c.8.&c.9.* furtum commisit , excusâ pyro in viciniâ , idque nocte intempesta , vnde abstulerunt onera ingentia : non ad epulas ; sed vel proïscienda porcis , etiam si inde aliquid comedenterint. *cod.l.c.4.* Nam tametsi pulchra erant illa poma ; non tamen ipsa concupiuit , quia meliorum copiam habebat: sed tantum decerpserit , vt furaretur. *cod.l.c.6.&c.8.*

S. VI.

Abit Carthaginem.

Romaniano, quem familiarissimum semper habuit, homine diuite, *l.1. cont. Acad. c.1 l.7. cont. c. 14.* cognato Alipij, Epist. 32. eius studia domo & sumptu promouente ; *l.2. cont. Acad. c. 2.* venit Carthaginem : *ibid. & l.3.conf.c.1.* Et circumstrepebat eum vndique sartago flagitiosorum amorum : peruenitque occultè ad vinculum fruendi. *l.3.conf.c.1.* Inde zelotypia. &c. *ibid.*

Cartha-

Carthagine spectacula Tragica frequentat, atque in theatris congaudet amantibus, cùm se fruebantur per flagitia: cùm autem sese amitterebant; quasi misericors contristabatur: quamuis hæc imaginarie gererentur in ludo spectaculi. *ed.l.c.2.* Ausus etiam est in celebritate sollemnitatium, intra parietes Ecclesia Christianæ, concupiscere, & agere negotium procurandi fructus mortis. *ibid.c.3.* Verlatur ibidem & inter caussidicos, cùm studia ipsius intuerentur fora litigiosa, vt excelleret in eis, hoc laudabilior, quò fraudulentior: tametsi abhorret ab eorum factis, hoc est ab eversionibus, quibus proteruè infestabant ignororum yrecundiam, quam perturbabant gratis illudendo, atque inde pascendo maleuolas laxitias suas. *ed.l.c.4.*

Iam agebat ætatis annum vnde uigesimum, & erat defunctus Pater Anno. eius ante biennium, *l.3.conf.c.4.* in extremâ vitâ temporali, ad Chri-
stum vxoris operâ conuerlus; *l.9.conf.c.9.* quando visitato discendi or-
dine in studio Eloquentiæ, peruenit in librum quemdam Ciceronis,
qui exhortationem continet ad Philosophiam, & vocatur Hortensius:
cuius lectione viluit ei repente omnis vana spes, & immortalitatem
sapientiæ concupisebat a stu cordis incredibili. *l.3.conf.c.4.* & *l.de
vii.beat.*

Ab hoc tempore perinde destitit cupere diuitias, nec aliud quid: quam in his, si quo casu offerrentur, præter necessarium victimum, libe-
ralemque usum, cogitauit. Hoc enim vausille Ciceronis liber facil-
limè persuasit, nullo modo appetendas esse diuitias: sed si prouenerint,
sapientissimè atque cautissimè administrandas. *l.1.solslog.c.10.*
Et licet huius libri lectione vehementer esset accensus; hoc tamen so-
lo tanta flagrantia refrigescebat, quod nomen Christi non erat ibi,
quod in ipso adhuc lacræ Matris, tenerum cor eius piè biberat, & altè
retinebat: adeò ut quidquid esset sine hoc nomine, quamvis littera-
tum & expolitum & veridicum, non eum totum raperet. *l.3.conf.c.4.*

Igitur haud illi nebulae defuerunt, quibus confunderetur cursus
ipsius: & Diu, inquit, fateor, quibus in errorem ducebatur, labentia
in oceanum astra suspexi. *l.de vii.beat.* Ex ijs siquidem se fuisse existi-
mat, qui vel in primo adolescentiæ limine, vel iam diu multumque
factati, tamen quædam signa respiciunt, & suæ dulcissimæ patriæ, in
ipsis quoque fluctibus recordantur: & aut recto cursu, in nullo falsi &
nihil morati, eam repetunt; aut plerumque, vel inter nubila devian-
tes, vel mergentia contuentes sidera, vel nonnullis illecebris capti,

bonæ nauigationis tempora differentes , errant diutiūs, s̄epe etiam periclitantur. &c. *ed.lib.*

S. VII.

Incidit in Manichæos , & seducitur.

Quamobrem ad sacras litteras, animum quidem cœpit applicare; sed propter stili simplicitatem fastidiebat: *l.3.conf.c.5.* quod alibi exponit his verbis: Nam & supersticio quedam puerilis, me ab ipsa inquisitione terrebat. *l.de vit.beat.* Verūm ubi factus erectior; illam caliginem dispulit, sibiique persuasit docentibus potius, quam iubentibus esse credendum. *ed.l.* Cūmque esset cupidus veri, & non nullorum in scholā doctorum hominum disputationibus superbus & garrulus; *l.de vtil.cred. c. 1.* incidit in homines superbè delirantes, & carnales nimis & loquaces (Manichæos) in quorum ore laquei dia-boli, & viscus confectum commixtione syllabarum nominis Dei, & Domini Iesu Christi, & Paracleti consolatoris nostri Spiritus sancti: hæc enim omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenus & strepitu linguae: ceterūm cor inane veri. *l.3.conf.c.6.*

Quod autem Manichæorum deliria attinet; insigne omnino est, quod Solem (ad cuius gyrum orando conuertebantur) nauem quandam esse dicerent: ita non tantūm, vt dicitur, toto cælo errabant, sed & natabant. Deinde cūm omnium oculis Sol rotundus effulgeat; caque illi figura prosuī ordinis positione, perfecta sit; Manichei eum triangulum perhibebant, id est, per quandam triangulam cæli fene-stram, lucem istam mundo terris queradiare. Ita fiebat vt ad Solem, dorsum ceruicemque curuarent; non autem ipsum tam clarâ rotun-ditate conspicuum, sed nescio quam nauim per foramen triangulum micantem, atque lucentem adorarent.

Verūm hæc tolerabiliūs fortasse vel ridebantur, vel scerebātur in eis: illuderat intolerabiliter sceleratū, quod de ipsā naui puellas pulchras, & pueros proponi dicebant, quorū formosissimis corporibus inarde-scerent Principes tenebrarum, ad feminas masculi, & ad masculos fe-minæ: vt in ipsa flagranti libidine & inhianti concupiscentiâ, tam-quam deterris, sordidisque compedibus, Dei ipsorum membra soluantur.

tur. *videlicet.* cont. *Felic.* in fine. Atque his obscurissimis pannis conabantur assuere ineffabilem Trinitatem, dicentes Patrem in secreto quodam lumine habitare : Filij autem in Sole virtutem, in Luna sapientiam : Spiritum verò sanctum, in aëre. l. 20. cont. *Fauſt.* c. 5. & 6. Plura eiusdem farinæ videri possunt, *l. de morib. manich.* c. 8. & seqq. *l. de natura boni* c. 43. &c.

Horum familiaritate, in primis quadam imagine bonitatis irrepen-
te (tamquam sinuoso aliquo vinculo, multipliciter collo inuoluto)
dum vtitur ; *l. de duab. animab.* c. 9. præfertim quod se dicerent deposita
auctoritate, mirâ & simplici ratione, eos, qui se audire vellent, intro-
ducturos ad Deum, & errore omni liberaturos : neque ullum pre-
mere ad fidem, nisi prius discussa & enodata veritate : *l. de ritu cred.* c.
1. deinde, quod quædam noxia victoria, penè semper illi in disputa-
tionibus proueniret, differenti cum Christianis imperitis, sed ta-
men fidem suam, vt quisque poterat, defendere molientibus; sedu-
ctus est attritusque per admirabiles circuitus. Hoc enim successu cre-
berrimo, gliscerebat adolescentis animositas: & impetu suo in pericula-
cia magnum malum imprudenter vergebatur. *l. de duab. animab.* c. 9.

Vnum præ ceteris fluctuantem illum acriter torquebat, quod, vn-
de male faceremus, assequi cogitando haud posset. Hanc enim quæ-
stionem cum sub Euodij nomine proponeret ; Eam, inquit, quæstio-
nem moues quæ me admodum adolescentem, vehementer exercuit,
& fatigatum in hæreticos impulit atque deiecit. Quo casu ita sum
afflictus, & tantis obrutus aceruis inanum fabularum ; vt, nisi amor
inueniendi veri, opem diuinam impetravisset, emergere inde, atque
in ipsam primam quærendi libertatem respirare non possem. *l. 1. de lib.*
arb. c. 2.

Cum verò duabus professionibus, Electorum scilicet & Auditorum,
Ecclesiam suam Manichæi constare voluerunt : *ber.* 46. Augu-
stinus, dum inter eos versatur, non Electus ; neque Presbyter, vt Pe-
tilianus falsò obiecit, *l. 3. cont. Petil.* c. 17. sed Auditor fuit, *disp.* *l. 1. cont. Fortun.*
nouem annis, *l. de mor. Eccl. Cath.* c. 18. & *l. cont. Epist. fund.* c. 10.
magnâ curâ & diligentia : *l. de mor. man.* c. 19. ab vnde uigesimo æta-
tis, usque ad duodetrigesimum, seductus & seducens. *l. 4. conf.* c. 1.
Nam simbol atque auditus Manichæis, altercandi studium aggressus
erat ; quidquid suo vel qualicumque ingenio, vel alijs lectionibus
poterat ; solis illis libentissimè tribuebat. Sicque ex illorum sermoni-
bus,

bus, ardor in certamina; ex certaminum prouentu; amor in illos quotidie mouebatur. Ex quo euenit, vt quidquid dicerent, miris quibusdam modis, non quia sciebat, sed quia optabat verum esse, pro vero approbaret. Ita factum est, vt quamuis pedetentim atque cautè; tamen diu sequeretur homines, nitidam stipulam, viuenti animæ præferentes. *I. de duab. anim. c. 9.*

Nam cùm longè pluris facerent oculorum quām mentis iudicium; nullam esse fulgentem pennam, quæ non ex Deo fulgeat: & esse viuentem animam, quæ non ex Deo viuat, prædicabant & credebant. *ed. l.c. 8.* At verò si sapere voluissent, contrarium longè verius iudicassent. Ea nempe quæ sensibus percipiuntur, inferiora esse ijs, quæ solo intellectu percipi queunt: ideoque Solem istum & Lunam, omnemque lucem (quæ, quia mortalibus oculis cernuntur, à Deo facta Manichæi docebant) inferiora esse quibuscumque viuentibus, quæ solà animi sublimitate, mente scilicet atque intelligentiâ capiuntur, quæque idcirco Deo auctore priuanda & viduanda putabant. *ed. l.c. 1.*

§. VIII.

Ingenij ipsius præstantia & capacitas.

Anno.

374-

Annos natūs fermè viginti, Categorias Aristotelis, solus legit & intellexit: atque omnes Artium liberalium libros euoluit: & Artem differendi, Mathemata, Musicam, Arithmeticam, sine difficultate, nullo præceptore consecutus est. *l. 4. conf. c. 16.*

Res sanè inaudita monstrique similis, vt id ætatis adolescentulus, nullius hominis magisterio, at solo naturalis ingenij lumine, Aristotelis Categorias (in quas, cùm eas Rhetor Carthaginensis magister ipsius buccis typho crepantibus commemoraret, & alij qui docti habebantur; tamquam quid magnum & diuinum suspensus inhiarat) legerit solus atque intellexerit. Nam & illis satis apertè videbantur loquentes, de Substantijs, sicuti est homo; & quæ in illis essent, sicuti est figura hominis, qualis sit, & statura quot pedum sit; & cognatio, cuius frater sit, aut ubi sit constitutus, aut quando natus, aut hæc aut sedeat, aut calceatus vel armatus sit, aut aliquid faciat, aut patiatur,

tur aliquid: & quæcumque in his nouem generibus, vel in ipso Substantiæ genere, innumerabilia reperiuntur.

Quapropter cùm contulisset cum eis, qui se dicebant vix eas, magistris eruditissimis non loquentibus tantum, sed multa in puluere depingentibus, intellexisse; nihil inde aliud ei dicere potuerunt, quām quod solus apud semetipsum legens cognouerat. Iam, quantæ sollertia est, quod omnes libros Artium, quasliberales vocant, quoscumque legere potuit, tunc per seipsum non legerit tantum, sed etiam intellexerit, nullo hominum tradente? Puta quidquid de Arte loquendi & differendi: quidquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de numeris fuit. Neque enim prius sensit illas artes, quarum tot nodosissimos libros, nullo adminiculo humani magisterij, solâ ingenij celeritate atque agilitate enodauerat, etiam à studiosis & ingeniosis difficillimè intelligi; nisi cùm eis easdem conabatur exponere: & esset ille excellentissimus in eis, qui exponentem non tardius sequeretur. *ed. l. &c.* Atque hac consideratione, viuacitatem ingenij ipsius, Cassiodorus commendat, *l. Diu lect. c. 22.* idemque accuratè ponderat Philippus Abbas Bonæ Spei: *vit. D. Aug. c. 5.*

Quo perinde nomine, palam superbus erat: ob Manichæi vero dogmata, occultè superstitiosus: vbique vanus, ac popularis gloriæ inanitatem festans, vsque ad theatricos plausus, & contentioſa certamina, & agonem coronarum, & spectaculorum nugas, & interperantiam libidinum. *l. 4. conf. c. 1.*

§. IX.

Docet Tagasta.

IN patriam reuersus, docet Grammaticam. *Possid. cap. 1.* Vbi eum Romanianus fauore, familiaritate, communicatione domus, clarum penè primatemque fecit. *l. 2. cont. Acad. c. 2.* Mater enim eum nolle cœperat, detestans blasphemias erroris ipsius. *l. 3. conf. c. 11.* Ineptijs enim & sycophantijs Manichæorum, prorsus erat implicatus. *ed. c. 6. 7. & 10. & l. 4. c. 1.*

Vnde illa videns filij mortem, pro eo ad Deum plorabat amplius,

quām flent matres corporea funera. Deus verò consolatus est eam somnio, quo vidit se stare inquadam regula lignea, & aduenientem ad se iuuenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cùm illa esset mōrens, & mōrtoe confecta. Qui cùm caussas quæsisset ab ea mōstitia, quotidianarumq̄ lacrymarum, docendi, vt assolet, non descendit gratia; atque illa respondisset, perditionem filij se plangere: iussisse illum quò secura esset, atque admonuisse vt attenderet, & vide-ret vbi esset illa, ibi esse & illum. Quod illa vbi attendit, vedit filium iuxta se in eadem regula stantem. l. 3. conf. c. 11. Hoc visum cùm filio narrasset, & ipse ad se trahere conaretur, vt illa se potius non desperaret futuram quod ipse erat; continuò sine aliqua hæsitatione, Non, inquit, non enim mihi dictum est, vbi ille, ibi & tu; sed vbi tu, ibi & ille. Quo eius constante responso commotus plus, quām ipso som-nio fuit. *cod. l. & c.*

Sed cùm interim non cessaret à fletu, & rogasset Episcopum quem-dam Catholicum, vt dignaretur colloqui cum filio, & refellere errores ipsius: Episcopus verò negaret, eo quod inflatus nouitate hæ-resis, esset indocilis. vt qui nonnullis questiunculis iam multos im-peritos exagitasset; sed consuleret sibi relinquendum, donec per se errorem deprehendisset: ipsa verò nollet acquiescere, sed instaret magis, deprecando & vbertim flendo, vt corām cum filio differeret; Episcopus substomachans tædio, Vade, inquit, à me, ita viuas: fieri non potest, vt filius istarum lacrymarum pereat. *Quod ita accepit, ac si de cælo sonisset. l. 3. conf. c. 12.*

Inter hæc dum Tagaste docet, comparauerat sibi amicum, societate studiorum nimis carum, quemque à verā fide deflexerat in super-stitiosas & perniciose fabellas, propter quas à matre plangebatur. Hunc contigit febribus laborare: cumque desperaretur, diu iacens in sudore lethali, baptizatus est nesciens. Id Augustinus ludibrio habebat: cumque putaret ægrotantem, vbi foret recreatus, similiter trisurum; contrà accidit, ridentemque æger exhorruit vt inimicum: admonuitque mirabili & repentinâ libertate, vt, si amicus esse veller, ridere desineret. *l. 4. conf. c. 4.* Is post paucos dies repetitus febribus, defungitur: cuius mortem adeo tulit impatienter, vt solum mutau-rit tandem, atque à Tagastensi oppido venerit Carthaginem. *cod. l.c. 4. 5. 6. & 7.*

§. X.

Carthaginem redit, docetq; Rheticam.

HVius itineris conscientius duntaxat Romanianus fuit: qui tametsi initio obstaret, & abituriētem amore patriæ, vbi iam docebat, cunctaretur; postquam tamen euincere adolescentis cupiditatem, & ad ea quæ videbantur meliora tendentis, nequivit; ex dehortatore in adjutorem tantâ benevolentia conuersus est, vt necessarijs omnibus iter eius adminiculauerit. l. 2. cont. Acad. c. 2. Neque hoc solum; verumtamen Carthagine existentis, cunabula, & quasi nidum studiorum fuit, & iam volare audentis rudimenta sustentauit. *ibid.*

Carthagine paullò pōst Rheticam docuit, & sine dolō dolos, non quibus contra caput innocentis agerent discipuli, sed aliquando pro capite nocentis. l. 4. conf. c. 2. Quā consideratione fatetur Deum de longinquō, lapsantem in lubrico & in multo sumo vidisse scintillantem fidem ipsius. Nam licet per id tempus haberet vnam, illegitimo coniugio cognitam; attamen ei thori fidem seruabat. *cod. l. & c.* Cumq; ei sc̄mel placuisset inire certamen carminis Theatrici, & exquisiuisset Aruspex (necaturus sc̄licet in sacrificijs suis animantia, & illis honoribus invitaturus alteri suffragatura dæmonia) respondit, quid mercedis dare vellet vt vinceret? abominatus foedalla sacramenta, respondit. Nec muscam pro victoriā suā necari permissurum, tametsi corona esset immortaliter aurea. *ibid.*

Nihilominus cūm rerum curiosarum desiderio teneretur; Planetros, quos Mathematicos vocant, impensē consulebat: quod nullum eis esset sacrificium, & nulla preces ad aliquem spiritum ob divinationem dirigerentur. A quo studio tametsi quidam homo sc̄nex, nomine Vindicianus, arte medicus, l. 7. conf. c. 6. & Epist. 5 & Nebriadius, cum dehortarentur, & irriderent; persuadere tamen non poterant, vt abiiceret. 4. conf. c. 3.

Alipium, Carthagine agentem, à ludis Circensibus abducit: & inuolutum superstitione Manichæorum, adducit in suam disciplinam, l. 6. conf. c. 7. Discipulos alioquin apud Carthaginem inuenit licentiosos, inurbanos, atque sine fronte, & ijs denique moribus, quibus ipse

dum studeret , esse noluerat. l. 5. conf. c. 8.

Interea gaudet excolere amicos : cumque eis colloqui , & corrigere , & vicissim benevolè obsequi : simul legere libros dulciloquos , simul nugari & simul honestari : dissentire interdum sine odio , tamquam ipse homo secum ; atque ipsa rarissimâ dissensione condire confessiones plurimas : docere aliquid inuicem , aut discere aliquid ab inuicem : desiderare absentes cum molestia , suscipere venientes cum laetitia . l. 4. conf. c. 8. Adhac spem gerebat de pulchritudine vxoris , de pompa diuinarum , de inanitate honorum , ceterisque noxijs & perniciosis voluptatibus . l. de vtil. cred. c. 1.

§. XI.

Scribit de Pulchro & Apto.

Sed cum annorum iam viginti sex aut septem , pulchri , & pulchritudinis amator esset ; ad eorum contemplationem , & causam , curalia amentur , inuestigandam , animum appulit , scripsitque libros duos aut tres , de Pulchro & Apto . Et Pulchrum , quod per seipsum ; Aptum autem , quod ad aliquid accommodatum , deceret ; definiebat & distinguebat , & exemplis corporeis adstruebat . Hos libros , qui intercederunt , dedicauit Hierio , Romanæ vrbis oratori , homini Syro , Græce & Latinè facundissimo , & scientissimo rerum pertinencium ad studium Sapientiæ : quem iam tum amabat ex doctrinæ famâ , facie licet ignotum . l. 5. conf. c. 13. 14. & 15.

§. XII

Apud Manichæos dum proficit , deficit.

Non omittebat figmenta , quæ Manichæos diuturnâ consuetudine implicatos & constrictos tenent ; & querere curiosè , & attentè audire , & temerè credere , & instanter quibus poterat persuadere , & aduersus alios pertinaciter animoseque defendere . l. cont. Epist. fund. c. 3. Interfuit etiam Carthagine disputationi Helpidij contra Mani-

Manichæos , & nonnihil moueri cœpit eo , quod videret eum talia ex Scripturis proferre, quibus resili faciliè non posset: & audiret Manichæos dicere , Scripturas noui Testamenti à nescio quibus, qui Iudeorum legem inserere Christianæ fidei voluerunt , fuisse falsatas, nec tamen ipsi incorrupta exemplaria vlla proferrent . *l. 5. conf. c. 21.* Quod Manichæorum effugium , inualidissimam vocem appellat, *l. de vil. cred. c. 3.* Videri quoque potest *l. de mor. Eccl. Catb. c. 9. & 29.*

Ipsæ præterea , alijque, grauiter commoti, grauiterque questi sunt: vbi viderunt in quadriujo Carthaginis , in platea celeberrima , non vnum, sed plures quām tres Electos simul , post transeuntes nescio quas feminas tam petulantí gestu adhinnire; vt omnium triuialium impudicitiam impudentiamque superarent. Quod de magna venire consuetudine , atque illos inter se ita viuere satisminebat, quandoquidem nullus loci præsentiam veritus , omnes, aut certè penè omnes , eādem teneri peste indicabat. Non enim erant hi ex vna domo, sed diuersè prorsus habitantes : ex eo loco vbi conuentus omnium factus erat, pariter fortè descenderant. *l. de mor. Manich. cap. 19.* Esto enim, magnam & prodigiosam sanctitatem Manichæi iactarent, vt ex Fausto patet *l. 5. cont. Faust. cap. 1. & 2.* attamen ipsa eorum vita neque respondebat tantæ iactantia , neque patriarchæ sui placita seruabant in omnibus. Aliud enim profitebantur , & viuebant aliter. Atque hinc Constantius , rigidus quondam Manichæus, at postea Catholicus Christianus , multos congerronum suorum Rome in domum suam congregauerat, propter implenda præcepta Manichæi, satis quidem vana & inepta, sed quæ ipsi existimabant magna. Quid fit ? fassū sunt talibus præceptis cedere infirmitatem suam : & quia obaudire Constantio nolebant ; facto schismate dispersi sunt quique in viam suam. Perdurarunt quidem aliqui; sed hos, quia dormiebant in mattis , alij Mattarios appellarunt : à quorum stratis , longè dissimileserant plumæ Fausti, & caprinæ lodices : quā deliciarum affluentiā non solùm Mattarios fastidiebat; sed etiam domum patris sui, hominis pauperis Mileuitani. Atque inde constat, magnam inter mores eorum & litteras diuersitatem fuisse , vti & inter linguam & vitam : neque sic pugnasse primum hominem cum gente tenebrarum; sicuti in Manichæis verba pugnabant cum operibus. *l. 5. cont. Faust. c. 5.*

Cum deinde multa Philosophorum legislet, memoriaque manda ta retineret; quædam ex eis comparabat Manichæorum longis fabu

lis, & longè probabiliora reperit illis. l. 5. conf. c. 3. Nam cùm Philosophi multa ingeniosè & inuenerint & prænuntiauerint, puta defectus luminarium Solis & Lunæ, quo die, quâ horâ, quanta ex parte futuri essent, idque sine errore: adeò vt & regulas indagatas scripserint, quæ hodie leguntur; ex quibus prænuntiatur quo anno, & quo mense anni, & quo die mensis, & quâ horâ diei, & quōtā parte luminisui defectura sit Luna, vel Sol: additâ caussâ per numeros & ordinem temporum, & visibiles attestations siderum; quando hæc conferebat cum dictis Manichæi, qui de his rebus multa quoque scripserat, copiosissimè delirans; non vtique occurrebat illatio nec solstitiorum & æquinoctiorum, nec defectuum luminarium, nec cuiusquam quod Philosophi tradiderant. Et nihilominus quod Manichæus dicebat, credere iubebatur, licet ad rationes Philosophorum, numeris & oculis eius exploratas, non quadraret: & à Philosophorum præterea dogmatibus, longè diuersum esset. cod. l. & c.

Ergo cùm subinde hæc quæstiones eum torquerent, alijque è vulgo Manichæi dissoluere non possent; promittebant illi venturum Faustum, cuius colloquio facillimè ei hæc, & si qua fortè maiora quæret, enodatissimè expedirentur. l. 5. conf. c. 6. Cùm enim Manichæis lux ista quæ oculis cernitur, inter summa & diuina colenda videretur; non assentiebatur: sed putabat eos magnum aliquid regere illis involucris, quod essent aliquando aperturi. l. de vit. beat.

Hunc Faustum fermè per nouem ipsos annos, quibus Manichæos audiuerat, nimis extento desiderio venturum exspectabat: l. 5. conf. c. 6. cùm ecce anno ætatis eius vndetrigesimo, iam venit Carthaginem Faustus Manichæorum Episcopus, magnus laqueus Diaboli: l. 5. conf. c. 3. Illum audiebat: fama enim de illo præ locuta erat, quod esset honestarum omnium doctrinarum peritissimus, & apprimè disciplinis liberalibus imbutus. ibid. Expertus est itaque hominem gratum & iucundum verbis, & ea ipsa quæ alij solebant dicere, multò suauius garrientem. cod. l. c. 6. Vnde delectabatur, & cum multis, vel etiam præ multis, laudabat hominis facundiam: ibid. Tametsi vero laudabat; discernebat tamen à veritatè rerum, quarum discendarum auidus erat: net quali vasculo sermonis, sed quid ei scientiæ comedendum apponceret celebris ille Faustus, intuebatur. cod. l. c. 3. Iam enim didicerat, nec eò debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec ed falsum, quia incompositè. l. 5. conf. c. 6.

Igitur

Igitur simul atque conferre familiariter cum eo potuit, & parti quæstionum suarum curas; reperit eum expertem liberalium disciplinarum, & nonnisi Grammaticam tenere visitato modo: quia verò aderat quotidiana sermocinandi exercitatio, inde suppetebat eloquium; quod siebat acceptius, magisque seductorium, moderamine ingenij & quodam lepore naturali. *ibid.* Itaque desperabat Faustum sibi posse satisfacere: qui ipsem fatebatur, non se audere ea quæ continebantur in libris Manichæi de cælo & sideribus, & Sole, & Luna, explicare ad numerorum rationes, quas adducebant Philosophi, aut pares alias reddere. *cod. l. cap. 7.* Hoc iam homine cognito, omnis ipsius conatus quo proficere in illa secta statuerat, prorsus intercidit: tametsi Manichæis adhaereret tantisper, donec aliquid melius accipisset. *ibidem.*

S. XIII.

Romam proficiscitur.

SVb id tempus persuasus ab amicis (inter quos fuisse Martianum, qui prosectorio Comicum illud occinuerit,

Nunc hic dies vitam alienam affert, alios mores postulat; appareat, Epist. 155.) Romam proficisci statuit, ea potissimum de causâ, quod audiret quietius ibi studere adolescentes, & ordinatore disciplinæ coercitione sedari. *l.5. Conf. c. 8.* Prosectorium, Mater ad mare usque secuta est: à quâ dum violenter teneretur, ut aut rediret, aut se vna nauigare permitteret; eam prætextu deducendi ad nauem Amici, donec vento facta nauigaret, fefellit: & alicubi relicta, noctu clanculum discessit. Quod illa ubi manœ facta didicit, miserabiliter plorauit. *ibid.* sed neque quidquam huius itineris indicauit Romaniano, quem alioquin celare nihil consueverat. *l.2. cont. Acad. c. 2.*

Romæ corripitur febri, & periculosè laborat. *l. 5. Conf. c. 9.* Restitutus valetudini, sedulò cœpit agere propter quod venerat, ut scilicet Artem Rethoricam Romæ doceret: inque hunc finem domi priùs aliquos congregauit, quibus, & per quos cœpit innotescere. *cod. l. c. 12.* Interēa versabatur cum Manichæis promiscuè, tam Electis eorum, quam Auditoribus: verum men aliquantò remissius, negligenterisque doctrinam eorum urgebat: tametsi decreuisset, si melius aliquid

aliquid non reperiret, eā contentus esse; quod iudicaret, iuxta Academicorum opinionem, de omnibus esse dubitandum, neque aliquid veri ab homine comprehendi posse. *cod. l. c. 10.* Id alio loco exponit his verbis: Vbi discussis Manichæis euasi, maximè traiecto isto mari; diu gubernacula mea repugnantia omnibus ventis, in mediis fluctibus Academicici tenuerunt. *l. de vit. beat.*

Et quoniam, cùm de Deo cogitare vellet, cogitare nisi moles corporum non nouerat: neque enim videbatur illi esse aliquid, quod corpus non erat; ea maxima, & propè sola caussa erat ineuitabilis erroris ipsius. Nam ab hoc ceteri religati deducebantur. *l. 5. Conf. c. 10.* Quapropter Mañichæos postea monebat: Dei naturam atque substantiam, incommutabilem omnino, omnino incorruptibilem cogitate vel credite: & Manichæi continuò non eritis, vt aliquando & Catholici esse possitis. *l. 33. cont. Faust. c. 9.*

§. XIV.

Venit Mediolanum.

Modus ingratitudine discipulorum Romæ, cùm de abitione tantum non cogitare ccepisset; commodum accidit, Mediolano Romam mitti ad Præfectum Vrbi, vt illi Ciuitati Rethoricæ magister prouideretur. Quod munus cùm per Manichæos ambiret; dictione proposita probatus à Symmacho, Mediolanum publico sumptumittitur. *l. 5. Conf. c. 11. & 13.* Id factum sub Valentiniano minore, cuius tum Comitatus sive Curia Mediolani constituta erat. *Posid. c. 1.* Hic est Symmachus, Romanorum cùm tempestate disertissimus, Epistolarum auctor, & Apologiæ pro Vestalibus Virginibus: qui de Arâ Victoria instaurandâ cùm Valentinianum paulò anteà interpellasset, Ambrosium Episcopum & Prudentium V. C. natus est antagonista.

Augustinus ab Ambrosio paternè suscipitur; quem & ipse redamat, non vt veri Doctorem (quia desperabat in Ecclesia Catholica posse reperiri verum, vnde Manichæi illum auerterant) sed propter benignitatem. *l. 5. Conf. c. 10. & 13.*

Mediolani

Mediolani Kalendis Ianuariis, Imperatori & Bautoni Consuli, laudes pro sua tunc Rhetorica professione recitauit in maximo conuentu conspectuque hominum. lib. 3. cont. Petil. cap. 25. lib. 6. Conf. cap. 6. Hunc Imperatorem nonnulli Arcadium fuisse existimant, qui ante biennium Augustus à Patre Theodosio appellatus, eodem cum Bautone anno, hic Occidentis, ille Orientis Consul designatus est; vt vnâ cādemque oratione Consulem vtrunque laudarit. Ast quoniam Consulis in Oriente facti nomen haud eisdem poterat tam citò in Occidentem deferri, vt Kalendis Ianuariis vterque Pangyrico extolleretur; non abs refuerit hunc Imperatorem, Maximum existimare: qui licet pertyrannidem, occiso Gratiano, & Valentiniano pulso, Imperium occupasset; adeò tamen non erat ab eius laudibus temperandum, vt coniungere cum Bautone nefas elicit.

Ad hoc agendum dum pergit; viso in plateis mendico, ex satuitate iocante, & latente, ingemuit: quod id iam pauperulus esset adeptus, pauculis & emendicatis nummulis; quod ipse tam ærumnosis amfractibus & circuitibus frustra fortassis ambiebat, latitudinem scilicet temporalis felicitatis. lib. 6. Conf. cap. 6. Ita enim cum Alipio & Nebradio loquebatur. cod. l.c. 7.

Ambrosium disputantem in populo audiebat perstudiosè, facundiam explorans, rerum incuriosus & contemptor. Et delectabatur suavitate sermonis, quamquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis, quam Fausti, quod attinet ad dicendi modum. libr. 5. Conf. cap. 13. Quamuis autem res negligebat, tamen cum verbis, quorum captator erat, illæ simul in mentem incurrebant, sed gradatim. Vbi enim audierat solui vnum atque alterum ænigma eorum, quæ ex Scripturis Manichæi solebant Catholicis obiicere, quod hactenus putauerat esse impossibile; vedit fidem Catholicam defendi posse. Sed ideo nondum efficitur Catholicus: quia, cum Manichæismo iam esset occupatus, defensionis partes æquabantur. Hinc licet Academicorum more dubitaret de omnibus, atque inter omnia fluctuaret; comparans nihilominus Philosopherum doctrinam de mundo rerumque naturâ, cum Manichæorum dogmatibus; iudicat illos probabiliora docuisse: & ideo decrevit, etiam de omnibus dubitans, Manichæos relinquere: & denique tamdiu esse Cathecumenus in Catholica Ecclesiâ, à parentibus sibi commendatâ, donec aliquid certi elucesceret, quod cursum dirigeret. l. 5. Conf. c. 14.

§. XV.

A Manichais alienior accedit ad Christianismum.

Talis cum esset, venit ad eum Mater, terrâ mariquâ infœcta: cui cum indicasset, non esse se amplius Manichæum, sed neque Catholicum Christianum; exiliuit letitiâ, & pectore pleno fiducia, respondit: Credere se in Christum, quod priusquam de hac vita emigraret, visura eum esset fidem Catholicum. *l.6. Conf. c.1.*

Cæterum ad quærendum intentus, & ad differendum inquietus animus ipsius cum esset, neque facultas daretur conferendi cum Ambroſio quod volebat, sicut volebat, propter eius occupationes; audit illum omni die Dominico verbum veritatis tractantem: magisque confirmatur in hoc, quod omnes versatrum calumniarum nodi, quos Manichæi aduersus diuinos libros innectebant, possint dissoluī. *lib. 6. Conf. cap. 3.* Signanter tamen ubi intellexit, ex eo quod homines facti sint ad imaginem Dei, non colligi, quod Deus habeat corpus: quamquam quomodo se haberet spiritualis substantia, comprehendere non posset; gaudens erubuit, se tot annos non aduersus Catholicam fidem, sed contra carnalium cogitationum figmenta latrass̄e. *cod. l. c.3. & 4.* Gaudebat etiam, vetus Testamentum non proponi sibi legendum ēo oculo, quo anteā videbatur absurdum; sed quod assignaret pro regulâ Ambrosius: *Littera occidit, Spiritu autem vivificat.* nam ea quæ secundum litteram peruersa videri poterant, spiritualiter exposita, nihil offendarent: licet eadem, quia non videbat vera esse, non crederet: volebat enim eorum quæ non videbat, ita fieri certior, ut certus erat quod septem & tria, decem sint, priusquam crederet aliquid. *lib.6. Conf. cap.4.*

Nihilominus iudicabat iam tum in Ecclesia Catholicâ longè modestius prudentiusque exigī fidem in rebus quæ non demonstrantur, quam apud Manichæos: sicuti ostendit *libr. II. contr. Faust. cap. 45. & lib. contr. Epist. fund. cap. 4.* qui veritatem temerè pollicentes, irrident Christianorum credulitatem, & posteā tam multa fabulosa-

sissima

sissima & absurdissima, quia demonstrari non possunt, credi impen-
rant. *lib. 6. Conf. cap. 5.* Considerans præterea apud semetipsum, quām
innumerabilia crederet quæ non videret, neque cūm gererentur ad-
fuisset: sicut tam multa in historia gentium, tam multa de locis at-
que vrribus, quæ non viderat: tam multa amicis, tam multa me-
dicis, tam multa hominibus alijs atque aliis, vti exsequitur *l. de*
vtil. cred. cap. 10. Epist. 112. in princ. quod nisi fieret, nihil omnino
in hac vita ageremus: considerans denique quām crederet firmi-
ter, de quibus esset ortus parentibus, quod scire vtique non pos-
set, nisi audiendo credidisset; vti ponderat *l. de vtil. cred. cap. 12.*
his, inquam, rationibus persuasus fuit, debere se pariter credere,
Scripturam sacram vnius veri & veracissimi Dei spiritu ac numine,
esse humano generi ministratam: non ob aliud, quām quod Deus
rerum humanarum curam & prouidentiam gerat: quod punctum
semper se credidisse ait, tametsi nunc robustius, nunc exilius. *lib. 6.*
Conf. cap. 5. Ergo quia per Scripturam sibi credi, perque ipsam se
inquiri Deus voluit, quandoquidem homines suapte naturā sint
infirmi ad inueniendam liquidā ratione veritatem: imò propterea
sit eis necessaria sacrarum Litterarum auctoritas; hinc tantam eis
per omnes mundi plagas vim, virtutemque tribuit, vt fides illicō
ipsiſ adhibeatur, cōd sanè digniūs, quō Scriptura ipsa loquitur sim-
pliciūs & humiliūs. *ibid. c. 13.*

Eodem tempore quo Mediolani agebat, accidit quod ipse alibi
commemorat his verbis: Nobis apud Mediolanum constitutis, Car-
thaginis rhetor Eulogius, qui meus in eadem arte discipulus fuit,
sicut mihi ipse, postea quām in Africam remeauimus, retulit, cūm
Rheticos Ciceronis libros discipulis suis traderet, recensens le-
ctionem quam postridiē fuerat traditurus, quandam locum offendit
obscurum. Quo non intellecto vix potuit dormire sollicitus: quā
nocte somnianti ego illi, quod non intelligebat, exposui: imò non
ego, sed imago mea nesciente me, & tam longe trans mare aliquid
aliud siue agente, siue somnante, & nihil de illius curis omnino
curante. *lib. de cur. ger. pro mort. cap. 11.*

Interim inhiabat honoribus, lucris, coniugio, nec non vna cum Anno.
Alipio & Nebridio nutabat in consilio: Quisnam esset tenendus vitæ 384
modus? *l. 6 Conf. cap. 6. & 10.* maximè verò mirabatur, recolens quām
longo tempore (ab anno scilicet vnde vigesimo, usque ad tricena-

riam æstatem quam nunc gerebat) feruere cœpisset studio Sapientiæ, disponens, eā inuentā, relinquere omnes vanarum cupiditatum spes inades, & insanias mendaces, dum se videt adhuc in eodem luto hædere, interea dum differat & differtur à Manichæis. *cod. l.c. 11.*

Inclinatur ad ducendam vxorem : dissuadet Alipius, cauſans nullo modo eos posſe fecuro otio simul in amore Sapientiæ viuere, ſi id feciſſet. *l. Conf. cap. 11. & 12.* Sed ipſe r eiſt eba t exemplis eorum, qui coniugati coluiſſent Sapientiam : adeò ut demum Alipio ſit auctor deſiderandi coniugium. *cod. c.* Igitur tr i ginta annos na tu s , cogitat annitente matre de vxore ducendā : & deſpondetur ei quæ biennio minor quām nubilis erat : & quia illa placebat, ex ſpectabatur. *cod. l.c. 13.*

S. XVI.

*Nondum baptizatus cogitat de vita
communi.*

DEliberationes cum Romaniano, Mæcenate ſuo (quem tunc graues æſtus negotiorum, ad Comitatum ſive Curiam Imperatoris attraxerant) & aliis circiter decem, de Vitâ commun i eiusque modo, agitat : ſed poſtequam cœpit cogitari, vtrūm hoc mu lierculae ſinerent, quas & alij habebant, & ipſe habere vo lebat; periiit id consilium abiectumque eft. *l.6. Conf. cap. 14.*

Siquidem cùm præſens præſenti Romaniano expoſuiſſet interiores motus animi ſui, vehementerque ac ſa piùs aſſereret, nullam ſibi videri proſperam fortunam, niſi quæ otium philoſophandi da ret ; nullam beatam vitam, niſi quā in philoſophia viueretur : ve rum tamen ſe tanto ſuorum onere (quorum ex officio eius vita pen debat) multisque neceſſitatibus vel vani pudoris ipſius, vel ineptæ ſuorum miſeria refrænari: tam magno elatus eft gaudio Romanianus, tam sancto eiusmodi vitæ inflammatus ardore ; vt ſe diceret, ſi poſſet importunarum litium vinculis eximi, omnia Augustini vincula, et iam patrimonij ſui cum eo participatione rupturum. *l.2. cont. Acad. 5.2.*

Ab illo tempore nunquam ceſſauit inhians in Philoſophiam, atque illam vitam, quæ inter eos placuerat atque conuenerat : & id con ſtanter

stanter quidem, sed fortè minus acriter egit, tametsi satjs egisse se putet. *ed. l. & cap.*

Concubina ipsius, cùm intelligeret eum ad vxorem ducendam adieclisse animum, ab eo in Africam discedit, relicto ei filio suo: Deoque voul alium se virum nescituram. At ipse aliam postea assument. *l.6. Conf. cap. 15.* Et metu mortis ac iudicij, reuocatum se à profundiore voluptatum carnalium gurgite fatetur: qui per varias quidem opiniones nunquam recessit de pectore ipsius. *ed. l.c. 16.*

S. XVII.

Æstus eius circa Dei naturam, & mali originem.

EX quo aliquid de Sapientia audire cœperat, tametsi non cogitaret Deum in figurâ corporis humani, quē totis medullis credebat incorruptibilem, & inviolabilem, & incontaminabilem esse; quia tamen nihil ei esse videbatur, quod spatiis locorum erat priuatum, idēc cogitabat eundem, licet sine corpore, nihilominus esse aliquid corporeum, per spatia locorum vndequaq; intra & extra mundum diffusum: imo terram, cælum, mare, omniaque penetrans & peruadens: eo modo quo lux Solis peruadit corpus totius aëris, non dirumpendo aut concidendo, sed implendo eum totum. Quām Dei repræsentationem quia falsa est, damnat, *l. 7. Conf. c. 1.*

Inter alia verò docebant Manichæi, dum peccarent, non se peccare, sed Gentem tenebrarum, quæ bellum geslit cum Deo, à quo erant cum Gente tenebrarum commixti. Hoc enim dicebant: quod illa Gens tenebrarum rebellauerit aduersus Deum, antequam mundus fieret: & ille timens & cauens, ne regna eius illo adueniente hostili impetu vastarentur; misit huc membra sua, substantiam suam, hoc, quod ipse est: si aurum, aurum; si lux, lucem. Quidquid illud est, hoc misit, & miscuit visceribus Gentis tenebrarum, dicunt, & fabricauit inde mundum. Et nos animæ, inquiunt, de ipsis membris Dei sumus, sed premimur hisc visceribus Gentis tenebrarum: & quidquid peccare dicimus, illa Gens peccat. *Enarr. in psalm. 140.* videri quoque

poteſt diſp. cont. Fortun. l. de fide cont. Manich. & l. de Agon. Chrifl. c. 4.

Huius dogmatis vanitatem & falsitatem deprehendit argumento Nebridij, quod iam diu ab vsque Carthagine proposuerat: Deum nimirum incorruptibilem & inuiolabilem esse. de qua re vide loca citata, & l. de mor. Manich. cap. 12. & ideo cum nihilei nocere potuerit. Gens tenebrarum; nunquam alicuius pugnæ cauſam adſuſſe. l. 7. Conf. cap. 2. vide l. cont. Secund. cap. 20.

Cum itaque Deum incontaminabilem & inconuertibilem, & nulla ex parte mutabilem diceret: firmeque ſentiret non tantummodò bonum, ſed ipsum bonum, omnia omnino quæ creata ſunt feciſſe; cauſam mali inuestigat: & licet conſtanter nondum refundat in voluntatem, quam habere ſe tam clarè videbat, ac viuere; l. de duab. Animab. cap. 10. horret tamen Manichæorum dogma, quo Deum potius malè pati, quam hominem mala facere putabant. l. 7. Conf. cap. 3. l. de vtil. cred. cap. 18. l. de mor. Manich. cap. 11. Nam cum ſit incorruptibilis, & optimum bonum; malo, quod corruptio eft, violari ſubſtantia eius nullo modo potheſt: l. de duab. Animab. cap. 12. ſed neque cogi inuitus ad aliquid, cum non minùs ſit potens, quam bonus. l. 7. Conf. cap. 4.

Ergo ſollicitè & studiosè, iterum iterumque omnia perpendens, Deum conſiderabat, tamquam ſi mare eſſet, vbiq[ue] & vndique per immensa ſpatia infinitum ac ſolum mare: & haberet intra ſe ſpongiam quamlibet magnam, ſed finitam tamen: & plena eſſet vndique ſpongia illa, ex omni ſua parte, ex immenso mari: ſicque creaturam omnem finitam, Deo infinito plenam repræſentabat, dicebatque: Ecce Deus, & ecce quæ creauit Deus: & bonus eſt Deus, atque hiſ longè præſtantior; ſed tamen bonus, bona creauit: & ecce quomodo ambit atque implet ea. Vbi ergo malum? Et vnde? Et quā huc irrepliſt? Quæ radix, & quod ſemen eius? l. 7. Conf. cap. 5.

Mathematicorum diuinationes, quas pertinaciter etiam anteā deſenderat, iam proſuſ reiecerat: comperitque omnino ex narratione Firmini, quod non ſecundūm artem, ſed ſorte euenirent, quæ prænuntiarentur. cod. l. c. 6. Cauſam itaque mali pergit studiosè inquirere: eosque prouectus, vt firmiter crederet & eſſe Deum, & incom- mutabilem eſſe ſubſtantiam ipſius: & curam ei eſſe de hominibus: nec non in filio eius Chriſto Domino noſtro, & auctoritate Scriptura- rum Eccleſiae, viam à Deo poſitam ſalutis humanae poſt mortem. cod. l. cap. 7.

§. XVIII.

Proficit lectione Platonicorum.

His ita habentibus, in libris Platonicorum, à Victorino Rhetore in Latinam translatis, l.8. Conf. cap. 2. sibiique procuratis per quemdam hominem immanissimo typho turgidum, quædam reperit consentanea doctrinæ Christianæ. l.7. Conf. c. 9. Qui libri, vt ait Celsinus, vbi bonas res Arabicas exhalarunt in eum; vbi quam habebat flammulæ instillarunt pretiosissimi vnguenti guttas paucissimas; incredibile est, quantum in eo concitarunt incendium: non enim tunc eum honor, non hominum pompa, non inanis fame cupiditas, nullum denique huius mortalis vita fomentum, atque retinaculum commouebat. Ita cursim redibat in se. Sed respexit quasi de itinere in illam religionem, quæ puer illi insita erat, & medullitus implicata. l.2. cons. Acad. cap. 2. & l. de vit. beat.

Itaque tum cœperunt ei diuina, veluti si raptus fuisset in aliquam extasi, clarius innotescere: cumque in eam claritatem altius prouchi niteretur; radiorum velut vehementia repressus est, visusque audire: Cibussum grandium: cresce & manducabis me. l. 7. Conf. c. 10. Didicit quoque Deum à Creaturis ex diuersitate essendi distinguere: omnia verò quæ sunt, bona esse: ideoque malum non esse substantiam. Quamquam interim illa bona, quia quibusdam rerum creatarum partibus non conueniunt, mala putentur, neque tamen mala sint, quia conueniunt aliis: suntque in semetipsis bona. sed l. 7. c. 11. & 12.

§. XIX.

Mali originem inuenit.

Eodem ergo tempore, vidit fontem & originem erroris sui, quo duas substancialias veluti summas, ex scholâ Manichæorum constituebat, ed quod nollebat esse Dei, quidquid animæ suæ displicebat, malumq; esse iudicabat, & proinde non factum à Deo: quem solebat corporeum aliquid existimare, per infinita spatia locorū omnium diffusum. Sed iam consopita erat illa eius insanía, viditq; Deum infinitum aliter. sed l. c. 14. Neque tantummodo infinitum; verum ab eo, & in eo esse

esse cuncta finita: non quasi in loco; sed quia manu, ut sic dicam, veritate, Deus omnitenens est, atque omnia vera sunt, in quantum sunt. Vedit præterea omnia locis suis & temporibus conuenire, Deo solo, qui temporum auctor est, manente æternō. l.7. Conf. c. 15.

Sensit quoque & expertus est, omnia bona esse, licet quibusdam non sint apta: sicut palato non sano poena est panis, qui sano est suavis: & oculis ægris odiosa est lux, quæ puris est amabilis. Inuenit denique querendo, iniquitatem non esse substantiam, sed à summa Substantia, id est Deo, detorta in infima voluntatis peruersitatem, proiicientis intima sua, & tumescentis foras. eod. l. c. 16. siue: Inclinationem ab eo quod maius est, ad id quod minus est. l. c. 17. Secund. c. 12. Vide l. secund. c. 15.

Deo adhærens fruique desiderans, quem iam amabat, non pro illo phantasina; ab eo semper pondere suo, siue consuetudine carnali deripitur. Vnde licet inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta gradatim tamen conspiceret, aciem nihilominus figere nondum valuit. l.7. Conf. c. 17. Cumque viam quereret comparandi roboris, quo fieret idoneus ad fruendum Deo; non inuenit tamen, donec amplexus esset mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, vocantem & dicentem: Ego sum via, veritas & vita. Id verò tunc nondum fecerat: quia non tenebat Dominum Iesum Christum, humilis humiliem: nec cuius rei magistra esset eius infirmitas, nouerat. l. eod. c. 18.

§. XX.

Error eius in persona Christi.

Etenim per id tempus cum tantummodo existimaret Christum fuisse excellentis sapientiae virum, cui nullus posset æquari: præsertim quia mirabiliter natus ex Virgine, ad exemplum contemnendorum temporalium pro adipiscenda immortalitate, diuinâ pro nobis curâ tantam auctoritatem magisterij meruisse videbatur; idcirco quid haberet Sacramenti, Verbum caro factum est, nec suspicari quidem poterat. Videri hic error Photinianorum potest, l. de Agone Christ. c. 20. Nam cum iam nosset incommutabilitatem Verbi diuini, neque omnino quidquam inde dubitaret; nosset præterea quæ de Christo scripta tradebantur, quod nimis manducauerit, biberit,

biberit, dormiuerit, ambulauerit, exhilaratus sit, contristatus sit, sermocinatus sit; colligebat carnem humanam non fuisse Verbo diuino coniunctam, sed tantummodo cum animâ & mente humanâ.

Etenim nunc mouere membra corporis per voluntatem, nunc non mouere: nunc aliquo affectu affici, nunc non affici: nunc proferrere per signa sapientes sententias, nunc esse in silentio: propria sunt mutabilitatis animæ & mentis. Quæ omnia cùm in Christo, uti proditur, reuera fuerint; totum hominem in eo agnoscebat, non corpus hominis tantum, aut cum corpore animum sine mente, sed ipsum hominem: non personâ quidem Veritatis sive diuinâ, sed magnâ quadam naturâ humanæ excellentiâ, & perfectiore participatione sapientiæ, ceteros omnes superantem. *l.7. Conf. c.19.*

S. XXI.

A Platonicorum libris transit ad Scripturæ sacra lectionem.

Lectis Platonicorum libris, & ex illis admonitus querere incorpoream veritatem; inuisibilia quidem Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspexit: edoctusque est Deum infinitum esse, nec tamen per locos finitos infinitosue diffusum, & plura eiusmodi, ob quæ videri iam cœperat sapiens: attamen ædificantem Charitatem à fundamento humilitatis, quod est Christus Iesus, ibi non repererat. *l. eod. c. 20.* Legerat quidem apud Platonicos: Quia Deus Verbum, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est: sed quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis; ibi non legerat. *ibid. c. 9.*

Itaque audiissimè arripuit Litteras diuinæ, & præ ceteris Apostolum Paulum: & perierunt illæ questiones, in quibus ei aliquando virus est aduersari sibi, & non congruere testimonij Legis & Prophetarum, textus sermonis eius. *l. 7. Conf. c. 21.* Tum vero quantulocumque iam lumine asperso, maxima se illi Philosophiæ facies aperuit. *l. 2: conf. Acad. t. 2:* Gratiam enim Dei in omnibus commendari reperit, vt, qui verum videt, non sic glorietur, quasi non acceperit non

solum id quod videt, sed etiam ut videat. Talia enim plura, quae non habent Platonicorum libri, inuiscerabant ei miris modis, cum minimum Apostolorum Christi legeret: ita Paulum appellans. l. 7. Conf. 6.21.

Cum igitur omnis dubitatio de incorruptibili substantia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata ei foret: nec de Deo certior, sed in illo stabilior esse cuperet: de suâ temporali vitâ dumtaxat nutabant omnia. Et placebat quidem via, ipse Saluator; sed ire per eius angustias, adhuc pigebat. Hinc licet ei displiceret quod agebat in seculo, non ultra nimirum inflammantibus ad tolerandam seruitutem tam granem cui iditatibus honoris & pecuniae; adhuc tamen tenaciter colligabatur ex seminâ. Præsertim cum neque Apostolus prohiberet coniugari; quamvis exhortaretur ad melius, volens maximè omnes homines esse ut ipse erat: & Christus ipse, postquam dixisset esse spadones qui scipios abscederunt propter regnum caelorum, addiderit: Qui potest capere, capiat. l. 8. conf. 6.1.

§. XXII.

Adit Simplicianum.

Ob hoc igitur æstuanti inspirauit Deus pergere ad Simplicianum, qui ei bonus apparebat seruus Dei. Talem quoque à iuuentute suâ fuisse audierat: & longâ ætate (iam enim fenerat, & in accipienda Dei gratia pater Episcopi Ambrosij fuerat) in studio vita religiosa seständæ multa expertus, multaque edoctus erat. Hunc igitur accessit eo fine, ut, quomodo sic affecto, ambulandum esset in viâ Dei (in qua sic aliis, aliis sic ibat) utique proferret. l. 8. conf. 6.1.

Vbi eum audiuit Simplicianus, gratulatus est in primis quod Platonicos legisset, in quorum libris insinuabatur Deus, & eius Verbum: neque incidisset in scripta aliorum Philosophorum, plena falliarum & deceptionum, secundum elementa huius mundi. cod. l.c. 2. Deinde exhortatus est eum ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam, & reuelatam paruulis, exemplo maximè Victorini, Rhetoris

toris quondam urbis Romæ : qui doctissimus senex , & omnium liberalium doctrinarum peritissimus : quique Philosophorum tam multa legerat , & dijudicauerat , & dilucidauerat, doctor tot nobilium Senatorum: qui etiam ob insigne præclari magisterij, quod ciues huius mundi eximum putant, Statuam in Romano foro (Traiani, ut scribit Hieronymus in Chiron.) meruerat & acceperat: cum usque ad illam ætatem venerator Idolorum fuisset ; non erubuerat esse puer Christi , & infans Baptismi, mirante Româ , gaudente Ecclesiâ .
ed. 1.8. c. 2.

De Victorino vbi talia audivit, exarsit illico ad imitandum. Et posteaquam addidit Simplicianus, quod Imperatoris Iuliani temporibus , lege datâ prohibiti essent Christiani docere litteraturam & Orationem: eamque legem Victorinus amplexus , loquacem scholam deserere maluisset, quam verbum Dei ; non fortior , quam felicior, Augustino visus est: quia inuenerat occasionem vacandi Deo. Cui rei quamquam & ipse suspiraret; contrariâ tamen voluntate (quam ferream inolita consuetudo fecerat, quamque yetustate rorboratam, noua Deum gratis colendi fruendique voluntas superare non poterat) retrahebatur. Illud placebat & vincebat , hoc lubebat & vinciebat. *lib. 8. conf. c. 5.*

Vt enim antea excusationem aliquam ab arcta Dei seruitute habuisset, eo quod nondum perceperisset veritatem: iam cum certam haberet, ob nihil aliud equidem Deo militare, contempto seculo, recusabat, quam quod adhuc terrâ obligatus , impedimentis omnibus sic timeret expediri, quemadmodum impediri timendum est. *ibid.* Etenim ne in Philosophiae gremium celeriter aduolaret , vxoris honorisque se illecebrâ detentum fuisse , alibi fatetur : eâ tamen mente , vt , cum haec esset consecutus , tum demum se , quod paucis felicissimis licuit, totis velis omnibusque remis in illum sinum raperet, ibique conquiesceret. *L. de Vit. Beati.*

§. XXIII.

Potitianum audit.

Ceterū vinculo desiderij vxoris atque concubitūs, quo arctissimo tenebatur, & sacerdotalium negotiorum servitute liberatus est potissimum operā Potitianī, Afri, militis Palatini. Qui cùm ad eum, Alipiumq[ue] quodam die venisset, attendissetq[ue] fortè super mensam lusoriam (telleras enim honestas non respuit, *l. 1. cont. Acad. c. 1.*) Apostolum Paulum; gratulatoriè miratus est, cùm esset fidelis Christianus, quòd èas, & solas p[re] oculis ipsius literas comperisset. Hic verò Augustino afferente, illis se Scripturis maximam nunc operam impendere; ortus est sermo de Antonio Ægyptio Monacho, cuius vitam Potitianus ignorantibus (erat enim recens tum adhuc Antonij magni, Eremitæ uti sanctissimi, ita toto terrarum orbe famigerati exemplum, vt qui tantummodo ab annis circiter triginti, puta 358. ex humanis excesserat) recensuit. Cumq[ue] audientes obstupescerent, deuolutus est sermo ad Monasteriorum greges, & vhera delecta Eremi: quorum audientes adeo nihil sciebant, vt nō quidem accepissent aliquid de Monasterio quod Mediolani erat extra urbē mœnia, plenum bonis fratribus, sub Ambrosio nutritore. Continuans igitur cœptum sermonem Potitianus, addidit de duobus q[ui] apud Treueros in casā monasticā, lecto codice de Vita Antonii, rebus omnibus, & quidem sponsis suis etiam neglectis, continuo id vita genus amplexi fint. *l. 8. Cōnf. r. 6.*

Anno
387. *Hilce narrationibus adeo est inter audiendum commotus, vt per admirabilem luctam sibi ipsi disperceret: cùm iam ab undevigimo anno ætatis eius, effluxissent forte anni duodecim. cod. l. cap. 7.*

Terminato autem sermone, & abeunte Potitiano, quiseius status fuerit, ita brevibus describit, Deum alloquens: Abiit ille. Et ego ad me, quæ non in me dixi? quibus sententiarum verberibus non flagellaui animam meam, vt sequeretur me conantem ire post te? Et remisebatur, recusabat, & non se excusabat. Consumpta erant & conuicta argumenta omnia, remanserat muta trepidatio. *ibid. Quapropter*

propter excitatā tantā intūs rīxā cum anima sua, vt non tantummodū mente, sed etiam vultu sese turbatio proderet; inuidit Alipium, & exclamat: Quid patimur? quid est hoc quod audisti? Surgunt indocti, & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. An quia præcesserunt, pudet sequi, & nec pudet saltem sequi? Et cum dicto abcessit in hortulum, qui domui hærebat, premente pede pedem Alipio. l.8. Conf. c.8.

§. XXIV.

*Sub ficu prostratus, voce è cælo mis̄a
admonetur.*

I Bi fremebat spiritu, indignans turbulentissimā indignatione, quōd non iret in placitum paclumque cum Deo, in quod eundum esse omnia eius ossa clamabant, & in cælum tollebant laudibus. *Ibid.* Eiique displicebat, quōd facilius obtemperaret corpus tenuissimæ voluntati animæ, ut ad nutum mentis membra mouerentur; quām ipsa sibi anima, ad voluptatem suam magnam in solā voluntate perficiendam. *ed. I. &c.* Excruciabatur igitur, accusans scemtipsum solito acerbius, voluenſque ac reuoluens in suo vinculo, donec totum abrumperetur: quo licet iam exiguo teneretur, tenebatur tamen: Deo intērā in eius animo ingeminante flagella timoris & pudoris, ne à conatu abrumpendi vinculi cessaret, donec esset continenter abruptum. *l.8. Conf. c.11.*

Ibi, quantum à sanctioris vite proposito deterrere eum conabantur nuge nugarum, & vanitates vanitatum, antiquæ amicæ ipsius; tantum attrahebat casta dignitas Continentiæ, extendens ad eum suscipiendum manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Quasi diceret: Tu non poteris quod illi & iste? An verò isti & iste in scemtipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum dedit me eis. Quid in te stas, & non stas? Projice te securus in eum: noli metuere, non se subtrahet ut cadas. Projice te securus: excipiet te, & sanabit te. Cumque adhuc talia suggestente Continentiæ, veterum suarum nugarum murmur audiret, quo veluti cun-

¶abundus pendebat; rursus illa quasi dixit: Obsurdesce aduersus immunda illa membra tua: narrant tibi delectationes, sed non sicut lex Dei tui. l. 8. Conf. c. 11.

Huius controuerxiæ non nisi de seipso aduersus seipsum, cùm inusitato motu ederentur, exitum Alipius, qui iuxta assidebat, tacitus oppriebatur. *ibid.* Sed vbi alta consideratio contraxit & congescit ante oculos cordis eius totam misericordiam ipsius, siue exactam perditæ æstatem; oborta est procella ingens, ferens ingentem imbre lacrymarum: quem ut totum cum vocibus suis effunderet, quarum sonus iam fletu grauidus erat, surrexit, & ab Alipio secessit, sequè stravit sub quadam fici arbore. Vbi laxatis lacrymarum habenis proruperunt flumina oculorum ipsius, intermixtis ferè eiusmodi vocibus: Et tu Domine vsquequò? vsquequò Domine irasceris in finem! Ne memor fueris iniuritatum nostrarum antiquarum, à quibus scilicet teneri se sentiebat. Præterea: Quamdiu, Quamdiu cras & cras? Quare non modò? quare non hac horâ finis turpitudinis meæ? l. 8. Conf. c. 12.

Hæc dicens, & amarissimâ cordis contritione plorans, audit de vicina domo vocem, cum cantu dicentis & crebro repetentis, quasi pueri vel puellæ: Tolle lege: Tolle lege. *ibid.* Mutato vultu, intentissimus cogitare coepit, vtrumnam solerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid: neque occurrebat audiuisse se vspiam. Quare interpretabatur, quod erat, diuinitus sibi iuberi, vt aperiret codicem, & legeret quod primum caput inuenisset. Meminerat enim Antonij, quod ex Euangelica lectione, cui fortè superuenerat, admonitus; Vade, vende omnia, &c. confessim fuisset ad Deum conuersus. *cod. l. & c.*

Rom. 13. Represso igitur lacrymarum impetu, surrexit, concitusque rediit ad locum vbi sedebat Alipius, quia ibi coditem Apostoli reliquerat. Eum arripit, aperit, & legit in silentio capitulum, quo pri- mū coniecti sunt oculi: *Non in commissationibus & ebrietatisbus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & emulatione; sed induce Dominum Iesum Christum, & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiscentijs.* Ultrà non legit, neque opus erat: statim quippe cum fine huiusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi ipsius, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt. l. 8. Conf. c. 12.

Id vbi indicauit Alipio, isque lectionem Apostoli prosequens offendisset:

fendisset : *Infirmum autem in fide assunite; ad se retulit : adeò ut sine Rom. 14.*
cunctatione, placito propositoque bono, Augustino coniunctus sit:
Matre, postquam ijsmet narrantibus rem intellexit, gaudio exulta-
te, Deoque benedicente, quia amplius sibi de filio concessum vidit,
quàm petere solebat miserabilibus gemitibus. l.8. conf.6.12.

§. XXV.

Ad Deum conuertitur.

AD Deum igitur ita iam conuersus erat , vt neque vxorem
 quæreret : *ibid. neque honores: l.1. solilog. c. 10. neque aliquam*
spem saeculi huius. l.8. conf. 6. 12. Et quidem vxorem quod attinet,
 quo vinculo omnium arctissimo tenebatur ; quantumcumque pul-
 chra & cumulata bonis omnibus foret , nihil tam fugiendum sibi ,
 quàm concubitum esse decreuit. Sentiebat enim nihil esse, quod ma-
 gis ex arce deiijciat animum virilem , quàm blandimenta feminea ,
 corporumque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. Ita-
 que si ad officium pertinet Sapientis , dare operam liberis ; quisquis
 rei tantùm huius gratiâ concubit , mirandus ei videri potest , nullo
 verò modo imitandus : nam tentare hoc periculosius est , quàm posse
 felicius . Quamobrem satis iustè , vt credit, atque utiliter pro liber-
 tate animæ suæ , sibi imperauit non cupere , non quærere , non du-
 cere vxorem. *l.1. solilog. c.10.*

Stabat ergò iam in ea regulâ fidei , in quà futurum illum ante tot
 annos matrì eius Deus reuelauerat : cuius proinde gaudium , sicuti
 erat multò vberius quàm voluerat ; ita quoque charius atque castius ,
 quàm de nepotibus carnis ipsius, requirebat. *l.8. conf. c.12.*

Vbi itaque hæc vincula dirupta sunt , & carere suavitatibus nuga-
 rum , factum ei subitd suaue ; eo quod pro eis intraret Deus, easque
 ejiceret : liberum habuit animum à curis mordacibus ambiendi &
 acquirendi , & voluntandi atque scalpendi scabiem libidinum : tan-
 tumque restabat excutiendum onus lectionis publicæ. *lib. 9. conf.*
cap. 1. & 2.

Id verò placuit non tumultuosè , sed leniter abrumpere : præser-
 tim

tim cùm iam paucissimi dies (viginti circiter) supererent, vsque ad vindemiales ferias. Illos igitur, vt sollemniter abcederet, neque videretur captare inanem aliquam gloriam ex bono suo proposito, quod inter eos conuenerat ne passim effunderetur; tolerare adhuc statuit. Quamquam magisterij sarcinam penè iam necessitate, si non deponere, saltem intermittere cogebatur: eo quod aestate illà adeo pulmone doloribusque pectoris laborasset; vt is etiamnum & difficulter traheret suspiria, vocemque clariorem & productiorem recusat. l. 9. conf. c. 2.

Elapsis totidem diebus, professionem frēnauit maximâ animi lectiâ, profectusque est cum suis omnibus (quorum hæc nomina sunt: Monica, Nauigius, Adeodatus, Alipius, Trigetus, Licentius, Lastidianus & Rusticus) in villam Cassiciacum: quam benignè Verecundus obtulit, hoc vnico summopere tristis, quod ob coniugem quam habebat, huius esse pars societatis non posset. eod. l. c. 3. & 4.

S. XXVI.

In villa Cassiciaco, Catechumenus scribere incipit.

Bi iam Catechumenus, prolog. II. Retract. & L9. conf. c. 4. ad scribendum animum applicuit: ac primùm pauculis diebus transactis postquam in agro viuere cœperant, l. i. cont. Acad. c. 1. inchoauit libros contra Academicos: vt eorum argumenta (quæ multis iñge runt veri inueniendi desperationem, & prohibent cuiquam rei assenti, & omnino aliquid tamquam manifestum certumque sit, approbare sapientem; cùm eis omnia videantur obscura & incerta) ab animo suo, quia & cum mouebant, quantis posset rationibus amoueret. l. i. Retract. c. 1.

Hos libros (quibus finem imposuit, anno ætatis trigesimo tertio, l. 3. cont. Acad. c. 20. completo, vt appareat: exhibitoque Notario conscripti sunt, l. i. cont. Acad. c. 1.) eloquentiâ pariente, & obstericante amicinitate, dedicauit Romaniano mœcenati suo admundum munifico: cui nimirum iam tum referebat acceptum, quidquid de

de otio suo gaudebat : quod à superfluarum cupiditatum vinculis euolauerit : quod depositis oneribus mortuarum curarum respiret, resipiscat, redeat ad se : quod querat intentissimus veritatem , quod iam inuenire aggrediatur , quod se ad ipsum suorum bonum pertineturum esse confidat. *l. 1. cont. Acad. c. 2.*

Ad eumdem postea scripsit librum De vera Religione: *eiusd. l. c. 7.* denique nescire se , quod aliquid sive ad eorum qui extra Ecclesiam Dei sunt, sive ad aures fratum scripsit, quod non habeat Romanianus, ait Epist. 32. Eratis, vti opibus affluens, ita generis nobilitate conspicuus, Ciuis Tagalensis : magni animi, neque minoris ingenij, sed Manichæis erroribus obnoxij: qui tantam utique felicitatem per id tempus , iuxta cum pluribus alijs tricis & litibus (quas indignis modis patiebatur, & plerumque diuitias sequi solent) obnubilabant: vt videre est *l. 1. cont. Acad. c. 1.* Emerxit nihilominus ope Dei, operaque Augustini Romanianus: in Italâ subinde Paullino Nolano summa amicitia, & litterarum commercio coniunctus. *Epist. 36. apud Aug.*

Adhæc ruri existens Augustinus internis gratiæ diuinæ stimulis vehementer perdomitus est, & complanati prorsus sunt cogitationum ipsius montes & colles. *l. 9. conf. c. 4.* Vnde tametsi penè quotidianis Deum fletibus rogaret, vt sanarentur quæ habebat animi vulnera; indignorem tamen esse se, qui tam citò sanetur quam vellet, sæpe semetipsum conuincebat. *l. 1. de Ord. c. 10.*

Psalmos David præterea (quos Cantica fidelia, & sonos pietatis excludentes turgidum spiritum, appellat) intermixtis vocibus ad Deum internis externisque, deuotissimè recitabat: exardens eosdem recitare si posset toto orbe terrarum, aduersus typhum generis humani. Quapropter indignabatur Manichæis, eosque rursus miserabatur, quod illa Sacra menta, illa medicamenta nescirent, & insanient aduersus antidotum, quo sani esse potuissent. Peculiariter tamen commotus fuit meditatione Psalmi quarti, Cùm inuocarem &c. *l. 9. conf. c. 4.* Atque hæc Psalmorum commentaryne, dum animi sui affectus plenissimè fouet & pascit, existimo eum orationem illam B. Monicæ concinnasse, quæ nuncupatur Psalterium (quod matri composuit, habeturque inter eius legitima & proba, fine Tomi IX.) deuotionis iætibus calidissimè micans, & digna planè, quæ sit precum Christiani hominis quotidianum pensum.

§. XXVII.

Professioni Rhetorica renuntiat. Quadam ab eo tum scripta.

PEractis interea vindemialibus ferijs; Mediolanensibus renuntiatur ut scholasticis suis alium magistrum prouiderent, eo quod seruire ipse Deo statuisset, & professioni pristinæ, præ difficultate spirandi, ac dolore pectoris non sufficeret. *l. 9. conf. 6. 5.*

Idibus porro Nouembris, die suo Natali, quo ætatis trigesimum tertium compleuit annum, cœpit disputare cum suis de Vita Beata: vbi tridui disputatione constitut, non esse beatam vitam, nisi perfectam cognitionem Dei. *l. 1. Ret. c. 2.* Hic liber, Manlio Theodoro inscriptus est: quem inter amicos Mediolani habuisse colligitur ex initio, vbi se aliquando in sermonibus ipsius animaduertisse ait, cum de Deo, deque anima cogitaretur, nihil omnino corporis esse cogitandum. *l. de Vit. Beat.* Fuit vir doctus, & religione Christianus: *l. 1. Ret. c. 2.* idem cum Manilio, cuius exstat Astronomicum versibus conscriptum *Casp. Genarius ad Statij Sylu.* In Consulatu, quem Romæ gessit anno 399. panegyrico laudatus à Claudio Poëta. *Mirens in Chron.* Ceterum occasione Natalitorum suorum Augustinus exhibuit conuiuis prandium solito laetus. *l. de Vit. Beat. disp. 1.*

Anno
388.

Paullò post, atque inter libros de Academicis, duos de Ordine scripsit: in quibus queritur, utrum omnia bona & mala, diuinæ prouidentiae ordo contineat. *l. 1. Ret. c. 3.* Hos libros in autumno scribi cœpisse, patet ex causa quam assignat Licentius, cur alteraret sonus aquæ, vt nunc clarius, nunc pressius streperet, silicibus irruens per meatum suum: *l. 1. de Ord. c. 3.* imò tantum non hieme. *l. 2. de Ord. c. 1.* Sunt verò ad Zenobium scripti, *l. 1. de Ord. c. 1.* quem etiam inter amicos Mediolani habuisse appareat *lib. 1. de Ord. cap. 7. & 9.*

Atque hanc scribendi fœcunditatem minus admirari debemus, quando amor inueniendi veri, iam in consuetudinem ei verterat: vt aut primam, si tales curæ inerant, aut certè ultimam, dimidiisque tamen

tamen ferè noctis partem peruigil quodcumque cogitaret. *L. 1. de Ord. c. 3. & 5.* Sed neque interea cessabat à gemitu , lacrymis & oratione. *ead. l. c. 5. 8. & 10.*

§. XXVIII.

A dentium dolore miraculosè sanatur.

PEr id tempus tantus eum inuasit dentium dolor , vt nihil maius aliquando pertuerit. *L. 1. solilog. c. 12.* Loqui enim præ dolore non peterat : *L. 9. conf. c. 4.* neque sinebatur animo voluere , nisi ea quæ iam fortè didicerat : à discendo autem penitus impeditebatur , ad quod ei tota intentione animi opus erat. Videbatur ei nihilominus , si se mentibus ipsius quem desiderabat veritatis fulgor aperiret ; aut se non sensurum fuisse illum dolorem , aut certè pro nihilo toleratum. *c. 1. solilog. c. 12.*

Huic dolori vt mederetur, ascendit in cor eius , admonere omnes suos qui aderant, vt deprecarentur pro se Deum. idque scripsit , loquela impos , in ceratis tabulis : deditque vt legeretur. Mox vt genua supplici affectu fixerunt ; fugit dolor ille , eo sanè modo , quem se fatetur expauisse : nihil enim tale ab ineunte ætate expertus fuerat. *L. 9. conf. c. 4.*

§. XXIX.

Ambrosium consulit per litteras, &c.

INsinuauit subinde per litteras S. Ambrosio pristinos errores suos , & præsens suum votum : vt ab eo eliceret , quid potissimum de libris sanctis legendum iudicaret , quò percipiendæ Christianæ gratiæ paratiō aptiorque fieret. Iussit Ambrosius Esiam Prophetam: cuius primam periodum non intelligens, totumque talem arbitrans, distulit repetendum , vbi exercitatiō esset in Dominico eloquio. *L. 9. conf. c. 5.*

Etenim nullā iam peste detinebatur, nihilque præter Sapientiam amabat: cetera verò, vt sunt amici, honores, vita ipsa; non nisi propter istam quæ rebat aut volebat. l. 1. solilog. c. 11. 13. & 14. Porrò à libidine adeò iam erat alienus, vt etiam cum horrore atque aspernatione, talia recordaretur. eod. l. c. 10. Neque tamen difficitur, eius rei adhuc aliquid curandum remansisse. eod. l. c. 14. Quamobrem flere non durans: nihil promittit, nihil præsumit, &c. ibid.

Iam quod cibos attinet, ea quæ statuit non edere, nihil eum comouebant: ijs verò quæ nondum amputauerat, delectari se præsentibus fatebatur; ita tamen vt sine villa permotione animi, vel visa, vel gustata subtrahantur. Cùm autem non adsunt; prorsus non audet eius appetitio se inserere ad impedimentum cogitationibus ipsius. Summa: de cibo & potu & balneis, ceteraque corporis voluptate, tantum petit, quantum in valetudinis opem conferri potest. l. 1. solilog. c. 10.

Inter hæc, scripsit duo volumina, secundūm studium suum, & amorem rationis indagandæ veritatis: de his rebus, quas maximè scire cupiebat, semetipsum interrogans sibiique respondens, tamquam duo essent. Vnde hoc opus, Soliloquia nominavit: l. 1. Ret. cap. 4. nouoquidem & fortasse duro nomine; sed ad rem demonstrandam satis idoneo. l. 2. solilog. c. 7. Hos libros videtur ipsemet scripsisse, non dictasse. l. 1. solilog. c. 13. coll. cum l. c. 1. cùm ageret annos triginta-quatuor: eod. l. c. 10. Imperfecti remanserunt. l. 4. Ret. c. 4. Denique ruri existens, quæ disputauerit cum absente Nebridio, testantur epistola: l. 9. conf. c. 4. quarum una est, Epist. 151.

S. XXX.

Mediolanum reuersus, baptizatur.

1 Nde vbi tempus aduenit, quo nomen eum dare oporteret, relicto rure eum suis Mediolanum remeauit. l. 9. conf. c. 6. Itis scripsit librum de Immortalitate Animæ: l. 1. Ret. c. 5. & conatus est libros disciplinarum scribere, sed è quibus solūm de Grammatica absoluere potuit. De dialectica, de Rhetorica, de Geometria, de Arithme-

Arithmetica, de Philosophia, sola principia remanserunt. De Musica, libros sex: quamquam sextus, post Baptismum adhuc, in Africa conscriptus sit: lib. 1. Ret. cap. 7. & 11. cuius præ ceteris meminit, Epist. 131.

Cùm in eadem Ciuitate Mater ei adesset, & sollicitudinem gerezet (ipsi adhuc Catechumenis parum ista curantibus) vtrum secundum morem suæ ciuitatis, sibi esset Sabbato ieiunandum, an Ecclesia Mediolanensis more prandendum? vt hæc eam cunctatione liberaret, consuluit Ambrosum. At ille: Quid possum, inquit, hinc docere amplius, quām ipse facio? Etenim Sabbato ipse prandebat. Quapropter adiecit: Quando hic sum, non ieiuno Sabbatho: quando Roma sum, ieiuno Sabbatho: & ad quacumque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Quod responsum retulit ad matrem, eiique suffecit, nec dubitauit esse obediendum. Hoc etiam ipsi fecuti sunt. Epist. 86. & 118. & serm. 43. de Verb. Dom. 6.4.

Propinquantibus igitur diebus sanctis Pascha, Posid. c.1. Ambrosio Christi ministro lauacrum regenerationis accepit. l. 1. cont. Iul. c.3. l. 1. de nupt. & concup. c. 35. Epist. 112. cap. 23. Placuit & Alipio renasci cum eo in Christo: adiunxitque etiam sibi puerum Adeodatum quindecennem: l. 9. conf. c. 6. denique multi alij fratres cum illo Baptizati sunt. Enarr. in Ps. 36.

§. XXXI.

Hymnus, Te Deum Laudamus.

Hic verò rei nihil par ab initio Ecclesiæ fuit, nil est secundum: quod baptizato videlicet Augustino, ad agendas Deo optimo maximoque gratias, incinuisse Ambrosum serunt, Te Deum Laudamus: & respondisse Augustinum, Te Dominum confitemur: eorumque alternis vocibus, suauissimum hymnum ad finem usque esse compositum: quem porrò quotidiano iubilo frequentare Ecclesia vniuersa non cessat.

Datij Episcopi Mediolanensis (cuius præclarè meminit D. Gregorius.

gorius l. 3. Dialog. c. 4.) citant plerique hæc verba Chronico l. 10.
 „c. 1. Deo opitulante, à beato Ambrosio, cunctis fidelibus adstantibus,
 & videntibus, baptizatus & confirmatus est (Augustinus:) „in quibus fontibus prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, Te Deum
 laudamus decantantes, cunctis qui aderant audientibus & videntibus,
 simulque mirantibus ediderunt, quod ab vniuersa Ecclesia Catholica usque hodie tenetur, & religiosè decantatur. Hactenus Datius apud Crufen. p. 1. c. 5.

His ita peractis fugit ab eo sollicitudo vita præterita. Nec satiabatur illis diebus dulcedine mirabili, considerando altitudinem consilij diuini, super salute generis humani. Flebat vero in hymnis & canticis plurimum, suaue sonantis Ecclesiæ vocibus commotus acriter: quas dum auribus hauriebat, eliquabatur in cor eius veritas, & ex ea restabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & benè illi erat cum illis. l. 9. conf. c. 6.

§. XXXII.

Cum Baptismo Monachismum suscipit.

Vita communis desiderium, quod mente pridem agitauerat, ad eum non evanuit; ut iam tum simul existentibus, simul habitantibus placito sancto, Euodius se adiunxerit, ex Tagastensi municiplio: qui Agens in rebus, reliqua sæculari illâ militiâ, ante eos conuerlus & baptizatus fuerat. l. 9. conf. c. 8. Hic est Euodius, de cuius doctrina atque eruditione paullò post dicturi sumus. Hieronymo ob id minimè ignotus (ut quem salutans, Dominum suum vocat, Epist. 26.) Vandalensis demum Episcopus, hæreticorum hostis acerrimus, ut tum legationes eius indicant, tum plagæ & verbera, quæ ab hæreticis pertulit, sed citra mortem, ut dicemus infra.

Cum vero sollicitè quærerent, quisnam locus eos omnes utilius haberet, seruientes Deo; pariter remeabant in Africam. l. 9. conf. c. 8. Etenim ex intimis cordis medullis spem omnem quam habebat in seculo, Augustinus dereliquerat: non iam uxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores sæculi quærens, sed solum Deo cum suis seruire:

seruire: in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: *Nolite timere pusillus grec*, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Vendite qua possidetis, & date elemosynam: facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in calis, &c. Et illud, quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: *Si vis esse perfectus, vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in calis*: & veni, sequere me: Et super fiduci fundamentum ædificare desiderans, non ligna, scenum, stipulam; sed aurum, argentum & lapides pretiosos. *Possid. c. 2.*

Quæ à se in præparatione animi antè facta, ac tum effectu completa affirmat, vbi ait: Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuini adolescenti, *Vade, vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in calo, & veni, sequere me*, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratiâ ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideo minus mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis viâ profecerim; magis quidem noui ego, quam quisquam alias homo, sed magis Deus quam ego. Et ad hoc propositum, quantis possum viribus, alios exhortor: & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est. *Epist. 89. in fine.* Id quam verum fuerit, colligere est ex *Epist. 38. 39. & 70.* Eodemque facit, quod eos homines quos tum diligebat, vel vivere, vel secum vivere, non ob aliud utique cupiat; quam ut animas suas, & Deum, simul concorditer queant inquirere. *l. 1. solilog. c. 12.*

Quæ omnia considerans mater eius Monica, quinto die ante lethiferam ægritudinem suam, dicebat: Fili, quantum ad me attinet, nulla iam re delector in hac vitâ. Quid hîc faciam adhuc, & cur hîc sim, nescio, iam consumtâ spe seculi huius. Vnum erat, propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, vt te Christianum Catholicum viderem, priusquam morerer. Cumulatiùs hoc mihi Deus meus præstít, vt te etiam contemtâ felicitate terrenâ, seruum eius videam. Quid hîc facio? *l. 9. conf. c. 10. & 11.* Sunt verò serui Dei, Monachi *Epist. 70.*

Neque sanè oportet vilum hominem hoc Augustini factum admirari, qui considerare voluerit non paucos è tempestate, sub ipsum Bapti-

Baptismum ad monasticam disciplinam festinasse. Nam & idem Paulinus fecit, arctissima demum amicitia Augustino coniunctus, simul atque anno etatis suae duodequadragesimo spiritum auræ vitalis, id est, baptismum hausisset. Solebant quippe nonnulli, ponderata legi Christiane perfectione, contenti Catechumenorum ordine, reseruare Baptismum in tempus illud, quo se magis idoneos ad eam praestandam arbitrabantur: indignissimum rati. obligatam Deo fidem fallere. Simul ergo vitalibus vndis renasci statuerant, & conseruatæ celestis originis dignitate, opere praestare quod spondissent; putat, ut satanæ & mundo & pompis eorum renuntiarent, (quod in populari depravatione peragre fieri videbant posse) severiorem disciplinam capessabant. Id vero Augustinum fecisse nemo negabit, qui vel perfunctoriè dumtaxat, plures eius Posidijque sententias legerit, quas ante retulimus.

§. XXXIII.

Roma, post Baptismum pleraque conscribita.

IGITUR cum iam baptizatus Romam profectus esset, neque ferre tacitus posset Manichæorum iactantiam de falsa & fallaci continencia, vel abstinentia, quâ se ad imperitos decipiendos, veris Christianis, quibus comparandi non erant, insuper præferebant&scripsit duos libros: unum De moribus Ecclesiæ Catholicæ: alterum De moribus Manichæorum. l. 1. Ret. c. 7. Horum posteriorem legat oportet, qui non tantummodo fabulas atque ineptias, sed & blasphemias sacrilegiaque Manichæorum nosse impresse desiderat: neque solùm in quantis tenebris, & in quanta falsitate versati fuerint; verumetiam quantæ sint vanitatis tria signacula, Oris, Manuum & Sinus, quæ in suis moribus, magnâ laude ac prædicatione iactabant.

Anno
389.

Scriptit in eadem vrbe Dialogum, in quo de Anima multa quæruntur ac differuntur: nempe, Vnde sit: Qualis sit: Cur corpori fuerit data: Cum ad corpus yenerit, qualis efficiatur; qualis, cum abscesserit? Sed quoniam quanta sit, diligentissimè ac subtilissimè hic disputatum est, vt eam si posset, ostenderet corporalis quanti-

quantitatis non esse , & tamen magnum aliquid esse : ex hac vna inquisitione, totus liber nomen accepit, vt appelletur De Animæ quantitate. *l. i. Ret. cap. 8.*

Denique cùm Romæ adhuc demoraretur , sub inquisitione vnde sit malum : cùm sufficienter ratione discussa constaret non aliundè, quām ex libero voluntatis arbitrio exortum ; libros tres conscribere cœpit , quibus titulum fecit De Libero Arbitrio : quorum secundum & tertium in Africâ Presbyter ordinatus absoluit. *eod.l. cap.9.* In eis cum Euodio loquitur, præstantis ingenij & doctrinæ viro, vt appareat ex iis litteris quas vlrò citroque scripserunt ambo. Subtiles enim & arduæ plerumque quæstiones eisdem continentur ; quarum auidus sciendi Euodius, reconditæ doctrinæ secundissimum magistri sui peccatus pulsabat. *Epiſt. 98. 246. 247. 259. 99. 100. 101. & 102.*

Vt scias autem in eiusmodi argumentis sapere Euodium didicisse, vnicum saltē specimen habedum Augustino scribens ait: Quia Epistles Sanctitatis tuæ, vna ad illustrem Virum Volusianum, & alteram ad Italicam illustrem in Christo feminam, in manibus legentes habuimus ; occurrit quod in Epistola , de Domini Iesu Christi Dei nostri carnali in Virgine Conceptione , & ex eâ nativitate , posuisti : *si ratio queritur, non erit mirabile : si exemplum posciur, non erit singulare : & vñsum est posse de omni nativitate, vel hominis, vel cuiuslibet animalis, vel seminis, tale aliquid dici.* Si ratio enim eius queratur, non indagabitur, & erit mirabile: & si exemplum poscatur, qui nihil tale sit in exemplis, erit singulare. Neque enim quis conuentus viri & feminæ, vel cuiuslibet conceptionis aliquando, quod in secreto formatur , ratione poterit exponi. At verò seminum ex terra nascientium, primitùs putrescentium, postea fructificantum, nulla ratio inuenietur. Non enim & hoc mirabile non est, verem vnum, sine vlo parente, si ad singularitatem aliquid requiratur, intra pomum virginico conceptu formatum, perfectum inueniri? Vnde ad exemplum arbitror dictum: Ego sum vermis & non homo. De conceptionibus siue coniunctorum , siue singularium , nescio quænam possit ratio exhiberi.

Non ergo de conceptione Virginis non tantum redditur ; sed de nulla quidem arbitror conceptione posse persolui rationem. Sed exemplum poscitur. Ecce de vento dicuntur equæ ; & de cinere, gallinæ ; & de aqua, anates ; & alia nonnulla animalia, sine virili semine,

fetus proprios edere. Certè si integræ non edunt, possunt tamen illibatæ concipere. Quomodo ergo ponitur, si exemplum poscitur non erit singulare, quando tot exempla præcedunt? Nasci enim in corporibus non solum feminis, verum etiam virorum (intrinsicus dico) quædam animalia, notum est omnibus: numquid & ibi semen facit conceptionem? Ecce exempla, ecce miracula, de quibus ratio nullatenus redditur.

Aut si ad hoc redditur, quia in Virgine homine, nihil tale vñquam contigit; tamen sunt exempla in aliis rerum naturis, quia nata, & sine seminibus concipiuntur, ex quibus penitus ratio reddi nequaquam potest. Tandem & in generatione, est aliquid tale inuenire, quod sic edat partus vt integritas naturæ non violetur. Soleo enim audire quod aranea, sine vllâ virili conceptione & partû corruptione, illa omnia filia, ex quibus tentis hærere solet, secundum naturæ suæ modum proferat mirabiliter, & sibi tantum quasi singulare præstitura esse demonstrat. Ergo si & hoc queratur; non tantum mirabile est, sed & exempla talium rerum dari nullatenus possunt. Metuo enim ne ob hoc ipsa præcesserint in exemplis, vt qui non credidissent Virginem concipere posse, his exemplis conuincerentur, &c. Epist. 247.

Ex quibus, licet haud reperiam Augustinum per litteras, Euodij argutias dissoluisse; attamen satis eius acrimonia patescit, dum talibus quid respondendum sit percunctatur: Non enim certamina, inquit, femino; sed quemadmodum insidiosis respondeatur interrogo. Ego tamen sic credo Virginis conceptionem & partum, quomodo semper credidi. ead. Epist.

Alibi quoque, dum nodus quem proposuerat Euodius, vindice dignus haberi posset; eundem ipsi Euodio si potuerit, proponit Augustinus soluendum: Epist. 99. adeò vt planè iudicauerit idoneum, quem faceret in tanto argumento (quale tum erat Liberum Arbitrium, & status hominis conditi à Deo) collocutorem.

Vti verò mirabile prorsus est, conuersum recenter Augustinum, ingenio suo fulcos in eum agrum ducere potuisse; ita haud minùs est quod paullò post Presbyter, operi anteā inchoato coronidem impo- suerit: cùm interea nullo magistro vsus, solam sui studij incudem, sed opitulante gratiâ diuinâ, continenter fatigasset.

In his igitur libris plurima subtilitas, summo ingenio iudicioque prognata. Et quamquam eis agat contra Manichæos, qui negabant

ex libero voluntatis arbitrio mali originem educi: contendebantque Deum creare omnium naturarum, culpandum esse: volentes nimurum immutabilem quandam, & Deo coeternam introducere mali naturam: atque idem de Gratia Dei (quam suos Electos praestinavit, ut eorum, qui in eis videntur libero arbitrio, ipse etiam prepararet voluntates;) ideo, inquam, nihil ex proposito in his libris disputatum sit de Gratia; attamen ubi incidit eius commemorandae locus, id transiunter factum est, non quasi de ea, operosa ratiocinatione ageretur. Aliud enim est querere, Vnde sit malum: & aliud est quarete, Vnde redeatur ad pristinum, vel ad maius perueniat bonum.

Quapropter noui haeretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, ut Gratia Dei non relinquant locum, quandoquidem eam secundum merita nostra dari asserunt; non se extollant, quasi eorum, inquit, egerim causam: quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, qua illius disputationis causa poscebat. l. i. Retr.
cap. 9.

Et licet haec ita habeant; attamen tam multa enumerat eis libris passim disputata aduersus Pelagianos, vt denique subiungat: Ecce quam longe antequam Pelagiana haeresis extitisset, sic disputauimus, veluti iam contra illos disputaremus. eod. l & c. Ista quae fuerint, Le&dot ibidem reperiet. Hos libros Paullino Nolam ordinatus Episcopus dono misit: Epist. 34. a quo mutuo sumendos, legendosque offert Secundino Manichaeo, Romae agenti, his verbis: Si quid autem de hac re copiosius explicatiusque delideras; lege tres libros nostros qui inscribuntur, De libero Arbitrio: quos in Campaniâ Nolae poteris inuenire, apud Paullinum, nobilem Dei famulum. l. cont. Secund.

cap. II.

§. XXXIV.

Venit ad Ostia Tiberina.

Post Ost haec in Africam cogitans peruenit ad Ostia Tiberina, unde cum Euudio, aliisque ciuibus & amicis suis, Deo pariter seruientibus. l. 9. Confess. 8. Possid cap. 3.

Illic remoti à turbis, post longi itineris laborem, instaurabant se nauigationi. Prouénit autem, vt ipse Augustinus cum Matre, soli starent incubentes ad quandam fenestram, vnde hortus intra domum quæ eos habebat prospectabatur. Colloquebantur valde dulciter, & præterita obliuiscentes, in ea quæ antè sunt extenti, quarrebant inter se, qualis fututa esset vita æternæ Sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Quibus sermonibus tantopere sunt affecti, vt carnalium sensuum delectatio, præ illius vitæ iucunditate, non comparatione, sed ne commemoratione quidem digna videretur: quinimò mundus iste eis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis, matre in primis clarè affirmante, nullâ re iam se in hac vita delectari. *cod. l. c. 10.*

S. XXXV.

Monica infirmatur, & moritur.

CVm interea vix intra quinque dies, aut non multò amplius, Monica decubuit febribus, quarum nono die, religiosam & piam animam reddidit: postquam ipse tum Augustinus, ætatis annum trigesimum tertium compleuisset. *l. 9. Conf. cap. XI.*

Ingentem ei mestitudinem ista mors attulit: non ob aliud vtique, quām quodd ex consuetudine simul viuendi dulcissima & carissima, repente diruptâ, animo vulnus accepisset. *cod. l. c. 12.* Nam quia descrerabatur tam magno solatio; sauciabatur anima eius, & quasi dilanibatur vita, quæ vna facta fuerat, ex suâ & illius. Gaudebat quidem testimonio defunctæ, quod in ea ipsa vltima ægritudine, obsequiis illius interblandiens, piū appellauerat; & commemorarat grandi dilectionis affectu, Numquam se audiuisse ex ore ipsius, iaculatum in se durum & contumeliosum sermonem. verumtamen fatetur, nihil comparabile habuisse honorem à se delatum matri, & seruitutem à matre sibi. *cod. l. c. 12.*

Igitur cùm efflasset animam, puerque Adeodatus exclamauerat in planctum; simul atque cohibitus est, arrepto Euodius Psalterio, inchoauit cantu Psalmum, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine:* cui

cui ab vniuersa domo respondebatur. Atque interea dum funeri necessaria curabantur, cum suis ipse in parte, vbi decenter poterat, quod erat temporis congruum disputabat, eoque fomento / veritatis mitigabat cruciatum suum, quem coram aliis dissimulabat. *ed. l. &c.*

Vnde & cum corpus elatum est, iuit, rediuitque sine lachrymis. Imò neque in iis precibus, quas fudit dum pro defuncta offerretur Sacrificium pretij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadavere, priusquam terra mandetur, quidquam fleuit: tametsi tota die grauiter in occulto mœstus esset: quem mœrorem, ne balnea quidem petitia pepulerunt, sed quadantenus somnus. *l.9. Conf. c. 12.*

Reducens nihilominus paullò post in pristinum sensum conuersationem matris, piam in Deum & sanctam; in se suosque blandam atque morigeram, quā subito destitutus erat: libuit flere de illa, & pro illa: de se, & pro se. Quamobrem dimisit lachrymas quas continebat, ut effluenter quantum vellent. *ed. l. &c.*

S. XXXVI.

Soluit in Africam.

IAm tum post Maximi tyranni mortem, Africam repetivit. *lib. 3. cons. Petil. cap. 25.* Venientes de transmarinis Carthaginem, se, fratreque suum Alipium (nondum quidem Clericos, sed iam Deo seruientes) Innocentius ex Aduocato Vicariæ Praefecturæ, vt erat cum tota domo sua religiosissimus, suscepit: apud quem tantisper habitauit, vt miraculo curationis fistulæ ipsius Innocentij interfuerit, oculisque suis aspicerit, si non fuerit eius intercessione patratum. Id latè describit. *l.22. de Citt. Dii, cap. 8.*

§. XXXVII.

Carthagine abit Tagastam.

Placuit inde ad propriam domum agrosque remeare. *Possid. cap. 3.*
Ad quos veniens , & in quibus constitutus fermè triennio , (à se
iam alienatis curis secularibus) cum iis qui eidem adhærebant , Deo
viuebat : ieuniis , orationibus , bonisque operibus , in lege Domini me-
ditans die ac nocte . *Ibidem.*

Etenim in ipsius societate , ex nunc nemo proprium aliquid habe-
bat , sed erant eis omnia communia , & distribuebatur vnicuique sicut
opus erat . *Poss. cap. 5.* de iis interim , quæ Deus illi cogitanti atque oran-
ti , intellecta reuelabat , & præsentes & absentes , Sermonibus ac Li-
bris docebat . *Poss. cap. 3.* Atque hoc referri posse Sermones aliquot ex
iis , quos tam rigidâ philosophâque sententiâ nonnulli proscribunt ,
quis protervè neget ?

In Africa cōstitutus conscripsit duos libros De Genesi contra Ma-
nichæos , qui vehementi studio vesani erroris , veterem legem oppu-
gnabant . *l. 1. Retr. cap. 10.* de his ita Cassiodorus : 'Nam & Pater Augu-
stinus contra Manichæos duobus libris disputans , ita textum Genesij
diligenter exposuit , vt penè nihil relinquere probaretur ambiguum .
Vnde contigit vt nolens præstaret hæresis confutata , quatenus dum
illa fortiter vincitur , Catholici diligentius instruantur . *l. 1. din. lett. c. 1.*
Quo etiam loco obseruatum est ab eodem Cassiodoro , Libris triginta
tribus contra Faustum , pleraque de Genesi sollerter exposta esse : nec
nón iis quos Contra aduersarium legis & Prophetarum inscripsit : dé-
nique Confessionum posterioribus tribus voluminibus .

Et quoniam ab ipso primo tempore conuersionis lux , posteaquam
in Africam venerat , interrogabatur à fratribus , de diuersis quæstio-
nibus ; iam tum cœpit initium liber Octoginta trium quæstionum . *l. 1.*
Ret. cap. 26.

Per idem tempus scripsit Librum de Magistro , in quo cum Adeo-
dato filio disputatur & quæritur , & inuenitur , Magistrum non esse
qui docet hominem scientiam , nisi Deum . *l. 1. Ret. cap. 12. & l. 9. Conf.*
cap. 6.

Cum

Cum verò promisisset ante paucos annos , scribere carissimo sibi Romaniano , quid de verâ religione sentiret ; tempus nunc esse arbitratus est : postquam eiusacerrimas interrogationes , sine ullo certo fine fluctuare , cā charitate , quā erat illi obstrictus , diutius sustinere non poterat . *I. de ver. Rel. c. 7.* Ergo tunc De vera Religione librum scripsit : *I. i. Rel. c. 13.* idque se fecisse , Romaniano per litteras significauit .

Epiſt. 113.

Post hæc Hippoñem Regium venit , propter videndum amicum , Anno quem putabat se lucrari posse Deo , vt secum esset in Monasterio . *Serm. 391. 49. de diuersi.* Is erat ex iis quos dicunt Agentes in rebus , benè Christianus , Deumque timens : qui auditâ bonâ Augustini famâ atque doctrinâ , desiderabat eum videre : promittens posse mundi huius omnes contemnere cupiditates atque illecebras , si aliquando ex eius ore Dei verbū audire meruisset . *Possid. c. 3.* Quasi securus Hippoñem peruenit , qui a locus habebat Episcopum . Usque adeò enim timebat Episcopatum , vt , quoniam cœperat esse alicuius iam momenti inter Dei seruos fama ipius , in quo loco sciebat non esse Episcopum , ne illo accederet cauebat . *Serm. 49. de diuersi. Possid. cap. 4.* Porrò visum hominem , allocutus frequentius atque exhortatus est , quantùm Deus donabat , vt quod Deo voverat , redderet : quod se ille facturum de die in diem pollicebatur , licet in eius tunc non impleuerit præsentia . *Possid. cap. 3.*

C A P V T I I .

AVGVSTINVS PRESBYTER.

ſ. I.

Fit Presbyter.

E Odem tempore Valerius Hippoñensis Episcopus , cùm flagitante Ecclesiasticâ necessitate , de prouidendo & ordinando Presbytero ciuitati , plebem Dei alloqueretur & exhortaretur ; iam cognito Augustini

gustini proposito & doctrinā , manu iniecta (quoniam & idem in populo securus & ignarus quid futurum esset, adstabat; *Pofsid.c. 4.*) apprehensus; *serm. 49. de diuers.* Episcopo ordinandus oblatus est : omnibus id uno consensu & desiderio fieri perficique potentibus , magnoque studio & clamore flagitantibus : vberitim eo flente. *Pofsid. cap 4.* Existimabat enim merito peccatorum suorum vim sibi factam esse, vt secundus locus gubernaculorum ei traderetur , qui remum tenere non nouerat, &c. Atque hinc erant illæ lachrymæ, quas ab eo fundi in ciuitate , ordinationis suæ tempore , nonnulli fratres animaduerterunt: & nescientes caussas doloris ipsius , quibus potuerunt sermonibus , qui omnino ad vulnus ipsius non pertinerent ; tamen bono animo consolati sunt. *Epiſt. 148.*

Id contigisse videtur initio Quadragesimæ : eò quod ad munus suum ritè obeundum , paruum sibi tempus vel usque ad Pascha concedi , humillimè per suas patrumque preces à Valerio cupiat. *ead.* *Epiſt.* Sunt qui scribant Cerei Paschalis præconium , quo siue in toto, siue in parte , adhuc vtitur Ecclesia Romana , ab Augustino per id tempus non compositum dumtaxat , sed decantatum publicè in Ecclesia fuisse. *Gretſlib. 2. de Benedict. & maledict.c. 31.*

§. II.

Monachismum continuat.

Q Via disponebat ibi esse in Monasterio cum fratribus , cùm non venisset nisi cum indumentis , quibus illo tempore vestebarit; cognito instituto & voluntate eius , senex Valerius dedit illi horum , in quo Monasterium ædificauit. *serm. 49. de diuers.* Spem quippè omnem læculi reliquerat: & quod esse potuit, esse noluit: *ibid.* nihilque habebat propriū, ex quo de transmarinis ad sua remeasset. *Pofsid.c. 5.*

Cœpit & hic boni propositi fratres colligere, compares suos, nihil habentes , sicut ipse nihil habebat: & imitantes eum , vt quemadmodum tenuem paupertatulam suam vendidit , & pauperibus erogauit; sic facerent & illi, qui cum eo esse voluissent, vt de communi viuerent. Cōmune autem eis esset magnum & uberrimum prædium, ipse Deus. *serm. 49. de diuers.* Factus

Factus ergo Presbyter, Monasterium intra Ecclesiam instituit, & cum Dei seruis viuere coepit, secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: maximè, ut nemo quidquam proprium in illa societate haberet, sed essent eis omnia communia.
Possid. cap. 5.

§. III.

Possidum adsciscit.

Hic scholæ nomen dedisse oportet circa hoc tempus Possidum, qui se cum Augustino fermè quadraginta annis Dei dono, absque amara vlla dissensione, familiariter ac dulciter vixisse testatur, *cap. 31.* sic ut memorati anni complectantur vniuersim propositum ipsius, id est religionis statum, tam in vitâ laicorum, quam in officio Episcoporum, superstite Augustino exactum. *Prolog. ad vit. August.* Eo etenim viuente, Ecclesiæ Calamensis Episcopus fuit, quam tum etiam occupabat Crispinus è Donatistis: quorum in Catholicos grasantium insidias & saevitiam vix euasit, plagis licet & contumelijs affectus. *L. 3. cont. Crescon. c. 46.* quam rem latius dicturi infra sumus Libro Tertio.

Eum Augustinus collegam appellat, *loco cit.* & Coëpiscopum: *Epist. 3.* dicitque per suum ministerium, non litteris illis, quas variorum serui libidinum liberales vocant; sed Dominico pane nutritum, quantus ei potuit per suas angustias dispensari. *Epist. 31.*

Cœtus hic fratrum Augustino conuuentum, vbi paullatim coalescere coepisset; neque Possidius tantum alijque, sed & cum eo Alipius Euodiusque vitam in commune agerent: Aurelius nuper Carthaginensis creatus Episcopus, Presbyterum Augustinum per litteras salutauit, dignitatem, ut appareat, suscepit ordinis gratulatus. Ei respondens Augustinus, hortatus in primis est, ut prauos neque facile tolerandos mores, qui in Ecclesiam Africanam irrepererant, extermiñaret: tantam se de eosdem concepisse, ut dicat: *Scias Domine beatissime, & plenissimâ charitate venerabilis, non desperare nos, imò sperare vehementer, quòd Dominus & Deus noster, per auctoritatem*

personæ quam geris, quam non carni, sed spiritui tuo impositam esse confidimus, multas carnales fœditates & ægritudines, quas Africa-
na Ecclesia in multis patitur, in paucis gemit, conciliorum grauitate,
& tuâ possit sanare. Epist. 64.

S. IV.

Continuat Scripturarum studium.

QUAMquam fateatur impressè alicubi, seriùs ac voluisset, ani-
mum applicuisse ad Sacras litteras; Epist. 254. attamen quia nul-
li dubium est gemino pondere nos impelli ad discendum, auctoritatis
atque rationis; iam inde à conuersione certum ei fuit, nusquam pror-
sus à Christi auctoritate discedere: non enim reperiebat valentiores.
Quod autem subtilissimâ ratione persequendum est (ita enim iam
tum affectus erat, vt, quid sit verum, non credendo solùm, sed et
iam intelligendo apprehendere, impatienter desideraret) apud Pla-
tonicos se interim quod sacris Christianis non repugnet, reperturum
esse confidit. l. 3. cont. Acad. 6.20.

Itaque Scripturarum studio totus incubuit: quarum tantam esse
testatus est profunditatem, vt in eis quotidie proficeret, sive solas
ab ineunte pueritiâ, usque ad decrepitam senectutem maximo otio,
summo studio, meliore ingenio conaretur addiscere. Non quòd ad
ea quæ necessaria sunt saluti, tantâ in eis perueniatur difficultate: sed
cùm quisque ibi fidem tenuerit, sine quâ piè recteque non viuitur;
tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca, in-
telligenda proficientibus restant: tantaque non solùm in verbis, qui-
bus ista dicta sunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet
altitudo Sapientiæ; vt annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupi-
ditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco
habet: Cùm consummauerit homo, tunc incipit. Epist. 3.

Quidquid præterea homo extrâ didicerit, si noxiū est, ibi dam-
natur: si vtile est, ibi inuenitur. Et cùm ibi quisque inuenerit omnia,
quæ vtiliter alibi didicit; multò abundantius ibi inueniet ea, quæ
nusquam omnino alibi, sed in illarum tantummodo Scripturarum
mirabili

mirabili altitudine , & mirabili humilitate discuntur . *I. 2. de doct. Christ. cap. 42.*

Iam Philosophi qui vocantur, si qua fortè vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, maximè Platonici ; non solùm formidanda non esse, sed ab eis etiam tamquam iniustis possessoribus, in usum nostrum vindicanda pronuntiauit. *cod. I. c. 40.*

§. V.

Sacularium scientiarum in Augustino encyclopædia.

Porrò quia profanas litteras, ab ineunte ætate didicerat, *Epist. 254.* nihilum in eis ignorauit. Artium benè dicendi, Mathematicæ, Arithmeticæ, Musicæ, Physicæ, Astrologiæ, Dialecticæ peritissimus fuit, ut ex superioribus constat : nec non rei metricæ vbi ait : Non aliquo carminis genere Psalmum à se esse cōpositum, ut caussa Donatistarum ad ipsius humillimi vulgi, & omnino imperitorum atque idiotarum notitiam perueniret : nē metrica illum necessitas ad aliqua verba, quæ vulgo minus sunt usitata, compelleret. *I. 1. Ret. c. 20.*

Exstant cādem eius opinor incude procusi, numeri innumeri , ad imitationem Trochaïci carminis tetrametri Catalecticī, de Gloria Paradisi : *I. Medit. c. 26.* probi verò propriq[ue] ad Christum. *cod. lib. cap. 18.* quos quia pauculi sunt subiungo :

*Spes mea, Christus Deus, hominum tu dulcissimus amator,
Lux, via, vita, salus, decor & decus omne tuorum,
Omnia pro quorum voluisti ferre salutem;
Cernito vincula, Crucem, vulnus, mortem atque Sepulcrum.
Post tres inde dies denique à morte resurgens,
Discipulus visus, nutantia corda reformans;
Luce quater denique calorum summa petiſſi;
Viuus in aeternum nunc, & per secula regnans.
vt scias non immerito interrogatum ab eo fuisse Audacem, cur contra prosodicam legē hexametrum versum, heptametrū fecisset. *Epist. 140.**

Citat Ciceronem, Varronem, Sallustium, Senecam, Plinium,

Virgilium, Lucretium, Terentium, Persium, Iuuenalem, Lucanum, Claudianum, Ennium, Horatium, Cornelium Celsum, Soranum, eosque omnes s̄epiūs, atque alios.

Meminit Homeri, Hesiodi, Epicuri, Platonis, Porphyrij, Apulei, Apollonij Thyanæi : Aristotelis, Carneadis, Zenonis Archesilæ, Chrysippi, Antiochi Ascalonitæ, Metrodori : Terentiani Mauri, Cornuti, Asperi, Donati, & aliorum satis frequenter.

Liberalium disciplinarum, historiæ tum sacræ tum profanæ, morum rituumque populorum omnium, fabularum denique scientissimum fuisse, testantur *Libri de Ciuit. Dei, de Doct. Christ. de cons. Euang. &c.* Vnde nonnumquam Gentilium fabulas, ad rerum naturam & mores expositas, refert *l. 10. cont. Faust. c. 9.* aut earum prodit originem. Et quidem de Musis, deabus inter litteratores celeberrimis, hæc monet : Non enim audiendi sunt errores Gentilium superstitionum, qui nouem Musas, Iouis & memoriae filias esse finixerunt. Resellit eos Varro, quo nescio vtrum apud eos quisquam talium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim ciuitatem nescio quam (non enim nomen recolo) locasse apud tres artifices, terna simulachra Musarum, quæ in Templo Apollinis dono poneret, vt quisquis artificum pulchriora formasset, ab illo potissimum electa emeret. itaque contigisse vt opera sua quique illi artifices æquè pulchra explicarent, & placuisse ciuitati omnes nouem, atque omnes emptas esse, vt in Apollinis Templo dedicarentur : quibus postea dicit Hesiodum Poëtam imposuisse vocabula. Non ergo Iuppiter nouem Musas genuit, sed tres fabri ternas creauerunt. Tres autem non propterea illa ciuitas locauerat, quia in somnis eas viderat, aut tot se cuiusquam illorum oculis demonstrauerant: sed quia facile erat animaduertere omnem sonum, qui materies cantilenarum est, triformem esse naturâ. Aut enim editur voce, sicuti eorum est, qui faucibus siue organo canunt: aut flatu, sicut tubarum & tibiarum: aut pulsu, sicut in citharis & tympanis, & quibuslibet alijs, quæ percutiendo canora sunt. *l. 2. de doct. Christ. c. 17.* Alia Gentilium Numina, tam beneuola, quam noxia, alijs libris conuelliunt: & præsertim de Ciuitate Dei, *l. 6. & 7.*

Historiam verò plurimū nos adiuuare ad Sanctos libros intelligendos, etiamsi præter Ecclesiam puerili eruditione discatur, inquit *l. 2. de doct. Christ. c. 28.* Nam & per Olympiadas, & per Consulum nomina,

nomina , multa s̄apē queruntur à nobis : & ignorantia Consulatūs quo natus est Dominus , & quo passus est, nonnullos coēgit errare , vt putarent quadraginta sex annorum ætate passum esse Dominum: quia per tot annos ædificatum esse templum , dictum est à Iud. xiii , quod imaginem dominici corporis habebat. *ibid.* Sed utinam hos Consules, quos utique non ignorauit Augustinus, in publicum protulisset ! certiores epochas, temporumque characteres haberemus.

Citat Eusebium quem Ruffinus vertit : *Libro de cur. pro mort. c. 6. l. de heres. ber. 83.* Africanum, quem tum primū legerat, *l. 2. Ret. c. 7.*

Penetravit Philosophorum omnium adyta , vt sunt Stoici , Academicī , Peripatetici , Epicurei , Cynici : eorumque dogmata passim erroresque confutat : vti & Paganissimum subuertit cum deorum infinitā multitudine , *ll. cont. Acad. de Civit. Dei : Tract. de Epicur. & Stoic.* Sibyllina etiam carmina recitat , *l. cont. Iud. c. 16. & l. 18. de Civit. Dei c. 23.*

Nec refert quodd hæc omnia profana sint. Quia , vt inquit ipse , sicut Ægyptij non solū idola habebant & onera grauia, quæ populus Israëliticus detestaretur & fugeret ; sed etiam vasa atque ornamenti de auro & argento , & veltem , quæ ille populus exiens de Ægypto sibi potius, tamquam ad usum meliorem , clanculō vindicauit, non auctoritate propriâ, sed præcepto Dei , ipsis Ægyptijs ne-scienter commodantibus ea, quibus non bene vtebantur : sic doctrinæ omnes Gentilium, non solū simulachra & superstitione figmenta , grauesque sarcinas superuacanei laboris habent ; quæ vnuſquisque nostrum, duce Christo de societate Gentilium exiens , debet abominari atque deuitare; sed etiam liberales disciplinas, usui veritatis aptiores , & quædam morum præcepta utriliſſima continent : deoque ipso uno Deo colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos. Quod eorum tamquam aurum & argentum (quod non ipsi instituerunt , sed de quibusdam quasi metallis diuinæ Prudentiæ, quæ ubique infusa est, eruerunt, & quo peruersè atque iniuriosè ad obsequia dæmonum abutuntur) cùm ab eorum miserâ societate se se animo separat , debet ab eis auferre Christianus , ad usum iustum prædicandi Euangelij. Vestem quoque illorum, id est hominum quidem instituta , sed tamen accommodata humanæ societati , quâ in hac vita carere non possumus; accipere atque habere licuerit , in usum conuertenda Christianum. Nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri ? Non aspi-

cimus quanto auro & argento, & ueste suffarinatâ exierit de Ægypto Cyprianus, doctor suauissimus & Martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, vt de viuis taceam? l.z. de doct. Christ. c. 40.

S. VI.

Verbum Dei prædicare incipit.

VAlerius itaque ordinator eius, vt erat vir pius & Deum timens, exultabat Deoque gratias agebat, quod exauditas à Domino videret preces suas, quas se frequentissimè fudisse narrabat, vt sibi diuinis homo concederetur talis, qui posset verbo & doctrinâ salubri, Ecclesiam Dei ædificare: cui se rei homo naturâ Græcus, minusque Latinâ lingua & litteris instructus, parum utilem videbat. *Poffid. c. 5.* Quapropter Augustino Presbytero potestatem dedit, coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentissimè tractandi: contra usum quidem & consuetudinem Africanarum Ecclesiarum, ob quod ei nonnulli Episcopi detrahebant; sed ex more Orientalium. Quem porrò plures in Africa Episcopi amplexi sunt: exemplo Valerij, factâ Presbyteris potestate, coram Episcopis tractandi verbum Dei. *Ibid.* Et quidem nominatim Aurelius Carthaginensis Antistes: cui propterea gratulatus est Augustinus peculiari Epistolâ 77. Adeò vt hic mos tantopere inualuerit, vt Presbyteros in hoc genere cum Episcopis coniungat, vbi ait: Numquid non ascendit aliquando aut Presbyter aut Episcopus, & non dicit aliud de superiore loco, nisi nè rapiantur res alienæ? *serm. 49. de verb. Dom.* Idem deinde mos ad Gallos peruenit, apud quos Synodus Vasensis II. potestatem dat Presbyteris verbum faciendi.

In hoc munere, tamquam lucerna accensa & ardens, eleuata super candelabrum, luxit omnibus qui in domo erant: *Poffid. c. 5.* tantumque ei tributum est, vt ex quo ad populum dicere coepit, vbicumque illo praesente loqui opus esset, rarissimè tacere ipse atque audire alios permitteretur, & esse velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. *Prolog. ad ll. Retract.* Ex assiduo enim verbi Dei prædicandi studio

studio , Tractatorem Pœnum , id est , Concionatorem , appellasse (tametsi per contemtum) Julianus videtur , l. 1. op. imperf. cap. 8. Iam & Deus non vulgaribus illum donis ornauerat instruxeratque . Fuit in illo studium vberimum , cognitio sacrarum Scripturarum exactissima , iudicium acre & extersum , ingenium ad miraculum acutum . Fuit ipse sincerioris pietatis diligentissimus propugnator , moribus mansuetissimis , & ad charitatem Euangelicam effictis atque expressis , vitaque integritate sanctitateque insignis & adorandus , inquit Ie. Lud. Vines Epist. ad Reg. Anglie .

§. VII.

Augustini memoria, & facundia Latina.

MEmoriām habuit vastam & tenacem , vt patet ex Scripturārum partibus , quas vnde cumque accersitas appositiē admōdum producit : facundiam deinde longo docendi dicendique vſu exercitamat , Carthagine , Romæ , Mediolani : licet eum Itali in multis verborum sonis exagitauerint ; & ab eo vicissim , quod ad ipsum sonum attinet , sint reprehensi . l. 2. de Ord. c. 17.

Quapropter (tametsi paullò pōst) Secundinus Manichæus , qui scripta quædam Augustini legerat , cū illa suspenso animo , agiliisque oculo , iterum iterumque repetiſſet ; summum inuenisse vbiique Oratorem , & Deum pœne totius Eloquentiæ affirmabat , Epist. ad Auguſt. tom. 6. At verò Darius Comes , non modò ter aut quater , vt est apud nescio quem ; sed millies , & omni numero plus beatum se fore dicebat , si datum sibi esset præſenti intueri Augustini verè fiducios vultus , vocemque diuinam ac diuina canentem : & non ſolū mentis fructus , ſed etiam cum aurium iucunditatem sumere & haurire licuifſet . Putarem profeſtò me (verba ſunt Darij) quasdam immortalitatis leges , non modò de cælo , ſed in ipſo conſtitutum cælo fufcipeſſe : & quasdam Dei voces , non longè de templo , ſed prope ipum Dei adiuantem tribunal audire . Epist. 263. Ingens ſanè , neque minoris affectus encomium .

§. VIII.

§. VIII.

Græcæscientia, Hebraïca & Punicæ.

I Am quod Græcam linguam attinet, testatur quidem non sibi tantum fuisse eius linguae habitum, ut Græcis libris legendis & intelligendis vlo modo reperiatur idoneus : *proæm. in l.3. de Trin.* & Græcæ linguae perparum se assecutum ait, & propè nihil ; *l. 2. cont. Petil. c. 38.* Eodem tamen loco, & passim alibi Græca interpretatur, allegat, & confert cum Latinis, ut patet *ll. Locution. de scriptura sa.7a:* deinde integras Chrysostomi sententias non infeliciter transtulit, *l. 1. cont. Iul. c.6.* imò Categories Aristotelis è Græco Latinè vertit, in gratiam filij sui Adeodati : *l. Categor. Arist. c.22.* denique Græcoscriptræ Codices à se consultos refert, *l.1. Rei. cap.19. & l.2. cap.24. & Epist. 59.* Veteri porrò linguae Græcæ pronunciationi fauet, quod ait : Beta uno eodemque sono, apud Græcos litteræ ; apud Latinos, oleris nomen esse. *l. 2. de doct. Christ. c. 24.*

Hebraicorum nominum significationem, sibi quidem fuisse sine interpretatione virorum peritorum eiusdem linguae incognitam, insinuat *l.2. de doct. Christ. c. 18.* quam linguam rotundè fatetur se ignorare : *Epist. 131.* adeò vt si Hebræa voce Moysæ ei loqueretur, frustra, inquit, pulsaret sensum meum, nec inde mentem meam quidquam tangeret : *l.1. conf. c. 3.* vnde consuluit Hebræum quemdam in dictione Raca, *l. 1. de serm. Dom. in monte c. 9.* Nihilominus enarrans illud Apostoli: Misit Deus filium suum factum ex muliere : ait, hoc nomine, proprietate Hebraicæ linguae, omnem feminam nuncupari, siue viro intactam, siue iam mixtam. *Epist. 120. c.3.*

Cumque Punicum appellat Secundinus; *Epist. ad August.* disputatorem Poenum Julianus; *l.3. cont. Iul. c. 17.* non videtur Punicam ignorasse, cuius vocabula permulta, & penè omnia Hebraicæ consonantia sunt, *l. 2. cont. Petil. c. 104* quod ista linguae sibi significationis quadam vicinitate socientur. *serm. 35. de verb. Dom.* Atque hinc de Messia annotat, Messe, Poenis idem esse quod, Vnge: *Tract. 15. in Io. Mammon,* ut Hebræa, ita Punicæ linguæ significare diuitias : *serm. 35. de verb.*

verb. Dom. Edom vtrisque sanguinem denotare. in Ps. 132. Videri denique potest l. 1. Locut. in Gen. vbi aliam quandam phrasin linguæ vtrique communem annotauit, dum ait: Et extendit manum suam & accepit eam, & induxit eam ad se in arcam: locutio est quam propterera Hebreæ am puto, quia & Punicæ lingue familiarissima est, in qua multa inuenimus verbis Hebreis consonantia. Nam vtique sufficeret: *Et extendit manum,* et si non adderet, *suam,* &c.

§. IX.

Scribit contra Manichæos.

Augustinus apud Hippo Regium Presbyter scripsit librum De Utileitate credendi, ad amicum suum Honoratum: quem deceptum à Manichæis, adhuc eo errore nouerat detineri, & irridere in Catholicæ fidei disciplinâ, quod iuberentur homines credere, non autem quid esset verum certissimâ ratione docerentur. l. 1. Ret. c. 14. Nam priusquam vel Manichæos apud Honoratum refelleret, nugasque eorum inuaderet; vel magnum aliquid de fide Catholica aperiret; voluit primum eruere illi falsam opinionem, de veris Christianis malitiosè aut imperitiè ei insinuatam, hocque initio apud illum factò, contra Manichæos scribere, & Catholicam stabilire: atque ita eum erigere ad magna quædam & diuina discenda. Quomodo exponit quod in fine libri De Utileitate credendi dixerat: nondum se Manichæos cœpisse refellere, &c. ead. l. &c.

Ceterum quod voluit, effecit: vti patet ex quæstionibus quas ei post Honoratus quinque misit à Carthagine, & rogauit ut eas illi scribendo exponeret. l. 2. Ret. c. 36. Harum enim occasione, liber De Gratia noui Testamenti habuit initium, dum ad quinque quæstiones Honorati (quem tum fuisse Catechumenum apparet, Epist. 120. c. 19. imò effectum postea Presbyterum, ex Cassiodoro; l. diuin. l. c. 16.) sextam Augustinus adiecit: Quæ sit Gratia noui Testamenti? sub quâ respondet ad ceteras. ead. Epist. 61.

Post librum De Utileitate credendi, scripsit contra Manichæos De duabus Animabus: quarum unam dicunt esse partem Dei, alteram

I de

de gente tenebrarum, quam Deus non considerit, & quæ sit Deo
toæ terrena. Et hæc ambas animæ, vnam bonam alteram malam, in
vno homine esse delirant: malam quidem, dicentes propriam esse
carnis; quam etiam carnem dicunt esse Gentis tenebrarum: bonam
verò ex aduentitiâ Dei parte, quæ cum tenebrarum gente confluxerit,
atque utramque miscuerit: omnia denique bona hominis,
illi bona Animæ; omnia verò mala, mala Animæ tribuunt.
lib. 1. Retract. cap. 15. Videtur eo fine conscriptus hic Liber, ut
Amicos quosdam suos, Manichæismo adhuc detectos, Catholicæ fidei
sisteret. *l. de duab. Animab. t. vlt.* Verum est, aliquam multa sensa ciu-
dem, ad errorum suorum patrocinium, Pelagianos detorquere vo-
luisse: sed hoc eis prouidè incidit, neque ullatenus suffragari ostendit:
tametsi longè ante Pelagianam hæresin opus prodiisset. *l. 1. Re-
tract. c. 15.* vide *l. 1. Oper. Imp. c. 45.* ubi Julianus nonnullis hinc ci-
tatis, gloriósus exaltat, & totius propè disputationis suæ fundamen-
tum efficit.

§. X.

Disputat cum Fortunato.

Anno
392.

Q Via per id tempus in Ciuitate Hipponensi Fortunatus, Mani-
chætorum Presbyter, diu commoratus, adeò multis quâ ciues
quâ peregrinos infecerat seduxeratque, ut propter illos ibi eum de-
lectaret habitare: rogatus non tantum à Catholicis, sed Donatistis
etiam Augustinus, Fortunato disputandi certamen obtulit. Quod li-
cet ille principio subire formidaret, equidem perspectum habens in-
genium Augustini, quicum olim Carthaginæ vixerat, dum in Ma-
nichæo dogmate rabiosus adhuc & cæcus erraret; suorum tamen
maximè instantiâ coactus, cominus se venturum certamenque dispu-
tandi subiturum promisit. *l. 1. Ret. c. 16. Poff. c. 6.*

Designatus locus in Vrbe Hipponensi, in Balneis Sosij: *disp. 4*
cont. Fort. concurrentibus quamplurimus viris studiosis, turbisque
curiosis: & apertis Notariorum tabulis, disputatio est cœpta primo;
& secundo die finita. *Poffid. c. 6.* Hanc in librum memorie mandan-
dami conferre curauit. Versatus ibi quæstio, Vnde sit malum? Au-
gustino

gustino afferente, exortum fuisse hominis malum ex libero voluntatis arbitrio: Fortunato autem, naturam mali Deo coeteram persuadere moliente. Sed qui consequente tandem die confessus est, nihil se aduersus Catholicos inuenire, quod diceret: neque tamen Catholicus factus est; *l. i. Ret. c. 16.* sed collaturum se cum maioribus suis dixit, quæ resellere non potuit: qui si satisfacere nequierint, suæ se animæ consulturum, *Poss. c. 6.* Interim paullò post de ciuitate Hippomeni profectus, ad eandem amplius non remeauit, rubore & pudore prohibitus. *Poss. ibid.* Adeò est verum quod alibi Augustinus ait: Manichæi, dum nimis querunt, vnde sit malum; nihil reperiunt, nisi malum. *l. de vitil. cred. c. 18.*

Quia constat disputationem hanc quinto Kal. Septembbris habitam, Arcadio Augusto bis, & Ruffino Viris Clarissimis *Coss. init. diff. 1.* (qui incident in Annum Domini ccc. xcii.) sequitur ut contigerit Anno ætatis Augustini trigesimo octavo mox complendo.

S. XI.

Ecclesia Africana Augustini doctrinâ proficit.

ITa priuatim & publicè, in domo & Ecclesiâ, salutis verbum cum omni fiducia docente & prædicante Augustino, aduersus Africanas hæreses, tam libris consectis quam repetitis sermonibus; Catholica fides caput extulit, quæ multo in Africâ tempore depressa iacererat. Inde Christi bonus odor & doctrina, per eam orbis plagam latè diffusa: non mediocriter collatante Ecclesiâ transmarinâ. Libros enim sive Tractatus ipsius, omni rationum copia & auctoritate Scripturarum instructos, ipsi cum Catholicis hæretici conflentes non audiebant tantum; sed adhibitis Notariis utrique certatum excipiebant. *Possid. c. 7.* Hinc multa quæ dictata non sunt, tamen ab eo dicta, conscripta sunt. *prolog. ad II. Retract.*

Anno sequente, octavo Idus Octobris, Theodosio Imperatore III. Anno & Abundantio Coss. id est, Anno Christi ccc. xciii. coram Episcopis, qui plenarium totius Africæ Concilium Hippone regio agebant, ipsis iubentibus, de fide & symbolo disputapit: quam disputationem

tionem amicis instantibus, in librum contulit. *lib. I. Retract. cap. 17.*

Et quamquam de Genesi libros duos condidisset contra Manichæos: quia tamen fuerat in illis securus expositionem Allegoricam, non aulsus naturalium rerum tanta secreta ad litteram exponere; experiri iam voluit, quid in hoc difficillimo opere valeret. Cùm ecce in Scripturis exponendis tyrocinium ipsius sub tanta sarcinæ mole succubuit: adeoque nondum uno libro perfecto, conquieuit. Sed qui nihilominus extare permisus est, ut index esset non inutilis rudimentorum ipsius, in enucleandis atque scrutandis diuinis eloquiis. Postea enim duodecim libros conscripsit, quorum est titulus, *De Genesi ad litteram. l. I. Retract. c. 18.* Quapropter scribendo profecisse se facetur: quod non obscurè deprehendet, quisquis opera eius, ordine quo scripta sunt, legerit. *Prolog. ad II. Retract.*

Sermonem quoque Domini in monte secundum Matthæum, Presbyter adhuc duobus voluminibus explanauit: *l. I. Retract. cap. 19.* quem sermonem, sicuti in Euangeliō secundum Matthæum legimus, si quis piè sobrieque considerauerit; putat inuenturum in eo, quantum ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Christianæ modum. *l. I. de serm. Dom. in monte c. 1.*

§. XII.

Donatistas oppugnat.

ET quoniam hoc tempore Donati pars, populi Christiani sacrilega rebaptizatrix, nullo opposito repagulo totam propè Africam inundabat: imperitam incautamque plebeculam, quæ errorum duces more bruti agminis sequebatur, miseratus; opem aliquam ferre statuit, vti explicat ipse his verbis: Volens caussam Donatistarum ad ipsius humillimi vulgi, & omnino imperitorum atque idiotarum notitiam peruenire, & eorum, quantum fieri posset, per nos inhærere memoriæ; Psalmum, qui eis cantaretur, per Latinas litteras feci, sed usque ad N. litteram; tales enim Abecedarios appellant. *l. I. Retract. c. 20.* Complexus est hoc Psalmo, tametsi minimè prolixo, totius Schismatis originem: per quos nimirum, & quomodo cœptum: quâ audaciâ

cùm quovè furore auctum & alitum : quâ denique pertinaciâ & sacrilegio perseueret.

Nam vt, quod postea fecit, prorsus euerteret; eodem quoque Presbyterij sui tēpore, librum scripsit Contra Epistolam Donati Carthaginensis, de quo plura, sicuti & de Schismate infrā tradentur. in qua Epistola agit. Donatus, vt non nisi in eius communione Baptisma esse credatur : cui Catholici contradicunt. l. 1. Ret. c. 21. Hic liber non exstat, aut in alicuius adhuc Bibliothecæ otiosa custodia latet. Emendat autem quod in eo dixerat, Ambrosium imitatus, in Petro veluti in petrâ, fundatam esse Ecclesiam : cùm in Christo, quem Petrus confessus erat, sic amet dici fundatam, quia scriptum est, *Petra autem erat Christus;* vt lectori, quæ harum sententiârū sit probabilior, arbitrium relinquat. *ed. l. & c.* Priorem alioquin interpretationem sequitur superiori Psalmo contra Donatistas *litt. S.* & postea, *Conc. 2. in Psalm. 30. & ferm. 39. de sanct. & alibi.*

§. XIII.

Alia contra Manichaos.

CVmque eodem tempore venissent in manus eius, quædam disputationes Adimanti (qui proprio nomine Addas dictus est: *l. 2. contra Adu. leg. & prophet. c. 12.* fueratque Manichæi discipulus, quemque magnum doctorem sectæ illius fuisse commemorabant, *l. cont. Adim. c. 12. l. 1. cont. Faust. c. 2.*) quas conscripsit aduersus Legem & Prophetas, veluti contraria eis Euangelica & Apostolica scripta, demonstrare conatus: ad easdem respondit Augustinus, & nihilum inter se contrariari ostendit. *l. 1. Ret. c. 22.*

Ideo autem Adimantum appellavit Manichæi discipulum, quod docentem illum audierit, sicuti affirmat *l. 2. cont. Aduersarium legis & Prophet. c. 12.* quandoquidem Manichæa heres, vti & ipsius auctor, Persa natione (vt eius propterea heresin, fabulam Perficam appellat Augustinus *l. cont. Secund. c. 1. & 4.* & Manichæos, Persas, *cap. 9.*) qui vocabatur Manes, & antè Vrbicus, *l. de heres. her. 46.* recens tum fuerit: quia constat non solùgi post Tertullianum, ve-

rumetiam post Cyprianum, hanc hæresin exortam. *l.13. cont. Faust. c.4.*
 Passus est autem Cyprianus sub Valeriano Imper. Anno Domini
cc. LIX. decimoctauo Kal. Octobris : Manichæus autem hæ-
 resin suam aperire cœpit (vti ait Epiphanius *lib. de pond. & mens.*)
 sub annum nonum Gallieni , qui incidit in Annum Domini
cc. LXIII.

Eusebius verò *lib. 7. c. 25. & 26.* ait Romæ innotuisse sub Diocle-
 tiani tempora , Pontificatu Felicis : quamquam inter illius Impe-
 rium, & Pontificatum huius, anni intersint circiter decem. Impera-
 tor enim ille factus est anno *cc. LXXXIV.* Kalendis Maij: Felix Mart-
 tyrio coronatus *cc. LXXV.* Leo Magnus innotuisse scribit, impleto
 post Resurrectionem Domini ducentesimo & sexagesimo anno, Pro-
 bbo Imperatore Paulinoque Consule, cùm octaua iam in Christianos
 persecutio ebulliret. *serm. 2. de Pentecost.*

Ceterū ex pluribus hisce operibus , quibus Manichæorum erro-
 res, non felicius quam fortius confutauerat ; quinque omnino Ali-
 pius, factus Episcopus, ad Paullinum misit, Nolanæ Ecclesiae postea
 præfulem. De quibus Augustino adhuc Presbytero , Paullinus scri-
 bens, inquit inter alia : Hos nunc libros lectioni habeo, in his me
 oblecto, de his cibum capio, non illum qui perit, sed qui operatur
 vita æternæ substantiam, per fidem nostram quæ ad corporam in
 Christo Iesu Domino nostro : cùm fidès nostra , quæ visibilium ne-
 gligens inuisibilibus inhiat, per charitatē omnia secundūm veritatem
 omnipotentis Dei credentem, litteris & exemplis fidelium robore-
 tur. O ! verè sal terræ , quo præcordia nostra , ne possint sæculi va-
 nescere errore , condiuntur. O ! lucerna dignæ supra candelabrum
 Ecclesiae posita, quæ latè Catholicis vribus , de septiformi lychno,
 pastum oleo latitiæ lumen effundens , densas licet hæreticorum ca-
 ligines discutis, & lumen veritatis à confusione tenebrarum , splen-
 dore clarifici sermonis enubilas. *Epiſt. 31. apud August.*

Eamdem hæresin scriptis oppugnarunt , ex Græcis quidem Ser-
 pion, Tæucus Ægypti vrbis Episcopus , cui Scholastici cognomen
 inditum , charus Antonio Monacho , vt testatur Hieronymus *l. de
 viris Illust.* Didymus Alexandrinus: Titus Bostronus Episcopus, qua-
 tuor libris, quos fortes Hieronymus ibidem appellat: & Zacharias E-
 pis copus Mitylenes: ex Latinis verò Victorinus Afer , cuius Au-
 gustinus meminit *libro. 8. Conf. cap. 2.* vt suprà vidimus. Hic à
 Sirmondo

Sirmondo editus inter opuscula dogmatica veterum quinque Scriptorum: alij ab Henrico Canisio tom. 5. lect. Antiq.

§. X IV.

Scholam Theologicam tenet.

DVm adhuc Presbyter existit, atque suos inter Carthagine legeretur Epistola Pauli ad Romanos, & quædam interrogaretur à fratribus; maluerunt illi ipsi responsiones ipsius scribi potius, quam fundi sine litteris. Quod fecit libro vno. l. 1. Ret. c. 23. Quo licuit eruditissimo vjro saltem huic vni succumbere culpe, quam tam acriter postmodum in Pelagianis, & Semipelagianis insectatus est, tamque validè expugnauit: vt pôst demonstrabimus.

Inquirens enim, quomodo nondum natos, priusquam aliquid boni vel mali egissent, elegerit Deus reieceritque; & ideo sit dictum, Maior seruiet minori, iuxta hoc quod scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: eò labitur, vt, quoniam Spiritus sanctus nondatur nisi credentibus, non quidem Deus elegerit opera, quæ ipse largitur, cùm dat Spiritum sanctum, vt per charitatem bona operemur; sed tamen, inquit, elegit fidem. Quapropter nisi quis credit in eum, & in accipiendi voluntate permaneat; non accipit donum Dei, id est Spiritum sanctum, per quem infusa charitate, bonum possit operari. Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientiâ, quæ ipse daturus est; sed fidem elegit in præscientia: vt quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret, vt bona operando, etiam vitam æternam consequeretur. Dicit enim idem Apostolus: *Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus*: nusquam autem dictum est: *Deus credit omnia in omnibus*. Quod ergo credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus in se dat Spiritum sanctum. *Expos. in Epif. ad Rom. c. 60.*

Quapropter per id tempus, nondum quæsuerat diligentius, nec adhuc inuenerat, qualis sit electio gratiæ, de qua idem dicit Apostolus: *Reliquia per electionem gratia, salua facta sunt: quæ utique non est gratia, si eam merita vlla præcedant: nè iam quod datur, non secundum*

dùm gratiam, sed secundùm debitum reddatur potius meritis, quā donetur. Proinde quod continuò dixi: Dicit enim Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: ac deinde subiunxi; Quod ergo credimus, nostrum est; quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum: profectò non dicerem, inquit, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu, &c. l. i. Retract. c. 23. Fidei etenim incrementum non tantummodo esse donum Dei, sed etiam ipsius initium; toto postea libro ostendit, quem scripsit de Prædestinatione Sanctorum ad Prosperum & Hilarium, contra Semipelagianos tum exortientes. Videri quoque potest lib. de Grat. Christi cont. Pelag. & Calest. c. 7. & seqq.

Ergo electionē non præcedentium in bonis operibus meritorum, sed electionem gratiæ demonstrans Apostolus, sic inquit: Et in hoc tempore reliquæ per electionem gratiæ, salutē factæ sunt. Si autem gratia; iam non ex operibus: alioquin gratia non est gratia. Hæc est electio gratiæ, id est, electio quā per Dei gratiam homines eliguntur. Hæc est inquam electio gratiæ, quā omnia bona merita præueniuntur humana. Si enim vallis bonis meritis datur; iam non gratis donatur, sed debita redditur: ac per hoc non vero nomine Gratia nuncupatur, vbi merces, sicut idem dicit Apostolus, non imputatur secundūm gratiam, sed secundūm debitum. Si autem vera sit gratia, id est, gratuita; nihil inuenit in homine cui meritō debeatur: quod bene intelligitur & in eo quod dictum est: *Pro nibilo saluos facies eos*: profectò ipsa dat herita, non meritis datur. Præuenit ergo etiam fidem, ex quā omnia bona opera incipiunt: Iustus enim, sicut scriptum est, ex fide viuit. l. de Patient. c. 20. tom. 4.

Post expositionem Epistolæ ad Romanos, exposuit eiusdem Apostoli Epistolam ad Galatas, non carptim, id est aliqua prætermittens, sed continenter & totam: quam expositionem vno volumine comprehendit. l. i. Ret. c. 24.

Ad eundem modum decreuerat exponere Epistolam ad Romanos: sed cuius operis quoniam plures libri futuri erant, si perficeretur, quandoquidem vnum in sola disputatione Salutationis absolvatur; totius magnitudine ac labore deterritus, substituit, vnico illo edito, cui titulus est: Epistolæ ad Romanos inchoata expositio. l. eod. c. 25.

Mathematicos, quos olim impensè coluerat, verumtamen ante conuersiōnē deseruit, etiam nunc confutauit, et constat Quæstione 45. inter octoginta tres. videri potest contra eosdem l.2. de doctr. Christ. c. 21. & Epist. 243.

De Mendacio denique librum scripsit: qui etsi cum aliquo labore intelligatur; habet tamen non inutilem ingenij & mentis exercitatiōnem, magisque moribus ad veriloquium diligendum proficit. libr. 1. Rer. cap. 27.

S. X V.

Hieronymo innotescit.

Controuersia quoque, quam super Legalibus & mendacio habuit cum Hieronymo, Augustino adhuc Presbytero cepit ini- 394. tium: in quā illum, licet in quibusdam articulis ferè totā Græcorum universitate stipatum, expugnauit, & manus dare compulit. Epist. 8. 9. 15. & 19. Nam qui volunt Petrum ab errore, atque ab illa in quam inciderat viæ prauitate defendere; ipsam religionis viam, in qua salus est omnibus, confractâ & communitatâ Scripturarum auctoritate, co- nantur euertere. In quo non vident, non solum mendacij crimen, sed etiam periurij se obiscere Apostolo in ipsâ doctrina pietatis, hoc est, in Epistola, in qua prædicat Euangeliū. Ibi quippe ait, priusquam ista narraret: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non men- tor. l. de mendac. c. vlt.

Quæ dici aduersus Hieronymum palam est. de quo perinde testatur Augustinus: in opere tum recentissimo, quod Hieronymus sub nomine Critobuli aduersus Pelagium postea ediderat, eandem de ista re gestâ, dictisque Apostolicis sententiam tenuisse; quam beatissimi Cypriani, etiam nos, inquit, secuti sumus. Epist. 260.

Primas suas ad Hieronymum litteras, postquam ab eo rediit Ali- pius, per Profuturum discipulum suum, quem illi prosectorum com- mendabat, Presbyter Augustinus direxerat: Epist. 8. quas cum Hiero- nymus recepisse se dicat, & interim Profuturum retractum de itinere, & Episcopum constitutum, veloci morte subractum testetur, Epist.

14. vt & Augustinus Epist. 11. cap. 1. cuius proinde anteà ad eandem dignitatem electi meminerat quoque Paullinus ad Romanianum; Epist. 36. apud Augustin. existimant nonnulli eundem esse , qui non in Africa, sed in Hispania Braccaren sis Episcopus fuit : de quo Julianus in Chronico , Anno CCC. xcvi. Profuturus Presbyter Africæ venit in Hispaniam , & ob egregias virtutes , ac mentis sanctitatem, succedit Paterno in Sede Braccaren si. ita Julian. Quod si habet , alius ab hoc Profuturus videtur, ad quem exstat Epistola 149. Augustino dictus, Alter ego. Mihi videtur fuisse Cirtensis Episcopus , ante Fortunatum. Ide vñ.bapt. cap. 16.

§. XVI.

Augustini in alienis refutandis moderatio.

IN refutandis vbique aduersariis, siue etiam forent heretici , acerbis numquam aut mordax fuit, vt tum ex libris patet , tum testimonio ipsius, ubi ait: Ego quando cuique vel dicendo, vel scribendo respondeo , etiam contumeliosis criminationibus laceritus; quantùm mihi Dominus donat , frēnatis atque coērcitis vanæ indignationis aculeis, auditori lectoriuē consulens, non ago vt efficiar homini conuictando superior, sed errorem conuincendo salubrior. *l.3. cont. Pet. cap. 1.* Petilianus alioquin cùm rationibus non posset , falsissimis criminationibus enormiter eum prosciderat , vt inferiū ostendemus.

Sed interim Cresconius valde in eo reprehendit aliquando, vitioquę vertit , velum & feruorem quem habebat in disseminandā atque defendenda veritate , etiam tum , cùm fructum aliquem vix speraret. Vnde Dialecticam ei pro crimine obiiciebat , quod & Petilianus fecerat , quasi Christianę non congrueret veritati : ideoquę eum Donatistę , veluti hominem Dialecticum meritō fugiendum potius & cauendum , quām refellendum reuincedumque censuerunt. *l.1. cont. Cresc. c. 13. aliqꝫ precedd. & seqq.* Quę omnia validissimē refellit locū citatiū , & *l.2.c.1. & seqq.*

§. XVII.

§. XVII.

Rerum magis, quam verborum studiosus.

I Am de vocabulis, quibus res sacras aptè perspicueque exponeret, non fuit admodùm, aut solicitè curiosus: vt potè cuius non in expositione sermonis, sed in demonstratione veritatis maior erat intentio: *l.2. cont. Crefc. c.1.* In quo Ciceronem fortasse secutus est, qui & ipse monet, re intellectâ, nos in vnu verborū faciles esse debere. Quod confirmat exemplo Demosthenis: cui cùm Æschines nonnullam locutionis insolentiam obiecisset; negauit ille, positas in eo esse fortunas Græciæ, illonè an illo verbo vslus fuerit, & an hoc an illuc munum porrexerit. *ibid.* Sicuti enim nostri auctores, Diuinarum scilicet Litterarum, de rebus maximè cogitauerunt, sic mundanorum auctorum propè omnis cura de verbis est. *l. cont. Adim. c.11. 1.¶*

Quapropter non timendas ferulas Grammaticorum, dum ad veritatem solidam, & certiorem perueniamus, inquit, *Tract. 2. in Ioann. ad vocem Sanguinibus:* quam maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus Latinè loqui secundum Grammaticos; & tamen explicare veritatem, secundum auditum infirmorum. *ibid.* videri quoque potest *serm. 45. de diuers. c. 10.* Vnde quodam loco expontens illud Psalmi, *Non est absconditum os meum à te:* ait: Habeo in abscondito quoddam ossum, sic enim potius loquamur: nam quod vulgo dicitur ossum, Latinè os dicitur. Melius est vt reprehendant nos Grammatici, quam non intelligent populi. *Enarr. in P. 138.* Vide *l. 3. de doct. Christ. c. 3.* Cuicunque simile est, quod, cùm dixisset, *Toto die misereatur & senerat;* adiungat: Quid ad nos quid Grammatici velint? Melius enim in barbarismo nostro vos intelligitis; quam in nostra disertitudine, vos deserti eritis. *Enarr. in Psalm. 36.* Denique ipsa Scriptura, verbis nostris loquens, etiam per hæc verba demonstrat, nihil dignè de Deo dici posse. Nam de illa Majestate quidquid dictum fuerit, indignè dicitur; quia omnes opes linguarum omnium, ineffabili sublimitate præcedit. *l. cont. Adimant. c. 7.*

CAPVT III.

AVGVSTINVS EPISCOPVS.

§. I.

*Fit Episcopus.*Anno.
395.

EIuscemodi rerum gratiâ, cùm præsertim innotescere publicè cœpisset ob eam disputationem, quam in Synodo Hipponensi habitam ad amicorum preces vulgauerat; beatus senex Valerius, ceteris amplius exultans Deoque benedicens, metuere cœpit (vt est humanus animus sè penumero anxius) ne ab Ecclesiâ aliquâ Antistite destitutâ, ad Episcopatum quæreretur, atque hoc pacto Hipponensibus subduceretur. Istud etenim reuera contigisset, nisi horum præscius Valerius Augustinum tantisper aliò commigrare iussisset. *Possid. cap. 8.* Quapropter animaduertens timorem suum non esse vanum; se verò grandævum iam corporeque infirmum; secretis litteris egit apud Primatem Episcoporū Carthaginem, vt Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Augustinus Episcopus: sibiisque non tam succederet, quâm consacerdos accederet. *ibid.*

Quod petit Valerius, Rescripto impetravit: adeoque paullò post visitanti Ecclesiam Hipponensem Megalio Calamensi Episcopo, Primiati Numidiæ, aliisque Episcopis qui tum fortè aderant, totique Hipponensi Clero, postulationem suam aperuit. Quam cùm quisque magnâ adgratulatione ratam haberet, & facto compleri summoperè optaret; *Possid. cap. 8.* Diabolus indubie totum quidquid hoc erat, subuertere conabatur. Megalius enim Augustinum ordinare noluit: allegans amatorium mulieri cuidam, marito non soldum conscio, verumetiam fauente, ab illo datum: quod & aliis Episcopis per litteras significauit. *I. 3. cont. Petil. cap. 16.* Verumtamen facti pœnitens Megalius, in Episcoporū postea Concilio hâc de causa coacto, veniam petiit: quod innocentem de tam turpi crimine infamasset. *ibid.* Quod

Quod vbi factum fuit; solus iam Augustinus Episcopatum suscipere contra morem Ecclesie, suo adhuc viuente Episcopo, Presbyter recusabat. Sed vicit praesentium auctoritas, suffulta apud eiusce rei signorum non Africanis tantum, sed transmarinis etiam exemplis. *Possid. cap. 8*

Ergo quia tantā Valerij charitate, tantoque populi studio Dominum id velle credidit, nonnullis praesertim iam exemplis precedentibus, quibus omnis ei excusatio cladebatur; vehementer timuit excusare. *Epist. 34.* Sicque compulsus coactusque succubuit. *Possid. cap. 8.* ordinatusque est à Megalio, qui tunc erat Episcoporum Ecclesie Catholicæ in Numidiā Primas. *Cellat. 3. cap. 7.*

Atqui Concilio Niceno vetitum id fuisse, vt ordinaretur, sedetque cum Valerio; neque ipse Valeriusq; sciebant. *Epist. 110.* Et ideo quod fieri non debuit, factum esse doluit, neque in aliis fieri deinceps voluit: procurans vt ederentur in Synodo, quæcumque ab Ordinatoribus sciri iuxta Oecumenica Concilia, & ab Ordinandis atque Ordinatis deberent. *Possid. c. 8.* Istud enim paullò post opere præstitum in Concilio Carthaginensi tertio, cui interfuit, vt testatur in Tomis Conciliorum nominis eius subscriptio, cuiusque decretum ita habet: Placuit vt in Ordinandis Episcopis vel Clericis, prius ab Ordinatoribus suis decreta Conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se quid contra statuta Concilij fecisse pœniteat. *Concil. Carthag. 111.*

anno 397.

Vbi verò Afrorum litteris significatum Paullino fuit, Augustinum ordinatum Episcopum: cum solus gaudium suum continere domi non posset; ad Romanianum scribens, Non tantum dicebat esse gratulandum, quod Episcopatum Augustinus acceperit; sed quod hanc Dei curam meruerint Africanae Ecclesie, vt verba cælestia Augustini ore perciperent, &c. *Epist. 36.*

Contigerunt hæc Olybrio & Probino Coss. *Prosp. & Casioid. in Chron.* inciduntque in Annum Christi ccc. xc. *Onupbr. in Chron.* & quia in Aduento gesta sunt, vt patet ex Sermone secundo quem habuit die Anniversario Episcopalis Ordinationis sua, vbi ait: Natalis Domini imminent: pascendos compauperes nostros habemus, & cum eis communicanda est humanitas: *Homil. 25. inter 50.* consequitur, vt Ætatis anno quadragesimo primo, paullò ante completo, Episcopus creatus sit.

§. II.

In Episcopatu, qualis in Deum fuerit.

I N ea dignitate, sicuti illi creuerat auctoritas; ita neque vita pie-
tas, neque verbi Dei vbiique prædicandi fero, tam foris scilicet
quam domi, defecit: paratus semper poscentibus reddere rationem
de fide & spe quæ in Deum est. *Possid. c. 9.*

Licet vero scripta ipsius vniuersa passim exhibeant pietatis, deuo-
tionis, charitatis Dei luculentas flamas; Meditationum tamen &
Confessionum libri, vnicus, isque perpetuus ignis sunt. Vnde clamat
ad Deum: Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me, & nisi faciam
irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Paruanè ipsa est, si non
amem Te? *I. Conf. cap. 5.* Non dubiā, sed certā conscientiā, Domine
amo Te. Percussisti cor meum verbo tuo, & amauit te. Sed & cælum
& terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt vt te
amem, nec cessant dicere omnibus, vt sint inexcusabiles. *libr. 10.*
Conf. cap. 6.

Quid autem amo cum Te amo? non speciem corporis, nec decus
temporis, nec candorem lucis ecce istis amicum oculis: non dulces
melodias suauilium cantilenarum omnimodarū, non florum & vnguen-
torum & aromatum suaucoletiam: non manna & mella, non mem-
bra acceptabilia carnis amplexibus: non hæc amo, cum amo Deum
meum. Et tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, &
quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum,
cum amo Deum meum: lucem, vocem, odorem, cibum, ample-
xum interioris hominis mei: vbi fulget animæ meæ, quod non ca-
pit locus: & vbi sonat, quod non rapit tempus: & vbi olet, quod
non spargit fatus: & vbi sapit, quod non minuit edacitas: & vbi
hæret, quod non diuellit satietas: hoc est quod amo, cùm Deum
meum amo. Et quid est hoc? &c. *Ibid.*

Etsi nondum merui tantum, quantum debitor sum, amare; vtique
saltē desidero teamare, quantum debeo. *I. Medi. cap. 41.* Si bonum
est Dominus quod inspiras, imò quia bonum est vt te velim amare;

De quod me facis velle. da, vt quantum iubes, tantum te merear amare. *ibid.* Spes cordis mei, virtus animæ meæ, compleat tua potentissima dignitas, quod conatur mea tepidissima imbecillitas: vita meæ, tu finis intentionis meæ. *eod. l. & c.*

Etenim propter Deum erat, quidquid agebat. Vnde sunt illæ voices: Ecce tu Domine rex meus & Deus meus, tibi seruiat, quidquid vtile puer didici: tibi seruiat, quod loquor & scribo, & lego, & numero: quoniam cum vana discerem, tu disciplinam dabus mihi, & in eis vanis, peccata delectationum mearum dimisisti mihi. *l. i. Conf. cap. 15.* Domine Deus meus intende orationi meæ, & misericordia tua exaudiat desiderium meum: quoniam non mihi soli aestuat, sed vsui vult esse fraternæ charitati: & vides in corde meo, quia sic est, vt sacrificem tibi famulatum cogitationis & linguæ meæ, & da quod offeram tibi. Inops enim & pauper sum: tu diues in omnes inuocantes te, qui securus curam nostri geris. *l. ii. Conf. c. 2.*

Iam, quia Deum serò amauerat, *l. io. Conf. c. 27.* nunc ei totus desiderabat inhærere: quod quia fieri omnimodis in hac vita non potest, quæ nihil est nisi tentatio super terram; *eod. l. cap. 28.* tota spes eius posita erat in misericordiâ Dei magnâ valde.

§. III.

Qualis in se fuerit.

ET quoniam per Continentiam colligimur & redigimur in Vnum, à quo in multa defluximus: minùs enim Deum amat, quicum illo aliquid amat, quod non propter Deum amat: ideoque voluerit Deus, præceptam vnicuique esse Continentiam; Da quod iubes, inquit, & iube quod vis: quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. *l. io. Conf. cap. 29.* Quæ verba Augustino familiaria, vt id semel annotem, cum à quodam eius Coëpiscopo, Romæ coram Pelagio quondam commemorata fuissent; Pelagius ea ferre non potuit: & contradicens aliquantò vehementius, penè cum eo, qui ea commemorauerat, litigauit: & tamen iam tum ab Augustino proferebantur, cum nondum Pelagianæ hæresis existeret. *l. de dono personæ. cap. 20.*

Cum-

Cumque propterea iubeat Deus vnumquemque continere à concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitione secundit: immo monuerit aliquid melius, quam concessit de ipso coniugio; ipsumque melius iam Augustino dedisset; ita factum est: continuoque à concubitu iam pridem, antequam dispensator Sacramenti Dei sieret. Licet nunc adhuc viuerent in memoriā ipsius talium rerum imagines, quas ibi consuetudo fixit, occurserantque vigilanti, carentes quidem viribus; sed in somnis non solū usque ad delectationem, sed etiam usque ad confessionem, factumque simillimum. Verumtamen confidit per Dei omnipotentis gratiam ista omnia aliquando sopitum iri, qui valet facere supradicata quā petimus & intelligimus. l. 10. Conf. c. 30. De agendā ergo ista temporali vitā, eo modo, per quem veniendum est ad aeternam; norat concupiscentias carnales esse frānandas: tantumque remittendum in delectationes sensuum, quantum sustentandae huiusmodi agendaeque vita satis est: omnesque molestias temporales pro veritate Dei, & salute aeterna nostrā & proximi, patienter fortiterque tolerandas. Epist. 250. Iam vero propter carnis corpus, quod spiritale nondum est, erit autem in resurrectione mortuorum: & propter ipsam carnis concupiscentiam, cum quā confligunt sancti, non ci consentientes ad malum: eiusmodi motibus, ita resistunt; ut non careant in hac vitā: non eos autem habebunt in illā, ubi absorbebitur mors in victoriam. libr. 1. Retract. cap. 23. de qua re videri etiam potest, lib. 1. de peccat. mer. cap. 39. & l. 2. cap. 4. & l. 4. cont. Iul. cap. 2.

Est & alia, ut ipse loquitur, malitia diei, quae vtinam sufficiat ei. Reficimus enim quotidianas ruinas corporis edendo & bibendo, prius quam efas & ventrem Deus destruat, & corruptibile hoc inducitur in corruptione sempiternā. Aduersus illam necessitatem, quia suavis erat, ne caperetur pugnabat, & quotidianum bellum gerebat in ieuniis, sepius in seruitute redicens corpus suum. Hoc enim (Deum alloquitur) me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis, ex indigentia molestiā transfeo; in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiae. ipse enim transitus voluptas est, & non est aliud quā transeat, quām quod transfire cogit necessitas. Et cum salus sit caussā edendi & bibendi; adjungit se tamquam pedissequa, periculosa iucunditas, & plerumque prāire conatur, ut eius caussā fiat, quod salutis caussā me

me facere vel dico vel volo, nec idem modus vtriusque est, &c. l. 10.
conf. c. 31.

His temptationibus, ait, quotidie cogor resistere, & inuoco dexteram tuam, ad salutem meam, & ad te refereo astus meos, quia consilium mihi hâc de re nondum stat. *ibid.* Et quamuis ebrietas longè semper ab eo fuerit, (non enim ymquam ebriosus fuit) crapulam tamen sibi nonnumquam subrepere, candidè fatetur. *cod. l. &c.* In summâ; quidquid alicubi Scriptura siue præcipiebat quoad cibum potumque, siue præscribebat; memorâ tenens cupiebat opere completere, his vtens verbis: Da quod iubes, & iube quod vis. *ibid.*

§. IV.

Quantus in mortificandis sensibus.

NOuerat sanè frænos gutturis, temperatâ relaxatione & constrictione tenendos esse. Sed, Quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen Dei: ego autem non sum, inquit, quia peccator homo sum. l. 10. conf. c. 31.

De illecebrâ odorum non satagebat nimis. Cùm abessent, non requirebat: cùm edessent, non respuebat: paratus etiam semper eis carere. *cod. l. c. 32.*

Voluptates aurium tenaciùs illum implicauerant & subiugaerant: sed Deus resoluit & liberavit eum. Quamquam nunc in sonis, quos animant eloquia sacra, cùm suavi & artificiosâ voce cantantur, fateatur aliquantulum acquiescere se: non quidem vt hæreat, sed vt surgat cùm voluerit. Vnde tametsi approbaret nonnumquam factum Athanasij, qui tam modo flexu vocis faciebat sonare Lectorem Psalmi, vt pronuntianti vicinior esset, quâm canenti: attamen cùm reminiscitur lacrymas suas, quas fudit ad cantus Ecclesiæ in primordijs recuperatæ fidei suæ; & nunc ipso commouetur, non tam cantu, quâm rebus que cantantur, cùm liquidâ voce & conuenientissimâ modulatione cantantur. Adeoque magnam instituti huius utilitatem agnoscit. Quamobrem magis propendet, vt approbet

cantandi consuetudinem in Ecclesiâ : vt pér oblectamenta aurium , infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Interim cùm accideret , vt amplius cantu , quām re quæ canitur moueretur ; pœnalter se peccare confitetur : & tunc maluisset non audire cantantem. lib. 10. conf. c. 33. Quomodo verò in Templis Catholici , quomodo Donatistæ soliti eâ tempestate psallere , quæ vtriusque cantus differentia ; videri potest Epist. 119. c. 18.

Iam quod attinet voluntatem oculorum ; amant illi pulchras formas & varias , nitidos & amoenos colores. Non teneant hæc , inquit , animam meam , teneat eam Deus , qui hæc fecit , bona quidem valde , sed ipse est bonum meum , non hæc. Et quamquam delectatus sum moperè fuerit luce , vt si repente subtraheretur , cum desiderio requireret ; & si diu abesset , animo contristaretur : lucem tamen spiritualem longè præfert corporali , quæ illecebrosâ ac periculosâ dulcedine condit vitam sæculi cæcis amatoribus. Resistebat igitur seductiōnibus oculorum , nè implicarentur pedes ipsius : erigebatque ad Deum oculos inuisibiles , &c. cod. l. c. 34.

§. V.

Curiosa non sectatur.

ET licet curiositatem , siue aliquid noscendi experiendique libidinem (quam dicit esse siluam immensam , plenam insidiarum & periculorum) plurimum à suo corde dispulerit , sicuti nimis Deus donauit : non tamen audet dicere , cùm circumquaque quotidianam vitam nostram tam multa huius generis rerum circumstrent , nullâ re tali se intentum fieri ad spectandum , & vanâ curâ capiendum. Verum quidem est quod iam eum theatra non rapiant , neque curet nosse transitus siderum : imò neque umquam quæsiuerit anima ipsius , detestans omnia sacrilega sacramenta , responsa Umarum : sed tamen suggestionum machinationibus agebat inimicus , vt signum aliquod peteret : quod sicuti ab eo longè erat vt faceret ; ita rogabat Deum , vt semper fieret longius. l. 10. conf. c. 35. Atque hoc facere videtur , quod alibi dicit : Multa ago in cogitationibus meis,

meis, pugnans aduersus malas suggestiones meas, & habens conflictationem diuturnam, & propè continuam vim cum temptationibus inimici, subuertere me volentis. *Enarr. in Ps. 36. conc. 3.*

In multis interim minutissimis & contemptibilibus rebus, fatetur quotidie curiositatem nostram tentari, neque posse enumerari quām sēpe labamur. Multoties enim narrantes inania, primō quasi toleramus, ne offendamus infirmos, deinde paullatim libenter aduertimus. *I. 10. conf. c. 35.* Taliū enim delectatio subrepit & nobis, inquit, ut sēpe etiam loquī vana delectet, auremque præbere loquentibus, nec arridere tantum; sed etiam risu vinci ac solui. Ita puluereis quibusdam, veletiam luteis affectibus, nostras animas aggrauantes, laboriosius & pigrius leuamus ad Deum, ut viuamus Euangelicam vitam, moriendo Euangelicam mortem. *Epist. 150.*

Canem currentem post leporem, quod in Circo fit, non iam quidem spectat, ut ipse de se se refert; at verò in agro si casu transeat, auertit fortassis, & ab aliqua magna cogitatione ad se conuertit illa venatio, non deuiare cogens corpore iumenti, sed cordis inclinatione. Imò domis edentem, stellio muscas captans, vel aranea retibus suis irruentes implicans, sēpe intentum facit. A quibus nisi citò admoneatur, aut ex eiusmodi visione per aliquam considerationem in Deum a surgere, vel sanè totum contemnere, fatetur se vanum hebescere, ut neque inde incipiat esse intentus, licet pergit ad laudandum Deum, creatorem mirificum, atquè ordinatorem rerum omnium. Aliud enim est citò surgere, aliud non cadere. Et talibus, inquit, vita mea plena est, & vna spes mea in magnā valde misericordia tua. *I. 10. conf. cap. 35.*

Atque hinc quām fuerit alicius iam Episcopus à vanis omnibus, deliciosis & curiosis quæstionibus, patet ex Epistola ad Dioscorum: quā vehementer hominem, ut appareat, Paganum obiurgat, quod non sit veritus Episcopum Ecclesiasticis curis circumstrepentibus distractum atque distentum, repente quasi obsurdescentem, auocare ab his omnibus; ut dialogorum Tullianorum quæstiunculas vaisholastico exponeret. *Epist. 56.*

§. VI.

Neque vindicta, neque laudari cupidus.

ET quoniam mutare cœperat eum Deus; fatetur non ex minimâ parte se mutatum, qui a sanatus est à libidine vindicandi se: futurumque capropter existimat, vt sanentur quoque alij languores ipsius, & denique sanetur in bonis desiderium, quia compressit Deus timore suo, superbiam ipsius. l. 10. conf. cap. 36. Alioquin hâc in re fuisse nonnumquam anticipitem patet ubi ait: Quid dicam de vindicando, vel non vindicando, quandoquidem hoc totum ad eorum salutem proficere voluimus, in quos vindicandum aut non vindicandum esse arbitramur? Quis etiam sit vindicandi modus, non solum pro qualitate vel quantitate culparū, verum etiam pro quibusdam viribus animorum, quid quisque sufferat, quid recusat; ne non solum non proficiat, sed etiam deficiat; quād profundum & latebrosum est? Impendentem quoque vindictā metuentes, quæ ab hominibus metuitur, nescio utrū plures correcti sunt, quād in deterius abierunt. Cūm sape accidat, vt si quemquam vindicaueris, ipse pereat: si inultum reliqueris, alter pereat. Ego in his quotidie peccare me fateor, & ignorare quando, quoque modo custodiam id quod scriptum est: Peccantes coram omnibus argue. & quod scriptum est: Corripe eum inter te, & ipsum solum. Epist. 250.

Iam quia ignorabat, utrū adhuc aliud temptationis genus à se omnino cessasset, aut cessare posset in hac vita, timeri nimirum & amari velle ab hominibus, non propter aliud, sed vt inde sit gaudium, quod non est gaudium: ideo dicebat, Gloria mea tu es: propter te amemur, & verbum tuum timeatur in nobis. Qui enim laudari vult ab hominibus, vituperante te; non defenditur ab hominibus, iudicante te, nec eripitur damnante te. l. 10, conf. c. 36. Quare cūm propter quædam humanæ societatis officia, amari & timeri ab hominibus necessarium sit; instat aduersarius veræ beatitudinis nostræ, vbique spargens in laqueis *Euge Euge*, vt dum auidè colligimus, incautè capiamur, &c. ibid. Etenim quotidiana fornax nostra, est humana

humana lingua: imperas nobis & in hoc genere Continentiam. Da quod iubes, & iube quod vis. *l. 10. conf. c. 37.*

Quia enim non colligebat facilè, quām sit ab ista peste mundator; confitetur idcirco, quod hoc genus temptationis attinet, delectari se laudibus, sed amplius ipsā veritate quām laudibus. Deinde, quod gaudium cuiuslibet boni ipsius, augeat suffragatio oris alieni; ipsumque minuat vituperatio. Verūm cūm nesciat, vnde id præcisè oriatur: vtrum scilicet propter se, an propter vtilitatem proximi moueat laudibus; Deum obsecrat, vt sibi se indicet. *ed. l. & c.* Magnum enim est, de honoribus & laudibus hominum non letari, sed & omnem pompam inanem præcidere: & si quid inde necessarium retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium salutemque conferre.

Epist. 64.

Huius hostis vires non sentit, nisi qui ei bellum indixerit. Quia et si cuiquam facile est laude carere dum denegatur; difficile est eā non delectari, cūm offertur. Et tamen tanta mentis in Deum debet esse suspensio; vt, si non meritō laudemur, corrigamus eos quos possumus: ne arbitremur aut in nobis esse, quod non est, aut nostrum esse quod Dei est: aut ea laudent, quæ quamuis non desint nobis, aut etiam supersint; nequaquam tamen sunt laudabilia, velut sunt bona omnia, quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impijs hominibus. Si autem meritō laudamur; propter Deum gratulemur eis, quibus placet verum bonum, non tamen nobis, quia placemus hominibus, sed si coram Deo tales sumus, quales nos esse credunt, & non tribuitur nobis, sed Deo: cuius dona sunt omnia, quæ verē meritoque laudantur. *Epist. 64.*

Hæc, inquit, mibi ipse cano quotidie, vel potius ille cuius salutaria præcepta sunt, quæcumque siue in diuinis lectionibus inueniuntur, siue quæ intrinsecus animo suggeruntur: & tamen vehementer cum aduersario dimicans, sèpè ab eo vulnera capio, cūm delectationem oblatæ laudis, mihi auferre non possim. *ibid.* Etenim sermo ore procedens, & facta quæ innotescunt, habent temptationem periculosisissimam ab amore laudis, qui ad priuatam quandam excellentiā contrahere emendicata suffragia tentat: adeò vt contingat etiam aliquando, ipso laudis contemtu hominem gloriari. *lib. 10. conf. cap. 38.*

Iamverò ex hoc genere temptationis nascitur aliud malum, quo

inanescunt qui placent sibi de se , quamuis alijs nec placeant , nec displiceant , nec placere affectent. Sed sibi interim placentes , multum Deo displicant , non vnam ob caussam. *l. 10. conf. c. 39.* In his omnibus , inquit , atque huiuscmodi periculis & laboribus , vides Domine , tremorem cordis mei : & vulnera mea magis subinde à te sanari , quām mihi non infligi sentio. *ibid.* Deum enim fatetur ubique secum fuisse: eiusque gratiā effectum , quod plurima inuestigando deprehenderit , neque tamen inuenerit ullibi tutum animæ suæ locum , præterquām in Deo. *ed. l. c. 40.*

§. VII.

Eius in Deo fiducia , & in sacras Litteras amor.

QVAMCIREM considerans languores peccatorum suorum in concupiscentia triplici , diuinam se dexteram inuocasse ait ad salutem suam : fateturque , quoniam voluerat aliquando simul cum veritate , quæ Deus est . possidere mendacium ; ipsam se veritatem , quia non dignatur cum mendacio possideri , amississe. *l. 10. conf. c. 41.*

Cui nihilominus dum studet reconciliari ; non adiuit ullâ prece aut sacramentis Angelos: quod nonnulli , cùm per seipso non valerent , tentantes , inciderunt in desiderium curiosarum visionum , & digni habitu sunt illusionibus : fallacem enim implorabant mediatorem: *ed. l. c. 42.* sed adiuit mediatorem verum Dei & hominum , hominem Christum Iesum : quem secreta Dei misericordia demonstrauit humilibus , misitque ut eius exemplo discerent humilitatem : qui non rapinam arbitratus est , æqualis esse Deo , & tamen factus est subditus usque ad mortem Crucis : qui pro hominibus factus est Deo Sacerdos & Sacrificium , viator & victima , & ideo viator quia victima , ideo Sacerdos , quia Sacrificium ; in illo inquam , spes ei merito valida fuit , quod sanaret omnes languores suos , alioquin desperatus.

Nam licet multi , & magni sint ijdem languores ; maior tamen & amplior est medicina Dei. Quamquam ergo conterritus peccatis suis,

suis, & mole miseriæ suæ, agitauerit in corde, meditatusque fuerit, iam nimirum Episcopus, fugam siue redditum in solitudinem; *eod. l. c. 43.* quælibet enim pusillanimitas tempestasque deserti, minus ei videbatur molesta, quam ea pericula quæ vel patiebatur vel timebat in turbis; *Epist. 250.* tamen prohibuit Deus, & confirmauit illum, dicens: Ideo pro omnibus Christus mortuus est, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est. *l.10. conf. c. 43.*

Curam proinde suam iactauit in Dominum ut viueret, & consideraret mirabilia de lege Dei: *ibid.* adeoque ingressus Scripturarum sanctarum amœna prata, viridissimas sententiarum herbas exarando carpebat, legendō comedebat, frequentando ruminabat, atque congregando tandem in altâ memorie sede reponebat: ut tali modo Deidulcedine gustatâ, minus istius miserrimæ amaritudinis sentiret. *l. Medit. c. 22.* Et idcirco nolebat in aliud horas defluere, quas inueniebat liberas à necessitatibus reficiendi corporis, & intentionis animi, & seruitutis quam debemus hominibus, & quam non debemus, & tamen reddimus, *l. 11. conf. c. 2.*

Orat ergò: Largire spatiū meditationibus nostris in abdita legis tuæ, neque aduersus pulsantes claudas eam. Neque enim frustra scribi voluisti tot paginarum opaca secreta. *ibid.* Pergit: Domine miserere mei, & exaudi desiderium meum. Puto enim quod non sit de terrâ, nō de auro & argento, aut de lapidibus & decoris vestibus, aut honoribus & potestatibus, aut voluptatibus carnis, neque de necessariis corpori, & huic vita peregrinationis nostræ: quæ omnia nobis apponuntur, quærentibus regnum & iustitiam tuam. Vide Domine Deus meus, vnde sit desiderium meum. *eod. l. & c.*

Vt verò inter hæc rectum teneat: Circumcidet, inquit, ab omni temeritate, ab omniq[ue] mendacio, interiora & exteriora labia mea. Sint castæ deliciæ meæ, Scripturæ tuæ, nec fallar in eis, nec fallam ex eis. *l. 11. conf. c. 2.* Neque hoc frustra: Quia mira, inquit, profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens paruulis; sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam: horror honoris, & tremor amoris. *l. 12. conf. c. 14.* Et ideo non oportet umquam de tam sublimi auctoritate iudicare, neque de ipso libro, etiamsi quid ibi non lucet: quoniam submittimus ei nostrum intellectum, certumq[ue] habemus etiam quod clausum est aspectibus nostris, recte veraciterque dictum esse. *l. 13. conf. c. 23.*

§. VIII.

*Qualis erga proximum , populumq;
cui præerat.*

IN Concionibus & Homilijs recitandis ad populum , quotidianus erat , vt patet ex Enarrationibus in Psalmos : vt neque in infirmitate cessauerit : *serm. 45. de diuers. c. 1.* imò nonnumquam bis in die dixit : *conc. 2. in Psal. 88.* deuotissimus semper , & salutis animarum ardentissimus . Vnde vobis dico , inquit , siue præsentibus siue absentiis , quibus inimicus efficior verum prædicans : quibus consulendo videor onerosus : quorum requirens vtilitatem , cogor offendere voluntatem : nolite esse sicut equus & mulus , non habentes intellectum . Nam & hæc iumenta eos maximè calce morsuque appetunt , à quibus curantur : vt curentur , eorum vulnera contrectantur . Non parcis ? non parco : aduersaris ? aduersor : resistis ? resisto . Lucta nos comparat , sed cauſa separat . Tu inimicus es medico , ego morbo : tu diligentia mea , ego pestilentia tua . *homil. 24. c. 2. inter 50.*

Non est dubium interea , quin eam in dicendo rhetorica[m] semper secutus fuerit , quam præscripsit omnibus , *I. 4. de doct. Christ. toto.* Ad hæc clausa ybique reserans , abscondita reuelans , mysteria pandens , obscura dilucidans , dubia definiens , vitia detectans , virtutes extollens , supplicio comminans , præmia promittens , pusillanimes confortans , prælumentes deterrens , perseuerantes coronans . *Auct. præfat. in Psalm.*

Quamobrem ad Christum plurimos adduxisse certum est : signanter Mathematicum quemdam , qui euentibus à se mendacium , numeros sæpiùs abstulerat . Seductus enim ab inimico , cùm esset fidelis , diu Mathematicus fuerat : seductus sedutens , deceptus decipiens , illexit , fecellit , multa mendacia locutus est contra Deum , qui dedit hominibus potestatem faciendi quod bonum est , & non faciendi quod malum est . Iste dicebat , quia adulterium non faciebat voluntas propria , sed Venus : & homicidium non faciebat voluntas propria , sed Mars : & iustum non faciebat Deus , sed Iouis , & alia multa scire lega

trilega non parua. Tum verò horrens mendacium & multorum hominum interitum, cùm sentiret se à diabolo fuisse illectum; conuertebatur ad Deum penitens. *Enarr. in Psal. 61. in fine.* Videri contra eiuscmodi genus hominum potest *l. 2. de doct. Christi. c. 21.*

Conuertit etiam negotiatorem quemdam, Firmum nomine, scđtā Manichæum: cùm prædicans in aliud atque proposuerat, contra suam consuetudinem fuisset digressus: atque ita, non conclusâ vel explicatâ quæstione de quâ diceret decreuerat, in Manichæorum erroris inuectus. Etenim vno alteroꝝ, postquam hoc contigerat, die, accedens Firmus, & ad pedes ipsius prouolutus; cum lacrymis quod euerat confessus est. *Pessid. c. 15.*

Catechumenos quâm salutaribus semper monitis erudierit, vt adeptam semel in Baptismo sanctitatem custodirent; patet libris quatuor diuersis ad Catechumenos.

Superstitiones omnes, spectacula theatrica, adulteria, fornicationes, omnia denique vitia quæ præceptis Decalogi aduersantur, quomodo in omnibus detestatus sit, patet libro *De decem Chordis.* Iam tum enim tanta erat peruersitas generis humani, vt aliquando metuendum esset, ne cactus erubesceret inter impudicos. Ideo non cessabat tangere istam quintam chordam, propter ipsam peruersam consuetudinem & labem totius generis, vt dicebat, humani. *lib. de dec. chord. cap. 9.*

Neque tantummodi detestatus grauia & mortifera; verum etiam leuiora & quotidiana. Noli, inquit, illa contemnere, quia minora sunt: sed time, quia plura sunt. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat: sed bestiæ plerumque minutæ multæ necant. Si projectur quisquam in locum pulicibus plenum, numquid non moritur ibi? Non sunt quidem maiores, sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestiis interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete quia plura sunt. Quâm minutissima sunt grana arenæ! si arenæ amplius in naui mittatur, mergit illam vt pereat. Quâm minutæ sunt guttæ pluviæ! nonne flumina implent, & domos deiiciunt? Ergo ista nolite contemnere, &c. quamquam doceat remedijs eleemosynarum, ieiuniorum, orationum expurgari. *l. de dec. chord. c. 11.* Eodem facit quod ait: Non contemnuntur vel minora! Per angustas rimulas nauis insudat aqua, impletur sentina, mergitur nauis. Sed non cessatur à nautis, ambulant

manus, ambulant, vt quotidie sentinæ exhauiantur: sic & tuæ manus ambulent, vt quotidie sentines. *bomil. 42. c. 9. inter. 50.* Quo in loco repetit idem Eleemosynæ aduersus minora peccata antidotum: sed & videri potest *l. 2. cont. Parm. c. 10. Tract. 12. in Io. in fine, serm. 244. de temp. & l. de Cant. nono c. 11.*

§. IX.

Ebriosos castigat.

v. Epist. 64. **S**icuti ebrietatem acerrimè insectabatur, cui vitio Afri erant deditissimi; ita ebriosos pariter arguebat. Quorum mores tum vigentes, nequedum nostro hoc sèculo abolitos, graphicè depingit arguitque his sequentibus: Cùm enim, inquit, ebrietatis malum sit graue vitium, & Deo odibile; ita per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinem missum est, vt ab illis qui Dei præcepta cognoscere nolunt, iam nec putetur, nec credatur esse peccatum: in tantum vt in conuiuijs suis irrideant eos qui minus bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescant, vt potum amplius accipient quam oportet. Qui enim alterum cogit, vt se plusquam opus est bibendo inebriet; minus malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quam animum eius per ebrietatem necaret. Et quia corpora nostra terrena sunt; quomodo si pluua nimis grandis & diurna fuerit, terra infunditur & in lutum resoluitur, vt nulla in eâ cultura possit fieri: sic & caro nostra, quando abundantiori potu fuerit inebriata, nec spiritalem culturam accipere, nec fructus animæ necessarios poterit exhibere. Et ideo quomodo omnes homines, sufficientem pluuiam in agris suis accipere desiderant, vt & culturam valeant exercere, & de fructuum vertate gaudere: ita & in agro corporis, hoc tantum deberent bibere quod oportet, ne per nimiam ebrietatem ipsa corporis terra, velut in paludem conuersa, magis vermes & serpentes vitiorum generare, quam fructus bonorum operum possit adferre,

Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra. Totum quod ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nas-
cuntur

cuntur ibi serpentes , sanguisugæ , nascuntur ibi ranæ & diuersa genera vermium , quæ magis possunt horrorem generare , quâm aliquid quod ad victimum proficiat exhibere . Istæ enim herbae vel arbores , quæ aut in ipsis paludibus , aut circa ripas earum nasci solent , nihil utilitatis habere videntur : in tantum ut in singulis annis incendio concrementur . Videte : quod de ebrietate nascitur , igni preparatur .

Tales enim sunt , sicut iam dixi , omnes ebriosi : quorum prandia ducuntur usque ad noctem : quorum cænas lucifer videt : qui stare non possunt , etiam cum videntur esse ieiuni : quorum sensus tardi , graues , obtusi , & quodammodo iam sepulti . Denique in ipsa frequenter ebrietate , nec scipios , nec alios recognoscunt : nec ambulare valent , nec stare ; dicere aliquid vel audire , quod ad rationem pertineat , omnino non possunt : frequenter etiam usque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt , & ad mensuras sine mensurâ bibere . Maiora enim pocula prouidentur : certâ bibendi lege contenditur : qui potuit vincere , laudem meretur ex crimine . Inde lites & rixæ nascuntur , &c. *serm. 231. de temp.*

Illud verò quale est , quod ipsi infelices ebriosi , quando se nimio vino ingurgitant , rident & vituperant eos , qui rationabiliter hoc tantum quod sufficit bibere volunt , dicentes eis : Erubescite & revercundia sit vobis , quare non potestis bibere quantum nos ? dicunt enim eos non esse viros . Et videte miseriam ebriosorum . Se dicunt esse viros , qui in ebrietatis cloaca iacent : & illos dicunt non esse viros , qui honestè & sobriè stant , &c. *serm. 232. de Temp.*

Et illud quale est , quod iam transfacto conuiuio expletâ siti , cum amplius bibere non possunt nec debeant ; tunc quasi nouelli , quasi & qui ipsâ horâ superuenerint , diuersis nominibus incipiunt bibere , non solum viuorum hominum , sed etiam Angelorum , & reliquorum antiquorum Sanctorum : estimantes quod maximum illis honorem impendant , si se in illorum nominibus , nimiâ ebrietate sepepliant : ignorantes quod nullus tam grauem iniuriam sanctis Angelis , vel sanctis hominibus agnoscitur irrogare ; quâm illi , qui in eorum nominibus bibendo , per ebrietatem luas animas probantur occidere . Sunt enim aliqui qui hac sola ex causâ , aliqua salsa cibaria sibi ordinant fieri , ut per ipsam falsedinem nimiâ se possint ebrietate obruere . *eod. serm.*

*v. Epist.
cit. 64.*

Solent verò ebriosi ita se excusare, vt dicant, Persona pot ensme coëgit vt amplius bibam, & in conuiuio Regis non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ita prætendimus: & quod implere nolumus, non potuisse nos dicimus. Nolle, in culpa est nostra, & non posse prætenditur. Etiam si ad hoc veniretur vt tibi dicatur, Aut bibas, aut morieris; melius erat vt caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur. Sed excusatio illa falso obiicitur. Ipsi enim reges & quicumque sunt alij potentes, quia Deo propitio & Christiani sunt, & prudentes & sobrij, & toto corde Deum timentes; si te viderent definisse, vt eis non acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub morâ videantur irasci, postea verò in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quantum cum illo egimus, quantis eum minis & terroribus fatigauimus, & tamen numquam eum à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus qui te vivet per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te vt amplius biberes videbantur hortari & cogere. *ibid.*

Alij etiam miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, si quoties illum ad conuiuum vocauero, potum ei quantum voluerit ipse, non dedero. Sed non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideo sapienter considera, si iustum sit, vt te à Deo separe, dum te ebrio coniungis. Ad extremum tu eum noli adiuvare, noli cogere: sed in potestate illius dimitte, vt quantum sibi placuerit bibat: & si se inebriare voluit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. *serm. 231. de temp.*

Et illud quam lugendum & erubescendum est, quod dicuntur aliqui rustici, quando aut vinum habuerint, aut alia sibi pocula fecerint, quasi ad nuptiale conuiuum, ita ad bibendum vicinos vel proximos suos inuitare; vt eos per quatuor vel quinque dies teneant & nimiè ebrietate sepeliant, & tam diu ad domos suas de illa lugenda potatione non redcant, donec omnem potum, quem ille qui eos inuitauerat habuit, perexpendat: & vnde se vel per duos aut tres menses, cum omni familia sua rationabiliter reficere potuit, quatuor aut quinque diebus, dolendâ & erubescendâ bibitione consumat. *serm. 232. de temp.*

Hæc

Hæc non solum laicis, sed etiam Clericis dicimus : quia quod peius est, multi sunt etiam majoris ordinis Clerici, qui cùm aliis sobrietatis bonum deberent iugiter prædicare, non solum hoc non faciunt, sed etiam & se aliosq; inebriare non erubescunt, nec metuunt. Sed agnoscant & doleant, quicumque tales sunt : quia si se noluerint emendare; & pro se, & pro aliis necesse est eos æterna supplicia sustinere. *serm. eod.*

Sed qui se de hoc malo desiderat liberare; quomodo sibi interualllo dierum potum addendo, ad ebrietatis tenebras peruenit; ita paulatim subtrahendo, ad sobrietatis lucem redeat. Qui si semel totum quod amplius accipiebat, subtraxerit; vbi nimia siti exardecere, cum grandi amaritudine clamat & dicit, malle se mori, quām sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere. Nec attendit quod tolerabilius erat illi in carne mori; quām in anima per ebrietatem interfici. Et ideo ut nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur ; sicut iam dictum est, per interualla dierum sibi aliquid de nimietate bibendi subtrahat, quo usque ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat. Qui hoc ut diximus, per partes subducere voluerit; & de ebrietate liberabitur, & intolerabilem pœnam non patietur.

Ergo fratres Charissimi dum hæc suggero, me absoluo apud Deum. Quicumque me audire contemserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiurare vel cogere voluerit; & pro se & pro illis, in die iudicij reus erit, &c. *serm. 231. de temp.*

§. X.

Ieiunium commendat : Quadragesimale præfertim.

ET quoniam non ebrietatis tantummodo, sed carnis, & appetitus ipsius remedium est Ieiunium, Charitatis autem & vnionis mater; Tractatum addidit, De Utilitate Ieiunij. Cumque inter omnia Ieiunia celeberrimum sit Quadragesimale : habet enim Quadragesima iejuniorum auctoritatem, & in veteribus libris ex iejunio

Moysi & Eliæ, & ex Euangeliō, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangeliū non dissentire à lege & Prophetis; Epist. 119. c. 15. ideo habuit tantopere illud commendatum, vt de Quadragesima ante Pascha, Tractatus quinque ediderit, vt testatur Posid. in Indic. c. 10.

Inter plurima itaque dicebat: Ecce fratres charissimi, Deo proprio tempore Quadragesimæ venit: & ideo rogo vt dies istos corporibus salubres & Animæ medicinales, ita cum Dei adiutorio sancte ac spiritualiter celebremus, vt obseruatio sanctæ Quadragesimæ non nobis iudicium pariat, sed profectum. Si enim negligenter agimus, si nos nimiris occupationibus implicamus, si castitatem seruare nolumus, si ieiuniis & vigiliis & orationibus non insistimus: si Scripturas diuinās, aut ipsi non legimus, aut legentes alios non libenter audiimus; ipsa nobis medicamenta conuertuntur in vulnera: & inde habebimus iudicium, vnde potuimus habere remedium, &c. serm. 55. de temp.

Et ideo fratres Charissimi, in istis quadraginta diebus, quasi totius anni cibaria animæ nostræ ieiunando, legendō, vel orando, prouidere debemus. Nam licet per totum annum Deo propitio, lectio-nes diuinās frequenter & fideliter audiatis; in istis tamen diebus, de pelago & fluctibus mundi huius, quasi ad portum Quadragesimæ suffigentes, debemus requiescere, & lectio-nes diuinās in exceptorio cor-dis nostri, cum silentio & pace suscipere: vt Deo propitio pro amore vite æternæ vacantes, quidquid in nauiculâ animæ nostræ per totum annum multis tempestatibus, id est, peccatorum fluctibus, aut fractum aut dissolutum, aut corruptum aut perditum est, omni sollicitudine in istis diebus reparare studeamus atque componere, &c. eod. serm.

Sicut enim tempore messis vel vindemiarum, vnde caro nostra possit sustentari colligitur: ita in diebus Quadragesimæ, quasi in spiritali vindemiarum vel messium tempore, vnde anima nostra in æternum possit viuere, congregetur. Quia sicut negligens quisque, si opportuno tempore nihil collegerit, per totum anni spatium fame torquebitur: ita qui hoc tempore spiritale triticum, & cælestē mustum ieiunando, legendō, orando in horreis animæ suæ prouidere & congregare neglexerit; in æternū durissimam litim, & crudelem inopiam sustinebit. serm. 56. de temp.

Et

Et ideo vel istis paucis diebus, recedant impedimenta mundi, recedat carnis l^etitia, recedant venenis plena mundi huius blandimenta. Carnis gaudium minuatur, vt animæ lucra spiritualia præparentur. Tempus, quod nobis furiosus tabulæ ludus solebat auferre, letio diuina incipiat occupare: otiosis fabiulis & mordacibus iocis, & detractionibus venenatis, colloquia de Scripturis sancta succedant. Horarum spatiis in quibus solebamus sine ullo lucro animæ detineri, visitentur infirmi, requirantur in carcere constituti, peregrini suscipiantur, & discordes ad concordiam reuocentur. *ead. serm.*

Per alios dies, non grauentur corda vestra crapula & ebrietate: per hos autem etiam ieunate. Per alios dies adulteria, fornicationes, omnesque illicitas corruptelas nolite contingere: per hos etiam à coniugib^{us} abstinet. Quod vobis demitis ieunando, eleemosynis addite prærogando. Tempus quod reddendo coniugali debito occupabatur, supplicationibus impendatur. Corpus quod carnalibus soluebatur affectibus, puris precibus prosternatur. Manus quæ amplexibus implicabantur, orationibus extendantur. Vos autem qui etiam per alios dies ieunatis, per hos augete quod facitis. Qui per alios dies perpetuâ continentia crucifigitis corpus; per hos Deo vestro crebrioribus & intensioribus interete orationibus, &c. *serm. 68. de divers.*

Sed si volumus bene ieunare à cibis, ante omnia ieunemus & à vitiis. Quid enim prodest vacuare corpus ab escis, & animam repleare peccatis? Quid enim prodest pallidum esse ieuniis, si odio & inuidia lieuescas? Quid enim prodest vinum non bibere, & iracundiæ veneno inebriari? Quid prodest abstinere à carnibus ad edendum creatis, & malignis obtrestationibus fratrum membra lacerare? Quid prodest si abstineamus ab his quæ aliquando licent, & faciamus quæ numquam licent? Deus enim illos honorat & diligit, qui illicita fūgunt. Sic ergo ieunemus à cibis, vt multò magis ieunemus à vitiis. *serm. 64. de temp.*

Denique ieunia nostra, vt plena sint & suffarinata, misericordiæ pinguedine saginentur: demus esurientibus prandium nostrum. Nec putemus ieunia sola sufficere, ad sananda vulnera peccatorum; ni medicamento eleemosynæ recreentur. Ieunium ergo tuum te castiget, & l^etificet alterum, &c. *serm. 65. de temp.*

§. XI.

Coniugatos monet.

IAM quid Coniugatos admonuerit videamus. Quoties, inquit, ad Ecclesiam in quadam solemnitate venitis, & Sacraenta Christi percipere volueritis; ante dies plures castitatem seruate, ut cum securâ conscientia ad Altare Dei possitis accedere. Quam rem, etiam per totam Quadragesimam, & usque ad clausulam Paschæ, fideliter custodite, ut vos solemnitas Paschalis castos & puros inueniat. Qui enim bonus Christianus est, non solum ante dies plures quam communicet, castitatem seruat; sed & uxorem suam excepto desiderio filiorum, non agnoscit: quiavxor non propter libidinem, sed propter filiorum procreationem accipitur. Denique & ipsæ tabulae Matrimoniales hoc continent: Liberorum, inquit, procreandorum causâ. Videto quia non dixit, libidinis causâ, sed liberorum procreandorum, &c. *Serm. 244. de temp.* videri quoque potest *Serm. 53. de divers. c. 13. & seqq.*

Sed dicet aliquis: Homo iuuenis sum: continere non possum. Vide ne forte ideo te non contipes, quia plus manducas quam expedit, & plus vinum accidis, quam oportet. Forte etiam turpibus cogitationibus occupas mentem tuam, & luxuriosa verba non solum libenter, sed etiam frequenter aut ipse dicere, aut aliis dicentibus audiro nec metuis, nec erubescis. Incipe cum Dei adiutorio gulæ concupiscentias refranare: castis cogitationibus & honestis sermonibus mentem vel linguam tuam iugiter occupare: & videbis quia Deo auxiliante, castitatem poteris custodire. Nec te pigeat, si corporis infirmitas non prohibet, frequentius diciunare, ad Ecclesiam maturius surgere, ut possis tuam animam à libidinosis maculis nitidam custodire, &c. Sed dicis: Peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentius exercetur, & ieuniis vel eleemosynis non redimatur, nimis immundam animam facit. *Serm. 244. de temp.* vide etiam *L. de bono Coniug. c. 6. l. 1. cont. duas Epist. Pelag. c. 16.*

Monet etiam, ut dum fluxum sanguinis mulieres patiuntur, viri

ab

ab eis abstineant: nè, qui tunc concepti fuerint, aut leprosi aut epileptici, aut etiam forte dæmoniaci nascantur: quandoquidem eiusmodi, non de sapientibus hominibus, qui & in aliis diebus & in festiuitatibus castitatem custodiunt; sed de rusticis maximè, qui se contineare non sapiunt, nasci soleant.

Concludit denique: Rogo vos fratres ut mihi indulgeatis, quia pro salute animæ veltræ cum grandi timore & cum verecundia de talibus rebus vos admonere video: quia & hoc mihi expedit dicere, & vos oportet audire. Et ideo omnia quæ à nobis auditis, vbiunque fueritis inuicem vobis dicite, & cum charitate vos admonete. *cod. serm. 244. de Temp.*

Specialiter autem mulieres attinet, quod ait: Nulla mulier potationes ad abortum accipiat, nec filios aut conceptos aut iam natos occidat: quia quæcumque fecerit hoc, ante Christi tribunal sciat se eorum cauillam, quos occiderit, esse daturam. Sed nec alias diabolicas potationes mulieres debent accipere. Mulier autem quæcumque fecerit hoc, per quod iam non possit concipere; quantoscumque parere poterat, tantorum homicidiorum se ream esse cognoscat. *cod. serm.*

Adulteria porrò insectanter arguebat, dicens: Illi qui dicunt quod castitatem seruare non possint; respondeant nobis, vtrum vxores habent, an non? Si habent; quare non attendunt ad illud, quod Veritas in Euangeliō ait: Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et quare non seruant fidem vxoribus suis, quam sibi ab eis seruari desiderant? Cùm enim vir à virtute nomen acceperit, & mulier à mollitie, id est, fragilitate; quare contra crudelissimam bestiam libidinem, vult vnuquisque vxorem suam vicitricem esse, cùm ipse ad primum libidinis iactum victus cadat? &c. *serm. 243. de temp. serm. 49. inter 50. 6. 2.*

§. XII.

*Calibes hortatur. In concubinarios
inuehitur.*

Hoc fortè loco, qui adhuc vxoribus non sunt coniuncti, dicunt se excusari posse, quia coniugia non habent quibus fidem seruare debeat, & propterea continere non possint. Istis qui istam falsam & miserabilem excusationem conantur prætendere, iustissimè responderi & potest & debet: quia nullus magis illicita vitare debet, quam qui respuit quæ licebant. Cum vxorem accipere liceat, & contra omnium Scripturarum auctoritatem adulterium committere numquam liceat; quare cum Dei gratiâ non accipis quod licet, & cum Dei offensâ præsumis quod non licet? &c. *serm. 243. de temp.* Ne quis enim se existimet, ideo se excusari, quia simplici fornicatione peccat;

Noli, inquit, dicere tibi quando fortè aliquid luxurianter vis age-re, Vxorem non habeo, facio quod volo, non enim post vxorem meam pecco. Iam nosti pretium tuum, iam nosti quod accedis, quid manduces, quid bibas. Abstinete à fornicationibus. Ne fortè mihi dicas, Ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo: nec illud præceptum violo quo dictum est, non Mœchaberis, quia vxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio. Nec illud præceptum violo, vbi dictum est, non concupisces vxorem proximi tui. Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? Non inuenimus chordam quam tangamus, non inuenimus chordam? Quo nero ligemus fugitiuum iustum? Non fugiat, habet unde ligetur: sed amet se, & non erit ligamentum, sed ornamentum. Non enim ligamentum sed ornamentum in ipsis decem chordis inuenimus. Decem enim præcepta ad duo illa referuntur, vt diligamus Deum & proximum: & duo illa ad unum illud. Unum est autem: Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Ibi continentur decem, ibi continentur duo. Sed dicens: Furtum si facio, id facio quod pati nolo. Si occidam, id facio quod ab altero pati nolo. Si parentibus meis honorem non

non deferam , quando volo ut deferatur mihi à filiis meis ; id facio quod pati nolo. Si sum mœchus , & aliquid tale molior ; id facio quod pati nolo. Nam si quis interrogetur, dicit, Nolo ut vxor mea tale aliquid faciat. Si concupisco vxorem proximi mei, nolo quisquam concupiscat meam : id facio , quod pati nolo. Si concupisco rem proximi mei, nolo ut auferatur mea , id facio quod pati nolo. Cùm verò ad meretricem eo, cui facio quod pati nolo ? Quod grauius est, ipsi Deo. Intelligat sanctitas vestra , &c. exponit enim quomo-
do hoc fiat : quia nimis violat imaginem Dei. *libro de decem-
tib[us]. cap. 10.*

Quapropter Cornelium quemdam, iam tum senem & viduum, sed quo cum iuuenis iuene in errore Manichæorum versatus fuerat , clata coniuge Cyprianâ feminâ honestissimâ, contra amorem & memoriā defuncte debitam , inter plebem mulierum & pellicum numerum , fedissimâ voluptate diffluentem ; grauissimè aliquando per litteras corripuit : loco consolationis quam Cornelius petuerat , quod plurimum morte vxoris moueretur, dignam Episcopo correptionem transmittens. Adiri illa potest, *Epiſt. 125.*

Verū non publicò tantummodo, quod iam diximus , sed priua-
tim etiam corripiisse adulteros significat his verbis : Sunt homines adulteri in domibus suis : in secreto peccant aliquando. Nobis produntur ab vxoribus suis, plerumque zelantibus , aliquando maritorum salutem querentibus. Nos non prodimus in palam, sed in secreto arguimus : vbi contigit malum, ibi moriatur malum, &c. *serm. 16.*
de verb. Dom. c. 8.

Iam & illud quale est, quod multi virorum, ante nuptias , concubinas sibi assumere non erubescunt , quas post aliquot annos dimittant, & sic postea legitimas vxores accipient. Tractant enim apud se, ut prius de multis calumniis & rapinis iniustas diuitias & iniqua lucra conquerant , ut postea contra rationem, plus nobilesquam ipsi sunt, vel ditiores vxores accipient. Ecce quantis malis se obligant , qui non solū luxuriæ, sed etiam avaritiae vel cupiditati infeliciter seruire desiderant. Vnde coram Deo & Angelis contestor atque denuntio , ista mala & semper prohibuisse, & numquam ei placita fuisse : quia præcipue temporibus Christianis concubinas habere numquam licuit, numquam licebit. Pro qua re iterum atque iterum voce liberâ clamo, quia qui ante legitimas nuptias concubinam sibi adhi-

bere præsumit, peius peccatum facit, quām qui adulterum committit: quia qui adulterat, adhuc tam graue malum secrē vult agere, in publico autem aut metuit aut erubescit committere: ille verò qui publicè concubinam habere voluerit, fronte impudentissimā rem execrabilem, toto populo videnter, licenter sc̄ putat admittere. *serm. 243. de temp.*

§. XIII.

Remedia contra incontinentiam præscribit.

Ceterūm præsentissimum remedium suggerit aduersus libidinem & incontinentiam: Primo, fugere eandem. Quod Apostolus Paulus euidenter ostendit, qui cùm omnibus vitiis prædicauerit resistendum, dum contra libidinem loqueretur, non dixit, Resistite, sed, Fugite fornicationem. Ac sic contra reliqua vitia Deo auxiliante, debemus in præsenti resistere, libidinem verò fugiendo superare. Sic & alibi in Scripturis diuinis legimus: Noli in faciem virginis intendere, ne te scandalizet vultus eius. Et beatus Ioseph ut impudicam Dominam posset euadere, pallium, quo apprehensus fuerat, reliquit, & fugit. Ergo contra libidinis impetum, apprehende fugam, si vis obtinere victoriam. Nec tibi verecundum sit fugere, si Castitatis palmarum desideras obtinere. Vnde, fratres charissimi, ab omnibus Christianis, præcipue tamen Clericis siue Monachis, indigna & inhonesta familiaritas fugienda est: quia sine villa dubitatione, qui familiaritatem non vult vitare suspectam, citò delabitur in ruinam. *serm. 250. de temp. c. 1. & seqq.*

Secundò: si libidini contradicatur, resistatur, repugnetur. Quod sanè cum Dei adiutorio fieri potest iuxta illud: Si secundūm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Vbi per Spiritum, non hominis spiritum intelligi, sed Spiritum sanctum & Spiritum Dei, ostendit ex eodem Apostolo, *serm. 43. de verb. Dom. cap. 6. 7. & 8.* Faciendum idcirco monet quod Apostolus ait ibidem, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideris eius. Subditque: Ecce quod nolo, mala desideria surgunt: sed noli obedire. Arma te, sume instru-

instrumenta bellorum. Præcepta Dei, arma tua sunt. Si bene me audis, ex eo quod loquor armari. Non, inquit, regnet peccatum, in vestro mortali corpore. Quamdiu enim portatis mortale corpus, pugnet contra vos peccatum : sed non regnet. Quid est non regnet ? Id est ad obediendum desiderijs eius. Si cooperitis obedire, regnat. Et quid est obediare, nisi vt exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato ? Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis iam vt exponam tibi ? fac quod audisti : Non exhibeas membra tua, arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum suum, vt membra tua teneas. Surgit libido ? Tene tu membra. Quid factura est, quæ surrexit ? Noli exhibere membra tua, arma iniquitatis peccato : noli armare aduersarium tuum contra te. Tene pedes, ne eant ad illicita. Libido surrexit ? Tu tene membrata tua. Tene manus ab omni scelere. Tene oculos, nè malè attendant : tene aures, nè verba libidinis libenter audiant ; tene totum corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Quid facit libido ? Surgere nouit, vincere non nouit : surgendo assidue sine causa, discit & non surgere. *cod. serm. c. 10.*

Etenim, volimus nolimus, habemus concupiscentias: velimus nolimus titillant, blandiuntur, stimulant, infestant, surgere volunt. Pre-muntur, nondum extinguntur, quamdiu caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersuscarnem. Quamdiu h̄c viuitur, fratres, sic est: sic & nos qui senuimus, in ista malitia minores quidem hostes habemus, sed tamen habemus. Fatigati sunt quodammodo hostes nostri, iam etiam per ætatem : sed etiam fatigati per ætatem, qualibuscumque motibus non cessant infestare senectutis quietem. Acrior pugna iuuenum est: nouimus eam, transiuius per eam. *cod. serm. c. 9.*

Verumtamen nemo dicat, à fornicatione se custodire non posse. Fidelis enim est Deus, dicit Apostolus, qui non permittit nos tentari, supra id quod portare possumus, sed faciet etiam cum temptatione prouentum. Talis vnicuique homini tentatio datur, siue in carnis desiderio, siue in ambitione sæculi, vel etiam in quacumque temptationis molestia, qualem aut cum laude vincere, aut cum opprobrio succumbere poterit. *serm. 249. de temp.* Videndi plures eiusdem argumenti sermones, signanter 18. de verb. *Apost. fragm. 3. tom. 10. &c.*

§. XIV.

Ætatem omnem & sexum admonet.

Porrò cùm tempus omne, atque omnis ætas, quâ corruptibilis caro illa portatur, vacare à temptationibus non possit; omnem etiam ætatem & sexum admonebat. Ac primò quidem

IVVENES. Vos, inquit, ô Iuuenes maximè monemus & hortamur, vt veræ virtutis pulchritudine cepiamini. Nulla species terrena vel cœlestis, nullus fulgor metallorum, nulla nemorum amoenitas, nullæ florum purpuræ, nullus vel naturalis vel adhibitus carnis ornatus, nullus quarumlibet chordarum atque tibiarum sonus, nulla odorum iucunditas, nulla saporum suauitas, nulli amplexus, pulchritudini, inspirationi, dulcedini, fomentis Sapientiæ conferantur. Ab his enim quæ turpiter amantur, non ab ipso amore prohibemur. Amare vultis? amate Sapientiam: ambite, vt perueniatis ad eam: vt vos non exhorreat eius aspectus in homine, vos in timore componite, &c.
serm. 246. de temp. post paucula.

Si amatores estis, hanc amate: si formosi estis, Deo placete: si iuuenes estis, diabolum vincite. Daniel ab Angelo, Vir desideriorum appellatus est. Quæ illa erant eius desideria, nisi quibus in Sapientiæ pulchritudinem ardenter inhiabat? Quia in iuuenili ætate calcauit luxitiam, & Regum superbiam pressit captibus, & ora leonum clausit inclusus. *cod. serm.*

II. FEMINAS. Nec vos, inquit, feminæ adolescentulæ, alienum à vobis arbitremini hunc esse sermonem. Ad vos enim, non tamen vt confundam vos haec dico, sed vt filias meas charissimas moneo. Iuuenilia desideria fugite. Nuptæ Susannam, viduæ Anqam, Virginæ Mariam cogitate. Nec in publicum propterea procedatis, vt florem fœni vestri oculis hominum ostentare cupientes, in domo vitæ mortem queratis. Omnis enim caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni. Quid ergo facietis, cùm fœnum aruerit, flos deciderit? Verbum autem Domini quod manet in æternum, cineres vestros non facilè inuenturos putetis, quod nunc superbâ ætatis contemnitis.

Strictè

Strictè iterum dico atque contestor, iuuenilia desideria fugite. Si auditis hoc, si obtemperatis, si tamquam Dei verbum cum honore & timore suscipitis; non solùm pulchri ante oculos Dei, sed & sani eritis. Si autem de hac admonitione nostra, etiam iocos fortasse amatorios vobis faciatis; de ipsis ferramentis Medici, mortifera vobis vulnera infligitis. *serm. 246. de temp.*

III. SENES. Cùm enim ostendisset, ne puerilem quidem ætatem peccato carere, vt senes etiam admoneat, ait: An forte senectus excepta est, & in carne iam vicinâ cadaueri, sanguis ac membra illicitæ concupiscentiæ friguerunt: & à fesso ac propè mortuo iam corpore materies temptationis emarcuit? Imò vero tantus est in malis senibus plerumque gurges auiditatis, & insatiabilis vorago ventris & gutturis, vt quantâ boni senes prudentiâ serenantur, tantâ vinolentiâ sepe- liantur: quasi ad hoc in eis arida viscera & succo exhausta curuentur, vt ad vigorē pristinum reparandū ebrietatis inundatione riganda sint.

Quid avaritia, quæ radix est omnium malorum? Nonne in frigidis senibus tantò ad acquirendum feruentius inardescit, quanto ci- tius relictura est quod acquirit? mirabili sanè dementia. Grauiori- bus enim sumtibus se onerare festinat, cùm iam peruerterit quod tendebat. *serm. cit.*

§. XV.

Omnès ad diuinum cultum excitat.

VT autem diuino cultui, statis temporibus quilibet diligenter incumberet: Sciendum, inquit, est Fratres charissimi, quod ideo à sanctis Patribus nostris constitutum est Christianis & manda- tum, vt in solemnitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis die- bus otium haberent, & à terreno negotio vacarent; vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, cùm non haberent, quod eos inde retardaret incommodum, relinquenterque pro eo tempore ter- renam sollicitudinem, quo facilius possent Dei intendere voluntatem. *serm. 251. de temp.*

Idcirco non sit vobis molestum, fratres, in Dominicis diebus, & in

in natalitiis Sanctorum, diuino studere cultui. *ibid.* A vesperā diei Sabbati, vsque ad vesperam diei Dominici, sequestrati à rurali opere & ab omni negotio, soli diuino cultui vacemus. Veniat ergo, cuicumque possibile sit, ad vespertinam atque nocturnam celebratiōnem, & oret ibi in conuentu Ecclesie pro peccatis suis Deum. Qui verò hoc non possit; saltem in domo sua oret, & non negligat Deo soluere votum, ac reddere pensum seruitutis.

In die verò nullus se à sacrâ Missarum celebratione separet, neque otiosus quis domi remaneat, ceteris ad Ecclesiam pergentibus. Neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & lilias, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum nec orationis verba ex intimo corde ad Deum profrens, &c. *eod. ferm.*

Adhuc quoque quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo: quia sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, qui cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cantet. Nec ei licet morem Ecclesiasticum sequi, propter illorum gulae & avaritiae, quatenus unus punctus diei, ad Dei officium, & reliquum diurnum spatium cum nocte, simul ad eorum deputetur voluptates. Nolite fratres mei dilectissimi hæc facere, nolite hæc facientibus consentire: quia non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, percunt. *serm. 251. de temp.*

§. XVI.

Symbolum & Oratio Dominica ab eo sapienter exposita.

Quantopere fuerit nutriendæ fidelium deuotioni addictus, patet vel inde, quod Orationem Dominicam non minus ofties, diuerlis lucubrationibus exposuerit: *l. 2. de ferm. Dom. in monte cap. 4. Epist. 121. hom. 42. inter 50. ferm. 126. & 135. & 182. de temp. & ferm. 9. & 48. de diuers. Symbolum verò Apostolorum, septies. l. 1. 2. 3. & 4. ad Catechum. & l. de fid. & symb. & ferm. 131. de temp. & 75. de*

de diuersi. Quamobrem laudari à Cassiodoro meruit, dum ait: Symbolum quoque nostræ fidei, testimonium recti cordis, propmissionis insolubile Sacramentum, frequenti expositione patescet, ut profundiùs intelligentes illa, quæ credere nos profitemur, cautissimè promissa seruemus. *I.de dinin.lett.cap.22.*

Et quidem de Oratione Dominica dicebat Catechumenis; Oratio vobis quotidie dicenda est, cùm baptizati fueritis. In Ecclesia enim ad Altare Dei, quotidie dicitur ista Oratio Dominica, & audiunt illam fideles. Non ergo timemus, ne minùs illam teneatis diligenter: quia etsi quis vestrum non poterit tenere perficte, audiendo quotidie tenebit. *homil. 42. c.10. inter 50.*

De Symbolo verò iisdem: Die Sabbati, quando vigilaturi sumus, in Dei misericordia reddituri estis non Orationem sed Symbolum. Modò enim nisi teneatis Symbolum in Ecclesia, in populo Symbolum quotidie non auditis. Cùm autem tenueritis, vt non obliuiscamini, quotidie dicite quando surgitis, quando votū collocatis ad somnum. Reddite Symbolum vestrum, reddite Domino: commemorate vosipso, non pigeat repetere: bona est repetitio, ne subrepat oblio, &c. Numquid non quando surgis, te vestis? Sic & commemorando Symbolum tuum, vesti animam tuam, ne forte eam nudet oblio, &c. *c. ad. hom. cap.11.*

Quapropter Dioscorum Archijatrum narrat, quòd, dum Sacramentum Baptismi, Symbolum ignorans, receperisset; omnibus penè membris, atque etiam linguâ, paralyticus sit effectus. Cumque per scripturam confessus esset, id sibi dictum esse accidisse, quòd Symbolum non reddidisset; post hanc confessionem redditā sunt ei membrorum officia, præterquam lingua; sed quam etiam recepit, vbi se didicisse Symbolum, & memoria tenere litteris fassus est. *Epist. 67. Serm. 135. de Temp.*

Atqui Oratione quotidiana quam docuit ipse Dominus, vnde & Dominica nuncupatur, debet quidem quotidiana peccata, cùm quotidie dicitur, Dimitte nobis debita nostra: atque id quod sequitur non solum dicitur, sed etiam fit: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *I.21. de Ciuit. Dei cap.27.*

Septem petitiones apud Matthæum continere videtur: quarum in tribus æterna poscuntur; in reliquis quatuor, temporalia; quæ tam
O

men propter æterna consequenda, sunt necessaria. *I. Enchirid. c. 125.* vide serm. 182. *de Temp.* Imò vt ostendat perseverantiam usque in finem, esse Dei donum, adeoque continuis precibus impetrandum : Ipsa, inquit, Oratione quæ Dominica nuncupatur, quia eandem Dominus docuit, quando oratur à sanctis, nihil penè aliud quām perseverantia posci intelligitur. Legite aliquantò intentius eius expositionem in beati Cypriani Martyris libro, quem de hac re edidit, cuius est titulus *De Dominicâ Oratione* : & videte ante quot annos, contra ea quæ futura erant Pelagianorum venena, quale sit antidotum præparatum. *I. de dono persu. cap. 2.*

§. XVII.

Eleemosynam in pauperes commendat.

IAM, quod & hodie consuevit, auditoribus suis pro concione commendabat pauperes Eleemosynam poscentes. Date pauperibus, inquit, rogo, moneo, principio. Quidquid vultis, date pauperibus. Non enim occultabo charitati vestræ, quare hunc sermonem necesse habui vobis promere. Ex quo h̄ic sumus euntes ad Ecclesiam & redeuntes, pauperes interpellant nos, & dicunt ut dicamus vobis, ut aliquid accipiant à vobis. Nos monuerunt loqui vobis : & cum se vident non actipere à vobis, inaniter arbitrantur nos laborare in vobis. Exspectant aliquid & à nobis. damus quantum habemus, damus sicut possimus. Nunquid tamen ad eorum necessitatem implendam idonei sumus ? Quia ergo ad eorum necessitatem implendam idonei non sumus, vel ad vos legati ipsorum sumus. serm. 5. de verb. Domini cap. 12.

Quapropter quod iam tum obtinebat in Ecclesia Orientali, ut ad templorum vestibula pauperes more Iudaico Actor. 3. mendicarent; idem videtur habuisse Occidentalium in Africâ. Et de Orientali quidem exstat insigne Ioannis Chrysostomi testimonium, ubi ait: Quemadmodum solemne est, ut fontes præstò sint in atris templorum, ut qui preces suspiri sunt ad Deum, manus priùs lotas inter precandum attollant ; ita pauperes fontium vice ante fores collocauerunt mai-

res nostri; vt non aliter ac manus abluimus aquâ, priùs per beneficentiam abstersâ animâ, tum demum preces nostras offeramus. Chrys.
serm. 25. de verb. Apost. de fontibus verò, non tantum præ foribus tem-
plorum Ethnicorum, quæ inde Delubra appellari consuerunt, à di-
luendo, Isidor. l. 15. cap. 4. sed Christianorum etiam collocari solitis,
vide Euseb. l. 10. Histor. cap. 4.

S. XVIII.

Omnes ad continentiam hortatur.

OMNIBUS denique in vniuersum Christianis hominibus com-
mendabat Continentiam. Continentia verò & sobrietas non
in sola integritate carnis consistit. Debet enim vnuquisque continens
esse ab omnibus illicitis. His autem quæ licita sunt, debet cum mode-
stia & sobrietate vti. Non enim decet Christianum seculi lucris in-
hiare, cui promissum est regnum cælestis; sed suo Domino per con-
tinentiam condignè viuere, vt possit cum eo in perpetuum gaudere.
Castitatem debet amare, & fornicationem fugere: non avaritiae stu-
dere, sed victu & vestitu contentus esse: non superbire, neque sperare
in incerto diuitiarum, sed humiliter sentire, & mundi pompam con-
temnere. Non debet esse vaniloquax & arrogans, non mordax neque
iniuriosus, neque bilinguis, non susurro, neque detractor, sed verita-
tem debet ex ore & corde proferre: linguam suam à multiloquio
temperare, quia scriptum est, In multiloquio non effugies peccatum.
Oculos contra vanitatem claudere: auditum à scurrilitate & falsitate,
imò ab omni eloquio malo auertere: risum excelsum & excussum
non amare: guttur & nasum ad illecebram dulcium ciborum, & suauem
odorum, non libenter adhibere, sed magis bonum & suauem
odorem virtutum appetere. Manus & pedes, & omnia membra cor-
poris sollicitè custodire, ne fiant arma iniquitatis peccato, sed magis
potentiaz arma Deo, ad destruendum spiritualem inimicum. Cor
quoque debet miles Christi ante omnia sollicità custodiâ seruare, ne
forte illud iactantia extollat, ira inflammet, inuidia perforet, aua-
ritia infestet, libido exurat, tristitia grauet, torpor & ignavia ener-

uet: & ne illud, quod cunctis grauius est, per nouitatum præsumptiones, hæresis scindat. *serm. 248. de Temp.*

§. XIX.

Ad Bonam item & Christianam vitam.

VNICUS ILLI SCOPUS & FINIS ERAT IN DICENDO, VT, QUI AUDIEBANT, BENÈ VIUERENT. HEC EST ERGATIO MEA, INQUIT, QUI MALUS FUIT HERI, BONUS SIT HODIE. QUARE DIEI HÆTERNO HOIDIERNUM VULT ADDERE MALUM? LONGAM VITAM VIS HABERE, BONAM NON VIS? QUIS LONGUM SERAT MALUM VE PRANDIUM? VSQUE ADEO CŒCITAS MENTIS OCCALLUIT, VSQUE ADEO SURDUS EST HOMO INTERIOR, VT OMNIA BONA VELIT HABERE PRÆTER SEIPSUM? VIS HABERE VILLAM? NEGOTIUM TE HABERE VELLE MALAM VILLAM. VXOREM VIS HABERE? NON VIS NISI BONAM. DOMUM NON VIS NISI BONAM. QUID CURRAM PER SINGULAM? CALIGAM NON VIS HABERE MALAM, & VIS HABERE VITAM MALAM? QUASI PLUS TIBI NOCEAT MALA CALIGA, QUAM VITA MALA, &c. *hom. 25. cap. 5. inter 50. serm. 16. cap. 11. de Verb. Dom.* quo postremo loco SERIO MONET, EMENDATIONEM NULLATENUS ESSE PROCRASTINANDAM.

§. XX.

Quanta illius in adhortationibus publicis lenitas & mansuetudo.

QVAM VERÒ SUAVIDER & PATERNÈ HUNC FINEM SUUM INTENDERIT, IN OMNIBUS SERMONIBUS, NIMIS QUAM MANIFESTUM EST: DUOBUS PRÆSERTIM, QUOS HABUIT DIE ANNIVERSARIO EPISCOPALIS ORDINATIONIS SUA, 24. & 25. *inter 50.* VNDE PROPTER EOS, QUI PEDIBUS DOLENTE, AUT ALIQUAM CORPORIS INEQUALITATE LABORANTE, PATERNA PIETATE SOLlicitUS CONSLIUM DEDIT, & QUODAMmodo SUPPLICAVIT, VT QUANDO AUT PASSIONES PROLIXAE, AUT CERTE ALIQUÆ LECTIONES LONGIORES LEGERENTUR, QUI STARE NON POSSENT, HUMILITER & CUM SILENTIO SEIDENTES, ATTENTIS AURIBUS AUDIRENT QUÆ LEGUNTUR: *hom. 26. inter 50.* EXEMPLIO NIMIRUM ECCLESiarum TRANSMARinarum, VTI PATET *l. de catech. rud. cap. 13.* ALIOQUIN AUDITOReS IN Africâ

Africâ stare solitos, tametsi Episcopus sedens diceret, videre est serm.

49. de diuers. cap. 1.

Quam in rem dum abusus aliquis irrepsisset, humanissimè admonet, feminas præsertim, vt quando aut lectiones leguntur, aut verbum Dei prædicatur, nulla se in terram proiiciat, nisi fortè quam nimium grauis infirmitas cogit: sic tamen non iaceat, sed magis sedeat, & attentis auribus, quæ prædicantur auido corde suscipiat. *homil. 26. inter 50.*

Quapropter tametsi compellebatur nonnumquam, non licentiosâ libertate, sed necessariâ seruitute abesse ab Hippomenibus suis; *Epist. 138. agrè tamen iidem istud patiebantur: Epist. 64. in fine.* Sicut autem dicens libentissimè audiebatur; *Enarr. in psalm. 61.* non domi tatiùm, sed etiam foris: (Carthagine enim in Basilica Restituta, sermonem frequenter habuit, vt sunt 14. de verb. *Apost. & sermo 2. 3. 12. & 102. de diuers.* In Ecclesia Leontiana, à Leontio conditore, *sermo 11. & 13. de diuers. & Enarratio in psalm. 38.* in Basilica Fausti, à Fausto conditore: 12. & 122. de diuers. in Basilica Celerinæ, 96. de Temp. in Basilica Nouarum, 110. de temp. in Basilica Petri regionis tertiae, 251. de temp. in Basilica Pauli regionis sextæ, 24. de diuers. quæ loca omnia Carthaginem fuerunt) ita alios audiè audiuisse, patet *Enarr. in Psal. 131.*

Pro more vero habuit, singulos sermones hâc Oratione concludere: Conuersi ad Dominum Deum Patrem omnipotentem, puro corde ei, quantum potest paruitas nostra, maximas atque veras gratias agamus: precantes toto animo singularem mansuetudinem eius, vt preces nostras in beneplacito suo exaudire dignetur: inimicum quoque à nostris actibus & cogitationibus suâ virtute expellat: nobis fidem multiplicet, mentem gubernet, spiritales cogitationes concedat, & ad beatitudinem suam perducat, per Iesum Christum filium suum Dominum nostrum, qui cum eo viuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen. *Tom. 8. in fine, & serm. 30. de verb. Dom.* Aut certè paullò breuiori: Conuersi ad Dominum, ipsum deprecemur pro nobis, & pro omni plebe sua adstante nobiscum, in atris domus suæ: quam custodire protegereque dignetur, per Iesum Christum filium suum Dominum nostrum, qui cum eo viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. *serm. 121. de diuers.*

Alias porrò sanctissimi Præfulis virtutes, dignissimas planè quæ non Prælatis solèm in Ecclesiâ, sed omnibus omnino Christianis in

exemplum proponantur, sparsim infrà per totum Opus, vbi commo-
dùm erit, commemorabimus.

§. XXI.

*Virtutum adipiscendarum medium, sola
Dei gratia est.*

Sed aduertamus animum nonnihil, quænam docuerit acquirendarum virtutum, operum bonorum & meritorum, efficacia media esse, vir tantus. Quando enim euoluens Apostolum Paulum, inuenit quidquid in illo verum legerat, cum commendatione Gratiae diuinæ dici: vt qui videt, non sic glorietur, quasi non acceperit, non solùm id quod videt, sed etiam vt videat; equidem repente cognovit, aliud esse de silvestri cacumine (vt tum aliquando fuerant Platoniconorum libri) videre patriam pacis, & iter ad eam non inuenire; & frustra conari per inuia, circùm obsidentibus & insidianibus fugitiuis desertoribus, cum principe suo leone & dracone: & aliud, tenere viam illuc ducentem, curâ cælestis Imperatoris munitam, vbi non latrocinantur qui cælestem militiam deseruerunt: vitant enim eam sicut supplicium. *I.7. Confess. c. 21.*

Quapropter diuinis libris mansuetus, didicit discernere atque distingue, quid interpres inter præsumptionem & confessionem: inter videntes quo eundum sit, nec videntes quæ: & viam ducentem ad beatificam patriam, non tantum cernendam, sed & inhabitandam. *cod. l. c. 20.* Etenim mysteria eiusmodi, sacræ Litteræ dumtaxat habent: fiduciam in propriis viribus solæ docent profanæ. Atque ideo Deum humiliter alloquens, imò & Auditores sublimiter docens, ait, ad illum versum psalm. 70. *Domine memorabor iustitie tua se-
nsus.* O! solius. Quid addidit solius, rogo vos? Sufficeret, memorabor iustitiae tuæ. Solius, inquit, prorsus: vbi meam non cogito. Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Iustitia tua sola liberat me: mea sola non sunt nisi peccata. *Enarr. in 1. part. psalm. 70. in fine.* Et alibi: Vita nostra tamquam nostra, id est de voluntate propriâ nostrâ, non erit nisi mala, peccatrix, iniqua:

iniqua : vita verò bona , de Deo in nobis est , non à nobis. *Tract. 22. in 10.* Etenim , homo si vult esse aliquid boni , non sit de suo proprio. Si enim de suo esse voluerit , mendax erit : si verax esse voluerit , de Dei , non de suo erit , inquit *serm. 31. de verb. Dom. cap. 2.* Deinde : Tunc ea quæ dicimus , & nobis & vobis utilia sunt , si ab ipso sunt. Quæ autem ab homine sunt , mendacia sunt , sicut ipse dixit Dominus noster Iesus Christus : Qui loquitur mendacium de suo loquitur. Nemo habet de suo , nisi mendacium & peccatum. Si quid autem homo habet veritatis atque iustitiae ; ab illo fonte est , quem debemus sitire in hac eremo : vt ex eo , quasi guttis quibusdam irrorati , & in hac peregrinatione iterum consolati , ne deficiamus in via , venire ad eius requiem satietatemque possimus. *Tract. 5. in 10.* Quo in loco , quod de eremo dicit , allusione ad psalmum 62. dicit : *Situit in te anima mea in terra deserta , &c.* id est , Eremo. Iam peccata que hinc nominat ; certum est intelligere ea , quæ mala sunt : præsertim cum super eiusmodi Apostolum Paulum alloquens , dicat : Da veniam Apostole , propria tua non noui , nisi mala. Da veniam Apostle , dicimus quia tu docuisti. Audio confitentem , non inuenio ingratum ; Prorsus tua à te tibi parta , non nouimus nisi mala. *homil. 14. cap. 5.*

Sumusnè igitur boni , tam impotes atque inopes homulli , vt nihil omnino facere possimus ? Sumus , absque Dei gratia & misericordia. Nemo enim benè libero Arbitrio vti potest , nisi per gratiam : quæ non secundum debitum redditur , sed Deo gratis miserante donatur. *L. 1. cont. duas Epist. Pelag. cap. vlt.* Nec potest homo boni aliquid velle , nisi adiuuetur ab eo , qui malum non potest velle : hoc est gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. *sod. l. cap. 3.* Vnde merita nostra quæ coronabit Deus , dona ipsius sunt. Alioquin si tibi à te ipso , non ab illo sunt merita tua ; mala sunt : quæ mala sunt , non coronat Deus. Si autem bona sunt , Dei dona sunt : quia dicit Apostolus Iacobus : Omne datum optimum , & omne donum perfectum de sursum est , descendens à Patre luminum. *l. de grat. & libr. Arbit. cap. 6.* Cui consonat , quod Deum obsecrans pro defuncta matre sua , ait : Quisquis tibi enumerat vera merita sua , quid tibi enumerat nisi munera tua ? O si cognoscant te omnes homines : & qui gloriantur , in Domino glorientur ! *l. 9. Conf. 4. 13.* Et post pauca : Dimitte Domine , dimitte obsecro : ne intres cum eâ , in iudicium. Superexaltet misericordia iudicium , quoniam eloquia tua vera sunt , & promisisti misericordiam mise-

misericordibus. Quod ut essent; tu dedisti eis: qui misereberis cui misertus eris, & misericordiam præstabis, cui misericors fueris. *cod. l. & cap.*

Ex quibus perinde patet, Deum esse principale agens, meritorum humanorum, per gratiam suam sive spiritum, quem diffundit in cordibus nostris: eum porrò dare pro beneplacito suo, iuxta diuitias bonitatis, sapientiæ & scientiæ suæ. Quid enim potestis facere boni, de corde non bono? Ut autem habeatis cor bonum, Dabo, inquit, vobis cor nouum, & spiritum meum dabo vobis. *l. 4. cont. duas Epist. Pelagianor. cap. 6.*

Ne quis verò existimet, ciuscemodi per auxesin & exaggerationem dici, more concionatorum: quibus sæpè mos est ad tertendos mortales impropriè loqui, & latè sumere malum atque peccatum, pro eo opere quod sterile est, atque inutile ad felicitatem æternam; facit, quod id exprisè à Iuliano obiectum, strenuo Pelagi discipulo, (vt infra videbimus) Augustinus luculentè diluit, dum ait: Quapropter dici non potest, quantum te ista fallat opinio, quâ dixisti, omnes virtutes, affectus esse, per quos aut fructuosè, aut sterileriter boni sumus. Fieri enim non potest, vt sterileriter boni simus. Arbor enim bona, bonos fructus facit. Absit autem vt Deus bonus, à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat, & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines sunt sterileriter boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali. *l. 4. cont. Iulian. cap 3.*

Quid igitur? Si Gentilis nudum operuerit, numquid quia non ex fide, peccatum est? interrogat Julianus. Et respondet Augustinus: Prorsus in quantum non est ex fide, peccatum est: non quia per se ipsum factum, quod est nudum operite, peccatum est; sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. *l. 4. cont. Iul. c. 3.* Id verò facit, qui non amore iustitiae, sed laudis propriæ, aut fine cuiuslibet alterius cupiditatis facit. Quam perinde rem, pauculis interiectis, vberius explicat, & compellat Iulianum Augustinus: Responde, vt hoc sine dubitatione perspicias, ytrum bonam misericordiam, existimes infidelem? Porro si vitium est male misereri; proculdubio vitium est infideliter misereri. Quod si & ipsa, per se ipsam, naturali compassione, opus est bonum; etiam isto modo male vtitur, qui infideliter vtitur: & hoc bonum male facit, qui infideliter,

deliter facit: qui autem malè facit aliquid, profectò peccat. Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera quæ faciunt infideles; non ipsorum esse, sed illius qui benè vtitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona, malè faciunt: quia cā non fideli sed infideli, hoc est stultâ & noxiâ faciunt voluntate. *cod. l. 4. cont. Julian. c. 3.*

Auctore igitur Augustino patet, principium & radicem bonorum omnium, meritorum atque virtutum, Fidem esse, sine qua est impossibile placere Deo: eam autem absque gratia haberri non posse. Vbi verò hæc desunt; deesse & voluntatem bonam sive rectam: adesse malam sive prauam. Bona enim esse non potest absque amore creatoris: in quem perinde referenda sunt, tamquam in finem, quæcumque bene fieri debent. Vbi enim deficit hic finis; non charitas, sed cupiditas imperat, quæ amor est creaturæ, sive rei quam quis potest iniurias amittere: quæque non vtentem adiuuat, sed corrumpt fruentem. A Deo Patre igitur non esse, clarum est. Et quid restat, nisi vt sit à diabolo aut mundo?

C A P V T . I V.

COMMVNIS AVGVSTINI IN
EPISCOPATV VITA.

ſ. I.

Clericos assumit.

AVgustinus Episcopus effectus, cùm vidisset necesse habere Episcopum, exhibere humanitatem affiduam quibuscumque venientibus sive transcuntibus: quod si non fecisset, Episcopus inhumanus diceretur: si autem consuetudo ista in Monasterio permissa esset, indecens esset: ideo voluit habere in domo Episcopi secum Monasterium Clericorum. *serm. 49. de divers. c. 1.* In recipiendis enim hospitiis

hospitibus dicere solebat, Multò esse melius malum hominem perpeti, quām forsitan per ignorantiam excludi bonum. Epist. 149.

Horum Clericorum nulli licebat in hac societate habere aliquid proprium: ideoque pauperes cum eo erant; simul exspectantes misericordiam Dei, à quo pascebātur per Ecclesiam ipsius, eam vitæ communis formam voto edito professi: serm. 49. de diuers. c. 2. & 4. Bonæ interim quæ habebant, Ecclesiae conferre solebant, vt inde alerentur qui erant in proposito sanctitatis, quousque in hac vitâ degarent: serm. 50. de diuers. tametsi etiam reciperentur, qui nihil habebant, nemoque eos distingueret ab eis qui aliquid attulissent. eod. serm.

Porrò hi cùm sufficienter in sacrâ doctrina profescissent, doctore & formatore ipso Augustino; ordinari cœperunt: Posid. c. 11. erant enim inter eos partim Presbyteri, partim Diaconi & Subdiaconi: sermon. 50. de diuers. imò decem fermè sanctos ac venerabiles viros continentes & doctissimos, Augustinus diuersis Ecclesiis, inter quas nonnullæ eminentiores erant, rogatus Episcopos dedit. Posid. c. 11. Si qui verò ex his de propositi sui prævaricatione siue proprietate, conuicti, vel temerè essent suspecti, eos ipsemet publicè aut reprehendit, aut defendit. serm. 49. & 50. de diuers. Nolebat enim secum habitare, quibus non sufficiebat Deus & Ecclesia sua, sed proprium aliquid clām retentum vindicabant. serm. 50. cit.

Quod cùm foret illicitum, & nihilominus fieret; reprehendere poterat iis verbis, quibus aliū generis peccati materiam, in Clerico pariter suo, quodam tempore castigavit: Quantumlibet vigilat disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quām arca Noë, vbi tamen inter octo homines reprobus unus inuentus est: aut melior quām sit domus Abrahæ, vbi dictum est Eiice, ancillam & filium eius: aut melior sit quām domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: aut melior sit quām domus ipsius Iacob, vbi lectum patris filius incestauit: aut melior sit quām domus ipsius David, cuius filius cum sorore concubuit, alter filius contra Patris tam sanctam mansuetudinem rebellauit: aut melior quām cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret, Foris pugnæ, intùs timores; nec diceret cùm desanctitate & fide Timothei loqueretur; Neminem habeo qui germanè de vobis sollicitus sit, omnes enim sua querunt, non quæ Iesu

Iesu Christi : aut melior quām cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndeclim boni, perfidum & furem Iudam tolerauerunt: aut melior sit postremo quām cælum , vnde Angeli ceciderunt , &c.
Epist. 137.

Quamobrem fatebatur simpliciter coram Domino Deo , quomodo difficultè est expertus meliores , quām qui in monasteriis profecerunt ; ita non est expertus peiores , quām qui in monasteriis ceciderunt : Ideoque , inquit , si contristamur de aliquibus purgamentis ; consolamur tamen etiam de pluribus ornamentiis . *eād. Epist.* Etenim si falli non vultis , & vultis amare fratres ; scitote , inquit , omnem professionem in Ecclesiā habere fictas . Non dixi omnem hominem esse fictum , sed omnem professionem habere fictas personas . Sunt Christiani mali , sunt & boni . Inuenis sanctimoniales indisciplinatas , numquid ideo sanctimonium reprehendendum est ? *Enarr. in Ps. 99.* Nam ut ibidem docet , Impossibile est malos excludi à conuentu bonorum : sicut fieri non potest , ut cor nostrum ita probè munitum habeamus , ut non intret in illud vel suggestio mala . Nam ut cognoscatur malus , intrà probandus est . Quomodo ergo excludis intraturum , qui postea probandus est , & probari nisi intrauerit non potest ? Repelles omnes malos ? dicis enim , & nosti inspicere . Omnes nudis cordibus ad te veniunt , qui intraturi sunt ? Ipsi se non nouerunt , quanto minus tu ? Multi enim sibi promiserunt , quod impleturi essent illam vitam sanctam , in commune habentem omnia , vbi nemo dicit aliquid suum , quibus est anima vna & cor vnum in Deum : missi sunt in fornacem , & crepuerunt . Quomodo ergo cognosces eum , qui sibi adhuc ignotus est ? &c. *Enarr. cit.*

Et quamquam hæc ita habeant; erant tamen apud omnes hi Clerici in magno æstimo : neque enim ullus ferè scribebat ad Augustinum huius vita gnarus , quin eos honorifico compellans elogio saluere iuberet , eorumque se precibus commendaret . *Epist. 31. 33. 37. 256. &c.* Nam propter amurcam , quā oculi hominum offendit consuerunt , non detestabantur torcularia , vnde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur . *Epist. 137.* Quare qui vel cum Augustino , vel ex monasterio ipsius ad Episcopatus assumti sunt ; in Ecclesiis suis Monasteria similiter instituere cœperunt : & crescente studio ædificationis verbi Dei , ceteris Ecclesiis promotois fratres , ad suscipiendum Sacerdotium præstiterunt . *Possid. 6. 11.*

Tales fuere, Fortunatus, Epist. 230. Benenatus, Epist. 231. & 237. Nouatus, Epist. 242. Seuerus in Ecclesiâ Mileuitanâ, serm. 50. de divers. & Epist. 240. inter primos Augustini amicos : Epist. 242. cui vel idcirco iudicium alicuius rei libens permittit, quia certum sibi esse dicit, quod habitet in eius corde Christus: Epist. 240. domesticus olim eius & contubernialis : Epist. 37. eruditio[n]is haud sanè contemnendæ, vt ex citata Epistola, eiusque stylo patet: de cuius nepte, sanctimoniale insigni, videri potest Epist. 122. morte; Epist. 110. Talis & Alipius, Epist. 35. & 239. Euodius; Epist. 100. Possidius, Epist. 73. sed hi quatuor, diu ante Episcopatum Augustini, Monasticum eius institutum amplexi fuerant. l. 8. conf. c. 12. & l. 22. de Ciniſ. Dei. c. 8. & l. 9. conf. cap. 8. & Possid. cap. 31. & Epist. 37. vt & alij præcedentes fortasse.

§. 11.

*Clericis Augustinianis, Monachi tempore
priores.*

DE Monachis à se institutis agit Augustinus hisce verbis: Deinde perrexit (Petilianus) in vituperationem Monasteriorum, & Monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutum. Quod genus vitæ omnino quale sit nescit, vel potius toto orbe notissimum nescire se fingit; l. 3. cons. Petil. c. 40. Hoc vero institutum, illo Clericorum prius esse, constat ex eis quæ supra : & colligitur Epist. 35. 64. 77. 203. 225. &c. & Enarr. in Ps. 132. & deinde vbi dicit: Eiusmodi vitæ ipsum experimentum, intellectum sibi dedisse. Enarr. in Ps. 103. conc. 3.

Quapropter huius Monastici instituti fuisse videtur Sebastianus cum suis: Epist. 145. Renatus Casariensis ad quem scripsit librum primum de origine Animæ, l. 2. Ret. c. 56. hominem quidem laicum, sed pro sua fide & eorum quos diligit, prudenter religioseque sollicitum. l. 2. de orig. An. c. 1. Etenim Vincentij Victoris libros duos, ut hoc obiter dicam, quos ad Petrum Presbyterum Hispanum scripsérat, Augustinus direxit. l. 2. Retract. c. 56. Monachi item Adrumetini,

metini. Epist. 47. ad quos cùm librum scripsisset de Gratia & libero Arbitrio, propter eos, qui, dum gratia Dei defenditur, negari putant liberum Arbitrium: dumque defenditur liberum Arbitrium, negari existimant Dei gratiam, afferentes eam secundùm merita nostra dari: l. 2. Ret. c. 66. egit ei gratias Valentinus, Adrumetinus vt appareat Monasteriarcha, Epist. 256. ad quem duas Epistolas eiusdem argumenti cum præterito libro, ob dissensiones eadem de causâ exortas Augustinus dedit, vti pòst dicemus. Epist. 46. & 47. Hosce Monachos per id tempus solitos fuisse emittere votum Castitatis, clarè insinuat, l. de Gras. & lib. arb. c. 4. vt iam nihil dicam de voto Paupertatis, quod ex superioribus est manifestum. Ad eisdem rursus Monachos alterum librum scripsit De corrept. & gratia, cùm nuntiatum ei esset quedam inter eos dixisse, Neminem corripiendum si præcepta Dei non facit, sed tantummodo vt faciat orandum. libro 2. Retract. c. 67.

Hominum eiusdem instituti gratiâ, librum scripsit De Operे Monacorum, quòd nonnulli inter eos manibus operari, nonnulli Eleemosynis mallent viuere: quamobrem euenerat, vt tantum-non fierent inter quosdam tumultuosa certamina. l. 2. Retract. c. 21. Quo in libro, inquit: Tametsi multi sint, sub habitu Monachorum hypocrite, circumeuntes prouincias, nusquam missi, nusquam fixi, nusquam stantes, nusquam sedentes, &c. qui sub generali nomine Monachorum, Monasticum propositum blasphemant; nihilominus tam bonum, tam sanctum, in Christi nomine sicut per alias terras, sic per totam Africam vt pullulet, se optare. l. de Oper. Monach. c. 28. Quapropter bonos excitat, vt aliorum mala opera bonis operibus persequantur. ibid.

Et quia hic liber, iubente Aurelio Carthaginense Episcopo, ceperat auspicium; responderet illi, sed alio loco, non videri sibi recipiendos in numerum Clericorum, qui suâ sponte Monasteria deseruerunt. Hoc enim modo & Monachis facilis lapsus, & ordini Clericorum fieret indignissima iniuria, si desertores Monasteriorum ad militiam Clericatus eligerentur: cùm ex his qui in Monasteriis permanent, non nisi probatores atque meliores in Clericū assumi soleant. Nisi fortè sicut vulgares dicunt: Malus thoraula, bonus symphoniacus est; ita iidem ipsi vulgares iocari permittantur in Clericos, dicentes, Malus Monachus, bonus Clericus est, &c. Epist. 76.

Quod cùm diceret , iam à Monachisimo Augustinus ad Clericatum transierat: *ibid.* & ideo nihil mirum, si Byrrho fortassis vſus aliquando fuerit: *serm. 50. de divers. tametis Byrrhum, non Ecclesiasticum aliquid, sed seculare gestamen videri possit: serm. 18. de verb. Apoſt. c. 10. velsaltem vtrisque commune.*

S. III.

Etiam in Europā.

ET quoniam iam tum ipsius tempore , *Insula Capraria* incolebatur à Monachis, qui diuisis cellulis Ægyptios Patres Italæ intulerant ; eorumdem Abbatii Eudoxio, talia aliquando scripsit, qualia pòst in Africæ suæ Monachis vehementer optauit. Id contigisse videtur Anno circiter **ccc. xcviII.**

Nam postquam eorum se Orationibus pari deuotione atque humilitate commendasset ; Vos, inquit, fratres exhortamur in Domino, vt propositum vestrum custodiatis, & vsque in finem perseueretis: ac si quam operam vestram mater Ecclesia desiderauerit ; nec elatione auidâ suscipiatis , nec blandiente desidiâ respuatis : sed miti corde obtemperetis Deo , tum mansuetudine portantes eum, qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis , cui pertinienti si nulli boni ministrare vellent ; quomodo nasceremini non inueniretis.

Sicut autem inter ignem & aquam tenenda est via , vt nec exurat homo, nec demergatur ; sic inter apicem superbiæ , & voraginem desidiæ, iter nostrum temperare debemus, sicut scriptum est: Non declinantes neque ad dexteram, neque ad sinistram. Sunt enim qui dum nimis timent, ne quasi in dexteram rapti extollantur ; in sinistram lapsi demerguntur. Et sunt rursus qui dum nimis se auferunt à sinistra, ne torpidâ vocationis mollitie sorbeantur; ex altera parte instantiæ fastu corrupti atque consumti , in fauillam fumumque vanescunt.

Sic ergo dilectissimi diligit otium , vt vos ab omni terrena delectatio-

lectatione refrænetis ; & memineritis nullum locum esse , vbi non possit laqueos tendere , qui timet ne reuolemus ad Deum : & inimicum omnium bonorum , cuius captiui fuimus , vindicemus : nullamque nobis esse perfectam requiem cogitemus , donec transeat iniquitas , & in iudicium iustitia conuertatur. *Epist. 81.* Postquam deinde docuisset omnia quæ agunt , ad Dei gloriam facere , qui operatur omnia in omnibus ; ita concludit : Nec me importunum existimet charitas vestra . Non enim hoc vos monui , quod vos non arbitror face-re ; sed credidi me non parum commendari Deo à vobis , si ea , quæ munere illius facitis , cum allocutionis nostræ memoriâ faciatis . Nam & antè iam fama , & nunc fratres qui venerunt à vobis , Eustathius & Andreas bonum Christi odorem de vestrâ sanctâ conuersatione ad nos attulerunt . Quorum Eustathius in eam requiem præcessit , quæ nullis fructibus sicut insula tunditur ; nec Capriam desiderat , quia nec cilicio iam querit indui. *ibid.*

§. IV.

Vox Deo Gratias, Augustino & Augustinianis familiaris.

CVm verò Augustinus, Diui Pauli exemplo, vocem Deo Gratias, *1. ad Corin.* frequens usurparet, *disp. 2. cont. Fortun.* in fine. *l. 2. cont. Petil. c. 54. rimtb. 15.* & *c. 92. l. 3. cont. Crescon.* *c. 34.* Et auctor fuit ut eadem vox, apud & *2. ad omnes* passim frequentaretur, tum potissimum apud suos. Nam quid *Corin.* melius, inquit, & animo geramus, & ore promamus, & calamo ex- *2.* primamus, quam Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri læ- tius, nec intelligi grandiuss, nec agi fructuosius potest. *Epist. 77.* Suā igitur celebritate in nomen viri proprium transiit: nam ad Deo gratias *Carthaginem* diaconum librum scripsit De Catechizandis rudibus: *civis d. l. c. 1.* & ad cumdem iam forte Presbyterum, aut alium, *Epistolam 49.*

Interim cum eam vocem Donatiste reprehenderent, atque eius loco substitui mallent, quasi magis forte Latinam, Deo laudes; cum tamen altera etiam vici essent Traditores in Circensi Concilio, sub
Secundo

Secundo Tigiliano; l. 3. cont. Crescon. c. 37. Hi ait, Circumcelliones, etiam insultare nobis audent, quia fratres cum vident homines, Deo Gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo Gratias? Itane surdus es ut nescias quid sit, Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident, qui habitant in Christo? Et tamen vos Deo Gratias nostrum ridetis, Deo laudes vestrum plorant homines. Enarr. in Ps. 132. Quod ideo dici existimemus quia inter furendum, per verbera & mortes Catholicorum pronuntiare identidem solebant Circumcelliones, Deo laudes. Vide l. 2. capt. Petil. c. 84.

S. V.

Augustini Episcopi in omnibus modus modestia.

Am licet Episcopus Augustinus, eadem cum suis Clericis mensam vtebatur: Posid. c. 15. & 25. quæ licet frugalis esset & parca; inter olera tamen & leguminaria, carnes aliquando habebat propter hospites, semper autem vinum. Idem c. 12.

Adhac vestis eius, & calceamenta, & lectualia, ex moderato & competente habitu erant, nec nitida nimirum, nec abiecta plurimum. idem eod. c. Obseruandum dumtaxat, vestes ipsius extimas e lanâ fuisse, propter eos qui lineam aliquam gestasse volunt: intimas vero lineas. Patet his verbis: Quæritur à nobis quid sit lana, quid sit linum? Lanam carnale aliquid puto, linum spiritale. Hoc coniicere audeo ex ordine vestimentorum nostrorum: interiora sunt enim linea vestimenta, lanea exteriora. serm. 45. de diuersi.

De hisce loquebatur, vbi ait: Fateor vobis, de pretiosa veste erubesco, quia non deceat hanc professionem, hanc admonitionem, hæc membra, hos canos. serm. 50. de diuersi. Quapropter, quod paullò ante dixerat: Nolo talia offerat sanctitas vestra, quibus quasi ego solus decentiū vtar. Offeratur mihi verbi gratiā byrrhum pretiosum: fortè deceat Episcopum, quamuis non deceat Augustinum, id est, hominem paupe-

pauperem , de pauperibus natum. Modò dicturi sunt homines , quia inueni pretiosas vestes , quas non potuisse habere vel in domo patris mei , vel in illa seculari professione mea. Non decet. Talem debo habere , qualem possum. Si non habuerit , fratri meo dare. Qualem potest habere Presbyter , qualem potest habere decenter Diaconus & Subdiaconus ; talem volo accipere , quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit , vendo : quod & facere soleo : vt quando non potest vestis esse communis , pretium vestis sit commune. Vendo , & ero go pauperibus. Si hoc eum delectat ut ego habeam ; talem det , vnde non erubescam. *serm.eod.de diuers.*

Porrò de calceamentis agens : De his calceamentis , inquit , quibus calceati ambulamus , consolatur me Dominus meus. Si enim ipse calceatus non esset , non de illo Ioannes diceret : Non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum. Sit ergo obedientia , non surrepat superba duritia. *serm.42. de Sanct.t.6.* Robur alioquin zelumque Alipiij non dubius extulit , quòd sui corporis fortissimus domitor , cùm ad Baptismum è Cassiciaco rure Mediolanum properaret , Italicum solum glaciale nudo pede obtruerit , insolito ausu. *I.9. Conf.c.6.*

Cochlearibus tantum argenteis vtens , cetera vas a , quibus mensæ cibi inferebantur , vel teste a , vel lignea , vel marmorea erant : non tam necessitatis inopiā , quām proposito voluntatis. *Possid. cap.22.* Prouentus etenim Ecclesiæ Hipponeñsis (quos nonnulli computant ad quadraginta aureorum millia) non fuisse ita tenues , colligi potest ex *Epiſt. 225.*

Sed neque tamen idcirco ad opes , quas antè reliquerat , rediisse dici potest. Nam vt inquit Prosper : Paullinus ingentia prædia quæ fuerunt sua , vendita pauperibus erogauit : sed cùm postea factus esset Episcopus , non contempsit Ecclesiæ facultates , sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit , & propria debere propter perfectionem contemni , & sine impedimento perfectionis , posse quæ sunt communia Ecclesiæ , possideri. Quid sanctus Hilarius ? Nōnne & ipse omnia bona sua , aut parentibus reliquit , aut vendita pauperibus erogauit ? Is tamen cùm merito perfectionis suæ , fieret Ecclesiæ Arelaten-sis Episcopus ; quod illa tunc habebat Ecclesia , non solum posse dicitur. *Contempt. c.9.* Quod ipsum fecisse quoque Augustinum , constabit è dicendis inferiūs.

Inter edendum, Lectionem magis vel disputationem, quām epulationem potationemque diligebat. Summoperē autem detractiones oderat, quas vt longissimē arceret, adscribi in triclinio iusserat:

Quisquā amat dicitur absensum rodere vitam,

Hanc mensam indignam nouerit esse sibi.

quod quidem religiosē adeō obseruauit, vt nec toleraret in eis, qui dignitate pares assidebant: quinimō se subduceret, si cohibere non posset. Id enim experientiā se didicisse, horum oculatus testis Possidius scribit. cap. 22.

§. VI.

Sanctimonialium Auctor.

SIcuti viris, ita & feminis normam & regulam vite tradidit: Epist. 109. quarum instituto principium se dedisse insinuat his verbis: Non sic plantauimus & rigauimus hortum Dominicum in vobis, vt spinas metamus istas ex vobis. *tād. Epist.* Studio enim mutandi Præpositam (quam tūm existimo Felicitatem fuisse, cui scribit Epistolam 87.) fuerant tumultuatae. *ibid.* anno , vt nonnulli tradunt, Episcopatus ipsius circiter decimo sexto. Sed quæcumque illa fuerit; germanæ eius sorori (quæ, teste Possidio, vidua Deo seruiens multo tempore vsque in diem obitū sui Præposita ancillarum Dei vixit) successisse colligitur ex citata eius Epistola 109. vbi sic ait : Perseuerate in bono proposito, & non desiderabitis mutare Præpositam, quā in Monasterio illo per tam multos annos perseuerante & numero & ætate creuistis: quæ vos mater non vtero, sed animo suscepit. Omnes enim quæ illuc venistis, ibi eam aut sanctæ Præpositæ sorori mez scripientem, placentem; aut etiam ipsam Præpositam, quæ vos suscepit, inuenistis : sub illâ estis eruditæ, sub illa velatæ, sub illa multiplicatae.

Absque eo tumultu quem diximus: Soleo, inquit, gaudere de vobis, & inter tanta scandala, quibus vbique abundat hic mundus, aliquando consolari, cogitans copiosam congregationem, & castam dilectionem, & sanctam conuersationem vestram, & largiorem gratiam

Dei

Dei quæ data es̄t vobis , vt non solūm carnales nuptias contemnere-
tis , verum etiam eligeretis in domo societatem vnanimes habitandi ,
vt sit vobis anima vna & cor vnum in Deum. Hæc in vobis bona , hæc
Dei dona considerans , inter multas tempestates , quibus ex aliis ma-
lis quatitur cor meum , solet vt cumque requiescere. *ead. Epist.*

Vnde liquet quæ qualisvè fuerit earumdem conuersatio : & nihil
minus seminarum Monasteria , non nisi vrgentibus necessitatibus ,
ipſe visitabat. *Possid. cap. 27.* Iam verè nulla , quantalibet ei consanguini-
tate propinqua , intra domum eius vñquam versata est : ita erat
scandali omnis auertendi , & famæ existimationisque suæ custodien-
dæ sollicitus. Ob quas cauſas dicebat , Numquā debere feminas
cum seruis Dei etiam castissimis , in vna manere domo. *Possid. cap. 26.*
Hanc in rem videri potest sermo 205. de Temp. Vnde si fortè rogatus
seminas aut viseret , aut salutaturas admitteret ; adstabant Clerici
omnium arbitri , tametsi arcānum aliquid diceretur. *Possid. c. 27.*

§. VII.

Aliarum seminarum pius Doctor.

I Nterea & curam plurium aliarum in Christo gessit , quæ velatæ
non erant , vt neque per litteras instruere grauaretur.

Sic ANICIAE FALTONIAE PROBÆ , coniugi quondam Probi , viri Consularis & Galliarum Præfecti , nobilissimæ opulentissimæ
viduæ , Poëtria elegantissimæ , & Virgilio-Centonum au-
tori , præscribit , quomodo fructuosè Deus orandus sit. *Epist. 121.* de
quâ feminâ Hieronymus : Proba illa , omnium dignitatum , & cunctæ
nobilitatis in orbe Romano nomen illustrius : cuius sanctitas , & in
vniuersos effusa bonitas , etiam apud barbaros venerabilis fuit : quam
trium liberorum Probini , Olybrij & Probi , non fatigarunt ordinari
consulatus. *Hieron. Epist. 8.* plura Claudianus in Panegyrico Probi-
ni & Olybrij.

Sic ANICIAM IVLTANAM iam dictæ Probæ filiam , viduam
Clodij Hermogeniani Olybrij , matrem Demetriadis virginis san-
ctimoniam professæ (de quâ proculdubio agit Epistolâ 179. ad Pro-

bam & Julianam conscriptâ) serio monet: Nè patiatur eam cuiusdam fallaci, licet elegante Epistolâ, duci in fraudem, perperamque sentire de bonis spiritualibus, tamquam ex se, suâque voluntate ea haberet. *Epist. 143.* ipsam autem Julianam matrem docet, bonum esse si vidua permaneret secundum Apostoli consilium. *l. de bono viduit.*

Sic FLORENTINAM, puellam pietatis veræque sapientiae amore flagrantem, monet, ut si quid doceri cupiat, interroget. Id enim si sciuerit, non negabit: vel si ita nescierit, ut nullo fidei salutisque detimento nesciat; faciet eam de hoc quoque redditâ ratione securam: aut si nesciat, & tamen sciendum sit; vel impetrabit à Domino, quia scipè officium impertiendi, est meritum impetrandi: vel ita respondebit, ut ipsa nouerit pro hac re quam pariter nesciunt, ad quem pulsare debeant. *Epist. 132.*

Sic ITALICAM, (quam feminam illustrem Euodius appellat, *Epist. 247.*) consolatur super morte mariti, & refellit eos, qui Deum oculis corporeis videri docebant: *Epist. 6.* cuius argumenti gratia, scripsit iterum ad PAULINUM, *Epist. 112.*

Sic S E L E V C I A M instruit super Petri baptismo & paenitentiâ, ut Nouatianum aliquem lucrari possit Ecclesiæ, *Epist. 108.*

Sic consolatur M A X I M A M, feminam studiosam, super afflictione Barbarorum & Donatistarum. *Epist. 141.*

Sic ECDYCIA M grauiter reprehendit, quod dum pari cum marito consensu Continentiam ambo voulissent; ipsa resilendi marito occasionem dederit: eo quod absque eius scitu & venia, omnia vel penè omnia quæ habebat, duobus transeuntibus Monachis, tamquam pauperibus eroganda deditset. Quapropter monet eam, ut à marito veniam petat, &c. *Epist. 199.* Ex qua Epistolâ patet, nigellis vestibus uti deuotas consueuisse.

Sic FELICIAM virginem, quæ malâ quorundam Pastorum Ecclesiæ vitâ, non leuiter offendebatur, hortatur nè propterea unitatem Ecclesiæ deserat. *Epist. 209.*

Sic denique S API D A M, Deo deuotam virginem, pari efficaciam & suauitate consolatur super morte Timothei, fratri sui, Diaconi Carthaginensis: cui cùm tunicam suis manibus Sapida contexuisset; eo mortuo donauit Augustino, qui tum illam vestire coepérat, quando suis litteris mœstam virginem consolabatur: *Epist. 248.* vt videas non minori paupertatis, quam benignitatis studio, virum facillimum, omnibus-

nibusque factum omnia, incubuisse.

Quapropter sicuti horum trium Ecclesiaz membrorum, putà Populi, Cleri, & Sanctimonialium, vt nunc demonstratum est, curam impensè gessit; ita pro eisdem Deiparam interpellans, Ora pro populo, interueni pro Clero, intercede pro deuoto semineo sexu, inquit, *serm. 18. de Sanct.*

Videri potest, ad omnes generaliter feminas spectare, quod de fuco & pigmentis faciei recitat ex Cypriano & Ambrosio, huiuscè corrupelæ grauissimis castigatoribus, *l. 4. de doct. Christ. c. 21.* Etenim fucari pigmentis, quò vel rubicundior vel candidior femina appareat, adulterina fallacia est: quâ ne mariti quidem decipi volunt, quibus solis permittendæ sunt feminæ ornari secundùm veniam, non secundùm imperium. Nam verus ornatus, maximè Christianorum & Christianarum, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem vestisque pompa, sed mores boni sunt. *Epist. 73.* Vbi etiam ait; Capillos nudare, nec maritatas decet. Monet tamen Possidum Episcopum, vt de ornamentis auri vel vestis præproperam non habeat in prohibendo sententiam, nisi in eos, qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debent quomodo placeant Deo. *c. ad. Epist.*

C A P V T V.

SCRIBIT EPISCOPVS.

§. I.

Scribit ad Simplicianum.

Episcopus igitur Augustinus, cuius ingenium pristinâ conuersatione Simplicianus Ecclesiaz Mediolanensis Antistes, qui beatissimo successit Ambrosio, exploratum habebat; interrogatus ab eo, in quibusdam Apostoli Pauli, aliisque librorum Regum difficultatibus, duos ad Simplicianum libros edidit: quorum primo expedivit, quæstiones

stiones ex Epistola ad Romanos: secundo, quæstiones ceteras, quæ ex libro quem dixi, propositæ erant. l. 2. *Retract. cap. 1.*

Sicuti verò primi fuerunt hi libri, quos Episcopus elucubrauit; ita correxit iisdem errorem, quem Presbyter hauserat in expositione Epistolæ ad Romanos, de qua suprà; existimans initium fidei in nobis, ex nobis esse. lib. 1. *Retract. cap. 2.* Neque enim fidem putabat Dei gratiâ præueniri, vt per illam nobis daretur quod posceremus utiliter; nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Euangeli consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse arbitrabatur. l. de Prædift. *Sanct. cap. 3.*

Quamquam ergo de fide & operibus ita sensisset olim, laborans de commendanda Dei gratiâ, vt nonnulla opuscula ipsius satis indicant, ante Episcopatum conscripta: nihilominus quæstionem hanc, secundum veritatem diuinarum Scripturarum, in primo libro duorum, quos ad Simplicianum scripsit; solutam exhibuit. eod. l. cap. 4. In cuius solutione elaboratum est quidem pro libero Arbitrio, sed vicit Dei Gratia. l. 2. *Retract. cap. 1.*

Quanti autem Simplicianum, magistrum suum, fecerit Augustinus; coniici non obscurè potest ex litteris, quas ad illas Simpliciani reposuit, dum ait: Vnde autem tantâ exorta est felicitas litterario labore nostro, quo in Librorum quorundam conscriptione sudauimus; vt à tuâ dignatione legerentur? nisi quia Dominus, cui subdita est anima mea, consolari voluit curas meas, & à timore recreare, quo me in talibus operibus necesse est esse sollicitum, necubi fortè indoctior vel incautior, quamuis in planissimo campo veritatis, offendam? Cùm enim tibi placet, quod scribo; noui cui placeat, quoniam quis te inhabitet noui. Idem quippè omnium munerum spiritualium distributor atque largitor, per tuam sententiam confirmabit obedientiam meam. Quidquid enim habent illa scripta, delectatione tuâ dignum; in meo ministerio dixit Deus, Fiat, & factum est: in tuâ vero approbatione, Vedit Deus quia bonum est. *Epistol. prelim. ad II. ad Simplician.*

Iam tum igitur, non solum per omnes Africanas partes, verum etiam in Transmarinis, & per libros editos, atque in Græcum sermonem translatos, ab uno Augustino, atque per illum multis, fauente Deo, multa innotescere meruerunt, vidente & iuidente, sed frustrâ, Hæresi.

Hæresi. *Pofid. cap. 11.* Nam quemadmodum ab initio Presbyterij sui aduersus Africanas hæreses atque errores, maximè contra Manicheos & Donatistas, prædicare & scribere strenuissimè cœperat; *Pofid. cap. 7.* ita facere Episcopus perrexit.

§. II.

Contra Epistolam Fundamenti.

ERAT Epistola Manichæi, quam vocant Fundamenti, vbi totum penè quod Manichæi credunt continetur: *I. cont. Epist. Fund. cap. 5.* siue, vbi doctrinæ Manichæorum initium, medium, & finis continetur. *I. 2. de Act. cum Felice cap. 1.* Hanc uno libro confutans, adeoque Manichæismi Fundamentum subvertens (quod ruinosum vocat, *lib. cont. Secund. c. 3. & I. de Nat. Boni cap. 42.*) Catholicismi vnicum firmissimumque iacit. *I. 2. Ret. c. 2.*

Vt enim nihil de sapientiâ dicat, quæ sincerissima in Ecclesiâ Catholica traditur, tametsi hoc non credant Manichæi; multa fatetur esse alia, quæ in Catholicæ gremio iustissimè eum teneant. Tenet, inquit, consensio populorum atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsâ Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post Resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio: tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causâ inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam veniatur, nullus hæreticorum vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani hominis clarissima vincula, rectè hominem tenent credentem in Catholicâ Ecclesia, etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, nondum se apertissimè ostendat. *I. cont. Epist. fund. cap. 4.* Horum verò omnium, sicuti nihil apud Manichæos tum fuisse testatur; *vid. l. & cap. ita neque est apud illos hodie hæreticos.*

Quod autem successionem Sacerdotum attinet, à Petro usque ad Episcopatum, qui tenebatur tempore Augustini; illam recenset Epistolâ

stolâ 165. quo in loco , vsus est eodem argumento veritatis Ecclesiz contra Donatistas , sicuti & nonnumquam alibi. l.3. cont. Crefc. cap. 18. contra Manichæos verò, præterquam loco citato, etiam l. 1. cont. Aduers. leg. & Prophet. cap. 20. in princ. & l. de vtil. cred. cap. 17. vbi dicit: Ecclesiz eiusmodi fundamentis fulta , nolle primas dare; vel summae profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

§. III.

Scribit de Agone Christiano.

Sequitur Liber , quem scripsit fratribus in eloquio Latino ineruditis, humili sermone: continetque fidei regulam, & præcepta vivendi: cui titulum fecit, De Agone Christiano, l. 2. Rerrad. cap. 3.

In hoc Libro postquam monuisset, debere nos primum cognoscere quis sit ille aduersarius , quem si legitimè certantes vicerimus, coronabimur; docuisseque ex Apostoli verbis , Non esse nobis colluctationem aduersus carnem & sanguinem , sed aduersus rectores tenebrarum harum , aduersus spiritualia nequitia in cœlestibus : delabitur ad Manichæorum errores , quos operæ pretium est ex illo cognoscere.

Non ergo arbitremur , inquit , in summo cœlo habitare diabolum cum angelis suis , vnde lapsum esse credimus. Sic enim errauerunt Manichæi , qui dicunt ante mundi constitutionem fuisse gentem tenebrarum , quæ contra Deum rebellauerit. In quo bello credunt miseri , omnipotentem Deum , non sibi aliter potuisse succurrere ; nisi partem suam , contra eam gethem mitteret. Cuius gentis principes , sicut illi dicunt, deuorauerunt partem Dei , & temperati sunt , vt posset mundus de illis fabricari. Sic dicunt Deum peruenisse ad victoriam , cum magnis calamitatibus & cruciatibus & miseriis membrorum suorum : quæ membra dicunt esse commixta tenebris vilceribus Principum illorum , vt eos temperarent , & à furore compescerent. Et non intelligunt tam sacrilegam esse suam sectam , vt credant omnipotentem Deum , non per creaturam quam fecerit ; sed per ipsam naturam suam bellasse cum tenebris : quod nefas est credere. Neque hoc solum , sed etiam illos qui victi sunt , factos

ctos esse meliores, quia furor eorum compressus est : Dei autem natu-
ram qui vicit, factam esse miserrimam.

Dicunt etiam eam , per ipsam commixtionem perdidisse intellectum & beatitudinem suam, & magnis erroribus & cladibus esse implicatam. Quam si aliquando vel totam purgari dicarent , magnam tamen impietatem contra omnipotentem Deum affirmarent , cuius partem crederent tanto tempore , in erroribus & pœnis esse iactatam, sine aliquo peccati criminе. Nunc verò infelices audent adhuc dicere, nec totam posse purgari : & ipsam partem quæ purgari non potuerit, proficere ad vinculum, vt inde inuoluatur & illigetur malitia se-
pulchro: & sic ibi semper sit pars ipsa Dei misera , quæ nihil pecca-
uit, & affligatur in æternum carcere tenebrarum.

Hoc illi dicunt, vt simplices animas fallant. Sed quis tam simplex est, vt ista non sentiat esse sacrilega, quibus affirmant omnipotentem Deum, necessitate oppressum esse, vt partem suam bonam & innocentem, tantis cladibus obruendam, & tantâ immunditiâ inquinandam daret, & non totam liberare posset : & quod liberare non poterat, æternis vinculis colligaret ? Quis ergo ista non execretur ? Quis non intelligat impia esse, & nefanda ?

Sed illi quando capiunt homines, non ista priùs dicunt : quæ si dicarent, riderentur, aut fugerentur ab omnibus. Sed eligunt capitulo de Scripturis, quæ simplices homines non intelligent, & per illa decipiunt animas imperitas, querendo vnde sit malum? Sicut in isto Capitulo faciunt, quo ab Apostolo dictum est: Rectores harum tenebrarum , & spiritualia nequitia in cœlestibus. Quærunt enim deceptores illi , & interrogant hominem Scripturas diuinæ non intelligentem , Vnde sint in cœlo rectores tenebrarum ? Ut cùm respondere non potuerit , traducatur ab eis per curiositatem : quia omnis anima indocta curiosa est. Qui autem fidem Catholicam bene didicit, & bonis moribus & verâ pietate munitus est ; quamvis eorum hæresim nesciat, respondet eis tamen. Nec enim decipi potest, qui iam nouit quid pertineat ad Christianam fidem, quæ Catholica dicitur , per orbem terrarum sparsam : & contra omnes impios & peccatores, negligentes autem sui, Domino gubernante securam.
I. de Agon. Chriſt. c. 2. ¶ 4.

§. IV.

Contra Manichaeos pluria.

Videri & de eorumdem doctrinâ potest Epist. 74. quâ Deuterio significat, deprehendisse se Mallianensem quemdam Subdiacōnum Victorianū, ætate iam senem, sectā Manichæum: qui sub nomine Clerici Hippone latitans, intolerabiles blasphemias, quas ibi enumerat, quasi Catholicus non solum credebat, sed quibus viribus poterat, edocebat. Quapropter coercitum illum, cùm pellendum de ciuitate curasset, Deuterio duxit intimandum, ut à Clericorum gradu congruè Ecclesiasticâ severitate deiectus, cauendus omnibus innotescat: petenti autem pœnitentia locum, tunc credatur, si & alios quos illic nouit esse, manifestauerit, non solum in Mallianâ, sed in ipsâ totâ omnino prouinciâ. *hec ibi.* Moris enim fuisse, ut ad extirpandam funditus Manichaeorum perniciem, eiusdem erroris noxijs proderentur; patet ex additamento, quod reperitur in quidusdam codicibus, ad calcem libri De heresibus: quo Felix, de quo infrâ, post Manichæum anathematizatum, plures nominat utriusque sexus, huius heresios pestilentia infectos. Vide Leonem Magn. Epist. 2.

Ad similem modum Presbyterum quemdam eiusdem sectæ, qui deuicto anteà Fortunato successerat, sine causâ tergiuersantem, cùm longè appareret qualis esset, adeoque seducentem Catholicos Hippone detexit. Qui cùm pestilentem doctrinam suam, ratiunculis quibusdam firmare velle videretur, hoc aliquando responsum accepit: Denuntio tibi in nomine Christi, ut si paratus es, solue quæstionem in qua defecit præcessor tuus Fortunatus, & ita hinc ierat ut non rediret, nisi cum suis disputatione collatâ inueniret, quid contra respondere posset, disputans cum fratribus. Si autem ad hoc non es paratus; discede, hinc, & noli peruertere vias Domini, & illaqueare & venenis inficere animas infirmas: ne adiuuante dexterâ Domini nostri, quomodo non putaueris, erubescas. Epist. 244. Consuli potest l. de heresib. bar. 46. l. 19. cont. Faust. 6.22.

§. V.

Faustum refellit.

Intra eosdem Manichæos Faustus fuit, gente Afer, ciuitate Mileuitanus, eloquio suavis, ingenio callidus, sectâ Manichæus, ac per hoc nefando errore peruersus. Nouerat Augustinus hominem, quem admodum commemorauit in libris Confessionum suarum. Hic, quoddam volumen edidit aduersus rectam Christianamque fidem, & Catholicam veritatem: *l. 1. cont. Faust. c. 1.* in quo blasphemabat legem & Prophetas, & eorum Deum, & incarnationem Christi: Scripturas autem Novi Testamenti, quibus conuincebatur, falsatas esse dicebat. *l. 2. Retr. c. 7.* Quod cum venisset in manus ipsius, lectumque esset à fratribus; desiderauerunt, & iure charitatis, per quam eis seruiebat, flagitauerunt, ut ei responderet. *l. 1. cont. Faust. c. 1.*

Fecit: scriptaque grande opus, verbis Fausti propositis reddens responsiones suas. Triginta & tres disputationes sunt, sive etiam libri: nam et si sunt in eis aliqui perbreues, tamen libri sunt: *l. 2. Retr. c. 7.* ut omnes qui hæc legent intelligent, quæcum nihil sit acutum ingenium & lingua expolita, nisi à Domino gressus hominis dirigantur. Quod multis etiam tardioribus & inualidioribus, occultâ æquitate diuinæ misericordiæ præstatum est, cum multi acerrimi & facundissimi, deserti adiutorio Dei, ad hoc velociter & pertinaciter current, ut à veritatis via longius aberrarent. *l. 1. cont. Faust. c. 1.*

Quæcum fortiter, quamque suauiter; quantâ elegantiâ, quantoque nitore; quanto acumine & sale, totidem hisce libris Fausto respondeat, Manichæorum deliramenta subuertat, Scripturam sacram, & purissimam Christi fidem asserat & roboret; nullis verbis explicari potest: ut dici non immerito queat, in aliis operibus demonstrasse cum eruditione ingenium suum; in refutandis hæreticis, seipsum superasse.

Ceterum Faustus aliquando conuictus vel confessus, quod Manichæus esset, cum aliis nonnullis secum ad iudicium Proconsulare perductis (eis ipsis Christianis, à quibus perducti erant intercedentibus)

bus) leuissimâ pœnâ (si tamen illa pœna dicenda est) in Insulam relegatus est: quod suâ sponte, quotidie serui Dei faciunt, se à turbulentio strepitu populorum remouere cupientes: & vnde publica terrenorum Principum vota solent relaxare damnatos. Non enim multò pôst, inde omnes eadem sollempni sorte dimissi sunt. *l. 5. cont. Faust. c. 8.*

Vt verò deprimat arrogantiam Fausti, quâ gloriabatur se persecutionem propter iustitiam passum; monet eum, vt discerneret quid sit persecutiones pati pro blasphemiatâ, & persecutionem pati pro iustitiâ. *ibid.*

Quoad alias porrò vanitates, quibus intumescebat; ait se nolle inuehi in Fausti delicias, notas omnibus Auditoribus Manichæorum, eis maximè qui Romæ erant. *cod. l. c. 7.* vt videas fuisse hominem de patricio hæreticorum & hypocritarum ordine.

S. VI.

Alia contra Manichæos acta & scripta.

Anno
199.

VEtita deinde sunt Manichæorum contubernia, lege Honorij Imperatoris, latâ Cons. Manlio Theodoro, Mediolani 17. Kal. Iunij, *l. 35. de heret. Cod. Theod.* quod essent ob flagitia & sacrilegia, publicè infamia, vt patet ex iis quæ refert Augustinus, *l. de nat. boni c. 47. & seqq.* neque solâ theoriatâ tradebantur, sed erant in calidâ praxi, non tantum in Paphlagoniâ, sed etiam in Galliâ, sicuti à quodam Romæ Christiano Catholico audierat. *lib. de nat. boni cap. 47.*

Cum itaque Carthagine, tametsi pauculis post hac annis, vt anno tabimus inferiùs, per quemdam domus Regiae Procuratorem, nomine Vrsum, fidei Catholicæ hominem, Manichæorum nonnulli, quos Electos vel Electas dicunt, comprehensi forent; ad Ecclesiam ab eodem perducti sunt, & ab Episcopis ad tabulas audit. Aderat inter eos Augustinus, qui præ ceteris illam execrabilem sectam noverat: cumque damnabilés illorum blasphemias, ex libris ipsorum Manichæorum prodidisset; ad confessionem earumdem blasphemiarum

rum comprehensos perduxit. Vnde contigit ut Gēstis Ecclesiasticis innotescerent, quæ inter se illi, malo more suo, indigna & turpia facere consueverant: præsertim confessionē seminarum, quæ dicebantur Electar. *Poffid. c. 16.* Ista quæ in specie fuerint sordida & impia, refert Augustinus ipse *l. de heres. her. 46.* vbi Vrsum tribunum, vocat dom. Regiæ præfectum, seminarumque nomina edit, Margarite & Eusebiæ. Videri quoque potest *Liber de nat. boni locis cit.* hoc circiter tempore conscriptus.

Nam cùm inter Manichæorum crassos errores, hic esset de patrio genere, Deum violabilem, mutabilem, & corruptibilem esse; vt illum destrueret, scripsit aduersus eosdem librum De Natura Boni: vbi ostenditur naturam incommutabilem Deum esse, ac summum bonum, atque ab illo esse ceteras naturas, siue spirituales siue corporales, atque omnes in quantum naturæ sunt, bonas esse: & quid vel unde sit malum: & quanta mala Manichæi ponant in naturâ boni, & quanta bona in naturâ mali, quas naturas finxit error ipsorum. *lib. 2.*
Retract. c. 9.

At verò Secundinus quidam, non ex eis quos Manichæi Electos, sed ex eis quos Auditores vocant, quem nec facie quidem nouerat, (Romanus enim Romæ agebat, vt ex Epistola eiusdem ad Augustinum patet) scripsit ad Augustinum veluti amicus honorificè obiurgans, quod illam hæresin litteris oppugnaret: admonens ne ficeret, atque ad eam potius sectandam exhortans, cum eius desessione & fidei Catholice reprehensione. Huic uno volumine respondit, cui titulus est: *Contra Secundinum Manichæum*: quod ipsum omnibus, quæ aduersus illam pestem scribere potuit, facile præponit. *libro 2.*
Retract. cap. 10.

Alia complura quæ contra eosdem elucubrauit, enumerat *Poffid.*
Indic. c. 2. vt non immerito in Cresconio, qui Manichæismum ei obiecerat, respondeat Donatistis omnibus, hisce verbis: Cùm contra Manichæos, qui me adolescentulum aliquando deceperant, mea tanta scripta, qui voluerit legere possit; non usque adeò desipit, vt de me credat potius vestris verbis, quam oculis & sensibus suis. *l. 3. cont.*
Crescon. c. 79. Quibus iisdem verbis, Iuliano Pelagiano, idem obiciens, pridem antè satisfecisse videri potest.

Post Librum contra Secundinum, sequitur contra Hilariū Tribunitium, hominem profanum & irreligiosum: sed qui non exstat. *l. 2.*
Retract. c. 11.

§. VII.

Scribit de doctrina Christiana: & Libros Confessionum.

Sed neque interea scribere omisit, quorum ad omnes indiscretè utilitas dimanaret: ideoque succedunt Libri De doctrina Christiana, quos Presbyter inchoauit, & demum Episcopus absoluit, cùm sub operum omnium Retractionem imperfectos reperisset. lib. 2.
Retract. 4.

His adiecit tredecim Confessionum suarum: qui de malis & de bonis eius, Deum laudant iustum & bonum, atque in eum excitant humanum intellectum & affectum. Hoc enim in se egisse cùm scriberentur, & agere cùm leguntur, testatur: nihil sollicitus, quid de illis alij sentiant. l. 2. *Retract. 6. 6.* Quid enim meorum, inquit, opusculorum frequentius & delectabilius innotescere potuit, quam libri Confessionum mearum? *l. de don. perseu. cap. 20.* Quapropter dicebat in iisdem: Tu medice meus intime, quo fructu ista faciam, eliqua mihi. Nam Confessiones præteriorum malorum meorum, quæ remisisti & texisti, ut beares me in te, mutans animam meam fide & sacramento tuo; cùm leguntur & audiuntur, excitant cor ne dormiat in desperatione, & dicat, Non possum: sed euigilet in amore misericordiæ tuæ, & dulcedine gratiæ tuæ, quâ potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsam sit conscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos, audire præterita mala eorum, qui iam carent eis. Nec ideo delectat quia mala sunt; sed quia fuerunt; & non sunt, &c. *libro 10. Conf. cap. 3.*

Rursus: Numquid Domine, cùm tua sit æternitas, ignoras quæ tibi dico? aut ad tempus vides, quod sit in tempore? Cur ergo tibi tot rerum narrationes digero? Non vtique, ut per me noueris ea: sed affectum meum exerto in te, & eorum quæ hæc legunt; ut dicamus omnes, Magnus Dominus, & laudabilis valde. Iam dixi, & dicam, Amore amoris tui facio istud. *l. 11. conf. 1.*

§. VIII.

*Quæstiones, Annotationes, in Matthæum,
Lucam, Iob.*

Hosce deinde Libros secutæ sunt quædam Expositiones quorum-dam locorum ex Euangelio secundùm Matthæum, & aliæ si-militer secundùm Lucam: in vnum librum illæ, in alterum istæ redactæ. l. 2. Ret. 6. 12. Nam quo ordine interrogabat, qui, quod in Euangelistis legebatur, non intelligebat; eodem expositum est. Ideo & multa, & forte obscuriora prætermissa sunt, cùm iam antè ea sci-ret. *Prolog. ad qq. Euang.*

Annotationes in Iob, vtrum opus suum, an aliorum esse velit, qui eas redegerunt in vnum corpus; non facilè dixerit. Nam præterquam quod videri possit imperfectum; in codicibus quos habebat, erat admodum mendosum. l. 2. Ret. 6. 13.

Sed non ob id, quodd humiliter ipse-, modesteque sensit de hisce Annotationibus; prætereunda est eloquentia ipsius, quam in tanti Prophetæ commendandâ patientiâ aliquando explicuit. Nam post-equam ostendisset, aliud esse per extimum hostem & corporalem; aliud per intimum & spiritalem, hoc est diabolum exerceri, siue per asseclas eiusdem etiam extrinsecus: Talem, inquit, illum Iob sanctus expertus est, vtrâque tentatione vexatus, sed in vtraque sta-bili patientiæ robore, & armis pietatis inuictus. Nam prius illæso corpore, cuncta quæ habebat amissit; vt animus ante luctæ carnis cru-ciatum, subtractis rebus quas maghi pendere homines assolent, frangeretur: & aduersus Deum loqueretur aliquid his amissis, propter quæ illum colere putabatur.

Percussus etiam omnium subitâ orbitate filiorum, vt quos sigil-latim suscepérat, simul perderet: tamquam eorum numerosiras, non vnde felicitas oriretur, extiterit; sed vnde calamitas auger-etur. Vbi autem ista percessus in Deo suo mansit immobilis; eius affixus est voluntati, quem non posset amittere nisi propriâ volun-tate; & pro iis quæ perdidit, eum qui abstulit tenuit, in quo inue-niret

niret quod numquam periret. Neque enim ille abstulerat, qui nocendi habuit voluntatem, sed ille qui dederat potestatem.

Aggressus est inimicus & corpus : nec ea quæ homini extrinsecus inerant, sed ipsum iam hominem, in quâ potuit parte, percussit. A capite usque ad pedes ardebat dolores, scabebant vermes, fames desfluebat : manebat in putrido corpore animus integer, horrendosque cruciatus carnis contabescens, inuiolatâ pietate, & incorruptâ patientiâ perferebat. Aderat vxor, nec ferebat opem aliquam viro, sed in Deum blasphemiam suggerebat. Etenim eam diabolus, cum etiam filios abstulisset, tamquam nocendi peritus, reliquerat ; quæ quantum esset necessaria tentatori, iam in Euâ didicerat : sed modò alterum Adam, quem per mulierem caperet, non inuenerat. Cautior fuit iste ir doloribus, quam ille in nemoribus : ille vixtus est in deliciis, iste vicit in pœnis : consensit ille in oblectamentis, non cessit iste in tormentis.

Aderant & amici : non ut in malis consolarentur, sed ut mala suspicarentur. Neque enim eum qui tanta patiebatur, innocentem esse credebant : nec tacebat eorum lingua, quod illius conscientia non habebat : ut inter immanes cruciatus corporis, etiam falsis animus cæderetur opprobriis. At ille sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos; coniugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, seruabat ubique patientiam. *l. de passione, c. 11. & 12. vide de Mor. Eccl. Capit. c. 23.*

§. IX.

Libri de Trinitate inchoati : de Consensu Evangelistarum conscripti, &c.

Sequitur Liber de Catechizandis rudibus; *l. 2. Retract. c. 14.* ac quindecim de Trinitate, sed quos scripsit per aliquot annos: miribili profunditate, ut inquit Cassiodorus. Sub eis enim elucubrauit quatuor de Consensu Evangelistarum continuo labore, alios interrupto: & nihilominus quos de Trinitate inchoarat, cum eorum duodecimum nondum perfecisset, subtracci sunt ei minus emen-

emendati, quām esse deberent ac possent, vt ederentur: idque ab eis, qui vehementer illos habere cupiebant: *I.2. Retract. cap.15. & 16.* de quo postea latius.

Addam hīc dumtaxat iudicium præstantissimi Cassiodori, de Consensu Euangelistarum: Ioannem, inquit, beatus Augustinus, copiosā & insigni expositione lucidauit: qui etiam de Concordia Euangelistarum, quatuor Libros, subtilissimā nimis, & necessariā disputatione complexus est. *I. de diuin. lect. cap.7.*

Porrò cetera ab eo in Episcopatu conscripta, tam Didactica quām Polemica; sequentibus Libris, quibus & scribendi occasio ab ipsis plerumque fontibus arcessitur, enarrabimus.

VITÆ D. AVRELII.

AVGVSTINI LIBER SECUNDVS.

Cribens ad Augustinum Hieronymus, dicebat: Macte virtute, in orbe celebrari. Catholici te conditorem antiqua rursum fidei venerantur atque suspiciunt: & quod signum maioris gloria est, omnes heretici detectantur. Epist. 25. Quod licet de Donatistis pricipue intellexisse, quorum validus perpetuusque malleus fuit, aliquorum ferat opinio; attamen & de Pelagianis, suo loco ostendemus esse manifestum.

His antiquiores Donatiste, siue, quod magis placebat Cresconio, Donatiani; primùm propter Cæcilianum, contra suam voluntatem ordinatum Ecclesia Carthaginensis Episcopum, schisma fecerunt: quod deinde firmata dissensione, verterunt in heresim. August. Hær. 69. Sed non fuit ab initio unica & simplex schismatis inchoati siue causa, siue persona; ast varia, & multiplex.

Quia verò Augustini sollertia videri penitus haud potest, neque libri ipsius plurimi intelligi; nisi res Donatistica cognoscantur: statuimus earum historiam ab origine reportare, neque tamen longè errare ab Augustino: ut qui iuxta cum Optato Milevitano Episcopo, immo (cum Optatum plerumque explicet atque illustret) uberioris eas posterius reliquit.

CAPVT

CAPVT I.

ORIGO SCHISMATIS
DONATISTICI.

§. I.

*Diocletiani & Maximiani persecutio in
Christianos.*

Anno Christi circiter trecentesimotertio, Diocletianus & Maximianus Augusti, postquam anteà duos Cæsares Constantium & Galerium adsciuissent, persecutionem suam orsi sunt. Id non vno loco obseruatum ab Augultino est, quando plusquam quadraginta annos, inter Cypriani passionem & diuinorum Codicum exustiōnem, fuisse ait, *l. 5. de Bapt. cap. 1. & l. 7. c. 2.* Sed hoc memorabile, quod scribit Eusebius, non alia de causâ Deum, hanc persecutionem Christianis infligi passum, quām quodd ipsi post longam temporum tranquillitatem, cum apud omnes haberentur in pretio, nimiâ licentiâ prolapsi sint in mollitatem delicatam, & dissolutam scgnitatem: cœperintque alij alii sinuidere, maledictis infectari, & petulantibus inuicem linguis, tamquam mutuis armis, oppugnare: ipsi præsides Ecclesiarum, alter alterius vires infringere: & populus in populum seditionem concitare: omnium denique animos ficta & adumbrata sanctitatis species inficere. *Euseb. l. 8. cap. 1.*

Anno igitur decimonono imperij Diocletiani, mense Martio, cùm salutaris Passionis Dominicæ festum præ foribus esset; omnibus in locis palam editum fuit, vt Ecclesiæ deturbarentur: sacri Codices absumerentur igni: Episcopi, Sacerdotes, aliquique, de gradu deponebantur: priuati denique si persistarent in Christiana professione, libertate multarentur. *Euseb. l. 8. c. 3.* Hoc erat primi Edicti carmen.

Secutum mox secundum : quo iussi sunt omnes Ecclesiarum Principes vbique in carcères compingi, adhibitisque omnibus machinis, victimas Idolis immolare. Contra vniuersam fidelium multitudinem effusi denique Tyranni , quotquot eiurato Christo , diis immolare nollent; indiscretè quā viros quā feminas cuiuslibet ætatis, necari præcipiunt.

In hoc studium iucumbentibus Præfectis, Iudicibusque omnibus, imò Imperatoribus ipsis : in Oriente Diocletiano cùm genero suo Galerio , huius mali præcipue architecto ; in Occidente Maximiano: decima post Neronem excitata persecutio est , omnibus ferè præteritis diuturnior. *Ores. l.7. cap. 25.* Per decem annos acta est : neque regio fuit , aut ciuitas penè vlla , quam non peruerascerit : vnicā Galliā cum vicinis aliquot Prouinciis , exceptā : quæ quia Constantio, viro & mitissimi ingenij, & nostrarum partium ac religionis, parrebat; sola, frendentibus licet Augustis, abiit immunis.

Alibi Paschalibus diebus æquabantur Ecclesiæ solo : profanis publicisque ignibus dabantur Codices sacri , vasa & ornamenta. Quos Christiana constantia & pietas , ea premere iubebat ; rapiebantur in carcères : qui pleni vbique erant Episcopis , Presbyteris , Diaconis, eruditione & virtute clarissimis : nobilibus & honoratis, tum viris, tum feminis & pueris. Dixilles in latronum & parricidarum conditionem & supplicia , innocentiam ac religionem successisse. Tantus quippè numerus erat talium; vt vnicō interdum mense , septemdecim octodecimve millia, morte crudelissimâ sublata sint. *Damascen. in vna Marcellini , Ado in Chron. Vñuard. 26. April.*

§. II.

Eadem persecutio Africam peruadit.

ERAT Africa aliarum orbis partium comparatione minor : in quā nihilominus, præter plura Christianorum millia, quæ tum in ædificio publico Carthagine laborabant ; tantam Martyrum multitudinem fuisse testatur Eusebius , vt dinumerari à nemine possit. *l.8. c.7.* In Prouinciâ enim Proconsulari ſeuiebat Anulinus : *Opt. l. 3. Cura-*
tor

tor erat Magnilianus : *Sur. 24. Orlb. in gefl. Felsis Mart.* in Numidiâ Florus, Paulus, Valentianus, Felix, partim Iudices, partim Curatores : *Aug. 1.3. cont. Cresc. cap. 27. & 29.* in Mauritaniâ Agricolaus, teste Vsiardo.

Malebant videlicet Christiani extrema pati, quâm aut facros Codices, vasa & ornamenta tradere: aut Christo abiurato, idolis immolare. Et quidem Carthagine, tanta per id tempus, eorum alacritas extitit; vt ne in temeritatem degeneraret, coercenda videretur; neque tam stimulis opus esse, quâm fræno.

Refert perinde Mensurius Episcopus, tantam, tamq[ue] inconsultam fuisse inter suos multorum audaciam, vt Proconsuli ceterisque officiariis, vtrò sese offerrent: habere se Scripturas sacras, sed quas negabant tradituros: eorum hoc pacto iram furoremq[ue] suscitantes. Quare à se increpitos fuisse, cùm cautione adhibitâ, vt se posthac in periculum nemo mitteret; aut eiusmodi, vitæ suæ prodigos potius, quâm Martyres honoraret: Cypriani videlicet exemplo, qui mōnuerat ne quis vtrò se Gentilibus offerret; sed apprehensus & traditus loqueretur: siquidem in nobis Dominus positus, illâ horâ loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quâm profiteri. *Cyprian. Epist. 83.*

§. III.

Complures à Christo auellit.

Quot animas ea tum crudelitas dimiserit in cælum, vti libro 8. testatur Eusebius; ita neque diffitetur, innumeros formidine percuscos & attonitos, prorsus succubuisse. *cod. l.c. 3.* Idem perinde in Africâ euénit. Eiusmodi verò, infami in Ecclesia nomine, Thurificati ac Sacrificati, & nouo tunc vocabulo Traditores dicti sunt: *l.7. de Bapt. cap. 2.* erantque eos inter non tantummodo de media plebe aut populo; sed quamplures etiam ex sacro Cleri ordine: Diaconi, Presbyteri, Episcopi, vt mox dicemus.

Nam & Secundus Tigilitanus, primæ Cathedræ in Numidia Episcopus, haud omninò mundus extitit à crimine traditionis. Licet enim iis litteris, quibus ad superiores Mensurijs respondit, post commendatam

mendatam suę gentis in persecutione constantiam, fortitudinem quoque suam magnificè prædicet: vt qui missis ad se à Curatore & Ordine, ac diuinos Codices exurendos postulantibus Centurioni & Beneficiario, Christianum se atque Episcopum, non Traditorem esse, liberè & confidenter dixerit; adeoque sacras Scripturas non solum non tradiderit, sed neque alios yllos, aut libros, aut eorum, et si profanorum fragmenta: Eleazar videlicet illius exemplo, qui suillam comedisse, ne fingere quidem voluerit; *Coll. 3. cap. 13. & 5. & l. 1. cont.* *Gaud. cap. 37.* attamen id gloriæ cupiditate magis, ad exemplum Cypriani, quam studio eliminandæ veritatis scriptum fuisse, ex iisdem litteris deprehendi non obscurè potest.

In iis quippe, cùm multos commemoraret Martyres, & non quolibet infimos, sed patresfamilias etiam, ob negatos constanter libros, crudelissimis suppliciis dicat affectos; quā factum credi potest, vt ipse detenus & conuictus, tradere quod petebatur recusans, impunè auferret, ac demum sine damno & noxā liber euaderet? *Collat. 3. cap. 15.* Sic enim missi qui fuerant, exitium sibi acciuisserunt iumento suo: ideoque hoc ab aliis Episcopis fuisse deinde Secundo obiectum, paullò post audiems.

Neque enim Mensurius ipse Carthaginensis Episcopus, traditionis omnem suspicionem evasit; quando in suis illis ad Secundum literis scribit, se sacros Codices ē Basilicā sustulisse & occultasse: eorum autem loco, hereticorum scripta reposuisse: his verò persecutores inuentis, nihil vlrà postulasse. Cumque super hāc fraude admonitus à nonnullis Proconsul esset; induci tamen non potuisse, vt in exigendis quos Episcopus absconderat, sacrī libris, eiusque excutientā domo in quā latitabant, tametsi antea fuisset illusus, assensum p̄xeret. *Collat. 3. cap. 13.*

Quod si ita habet; oportuit sanè Proconsulem, virum & benignum fuisse, & minimè immitem persecutorem. Sed quia id Donatista non facile admisiſſent, Mensurio posteā in Collatione Carthaginensi mendacium obiicere, & traditionis arguere non dubitarunt: *Col. 3. cap. 13.* quod etiam antè Petilianus fecerat, vt patet *l. 2. cont.* *cum cap. 9. 2.*

§. IV.

*Diocletianus & Maximianus Imperio depo-
sito persecutionem relaxant.*

Apter iam ab inchoatâ persecutione ágebatur annus , cùm Dio- Anno
cletianus, inducto in eandem rem Maximiano collegâ, vndeци- 304.
mo Kalendas Maij, hic Mediolani, Nicomedia ille, Imperium abdi-
cauit. Sunt qui scribunt, desperatione extingueda Christianæ reli-
gionis, Diocletianum istud actitasse. *Oros.l.7.cap.25.*

Succeserunt Constantius & Galerius, Romanum orbem inter se
partiti : vt Galliam, Hispaniam, Africam, Italiam Constantius ; Illy-
ricum, Ægyptum, Asiam , Orientem Galerius obtineret. Verùm
Constantius, Augusti honore tituloque contentus , Italiae atque A-
fricæ administratione cessit. Quamobrem Galerius, duos Cæsares
adsciscit ex sorore nepotes , Iouium Maximinum , & Galerium Se-
uerum: atque huic Italiae & Africæ; illi Asia, Ægypto & Oriente tra-
ditis; Illyricum solus ipse, mediusque tenuit.

Iam verò Imperatores abdicaturi, persecutionem eatenus relaxa-
uerant; vt eos qui capti detinebantur, publico edicto liberari iube-
rent. Id ubique obtinuit Illyrico excepto , cui Galerius imperabat,
homo trux, & Christiani sanguinis sipientissimus.

§. V.

Synodus Cirtensis.

Pacatâ sic nonnihil Africâ , moritur Paulus Cirtensis in Numidiâ
Episcopus. Secundus verò Tigisitanus , eius Provinciæ Primas,
tranquillitatis tantillâ occasione vñus , vicinos aliquot antistites Cir-
tam euocat, yt viduatæ Sedi Antistitem donet. Eorum hæc fuere no-
mina:

mina: Donatus Masculitanus, Marinus ab Aquis Tibilitanis, Donatus Calamensis, Victor Rusiccadeensis, Purpurius Limatensis, Felix Rotarianus, Victor Garbiensis, & Secundus superiores Secundi ex fratre nepos, & alij nonnulli, vnde in munero: quorum Menalus quidam, ne thurificasse à ciuibus suis probaretur, oculorum dolorem fingens, ad confessum ceterorum procedere timuit. *Oratione l. i.*

Stato die ut adfuere, in priuatas ædes (quod Basilice nuper omnes eversæ, necdum essent restauratae) congregati sunt. Vetus autem Ecclesiæ consuetudo fuit, ut quemadmodum ad Episcopatum suscipiendum; ita ad ceterorum ordinationem, nisi insigniter probatus, & ab omni criminis infamia liber, nemo admitteretur. Itaque Secundus Concilij præses, accepto de collegis qui conuenerant, parum honesto rumore; ubi ad confessum ventum est, inquirere in eorum mores vietnamque coepit. Sed iuuabit hanc rem totam ex ipsis Concilij Actis, vti ab Augustino referuntur aperire, vel ob memoriam vetustatis. Sic autem habent:

„ Cùm Secundus Tigisitanus Episcopus primæ Cathedræ, conse-
„ dissit in domo Urbani Donati, idem dixit: Probemus nos primò, &
„ sic poterimus hic ordinare Episcopum.

„ Secundus Donato Masculitano dixit: Dicitur te tradidisse. Dona-
„ tus respondit: Scis quantum me quæsiuit Florus ut thurificarem, &
„ non tradidit me Deus in manus eius, frater: sed quia Deus mihi di-
„ misit, ergo & tu serua me Deo. Secundus dixit: Quid ergo facturi
„ sumus de Martyribus? Quia non tradiderunt, ideo & coronati sunt.
„ Donatus dixit: Mitte me ad Deum, ibi reddam rationem. Secundus
„ dixit: Accede vnâ parte.

„ Secundus Marino ab Aquis Tibilitanis dixit: Dicitur & te tradi-
„ disse. Marinus respondit: Dedi Pollio (Paullo) chartulas, nam codi-
„ ces mei salui sunt. Secundus dixit: transi vnâ parte.

„ Secundus Donato Calamensi dixit: dicitur te tradidisse. Donatus
„ respondit: Dedi codices medicinales. Secundus dixit: transi vnâ
„ parte.

„ Secundus Victori à Rusiccade dixit: Dicitur te tradidisse quatuor
„ Euangelia. Victor respondit: Valentianus Curator fuit, ipse me coë-
„ git ut mitterem illa in ignem: sciebam illa deletitia fuisse: hoc deli-
„ ctim indulge mihi, & indulget mihi Deus. Secundus dixit: transi
„ vnâ parte.

Secundus

Secundus Purpurio à Limata dixit : Dicitur te necasse filios sororis tuæ duos Milei. Purpurius respondit : Putas me terrori à te, sicut „
 & alteri? Tu quid egisti, qui tentus es à Curatore & Ordine vt Scri- „
 pturas dares? Quomodo te liberasti ab ipsis, nisi quia dedisti, aut „
 iussisti dare quocumque? Nam non te dimittebant passim. Nam ego „
 occidi & occido eos, qui contra me faciunt. Ideo noli me prouoca- „
 re vt plus dicam. Scis me de nemine tractare. Secundus minor pa- „
 truo suo Secundo dixit : Audis quæ dicat in te? Paratus est recedere, „
 & schisma facere, non tantum ipse, sed & omnes quos arguis. Quos „
 scio quia dimittere habent, & remanebunt solus hæreticus.

Secundus Felici à Rotaria Centurionis, & Victori à Garbe dixit : „
 Quid vobis videtur? Responderunt : habent Deum cui reddent ra- „
 tionem. Secundus dixit : Vos scitis, & Deus. Sedete. Et omnes „
 responderunt : Deo gratias. l. 3. cont. Cresc. c. 27. Haec tenus Conci- „
 lij illius verba.

Atque ita Secundus, seu pacis causa, seu, ut magis appareat, criminis eiusdem conscientiæ perterritus, turpissimâ inuicem donatâ indulgentiâ in confessum recepit, quos priùs stare iussos inde submouerat : Epist. 162. ac deinde ad Cirtenis Ecclesiæ prouisionem transiens, Sylvianum quendam eius loci Presbyterum, ex communi sententiâ, Episcopum ordinavit : qui & ipse cum præcessore suo Paulo, aliisque compluribus illic Ecclesiastici Ordinis viris, in persecutione lapsus fuit, & sacra Ecclesiæ vasa atque instrumenta tradidisse, detectus postea conuictusque est. l. 1. cont. Petil. c. 21. & l. 3. c. 58. & l. 3. cont. Cresc. c. 29. Sylvianus ordinationis suæ indices litteras, ad cœseros ibidem Episcopos misit. Epist. 165.

§. VI.

Constantinus patri Constantio succedit.

Bennio pôst, octauo Kalendas Augusti, moritur in Britanniâ Anno Constantius Augustus, Constantino ex Helenâ filio, Imperij 306. reliquo herede.

Hunc ubi Romæ constitut pronuntiatum ab exercitu Augustum;

T.

Præto-

Prætoriani ibidem milites, excitato tumultu, Maxentium Maximini Herculij filium, in Imperium extulerunt. Quod cùm sibi Maxentius, fugato primùm Seuero, pòst etiam consternato Licinio, satis confirmasse videretur; vt protenus etiam stabiliret, nihil priùs habuir, quām subditorum animos (neque tantummodò Gentilium, sed & Christianorum) quomodolibet deuincire. His itaque restitui iubet Ecclesias, & quæcumque fuerant ablata: demum & frænari persecutionem.

§. VII.

Mensurius Episcopus Carthaginensis, Romam euocatus, in redditu moritur.

Sed priusquam hæc edicta ederentur, Carthagine Diaconus quidam, Felix nomine, famosum libellum de tyranno Imperatore conscribit. Deprehensus, Proconsuli vt se sistat, appellatur. Felix periculum metuens, in latebras se abdit. Fama erat, apud Mensurium Episcopum latitare. Is Diaconum producere iussus, publicè negat. Proconsul vim non ausus inferre, rem ad Maxentium defert. Rescritbit Maxentius, vt nisi Felicem diaconum Mensurius prodat, ad se sub idoneâ custodiâmittatur.

Hic Mensurius consilij inops, deque Ecclesiæ thesauro, quem apud se reconditum habebat anxius, (constabat partim opinor aureâ, partim argenteâ supellestile) cùm neque asportare secuti posset, neque ob temporis angustiam humi defodere; tandem Senioribus quibusdam, quos probos maximè fidosque habebat, sub acceptilatione committere, optimum ratus est. Id chirographum Matronæ cuidam, ætate & moribus graui commendat: addens vt si quid ei accideret humanitùs, aut aliud quod redditum prohiberet; tum suo in Cathedrâ successori traderet.

Nauigat Mensurius: dictaque causâ redire iussus unde venerat, in itinere moritur. Mors eius, Edictaque Maxentij, quibus Christianis pax & libertas dabatur, simul appellunt.

§. VIII.

§. VIII.

Mensurio succedit Cæcilianus.

Tantum gaudium quia sola Antistititis mors nubilabat; Carthaginensis populus alium poposcit. Ibi tum Botrus & Celestius, haud postremi Ecclesiæ illius Presbyteri, in spem Episcopatus erigi: operam dare ut præteritis Numidis, qui longius aberant, vicini tantummodo Præfules vocarentur.

Præsentibus Episcopis; totius populi Carthaginensis suffragium, in Cæcilianum, tum Archidiaconum iuit: isque operante potissimum Felice Aptungitano, ordinatur Ecclesiæ Carthaginensis Episcopus: Botro & Celestio, spe vtroque suâ frustratîs. Optat, l. i.

§. IX.

Conspiratio aduersus Cæcilianum: perniciosa Schismatis origo.

Nihil tum neque in Cæcilianum, neque præsentes Antistites, & præsertim Felicem Aptungitanum, habuit vel inuidia quod carperet. Optat, ibid. Sed cum Matrona, quam acceperat à Mensurio syngrapham, sive Ecclesiastici thesauri libellum, Cæciliiano attulisset: ipseque depositum reposcit, quod inter se partiti avariter senes erant; ibi repente compleentes omnia tumultu, non paucos improbè subversos aut subornatos, à Cæciliani communione abduxerunt.

Horum se partibus mox adiunxere Botrus & Celestius, dignitatis Episcopalis ambitores: & ne quis sexus decesset; accedit etiam Lucilla femina Hispana, nobilis, præpotens, opulenta, sed non minus factiosa. l. 1. cont. Parm. c. 3. l. 3. cont. Cresc. c. 28. Epist. 162. l. de ynit. Eccl. c. 3. & l. 2. cont. Pet. c. vlt.

Solebat hæc Eucharistiam sumtura, mortui cuiusdam os hominis

(Martyris fortasse, sed nondum vindicati, ut Optatus loquitur) libare & osculari. Cuius rei causa, cum a Cæciliiano Archidiacono semel esset correpta; pudore & indignatione frendens, discessit, at verò ne disciplinam subiret, superueniens mox persecutionis tempestas impediuit.

Quare eius ignominia iniuriæque memor, occasionem adesse existimauit, quâ se posset vlcisci. Conspirat cum ceteris in Cæciliatum, usque omnes sacrilego schismate, ab eius communione auelit. *Optat. l. 1.*

Ita tribus personis, totidemque caussis (putâ Seniorum avaritiâ; Botri & Celsij ambitu; Mulieris iracundiâ & odio) obstinati schismatis iacta primum fundamenta sunt: *l. 1. cont. Parm. c. 3.* & ne secessisse ob nihilum viderentur; comminisci caussas exemplò cœperunt, quibus Cæciliiani ordinatio videri haud legitima posset.

§. X.

Secundus inuocatus aduersus Cæcilianum cogit Synodum.

Legatos igitur cum litteris ad Secundum Numidiæ Primate, & reliquos illic Episcopos mittunt: qui aduersus Cæcilianum concitatos, Carthaginem euocent. Contrahit propè septuaginta eius regionis Antistites Secundus: inter hos, quibus in nupero Cirtensi Concilio confessis traditoribus crimen ignouerat.

Carthaginem appulsi, ab ambitionis, ab iratis, & iuratis Cæciliiani hostibus, atque in primis à Lucilla, pecuniosissima factiosissimaque feminâ, hospitio suscipiuntur. *Optat. l. 1. Aug. l. 1. cont. Parm. c. 3.* Ut autem Cæcilianum iam in cathedra inuenere firmatum, ac plebis propè totius fauore atque consensione tutum; quin & celebriorum per Africam Ecclesiarum, imo & transmarinarum, adeoque totius iam orbis communione munitum: visa res ardua, quidquam aduersus eum moliri, *Eps. 162.*

Reditum itaque cogitantibus plerisque, instare Cæciliani aduersarij, obtulisti, atque urgere; neque prius desistere, quam compulso-

(l. 1. cont.)

(*I. i. cont. Gaud. c. 37.*) in suam sententiam traxissent. Quâ in re insignem operam Lucilla nauauit, quæ irâ femineâ, ceu cestro percita, odiisque furialibus aduersus Cæcilianum incitata, *I. 3. cont. Cresc. c. 28.* & *Epiſt. 162.* nihil omisit, quod ad expugnandos praesentium Episcoporum animos faceret: neque prius quieuit, quâm promisso magno auri pondere, non tantummodò Cæciliiani depositionem, sed & Maiorini Lectoris, domestici sui, surrogationem obtinuisset.

Quamquam nec deērant inter Episcopos; qui à Cæciliiani damnatione non admodum abborrerent: gnari, quâm odiosè traditionis sua crimen publica fama ventilaret: sperantesque sub vmbraculo reatus alieni, falsi licet, vulgo si non innocentes, ast saltem purgati apparere. *Optat. I. 1. Auguſt. Epiſt. 162. Ps. cont. Donatist. l. 1. B.* Non erat quidem frequens horum numerus, neque magna, nisi Secundi societate (qui territuseis pepercerat) auctoritas; sed qui suapte proprii, facilè sunt seducti: *Epiſt. 162.* incitante potissimum Donato, Cassis nigris in Numidia Episcopo, homine inquieto, & in simpulo fluctus excitare valido: quique Cæciliiano adhuc diacono, schisma Carthaginæ suscitarat, quâ de causâ incertum. *bar. 69. Collat. 3. c. 12. I. de Pastor. c. 15.*

Inerat etiam quibusdam animi dolor nonnullus, de superbia typho descendens, quod ad noui Episcopi, atque totius Africæ primi ordinationem vocati non fuissent: *Epiſt. 162.* tametsi neque illi, depositionis Cæciliiani consilia, opinor, vñquam agitassen; nisi auaritiâ cœcatos, Lucillæ munificentia subuertisset.

Ergo & hosce cum ceteris, non in Ecclesiâ aliquâ, sed in diuersorio Secundus adesse iubet. *Opt. I. 1.* Quod vbi populus sensit, & Praefulsi sui exauktionem tentari; cum Clero certatim conuolat ad Ecclesiam: quæ deinde, vt post dicemus. Restitutæ nomen accepit. Vbi dum vna cum Cæciliiano rei euentum opperitur; Secundus communis nomine missis aliquot suorum Episcopis, euocat Cæciliatum: seque ut Concilio sifstat, pro imperio mandat.

Cæcilianus contrâ, vt in Ecclesiam ipsi veniant. ibi proferant, si quid habuerint: *Optat. I. 1.* paratum se ad obiecta respondere: nolle desertâ Ecclesiâ in priuatam ire domum, aut se hostium iudicio committere. *Conc. 2. in Ps. 36.* Imò vt velit; obstatre plebem, quæ frequentissima tum in templum conuenerat. *Epiſt. 162.*

Legatis vltro citroque saepius commeantibus, neque auferentibus

aliud responsum; cùm fortè de ordinationis vitio, verbulo attigissent; irridens Cæcilianus, renuntiare iubet, vt, si Felicem nihil in se contulisse putarent; venirent ipsi, & tamquam adhuc diaconum, de integro ordinarent. *Opt. l. 1. Aug. Coll. 3. c. 16.*

Quod vbi auditum in Concilio fuit; parricida Purpurius Limensis, solito furore succensus, quasi & Cæcilianus, sororis eius filius esset; Exeat huc, inquit, & quasi imponatur illi manus in Episcopatu, quasletur illi caput de penitentia. *Optat. l. 1. Concilium vbi ad se Cæcilianum exire nolle vidit, veluti in contumacem age-re statuit.*

§. XI.

Damnatus Cæcilianus, Episcopatu deiicitur.

ITaque Secundus, propositâ accusatione, quam aduersarij suggesserant, irritam videri Cæcilianni ordinationem ait: quod Episcopi qui eum ordinassent, traditores in persecutione fuissent: publicis id gestis doceri posse: adeoque secundum Ecclesiæ sive Canones sive consuetudinem, non licuisse talibus Episcopalia munia exercere. *Collat. 3. c. 14.*

Hos inter nominatim accusati sunt Nouellus Tyzicensis, & Faustinus Tuburbitanus, Proconsularis prouinciae Episcopi: *Collat. 3. c. 14. l. post Coll. c. 12.* maximè verò Felix Aptungitanus, ita vt fons malorum omnium diceretur: *Coll. 3. c. 14. l. de vn. bapt. c. 16. Epist. 68. l. 3. cont. Cresc. c. 61.* Cæcilianum his communicantem, & benedictionem, manusque impositionem ab eiusmodi accipientem, tacitâ vtique consensione, tanti criminis factum esse participem: *l. 1. cont. Parm. c. 3.* qui tamen cùm esset Diaconus sub Mensurio, victum afferti Martyribus in custodiâ constitutis, disertè prohibuisset: istaque perinde omnia, intolerabili fastu & arrogantiâ cumulari, dum tot spretis Præsulibus, ad eorum prodire confessum, sèpius licet euocatus, obstinatè contempsit. *Collat. 3. c. 14.* Quare non solum ob illegitimatam ordinationem, Episcopum non esse; sed eo Ordine videri indignum: dignum verò qui excommunicatione percussus, ab Ecclesia veluti anathema expellatur.

Hæc vbi nullâ documentorum, aut testium fide munita, imò neque adstante accusatore, *Psalm. cont. Donat. litt. F.* perorauit Secundus; pronis omnium auribus & animis excepta sunt, afferentium & Cathedrâ, & Ecclesiæ communione Cæcilianum excidisse. *Coll. 3. c. 14.*

Itum porrò ad singulorum sententias, duce Secundo: quas vbi ad extreum conspirasse vidit; eum, vnaque Felicem Aptungitanum, Nouellum Tyzicensem & Faustum Tuburbitanum, ceterosque Cæciliiani collegas & ordinatores, Ecclesiasticâ communione, & Episcopali dignitate priuatos declarat: ab omnibus idcirco vitandos, & ad humillimum pœnitentia locum redigendos.

Et quidem ad perpetuam rei memoriam fuere huius Concilij Acta, iam tum litteris mandata: atque à Donatistis exhibita in Romano sub Melchiade Concilio; & Augustini tempore in Collatione Carthaginensi; sed quæ deinde haud immerito perierint. Recitauit ex eis Cresconius Grammaticus, Syluani Cirtensis in Cæcilianum sententiam; quam tamen Augustinus præteriuit, Cresconij argumentum ex cā refellere contentus: *I. 3. cont. Cresc. c. 27.* exstatque adhuc Martiani cuiusdam, his verbis expressa: In Euangeliō suo Do-, minus ait, Ego sum vitis vera, & pater meus agricola: omnem pal-, mitem in me non afferentem fructum, excidet & proiiciet: & om-, nem manentem in me & fructum ferentem, purgat illum. Sicuter,, go palmites infructuosi, amputati proiiciuntur; ita thurificati, tradi-, tores, & qui in schismate à traditoribus ordinantur, manere in Eccle-, sia Dei non possunt, nisi cognito v lulatu suo, per pœnitentiam re-, concilientur. Vnde Cæciliiano in schismate à Traditoribus ordina-, to, non communicare oportet. *I. cont. Fulgent. c. 26.* »

§. XII.

Synodi præterita vitia.

EVadit autem ex hisce manifestum, quām non pacis siue vnitatis studio, sed criminis eiusdem conscientiâ territus, præsentibus confessisque traditoribus, in Cirtensi Concilio Secundus ignouerit; quando hic, vbi maius erat dissensionis & schismatis periculum, tam nullâ

nullâ pacis habitâ ratione, absentes, inauditos (tantum abest ut coniūctos) adeoque innocentes, maximâ temeritate damnauit. Quod perinde amplificat Augustinus , Epist. 162. attingit , libro 3. cont. Crescon. c. 28.

Si quidem aduersus incognita sibi crimina, nec discussa neque coniūcta, nullâ denique iudicij formâ seruatâ processerunt : quod Ego vobis , inquit Augustinus , ostendam: Attendite caussam Felicis Aptungitani, & primò legite quām vehementiores in eum fuerunt. Sic ergo & ceterorum caussam nouerant, sicut huius, qui postea innocentissimus, diligenti & terribili inquisitione probatus est. Quantò itaque iustiùs , & tutiùs , & citius innocentes eos existimare debemus; quorum crimina ab istis leuiùs accusata sunt, & parciore reprehensione damnata : quando ille inuentus est innocens, in quem multò immaniùs leuierunt ? Epist. 162.

§. XIII.

Cæcilio Maiorinus sufficitur : sicq; Altare contra Altare erigitur.

Vbi totius Concilij decreto damnatus , & Episcopatu deiectus Cæcilianus est, instantे & vrgente largitionibus Lucillâ ; Maiorinus domesticus eius , vnus ē Lectorum ibi numero sufficitur , & imponente potissimum manus Secundo , ordinatur Carthaginensis Episcopus . Opt. l. 1. Aug. l. de vnit. Eccl. c. 18. l. 3. cont. Crescon. cap. 29. Atque ita tum homines improbi, ac veri nominis tradidores , dum præcipitato iudicio, innocentes atque inauditos condemnant ; sacrilegâ secessione Christi corpus lacerarunt : dissensuque Ecclesiæ vnitate, erexerunt Altare contra Altare, Cathedram contra Cathedram, Episcopum contra Episcopum: Opt. l. 1. Aug. Epist. 162.

Subiret equidem mirari haud mediocriter tantam impudentiam , nisi Optatus impressè prohiberet , dum ait : Frequenter solet erudi-
„ besci de crimine, sed illo tempore non fuit cui erubesceretur : quia
„ præter paucos Catholicos , peccauerant vniuersi, & quod imago fue-
„ rat innocentie, inter multos nefas admissum. Paruum erat traditio-
„ nis

nis facinus, quod per Donatum Masculitanum, & ceteros supradictos constabat admissum; etiam ingens flagitium schismatis, traditioni iunxerunt. Optat. lib. 1.

§. XIV.

Schisma inchoatum propagatur.

Soluto Concilio, adhuc Carthagine positi, præcesserunt se epistolis suis, quas Synodales vulgo vocant, ad omnes Africæ Ecclesiæ liuore dictante conscriptas: quibus indubie, vniuersa quæ gesta fuerant complexi; criminibus, quorum ipsi erant rei, Cæcilianum sociosque decolorarunt: eo fine, vt & infamiam suam in silentium mitterent, & alios exauctorasse videri iustissimè possent. Opt. l. 1. Aug. l. de rnit. Eccl. c. 25. Epist. 162.

Episcopi, Ecclesiæque procul positæ, fidem litteris exemplò comodantes, ratam Cæciliiani damnationem, & Maiorini surrogationem habuerunt. Saluâ enim conscientiâ, litteris Concilij crediderant: neque enim ab hominibus, de aliis hominibus, aliquid incredibile dicebatur. Sed posteaquam illi furiosam pertinaciam, usque ad dissensionem sacrilegam contra totum orbem Christianum contentiose obstinatissimâ perduxerunt; atque innotuit bonis fidelibus, quos à Cæciliiano alienauerat falsa criminatio; viderunt se, si in illâ communione persisterent, non iam de quodam homine, vel de quibusdam hominibus, sed de Ecclesiâ toto terrarum orbe diffusâ, prauum habere iudicium: adeoque maluerunt Christi Euangeli, quam Collegarum Concilio credere.

Itaque illis relictis, mox ad Catholicam pacem multi & Episcopi, & Clerici, & populi redierunt. Nonnulli etiam bona voluntatis, per carnalem caliginem, etiam post confirmatum contra Ecclesiam Dei malignorum furorem, in illâ dissensione diutius errauerunt. Quidam quoque & apertissimæ veritati, malo studio contradixerunt. l. de rnit. Eccl. c. 25.

Quare hi, Carthaginense exemplum secuti, dum ad Cæciliiani communionem Episcopi redeunt, alios, qui Maiorini partes sectarentur,

rentur, in suis urbibus Episcopos elegerunt, & multò maximè schismatica propagarunt. Iam enim hāc animorum dissensione factum est vt in omnibus propè ciuitatibus Episcopi geminarentur: quorum alij Majoristæ, siue, pars Maiorini; alij Cæcilianistæ dicebantur. Sed hi, partis nuncupationem abhorrentes; non aliud, quām Catholici dici, & esse voluerunt: vt eis idcirco hoc nomen peculiare propriumque manserit.

Denique vt nihil ad summam secessionis decesset, nouas etiam Basilicas exstruere cœperunt, & separatis conuenticulis orare. *Optat. l. 3.* In hoc Carthaginenses præiuere ceteris. Nam cùm Cæcilianum totius plebis, vt diximus, studio communictum, Basilicā suā exturbare posse desperarent; procurantibus Numidis, maximèque Donato Cassensi, impensas autem (vt simile vero est) suppeditante Lucillā; amplam sibi Basilicam erexerunt: quod ceteri mox alibi secuti.

Atque hic seditioni turbulentique apud Carthaginem Concilij (vti Augustinus appellat, *l. de ynit. Eccles. c. 25.*) finis exitusque fuit.

§. XV.

Contra Schismaticos Cæcilianus se tuetur.

Sed neque interea rebus suis Cæcilianus indormit. Quapropter & ipse ad Africanas plerasque Ecclesias, quas aduersus eiusmodi calumnias, robustiores norat, litteras mittit, *l. l. cont. Parm. c. 3.* quibus hostium suorum impudentiam aperit: oratque ne suam prius communionem deserant, quām sint redditi omnium certiores: paratum enim se, ad ea quæ obiecta sunt respondere.

Eodem arguento scribit ad Romanum Pontificem: ad vicinas Hispanias, ac præsertim Hosium Cordubensem Episcopum, celebrem tum famā virum. His iij litteris moti, in Cæciliiani communione permanerunt: eiusque rei testes, reciprocè ad illum, non ad Maiorinum miserunt. *Epist. 162.*

§. XVI.

§. XVI.

Schismatici, cùm Pontificem Romanum seducere non possunt, quemdam ibi è suis Praesulem statuunt.

Porrò aduersarij hoc Cæcilianum facturum subodorati, anteuertere statuerant: atque in primis Romanum Pontificem suarum partium facere, antequam Concilium dissoluerent. Sed quia cornicuum oculos Cæcilianus confixerat, eorumque fraudem suā iam solertiā præuenerat; quoscumque illi studere comperissent, Cathedris suis excutere decreuerunt, æmulaſque erigere, vti iam Carthaginē fecerant.

Ac primū in Lucillæ possessiones, quas in Hispania obtinebat amplissimas, missus ex Africā quispiam est, qui colonis illic eius mancipiisque Episcopus præset. *I. 2. cont. Pet. c. vlt. l. de vnit. Eccl. c. 3.* Iussique omnes, Maiorini, quem ignorabant, communionem amplecti. Cui deinde mortuo, alium post alium, multis annis successorem dedere.

Romam verò missis initio furtim interuentoribus quibusdam, *I. de vn. bapt. c. 16.* qui Afris ibi paucissimis (quos circumuentos, suos fecerant) patrocinarentur; tandem Episcopum etiam petentiibus submisere Victorem Garbiensem: *Opt. I. 2.* qui Cirtensi Concilio nuper, & Carthaginensi iam interfuerat, non postremus aut segnis schismatis adiutor. Visa enim bella idoneaque res, in vrbe totius orbis principe, partis suæ Cathedram habere: quâ nimirum viderentur Romanæ Apostolicæque Sedi communicare. Maximi id esse momenta, & phalerarum instar ad populum.

Garbiensis ergo in Vrbem vt venit; præter paucissimos, vt dixi, Afros, atque adhuc erraticos, nec gregem ibi, neque caulam habuit. Optati verba sunt: Erat ibi filius sine patre, tyro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, Episcopus sine populo. Neque

enim grex aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta & quod excurrit Basilicas, locum Romæ vbi colligerent non habebant. *Opt. l. 2.*

Quare cùm intra mœnia templum nouo Episcopo nullum esset; necessarium habuit, speluncam quandam in monte extra urbem, septo communire, ibique conuenticula agere. Hinc dicti Montenses: *Opt. l. 1.* Quo nomine Rome notiores, quām partis Maiorini, aut, quod postea sunt appellati, Donatistæ, Augustinus ait, *bat. 69.* Nonnulli eos, simili ad campum allusione, Campates & Campenses dixerunt: *Hieron. cont. Lucifer.* alij à Rupe, Rupitas siue Rupitanos. *Epiſt. 165.* *l. de vnit. Eccl. c. 3.*

Ad hunc modum habere Donatistarum præsules Roma coepit, sed pauculos, neque nisi ex Africâ missos. Defuncto Victori, datus successor Bonifacius Ballitanus: hinc Encolpius: deinde Macrobius, cuius Gennadius meminit *l. de Script. Eccl. c. 5.* post hunc Lucianus: sextus denique Claudianus. Tot enim ad sua tempora Optatus enumerat, *l. 2.* Augustinus contra Petilianum scribens, ait eum libro suo De vnicō baptismo, quem sibi refellendum sumit, Interuentorum ad id usque tempus, catalogum perduxisse; *l. de vn. bapt. c. 16.* sed qui, quoque suerint, haud repetit.

Sanè horum Antistitum postremum fuisse Felicem, ex Actis Collationis Carthaginensis docet Franc, Balduinus: qui Romanæ Vrbis cladem fugiens, Collationi superuenit, cui se ambitiosè ingerere conatus est. Atque hic Donatistarum Rome finis: neque dissimilis in Hispaniâ, vbi cessisse irruentibus Vandalis, & in Africam rediisse, certò crediderim. Verūm hæc postea euenerunt.

Vt verbo absoluam, rebus omnibus ex animi sententia confessis, probeque instituto schismate; Numidæ Carthagine discedunt, mutto auro graues, quod in omnium bulgas Lucilla liberaliter effuderat.

§. XVII.

*Donatus à Casis nigris, exsculptum schisma
polit & perficit.*

Domi positi, totā cogitatione vigilarunt, vt sponsam quam foras eduxerant, speciosissimam facerent. Incubuit in hoc præ ceteris Donatus Casensis, schismatis totius princeps atque architectus.

Et primò, vt videri illegitima Cæciliiani ordinatio posset; legem, siue habito Concilio fecerunt, siue imperante consuetudine esse dixerunt, vt Africanarum regionum principes Episcopi, ab aliis eiusdem gentis principibus ordinarentur. *Collat. 3. t. 16.* In hanc perinde Cæciliandum impegisse.

Porrò autem vt Felicem Aptungitanum, qui Cæciliiani ordinatio ni præfuerat, traditionis reum peragerent; Acta quædam publica, Ingentio cuiusdam loci scribâ corrupto, qui ad epistolam Cæciliiani, (alicuius ibi de Magistratu) non pauca adieccrat, adulterarunt: quæ postea falsitas in iudicio deprehensa est, vt dicemus infrà.

Iam verò vt ne vacillarent quæ Cæcilianus ipse patrasse debuerat, putè siue negasse, siue exhiberi vetuisse Martyribus in custodia cibum; diligenter asseruandas putarunt quasdam Mensurij litteras ad Secundum Tigisitanum, quibus id confici non obscurè existimabant. Quod vt tantò probabilius euaderet, Cæciliandum Mensuriumque Tradidores esse dixerunt, infectis hoc fine Martyrum gestis, Saturnini, Dativi, Felicis, Ampelij & aliorum, qui sub Anulino Proconsule Carthagine passi fuerant: in quibus Tradidores ambo suisse memorantur, induciturque Cæcilianus, Mensurij iussu carceris obsidere fores, & impeditre ne quod humanitatis officium detentis Martyribus inferretur. Exstant hæc Acta cum Optato nouissimè edita.

Quin etiam fingere aliquando non dubitarunt, se Carthagine existentes, cùm cogitarent culpam Cæciliani, ne schisma fieret, quoquo modo velle sopire; dedisse quedam Interuentorem populo suæ communionis apud Carthaginem constituto, antequam Maiorinus aduersus Cæciliandum ordinaretur: hunc verò Interuentorem ab eis

qui Cæciliiano fauebant, in suo conuenticulo occisum : Epist. 163. Cupientes nimirum non plebem tantummodo, sed etiam Cæciliandum, violentia & effusi sanguinis infamia aspergere, atque ita omnem à se inchoati schismatis inuidiam amat.

Has fabulas ut populo placere vidit Donatus Casensis ; hæresin repente schismati coniunxit. Gerebat animo errorem, quem fundarat Agrippinus, firmauerat Cyprianus : iterari ea Sacra menta debere, quæ tum hæretici, tum schismatici contulissent. Quare cùm Cæcilianum, ciue communione coniunctos, ab Ecclesiâ submouisset ; haud difficulter obtinuit, ut quodcumque Sacramentum dedissent, irritum haberetur & inane. Hinc quotquot à Catholicis abducere potuit, & suos facere ; denþ bæptizabat, Chrismate vngebat, Ordinabat. Vtrum ex communi suorum, an priuatâ solummodo opinione, incertum. Satis constat vniuersam Majorini partem non id statim ab initio amplexam, imò corrigere voluisse.

§. XVIII.

Alterum Schismaticorum Concilium frequentissimum.

Anno
308.

ETENIM firmatis iam vt cumque rebus, alterum Carthagine Concilium egit, longè frequentissimum: in quo fuerunt (ut ex Commentariis Tichonij Donatiste Augustinus refert) ducenti septuaginta Episcopi: habitumque ait quadragesimo anno ante tempora Macariana, id est anno Christi CCC. VIII. Epist. 48. Nam quid in eo sit gestum, subdit ex eodem Tichonio: Videlicet per septuaginta & quinque dies, postpositis omnibus præteritis, limatam esse sententiam, atque decretum, ut Traditoribus immensi criminis reis, si baptizari noslent, pro integris communicaretur. Deuterium etiam Macrinensem Episcopum Communionis vestræ, dicit Traditorum plebem congregatam Ecclesiæ miscuisse: & secundum statuta illius Concilij à ducentis & septuaginta Episcopis vestris facti, fecisse cum Traditoribus unitatem: ciue Deuterio post hoc factum, iugiter communicasse Donatum: Nec solùm huic Deuterio; sed etiam vniuersis

vniuersis Maurorum Episcopis, per quadraginta Annos : quos dicit usque ad persecutionem pet Macarium factam, Traditoribus sine baptismo communicasse. *Ita August. ex Tichen. Epist. 48.*

Quidquid sit, non inhæserunt hisce decretis posteriores Donatistæ : sed Sacraenta à Catholicis collata strenue obstinateque iterarunt, priusquam eis miscerentur : ut hinc factum videatur, quod huius Concilij tametsi celeberrimi, numquam vel leuiter mentionem iniecerint, quin potius voluerint penitus esse sepultum ; vbi contrà, primum illud à se Carthagine habitum, sèpenumero produxerunt, tamquam aliquod suæ sectæ Palladium.

CAPVT II.

CONSTANTINVS IMPERATOR
CAVSAM CÆCILIANI ET DONATI COGNOSCIT.

§. I.

Maxentij cades.

INTERA Romani Maxentij tyrannidem ac flagitia pertæsi (qui & Annis toti Africæ adeò grauis incubuerat infinitis oneribus exactiōnī. 311. & busque, vt eam funditū perdere ac delere voluisse, non frustra sit 312. dictus; *Nazar. in Panegyr. Constant.*) occultis nuntiis ad liberandam rem publicam, Constantinum, in Galliis quintum Imperi sui annum agentem, inuitant.

Is hanc in rem per se pridem intentus, bellum contra Maxentium libens suscipit: & Crucis Christi cælitū ostensæ præsidio, terna ipsius per Italiam castra, biennij spatio vbi profligarat; cum Româ progressum, fundit tandem fugaque.

Igitur Maxentius dum se in urbem, veluti in tutissimam arcem recipere cogitat, victorisque manus euadere; in casles incidit, quos hosti

hosti tetenderat. Ponte liquidem, quem ex iunctis lirtribus paullò suprà Milium fecerat, soluto, lapſu equi in gurgitem demersus, cumque thoracis pondere grauaretur, limo & vligine haustus est. Cadauer ægrè repertum.

Constantinus Romam triumphans ingreditur, recisumq[ue] Maxentij caput, ac pilo impositum, per urbem circumfertur. Quod deinde Imperatoris iussu in Africam, ad eam permulcendam, transmissum est: ut, quam maximè viuus afflixerat, laceratus exploreret. *Nazar.*
in Panegyr.

S. II.

Pax & libertas data Christianis.

Constantinus mox ad Rempublicam componendam, & afflictissimam Christianorum causam erigendam conuersus, tum suâ tum Licinij auctoritate (quem datâ sorore in uxorem, affinitate sibi iungere cœperat) legem pro Christianis edit: quâ, rescissis priorum aduersus eos Imperatorum edictis, plenam exercenda suæ religionis libertatem, ac quæcumque siue priuatim siue publicè erepta nomine fuerant, restitui iubet.

Ad hæc litteras ad Maximinum, barbarâ crudelitate per Orientem in Christianos grassantem scribit, quibus extinctum Christi ope Maxentium, & quæ deinde secuta sunt, significat: in primis autem benevolum, quem gerat erga Christianos animum: hunc ut sequatur, vehementer se optare.

Certè Maximinus haud obloqui ausus, persecutionem sistit. At vero his minimè contentus Imperator, euersas passim Basilicas, propriis etiam sumptibus instaurat: ed mox prouectus, ut Sacrorum ministris totique Clero, æternâ lege immunitatem sanciret.

S. III.

§. III.

*Constantini littera, & liberalitas erga
Cæcilianum.*

Verùm, cùm non sufficeret piissimo Imperatori solis eiuscemodi edictis benevolentiam testari: magnam insuper pecunia vīa in varias Ecclesiæ pauperumque necessitates distribuendam, Episcopis direxit.

Neque sanè Africam prætereundam putauit, quam, ob res illic antea perturbatissimas, singulari studio procurasse, colligi haud obscuris argumentis potest. Quapropter scribit ad Anulinum Proconsulem, latasque à se leges mittit, iubetque seruari: item ad Cæciliandum, cui magnum auri pondus, ad vsu Ecclesiæ destinat. Hoc si nondum sufficiat, mandat, vt à possessionum suarum procuratore, quantum libet voluerit vtrrà exposcat: simulque admonet, vt si quis ab Ecclesiâ populum eius auertere conetur; ad Proconsulem & Vicarium Præfectorum deferat, quibus præsentibus iniunxerit, vt eiusmodi homines cohibeant compescantque.

Quibus Donatistas haud dubiè perstringit: de quorum factione audisse iam aliquid ab Osio poterat, quem cum nonnullis aliis Episcopis ad eò habebat præsentem, vt abique illius consilio, in Ecclesiasticis præsertim caussis, nihil agitaret.

Et licet alias complures Constantini litteras, Christianorum res spectantes, recitet Eusebius; tum verò vnam alteramque hîc exhibere voluimus, lucem non exiguum toti historiæ allaturas.

Constantinus Augustus, Anulino Proconsuli Africæ.

Salve Anuline, nobis cumprimis obseruande. QVONTAM multis argumentis constat Religionem, in quâ sumus, & perfectus cultus sanctæ & cœlesti Dei potentiaz debitus omnind consistit, negle-
ctam & contemtam, magna pericula attulisse: eandemque sancte au-
gustæ obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori
prosperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus felicitatem,

„ diuinâ beneficentiâ illud largiente, apportasse: Visum est, vt illi ho-
 „ mines, qui debitâ cum sanctimonîâ, & assiduâ legis diuinæ obserua-
 „ tione, sua ministeria huic diuinæ religiōni excolenda impertunt,
 „ Anuline honoratissime, pro laboribus suis digna præmia reportent.
 „ Quare eos qui in Prouinciâ tuæ fidei concretâ, in Ecclesia Ca-
 „ tholica, cui Cæcilianus præst., huic sanctæ religiōni sedulò inser-
 „ uiunt (quos Clericos nominare solent) ab omnibus omnino com-
 „ munibus & ciuibus rerum publicarum ministeriis immunes & so-
 „ lutes volo: vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegam & pro-
 „ fanam prolapphonem, que in eiusmodi negotiis accidere solent, à
 „ cultu Diuinæ Maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla mole-
 „ stiâ, propriæ legi obsequium præstent. Qui quidem cùm sacrum
 „ Numen summo honore & veneratione prosequantur; incredibile
 „ est quantum reipublicæ adiumenti videantur allaturi. Vale Anuli-
 „ ne venerande. Euseb. I. 10. Hifl. 6. 7.

*Constantinus Augustus, Cæciliiano Episcopo Cartha-
ginensi, salutem.*

„ QUONIAM visum est nobis, per omnes Prouincias Africæ, Numidiæ
 „ & Mauritanie, certis quibusdam legitimæ & sanctissimæ Religionis
 „ Catholicæ ministris, in sumtus communes aliquid suppeditare; litte-
 „ ras ad Vrsum virum Nobilissimum, Quastorem nostrum in Africâ
 „ dedi, & ei significauit ut tria millia φόλεις, tuæ grauitati numeranda
 „ curaret. Tu igitur quando prædictam pecuniæ summam recipien-
 „ dam curaueris; omnibus qui in schedâ ad te ab Osio missâ ante scri-
 „ pti sunt, has pecunias dispergiri iubeto. Quod si aliquid ad istud meum
 „ in hac re erga omnes hos institutum cumulatè explendum deesse a-
 „ nimaduertas; ab Heraclidâ nostrarum possessionum procuratore, au-
 „ dacter & absque hæsitatione, quod necessarium fore putaueris, postu-
 „ les velim. Nam illi coram imperavi, ut si quid pecuniæ tua Graui-
 „ tas ab eo peteret; absque dubitatione vlla tibi numerandum
 „ curaret.

„ Et quoniam accepi quosdam homines, non animo satis recte com-
 „ posito & constituto, populum à sanctissima & Catholicâ Ecclesia,
 „ malâ & perniciosa corruptelâ velle auertere; scias velim me Anulino
 „ Proconsuli, quin etiam Patrio Præfectorum Vicario, cùm præstd
 „ apud

apud me essent, talia mandata dedisse, vt, cùm in reliquis omnibus, tum in hoc maximè curam diligentem ponerent, & rem eiusmodi si fortè acciderit, nullo modo negligerent. Quapropter si quos homines in eo furore & amentiâ inhærescere perspicias, abiecta omni cunctatione, Iudices quos dixi, adito, & hoc idem illis reserto, vt illi in hos, sicut coram mandaui, animaduertant. Dei Optimi Maximi numen te in multos annos conseruet. Euseb. l. 10. c. 6.

Est autem *Φόλιον*, vel *follis*, cuius Constantinus meminit, certa pecunia mensura & modus, quemadmodum Talentum, Libra, Marca, vt videre est apud Suidam, Epiphanius & alios. Ex quibus præterea apparet, triplicis generis fuisse *Folles*, aureos, argenteos, æreos. Ut verò hoc loco intelligentur aurei, à Constantino donati Cæcilio, nec non à Lucillâ in Carthaginensi Synodo, Episcopis; ita argentei esse videntur, de quibus l. 11. Cod. Thcodof. de *Suaris*, quæ porcinæ pretium in singulas libras, senis follibus definit: vt hi planè coincidere videantur cum stuferis sive assibus nostratibus: ærei denique, de quibus Augustinus l. 22. de *Ciuit. Dei* c. 8. vbi pauper quidam ad memoriam viginti Martyrum pro ueste deprecatus, pisces, quem fôrs pelagus eiecerat, vendidit trecentis follibus: quo, annulique in pisco reperti pretio, lanam futuræ uesti comparauit. Alij follem, pro sacculo accipiunt, certam pecuniaë summam continente: vt singuli nimirum folles, singuli sint sacci: horum verò singuli, certas designataisque summas in numerato habeant. Quomodo fortasse intelligendi sunt auctores, qui follem, pecuniaë mensuram & modum esse dicunt.

§. IV.

Erumpunt Schismaticorum odia.

Constantinus rebus per Italianam & Africam compositis, acceptoque Germanici tumultûs ad Rhenum nuntio; eodem quo venerat impetu in Barbaros mouit: prolatus Imperium, vt ait Panegyrista, à Tusco Albulâ, ad Germanicum Albim.

Anulinus interim visis Constantini litteris, quod in mandatis ha-

hebat, exsequitur, & suas Cæciliāno porrigit. Simul atque eliminatum est earum argumentum; Cæciliāno, vt par est credere, Imperatoris pietatem ac munificentiam, eiusque erga se studium & fauorem deprædicante, grauiter exarsere aduersarij: dolentes Cæciliānum sibi præferri, ciusque potius, quām suorum communionem, à Constantino honorari. Quare cūm frenderent non obscurè, de Cæciliāno accusando consilium capiunt: sperantes videlicet falsis rumoribus, temporum iam diuturnitate firmatis, famæ sibi vetustatem patrocinaturam, illi præiudicaturam. Epist. 162.

S. V.

Schismatici Proconsulem implorant.

ADiunctā sibi non exiguā plebis suæ, atque honoratorum aliquantulā turbā, Proconsulem adeunt: Cæciliānum in multis accusant, ob quæ nuper in Carthaginensi Concilio, Episcopatu sit deiectus, quamquam eum per vim tenere pergit: pacem idcirco cum eo habere non posse.

Offerunt binos libellos. Quorum alter, qui crimina Cæciliāni continebat, in alutā, subscriptus ita: Libellus Ecclesiæ Catholicæ criminum Cæciliāni, traditus à parte Maiorini. Alius sine sigillo, cohærens eidem alutæ, datus die decimo septimo Kalendas Maias, Constantino Aug. III. Col. Epist. 68. quo Imperatoris super hāc re iudicium postulant.

Posterioris supersunt hæc, quæ Optatus recitat, extrema verba:
 „Rogamus te, ô Constantine, optime Imperator, quoniam de genere
 „iusto es, cuius Pater inter ceteros Imperatores persecutionem non
 „exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia: (nam in Africā in-
 „ter nos & ceteros Episcopos, contentiones sunt.) Petimus, vt de
 „Galliā nobis iudices dari præcipiat Pietas tua. Date à Luciano,
 „Digno, Nassium, Capitone, Evidentio, & ceteris Episcopis partis Do-
 „nati. Optat. I.1.

Anulinus Donatistis fortasse, quām Catholicis æquior, Ethnicus
 quippe & Christianorum illic paullo antè acerrimus persecutor, Li-
 bellos

bellos suscepit, cumque litteris suis Imperatori transmisit, deferentibus, ut appetet, memoratis Donatistarum Episcopis. l. 1. cont. Parm. c. 9. Relationis huius exemplar exstat apud Augustinum, quod quia plurimum lucis rebus presentibus allaturum est, opera pretium fuerit exhibere.

Anulinus Proconsul Africæ.

SCRIPTA cœlestia Maiestatis vestræ, accepta atque adorata, Cœcilia-
no & his qui sub eo agunt, quique Clerici appellantur, deuotio par-
uitatis meæ insinuare curauit: eosdemque hortata est, vt Vnitate
consensu omnium factâ, cum omni omnino munere indulgentiâ
Maiestatis vestræ, liberati esse videantur Catholici; custoditâ san-
ctitate legis, debitâ reverentiâ diuinis rebus inseruant. Verùm post
paucos dies, exstiterunt quidam adunatâ secum populi multitudine,
qui Cœciliiano contradicendum putarent, quique fasciculum in alu-
tâ signatum, & libellum sine signo obtulerunt dicationi meæ, atque
impendiò postularunt, vt ad sacrum & venerabilem Comitatum no-
minis vestri dirigarem: quæ manente Cœciliiano in statu suo, subie-
ctis eorumdem actis, quod cuncta Maiestas vestra possit dignoscere,
paruitas mea dirigere curauit Epist. 68.

§. VI.

Constantinus Melchiadi Papæ cauſsam Cœciliani committit.

L Egati in castra venientes, ut primùm ad Imperatoris conspectum
admissi sunt, legationis suæ cauſsam exposuerunt, litteris Pro-
consulis, vnâ cum libellis supplicibus, porrectis. Quos vbi perlegit
Imperator, Christianissimâ voce, ad legatos ait: Petitis à me in sa-
culo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium exspectem. Op-
tat. lib. 1.

Quamobrem non ausus ipse iudicare; Episcopale negotium Epi-
scopis, ut competentibus legitimisque Iudicibus, committendum ex-
istimauit. Et quamquam Gallicanos illi petiissent; attamen viderunt

iam tum intellexisse Constantinus, ad cuius maximè tribunal materia pertineret: quam perinde ad Melchiadē, Romanæ Ecclesiæ eâ tempestate Pontificem, per litteras transmisit: iubens ut partes inter ipse cognoscat & iudicet, itemque componat. Epist. 166.

Nè nihil autem Schismaticis concessisse videretur; tres illius attatis celeberrimos euocat è Galliâ viros, Maternum Agrippinensem, Rheticum Augustodunensem, & Marinum Arelatensem Episcopos, ut Melchiadi hac in causâ cognituro & iudicaturo adsidenteant. Opt. l. 1.

Hæc dum aguntur, nouæ ab Anulino Proconsule litteræ superueniunt, quibus significat dissidia magis indies gliscere: adeoque opus esse formâ legitimi iudicij, quâ præsentes sint & actor & reus, omni quidem morâ postpositâ: sicut & necessitas Ecclesiæ exigebat.

Litteras itaque Constantinus ad Anulinum in Africâ scribit, ut Cæcilianum & accusatores eius, Romam transire iubeat, ad scitis vtrimeque, quos vtraque pars oportunos sibi putauerit denis Episcopis, aliisque ad causam necessariis: addens, ut statu die, coram eius Vrbis Episcopo, controuersia quæ inter ipsos est, & audiatur & finiatur.

Eos Anulinus conuentos (cùm datos Iudices recusare Donatistæ nulli auderent) quod iusserat, Imperatori, facturos respondit. Collat. 3. c. 12. Sed præter Cæciliiani & Donati Casensis, nomina ceterorum ignorantur. Constantini Epistola ad Melchiadē sic habet,

Constantinus Augustus Melchiadi Episcopo Romanō, Salutem.

„ QVONTAM eiusmodi litteræ complures, ab Anulino clarissimo „ Africæ Proconsule ad me missæ sunt, in quibus constat Cæcilianum „ Episcopum ciuitatis Carthaginensium à quibusdam collegis suis in „ Africâ ordinatis Episcopis, multis de rebus in crimen vocari: & illud „ mihi permolestum videtur, ut in his prouinciis, quas diuina prouidentia vtrō ac sua sponte sub meum subiunxerit Imperium; & in „ illis locis in quibus crebra hominum frequentia versatur, non modò „ multitudo ad deteriora deflectat & distrahat dissidiis, sed Episcopi „ etiam discordiam inter se ipsi exerceant; Visum est mihi, ut idem Cæcilianus,

cilianus, cum decem Episcopis, qui illum reum facere videantur, & decem aliis quos ipse sua litis diiudicationi necessarios existimauerit, Romam nauigio traiciat: vt ibi coram vobis, & Rheticio etiam, & Materno & Marino collegis vestris, quos eâ de causa Romam matutare iussirim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, vt nostis, postulat. Atque vt de omnibus hisce plenissimam, accuratissimamque notitiam possitis habere; exemplaria litterarum ad me ab Anulino missarum, litteris meis subscripta, aduersus prædictos collegas misi: quas cum vestra Grauitas perlegerit, exquisitè ponderabit quo modo, quâvè ratione lis illa, quam suprà diximus, diligentissimè rectisimèque dirimatur, & ex iurius præscripto tandem aliquando absolvatur: quandoquidem illud vestrum studium minime latet, me tam ruerentiam sancte & Catholice Ecclesie tribuere; vt velim eos nullum generare schisma, nullam discordiam ullo in loco omnino relinquere. Summa magni Dei Maiestas, vos, honoratissimi viri, multos annos conseruet. Enseb. l. 10. c. 5.

§. VII.

Melchiades Cacilianum absolvit.

Melchiades acceptis Imperatoris litteris, alios præterea Episcopos ex vniuersa Italiâ, quindecim numero, futuros assessores adsciscit. Erant hi Merocles Mediolanensis, Florianus Cæsenensis, Zoticus Quintinensis, Stemnus Ariminensis, Felix Florentinus, Gaudentius Pisianus, Constantius Fauentinus, Proterius Capuanus, Theophilus Beneuentanus, Sauinus Terracinensis, Secundus Prænestinus, Felix à Tribus tabernis, Maximus Ostiensis, Euandrus ab Ursino, Donatianus à Foro Claudi. Optas. l. 1. Iam & Gallicani Episcopi, præstituto die aderant: Cæcilianus item, & donatus Casensis, ambo numero suorum stipati.

Itaque Constantino III. Licinioque Coss. sexto Nonas Octobris, qui dies in feriam sextam incidebat, Concilium agitari cœptum, in domo Faustæ in Laterano. Vbi confidente Melchiade, ceterisque octodecim, causa Donati & Cæciliiani in medium missa est. Opt. l. 1.

Et

Et ante omnia in personas accusatorum , de more inquisitum , forentē habiles ad id , & legitimæ . Hic enim constituit , diacono adhuc Cæciliiano , Donatum , qui nunc schismatis Carthaginensis auctor est , aliud ibidem schisma fecisse : rebaptizasse præterea nonnullos : & lapsis quibusdam , sacræ ordinationis manus iteratò imposuisse : Donato ne hæc quidem negare auso , tametsi poenam grauissimam merebantur , vetarentque in alium dicere .

Verumtamen ne tam causæ dissidentiâ auctorem reiicere , quæ siue iure , siue lege , Cæcilianus videretur ; iubet proferre quæ parauerat . Congerit crimina non pauca : atque illud in primis fere septuaginta Episcoporum Carthagine Concilium , cuius sententiâ damnatus , & Episcopatu suo dejectus sit Cæcilianus . Respondet is , insciando crimina : absentem inauditumque se ab æmulis atque coniuratis condemnatum : quod ut ne sibi fraudi noctumentoque sit ; omnia iura clamare .

De criminibus igitur Donatus docere iussus , deficit . Adstabant in Concilio decem Episcopi , quos Imperatore præcipiente Donatus adduxerat , tamquam futuros adiutores suos : qui interrogati , quid sentirent ; ingenuè fatebantur , nihil se certum exploratumque nosse , quod officere Cæciliiano queat : Optat . l . I . Aug . Coll . 3 . c . 12 . Maiorini partem , multa confuse criminari , quæ nec determinatam personam , nec liquidum testimonium habeant . Testes interim qualescumque ex Africa venisse ; verum operâ Donati , à iudicio esse subtraemos . Epist . 162 .

Quare producere eos iussus , primò facturum se recepit : cumque moras neceperet , iussus iterum iterumque , non testes solummodo , sed & semetipsum , veritus damnationem , subducere Concilio cœpit . Epist . cit . & Coll . 3 . c . 12 . Ita ipso facto docuit , Casis Nigris Antistitem se esse : quando neque visus postea in Concilio est , neque ausus accedere .

Cum ergo restare nihil præterea videretur , quæ ut pro Cæcilia non ferretur sententia : Donatus nonnullos subornat , qui denuntiationis libellum , contra Cæcilianum offerant . Eam ob rem noua de integro cœpta cognitio agitari : cumque multa quidem essent obiecta , nihil probatum ; causam Melchiades terminandam duxit , collectisque assessorum opinionibus , omnium consensu sententiam pronuntiavit .

I. Et

I. Et primò, criminazione omni Cæcilianus absolvitur: atque integrò statu, in Ecclesiasticâ communione retinendus firmandusque decernitur. *Optat. l.1. Aug. Epist. 162.*

II. Concilium septuaginta Episcoporum Carthagine ab inimicis ipsius nuper habitum, rescinditur & aboletur. *Coll. 3. cap. 17.*

III. Donatus à Casis nigris in Numidiâ Episcopus, tum quia schismatis totius auctor, tum quia sacrilegâ temeritate Baptismi Ordinisque Sacraenta repetere ausus esset, damnatur, & Episcopatu suo deiicitur. *Opt. l.1. Aug. Coll. 3.c.1. Epist. 162.*

IV. Ceteris eiusdem accusationis & dissensionis consortibus, si resipiscere vellent, proposita venia: quin & integer status permittus iis, qui à Maiorino in schismate ordinati essent: cā lege, ut quibuscumque in locis duo reperirentur Episcopi, quos dissensio geminasset; is confirmaretur, qui prior esset ordinatus: alteri autem eorum, plebs alia regenda prouideretur. *Epist. 162.*

Sententia profectō quā nulla æquior, innocentior, integrior, magisq[ue] prouida & pacifica cogitari finguè posset. Quare lubet h[ic] cum Augustino in Melchiadis laudem exclamare: O virum optimum! ô filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis! Conferte nunc istam paucitatem cum illâ multitudine Episcoporum: neque numerum numero, sed pondus ponderi comparete: hinc modestiam, inde temeritatem: hinc vigilantiam, inde cœxitatem. H[ic] nec mansuetudo integritatem corrupit, nec integritas mansuetudini repugnat: ibi autem & furore timor tegebatur, & timore furor incitabatur. *Epist. 162.*

S. VIII.

Non acquieuerē Schismatici.

Q Vamquam post tam pacificum moderamen Episcopalis iudicij, omnis contentionis pertinacia debuisse extingui; *Epist. 68.* non potuit tamen improbitas ratione placari. Quare Schismatici non iam Cæcilianum modò, sed & Romanos iudices accusare & criminari cœperunt. Quomodo enim potest malus litigator laudare Iudices,

Y

quibus

quibus litigantibus vicitus est ? Epist. 166.

Et coram Imperatore quidem quemadmodum eis detrahere co-
nati sint , mox audiemus : in vulgus autem non sunt veriti spargere ,
corruptos à Cæciliiano fuisse . l.3. cont. Crescon . c.61. Melchiadem por-
rò , eorum posteri plurimis calumniis prosciderunt , traditionis diui-
norum Codicum & Thurificationis crimine aspergere ausi : l.1. cont.
Parm. cap. 5. ideoque iudicem in eâ causâ legitimum non fuisse . Quod
in Collatione Carthaginensi cùm obiecissent ; probare iussi , minimè
potuerunt : inanissimas licet vanissimasque nebulas , ex quibus nescio-
gestis , in pariete depingerent . Collat. 3. c. 18. & l. post Collat. c. 12. & 13.

Nam si verum id crimen norant , cur sibi præjudicarunt ut apud ta-
lem Iudicē causâ agere inciperent ? Cur non potius ante cognitio-
nem , hanc aduersus eum exceptionem opposuere ? Aut cur non saltem
postea quâm causâ ceciderant , vici , iratiq[ue] obiciendum hoc ci-
apud Imperatorem putarunt ?

Neque enim vnum insimulasse Melchiadem contenti , alios præter-
ea complures eiusdem ordinis Pontifices , simili Traditionis ac
Thurificationis labore macularunt , quos omnes generaliter incredibi-
libus , vt inquit Augustinus , calumniis sunt infectati : l. de vn. bapt. cap.
16. & l.2. cont. Petil. c. 92. tamque infensum infestumque aduersus A-
postolicam Sedem animum induerunt , vt eam , pestilentia Cathé-
drām , eodem Augustino teste , appellare non dubitarint . l.2. cont. Pe-
til. cap. 51.

Ita admissum semel odium , animi lucernam extinguit . Verūm
quia hæc postea acciderunt ; Romano Concilio terminato , Melchia-
des de exitu eiusdem , missâ ad Imperatorem relatione , eum certio-
rem omnium fecit .

§. IX.

Melchiadis iudicium accusant.

Anno
314.

Sed Donatistæ minimè cessandum rati , ad Constantinum profi-
ciscuntur . Grauiter ibi de iudicibus queri , totamq[ue] causâ actio-
nem eleuare , & reprehendere . In primis Episcoporum , qui cognitio-
ni præ-

ni præfuerant, minorem fuisse numerum, quām negotij totius gravitas postulabat. Præcipitasse deinde iudicium, re non satis cognitā atque perspectā. Nonnullos etiam inter eos fuisse, qui, quod sentirent, liberē eloqui non sint ausi. Denique non omnia se dicere permisso: atque inter cetera, quod Felix Aptungitanus Episcopus, manifestus Traditor esset: à quo cùm Cæcilianus foret ordinatus, nullo modo Episcopum esse posse. Orare igitur se, vt alios, pluresque iudices statuat, qui cognitam denuo controuersiam terminent. Epist. 162. & 166. l.de vn. Bapt. t. 16. Epist. Constant. ad Cresc. Syracus.

§. X.

Causa Felicis Aptungitani.

Constantinus, quamquam de Episcoporum integritate iudicio- que minimè dubitaret, adeoque nouā cognitione nihil opus es- set: attamen cùm Donatistæ nullum interpellandi finem facerent, Felicis traditionem inuidiosissimè exagitantes; vt seditionisrum homi- num quomodolibet ingenia placaret, cessit tandem eorum improbi- tati, facere pollicitus quod postulassent.

Verumtamen primum omnium ad Aelianum Africæ Proconsul- lem scribit, hancque ei Felicis causam, remotis omnibus necessitatibus aliis, publicè examinandam committit. Aelianus diligentissimè seuerissimāque cognitione habitā, Felicem Episcopum innocentem, atque ab omni obiecta Traditionis criminē alienum deprehendit: tum verò Ingentij, scribæ illic publici, pessimam fraudem: qui à Do- natistis, vt simile vero est, emtus, ad Alfij Cæciliānī, Magistratus Ap- tungensis, epistolam pluribus additis, eam corrupcrat. Quamobrem veritatis exprimendæ causā, quæstioni subiectus Ingentius, vngulis cœperat vexari: tortusque fuisset; ni properè Ziquensium ciuitatis Decurionem se proclamans, in carcerem esset receptus, donec consultus Imperator super eo respondisset. Epist. 162.

Exstat Proconsularis sententiæ, quā purgatus atque absolutus est Felix, quædam apud Optatum pars, sed plenior apud Augustinum; his verbis: Ex professione Cæciliānī (erat is Magistratus ciuitatis^{ic}

„ Aprungitanæ) qui Acta falsa esse dicit, & epistolæ plurima addita;
 „ manifestum est, quâ voluntate hæc gesserit Ingentius : & ideo recipi
 „ pietur in carcerem : est enim arctiori interrogationi necessarius. Felicis
 „ cem autem religiosum Episcopum, liberum esse ab exultione instru-
 „ mentorum Deificorum, manifestum est, cum nemo in eum aliquid
 „ probare potuerit, quod religiosas Scripturas tradiderit vel exusserit.
 „ Omnia enim interrogatio subscripta, manifesta est, nullas Scriptu-
 „ ras Deificas vel inuentas, vel corruptas, vel incensas fuisse. Hoc Actis
 „ continetur, quod Felix Episcopus religiosus, illis temporibus nec
 „ præsens fuerit, neque conscientiam commodauerit, neque tale aliquid
 „ fieri iussit. l.3. cont. Cresc. c. 70. Contineturque Actis purgationis Cæ-
 „ ciliiani & Felicis, quæ integra in lucem produxit Pithæus, cum Optato editis.

Gesta hæc sunt Volusiano & Aniano Coss. decimo quinto Kalen-
 das Martij; proximo post Romanum iudicium anno. l. post. Collat.
 cap. 33.

§. XI.

Causa Ingentij decurionis, falsarij.

I Mperator, post acceptam de Felicis innocentia Ælianii Proconsuli
 relationem, ad Probianum successorem ipsius mox scribit, iu-
 beturque ad se Ingentium transmitti: ut Donatistarum improbitas, à
 quibus indies lacescebat, illo præsente ac coram posito, comprimi
 coërcerique posset. Exstat huiusc rescripti exemplar, non uno loco
 apud Augustinum, estque tale:

*Imperatores Cæsares, Flavius Constantinus Maximus, & Va-
 lerius Licinianus Licinius, ad Probianum
 Proconsulem Africæ.*

ÆLIANVS prædecessor tuus, merito, dum vir perfectissimus Verus
 „ Vicarius Praefectorum tunc per Africam nostram, incommodâ vale-
 „ tudine vteretur, eiusdem partibus functus, inter cetera etiam id nego-
 „ tiuum

tium vel inuidiam quæ de Cæciliiano Episcopo & Ecclesiâ Catholica videtur esse commota, ad examen suum atque iussionem, credidit esse reuocandam. Etenim cùm Superium Saturianum, & Cæcilianum, Magistratum Aptungitanorum, & Saturninum Excusatorem, & Callidum iuniorem eiusdem ciuitatis Curatorem, atque Solonem seruum publicum suprascriptæ ciuitatis, præsentes esse fecisset, audentiam præbuit competentem: adeò ut cùm Cæciliiano fuisse obiectum, quod à Felice eidem Episcopatus videretur esse delatus, cui cùm diuinarum Scripturarum proditio atque exustio videretur obiecta; innocentem de eo Felicem fuisse constituerit. Denique cum Māximus Ingentium decurionem Ziquensium ciuitatis, Epistolam Cap. ciliiani ex duumuiris falsasse contenderet; eundem ipsum Ingentium suspensum, actis quæ suberant peruidimus, & idē minimè tortum, quod se decurionem Ziquensium ciuitatis esse asseverauerit; unde voluimus eundem ipsum Ingentium, sub idonea prosecutione ad Comitatum meum Constantini Augusti mittas, vt illis qui in præsentia rum agunt, atque diuturnis diebus interpellare non desinunt, audibilibus, & coram assidentibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliiano Episcopo inuidiam comparare, atque aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet ut omisis, sicuti oportet, eiusmodi contentionibus, populus sine dissensione aliquâ, religioni priori cum debita veneratione deseruiat. *l.3. cont. Cresc. c. 70. & Epist. 68.*

§. XI.

Schismaticorum perniciacia.

Hac tam evidenti Ordinatoris Cæciliiani purgatione, cùm ora Donatistis penitus clauderentur; à solitis calumniis expetierte præsidium, dicentes Iudicem gratiâ fuisse corruptum: vbi nihilominus constabat Felicem fuisse absentem. Quapropter id ipsum in Collatione Carthaginensi repetendum existimauit: primûm addentes, suppositas fuisse personas: lac deinde Felicem absentem non recte fuisse absolutum. *Collat. 3. 04. 24.* non cogitantes alia de causâ Felicem potuisse absentem esse: imò magis ad declarandam Felicis innocen-

tiam profuisse, quod absens fuerit absolutus, quia gratiae suspicio, si praesens esset, potius oriretur. Collat. 3. cap. 24.

Sed aliam interim, eamque duplicem, contra iudicium hoc, sibi aliquando in priuatâ collatione obiectam reprehensionem, meminit Augustinus: quod nimis haud debuerit Episcopus Proconsulari, sed Episcopali iudicio purgari. Quasi verò Proconsul Aelianus hanc sibi cognitionem articiperit, ac non potius ab Imperatore impositam sit executus. Quamquam & Donatistæ ipsi, causa huius Imperatoris iudicem poposcerint, imò ad eum, vt ipso audiemus, ab Episcopis prouocauerint,

Altera criminatio erat: nimis severam ac terribilem in materiâ Ecclesiastica questionem habitam fuisse: ed quod Ingentius in equo leo suspensus, propè fuerit vngulis vexatus. Sed numquid absenti Felici id imputari debuit, aut praesens etiam contradicere potuit, ne tantâ diligentia vel severitate quereretur, cum eius caussam inueniendam Cognitor agitaret? Quid enim aliud fuisse, nolle sic queri, quam de criminis confiteri? Epist. 162.

Ad extremum summâ erat impudentia, quod, cum hæc Acta obliuione sepulta Donatistæ existimarent, auli sint aliquando commissi, Felicem in hoc Proconsulari iudicio, à Vincentio nescio quo, de Traditione fuisse coniunctum: quod Cresconius Augustino obiecit. L. 3. cons. Crescon. c. 69. Contrarium enim patet ex Actis, quæ etiamnum legi, antè diximus.

S. XIII.

Synodus Arelatensis in causa Cæciliani à Constantino indicitur.

H Is ita gestis in Africâ, Imperator ad proximas Kalendas Augusti, cum alias Ecclesiasticas ab caussas, tum verò ad Cæciliani & Donatistarum disputationem controversias, Arelate conuentum indicit, evocatis quamplurimis Italiæ, Hispaniæ, Galliæque Episcopis: I. I. cont. Parm. cap. 5. inter eos & Christo Syracusano in Sicilia, hisce litteris:

*Constantinus Augustus Chresto Syracusano Episcopo
Salutem.*

IAM D V D V M cùm nonnulli improbo & peruerso animo, à sancta[“] religione, & cælesti Euangelij doctrinâ ac potentia, & à Catholica[“] Ecclesiæ opinione desciscere cœperint; cupiens equidem eiusmodi li-[“] tes ac controversias inter vos ortas dissoluere, ita scripsi, vt missis à[“] Galliâ quibusdam Episcopis, quin etiam ex Africa aliis aduersarum[“] partium accersitis, qui inter se maximâ cum pertinaciâ & animorum[“] contentjone digladiantur, & Episcopo Romano etiam coram, hoc[“] dissensionis quidquid videatur, possit illis præsentibus accuratâ diju-[“] dicatione in rectam viam deduci. Verùm quoniam (sicut vsu venit)[“] quidam tum salutis suæ, tum veri cultus, qui sanctissimæ Christi re-[“] ligioni debetur, penitus obliti, adhuc priuatas inimicitias exercere, &[“] graues similitates gerere non desinunt, dum nolunt aut Còncilij iudi-[“] cio iam facto acquiescere, dumque definitè affirmant, paucos admo-[“] dum fuisse qui suas ipsorum sententias palam in Concilio profere-[“] bant; sique ipsi cùm non omnia quæ ante quæri debuerant, accuratè[“] quæsita essent, ad iudicium dandum properè & valde celeriter festi-[“] nabant, atque ex his omnibus ea fieri contigit, vt tum illi ipsi quos[“] fraternum & concordem animorum consensum inter ipsos retinere[“] oportuerat, turpi, imò nefariâ & impia dissensione discordent; tum[“] aliis hominibus, qui mentes à sanctissima religione alienas habent, an-[“] sam ludibrij & irrisioñis præstent. Idcirco mihi sedulò prouidendum[“] erat, vt illud, quod post iudicium anteà pronuntiatum, suâ sponte[“] componi & tranquillari debuerat, etiam iam tandem multis præsen-[“] tibus Episcopis, exitum & finem confequatur.

Proinde quoniam plurimos Episcopos, ex locis diuersis & propè[“] infinitis, in urbem Arelatenium ad Kalendas Augusti conuenire[“] mandauimus; Tibi etiam per litteras significandum putauimus, vt[“] acceptâ rhedâ publicâ à Clarissimo viro Latroniano Siciliæ condu-[“] ctore, duobus item aliis Episcopis ex sede secundâ, quos tu ipse tibi[“] maximè deligendos iudicaueris, tibi in societatem adscitis: quin et-[“] iam tribus famulis, qui vobis inter vias ministrent assumptis, ad eum[“] diem in loco præscripto, aliis occurras: quò per tuam Grauitatem, &[“] consentientem sententiam reliquorum qui cōde commeant, hoc dissi-[“] dium quod hactenus improbè ob turpes & cœlestas concertationes[“] continua-

„ continuatum fuit, simulatque ea, quæ ab utraque factione Episcoporum (quos similiter adesse mandauimus) auditæ fuerint, possint, licet sero, ad debitam religionem, fidem & fraternalm concordiam, alii quando reuocari. Deus omnipotens in multos annos te nobis seruet, incolumem. Euseb. l. 10. cap. 5.

Litteras eiusdem tenoris ad reliquos Metropolitanos Episcopos, quorum arbitrio duo alij eiusdem prouinciae deligerentur, Constantinum dedisse, existimandum est: quos omnes ad Concilij locum adduci voluit, datis Prouinciarum Præsidibus Tractoriis, pro sumptibus it: r. eris è publico. Exstat enim aliarum exemplar litterarum, quas Imperator ad Ablauium dedit, vt Africanos Episcopos eodem adduci procuret, concessis etiam schismatis auctoribus, non aliter atque Catholicis, Tractoriis, vt tum appellabant: quæ diplomata erant, quibus euocati à Principe cursu publico vtebantur, adscriptis statibus, id est diuersoriis & mansionibus ubi reciperentur. Litteras ad Ablauium, Lector reperiet inter eas quas Pithaeus edidit, & Optato adhærent, vna cum aliis, quibus ad se primùm missos ex Africâ Schismaticorum Legatos, Luciañum, Capitonem, Fidentium, Nassutum &c. sumptu suo Constantinus in Africam remisit.

S. X I V.

*Synodus Cæcilianum denuò absoluit, Donatum
denuò condemnat.*

EX diuersis igitur Prouinciis Arelatem conueniunt ducenti Episcopi, quemadmodum post Augustinum l. 1. cont. Parm. cap. 5. testatur impressè Isidorus: vt adeò depravatum videri possit Adonis Chronicon, quod sexcentos perhibet adfuisse. Nec defunt argumenta, quibus Concilio præsedisse existimari Silvester Papa possit, qui defuncto Melchiadi successerat. Quod nihilominus alij sic explicant, vt per Legatos absens ipse præsederit, vt ex Actis Concilij appetat.

In Synodo tam celebri, tamque numerosâ, tota rursus Africana causa diligentissimè discutitur: Cæcilianus innocens declaratur, Donatus

Donatus non impudens tantum, sed multorum etiam magnorumque criminum reus peractus, totius Concilij sententiâ damnatur.
Epist. 162.

Absoluto itaque Cæciliiano, ut tam effræni calumniandi audacie obuiam iretur; seuerissima illicet Patribus conscripta lex est, hisce verbis: De his qui falso accusant fratres suos, placuit eos usque ad exitum non communicare: sed falsum testem, iuxta Scripturam, impunitum non licere esse. *Conc. Arlat. can. 14.*

Ad vindicandam porrò Ecclesiæ disciplinam, alij nonnulli Canones confecti: qui quoniam schismatis origini sunt affines, haud debent præteriri. De his, inquiunt, qui Scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vafa Dominica, vel nomina fratum suorum; placuit nobis, ut quicumque eorum ex Actis publicis fuerit detectus, non autem ex suspicione famæ, vel verbis solis, ab ordine Cleri amouetur. *Can. 13.* Iam, si iidem aliquos ordinasse fuerint deprehensi: & si in his quos ordinauerunt, ratio subsistit; non illis obsit ordinatio. *ibid.* Et: Quoniam multi sunt, qui contra Ecclesiæ regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere; non admittantur, nisi Actis publicis docuerint omni se suspicione carere. *cod. can.*

De Afris, qui propriâ suâ lege vtuntur vt rebaptizent; placuit ut si ex hac heresi aliqui ad Ecclesiam venerint, interrogent eos nostræ fidei Sacerdos Symbolum: & si peruidenter in Patre & Filio & Spiritu sancto eos baptizatos, manus tantum eis imponant, vt accipient Spiritum sanctum. Quod si interrogati, non responderint hanc Trinitatem, baptizentur. *can. 8.*

Et hæc quidem ad Donatistarum partim schisma, partim hæresin pertinent: postquam tam evidentem veritatis manifestationem non pauci Episcopi, errorem atque delictum suum agnoscentes, ad Cæciliiani communionem transferunt. *Epist. 68.* & *Collat. 3. cap. 19.*

§. XV.

Donatus cum suis à Synodo ad Constantinum appellat.

Verum tamen Donatus Casensis, cum aliis nonnullis, in priore perucaciā & improbitate persistens, à Concilio sententiā ad Imperatorem ausus est prouocare. Epist. 46. 162. 165. 166. 167. 171. & l. 2. cont. Petil. c. 92.

Ipse verò Papa Silvester euadere non potuit, quin communem cum Melchiade Traditionis & Thurificationis, apud horum posteros, columnam subiret. l. de vn. bapt. c. 16.

Quod interim Rheticius Augustodunensis, Maternus Agrippensis, & Marinus Arelatensis, qui Romæ Concilio interfuerant, huic iterum assederunt; non sic intelligas velim, ut eamdem rursus caussam iudicarint: sed aut instructionis suggerendæ gratiâ, aut rerum aliartum, quæ tum Ecclesiæ totius bono sanctitæ sunt. Ob hoc enim Cæciliiani quoque nomen Aetis synodalibus subscriptum legitur.

Constantinus vbi Donatistas à Concilio sententia ad se prouocasse cognouit; grauissimè exarsit, eosque detestatus in hæc verba prostrupit: O rabida furoris audacia! sicut in caussis Gentilium fieri solet, appellationem interposuere. Epist. 162. Opt. l. 1.

Non eo quidem inficias, hæc prout nunc apud Optatum leguntur, post iudicium Romanum dicta à Constantino videri. Sed quoniam Donatista non tam eo tempore appellarunt, quam minorem iudicium numerum, iudicijque præcipitationem caussati sunt; (ut ex literis Constantini patet, quas suprà ad Chrestum exhibuimus hoc fine, viderique idem potest in aliis ad Ablauium; in quibus placide, & absque exclamatione vlla caussas quas diximus recensens, aliud iudicium Arelate decernit:) Optatus verò, præterquam quod à Donatistis miserè sit interpolatus, multis siue expunctis, siue transpositis, (ut illustrator eius sollertiaffimus Franc. Baalduinus obseruauit) haud meminerit iudicij Arelatensis, neque Constantini postea; verisimi- lius

lius est exclamasse nunc Constantinum , quando mirâ peruicaciâ turbulentos Donatistas, hoc Arelatensi iudicio minimè contentos vidit, vt colligitur Epist. 162. & apertè testatur Augustinus, qui iudicium Romanum, accusasse Donatistas ait , & ab Arelatensi appellasse. l. 2. cont. Petil. 6. 92.

Quapropter huc referenda sunt Constantini litteræ, inter Pithæanas, ad Episcopos Catholicos, vt ad suas Provincias finito concilio reuertantur : in quibus Schismaticorum proteruiam , iisdem verbis quæ nunc retulimus ex Optato, castigat : & incipiunt : *Aeterna & religiosa, &c.* Et alia data ad Catholicos in Africa , hoc modo : *Quod fides debuit , &c.*

§. XVI.

Constantinus ipse cauſsam cognoscit , & Cæciliandum absoluīt.

ET quamquam Constantinus importunam appellandi libidinem Anno non tantum reiicere, sed pecuniariâ etiam multâ castigare potuisset ; (vt Valentinianus postea latâ lege decreuit, in Chronopio Episcopo, qui septuaginta Episcoporum iudicio damnatus appellaverat Praefectum Vrbi ; l. 19. Cod. Theod. quor. appell. non recipend.) nihilominus passus est sibi persuaderi, vt actum ageret, & ipse cognosceret : Veniam, vt inquit Augustinus, à sanctis Antistitibus postea petiturus. Epist. 162.

Romam igitur partes accersit : ibi se cauſsam auditurum. cuius rei testis est Epistola, quæ sequitur.

Constantinus Augustus Episcopis.

ANTE paucos quidem dies, iuxta postulatum vestrum, hoc mihi placuerat, vt ad Africam reueteremini , vt illic omnis cauſsa , quæ vobis aduersus Cæcilianum competere videtur, ab amicis meis quos elegiſsem , cognosceretur , atque finem debitum reciperet. Verū diu mihi cogitanti, & in animo meo non immeritò voluenti , id potissimum vilum est , vt quoniam scio quosdam ex vestris turbulentos

„ satis & obstinato animo, rectum iudicium & integræ veritatis ratio-
 „ nem minimè respicere, ac per hoc venire forsitan, vt si ibidem cognos-
 „ scatur, non vt condeceret & veritatis ratio expostulat, res finem acci-
 „ piat: atque aliquid tale eueniat nimiâ vestrâ obstinatione, quod &
 „ diuinitati cœlesti displiceat, & existimationi meæ, quam semper illi
 „ batam cupio perseverare, plurimùm impedit; placuit mihi, sicut
 „ dixi, vt Cœcilianus iuxta prius tractatum, huc potius veniat, quem
 „ credo juxta litteras meas mox adfuturum. Polliceor autem vobis,
 „ quod si præsente ipso, de uno tantum criminе vel facinore per vos-
 „ metipso aliquid probaueritis, id apud me sit, ac si vniuersa que ei
 „ intenditis, probata esse videantur. Deus omnipotens perpetuam tri-
 „ buat securitatem. ita Constantinus.

Verumtamen cum Cœcilianus istuc, quâ de caussâ incertum, non
 occurrisset; interpellatus à Donatistis Constantinus, Mediolanum
 vt sequantur, præcepit. Ibi tum eorum se nonnulli subtrahere cepe-
 runt, indignati fortasse, quod non eos imitatus, præcipiti sententiâ
 absentem damnaret. Quod ubi prouidus Imperator cognovit; reli-
 quos ab Officialibus custoditos, Mediolanum fecit peruenire.

Quod cum & Cœcilianus venisset; Constantinus mirabili diligentia,
 cautela, & prouisione, cognitâ caussâ, Cœcilianum innocentissimum,
 Donatistas improbissimos iudicauit. Epist. 162. Acta hæc fuere vt ap-
 paret, Sabino & Ruffino Coss. Eodem enim anno, quarto Idus
 Nouembris, Constantinus totius iudicij exitum sententiam
 que ad Eumalium, Vicarium Prefectorum in Africam prescri-
 bit, vt eius operâ in omnium illic notitiam perferatur: l. post Coll.
 t. 33. asserens inter partes remotis arbitris omnibus se cognouisse, &
 innocentem Cœcilianum, illos calumniosissimos compelisse. Coll. 3.
 cap. 19. Commemorans etiam, in Arelateni Oppido pro Cœciliiano
 factum Episcopale iudicium: cui iudicio licet iam plurimi ex dissen-
 sione consenserint; reliquis tamen adhuc resilienteribus & discordan-
 tibus, iniectâ nimirum appellatione, coactum se inter partes de re to-
 tâ iudicare. ibid. Subdens denique: In quo iudicio peruidi, inquit,
 Cœcilianum virum omni innocentia præditum, ac debita religionis
 suæ officia seruantem, cique ita vt oportuit seruientem: nec ullum in
 eo crimen reperiri potuisse ibidem apparuit, sicut absenti fuerat ad-
 versariorum suorum simulatione compositum. l. 3. cont. Cresc. t. 71.

§. XVII.

Cæci pertinaciâ & odio Donatistæ ad calumnias consugiunt.

Ita triplici iudicio purgatus est & absolutus Cæcilianus: totidemque sententiis damnati percussique Donatistæ, odio nihilominus malitiaque cœci, in pristinâ improbitate & dissensione obstinati permansere; eamdemque in posteros, veluti iure hereditario transfuderunt: adeò ut supinam hanc pertinaciam non vereatur Augustinus non tantum cum diabolo comparare; sed etiam superiorem facere, dum ait: Puto quod ipse diabolus, si auctoritate iudicis', quem vtrò elegerat, toties vinceretur, non esset tam impudens ut in eâ causâ persisteret. Epist. 167.

Consumitis igitur iam tribunalibus omnibus, cùm Donatistæ neminem haberent quem appellare possent; quod vnicum restabat, ad calumniarum prælidiū conuersi, Imperatorem quem sibi iudicem antea poposcerant, criminari cœperunt, prauis suggestionibus aures eius inflatas. Coll. 3. c. 19. quin & gratiâ corruptum fuisse iactantes. l. 1. cont. Parm. c. 6. l. 3. cont. Cresc. c. 6.

De Osio porrò Cordubensi Episcopo, cui totum imputabant, pessima, plurimaque indigna conferebant. Questus enim de eodem Parmenianus aliquando fuit, quod Cæciliiano auxilium præstisset, ut ad eius communionem, sanctorum & illibatorum numerus (ita suos appellans) cogeretur: sed huic impietati fidem seruorum Dei integrum restitisse. l. 1. cont. Parm. c. 5. neque id sanctè mirum, aut ab Osij moribus ingenioque videri debere alienum; ut qui deinde ob crimina flagitiaque sua fuerit à propriis collegis in Hispaniâ damnatus: tametsi posteriore iudicio ab Episcopis Galliæ, sed Osij fraudibus circumuentis, sit absolutus. cod. l. c. 4.

At verò in Collatione Carthaginensi, dum Constantini iudicium frustrâ facere conantur; assuerunt cum auditio postea Ingenuo, quem ad se paullò ante transmitti iussérat, latam prius sententiam retractasse. Collat. 3. cap. 23. & 24. Epist. 152. l. post Collat. cap. 31. 32.

¶ 33. Sed eam calumniam facillimum erat conuellere.

Nam quo pacto , misso ad se Ingentio , sententiam resorbuit Imperator, quam tantò pòst latam esse constat , quàm de Ingentio mitendo ad Probianum Proconsulem scriberet: putà annis duobus , atque octo penè mensibus ? *I. post Coll. c. 33.* Quamquam & caussam, cur præsentem Constantinus habere vellet Ingentium , satis ipsæ litteræ loquuntur. Vnde dubium non est, quin & Arelate auditus sit Ingentius, & exhibita Felicis Aptungitani purgatio.

Atqui impudentiâ maiore scribere deinceps gloriarique non sunt veriti, quod Cæcilianum Donatus Carthaginensis (quem Ecclesiæ illius ornamentum, & Martyrialis gloriae virum appellarunt, vt pòst dicimus) apud Imperatoris cognitionem , reum fecerit conuiceritque, imò damnatum in exilium trudi procurarit. *I. post Coll. cap. 16. Epist. 50.* Ita nimirum calumniam calumniâ, ne perplueret, pars Donati pertexit.

C A P V T I I I.

FVRORIS DONATISTARVM INITIA.

§. I.

Donatista Catholicos Basilicâ suâ exuunt.

Interea in Africam reuersis iis, qui se Imperatoris iudicio subduxerant, Basilicam quam in Constantina ciuitate Numidiæ, Constantinus erigendam curauerat, depulsis Catholicis occupauerunt. Catholici , Christianâ patientiâ superantes iniuriam, omnemque tumultuandi occasionem exosi ; id solum ab Imperatore expetierunt , vt in loco fiscali, aliam Basilicam ædificari permetteret. Collaudata eorum modestiâ Constantinus, voti compotes effecit : vt patet his litteris. .

Constan-

Constantinus Victor, Maximus ac triumphator semper Augustus: Zeuzio, Gallico, Victorino, Sperantio, Ianuario, Felici, Crescentio, Pontio, Victori, Babbutio, Donato Episcopis.

Cum summi Dei, qui huius mundi auctor & pater est, cuius beneficio vitam carpimus, cælum suspicimus, humanâ etiam societate gaudemus, hanc voluntatem esse constet, vt omne humanum genus in commune consentiat, & quodam societatis affectu quasi mutuis affectibus glutinetur; non dubium est hæreses & schismata à diabolo, qui caput est malitia, processisse, &c. Deinde post aliquammulta, Acceptâ igitur Epistolâ sapientia & grauitatis vestræ, comperi hæreticos siue schismaticos, eam Basilicam Ecclesiæ Catholice, quam in Constantinâ ciuitate iusseram fabricari, solitâ improbitate inuadendam putasse, & frequenter tam à nobis, quam à iudicibus ex nostra iussione commonitos, & reddere quod suum non erat noluisse: vos autem imitatores patientiæ Dei summi, eorum malitiæ placidâ mente, ea quæ vestra sunt relinquentes, & potius locum vobis inuicem alium fiscalem scilicet, poscere.

Quam petitionem more instituti mei libenter amplexus sum, & statim ad Rationale competentes dedi, vt domum bonorum nostrorum transgredi faciat, cum omni iure suo ad domum Ecclesiæ Catholice, quam promptâ liberalitate donaui, ac vobis tradi protenus iussi: in quo tamen loco sumtu fiscali Basilicam erigi præcepi. Ad Consularem quoque scribi mandaui Numidiæ, vt ipse in eiusdem Ecclesiæ fabricatione, in omnibus sanctimoniam vestram iuuaret. Lectores etiam Ecclesiæ Catholice, &c.

§. II.

*Schismaticos Constantinus pénis
coercere statuit.*

CETERUM Imperator, tantâ Donatistarum improbitate tot euidentibus indiciis notâ, vbi nihilominus in dissensione animo obstinato perdurare sensit; æquissimo zelo succensus, quos vincere longanimitate non poterat, seueritate aggredi statuit. Legem itaque condit, quâ primùm Basilicas eis omnes admit: conuentus inire prohibet: Episcopos resipiscere nolentes in exilium eiicit: atque vniuersim facultates conuictorum omnium, & vnitati pertinaciter resistentium, fisco vindicat. Epist. 48. 68. 166. libro 2. cont. Pe-til. cap. 92.

Neque his contentus, eos, qui Cæcilianum tam calumniosè ac procaciter accusarant, in primis autem Donatum Casensem, totius schismatis architectum, capit is damnat. Quod dum Parmenianus, Osio Cordubensis Episcopo suggestente factum fuisse ausus est aliquando criminari; hoc ab Augustino responsum accepit: Quin etiam audet conqueri (Parmenianus) quod eos Constantinus ad campum, id est ad supplicium duci iussit, qui vieti apud Ecclesiasticos Iudices, nec apud ipsum quæ dicebant probare potuerunt, & adhuc in sanctæ Ecclesiæ præcisione sacrilego furore ferebantur: & hoc cum tamquam immaniter iussisse Hispano Osio suggestente criminaatur, suspicionibus videlicet suis semper damnando inauditos. Quasi verò non humanius ac probabilius alijs crediderit, Osio tamquam Episcopo suggestente potius factum, vt in leuiorem coercitionem, quamvis immanissimi sceleris, id est sacrilegi schismatis, sententiam flecteret Imperator. l. l. cont. Parm. c. 7.

Ex quibus perinde constat, capitalem quidem sententiam in Cæciliani accusatores latam; sed ne executioni mandaretur, Osium intercessisse: non quod foret iniqua; sed mansuetudini Ecclesiastice, in tali causâ personisque, leuior aliqua censura conueniret. Quam enim Legem illam non damnarit Angustinus, intelligi ex sequentibus posse,

test, dum ait : Quid enim non iustè patiuntur , cùm ex altissimo Dei præsidentis , & ad caendum ignem æternum flagellistalibus admonentis iudicio patiuntur , & merito criminum , & ordine potestatum ? Priùs enim probent se non esse hæreticos vel schismaticos : tum demum de indignis pœnis suis, liuidam emitant vocem, tum demum se audeant , cùm mali aliquid patiuntur, veritatis Martyres dicere . l.t.
cont. *Parm. cap. 8.*

S. III.

Eius exemplum Imperatores postea secuti.

Quare hoc Constantini iudicium ac legem cùm filij eius, tum qui deinde secuti sunt Imperatores Catholici, quoties contra Donatistas erat agendum , in oculis habendam , imitandamque duixerunt : *Epist. 48.* vt non ob aliud de Constantino Donatus grauissime questus sit , totamque facti inuidiam in Cæcilianum protruserit : postlerique ipsius omnem sæculi principatum despexerint contemserintque, magno fastu occidentes: Quid Christianis , cum Regibus sæculi? Quid Ecclesiæ cum Imperatore ? Quid Episcopis cum palatio ? l.2.
cont. *Petri. cap. 92.*

Atqui meminisse debuerant ; priores se Cæcilianum ad Imperatorem detulisse , eiusque tribunal implorasse. Nunc si quod exitium innocentii fuerant machinati , id iuste Dei iudicio recidit in caput ipsorum ; cæque foueâ sorbentur , quam alteri secerant; quis obsecro querimoniam eorum audiat , quis doleat vicem? Eadem nimirum ratione , qui Prophetam olim Danielem inimici damnauerant , criminari eundem possent , quod leonum rabiem in se conciuissent , cui innocuum conabantur obiicere . l. post *Coll. cap. 31.*

Nam si Donatistis accusantibus atque superantibus , contra communionem Cæciliiani Imperator tale aliquid decreuisset ; prouisores Ecclesiæ , defensores pacis & unitatis nominari vellent. Cùm verò in eos , qui vtrò accusantes nihil probare potuerunt , nec oblato sibi gremio pacis , quo correcti exciperentur , consentire voluerunt ; ab Imperatoribus talia decernuntur ; indignum facinus clamitatur : ne-

minem ad vnitatem esse cogendum: malum pro malo reddendum nemini esse contenditur. Quid hoc est aliud, quam quod de Donatistis Donatista ipse Tichonius scripsit: Quod volumus, sanctum est? Epist. 48. & 167. Ad alios itaque motus, qui tum in Africâ excitati sunt, transcamus.

§. IV.

Donatista Imperatoriis Edictis peiores, & in se crudeles redditii.

Nam cum de Imperialis iudicij exitu intellectum in Africâ est, immò edicta legesque contra Donatistas non promulgari tantummodo, sed in executionem mitti cœperunt; ibi tum infanire ac furere, clamantes conscientiis suis vim inferri: inuitos se ad Cæcilianni & Traditorum communionem, quos probare nemo bonus posset, compelli: alienis peccatis violenter inuolui, hocque pacto innocentiam suam maculari ac pollui: in summâ, dum ad sacrilegia per vim cogantur, nouam à Christiano Principe, & inauditam haec tenus persecutionem instaurari. Eapropter Deum hominesque palam obtestari, vitam sibi potius, quam tantæ impietatis consensum, eripi pauciros.

Nec stetit intra verba ferocitas, sed, veluti indictâ persecutione, ad Martyrium se quisque præparare, alterumque hortari: Iudicibus carnificibusque se offerre: votis omnibus mortis supplicium adire. Attentis omnibus quorsum euaderet repentina vælania, præsertim cum nullus ad mortem Donatistis persecutor instaret; nouum ecce & inauditum haec tenus facinus aggrediuntur.

Quo loco sciebant à Paganis agi frequentissimos Sacrificiorum conuentus, eò inermes agminatim conuolant: non vt idola euertant, sed ab Idolorum cultoribus interficiantur. Nam si acceptâ legitimâ potestate, prius illud facere voluissent; si quid eis accidisset, possent qualcumque nominis Martyrum habere umbrâ: sed ad hoc solùm veniebant, vt integris Idolis ipsi perimerentur. Itaque dum tanto numero, veluti sacra eorum turbaturi, accedere conspicuntur; facile in-fidelium

fidelium in se manus & arma vertére: adeoque propè nullo consilij sui dato signo irruentes, in oppositos se gladios & venabula ingerunt, & configuntur.

Dum autem sēpius hæc agunt; ingens patrata cædes & laniena fuit: tam frequens & vñitata; vt non in ludum aut iocum, sed in religionem iam quoque verteretur. Etenim singuli quique valentissimi iuuenes, Idolorum cultores, quis quot occideret, ipsis Idolis tamquam hostias quasdam vouere consuecant. Epist. 50. & libr. 1. cont. Gaud. cap. 28.

Quidam etiam se trucidandos armatis viatoribus ingerebant: percussuros eos se, nisi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnumquam & à Iudicibus transeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus vel ab officio ferirentur. Vnde & quidam illos sic illusisse perhibetur, vt eos tamquam percutiendos ligari & dimitti iubaret, atque ita eorum impetum incruentus & illæsus euaderet. Epist. 50. Nec defuere qui percussores pecuniâ conducerent, teste Optato libr. 3.

Sed vbi qui ferire eos vellent, deesse cœperunt; stultissimâ Martyris gloriæ cupiditate dementati, rabidas in se manus conuertere ausi, triplex potissimum mortis genus elegerunt, quo perirent: dum se alij per abrupta montium deiicere; alij in aquas put eosque desilire; alij denique flammis se dare sunt aggressi. Hic enim mori volentibus quotidianus erat inter eos ludus: l. 1. cont. Gaud. c. 37. à laqueo interim sollicitè abstinentes, quod Traditor Iudas eo periisset; ipsis vero omnem cum Traditoribus societatem, usque ad ipsum supplicij genus, auersarentur. tod. l. & c.

Quare tam insignem cærimoniam posteri eorum religiosè seruabant. Hinc illud est Petilianî improperium: Laqueo Traditor periit: l. 2. cont. Pet. cap. 8. Laqueum talibus dereliquit. l. 2. cont. eund. c. 49. Quasi nimirum qui Iudam ad laqueum impulit, non idem sit & Christo præcipitium persuadere conatus: non idem Gerasenorum porcos, in mare suffocandos egerit: non idem puerum lunaticum frequenter & in aquas, & in ignem miserit. Epist. 50. & l. 1. cont. Gaud. cap. 37.

Satanæ fraus hæc omnis consiliumque fuit: cui cùm se sacrilego schismate, & vñfano Ecclesiæ Catholice odio obstrinxissent; totos adhæc à Christi corpore atque unitate præcisos, in eius potestatem contradidissent; quid mirum, si, quod facere ad extremum solet, in

furorem eos , propriumque exitium fœdissimè egerit ; ceteros verò proritarit ad imitandum , dum crudelissimos sui homicidas , Martyrum honore coli procurauit?

S. V.

Constantinus in Africam cogitat.

IN terea fanaticorum hominum eiusmodi solempnes intemperias ubi Constantinus accepit, in Africam proficiisci ipse statuit: ut qui Gentilium in Christianos persecutionem sustulerat, non tantummodo nouam non videretur datâ occasione adoriri, sed ab inuicem dissidentes conciliaret. Apparet id manifestè satis ex litteris, quas eodem adhuc anno ad Celsum Vicarium misit, tametsi videantur principio mutilæ.

„ Celso Vicario Africæ. Perseuerare † Menalium eum quem iam dudum suscepereat infania, ceteros qui à veritate Dei digressi, errori se prauissimo dederunt, proxima etiam tuæ grauitatis scripta testata sunt: quibus inhærentem te iussioni nostræ, de merito seditionis ipsorum, eoquè tumultu quod apparabant, inhibitum esse memorasti, frater Carissime. Vnde quoniam ex eo patuit ipsos nefarias res cogitasse; quod enim cum statuisse inter ipsos & Cæcilianum, plenissime super allegationibus diuersis requirere, praesentiâ meâ susceptam fugam, subtrahere laborauerunt; hoc ipso turpissimo facto confessi, ad ea redire properare, quæ & antea fecerant, & nunc agere perseuerant. At cum constet, minimè vnumquemque propria penitus delicta lucrari, etiamsi paullisper eorum fuerit coercitio dilata; mandandum Grauitati tuæ duxi, vt interim quidem eosdem omittas, & dissimilandum super ipsos esse cognoscas: verum lectâ hâc Epistolâ, tam Cæciliiano quam iisdem palam facias, quod cum fauente pietate diuinâ Africam venero, plenissimè vnueris tam Cæciliiano, quam iis qui contra eum agere videntur, lecto dilucido iudicio demonstraturus sum, quæ & qualis summæ diuinitati sit adhibenda veneratio, & cujusmodi cultu delectari videatur. Adhibito etiam diligenti examine, ea quæ nunc aliqui exinde illecebris mentis ignorantiaque occultare

se putant; plenissimè sum reperturus, atque in lucem facturus venire “
eisdem personas, quæ res istiusmodi concitant, faciuntque ut non “
cum ea quā oportet veneratione summus Deus colatur, perdam at-“
que discutiam.”

Cumque satis clareat, neminem posse beatitudines Martyris eo “
genere cōquirere, quod alienum à veritate religionis & incongruum “
esse videatur; eos quos contra fas & religionem ipsam recognouero, “
resque violentos competentis venerationis deprehendero, sine villa “
dubitacione insanæ obstinationisque temerariæ faciam merita exitia “
persoluere. Scire itaque pro certoque habere debeant, ad plenissimam “
fidem, salute etiam teste inuocatâ, quod tam super plebe, quam super “
Clericishis qui primi sunt, sum diligentissimè quæliturus, idque iudi-“
catus quod verissimum & religiosissimum esse manifestum sit: de-“
monstraturus etiam iisdem, qui & qualis diuinitati cultus adhibendus “
sit. Nam nequaquam mē aliter maximum reatum effugere posse cre-“
do, quam ut hoc quod improbè fit, minimè existimem dissimulan-“
dum: cùm nil potius à me agi, pro instituto meo ipsiusque Principis “
munere oporteat, quam ut discussis erroribus, omnibusque temerita-“
tibus amputatis, veram religionem vniuersis, concordemque sim-“
plicitatem, atque meritam omnipotenti Deo culturam præsentare “
perficiam.

Hactenus Constantinus ad Celsum: sed cuius in Africam iter, oc-
currentibus aliis rerum caussis, hacque fortasse quam adducturi su-
mus, impeditum est.

§. VI.

Donati Casensis repetita audacia.

D Onatus siquidem, etsi ressuas in arcto positas, atque tantum non Anno
desperatas vidit; attamen vno adhuc & extremo audacia im- 317.
pudentiaque impetu erigere conatus est. Libellum cùm suo, tum
collegarum nomine conficit, Imperatori porrigendum. In eo à que-
rimoniâ exorsus, grauem quam ab Imperatore persecutionem susti-
neant, vehementer exaggerat: Epist. 152. sed quantumcumque magna

& intolerabilis foret; nunquam tamen se istuc adducendos , vt animo fracti , Antistiti ipsius nebuloni (Cæcilianum , quem nominare dignabatur , significans) communicent : tam fixam hanc sibi sententiam esse , vt extrema potius omnia sint passuri , quām eius se societate pollui sustineant . Coll. 3. cap. 21. l. post Coll. cap. 31. Orare se , vt latam nuper Legem Imperator rescindat , faciatque potestatem ad suos in Africam reuertendi . Optat. l. 1.

Constantinus perfecto libello , admiratus hominis impudentiam ; preces reiicit , neque responso dignatur . Aderat ei tum fortè Philumenus quidam , Donati suffragator , quemque pecuniā , vt credi par est , corruperat . Qui vbi constantiorem Imperatoris animum vidit , quām vt in Donatum posset inflectere ; suggesterit , vt bono pacis Cæcilianus quoque detineatur : nē cūm fuerit ad sedem suam reuersus , maior ibi dissensionum flamma suscitetur . Consilium in speciem bonum atque utile , sed fraudulentum & perniciosum : vt hoc pacto Cæcilianus videri posset non secūs atque alij relegatus : quemadmodum postea in Collatione Carthaginensi Donatistæ obiiciendum putarunt . Collat. 3. c. 20. l. post Coll. 6. 31.

Constantinus doli ignarus , approbato Philumeni consilio , Cæcilianum accersit : expositaque Donati , & collegarum ipsius proteruiā , ac deinde motibus qui tum erant in Africā exorti ; quodque hinc non sibi dumtaxat , sed toti Ecclesiæ queat procreari periculum ; auctor est vt cedat tantisper , seque in Italiam , Brixiae signanter (vbi hæc verisimiliter agebantur) continet , donec viderit quorsum animorum excitati fluctus euadant . Operam se daturum , vt existimationis & dignitatis ipsius ratio istic habeatur : simul etiam litteras ea de re Carthaginem missurum , nē quis hoc factum , secus atque habeat , interpretetur : denique id curaturum , vt si fieri possit , omnis discordia sopiaitur .

Cæcilianus Imperatoris sollicitudini ac prouidentiæ gratias agens , Brixiae , vti iussus erat , obhæret .

§. VII.

*Eunomium & Olympium Imperator legatos
in Africam mittit.*

In terra Constantinus de Donatistarum per Africam furore aliquantò certius per Proconsulem edoctus; ubi regionem eam, quam tot modis nuper afflictam recreare non nihil statuerat, tantù rursus calamitate, contra quam sperarat, videt inuolui; ægro animo esse, multaque secum agitare, quam potissimum ratione possit succurrere. Adhibitoque in eam rem Episcoporum, ut assolet, consilio, optimum censuit, si amoto Donato, ipsoque Cæciliiano ad aliam translato sedem, tertius Carthagine statuatur Antistes. Fore, ut sospitis hoc pacto discordiis, iterum pars illic vtraque coalescat, & ad unitatem reuertatur.

Vt hoc autem in transitu dicam, existimant hinc nonnulli Maiorino pridem defuncto Donatum Casensem Carthagine successisse, tametsi neque Optatus neque Augustinus istud expresserint. *Albaspin. obseruat. 3. in Optat.* Sed id alij statuant: neque enim necesse est, nos pergamus.

Imperator hisce consiliis fretus, duos magni nominis Hispanos Episcopos, Eunomium & Olympium, cum litteris in Africam ablegat, negotium ut optimè potuerint confecturos. Pontificis Romani conlensum accessisse, planissime credo.

Appulsi, in id gnauiter incubuerunt, ut Donatistas ad meliorem mentem, & Catholicam unitatem reducerent, sepositis omnium disfidorum veteribus caussis: polliciti alium in Cæciliiani locum surrogare, si animositate valescant pacem amplecti in commune vellent.

Verum Donatistæ tumultu ac seditione omnia compleentes, nihil pacifice agitari sunt passi. Fremebant Catholicæ Ecclesiæ nomen (quod possidere ipsi volebant) harere apud plebem Cæciliiani. Negabant deinde ullam, nisi restituto sibi Donato suo, concordia spem superesse.

Episcopi ubi & frustra se laborare, & nihilo utilius Cæcilianum amoueri

amoueri vident; rebus omnibus suo statu relictis, post multam contentionem pronuntiant: Ecclesiam esse Catholicam, quæ sit toto terrarum orbe diffusa: ei Cæcilianum communionis vinculo, cum suis esse sociatum, atque ab illa vicissim pro tali agnosci & suscipi: eam esse Romani & Arelatensis Concilij sententiam, ipsius Imperatoris iudicio denique firmatam: ideoque siue dissolui, siue in dubium vocari, haud posse.

Igitur Eunomius & Olympius, postquam Cæciliiani Clero palam communicassent, re infectâ vnde venerant redierunt. Optat. l. 1. Euseb. l. 2. de vit. Conf. cap. 64.

§. VIII.

*Nundinarius Diaconus, Siluani Cirtensis Epis-
copi, & Schismaticorum caussam prodit.*

Eodem ferè tempore casus quispiam incidit, quo res Donatistarum, arcanis quibusdam criminibus mutuâ contentione patefactis, vehementer afflictæ sunt. Siluano, quem Cirtensem nuper Antifitem factum diximus, erat Diaconus Nundinarius nomine; quem ille (quo merito cius, incertum) dignitate spoliatum excommunicarat. Nundinarius non ferens contumeliam, vicinis Episcopis queritur, restitui postulat: quod nisi assequatur, minatur palam facere complura, quæ altissimo silentio inuolui, Siluani intersit. l. 3. cont. Cresc. cap. 28. l. de vni. Eccl. cap. 18. Epif. 162. & 165. l. de gest. cum Emcr.

Tentatur per litteras (quarum aliquæ integræ, aliarum frusta existant in A&is) ab Episcopis reconciliatio: sed cum eam Nundinarius, terribiliter magis quam suppliciter exposceret; frustrâ id fuit. l. 3. cont. Cresc. cap. 28. Quamobrem non se purgare contentus, porrecto Episcopis libello, Siluanum de Traditione, sacrilegio, schismate & Simoniam accusat. Profert in publicum Carthaginensis conciliabuli, Lucillianæ nundinationis, atque initæ contra Cæcilianum conspirationis occultum mysterium: prodit etiam Cirtensis Synodi arcanum, in qua confessum Traditionis crimen mutuâ fuerat Episcoporum indulgentiâ sepultum: denique totum ferè Cirtensis Ecclesiæ clerum, Traditionis

ditionis infamia perfundit. Atque ut erat præ ceteris Siluaño infensor, ita publico illum iudicio traducere statuit: cui perinde coram Zenophilo Consulari Numidie ad Idus Decembres (Constantino Aug. vi. & Constantino iuniore Coss.) diem dicit.

Ad tribunal ubi ventum fuit, non testibus tantum idoneis, sed & Actis publicis, è Curatoris Cirtensis archiuo productis, reum Traditionis Siluanum Nundinarius peragit. Recitat eorum partem haud exiguum Augustinus, l. 3. cont. Crest. c. 29. sed extant integra post Optatum, eruta opinor editaque primū à Pithæo. Nos ea post Augustinum repetemus.

Respondit Nundinarius: Legantur Acta. Zenophilus Consularis dixit: legantur. Et legit Nundinius exceptor: Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Coss. quartodecimo Kalendas Iunij, ex Actis Muniti Felicis, Flaminis perpetui, Curatoris Coloniae Cirtensis. Cum ventum esset ad domum, in qua Christiani conueniebant, Felix Flamen perpetuus Curator, Paullo Episcopo dixit: Proferte Scripturas legis, & si quid aliud hinc habetis, vt & præcepto & iussioni parere possitis. Paullus Episcopus dixit: Scripturas Lectores habent, sed nos quod hinc habemus dámus. Felix Flamen perpetuus Curator dixit: Paullo: Ostende Lectores, aut mitte ad illos. Paullus Episcopus dixit: Omnes cognoscitis. Felix Flamen perpetuus Curator dixit: Non eos nouimus. Paullus Episcopus dixit: Nouit Officium publicum; id est Edesius & Iunius Exceptores. Felix Flamen perpetuus Curator dixit: Manente ratione de Lectoribus, quos demonstrabit Officium, vos quod hinc habetis, date. Sedente Paullo Episcopo, Montano & Victore, Deusatelio & Memorio Presbyteris, adstante Marte cum Helio Diacono, Marculio, Catullino, Siluano & Cariolo Subdiaconis: Ianuario, Meracio, Fructuoso, Miggene, Saturnino, Victor, Sanfurico & ceteris fossoribus, contralreibente Victore Auidij in Breui, sic: Calices duo aurei. Item calices sex argentei: vrecola sex argentea, &c.

Et alia loco. Posteaquam peruenientum est in Bibliothecam, inuenta sunt armaria inania. Ibi protulit Siluanus, Capitulatam argenteam, & lucernas argenteas, quod diceret se post arcam inuenisse eas. Victor Auidij Siluano dixit; mortuus fueras, si non illas inuenisses. Felix Flamen perpetuus Curator Reip. Siluano dixit: Inquire diligenter ne quid hinc remanserit. Siluanus dixit: nihil remansit, totum hoc eieciimus, &c.

Vbi de Traditionis crimine constitit; conspirationis eum deinde aduersus Cæcilianum initæ, & acceptæ ab Lucillâ pecunia reum fecit; Lucillam enim, vt de Cæciliano vindictam vltionemque sumeret, Numidas Episcopos Carthaginem euocasse, & sub magno auri pondere, putà quadringentis follibus, vt amoto Cæciliano Maiorinus ordinaretur, impetrasse ostendit: atque huius largitionis participem fuisse Siluanum. Demum etiam labe Simoniacâ infectum prodit, quod Vicorem quemdam Fullonem, acceptis ab eo viginti follibus, Presbyterum creasset, vt patet ex Actis quæ Augustinus frustatim citat, his verbis: Testis est Christus & Angeli eius, quoniam traditoribus communicasti: id est, Siluanus à Cirtâ Traditor est, & fur rerum pauperum: quod omnes vos Episcopi, Presbyteri, Diaconi & Seniores scitis, de quadringentis follibus Lucillæ clarissimus, mæ feminæ, pro quo vobis coniurasti ut fieret Maiorinus Episcopus, & inde factum est Schisma. Nam & Victor Fullo, vestri presentia & populi dedit folles viginti, vt factus esset Presbyter: Quod scit Christus & Angeli eius. l. 3. cont. Cris. c. 29.

Porrò autem conscientius horum omnium Nundinarius cum esset; exosum iam dudum se Episcopo suo fuisse; à quo perinde nuper, arreptâ è medio causâ, innocens degradatus sit atque excommunicatus; quâ de re tametsi cum vicinis Episcopis egisset, auxilium ab eis exposcens; tentatis nihilominus omnibus, placari hominem non potuisse: Eâdem operâ exhibet porrecti Episcopis libelli exemplar, quo Cirtensis Concilij Acta continebantur, quibus confessum Traditionis crimen inuicem sibi ignouerant.

S. IX.

Zenophilus Consularis Siluanum condemnat.

Igitur Zenophilus Consularis causa cognita, hisque omnibus ponderatis, contra Siluanum pronuntians, dixit: *Et Actis & litteris qua recitate sunt, traditorem constar esse Siluanum.* Item alio loco: *Zenophilus Consularis dixit: Quid administrabat tunc Siluanus in Clero? Victor respondit sub Paulo Episcopo orta persecutio est, & Siluanus Subdiaconus fuit.* *Iod. l. &c.* Cum

Cum constaret adhac, cumdem Siluanum Donatisticæ factionis esse, edque obnoxium Imperatoris Legibus nuper latis, quarum tenore dignitatibus suis atque Basilicis Præsules priuati in exilium trudebantur; cum Siluano vero non iam Zenophilus tantum, sed Vrsatius etiam egisset (is fortè cuius meminit Petilianus *l. 2. cont. Petil. c. 92.*) ut ad vnitatem rediret: & is qui iam traditor erat, permanere etiam hæreticus vellet, ut falsum honorem in ipsa parte Donati haberet, qui habere in Catholica nullum posset, tam manifestis traditionis sua gestis publico iudicio referatis; actus in exilium est. *l. 3. cont. Cresc. c. 30.*

Atque ita Dei prouidentia factum, ut non modò transmarinis, sed & Africanis, Proconsulari altero, altero Consulari Numidiæ iudiciis, aduersariorum operâ procuratis, Cæciliani innocentia magis illustraretur, magis detergeretur Donatistarum improbitas.

§. X.

Obstinatos Donatistas Imperator demum arbitrio suomet permittit.

Sed priusquam hæc agerentur, reuersis ex Africâ Eunomio & Olympio Episcopis, vbi intractabilem Donatistarum malitiam Imperator intellexit; vehementer iratus, grauius aliquid in eos decreterus videbatur. Sed quoniam in proprium exitium, tamquam mente captos aut à Satanâ possessos, præcipites ferri considerabat, ut iam tum penas iustissimas à semetipuis exigerent; aliud iniit consilium. Cum enim perpenderet, tantam vœlam non nisi permittente Deo, hominum maleficiorum animos occupasse; ad mitiorrem sententiam conuersus ipse, infelices sibi relinquere statuit, si fortè indulgentiâ sanari possent: sin autem; pergeret in eos Deus vindicare.

Itaque post quartum & amplius à iudicio Mediolanensi annum, Anno Donatistarum exilium relaxans, in suâ cuique redeundi potestatem *321.* facit. Verumtamen ne sibi ob hanc indulgentiam, malo more homines pessimi plauderent, quasi iniquam contra se latam nuper sententiam

tentiam, melioribus iam consiliis usus rescinderet Imperator; litteras eâ de re ad Verinum siue Valerium, Praefectorum in Africâ Vicarium, mittit: quibus Donatistas, tamquam pessimos & Christianæ pacis inimicos grauiter detestatus, eorum se scribit exilium soluisse: ideoque libero suo arbitrio & furori dimittendos, maximè, quia iam Deus cœperat in eos vindicare. Coll. 3. cap. 22. & 24. l. post Coll. 6. 31. Epist. 152.

S. XI.

Notatio temporis rerum hactenus narratarum.

ATque hoc postremum esse videtur, quod in Donatistarum causa Constantinus egit, post nonum fermè annum quam fuerat per Anulinum ab iis interpellatus. Hoc enim contigit non multò post casum Maxentium, Constantino III. & Licinio iterum Coss. xvii. Kalendas Maias. Melchiades autem Romæ de Cæciliiano iudicavit eodem anno, iisdemque Coss. Nonis Octobris.

Anno deinde proximo, Volusiano & Anniano Coss. caussa Felicis Carthagine audita est, x v. Kalendas Martias, post menses ferme quatuor.

Arelatense Concilium coiit iisdem Coss. Kalendas Augusti, post mensem propè sextum.

Imperator verò cùm Mediolani partes inter cognouisset, scripsit ad Eumalium de Cæciliiani purgatione Sabino & Ruffino Coss. iv. Idus Nouembrii, post biennium & menses tres.

Postremò, de soluto Donatistarum exilio ad Verinum siue Valerium litteras dedit, Crispo & Constantino iterum Coss. post annum quartum & mensem fere sextum. l. post Coll. 6. 33.

Quod vniuersum tempus in vnum collectum, annos propè nouem complectitur, quot Imperatorem Constantinum Donatistarum causa tenuit occupatum. Hic autem temporum ordo per Consules obseruatus, cùm ad historiæ totius fidem & lucem, tum verò ad refellendas Donatistarum calumnias ac fraudes, quibus postea in Carthaginensi

ginensi Collatione Imperatoris iudicium eludere conati sunt, plurimūm conducit.

§. XII.

Improbatur Constantini erga Donatistas indulgentia.

Ceterum hāc Constantini indulgentiā licet deformius cogitari nihil queat; attamen Donatistæ exiliū huius relaxati litteras ad Verinum datas, mirā pōst cætitate in Collatione Carthaginensi proferendas existimarunt, dum liberum sibi permittendum arbitrium esse, earumdem auctoritate atque exemplo asserere conabantur. Sed Cognitor aliud sibi ab istius temporis Imperatore Honorio iniunctum respondit. *Coll. 3. c. 22. & 24.*

Meminisse verò huiusc indulgentiæ videtur Eusebius, I. 1. de vita Constant., c. 38, dum ait: Quosdam suā sponte acerbè incitatos, tolleranter ac moderatè tulit, placido & mansuetō sermone hortatus, vt modestè se gerere, ac nequitam seditionem concitare studeant. Ex quibus alij eius adhortationes cum reuerentia amplexati discesserunt: alios, quorum animi ad modestiam videbantur propè insanabiles, Deo curandos permisit, ac nihil omnino contra quemquam mente concepit acerbitas. Inde, vt est verisimile, seditionis in Africa eō audacia fortè proruperunt & crudelitatis, vt facinora nefaria molirentur, Dæmonē vt videbatur affluentiam præsentium bonorum Christianis inuidente: virosqué ad absurdos & importunos conatus instigante, quo Imperatoris animum contra eos commoueret.

Verū inuidio illi res parum successit ex sententia: quandoquidem Imperator ea quæ gesta erant, pro ridiculis putauit, inquiens se perditī dæmonis impulsionem facilè intellexisse. Nam facinora illa non modestorum & sobriorum hominum esse; sed eorum qui vel mente penitus excidissent, vel essent improbi & impij dæmonis tamquam cestroperciti: quos miserari oportere potius, quam supplicio affici asseruit. Ut enim, inquit, summae clementiæ est eorum vicem dolere; sic hominibus cùm mente capti sunt, pœnas infligere, extremae dementiæ est & inscitiaz.

Et hæc quidem Eusebius, Constantini clementiam mansuetudinemque commendans: cuius perinde animum, quod nihil reliquerit intentatum ad obstinatos Donatistas emolliendos, quilibet oppidò laudarit; sed non æquè hoc factum: vt quod nihilùm profuit, sed obsuit plurimùm. Nam & in se, & in Catholicos Donatistæ scuire post hanc indulgentiam minimè desierunt: furorque iste, veluti lex facta est, inquit Augustinus, l. 1. cont. *Gudent. c. 29.*

Quapropter incredibilibus malis Africam, quam lata est, impletæ, non antè quieuerunt, quam irreparabili exitio totam denique hausisset. Sed excusandus interim Constantinus, schismatici tantum & hæretici furoris ignarus, quantum indulgentiam omnem & agendi libertatem ad eiusmodi excitanda incendia valere, rerum postea probauit frequens euentus.

§. XIII.

Redeunt in Africam Donatus & Cæcilianus.

ICitur soluto exilio Donatus & cœlissimè aduolat cum suis in Africam, ceterique omnes pristinis sedibus se repente donant. Id vbi Cæcilianus vidit, ad gregem & Cathedram suam & ipse contendit. Hoc modo iterum renouellatæ sunt partes, inquit Optatus l. 1. dum vetus contentio nouis partium studiis inflammata recruduit.

Et Donatistæ quidem acceptâ nunc erroris licentiâ, longè violentius & acerbius agere aggressi, odia cum dissensionibus auxerunt, nouis quotidie calumniis Cæcilianum incessentes: transmarinas Ecclesiæ, Imperatorem, omnes denique Catholicæ communionis fœdè traducentes: in id vnum intenti, vt schisma suum firmarent extenderentque, non errorum tantum, sed etiato populorum accessione. Maiora itaque indies incrementa adepti, per Africam, Numidiam & Mauritaniam, longè se lateque diffuderunt, soli iam Christi Ecclesia videri cupidi. Nam quod in omni pendè schismate accidere solet, Donatistis euénit: vt impium nempe schisma obstinatâ dein-
ceps

ceps hæresi, quod ex eorum erroribus infrà patebit, strenuè cumularent.

Quapropter huc referenda videntur, quæ suprà ex occasione retulimus, ut quò existimari possent sive communicare Romano Episcopo, sive Catholicis haud esse posteriores, ordinatum à se Episcopum Romanum mitterent: aut Episcopos è suo grege, qui quem libuisset, ibi pauculis Donatistis præfuturum, ordinarent. *ber. 69.*

C A P V T I V.

DONATISTÆ SE IVNGVNT
ARIANIS.

S. I.

Heresis Ariana origo.

VIx è Donatistarum turbis Imperator euaserat, cùm ab Ariani, qui tum insolenter grassabantur, nouas & grauiores moueret sensit. Etenim ante decem ferè annos Arius, Presbyter Alexandrinus in Baucalide Ecclesiâ sic appellatâ; eoqüe nomine litterarum sacrarum interpres ad populum; videns Alexandrum sibi in Episcopatu prelatum, cùm animum suum inuidiæ facibus accensum, suppressimere haud posset, vindictam meditatus est: & quia Alexandri mores non poterat, doctrinam arrostit.

Vti enim Alexander sacrarum litterarum disciplinæ obsecutus, Filium Pâtri honore parem, eamdemque habere cum eo substantiam docuit; sic Arius palam veritatem oppugnans, eum creatum & factum affirmauit. Quin etiam adiecit, tempus aliquando fuisse, cùm non erat: teste Theodoreto, l. 3. *Hist. c. 2. & 3.* sive, vt ipsem Alexander epistolâ quadam prodidit, quam Socrates profert l. 1. c. 3. Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquando extitisse, cùm Deus

Deus non esset Pater. Non ab æterno Verbum Dei fuisse, sed ex nihilo ortum esse. Nam Deum qui est, cum non erat, ex eo quod non est procreasse: & propterea tempus fuisse aliquando cum non esset. Creatum enim & factum esse Filium, neque essentiâ Patri similem, neque naturâ verum Patris Verbum, neque veram eius Sapientiam esse; sed per abusionem Verbum, & Sapientiam dici. Ipsum factum esse proprio Dei Verbo, & Sapientiâ quæ in Deo est, per quam tum cetera omnia, tum illum ipsum fecit Deus: & ob eam caussam, posse naturâ suâ conuerti & mutari, sicuti animantia omnia ratione vtentia, &c.

§. II.

Concilium Nicenum.

Anno

325.

Tam nobiles blasphemiae cum magnis animis viribusque tradentur & exciperentur; ipseque tum Arius, innumeris iisque non è vulgo defensoribus stipatus, latè per Orientem superbiam circumferret; Constantinus Imperator, solus iam rerum summâ potitus, ad religionem Christianam instaurandam animum conferens indignum iudicavit, violentæ & cruentæ persecutionis vice fraudulentam grassari, atque externis Tyrannis diabolum latenter subrepsisse.

Ariani igitur incendij obruendi caussâ, Synodum apud Nicæam ex toto orbe contrahit: vbi trecentis & duodeuiginti Episcopis congregatis, Fides plena conscribitur, hæresis Ariana damnatur. Et quamquam Ariani nihil contra sanam doctrinam retractare ausi, Episcopale decretum visi fuerint complecti; manente nihilominus in eorum pectoribus veneno & odio in Catholicos viros, cum se Ecclesiis miscuissent, magnam deinde stragem, Reges & Imperatores suæ hæresi addictos naucti, dederunt.

§. III.

§. III.

*Nicæ non tantum Ariani, sed & Donatista
damnati.*

EX Africanis interim, euocatus opinor ab Imperatore, solus interfuit Synodo Cæcilianus: in quâ tametsi maioris omnino mōmenti visa sit Ariana pestis; nihilominus haud præteriti Donatistæ sunt. Fateor inter Acta & Canones Concilij nihil hodie existare: sed quoniam contra Carthaginensem Synodum Cypriani (quâ repeti iubebatur Baptismus ab hæreticis collatus: quod iam dogma in hæreses suas Donatistæ transtulerant, & obstinatè tuebantur) sapienter d' Augustinus opponit, contra Provinciale inquam, Concilium ut vocat plenarium totius Orbis, & vniuersæ Ecclesiæ, & omnium Gentium: (quod quidem post Cypriani passionem, antequam ipse Augustinus natus esset, conuenisse scribit l. 2. de Bapt. c. 9.) non est de alio vlo, quam de Niceno accipiendum.

Igitur si Concilium Cypriani attenditur; huic est vniuersæ Ecclesiæ Concilium posterius præponendum. Nam & Concilia posteriora, prioribus, apud posteros præponuntur: & vniuersum, partibus semper iure optimo antecellit. *ed. l. & c.* Taceo & Arianos, teste Ambrosio, solitos fuisse rebaptizare: *l. de Basili. trad.* vt in his aded consectarij eorum Donatistæ, meritò quoque damnati debeant haberi.

Atque hinc licet exclamare cum Vincentio Lirinensi: O rerum mira conuersio! Auctores eiusdem opinionis Catholici, consecratores verò iudicantur hæritici: absoluuntur Magistri, condemnantur discipuli: conscriprotes librorum regni filij erunt, assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud sanctorum omnium, & Episcoporum & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum ceteris collegis suis, in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contraria tam sacrilegus, qui Donatistas' & ceteras pestes, qui illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo? *l. aduers. heret.*

§. IV.

Quo tempore Arianis Donatistæ iuncti?

NOnnulli interim Donatistæ, siue per id tempus, siue paullò post, Catholicorum odio sese Arianis iunxerunt: testaturque de Donato Carthaginensi Augustinus in scriptis suis de sanctissimâ Trinitate, haud Catholicam habuisse sententiam: sed, quamuis eiusdem substantiae; minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. *bar. 69.* Quod neque Hieronymus ignorauit, dum ait: Exstant eius multa, ad suam heresim pertinentia, & de Spiritu sancto Liber Ariano dogmati congruens. *I. de Script. Eccl. c.*

Iam quia è Philippiensi postea Conciliabulo (quod Ariani Episcopi Sardicâ, vbi plenarium Ecclesiae Catholicæ Concilium agebatur, fugâ dilapsi, Sardicense falsò appellarat; *Baron. anno 347.*) litteras synodales aliquando acceperant, præsertim Donatus Carthaginensis; probare nitebantur se cum Orientalibus communione fuisse coniunctos: quos videlicet Traditorum facinus detestatos, iactabant se ab eorum communione retraxisse, & Donatistis sociasse. *I. 3. cont. Cresc. c. 34. & Epist. 163.*

Sed cuius rei vanam gloriam retundit Augustinus, dicens Sardicense Concilium, quod Donatistæ iactabant, Arianorum fuisse; contractum maximè contra Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, qui eorum errorem ex ipsa ciuitate ortum, præ ceteris acriter arguebat & refellebat. Non igitur mirum, si illi heretici Donatum sibi adsciscere tentauerunt, quos per totum orbem Catholicâ damnabat Ecclesia. *I. 3. cont. Cresc. cap. 34.*

Nam cùm vero & legitimo Sardicensi Concilio, Gratus Carthaginensis Episcopus, cum aliis triginta sex Africanis, præsens subscripsisset; adeoque de captandis in Africâ Catholicis Ariani desperarent; ad Donatistas, Catholicorum secum aduersarios, conuersi, quemcumque contra Sardenses Patres decreuerant, scripserunt: non iam tantummodo in Deum blasphemi; sed tituli Sardensis Concilij, quod reuera Philippi habuerant, mendacissimi fures. Similes amant

amant labra labruscas. Satis erat Donatistis & Arianis, si mutuum possent scabere, vbi prurigo & lubido fuisse.

Nisi fortè Concilij istius litteras Donatistæ, vt erant impudentes corruperint: cumque in eis Donati alicuius nomen non in Africâ Episcopi legerent, addidisse, Carthaginis: nam Episcopos in aliis eorumdem litterarum exemplatibus haberi sine nominibus ciuitatum, Augustinus testis est, l. 3. cont. Crescon. cap. 34. Qui & ibidem interrogatos Donatistas; Si in eorum communione Orientales aliquando fuerint; quo modo postea sunt separati respondere solitos auctore fortasse Cresconio, affirmat: Quia Catholicos in suam communionem recipere cœperunt, atque per id, damnatae semel caussæ non seruauerint constantiam. sed l. 6c. & l. 4. cap. 44.

C A P V T V.

DONATISMI PROGRESSVS
ET FACINORA.

§. I.

Donatus Magnus sive Carthaginensis.

Maiorino Carthagine in Episcopatu Donatus (alius à Casensi) Anno successit: qui eloquentiâ suâ sic confirmauit hanc hæresim, ut 331. multi existiment, propter ipsum potius eos Donatistas vocari. Ita impreso Augustinus, bar. 69. et si nullo temporis addito indicio, sed quod erui quadamtenus potest ex Hieronymo in Chronico, qui ad Annum trecentesimum trigesimum primum: Donatus, inquit, agnoscitur, à quo per Africam Donatiani. Ut præterpropter hoc tempus, in Maiorini locum oporteat esse assumentum, si cœperit agnosciri.

§. 11.

Donati huius mores & ingenium.

Satis ex iis Augustini & Hieronymi colligere licet, quantum res suorum Donatus iste promouerit. Nam præterquam annis plurimis, Cathedram insedit; fastu & audaciâ veluti nouus aliquis Hannibal, yngueros percussit. Atque hinc ratiùs à populo appellatus Episcopus est, sed dicebatur Donatus Carthaginis: *Optat. l.3.* cuius & se Principem nominari gaudebat. Contemnebat Imperatores Romanos, tantoque supercilios Prefectos eorum spreuit, ut non dubitarit ad Gregorium aliquando scribere, viuo adhuc Constantino: *Gregori, macula Senatus, dedecu Praefectorum, &c cetera talia.* cui tamen Prefectus patientia Episcopali respondit. *Opt. ibid.*

Extulit cor suum, ut nullum hominem sibi comparandum arbitraretur, ratus se cunctis altiore, imò terrenum aliquem Deum, formidabilem omnibus & adorandum. Nam & homines iurare per se passus est: *Opt. ibid.* imò per canos suos, & compages: *Augl. 3. cont. Parm. cap. vlt. Tract. 10. in 10.* Cumque haecenus de Christi nomine appellari Christiani consueissent; populum cum Deo diuidere ausus, consecratores suos Donatistas appellauit: adeò ut si quando ad eum peregrinum venissent, non quæreret (quod humana semper exigit consuetudo) de pluviis, de pace, de prouentu anni; sed aduenientes singulos compellaret his verbis: *Quid apud vos agitur de parte mea?* Quasi populum nimirū iam cum Deo diuisisset, ut intrepidè partem suam diceret. A temporibus etenim ipsius, usque ad ea quibus Optatus scribebat; si quando de rebus Ecclesiasticis, in iudiciis publicis aliqua celebrata est actio; interrogati singuli, sic apud acta locuti sunt, ut se diccerent de parte esse Donati, de Christo tacerent. *Optat. l.3.*

Quod facit quod Augustinus inquit: *Donatum Donatistæ pro Christo habent.* Si audiunt aliquid Paganorum detrahentem Christo, forsitan magis patienter ferant, quam si audiunt detrahentem Donato. *fragm. serm. de Kal. Ian.* Intolerabili blasphemiam ei tribuebant, quod soli Christo Fides, macula peccati fuisse expertem. *l.2. cont. Parm. c. 7.*

Amplissi-

Amplissimis quoq; vocibus concinebat in eius laudem, cara quædam & sonora carmina: Euge Euge, Dux bone & præclare. Enarr. in Ps. 6).

Porrò ipse Donatus, callidus impostor, qui suos tantopere auersabatur, vt non tantum oblationes Eulogiarum respiciet facere cum eis; sed etiam participare deditigarietur: Iohannes ipse nescio quid secretò domi peragens, & postea ceteris perfuntoriè communicans; Optat. l. 3. vt nihilominus pretium sibi apud illos saceret, fidemque compararet; locutum sibi de celo Deum finxit: quod perinde tamquam rem mirabilem Donatistæ ambitiosè iactabant. Aug. Tract. 13. in Io. sicuti & Angelum apparuisse, qui eius sectam commendaret. Epist. 165.

Sed omnibus propè hæreticis, communis ambitio & arrogantia fuit: omnes enim rumentur, inquit Tertull. de præscript. Quapropter Manichæos per nomen Manichei, Augustinus l. 19. cont. Faust. c. 22. & Priscillianistas, per nomē sui Priscilliani iurasse, narrat Sulpitius Severus: & Paulo Samosatenō, homini impuro Donatiq; simillimo, cantica recitari solita, quibus palam laudibus efferebatur apud populum; Eusebius. l. 7. histor. cap. 24.

Itaque Augustinus aliquando contra Petilianum agens: Omissis, inquit, istis morarum tendiculis, ostendat Ecclesiam, vel in sola Africâ perditis tot gentibus retinendam; vel ex Africâ, in omnibus gentibus reparandam atque adimplendam: & sic ostendat, vt non dicat, Verbum est, quia hot ego dico, aut quia hoc dixit ille collega meus, aut illi collega mei, aut illi Episcopi vel Clerici vel Laici nostri: aut, Ideo verū est, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus, vel Pontius, vel quilibet aliis: aut, quia homines ad memorias mortuorum nostrorum orant, & exaudiuntur: aut, quia illa & illa ibi contingunt: aut quia ille frater noster, aut illa soror nostra, tale visum vigilans vidi, vel tale visum dormiebas somniauit. Reimpueanerū ista vel figura mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum. Aut enim non sunt vera quæ dicuntur: aut, si hæreticorum aliqua mira facta sunt, magis cauere debemus: quoniam cùm dixisset Dominus, quosdam futuros esse fallaces, qui nonnulla signa faciendo etiam clementes fieri posset, fallerent: adiecit vehementer commendans & ait: Ecce prædicti vobis. Vnde & Apostolus admonens, Spiritus, inquit, manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, intendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum, &c. l. id. mit. Eccles. cap. 19.

§. III.

Donatismi progressus.

Ceterum hic tantus Donati fastus, & per multos annos quidlibet audendi securitas, Donatistarum vires in immensum prouexit: quando totius Ecclesie in Arianos intenta sollicitudo, maioribus extinguidis incendiis per Orientem & Occidentem laborabat. Nemo enim fuerat haec tenus Catholicorum, qui calamum in eos strinxisset: ipsi vero iuxta eum Donato, non audacia tantum, sed & libris editis Ecclesiam oppugnabant.

Sanè Gennadius in Catalogo, meminit paullò post Vitellij cuiusdam, qui Donatianorum schisma defendens, scripsit, De eo quod odio sicut mundo Serui Dei; in quo Catholicos, Persecutorum nomine traducit. & opus alterum contra Gentes: vbi eosdem velut Tradidores in persecutione diuinarum scripturarum incessit. *Catal. cap. 4.* Donati quidem Epistolam quamdam refutavit Augustinus, *L. 1 Retract. cap. 21.* Sed nemo, quod sciam, Vitellium. Quare nihil mirum, si tum oblatâ occasione, tum indulgentiâ Imperatoris usi, secessionem suam & hæresim vehementer auxerunt.

§. IV.

Mortuo Constantino Liberi succedunt.

Anno
337.

Hec dum aguntur, Constantinus Imperator expeditionem molliens aduersus Parthos, qui se in Mesopotamiam effuderant, in exigitudinem incidit: Nicomediamque ad calidas aquas profectus, in itinere decessit, rure Nicomediae proximo, quod Achyronam vocabant. Incidit mors eius in undecimum Kal. Iunij, Feliciano & Titiiano Cossi. Imperij trigesimo primo, ætatis sexagesimo quinto.

Amplissimum Imperium filiis ex Fausta Maximiani Herculij filiâ,

liâ, & Delmatio, ex fratre Anabaliano Nepoti, quem adoptauerat, quosque antè Cæsarès crearat, testamento reliquit tripartitò distributum. Constantino natu maximo Galliam, Hispaniam, & Britanniam tradidit: Constantio & Delmatio Orientem: Constanti Italiam, Illyricum & Africam.

Regionibus quisque suis, ante Patris obitum præfueré. Eo defuncto Augusti facti, eiusque pietatem imitati, pro gratiarum actione & felici rerum successu, regia Ecclesiis donaria atque ornamenta, & in pauperum solatium magnam pecuniæ vim contulére. Et quidem Constantius, cùm alibi, tum Antiochiæ, multa & pretiosa donauit, quæ post Julianus Apostata, eiique cognominis auunculus Orientis Præfettus, diripuerunt, indignum esse dicentes, talibus vasis Mariæ filio ministrari: *Theod. l. 3. cap. 12.* sed iusta vindicta sacrilegos secuta est. Cumq[ue] donariis eiusdem plenas per id tempus Ecclesiæ fuisse, testatum alicubi reliquerit Athanasius; *Apol. ad Conflant.* non fuit minor Constantis per Italianam & Illyricum liberalitas, vt neque Africa exierit immunis.

Huc enim magno cum auri pondere, plurimâque ueste pretiosâ, duos quosdam viros egregios destinauit, Paulum & Macarium, Donatistarum facione nobilitatos. *Optat. l. 3.* Ita nimirùm iam tum implebatur, quod Prophetæ tanto antè prædixerant, Gentium Reges dona Ecclesiæ missuros. *Aug. Psalm. cont. Donatist. in fin.*

§. V.

Munera Constantis per Paulum & Macarium allata, Donatus superbè reiicit.

Carthagineensem Ecclesiam eâ tempestate, Gratus Episcopus Catholicus, Rifi post Cæcilianum successor, gubernabat: rebus Donatistarum præerat in eâdem ut dixi Ecclesiâ Donatus, Maiorini successor. Paulus & Macarius in Africam aduenientes, cùm Grato Imperatoria munera donassent; vnitatis sarcendi eaufâ, ad quam omnes adhortabantur, nec Donatum prætereundum putarunt. Obtulerunt ergo & illi, quæ Ecclesiæ pauperibusque, pro salute Imperatoris elargiretur. *Ipsæ,*

Ipse, ut erat superbus & elatus, admirabili furore conuitia Constanti, quanta potuit, dixit, his inter alia verbis: Quid Imperatori cum Ecclesia? *Optat. l.3.* Hi vero admirati hominis ferociam, placide se excusarunt. Ire enim se per singulas Provincias: munera apportare: ea offerre Episcopis omnibus, ne quis se præteritum queri possit: eapropter acciperent qui vellent, mitterent qui nollent: nulli le vim facere, aut cogere ad accipendum. Respondit Donatus, neque se suscepturn ab Imperatore quidquam, neque permisurum, ut suorum quisquam vel accipiat tantillum.

Ingrato itaque ac malefano hoc capite relicto, cum ad alia loca, pro suo munere transirent; Donatus eos suis litteris antevertens, ad omnes ubique communionis sue Episcopos scribit, præcipitque, ne quis Legatos istos admittat, aut vel minimum ab eis accipiat vel quidquam in locis suis dari pauperibus patiatur.

Præmoniti Episcopi, rumorem spargunt, aduenire Romanorum quosdam, qui Laureatas houi Imperatoris imagines (ex in Provincias mitti solebat, ad quas Imperator ipse præsens venire non poterat) adorare cogant: Altaribus imponant: in earum conspectu sacrificium offerri iubeant. *Optat. l.3.* Neque his contenti, nuntios quaquaversum dimittunt, qui Circumcelliones eorum inuitent, ut venturis Paulo & Macario vias siue claudant, siue infestas reddant: immo si possint, spolient, perimantque.

Huius rei auctor præcipius erat alias quidam Donatus, Bagaitanus Donatistarum Episcopus: qui collectis multis furentium milibus, præparauerat competentem annonam, Basilicâ quâdam velut horreo publico ad eam recondendam, profanum in modum abusus.

Paulus & Macarius cum non procul à ciuitate Bagaiensi abessent, de insidiis edocti, militem à Siluestro Africæ Comite, tutelle caussâ postularunt. Præmissi ergo mensores, qui venturis militibus hospitia designarent, ad Bagaiensem ciuitatem ut venerentur; à Marculo & Donato, Circumcellionum illic ducibus, præoccupati, contumeliosè accepti pulsatique, vix celeri fugâ elabentes, ad suos reuertuntur. Hanc iniuriam miles non ferendam ratus, mox sublati signis, obstantibus nequidquam & renitentibus Praefectis, concito cursu ad designatum locum properat: inque multititudinem Circumcellionum, quæ istuc conuenerat, inopinatò irruens; totam fundit, dissipat ac prosternit. Obtriti multi, sauciati plurimi, neque pauci

pauci occisi: atque inter ceteros Marculus & Donatus Bagaiensis, furentium ductores, *Optat. l. 3.*

§. VI.

Macariani agnominis origo, & vanitas.

FAETUM hoc magnam Catholicis apud Donatistas inuidiam pe-
perit: qui non tantummodo perid tempus, sed & postea, odiosè
admodum clamitarunt, Catholicam Ecclesiam esse sanguinariam:
neque enim Ecclesia dici potest, quæ cruentis morsibus pascitur, &
Sanctorum sanguine & carnibus opimatur: *Optat. l. 2.* imò iam non
Ecclesiam Catholicam, sed MACARIANAM vocabant *Aug. Epist. 161.*
Hinc temporibus Augustini solebant adhuc Catholicos, Macaria-
nos appellare: & quemadmodum Donatistæ à nostris, Pars Donati;
ita nostri ab illis, Pars Macarij dicebantur, *Epist. 164. l. 2. cont. Pe-
til. c. 39. & 92.*

Sic suaves illi, cùm crudelitatem suam plusquam belluinam ex-
plere non possent; latrabant contra legitimam & ordinatam potesta-
tum seueritatem. Verumtamen non erat iusta caussa, infamis appella-
tionis. Nam Donatum, ipsi caput sibi constituerant: eiusque erro-
res amplexi, sacrilego schismate à toto Ecclesiæ corpore, & vniuersi
orbis communione, se præciderant. Ipsi à nobis exierant, minimè
omnium nos ab eis. Macarius verò quod ab ipsis coactus, siue fecit,
siue fieri permisit; Catholicæ Ecclesiæ, quæ neque id iussit, neque
approbavit, quin potius damnauit, imputari nullatenus potest. Et
licet hic eiusdem nobiscum communionis fuerit, iuste tamen non po-
tuit idcirco nomenclationem dare.

Atque hoc est, quod tum Optatus, tum Augustinus, caussam Ma-
carij seu bonam seu malam, quia personalis erat, ab Ecclesiæ caussa
separandam, sedulò inculcant. *Optat. l. 3. Aug. Epist. 203.* Quo in-
terim sensu, de parte Macarij dici possint Catholici, declarat Au-
gustinus, dum ait: Vos per Sacramentum quod in vobis est, sicut
Caiphas Domini persecutor, nescientes prophetatis. Quod enim
græcæ μακάρες, latinè Beatus est. Ita planè de parte Macarij sumus.

Quid enim est Christo beatius , cuius sumus ? ad quem commemo-
rantur & conuertuntur vniuersi fines terræ, & in cuius conspectu ado-
rant vniuersæ patriæ gentium ? *I. 2. cont. Petil. c. 39.*

S. VII.

Donatistarum Protomartyres.

Verùm qui tunc aut cæsi fuere aut perempti , in primis Marcu-
lum & Donatum (quos Prophetas appellabat Petilianus , *I. 2.*
cont. Petil. c. 14.) Martyrum loco habuerunt , & coluerunt : ad Alt-
tare nomina eorum inter Martyres recitantes , iurantesque per eadem ,
tamquam per vnicam religionem . *Optat. I. 3.*

Quin etiam mentiti sunt , Marculum & Donatum , à Macario
præcipitatos fuisse : sed quod nullo colore probabile reddere potue-
runt : cum genus hoc mortis , Romanis legibus nimis fuerit insolitu-
tum . *Aug. Tract. 11. in 10. l. 3. cont. Cresc. c. 49.* Verisimilius est , vel
exfos cum aliis in fugâ fuisse , vel suapte sponte in hoc mortis genus
se dedisse : Marculum quidem præcipitij de petrâ ; Donatum missio-
nis sui in putcum : *Tract. 11. in 10.* Quod eis quam familiare fuerit ,
dicturi iterum paullò post sumus .

Sanè tantâ apud Donatistas celebritate , utriusque horum Marty-
rium decantatum est ; vt aliquando inter Catholicorum Martyrolo-
gia , per errorem irreperirent : Donatus quidem in Romanum , Kalen-
dis Martij ; Marcus in Bedæ , 26. Nouembris : at nunc merito
expuncti .

Petilianus interim grauiter in Macarium , tamquam persecuto-
rem , inuestitus , infelicititer periisse Deo vindicante commemorat : sed
vbi , quando , per quem , quo mortis genere extinctus sit , quia dice-
re non potuit ; rectè Augustinus figuramentum ipsius esse coarguit .
I. 2. cont. Petil. cap. 92.

§. VIII.

Circumcelliones, qui? quales? eorum arma.

CIRCUMCELLIONES, quorum iam saepe meminimus, ab eis originem ducunt, qui lati in Africam Constantini aduersus Donatistas legibus, in heresi & schismate obstinati, quæ suprà retulimus designare cœperunt. Hi, quia Episcoporum suorum sermonibus accensi, & impatientiâ rabidi, in spontaneas mortes, numquam haec tenus auditâ vœsanâ, irruebant; quas veluti instantे persecutione illatas, ex heresis sua disciplinâ, ut infra dicemus, volebant esse pro Christiano nomine suscepta Martyria; Sancti, ab initio vocati sunt, eorumque principes, Duces Sanctorum. *Optat. l. 3.*

Primi eius generis & nominis fuerunt, Maxido & Faser: quos deinde exceperunt Marculus, & Donatus. Agebant turmatim in agris, in iis terrantes, & ab iis vacantes; ut adeò agreste hominum genus nuncupet Augustinus: *bar. 69.* in horrendis facinoribus inquietum, ab utilibus operibus otiosum, crudelissimum in mortibus alienis, vilissimum in suis: Victus sui causâ cellas circumviens rusticanas, vnde & Circumcellionum nomen accepit: vniuerso mundo penè famosissimum Africani erroris opprobrium. *l. 1. cont. Gaud. c. 28.* Vocatos etiam Circumcelliones eadem de causâ, alibi commemorat: *in Ps. 132.* Circuitores appellat Philaster: *bar. 86.* sed ipsi Donatistæ honestiori nomine, ab agone, Agonisticos dixerunt: *Optat. lib. 3. August. in Ps. 132.* opinor, quod vitæ suæ prodigi, nullos quamquam crudelissimos agones, defendendæ sectæ, & ambiendæ mortis gratiâ recusarent: tanto repente numero aucti, ut nominarentur Exercitus Donatistarum. *Aug. l. de ges. cum Emir.*

Non alia eis ab initio arma, quam fustes: *lib. 2. cont. Petil. cap. 96.* quos (ut ad eos fortè baculos alluderent, qui solebant ab Israëlitis Phœse comedentibus, manibus teneri) vocabant Fustes Israëlis: ferro vel ideo religiosè abstinentes, quod Christus defendi contra hostes suos nolens, præceperit Petro gladium recondere. *Ps. cont. Donat. litt. M.* Nisi quis fortasse malit, vetustissimum morem Afrorum suo-

rum reuocare voluisse, quī cum Ægyptiis, solis fustibus armati , bellum gessere, teste Plinio l. 8. c. 56.

Verumtamen significat non obscurè Augustinus, crudelitatis consilio fustibus potissimum vsos : dum percusso non occidere subito, sed grauiter conuassare intendunt, ut diutius cruciati tandem & languidi moriantur : quia dum misericorditer agere volebant, occidebant vtique uno fustis iactu. *Pf. cont. Donat. litt. M.* Quidquid sit, ferro etiam postea armare se cœperunt Cumq[ue] ista fustium vetus eorum disciplina esset; adeò mox profecerunt, ut non solum fustes tornare, sed etiam ferrum vibrare, & fundas circummagere didicerint: *lib. 1. cont. Parm. c. 11. l. 2. cont. Peril. c. 88. & 96.* terribilia denique omnis generis arma telaque fabricarint, quibus promptius duriusque fœuient: quamuis se penumeret fustibus tusos, ferroque concisos, semiuiuos abiicerent, ad immaniorem lanienam. *l. 3. cont. Cresc. c. 42.*

§. IX.

Circumcellionum audacia.

EIusmodi Donatistarum emissarij, nihil non audebant. Etiam ante Macarij tempora, dum rerum Constantinus potiretur, & hunc sacrilegum Sanctorum gregem Maxido & Fafer ducerent; Nulli licuit, ut inquit Optatus, securum esse in possessionibus suis: debitorum chirographa amiserant vires: nullus creditor illo tempore exigendi habuit libertatem. Terrebantur omnes litteris eorum, qui se Sanctorum duces esse iactabant: & si in obtemperando eorum iussionibus tardaretur; aduolabat subito multitudo insana, & præcedente terrore, creditores periculis vallabantur. Et qui pro præstitis suis rogari meruerant, humiles impellebantur in preces. Festinabat vnuſquisque debita etiam maxima perdere: & lucrum computabatur, euasisse ab eorum iniuriis. Etiam itinera non poterant esse tutissima. Quot Domini de vehiculis suis excussi, ante mancipia sua, dominorum locis sedentia, seruiliter cucurrerunt? Illorum iudicio & imperio, inter dominos & seruos conditio mutabatur. *Op. rat. lib. 3.*

Similia

Similia narrat Augustinus, dum ait: Quis nō Dominus seruum suum timere compulsa est, si ad Donatistarum patrociniū seruus confusisset? Quis quemlibet poterat exigere debitorem, auxilium eorum defensionemque poscentem? Pessimorum seruorum, ut liberi abcederent, tabulae frangebantur: extorta debitoribus chirographa reddebantur. Quicumque dura illorum verba contemserant, durioribus verberibus, quod iubebant, facere cogebantur. Innocentium qui eos offenderant domus, aut deponebantur ad solum, aut ignibus cremabantur. Quidam Patres familias honesto loco nati, & generoso cultu educati, vix viui post eorum cædes ablati sunt: vel vineti ad molam, & eam in gyrum ducere, tamquam iumenta contemtibilia, verbere adacti sunt. Epist. 50.

§. X.

*Circumcelliones frustrà compressi. Feminae
iis permixta.*

DIxisse solâ spe, & libertate latrocinandi, allectos in schisma. Nam cùm Donatistarum Episcopi, tanti suorum furoris inuidiam sustinerent; Taurino tunc Comiti scripsisse dicuntur, huiusmodi homines pœnis Ecclesiasticis corrigi non posse. Rogare se idcirco, vt oportuniis ipse remediis succurreret, & fanaticos cohiberet.

Nihil erat promptius, quam si vi armata obviā iretur. Quod dum facit Taurinus, militemque per Nundinas, vbi Circumcellionum furor vagari consueuerat, ire iubet; plurimos occidit, plurimosque sauciauit. Horum mox corpora, tamquam Christi Martyrum, in aras sublata, nonnulli quidem veneratione cultuque prosecuti sunt: quamuis Episcopus quidam Donatista, ne sepeliri quidem in Ecclesia permisit, quod nihilominus Presbyter Clarius, facere in loco Subbulensi iam cœperat. *Opit. l. 3.*

Neque enim omnibus etiam Donatistis, tanta moriendi cædendi-
que vœsania placebat: vbi contrà. Circumcelliones, iras animosque sumere, vel ab ipso ferro. Quippe cum deèrant à quibus percuteren-
tur; per varias mortes, sed maximè præcipitorum ex altorum mon-

tium cacuminibus, & aquarum & ignium, necare seipsoſ confueuant: *Optat. eod. l.* & in iſtum furorem, alios quos poterant vtriusque ſexū ſeducere. *Aug. ber. 69.* Ut iam non ludus tantūm, ſed lex eſſet, cuiuſmodi crudelitas: *Epiſt. 50. l. 1. cont. Gaud. c. 29.* quam conſerebant, ut dixi, paſſionibus Martyrum: ut eis propterea pœnarum ſuarum Natalitia celebrauerentur, magno conuentu hominum furioſorum. *l. 3. cont. Parm. c. 6.* Et quidem ut antè diximus, præcipitio Marculus, Donatus aquis periit: alios teſtabatur Gaudentius fugiſſe ad compendia caminorum. *lib. 1. cap. 31. & 36. lib. 2. cont. Petil. cap. 71. & 89.*

Iam & cum feminis viros non habentibus, (quæ contra ordinem rerum diuinarum & humanarum, inter illos tamquam Bacchæ bacchantes vagabantur) iocabantur, bibebat diebus noctibusque: tanquam feruebat ebrietas, ut inde infaniam quotidianam non ſolum alios inſectandi, ſed etiam ſeipſos præcipitandi conciperent. *l. 2. cont. Parm. c. 3. l. 2. cont. Petil. c. 88.*

Neque deſerat feminis virorum audacia. Quædam enim eorum Sanctimoniales grauidæ, per ſaxa ſe miſerunt: & diſſilientibus vteris, homicidiorum ſcelere, & ituprorum ſcelera prodiderunt. *libro 1. cont. Gaud. cap. 36.*

§. XI.

Donatiſtarum facinora Donatiſnum penè ſubuertunt.

Quoniam omne contra eos auxilium à legibus & armis deſece-
rat, nullæ potefates ciuiles, nullus officiarius reprimere va-
lebat: unica extinctorum vindicta erat, quodd propria de illis pœnas
poſceret infaniam. Nam cum talia quæ diximus, plurimi in ipsa ſuper-
ſitione hæreticâ conſtituti horrerent, & ſuæ innocentiae ſufficere ar-
bitrarentur, quod ſibi talia diſplicerent; dicebatur eis à Catholicis:
Si innocentiam veſtram mala iſta non polluunt; quomodo dicitiſ
orbem Christianum vel falsis, vel certe ignotis Cæciliiani peccatiſ
eſſe pollutum? Quomodo vos nefario ſcelere ab Unitate Catholica,
tamquam

tamquam ab areâ Dominicâ separatis, quæ usque ad tempus ventilationis, necesse est ut habeat & frumentum in horreo recondendum, & paleam ignibus consumendam?

Arque ita quibusdam ratio reddebatur, ut aliqui ad Unitatem Catholicam, etiam inimicitias perditionum parati sustinere, transirent. Sed plures, quamuis id vellent, eos tamen homines quibus tanta fuerat licentia saeuendi, inimicos facere non audebant. Non nulli quippe illos, cum ad Catholicos transissent, crudelissimos passi sunt. Epist. 50.

Hinc quantum nonnullis displicebat, qui Conciliis etiam habitis hoc se prohibuisse & damnasse iactitabant, quâ fide nescio; I. 3. cont. Cresc. c. 49. tantum ab aliis animababantur: qui profecto non habuissent per quos regnarent, si collatis viribus, Circumcellionica factio plane fuisset extincta. Ps. cont. Donat. litt. L.

S. XII.

Durant nihilominus. Aliquot eorum specimina.

Dvrauit idcirco non tantum perditionum in se aliosque Catholicos dementissima crudelitas; sed annorum etiam auctu non minimum incrementum summisit, ut ex innumeris Augustini locis pater, qui plura & atrociora eorum scelerata vidit, quam Optatus. Verba eius sunt: Omnia quæ vel anteriorum litteris dñdici, vel ipse cognoui fæua facta uestrorum, qui ab initio diuisionis, usque ad hoc tempus, Ecclesiam Catholicam persecuti sunt, si velim retexere; quæ lingua, quis stylus, quantum tempus otiumque sufficiat? libro 3. contrall. Crescon. cap. 44.

Mutilare alios, alios probè contusos semineces relinquere, occidere sepiùs, quotidiana exercitatio erat. Horrendis siquidem armati cuiusque generis telis terribiliter vagando, non Ecclesiasticam solum, sed ipsam humanam quietem pacemque turbabant. Nocturnis aggressionibus Clericorum Catholicorum domos admodum expilabant, ut nudas atque inanes relinquenter, fructus aridos dissipabant.

dissiparent, humidos effunderent. Neque sufficiebat aliquando hos fustibus tusos, ferroque concisos, semivios abiecisse: insuper nouo & inaudito sceleris genere, oculis eorum calcem aceto permixto infundentes & infertientes, quos euellere compendio poterant, excruciare amplius eligebant, quam citius excæcare. Nam primò tantum calce ad hoc facinus vtebantur; sed posteaquam illos, quibus hoc fecerant, citò salutem recuperasse didicerunt, acetum addiderunt. *l. 3. cont. Crescon. cap. 42.* Denique quo loco regnabant, panem Catholicis coqui prohibebant. *l. 2. cont. Petil. c. 83.*

Vnicus illis finis, ad iterandum Baptismum Catholicos cogere: quem per eiusmodi terrores, non semel extorserunt.

§. XIII.

Circumcelliones Constanſ Imperator compescit, & Donatiftas proſcribit.

Anno
347.

ET quamquam propè infinita sint eiusmodi facinora, Augustini scelere audaciaque Donatistatum, quam modò in Paullum Macariumque exercuerant, grauiter commotus: & Grati, opinor, Carthaginensis Episcopi, aliorumque Africanorum, qui post annos aliquot ad Concilium Sardicense profecti sunt, relatione, super eiusmodi excessibus certior factus; Patris sui Legem, contra eos aliquando latam, sed post abolitam, recudi iussit: quā Episcopos omnes & Clericos Donatisticæ factionis, exilio multat, Basilicas aufert, nè quidem concessis iis, quas separati & in Schismate suo constituti, erexerant. *l. 1. cont. Parm. c. 11.* Atque hinc illa verba Primiani, apud Carthaginis Magistratum, postea expressa, Quod parentes eorum, Maiores Catholicorum variis exiliis vexauissent. *l. post. Coll. c. 16.*

Nam & hoc modo Donatus ipse, Carthagine pulsus est: quem ob id posteri, Ecclesiæ Carthaginensis ornametum, & Martyrialis gloria virum appellarunt: *ed. l. & c.* Atque ita Africa, annis circiter quatuordecim, ab eorum atrocitate immunis fuit, donec assumpcio ad Imperium Iuliano Apostata, idem è claustris & caueis hæreses laxavit, qui dæmonia in orbem postliminiò reduxerat.

§. XIV.

§. XIV.

Leontius & Vrsatius.

Sed quoniam Legum meminimus, quibus hoc tempore compressi sunt ; de personis saltem id dicamus (tametsi non liquet quo iubente) fuisse Leontium & Vrsatium : à quibus præter Taurinum, Paulum, & Macarium , qucrebantur Donatistæ iniuriatos esse quām plurimos : *Optat. l. 3.* quos perinde more suo pessimè oderiat , neque criminari vñquam desisterint.

Etenim hinc Petilianus, Cerberus olim forensis, linguae calamique sui virus vehementer postmodum in eos exserens, Dei omnes vindictâ pariter periisse; & Vrsatium quidem barbaricâ pugnâ prostratum, sœuis alitum vnguisbus, canumq; morsibus disceptum prodidit. At verò quia nihilum vltra probavit , deque ceteris tacuit ; nugas Augustinus haud immerito esse respondit. *L2. cont. Petil. cap. 92.*

CAPVT VI.

DONATISTÆ SVB IVLIANO
A P O S T A T A.

§. I.

Iulianus ad Imperium euehitur.

Proscriptis interim fugatisque Donatistis , Gratus Episcopus Anno Sardica redux cum suis , Synodum Carthagine egit , quæ prima 348. Carthaginensis appellatur : in qua propter recentem Donatistarum superstitionem, Canone secundo vetitum : *Insania precipitato, Martirum nomine appellare.*

- Anno 350. Et quamvis biennio pōst à Magnentio tyranno Constans Imperator, propè Pyrenæos in castro cui Helenæ nomen, annos natus triginta, oppressus sit; nihilominus inducēt antisper, donec Constantio Augusto ex humanis sublato, anno Imperij vigesimo quarto, tertio Nonas Octobris, Tauro & Florentio Cōs. patruelis eius Julianus (quem à sexennio circiter adoptarat, Cæsaremque crearat) Imperium non solum sine sanguine adeptus est, sed etiam ex voluntate Constantij ante mortem, si qua fides Ammiano. Constantius alioquin 361. Julianum grauiter succensuerat, quod post victoriam de Barbaris apud Argentoratum, capto eorum Rege, salutari Imperator ab exercitu tolerasset.

Voti nunc compos Julianus, impietatem quam puer à Libanio Sophista & Maximo Philosopho, paganis ambobus, Nicomediae hausserat, intusque in corde occultarat, aperire mox cœpit; proiectaque Christi religione, Idololatriam amplecti: clausa Deorum templa referare: Idolorum sacrificia instaurare: Christianos callidè atque insidious persequi, dum litteras docere ac discere vetuit: palam id se facturum minitans, vbi confecto bello Parthico rediisset.

§. II.

Legatio Donatistarum ad Julianum.

HAEC occasionem naucti Donatistæ, Episcopos & Clericos non paucos ad Julianum mittunt, qui communis nomine Basilicas, relaxatoque exilio, pristinam libertatem restitui peterent. Inter hos nominatim recensentur Rogatianus, Pontius, & Cassianus. *Optat. l. 2. Aug. l. 2. cont. Petil. c. 83. 92. & 97.* Et quidem Pontius tantus olim vir fuit, ut iactantibus Donatistis, miraculum fecerit. *Traſ. l. 3. in 10. & l. de vnit. Eccl. ca. 19.*

Est autem memorabile, quod in libello suo supplice, homini Apostatae adulacione sacrilegâ blandientes, *Solam apud eum iustitiam, locum habere* dixerunt: *l. 2. cons. Petil. cap. 92.* nimisrum apostasiam & idololatriam, iustitiam appellantes, & Christianam sanctitatem non esse iustitiam, quæ apud illum nullum haberet locum. *l. 1. cont. Parm. c. 12. Epist. 48. & 166.* Eorum

Eorum petitioni Julianus libenter annuit. non quia vel Donatistis, Christi religionem professis, admodum faueret; sed quia hoc modo putaret Christianum nomen posse perire de terris, si unitate Ecclesiarum, de qua lapsus fuerat, inuidiceret: & sacrilegas dissensiones, liberas esse permetteret. *Optat. l. 2. Aug. Epist. 166.*

Eadem sunt quæ recitat Ammianus Marcellinus, rerum Juliani accuratus scriptor, his verbis: Vbi verò abolitis quæ verebatur, adesse sibi liberum tempus faciendi quæ vellet, aduertit, pectoris patefecit arcana: & planè absolutis decretis aperiri templa, arisque hostias ad moueri, & reparari Deorum statuit cultum. Utque dispositorum roboret effectum, dissidentes Christianorum Antistites, cum plebe dississa in palatium intromissos monebat, ut ciuilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante suæ religioni seruiret intrepidus. Quod agebat ideo obstinatè, ut dissensiones augente licentiâ, non timeret vñanimantem postea plebem. *Ita Ammian. l. 22.*

§. III.

Iulianus fauet Donatistis.

Edictum ergo condit, quo abolitis omnibus quæ contra Donatistas lata erant, redditaque omni libertate in integrum eos restituit: in quo & preces eorum, & supplicantium nomina inseruit, recitatque illius aliquam partem Augustinus: Hoc quoque, inquit, supplicantibus Rogatiano, Pontio, Cassiano, & ceteris Episcopis, sed & Clericis, accedit ad cumulum, ut abolitis quæ aduersas eos sine rescripto perpetram gestasunt, in antiquum statum cuncta reuocentur. *l. 2. cont. Petil. cap. 97.*

Ita eodem tempore soluuntur de exilio Donatistæ, quo carceribus suis Diabolus relaxatur: eodem tempore Donatistis Basilicæ restituuntur, quo tempore dæmoniis: eodem tempore Schismati Donatistarum libertas permitta est, quo & Idololatriæ Paganorum. *Opt. l. 2. Aug. Epist. 166. & lib. 2. cont. Petil. cap. 83.*

§. IV.

Redeunt in Africam furibundi.

TAlibus litteris armati mox aduolant in Africam : conductaque perditorum hominum, siue Circumcellionum, non exiguâ manu, Ecclesias passim inuadunt : Episcopos & Sacerdotes exturbant : resistentes crudeliter obtruncant, nec plebi etiam Catholicæ parcentes. De quorum numero quidam Felix Diabensis, & Ianuarius Flumenpiscensis, totâ celeritate ad castrum Lemellense, qui Numidiæ locus est, properant : cuius Basilicam cum clausam aduersus violentiam suam reperissent ; comitibus imperant culmina descendere, tecta nudare, tegulas desuper iacere. Qui exemplò iussa complentes, non paucis Diaconis, qui altare defendebant, grauissimè sauciatis, duos ex eis interimunt, Primum Ianuarij, & Donatum Nini filios. *Opt. libr. 2. August. conf. Petil. cap. 83.*

Neque verò hoc se incendium intra Numidiam continuit, sed longè latèque diffusum, ipsam quoque Proconsularem prouinciam corripuit : cuius inter ceteras Carporum est ciuitas, in qua crudelissimas cædes exerceuerent.

Sed omnem supererant immanitatem, quæ per totam Mauritaniam perpetrarunt, in primis ciuitate Thipasensi : ad quam Urbanus Formensis, & Felix Idicrensis, Donatistarum in Numidiâ Episcopi, facularum in morem accurrētes, cum illic Præfectos & Officiales furori suo accommodos, ac Iuliani fortasse impietati suffragâtes inuenissent; Athenio præside cum signis præsente & adiuuante, totam multitudinem Catholicam non de Basilicis tantùm, sed de sedibus etiam suis exturbarunt. In quo tumultu & cæde, magna vis hominum oppressa & extincta est: viri permulti à furentibus disceptri : matronæ violenter tractæ : infantes necati: fœtus in vteris matrum extincti.

Et postquam in via Dei templo furorem suum effudere; ad Basilicas & sacrosancta illuc mysteria, in odium Catholicorum profananda, conuertuntur. Sacratissimam Eucharistiam canibus obiiciunt, sed non absque Dei præsente vindictâ. Canes enim in rabiem conuersi, dominos suos tamquam ignotos, inimicos, & latrones, dentibus suis laniarunt.

Ianjarunt. Sacretiam chrismatis ampullam, per fenestram eiecerunt: sed non defuit Angelica manus, quæ vasculum inuisibili subuectione illæsum inter saxa deponeret. *Optat. l. 2.*

Inde reuersi tot patratis sceleribus & sacrilegiis, ne libido impudicitiaque decesset, sacrarum Virginum Monasteria aggressisunt, & plurimas stupro fædarunt. Inter hos Felix supradictus puellam, cui nuper velum ipse imposuerat, quæque ob id patrem eum appellarat, sacrilego incestu violare non est veritus. *Optat. l. 2.*

Oinitto, ne sim prolixior, exorcismos & ablutiones parietum Ecclesiarum Catholicarum: Altarium rasuras & confractiones: Calicum Christi sanguinis portatorum, colliquationes & profanas venditiones: spoliationes Episcopaliū & Sacerdotalium honorum: ablationes facrorum Codicum, pallarum, & velorum: Cæmteriorum occupationes, vt non permetterent sepeliri cadauera Catholicorum; & infinita alia, quæ recenset Optatus, l. 2. & 6. candidèque profitetur, omnia quæ ab eis gesta sunt, ex toto narrari non posse. *l. 6.*

S. V.

Publica contra eos querimonia.

ADuersus intolerabiles hosce furores, cùm publicus clamor crebesceret; nec Donatistarum primores, Thebestæ in Concilio congregati, Catholicorum querelas audire vellent, certè dissimularent; tandem aliquando ad publica iudicia pertrahuntur: vbi neque puduit eos, Iuliani pro se constitutionem gestis allegare, suamque impietatem prædere. Quæ res compulit eorum temporum iudices, relationem ad Imperatorem mittere, quâ certior de Donatistarum furore & immanitate redderetur. *Op. l. 2. Aug. l. 2. contr. Petil. cap. 92. & 97. & l. 1. contra Parthos. l. 7.*

Sed nullum erat benignum responsum ab impio illo exspectandum, imò vero nouum crudelius, de publica videlicet persecutione suscipienda: nisi eam Providentia diuina, sublato tempestiue Christiani nominis hoste, prævertisset. Etenim expeditione contra Parthos susceptâ, cùm incrimis, & tamquam victoriax securus, ex equo

depugnaret ; telo , incertum unde missio , grauiter saucius , inter blasphemias voces , sanguinem manu exceptum contra cælum iaciens , paullò post sacrilegam animam reddidit , VI. Kal. Iulij , etatis trigeminis primo , Imperij primo , & septimo mense diebusque aliquot .

Huius Juliani Editi pro Donatistis meminit postea Honorius Imperator , ut infrâ dicemus .

C A P V T VII.

PARMENIANVS ET TICHONIVS DONATISTÆ.

§. I.

Parmenianus Catholicos oppugnat. Eum Optatus Mileuitanus confutat.

Anno
368.

D Onato Carthaginensi mortuo , Parmenianus successit , tertius Donatistarum Carthagine Episcopus . Quod conditionem eius attinet , particulare aliquid prodere voluisse videtur Optatus , dum eum peregrinum fuisse ait : & ideo quædam contra suos per ignorantiam scripsisse , aut falso audiuisse narrari . l.i. & 3. Existimo id dicere , quod nouis homo fuerit , neque Schismatis mysteriis penitus imbutus , cuiusmodi solent peregrini appellari . Huc enim aduocare , quæ de peregrina communione veteribus quibusdam Conciliis continentur , & variis commentationibus obnoxia sunt ; superuacaneum puto .

Certum est , Donati prædecessoris sui vestigiis insistentem Parmenianum , nouis libellis hæresim suam armasse : & , ne ventosè ac nudè vt ceteri loqueretur , quidquid sentire potuit , non solum dixit ; sed etiam in scripturā digessit . Unicus illi scopus Ecclesiam Catholicam (quam apud se solos remansisse Donatiste volebant , in omnibus aliis defecisse) tractatibus suis pulsare . Optat . l.i.

Verum

Verum ne diutiis minis astuti ac simplices , sicutis Parmenianus ac Anno
sociorum eius sermonibus seducerentur, Optatus Mileuitanus in Nu-370.
midia Episcopus (cuius meminit Augustinus, *l.1. cons. Parm. c.3. & l.2.*
de Doct. Chriſt. cap. 39.) obuiam iuit: testatus se illi rescribere & reſ-
pondere, ut sit inter absentes quædam veluti collatio. Ac multos qui-
dem desiderasse, vt ad eruentiam veritatem, partium conflictus habe-
retur ; sed Donatistas & accessum prohibuisse , & aditus interclusisse,
& confessum vitasse, & colloquium denegasse. Itaque non nisi per literas
cum iis agi potuisse. *Optat. l.1.*

Porrò tempus quo Optatus scripsit, est Damasi Pontificatus ini-
tium circiter : cuius ipse meminit in Catalogo Romanorum Ponti-
ficuum, quem edit idcirco, vt ostendat Donatistarum Ecclesiam, Ca-
tholicam non esse : quia nimis haud communicet cum Romanis.
cod. l. Nam quod in eo Catalogo, Siricius post Damasum ponitur, ex-
istimat Baronius post Balduinum , à librario qui Optatum postea
descripsit, adiectum : quia sedes Siricii, non incidit in Valentini &
Valentis Imperium, quo scriptissime Optatum testatur Hieronymus *l.de*
Script. Eccl. cap. 110.

Scripsit autem primum Libros sex, vt patet ex singulorum argu-
mento, quod libro primo proponit : sed post addidit septimum. Ut
nihil sit mirum, si Hieronymus supra septimum non edisserat. Sanè
quemadmodum Optatus, vitâ & morte sancte obitis, id meruit, vt
fastis Ecclesiasticis adscriberetur die *iv. Junij*; ita hoc opus ipius non
apud Catholicos solùm , sed etiam Donatistas, habitum est in fide &
æstimio : vt qui postea probare ex eo conati sint, Cæcilianum à Con-
stantino fuisse damnatum , cuius rei tamen nullibi meminisse Opta-
tum patet ex Augustino *Coll. 3. cap. 20.*

Atque hæc cauſa fuit, cur Optatum , simul atque editus exitit,
Donatistæ , vt erant impudentes, corruperint ac propè discerpserint:
collocantes quod prius erat, posterius , & contrà : donec tandem plu-
rium operâ, ac præsertim Franc. Balduini restitutus, emendatior cor-
rectiorque legeretur.

§. II.

Parmeniani plures errores.

Ceterum à Donati fastu & vanitate non omnino se fuisse alienum & degenerem filium, ut Parmenianus ostenderet; protestatus est aliquando cum fiducia, Maledictionibus suis ad mortem se homines compulisse: *Optat. l. 3. &c.*, vt eiusdem præcessoris sui errores sequeretur; Christi Carnem male tractauit; dicens illam peccatricem; & Iordanis demersam diluuiō, ab vniuersis sordibus esse mundatam, &c. *Opt. l. 1.*

§. III.

*Tichonius Donatista avlokatā xpītō, siue,
seipsum condemnans.*

Post Optatum Tichonius Donatista, homo & acri ingenio prædictus, & uberi eloquentiā, totius Schismatis fundamenta vehementer concussit. Etenim omnium Sanctorum paginarum vocibys (ut loquitur Augustinus) circumtus, euigilauerat: videbatque Ecclesiam Dei iam toto orbe diffusam, sicut de illâ tanto ante per corda & ora Sanctorum præuisum atque prædictum erat.

Hoc percepto, suscepit aduersus suos demonstrare, nullius hominis quamvis sceleratum & immaue peccatum, præscribere promissis Dei: nec id agere quorumlibet intra Ecclesiam constitutorum quamlibet impietatem, vt fides Dei de Ecclesiâ futurâ, & diffundendâ usque ad terminos orbis terræ (quæ in promissis Patrum retenta, & tunc exhibita erat) euacuaretur.

Quod dum vehementer copioseque differeret, & ora contradicentium multis ac manifestis Sanctorum Scripturarum testimonis oppilareret; obseruauit repente Parmenianus, quod Tichonium præterierat, conse-

consequens hinc esse , eos in Africâ Christianos , à quibus se Donatistæ separauerant, pertinere ad Ecclesiam toto orbe diffusam, cui communione iungebantur: se verò solos extra eandem errare, à quâ sponte exiissent. Aug. l. 1. cont. Parm. cap. 1.

Neque verò solius Scripturæ sententiis hoc suum dogma Tichonius asserebat : sed, cùm esset, teste Gennadio , in Ecclesiasticis negotiis studiosè exercitatus; etiam ex ipsius Donatistæ rudimentis, & habitis sub initium Synodis. Deuterium enim Macrinensem Episcopum , Traditorum plebem Ecclesiae miscuisse: ipsumq[ue] Donatum post hoc factum , iugiter Deuterio communicasse. Epist. 48. Quod tamen factum pugnabat ex diametro cum dogmate Donatistarum, qui rebaptizari volebant eos qui à Catholicis ad se transibant , priusquam sibi miscerentur.

Quapropter Tichonius pluribus inter Donatistas schismatibus, quæ paulò p[ro]st suscitata sunt , videtur aut occasionem dedisse, aut claustra laxasse: quando nimirum præsidentiam ipsius imitati alij, licet essent ratione inferiores , audaciâ nihilominus pares esse voluerunt. Et quamuis Tichonius , vt diximus , contra Donatistas ipse Donatista inuestigissimè scriperit ; illic tamen inuentus est absurdissimi cordis, vbi eos non omni ex parte relinquere voluit. lib. 3. de Doct. Christ. cap. 30.

Fecit & Tichonius librum, quem Regularum vocavit, quia in eo quasdam septem regulas executus est, quibus quasi clauibus diuinarum Scripturarum aperirentur occulta. Recenset illas atque examinat Augustinus loco citato, eiusque libri principium ponit, quod sic habet: *Necessarium duxi ante omnia que mihi videntur, libellum regularum scribere, & secretorum Legu veluti claves & luminaria fabricare, &c. qui totus etiamnum exstare dicitur, tom. 15. Bibliothecæ Patrum: eiusdemque meminerunt Cassiodorus præfat. in Psalmos, & Isidorus de summo bono.* Et quamquam fateatur eas regulas, sicuti à Tichonio traduntur, non parum adiuuare ad penetranda, quæ tecta sunt diuinorum eloquiorum; vt propterea id opus elaboratum atque utile appelle: iudicat tamen non omnia quæ ita scripta sunt, vt non facilè intelligantur; posse his regulis inueniri, sed aliis modis pluribus: quos numero regularum suarum septenario adeo non est complexus Tichonius, vt ipsem multa exponat obscura, in quibus suarum regularum adhibet nullam, sicuti ibidem Augustinus ostendit. l. 3. de doct. Christ. c. 30.

Quapropter dum Tichonius dixit de Regulis suis: Sunt quedam Regula mystica, qua vniuersa Legū recessus obtinent, & veritatis thesauros aliquibus inuisibilis faciunt. Quarum si ratio Regularum, sine inuidiā, vt communiamus accepta fuerit, clausa quæq; patiens, & obscura dilucidabuntur, &c. Si dixisset, inquit Augustinus: Sunt quedam regule mysticæ, quæ nonnullos legis recessus obtinent; aut certè, quæ legis magnos recessus obtinent, non autem quod ait, vniuersa legū recessus; neque dixisset, clausa quæq; patiens, sed, clausa multa patiens; verum dixisset, neque in spem falso Lectorem misisset, &c. Quod ideo dicendum, inquit, putavi, vt liber ipse & legatur à studiosis, quia plurimum adiuuat ad Scripturas intelligendas; & non de illo speretut tantum, quantum non habet: caute sane legendus est, non solum propter quedam, in quibus vt homo errauit; sed maximè propter illa, quæ sicut Donatista hæreticus loquitur. *ed. l. & cap.*

Ceterum Tichonius, dum in explicandâ suâ regulâ Tertiâ laborabat, in eam opinionem incidit, quam postea Semipelagiani partem suarum hæreseon fecerunt. Disputans enim de Fide & Operibus, Opera nobis dixit à Deo dari merito fidei: ipsam verò Fidem sic esse à nobis, vt nobis non sit à Deo. Nec attendit Apostolum dicentem: Pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo. Sed non erat expertus hanc hæresin, que nostro tempore, inquit Augustinus, exortâ; multum nōs, vt gratiam Dei quæ per Dominum nostrum Iesum Christum est, aduerlus eam defendemus, exercuit: & secundum id quod ait Apostolus: Oportet & hereses esse, vi probati, manifesti sunt in robis; multò vigilantiores diligenterisque reddidit, vt aduerteremus in Scripturis sanctis, quod istum Tichonium minus attentum, minusq; sine hoste sollicitū fugit, etiam ipsam scilicet Fidem, idonum illius esse, qui eius mensuram uniuicue partitur, &c. *l. 3. de doct. Christ. cap. 33.* Ex quo patet, quām longè fuerit progressus in libris de Doctrina Christiana, tum, cū ad omnium Retractionem peruenisset: quandoquidem eos cū reperisset imperfectos, tunc se perfecisse dicat. *l. 2. Retract. cap. 4.* quod hic in transitu annotare volui: & ipsem et aperit ibidem.

Alia plura Tichonij enumerat Gennadius in Catalogo *cap. 18.* minitque eiusdem Primasius, prologo in Apocalypsin: quam dum Tichonius exponere conatur, quedam respuenda subiunxit, quedam verò venenosi dogmatis sui faculenta permiscauit, inquit Cassiodorus

l. diu. lxx. cap. 9. Sed neque Augustinus omisit meminisse operis Tichonij in Apocalypsin, *l. 3. de doct. Christ. cap. 30.* quod tametsi Nicolaus Zengerus esse putet, quod continetur Appendice Tomi IX. sub titulo Expositionis in Apocalypsin; etenim tamen haud videtur, quatenus non reperiuntur ibi, quæ ex Tichonij libro refert Augustinus *l. cit. de doct. Christ.*

§. IV.

Tichonium litteris Parmenianus monet.

VILO Tichonij errore, Parmenianus sectæ suæ satagens, malens-
que cum ceteris Donatistis sumere obstinatissimum animum
aduersus apertissimam Tichonij veritatem, quam eā concelsā superari
ab Africanis Ecclesiis, quæ illius unitatis, quam Tichonius asserebat,
communione gauderent, vnde se ipse separasset: primò eum per ep-
istolam velut corrigendum putauit. Reprehendit autem, quod Ec-
clesiam prædicaret toto orbe diffusam, admonetque ne id facere au-
deat. Deinde hortatur in fine epistolæ, ut in parte Donati permaneat,
& persecutions perferat, dicens non sè debere voluntate consungi eū, quibus
persecutione cogente, non iuncti sunt; adhibens etiam testimonium Scripturæ dicentis: *Va hi qui perdidérunt sustinéniā, & diuerterunt in vias*
prauas: more suo cuncta de diuinis libris aduersus seipso proponentes.
Postea verò ex Concilio eorum Tichonium prohibet damnatum. *l. 1.*
cont. Parm. cap. 1. & l. 3. cap. 6.

§. V.

Litteras Parmeniani Augustinus resellit.

HANC Parmeniani Epistolam, quoniam in manus ipsius incide-
rat, Augustinus postea petentibus, imò iubentibus fratribus,
confutandam lumpavit: eā potissimum de causâ, quod quadam maxi-

mē de Scripturis testimonia, non sicut accipienda sunt, Parmenianus accepisset. Præstítit autem Tribus libris: in quibus quæstio magna versatur & soluitur, Vtrum in vnitate & eorumdem communione Sacramentorum, mali contaminent bonos? &, quemadmodum non contaminent, disputatur: propter Ecclesiam toto orbe diffusam, cui calumnianto schisma Donatistæ fecerant. l.1. cont. Parm. cap. 1. & l.2.

Res. cap. 17.

Cùm vero Optatus, quod contra Parmenianum refellendum sumserat, Tractatus illius vocet, ut suprā vidimus: hoc autem Augustinus Epistolam; patet vtique vnius & alterius diuersum argumentum fuisse.

C A P V T V I I I .

D O N A T I S T Æ I N T E R S E D I V I S I .

S. I.

D o n a t i s t a r u m i n t e r s e s c i s m a D o n a t i s - m u m l a b e f a c t a n t .

Sicut Donatus Christum diuidere conatus est; sic Donatum à suis quotidianâ concione diuidi, præclarè ab Augustino dicitur. l. de Agon. Christ. cap. 29. Etenim hoc tempore circiter, adeo inter se committi cœperunt; ut nouo schismate suum schisma distraherent, alteraque pars alteram veluti disperperet. Ita nimirum in Donato complebatur, quod est apud Euangelistam, In qua mensurâ mensi fueritis, in eâ remetietur vobis; &, Qui gladio percutserit, gladio morietur. l. de agon Christ. cap. 29.

Separauerunt se à totius orbis communione, eodemque cœtum suum Schismaticus induxerat; cùm ecce de ipsius præcisione, vt Augustinus

gustinus ait, alij præcisi: Epist.64. (frustum de frusto : l.i. cont. Parm. cap. 4. pars de parte : Epist.48. schisma de schismate) minutatim secti conscientiique, cum cohaerere non possent, disperire coeperunt, qui tumorem animositatis sui, Catholicæ pacis sanctissimo vinculo prætererant.

Vt autem plurimas omnino partes Donatistarum fuisse, sed non vulgo notas, significat Epist.48. ita frequentius meminit ROGATISTARVM & MAXIMIANISTARVM. Rarius enim VRBANISTAS nominat, qui erant in quadam Numidiæ particulâ : lib.4. cont. Cresc. cap. 60. & à Claudio quodam CLAVDIANISTAS, quorum meminit Conc.2. in psalm.36. & l.4. cont. Cresc. cap. 9. licet inter se omnes pugnacissimi, tamquam Cadmei fratres, mutuis se vulneribus conficerent. Quilibet autem sicut Ecclesiam & Baptismum sibi vindicabat; ita alteri ibat ereptum: contendebatque, quantò pauciores erant, tanto sinceriores se Donatistas esse. l.1. de bapt. cap. 6.

Fatendum interim est, præter eas quas nunc diximus partes, grandiorum vnam, veluti ceterarum fontem remansisse: quæ tametsi multitudinis suæ nullum aut exiguum sensit detrimentum; ber.69. attamen PRIMIANISTRVM nomine postea finnotuit. Cum igitur & Satanæ in scipsum esset diuisus, regni sui mox ruituri indicium dedit.

§. II.

Schisma primum Rogati.

PRIMI Rogatistæ, cum omnes adhuc uno simul Donatistarum consilio tenerentur, l.i. cont. Parm. cap. 10. secessionem fecerunt. Aucto r eorum Rogatus Maurus: atque ob id per Mauritaniam Cæsariensem sparsi: numero tam exigui, vt breuissimum frustum, de frusto maiori præcium nuncupet Augustinus: Epist. 48. Caussa secessionis incerta: quamque nullo loco, quod sciām, Augustinus prodidit. Episcopus aut Presbyter Cartennensis fuisse videtur: quandoquidem ibidem Vincentius sederit, Rogati in eodem schismate successor: cui tum decem circiter qui remanserant, adhærebant. ead. Epist.

Rogatistæ autem quamquam Donatistis ceteris mitiores viderentur, quia cum Circumcellionum immanissimis gregibus non sœuiebant, imò ne velle quidem sœuire se dicebant; attamen Augustinus arbitrabatur non potuisse. Sœuire, inquit, vos nolle dicitis, ego non posse arbitror: ita enim numero estis exiguī, vt mouere vos contra aduersarias vobis multitudines non audeatis, et si cupiatis. Epist. 48.

Nam quod Rogati, horum coryphæi, indolem ingeniumque attinebat; peruicaciā non cessisse ceteris, inde colligit: quod contra Evangelicam sententiam: *Si quis tibi voluerit tunicam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium;* de nescio quibus rebus suorum, acerri-
mā perseverantiā, etiam forensi disputatione, conflixerit. ibid.

Deinde, Quod hæreticis omnibus in more positum est, reliquis vi-
deri meliores voluerunt: adeo vt dicerent, In se solis repertorum Fi-
lium hominis fidem, cùm venerit: neque enim in terrâ se, sed in cæ-
lis esse deputandos: ead. Epist. vt idcirco non frustra fortasse à posteris
Cælicola appellati sint.

Nam si Donatistarum aliorum græx non audiebatur, quia nullum pro Ecclesiâ apud se Scripturæ sacræ locum citabant; quanto minùs audiendi erant Rogatistæ, qui ne illud quidem pro se interpretari po-
terant, quod scriptum est: *Vbi pascis, vbi cubas in meridiē?* Si enim per
meridiem, intelligatur in parte Donati Africa, quæ sub cælo feruen-
tiori plaga est; non eam occupabant Rogatistæ. Ipsa verò Mauritania
Cæsariensis (quæ erat adeo Occidentali, quam Meridianæ parti vi-
cinior, vt ne quidem Africa appellari vellet) nullatenus poterat de
meridiē gloriari.

Quod si autem solâ suâ auctoritate, & absque ullo sacræ Scripturæ
luculento testimonio, separare se, tamquam aliis meliores, à toto Ec-
clesiæ corpore volebant; vnde obsecro sciebant, nulos ante se alios
exstare, in tanta mundi Christiani vastitate, qui se iustâ de caussâ
(quamquam id fieri non possit) priùs à toto Ecclesiæ corpore separa-
sent; &c. Epist. 48.

§. III.

Rogatistas reliqui Donatistæ persequuntur.

Relicum igitur Donatistarum corpus, cùm Rogati factionem ex-gerrimè ferrēt, in officio eos cōtinere, sēculari auctoritate decreuerunt. Per id tempus Valentiniano & Valente Imperantibus, Firmus Maurus, Nubelis Mauritaniæ Regis filius, fratre Zammā latenter interemto, cùm ob id Comitem Africae, Romanum nomine, cui Zamma fueret acceptus, infestum haberet; metuens ne tamquam perniciosus & contumax damnatus occideretur, vbi aduertit defensionis sibi aditum à Romano præcludi; ab Imperij ditione desciuit, & Mauritaniæ regnum tyrannus occupauit. Historiam describit Ammianus Marcellinus l.29. Oros. l.7.c.33. & Paul. Diac. l.12.

Hac occasione vñi Donatistæ, per barbarum Regem, Rogatum eiusq; assecas in Mauritaniâ Cæsariensi sæuissimè & acerbissimè persecuti sunt: l.1. cont. Parm. cap. 10. & 11. (adeo vt vocarentur à Rogatistis Firmiani, sicuti Catholicos appellare Macarianos ipsi consueverant: Epist. 164.) nihil non agentes, vt eos ad gremium suum redire compellerent, aut sœvitiam vindictâ saturarent. Durauit ea persecutio tantisper, donec Theodosius senior, contra Firmum à Valentiniano in Africam cum exercitu missus, perduellum Imperij pluribus præliis fractum, ad vitam laqueo finiendam compulit: Rogato, qui Fir-mo superstes, in schismate permanente.

Per id tempus qui Rogatistarum Cæsariensis Episcopus erat, cùm Firmino tyranno suorum incolumentem pactus, portas ei aperuit: atque in vastationem non Catholicos tantum, sed vniuersam ciuitatem dedidit. Epist. 164. Quanto autem tum incendio Cæsarea fœdata sit, loquitur Ammianus, lib. citato, & Oros l.7.cap. 33.

Quapropter hoc Donatistarum factum, non desierunt eis Catholicæ obiicere, quoties ipsi criminari Catholicos solebant, & accusare persecutionis, cùm ad coercendas corum insolentias, & Circumcellionum sœvitiam, Imperatorum auctoritatem implorabant. Certè enim neque ipsi, quod nihilominus iactabant, sola portare Euangelia consue-

consueuerant : *Cons. 2. in psalm. 36.* Nisi forte existimarent partem Euangelij esse, aut Idololatriam Iuliani, aut Firimi tyraanidem, aut eius qui deinde post secutus est, Gildonis : per quem persequi Rogatum, minimè destiterunt. *l. 2. cont. Petil. cap. 83.*

S. IV.

Vincentius Rogati in schismate successor.

ROgato mortuo, Vincentius in schismate successit. Is olim adolescentem Augustinum Carthagine nouerat, dum adhuc Rogatus inter mortales ageret. Cumque videret, eò esse deuentum temporis lapsu, ut passim Imperatoriis legibus Donatistæ punirentur, ac debitis legitimisque pœnis ad Unitatem Catholicam adducerentur; ex postuladum sibi duxit super hac re cum Augustino, per litteras: quem antea nouerat quietis auidum & appetentem, suppliciorum ac pœnorum inimicum.

Verumtamen Vincentio eleganter respondens Augustinus, docet aliquando eius se animi sententiaeque fuisse, ut arbitraretur cum hereticis nullâ vi, sed solo Dei verbo agendum: verum aliorum opinib; & exemplis superatum, mutasse sententiam: iamque arbitrari, Leges Principum recte implorari aduersus hostes fidei; modò id fiat, non vindicandi, sed corrigendi studio.

Alia sunt, quæ contra Vincentium egregiè pertractat. Idque in primis vanissimum esse ostendit, quod Ecclesiam suam Vincentius Catholicæ nomen non ex totius orbis communione, sed ex obseruatione præceptorum omnium diuinorum, atque omnium Sacramentorum, interpretatus. Quasi nimis, si forte hinc sit appellata Catholicæ, quod totum veraciter teneat, (cuius nonnullæ particulae, etiam in diuersis inueniuntur heresisib;) Catholicæ huius nominis testimonio nitantur, ad demonstrandam Ecclesiam in omnibus gentibus; & non promissis Dei tam multis, tamque manifestis oraculis ipsius veritatis. Epist. 48.

Et quamquam hæc Augustini responsio, abundè sufficiat ad euentandam confutandamque Vincentij rationem, quâ suo, tametsi exi-

guo

guo cœtui, Ecclesiæ Catholicæ nomen vindicabat, vti patet ex lib. de Vnit. Ecclesiæ, in quo responcionem suam contra Petilianum latius exsequitur: attamen Vincentius Lirinensis eo libro quem conscripsit aduersus profanas herescon noxitates, præter vniuersitatem præceptorum Diuinorum, & Sacraementorum omnium, longè aliud requiri, vt Ecclesiæ Catholicæ sit, ostendit: putà, vt teneamus quod vbi-que, quod semper, quod ab omnibus creditum est.

Hoc est enim, inquit, verè proprièque Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia verè vniuersaliter comprehendit; atque ita demùm sit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, confessionem. Sequemur autem vniuersitatem, hoc modo: si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarū confitetur Ecclesia. Antiquitatem verò ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos maiores ac Patres nostros celebrasse, manifestum est. Confessionem quoque itidem, si in ipsâ vetustate, omnium, vel certè penè omnium Sacerdotum pariter & Magistrorum definitiones sententiasque sectemur. ita *Vinc. Lirinens.* Fuisse verò hæc apud nullos Donatistas, nimis quam manifestum est.

§. V.

Vincentius Victor, itidem Rogatista.

EX cādem Rogatistarum sectâ fuit Vincentius Victor: tanto Vincentium iam dictum Rogati successorem, affectu prosecutus; ut eius nomen suum voluerit esse cognomen. Hic licet ad vnitatem Catholicam, relicto schismate aliquando rediisset; non tamen adeò deposuerat Vincentij pristinam venerationem, quin eum sibi, nescio quâ visione apparuisse iactaret, atque ita adiuuisse duos illos libros, quos contra Augustium edidit, De Anima & eius origine, conficeret; vt, quantum ad ea quæ scribenda forent, res ipsas rationesque ipse dictaret. Quibus perinde viribus imaginationis Vincentij Victoris inductus Augustinus; dubitat, verōne an fictè ad Catholicos sit conuersus. Videri potest l. 3. de *Anima & eius Orig.* c. 2. & l. 1. c. 2. & 3.

§. VI.

Imperatoria leges contra Donatistas.

- Anno 373. **V**ti autem hæc postea euenerunt; ita sub id tempus, quo debellatus est Firmus, Valentinianus Imperator Legem eam tulisse videtur, quæ sic habet: Antistitem qui sanctitatem Baptismi, illicitâ usurpatione geminauerit, sacerdotio indignum censemus. Dat. Treuer. Kal. Martij, Valentiniano & Valente i v. Augg. Coss. l. 1. ne sanct. bapt. iter. Cod. Theod. Quæ lex cum data sit ad Julianum Africæ Proconsulem, non alios equidem, quam Donatistas incessit.
- Anno 377. Idem quadriennio post Gratianus fecit, sanctione ad Flauianum Africæ Vicarium, quæ exstat l. 2. ne sanct. bapt. iter. Cod. Theod. Coss. Gratiano Augusto i v. & Merobaude. x v i. Kalend. Nouemb. locaque Catholicorum, tempore Firmianæ tyrannidis à Donatistis occupata, restitui mandauit.
- Anno 392. Gratianum imitatus Theodosius Imperator, non tantum in extirpandis Paganis, sed & hæreticis, quem habebat zelum Catholicæ religionis, ostendit. Cuius exstat inter alia Rescriptum illud celebre, Dat. xvii. Kalend. Iulij, Constantinopoli Arcadio Aug. 11. & Rufino Coss. cuius toties meminit Augustinus, & præsertim Epist. 50. dum ait: Quod eo modo fieri aliquatenus posse arbitramur, si Legem piissimæ memorie Theodosij, quam generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum Episcopus vel Clericus vibilitet esset inuentus, decem libris auri multaretur; expressius in Donatistas ita confirmarent, &c. nec non Epist. 68. & l. 3. cont. Cresc. c. 47. Exstatque l. 21. de heret. Cod. Theod.

C A P V T I X.

PRIMIANVS ET MAXIMIANVS.

§. I.

Noui Donatistarum inter se Schismatis origo.

PArmeniano, de quo suprà, successit Primianus, quartus Donatistarum Carthagine Episcopus: sub quo schisma pullulauit multò maximum, quod ab eius Diacono Maximiano, Maximianistarum nomen habuit. Coepit Presbytero adhuc Augustino, pauculis annis priusquam ad Episcopatum assumeretur, viuente iam tum Imperatore Theodosio; plurimosque secum Donatisticae factionis Episcopos traxit.

Primam autem illam Donati factionem vt sub initium Lucilla conflauit, (de qua Hieronymus, dum & aliarum hæresum feminas obſtrices enumerat;) Donatus per Africam, inquit, vt infelices quoque fetentibus pollueret aquis (alludens ad Baptismum, quem itabat) Lucillæ opibus adiutus est; *ad Ctesiph.* Ita & eam de qua hîc agimus, à feminâ nescio quâ conflatam esse, testatur Augustinus, *Epiſt. 162.*

Iam verò Maximianus, perhibebatur Donati fuisse propinquus: *cād. Epiſt.* vt mirari possimus, partem eius non esse veritum distrahere. Possimus etiam non mirari; si quod sanguine maiores fecerunt, imitati posteri sequantur. Propterea quippe, veriores se Donatistas dicebant Maximianista, quia maiorum suorum vestigia reapse sequi sunt. *Conc. 2. in Psalm. 36.* Neque enim stare diu certo loco sententiâque hæresis potest. Quantis per idem tempus Ariani, post Donatistas exorti, secessionibus partium & opinionibus scissi fuerint, nemo ignorat. Adeò certum est quod ante diximus, Catholicæ Ec-

clesiæ nomen, non tam doctrinæ, quæm temporis & consensûs, vniuersitatem complecti.

Maxiministarum Schismatis initium sic habet. Maximianus Diaconus Carthaginensis in parte Donati, merito superbiaæ suæ, ut Primianus putabat, adeò grauiter offenderat; vt eum duxerit excommunicandum. Excommunicatus ipse à Primiano perrexit ad Episcopos vicinos: quibus cùm integritatem suam exposuisset; concitauit inuidiam Primiano, atque eum deinde apud illos accusauit. *l. de Gest. cum Emer.*

§. II.

Maximianus Primianum accusat.

Accusationis multa erant & magna capita: vt patebit ex Epistolâ, quam congregata Episcoporum contra Primianum Synodus scripsit. Et tum Epistolæ Africæ Tractorie vocabantur, quas Synodicas alij, sive Encyclicas, aut publicas appellauere.

Conuenerunt igitur Cauernis Susis (loco vt appareat adeò vicino Carthagini, vt Carthagine conuenisse sèpulcè Augustinus narret) quinquaginta tres Episcopi. Totidem enim Tractoriam signauerunt: adeoque mendum est, aut memoriarum lapsus, vbi tantummodo referuntur quadraginta tres. *libro 4. cont. Crescon. cap. 6. & 7.*

Hi vbi auditio Maximiano confederunt, qui se innocentem, & Primianum iniquissimum esse contestabatur: *l. 3. cont. Cresc. c. 40.* ne quid temerè aut calidè facerent, partem alteram audire decreuerunt. Mittunt ad Primianum legatos, eumque euocant ad Synodum. Contemnit Primianus. Mittunt iterum ac tertiod: vt si ad eos ipse venire nolit; ipsos ad se venire permitteret. Recusat vtrumque: ac contumaciam superbiam iungens, eos qui missi fuerant, iniuriosâ repulsione facessere à se iubet.

Quare congregati Antistites, necessarium quidem iudicarunt, in personis suis Ecclesiasticam auctoritatem & disciplinam tueri. Attamen nondum audentes ultimum præcipitare iudicium; quodam præ iudicio

iudicio, consulere Primiano voluerunt: vt, si caußæ suæ fideret, sequente celebriori Concilio, respondendi seseque purgandi locum haberet. l. 4. cont. Crescon. c. 7. Concesso igitur ad resipiscendum termino, has è Synodo litteras ediderunt.

§. III.

*Primianus è Synodo Carthaginensi
damnatur.*

SAntissimis Fratribus atque Collegis, per vniuersam Africam, “
Hoc est per Prouinciam Proconsularem, Numidiam, Mauritiam, “
Byzacnam & Tripolin constitutis, sed & Presbyteris, Diaconi, “
& vniuersis pleibus, in veritate Euangelij nobiscum militanti-“
bus, Victorinus, Fortunatus, & Victorianus, Migginus, Saturninus, “
Constantius, Candorius, Innocentius, Cresconius, Florentinus, Sal-“
uius, alias Saluius, Donatus, Geminus, Prætextatus, Maximianus, “
Theodorus, Anastasius, Donatianus, Donatus, alter Donatus, Pom-“
ponius, Pancratius, Iauuarius, Secundinus, Paschasius, Cresconius, “
Rogatianus, alias Maximianus, Benenatus, Gaianus, Victorinus, “
Guntasius, Quintasius, Felicianus, Saluius, Migginus, Proculus, La-“
tinus, & ceteri qui in Concilio apud Cauernas Susis in Domino æter-“
nam salutem.

Nemo est qui nesciat, Fratres dilectissimi, de Sacerdotibus Domini, non propriæ voluntatis, sed diuinæ legis impulsu, tam in reos sententiam dicere, quam innocentibus inflictam, iure ab eis ac merito debere submouere. Non leui enim periculo subiacebit, quisquis aut reo pepercerit, aut innocentem confutare pertenterat: maximè cum scriptum sit: *Innocentem & iustum non occides: &: purgatione non purgabis reum.*

Hoc igitur edicto legis admoniti, necesse nos fuerat Primiani caufsam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ouile Dei sortita, seniorum litteris eiusdem Ecclesiæ postulantibus, audire atque discutere sub eo, vt explanatis omnibus aut innocentem, quod optabile fuerat purgaremus, aut nocentem certe ostenderemus.

„ deremus suis meritis esse damnatum. Optatissimum enim nobis fuit,
 „ vt plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ, eo se lætetur Episcopo sub-
 „ limatam, qui in omnia sanctus, & in nullo reprehensibilis haberetur.
 „ Propterea vtique talem esse oportet Domini Sacerdotem, vt quod
 „ populus pro se apud Deum non valuerit, ipse pro populo mereatur
 „ quod poposcerit impetrare: quia scriptum est, si peccauerit populus,
 „ orabit pro eo Sacerdos: si autem Sacerdos peccauerit, quis ora-
 „ bit pro eo?

„ Scandala igitur Primiani, & ipsius nequitia singularis, sic in se cæ-
 „ leste iudicium prouocauit, vt horum criminum auctorem necesse
 „ esset penitus amputari: qui recens ordinatus, Presbyteros supra-
 „ dictæ plebis ad coniurationem impiæ conspirationis impellens, hoc
 „ ab eis velut precario iure postulauit, vt ad damnados quatuor Dia-
 „ conos, viros egregios, ac singularibus meritis approbatos, Maximia-
 „ num scilicet, Rogatianum, Donatum, itemque Salgamum, consen-
 „ tirent, & incunctanter ei promitterent accommodare consensum.

„ Cuius illi malâ præsumptione stuperfacticûm rem silentio refelliſ-
 „ sent, per se cogitatum scelus non dubitauit implere, vsqueadè vt
 „ in Maximianum Diaconum, virum sicut omnibus notum est inno-
 „ centem, sine cauſa, sine accusatore, sine teste, absentem ac lecto cur-
 „ bantem, sententiam putaget esse promendam: quia iam pridem Cle-
 „ ricos non dissimili furore damnarat.

„ Nam cùm incertos, contra legem decretaque omnium Sacerdo-
 „ tum, communioni sanctæ adiungeret: cumque obſidente maximâ
 „ parte plebis, etiam seniorum nobilissimorum litteris conueniretur, vt
 „ per se corrigeret quod admiserat; suâ temeritate posſessus, emendare
 „ contemſit. His itaque permoti seniores Ecclesiæ supradictæ, ad vni-
 „ uersum chorum litteras legatosque miserunt, quibus non sine lacry-
 „ mis deprecati sunt, vt ad se feruentius veniremus: quo perpenſo li-
 „ briuine intentionibus exploratis, existimatio Ecclesiæ purgaretur.

„ Ad hanc proinde, cùm ſecundūm memoratorum litteras venire-
 „ mus; notâ ſuâ ille ratione ſeruescens, aduentum noſtrum penitus
 „ declinauit. Qui vsquequaque rebelli animo recalētrant in malo
 „ permanſit, vt, conducta multitudine perditorum, atque impetratis
 „ officialibus, Basilicarum ianuas obſediffent, qui ingrediendi nobis
 „ atque agendi ſollemnia intercederent facultatem. Hæc ſi Episcopum
 „ conuenit facere, ſi Christianis licet admittere, ſi hoc Euangelia pro-
 „ testantur;

testantur; probet aut iudicet, quisquis amator aut assertor est veritatis. Hoc enim nobis inflxit frater aliquando proprius, quod numquam faceret alienus.

Decreuimus omnes Sacerdotes Dei, praesente Spiritu sancto, hunc eumdem Primianum (Primò quia super viuos Episcopos, alios subrogauit: quod incestos cum sanctorum communione miscuerit: quod Presbyteros ad coniurationem in eadem constringere pertentat: quod Fortunatum Presbyterum in cloacam fecerit mitti, cum agrotantibus baptismō succurrisset: quod communionem Demetrio denegauit, vt cogeret filium abdicare: quod idem Presbyter obiurgatus sit, quod Episcopos hospitio suscepisset: quod supradictus Primianus multitudinem miscerit, quæ Christianorum domos euerteret: quod obsessi sunt Episcopi simul & Clerici, & postea ab eius satellitibus lapidati sunt: quod in Basilica cæsi sunt seniores, quod indigne ferrent Cladianistas ad communionem admitti: quod innocentes Clericos putauerit esse condemnatos: quod se nobis audiendum noluerit exhibere, cum Basilicarum fores ne ingredemur, multitudine & officialibus intercluserit: quod legatos à nobis ad se missos iniuriosè reiecerit: quod loca multa vi primò, dehinc auctoritate iudiciarià usurpauit: præter alia illicita eius admissa, quæ pro honestate stili nostri siluimus) à Sacerdotali choro perpetuo esse damnatum: ne eo palpato, Dei Ecclesia aut contagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod ipsum Paulus Apostolus exhortatur & admonet, Præcipimus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt discedatis ab omni fratre, inordinatè ambulante: atque adeò non immemores puritatis Ecclesie, conducibile extimauimus, omnes sanctos consacerdotes & omnes Clericos, & omnes populos qui se Christianos meminerunt, hac nostra Tractoria commonere, vt omnes eius communionem, vtpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationem reddet, qui hoc nostrum decretum non audiendo tentauerit violare.

Placuit sanè nobis & Spiritui sancto, quod tempus tardis ad convertendum reseruetur sub eo, vt quicumque consacerdotum vel Clericorum suæ salutis immemores, à die damnationis supradicti Primiani, id est à die Kalendarum Iuliarum, usque ad diem octauum Kalendarum Ianuariarum, minus à Primiani damnati communione recesserint, tali sententiâ constringantur: Laici quoque nisi se à supradicto

populo desereretur , neque aliorum plurium Episcoporum amitteret communionem. Quapropter Maximianistæ incepérunt repente, veluti si hoc vnicum schismatis mysterium atque indicium esset , baptizatos rebaptizare : *l.1. cont. Petil. cap. 12.* aliaque opinor omnia iterare.

S. V.

Damnatus Primianus cogit Bagaiensem Synodum.

ATqui perpetrato nouo hoc schismate, gravissimè licet indigna- Anno tus Primianus, nullam tamen prouocationis vocem ad tertium 394. iudicium iniecit : *l.4. contr. Cresc. cap. 7.* Sed cùm Prouincia Proconsularis, Byzacenæ, & Tripolitanæ plures Episcopos, Maximiani schisma sequi vidisset ; *l. de Vnit. Eccl. cap. 3.* optimum existimauit à Numidis & Mauris auxilium petere.

Hi Concilium contrahunt in Ciuitate & Ecclesâ Bagaitanâ, Episcoporum omnium aut propè omnium sectæ suæ , ex omnibus Africae prouinciis , trecentorum & decem. *l.3. contra Cresc. cap. 43.* eorum videlicet , quos nondum Maximianus præoccupauerat. Factum id Coss. Arcadio III. & Honorio iterum.

Apud hos, quos sibi iudices Primianus priuatâ auctoritate adierat & constituerat , *Enarr. 2. in psalm. 36.* (Maximiano per nullos Legatos, ad iudicium citato , quemadmodum à Maximiani parte pluries ipse citatus fuerat : *l. 4. cont. Cresc. cap. 7.* multoque minus auditio) cùm se purgasset; inter iudices assuntus , sedet : tantumque effecit, vt Concilium in absentes diceret sententiam : ipseque ante damnatus , contra omnem juris ordinem alias cum ceteris damnaret. *Enarr. 2. in psalm. 36.*

Sententiam, quæ in damnatos, Maximianum aliosque, magno animi verborumque fastu lata est , nullibi quidem totam simul recitat Augustinus; sed diuersis locis diuersas eius pro re nata partes : quas in vnum compingemus , vniuersalique exhibebimus.

S. VI.

Sententia Concilij Bagaiensis, contra Maximianum & socios.

”**C**um omnipotens Dei, & Christi eius Saluatoris nostri voluntate, ex vniuersis Provinciis Africae venientes, in Ecclesia sancta Bagaiensi Concilium gereremus, Gamalius, Primianus, Pontius, Secundianus, Januarius, Saturninus, Felix, Pegasius, Rufinus, Fortunius, Crispinus, Florentius, Optatus, Donatus, Donatianus & ceteri numero trecenti & decem; Placuit Spiritui sancto, qui in nobis est, pacem firmare perpetuam, & schismata reficare sacrilega. lib. 4. cont. Crescon. cap. 10.

” Licet enim viperei seminis noxios partus, venenati veteri alueus diu texerit: & concepti sceleris vda coagula, in aspidum membra tardo se calore vaporauerint; tamen conceptum virus, euanescente vmbraculo, celari non potuit. nam etsi sero, publicum tamen facinus & parricidium suum, fceta scelerum vota pepererunt. Quod antea praeditum est: Parturit iustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Sed quoniam serenum iam fulget è nubilo nec est confusa criminum silua, cum ad poenam designata sunt nomina. Indulgentiae enim antehac fuerat: dum clementiae dimittimus lineam, inuenit caussa quos puniat. Lib. de Gesu, cum Emer.

” Optata quidem pacis & concordiae est iuncta germanitas, sicut scriptum est: *Iustitia & pax osculata sunt insicem*: sed veridicā vndā in asperos scopulos nonnullorum naufraga proiecta sunt membra, Aegyptiorum admodum exemplo, pereuntium funeribus plena sunt litora: quibus in ipsa morte maior est pena; quod post extortam aquis ultricibus animam, nec ipsam inueniant sepulturam. lib. 4. cont. Cresc. cap. 16.

” Loquamus, Charissimi fratres; schismatis caussas: quia iam non possumus tacere personas. **M A X I M I A N U M** fidei æmulum, veritatis adulterum, Ecclesię Matris inimicum, Dathan, Chorë & Abiron ministrum, de pacis gremio sententiae fulmen excussum: & quod adhuc cum

eum dehiscens terra non absorbuit , ad maius iudicium superis reser-
uauit . Raptus enim pœnam sui compendio lucrauerat funeris , vsluras
nunc grauioris colligit fœnoris , cùm mortuus interest viuis . *l. de Gesl. cum Emer.*

Nec solum hunc sceleris sui mors iusta condemnat . Trahit etiam
ad consortium plurimos catena sacrilegij , de quibus scriptum est : *Ve-*
nenum aspidum sub labio eorum , quorum os maledictione & amaritudine ple-
num est , veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem : contritio & infelici-
tas in viis eorum , & viam paci non cognoverunt : non est timor Dei ante oculos
eorum . Nollemusquidem tamquam proprij corporis secare iuncturam ;
sed quoniam tabescantis vulneris putredo pestifera plus habet in ab-
scissione solaminis , quām in remissione medicaminis ; inuenta est caus-
sa salubrior , ne per cuncta membra pestilens irrepat virus , ut com-
*pendioso dolore natum decidat vulnus . *cod.l.**

Famosi ergo criminis reos , Victorianum Carcabianensem , Mar-
tianum Sullectinum , Beianum Baianensem , Saluum Ausphensem ,
Theodorum V sulensem , Donatum Sabratensem , Miggenem Ele-
phantariensem , Prætextatum Assuritanum , Saluum Membresita-
num , Valerium Melzitanum , Felicianum Mustitanum , & Martialem
Pertusensem , qui funesto opere , perditionis vas sordidum collectâ fæ-
culentiâ glutinarunt : *l. 3. cont. Cref. cap. 53. sed & Clericos aliquando*
*Ecclesie Carthaginis , qui dum facinori intersunt illicito , incestui
præbuerunt lenocinium , Dei præsidentis arbitrio , vniuersalis Con-*
*cilij ore veridico , damnatos esse cognoscite . Eos autem quos sacri-
gi surculi non polluere plantaria , hoc est , qui à Maximiani capite ,
proprias manus verecundo fidei pudore retraxerunt , ad matrem Ec-
clesiam redire permisimus . *l. de Gesl. cum Emer.**

Placuit tamen decreto Concilij , dilationem temporis dari , intra
quod si quis corrigi voluisset , innocens haberetur . *l. 4. cont. Cref. cap. 34.*
Quantum enim de reorum morte purgamur ; tantum de innocentium
reditu gratulamur . *cod. l.c. 35.*

Ac ne angustum redeuntibus tempus , spem salutis arctatæ diei
pressura subducat ; agnoscentibus quibuslibet longè manentibus , præ-
cedentibus statutis vniuersis , vsque ad diem octauum Kalendarum
Ianuarij proximè futurarum , agnitionis pandimus ianuam , vt inte-
gri honoris ac fidei , regressi habeant fundamenta : quam si quisquam
ingredi nequiverit pigrâ segnitie ; sciat sibi ad omnes veniales aditus ,

, suâ voluntate viam esse subductam. Manebit enim circa eos dicta sententia, & post præstitutum diem redeuntibus fixa pœnitentia. l.4. cont. „ Cresc. cap. 4.

„ Coll. Arcadio III. & Honorio iterum Augustis, octauo Kalendas Maij, post Consulatum Theodosij Augusti III. l.3. cont. Cresc. cap. 56.

S. VII.

Primianistarum contra Maximianistas hostilitas.

Auctor siue dictator huius sententiae Emeritus fuit, Episcopus Caſariensis: l.4. e gest. cum Emer. Quæ cùm in Concilio decernenda recitata est; ore lætissimo omnes acclamauerunt: partim gauſi, quod tam effet diserta; partim quod in ea schismaticis suis tam insinuatoriter insultassent. l.1. cont. Petil. cap. 10. & l.4. cont. Cresc. cap. 41. Postquam vero consensu omnium publicata est; magnis illico animis damnatos persequi coeperunt.

Ante omnia misso aliquo Legato Episcopo Carthaginem, Primianum restituerunt in suam sedem, vnde fuerat deiectus. l.4. cont. Cresc. cap. 47. Ac deinde ad Basilicam Maximiani conuersi, quam non Basilicam, sed speluncam vocabant; concitato grege suorum, euertendam curarunt. l.3. cont. Cresc. cap. 59. & l.4. cap. 46. Neque his contentus Primianus, Maximianum propriis ædibus, mandatæ procreatione ut in Exorcisterium Ecclesiasticum conuerterentur, extrusit: l.4. cont. Cresc. cap. 47. Frustrè Maximiano gesta duorum Conciliorum pro se allegante. Enarr. 2. Spal. 36.

Talibus initii plures è Maximianistis territi, intra diem dilatioris pristinis se sociis Ecclesiæque Donati reddiderunt, ideoque recepti sunt ab iis, tamquam purgati atque innocentes: l.4. cont. Cresc. cap. 30. alij animum obstinarunt, neque, vt ad Primianum redirent, induci potuerunt. Itum idcirco ad Proconsules: qui licet à Christianis Imperatoribus constituti, erant nihilominus Pagani. l.2. cont. Petil. cap. 58. Apud hos non tantum inductum Concilium Bagaiense, in quo fuerant

rant à trecentis & decem Episcopis damnati; *l. 1. cont. Parm. cap. 11.* verumetiam, cùm se Catholicos esse Primianistæ mentirentur, *Enarr. in psal. 57.* allegatæ sunt leges aduersus hæreticos, quibus iubebantur Basilicis sui expelli: *lib. 2. cont. Peril. cap. 58* mox impetratæ iussiones: eisdemque iusionib[us] exsequendis, officiorum & ciuitatum auxilia; vt illi qui fuerant damnati, locis & Basilicis quas haec tenus cum populis sibi coherrentibus perpetuā possessione retinuerant, proturbarentur. *l. 4. cont. Cresc. cap. 47.*

Hisce molestiis quidam facile cesserunt, neque multa passi sunt: qui autem resistere tentauerunt, gravissimè sunt afficti. *l. 1. cont. Parm. c. 11.* Nonnulli enim, populi sibi fauentis praesidio, expugnari haud facile poterant: alij cùm defendere se non possent, victi sunt. In eorum locum qui victi sunt & expulsi, alij ordinati sunt. *l. de Gest. cum Emer.*

S. VIII.

Saluum Membresitanum Maximiani affer- clam persequuntur Primianista.

SAluius Membresitanus vir ætate grauis, cui Primianus Restitu- Anno 395. tum surrogarat, cùm eiusmodi persecutionis exagitationibus per- suaderi non posset, vt ad Primiani à se damnati consortium rediret: sciret autem aduersarios suos, legibus contra hæreticos promulgatis uti non posse apud Iudicem, nisi etiam seipso pariter eis irretinent; maluit se committere examini, & persecutoribus suis Proconsulari iudicio respondere.

Res acta est apud Seranum Proconsulem, & caussa vtrimeque discussa: prosequente contra Saluum pro Restituto, Nummasio aduocato, vt Primiani communioni Membresitana Ecclesia traderetur. Allegabat Nummasius, Saluum è Maximiani ordinatoribus vnum, Bagaiensis plenari; Concilij decreto esse damnatum: adeoque hæreticum cedere debere loca omnia, quæ tamquam Episcopus tenebat, Restituto: aut certe ad Primianum redire.

Nihil Salui profuit, quodcumque contra induxit. Apud Seranum

Proconsulem plus aut gratia Primiani valuit, aut Bagaiensis vnius Concilij auctoritas; quādū duorum quae Maximianistæ priūs egerant. Quam ob rem interlocutione quādam, iussit Saluium aut ad Primiani communionem redire, iuxta Nummasij postulationem; aut quodcumque tenebat, Restituto cedere; his vsls verbis: *Lis Episcoporum secundum legem ab Episcopis audienda est. Episcopi iudicauerunt. Quare non aut sub satisfactione ad sborum reuerterū retulatis: aut vt habes scriptum, terga persecutoribus prodū?* Ita Seranus ad Saluium: præbens utique consilium de Euangelio, *Si vos persecuti fuerint, fugite.* l. 4. cont. Cresc. cap. 4. & 48. Epist. 255.

Condemnatus Saluius, cūm penè ab omaib[us] Membresitanis diligenter turbæ sibi fauētis fiduciā, pro defendendis ex quantacumque parte sedibus suis, Proconsulis iudicato obsistere est ausus, neque exemplō parere. Quapropter aduersarij ipsius, cūm Abitinensib[us] (quæ ciuitas Membrelæ vicina est in Prouincia Proconsulari) latam contra Saluium sententiam allégassent; ita demum egerunt, vt eam ipsi exquerentur.

Comprehensus ab Abitinensib[us] Saluius, non iam solūm de Ecclesiâ suā pulsus est; sed miserabili pompa ludibrio habitus. Capto enim seni mortuos canes alligauerunt in collo, & sic cum illo ad turpes voces cantionesque, quantum libuit, saltauerunt. O singularem insolentiam, cūm & senex Saluius esset, & haberetur Episcopus: imò inhumatum factum, quodque magis exsuperat id Tuscorum Regum, qui viuis hominibus cadauerera humaniungebant, quanto mortui canes, mortuis hominibus fœdiores sunt. Adeò vt si Saluius de duobus suppliciis vnum fuisset eligendum; longè potius elegisset hærere cūm cadaueribus humanis, quādū saltare cūm caninis. l. 4. cont. Cresc. cap. 49. & l. 3. cont. Parm. cap. 6.

Priuari interea Ecclesiâ sedibusque suis, & pati hæc omnia potuit Saluius, neque tamen ad Primiani communionem redire. Ita enim egit cum suis: ita iustitiam extulit, pro qua talia perpeti meruit: ita se sanctum persuasit, quia passus est: ita aduersarios iniquissimos, quia fecerunt; vt alteram ei Basilicam miseri fabricarint. l. 3. cont. Parm. c. 6. In qua dum sedet, nouis ab antagonista Restituto molestijs affectus est. Is quippe propter cellulas & agellos, veteres opinor, cum Saluium præsentem tolerare non posset; forensi cum eo strepitu controversia que iterum conflxit. l. 4. cont. Cresc. cap. 66. vt videas cardinales Donatistas,

natistas, quales Primianistæ appellari meruerunt, *i.e. de bapt. cap. 6.* non tam persecutionem pati, quam facere aliis consueuisse.

§. IX.

*Item Prætextatum Assuritanum & Felicianum
Mustitanum.*

Quæ Nummasius aduocatus contra Saluium, apud Proconsulē induxerat, eadem Titianus apud eundem allegauit contra Prætextatum Assuritanum, & Felicianum Mustitanum, duos adhuc Maximiani ordinatores: aded ut eos Proconsul cedere pariter, latā sententiā iusserrit. *l. 4. contr. Cresc. cap. 4. Epist. 255.* Verū & illi cōsuum suorum fauore freti, cūm Basilicas suas strenue defenserent, pelli minimè potuerunt. Quapropter noua apud Herodem Proconsulem, qui & Seranus appellabatur, à Titiano aduocato, nomine Peregrini Presbyteri & Seniōtū Ecclesiæ Mustitanæ, facta postulatio est: cuius partem ex gestis Proconsularibus & municipalibus recitat Augustinus, his verbis.

Post consulatum Dominorum Arcadij III. & Honorij iterūm Augu-
gitorum, sexto Nonas Martias, Carthagine in Secretario Prætorij Titianus dixit: Peregrinus Presbyter & Seniores Ecclesiæ Mustitanæ regionis, tale desiderium prosequuntur. Cūm Ecclesiæ Catholi-
cæ sanctitatem vir memoriae venerabilis ab errore perfidiæ Dona-
tus assereret; in eius nomen & cultum, mundi penè totius obseruantia
nutrita coaluit. Sed cūm eius religionis laudandum mirandumque propositum, Maximiani cuiusdam venena pollueret; multorum cœtus Antililitum in vnum Deo conspirante collectus, hominem vel potius pestem, quæ supernæ displicuit Maiestati, etiam puræ mentis propriâ coercitione damnauit.

Eos quoque, quos alienæ præsumptionis error attraxerat, portu primò proposito pœnitendi, si reuerti cuperent intra tempus ad reli-
gionis tramitem præstitutum, pari vigoris admonitione compescuit. Sed

„ Sed suis institutis iniquitas delectatur, & semetipsam non deserit, cùm
 „ semel præcipitata corruerit. Idem namque Maximianus cœptam nu-
 „ trit audaciam, & alios sibimet consociat ad furorem.

„ Inter quos etiam Felicianus quidam, qui primò recta sectatus,
 „ depravationis huius attaminatione fuscatus, in Mustitana positus ci-
 „ uitate, Deo omnipotenti parietes consecratos, & Ecclesiam veneran-
 „ dam quasi quadam obsidione creditit retinendam.

„ Hunc etiam Prætextatus, in Assuritanis partibus imitatur. Sed
 „ cùm æquitatis tuae innotesceret potestati consortium Sacerdotum;
 „ iussisti, vt gesta testantur, explosive omni contradictionis effectu, sacra-
 „ tissimis Sacerdotibus, à profanis mentibus Ecclesiæ vindicatas, oport-
 „ erest restitu. l. 3 cont. Cresc. 56.

Et ita quidem Titianus instabat, sed casso effectu. Durauit enim
 conflictus iste, persistentibus in suis Basilicis Prætextato & Felicia-
 no, usque ad Theodorum Proconsulem, hoc est usque ad anni alter-
 rius diem undecimum Kalendas Ianuarij. libr. 3. cont. Cresc. cap. 56.

Atque ita à partibus Primiani aduersus Maximianum, & eos qui
 cum illo Bagaiensi Concilio damnati fuerant, apud quatuor vel
 amplius Proconsules, in foro per aduocatos litigatum est: ubi ta-
 men numquam, vel antè vel post, voluerunt veritatis & unitatis
 causâ, cum Catholicis pacifice conferre. libr. 4. contr. Cresc.
 cap. 3.

Vt hoc verò non præteream, Prætextato in Ecclesia Assuritana
 substitutus est Rogatus; cui postea ad Catholicam conuerso, Dona-
 tilistarum exercitus, id est, agmen Circumcellionum, linguam & ma-
 num præcidit. l. de gest. cum Emer.

C A P V T X.

OPTATVS GILDONIANVS
DONATISTA.

§. I.

Africæ tyrannidem Gildo occupat.

Mortuo Imperatore Theodosio, decimo septimo Kalendas Fe-
bruarij eiusdem anni; Gildo Africæ Comes, tyrannidem ibi. *Amm.*
dem occupauit. Erat is Firmi Mauritanæ tyranni, de quo antè, fra-*Marc.*
ter, quem Theodosius Imperator (fortè quia Romanas partes sub
Theodosio seniore contra Firmum fecutus, strenuè fideliterque se
gesserat) Comitem, & vtriusque militiæ in Africa Magistrum crea-
rat. Sic enim appellatur in Rescripto, quod ad eum Theodosius
Imperator dedit, tertio suo Consulatu, exstatque *I. 9. ad I. Iul. de
Adult. cod. Theod.*

Erat tum Comes, titulus aulici officij (non dynastizæ, sicuti hodie
passim per Europam) à comitatu Principis dictus: ut propè tot essent
Comites, quot erant in Aulâ siue Comitatu munia. Atque hinc
Sacrarum largitionum Comes: Domesticorum equitum Comes: Ca-
strensis & Sacri Palatij Comes: &c. imò & Comes portūs, Comes ri-
parum, & aluei Tiberis, cloacarum, &c. Videndus Pancirolus ad No-
titiam Imperij. Quapropter iurisdictionem in populos nullam Co-
mites habebant.

Verùm Gildonianæ perduellionis historiam, quia multiplicibus
eventis memorabilis est, non grauabor Orosij, qui tunc vixit, ver-
bis dare.

Interea, inquit, Gildo Comes, qui in initio regni eorum (Arcadij
& Honorij) Africæ præerat, simul ut defunctum Theodosium com-

perit, sive ut quidam ferunt, quādam permotus inuidiā, Africam Orientalis Imperij partibus iungere molitus est: sive, ut alia tradit opinio, minimam in paruulis spēm fore arbitratus (præsertim cūm absque his, non facile anteā quisquam pupillus in Imperio relictus, ad maturitatem virilis ætatis euaserit; istiisque propemodum soli inueniantur, quos ob egregiam Patris & suam fidem, & diuisos & destitutos Christi tutela prouexerit) Africam excerptam à societate Reipublicæ, sibi usurpare ausus est, gentili magis licentiā contentus, quām ambitu regiæ affectationis inflatus.

Huic Mascezil frater fuit, qui nouarum rerum molitiones in fratre perhorrescens, relictis apud Africanam militiam duobus filiis adolescentibus, in Italiam rediit. Gildo & absentiam fratris, & præsentiam filiorum eius suspectam habens, adolescentes dolo circumuentos interfecit. Ad hunc, iam vt hostem bello insequendum, Mascezil frater missus est: quem idoneum procurandæ Reipublicæ fore, propriæ orbitatis recens dolor pollicebatur.

Igitur Mascezil, iam inde à Theodosio sciens, quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi, à clementia Dei impetraret; Caprariam insulam adiit: vnde secum sanctos seruos Dei aliquot permotos precibus suis sumis: cum his, orationibus, ieuniis, psalmis dies & noctes continuans, sine bello victoriam meruit, ac sine cæde vindictam.

Ardalio fluminis nomen est, quod fluit inter Thebestam & Metridoram ciuitates: vbi cum parua manu, hoc est cum quinque milibus, vt aiunt, militum, contra septuaginta millia hostium, castra metatus: cūm interiectā mōrā excedere loco, oppositāisque praecantentis vallis angustias transgredi vellet; intercurrente nocte beatum Ambrosium Episcopum Mediolani, paullò antē defunctum, personum sibi videre visus est, significantem manu, & impacto ad humum ter baculo, dicentem: Hic, hic, hic. Quod ille prudenti coniecturā intellexit, merito annuntiantis fidem victoriæ, verbo locum, numero diem significari.

Anno
398. Subsistit: ac tertio demum die, post noctem orationibus hymnisque peruvigilem, ab ipsis cœlestium Sacramentorum mysteriis in hostem circumfusum processit. Et cūm ad eos qui primi occurserant, pia pacis verba iactaret; signiferum quemdam insolenter obſistentem, & iam iamque pugnam excitantem, gladio percussit in brachio: eumque

que manu debilem, ipso vulnere coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viso reliqua cohortes, deditjonem iam fieri priorum existimantes; certatim se ad Mascezilem signis tradidere cœnuersis. Barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, desectu militum destituti, in diuersa fugerunt. Gildo & ipse fugam molitus, arreptâ naui in altum proeuctus, ac deinde reuocatus in Africam, post aliquot dies strangulatus interierit. *Oros. l. 7. c. 36.* Ex quo historiam eamdem, sed contractius retulit Paull. Diac. l. 13. in princ. Bellum descripsit Claudianus Poëta.

Gildonis bona in Principis ærarium relata: quæ cum ampla essent, atque in plures regiones dispersa; proprius eis datus est Procurator, Gildonis appellatus, imò Comes Gildoniani patrimonij. *Notit. Imper. Occid. cap. 42.*

§. II.

Optatus Thamugadensis, dictus Gildonianus.

Gildoni huic, homini & barbaro & pagano, inter alios Donatistas, Optatus Thamugadensis Episcopus in Numidia, pridem inhæserat: adeò pressè ac gnauiter; ut & Optatus Gildonianus, & Satelles Gildonianus, siue De satellitio Gildonis sit dictus, quod ei agnomen perpetuò mansit. *libro 2. cont. Petil. cap. 103. l. 2. cont. Parm. cap. 4. l. 3. cont. Crescon. cap. 13. & l. 3. cont. Petil. cap. 40.* Tolerabile erat, si aut amicus aut cliens Gildonis fuisse appellatus; sed satellitem, inde appareat infame fuisse, quod decennio post Gildonem extinctum, prosecutio vindictæ in eius satellites durarit; ut patet ex Imperatorum Rescripto ad Donatum Africam regentem, quod sic habet: *Satellites Gildonis, custodiis mancipentur, & proscriptione damnentur. Dat. IIII. Idus Nouemb. Basso & Philippo Cossi. l. 19. de pæn. Cod. Theod. quâ perinde poenâ, antequam ferretur, Optatus extinctus est. l. 3. cont. Cresc. c. 13.*

§. III.

Mores Optati ac facinora.

Ceterum Optatus, homo ferus & facinorosus, non Catholicis
etiam in Africa, sed & Iudeis, Paganis & Christianis
omnibus grauis incubuit: *l. 2. cont. Petil. c. 103. & 83.* solitus non
quia quemquam timebat, sed ut ab omnibus timeretur, agmine mi-
litari comitatus incedere. *l. 2. cont. Petil. c. 23.* Quā fretus audaciā
viduas oppressit, pupillos euertit, aliena patrimonia prodidit, aliena
matrimonia separauit: res vendendas innocentium procurauit, ven-
ditarum pretium cum Dominis plangentibus diuisit: *l. 2. cont. Petil.*
c. 23. Tractat. 5. in Ioann. ante finem. quem proinde Donatistæ etiam
ipſi, furem, raptorem, proditorem, oppressorem, separatorem, &
dicere non verebantur & habere. *l. 2. cont. Petil. c. 103.*

Planè domini sui strenuus erat imitator, de quo Claudio[n]us de
bello Gildon.

Instat terribilius viuis; morientibus heres,
Virginibus raptor, tbalamis obscenus adulter.
Nulla quies oritur: pradā cessante, libido;
Diuitiisq[ue] dies; & nox metuenda mariti.
Quisquis vel locuples, pulchrā: vel coniuge notus,
Crimine pulsatur falso: si crimina defunt,
Accius eonusus perire: mors nulla refugit Artificem.

Nam cū se eousque scelerum eius licentia attolleret, vt medium
modumque omnem excedere videretur; schismatisque sociis disipli-
ceret; tum quidam opportunè acutus & garrulus (Primianus opinor
Carthaginensis Episcopus) vrbane & facetè Optati tyrannidē taxans,
cultumque oppidò nimium, quo Gildoni Comiti tamquam Deo in-
hærebat, Haud equidem affirmabat esse mirum, talia audere illum
aque explete: *Quandoquidem Comitem haberet Deum.* Quod falsè &
eleganter dictum, ipſi Donatistæ iactare cum elogio solebant: non
intelligentes exitu Golijæ superbissimè, suo sibi gladio caput. auferri.
l. 1. cont. Petil. c. 9. l. 2. c. 23. 33. 35. & 103.

Interim talis Optatus cū esset, vt eum, decennalem Africæ ge-
mitum,

mitum (aded & homines ciuitatesque vexabat, tyrannicā & plusquam Circumcellionicā dominatione) nuncupet Augustinus; *l. 1. cont.* *Pet. c. 24.* attamen quia Donatista; tanto à suis in pretio habebatur, vt eum non tantummodo ausi fuerint vñquam damnare; *l. 1. cont.* *Petil. c. 9.* sed ne monere quidem, inter tantos Africæ genitus: imò pacis osculum inter Sacraenta cum eo copulauerint; in cuius manibus Eucharistiam, vti tum modus sumendi habebat, posuerint: eiisque vicissim danti, manus porrexerint: *l. 2. cont.* *Pet. c. 23.* collatum ab eo Baptismum ratum habuerint: imò ipso Ioanne Baptistā maiorem crediderint: *l. 2. cont.* *Pet. c. 37.* ac demùm, quod omnem modestiam superat, extincti in carcere Optati, quia de Gildonis satellitio fuerat; *l. 2. cont.* *Pet. c. 92.* natalitia quotannis tamquam Martyris, magnâ celebritate frequentauerint. *l. 2. cont.* *Pet. c. 23. Epif. 171.*

Quidquid videlicet mali Optatus patrabat, negabant ad se pertinere: excutientes id à se, quemadmodum Circumcellionum sceleram flagitiaque dissimulabant: dicentes à nemine vñquam ad vindicandum fuisse prelatum: *l. 3. cont.* *Cresc. c. 45.* aut nescio quo Donatiano vel Numidico priuilegio, de suo se ignorare Collega, quidquid tota Africa conclamabat. *l. 4. cont.* *Cresc. c. 25.* Vñque adeò enim istud agebant, vt de ipso Optato dicerent: Quid fecit? Quis eum accusauit? quis conuicit? Ego nescio: non vidi: non audiui. *l. 1. cont.* *Petil. c. 24.*

§. IV.

*H*isce sceleribus Donatismus euersus.

HIsce interim tot ac tantis Optati sceleribus, quem sic damnare noluerunt, vt tamen non auderent absoluere; *l. 3. cont.* *Crescon. c. 13.* viderint ipsi quomodo haud sint rei: qui volebant totum mundum, quia se à Cæciliiano non separasset, cuius attamen numquam probata sunt crimina, esse pollutum, & Ecclesiam defecisse. Viderint quomodo non fures euaserint, qui cum fure Optato Sacraenta communicauerunt; præsertim iuxta suammet ipsorum regulam: *Quales fuerint cum quibus fuerit communicatum;* tales dicunt fieri omnes, & uniuersam massam. *Enarr. 2. in Ps. 36.*

Quod si non eos inquinavit Optatus, quia crimina ipsius dicunt ad se non pertinere; neque sanè pertinet ad alios, minus autem ad vniuersum terrarum orbem, quidquid Cæcilianus tradendo, quidquid Macarius occidendo deliquit. Nam si eis displicant crimina Optati; etiam aliis displicant Cæciliiani & Macarij: hominum ita pridem mortuorum, ut nemo cum eis vixerit, nouerit, viderit: Optatum autem illi habuerint in oculis, in cultu atque testimio. Quæ est autem tanta iniquitas aut peruersitas, velle Catholicis imponere sarcinas ignotorum, cùm Donatistæ portare nolint amicorum? Quantò rectius dicitur, portaturum vnumquemque onus suum, vltimumquæ ventilabrum, paleam à tritico separaturum.

Iam si dicant, tam Optati, quām etiam suorum Circumcellionum, insolentias, cùm reprimere non possint, se pro pace tolerare; iudicio suo semet euidenter condemnant: cùm profectè vnitatem Ecclesie non rumperent, si, quod iactitant, pacem amarent. Porro si Baptismus conferri non potest, nisi à iusto, aut iniusto latente; quomodo baptizauit Optatus, cuius tot erant crimina publica, ut ne latenter quidem fuerit iniustus? Nam cum taliade illo dicerentur & credentur; nec ipse erat bonus, nec famam habebat bonam. Vnde quicumque per eum baptizati sunt; nec conscientiâ eius, secundum Petilianum: nec famâ eius secundum Cresconium, ablui potuerunt.

Quæ omnia latè exsequitur Augustinus locis propè innumeris, ac potissimum *ll. cont. Parmen. Petil. & Cresconium.*

§. V.

Ab Optato Gildoniano compulsi Maximinianista ad Primianum redire.

CVm igitur Primianistæ Schismaticos suos diu persecuti, ad se compellere non possent: iamque triennio ferè contra Prætextatum & Felicianum, nullo fructu publicè in foro litigassent; occasione Gildonianæ tyrannidis, Optati eius satellitis violentâ auctoritate vñi sunt.

Cives Mustitani & Assuritani, ut diximus, pro Episcopis suis Feliciano

ciano & Prætextato, omnibus Primianistarum conatibus tam se validè opponebant, vt expugnari non possent. Quapropter grauissima eis exitia comminatus est Optatus, nisi relicta suorum Antistitutum defensione, ad Primiani eos communionem redire cogerent. Ciues, militem Optati formidantes, paruerunt: adeoque tam liquidò constituit Episcopos coactos fuisse, vt & earum vrbiū ciues id faterentur, & ipsi Episcopi negare non auderent.

Memorabile tamen est, Primianistas, qui tantâ Maximianistas acerbitate damnauerant, tantâ bile & pertinaciâ fuerant persecuti; eò adduci se passos ab Optato, si non & ipsi coacti sunt, vt contra sententiâ suâ formulam damnatos, in honoribus suis suscepint, sibi-que socios atque Collegas adiunxerint; ac præsertim hos duos de quibus nunc egimus, Felicianum vnum, alterum Prætextatum. Imò non eos tantum: sed quotquot ab eis, toto illo quo Schismatici fuerant tempore, & ob id foris extra Ecclesiam constituti, baptizati erant: sic vt nec nouâ fuerit ordinatione opus in Episcopis, neque villa baptismi iteratione in laicis. *I. 3. cont. Cresc. c. 60. & I. 4. c. 25. & I. de Gest. cum Emer.*

Quamobrem cum Schismaticis suis ita Primianistæ insultassent, vt in sententia eorum condemnatoria, eos mortuos & infeluctos vocarent; optare potius debuerant, vt sepelirentur: ne de multitudine iacentium in littore cadaverum infeluctorum, Gildonianus Optatus incendens cum agmine militari, tamquam rapidus fluctus ultrà prosiens, Felicianum & Prætextatum introrsus postea resorberet. *I. 1. cont. Petil. c. 10.* Hoc enim, vt vidimus, præstitit Optatus: cādemque operâ Donatistæ, omnium calumniarum suarum, tamquam malarum mercium nauem fregeruut. *I. de Gest. cum Emer.* Sed non diffiteor, compositæ pacis, non nisi post Optati mortem, factam executionem esse: quando nimirum frequentissimâ numerositate eius natalitia celebrabantur, vt testatur Augustinus *Epiſt. 255.*

Quidquid interim iam ab Schismatis initio, siue pro eo palliando, siue pro firmando, Catholicis obiicere solebant; ex hac vna Maximianistarum cauſa refellitur: tantâ similitudine, vt mirâ prouidentiâ Deus videatur voluisse per Donatistas fieri, quod in Catholicis culpabant: sicque facies eorum apertissimè ignominia implere, ne omnino dissimularent, & quâ effugiant non inuenirent: imò potius discerent nomen Domini querere: à quo, dum pro eo no-

men suum extollunt , erant perniciosissimè auersi. Enarr. 2. in Psalm. 36. & l. 1. cont. Pestil. cap. 29.

§. VI.

*In Maximianistis , semetipsoſ Donatista
peremerunt.*

ATque in primis , sicuti absentem Cæcilianum , & coram se sistente nolentem , maiores eorum damnarunt , atque ē cathedra sua diecto , Maiorinum procurante Lucillâ surrogarunt ; ita Maximianisti , Donati ē radice soboles , contracto concilio absentem , & comparere detrectantem Primianum quoque damnarunt : eiique in Cathedra substituerunt Maximianum , agente nescio qua feminâ .

Porrò sicuti damnatus Primianus adiit ad Numidas , quorum operā contracto Bagaiensi Concilio declaratus innocens , hostes suos damnari fecit : ita Cæcilianus , non quidem adhuc suâ sponte , sed à parte Donati pertractus ad iudicium Episcoporum transmarinum , percusso sententiâ Donato absolutus est non semel , sed iterum & iterum : tantoque à maiore iudicium numero ; quantò frequentior est orbis terrarum , qui in Cæciliiani communione permansit , Concilio Bagaiensi ē sola Africa collecto .

Quare sicuti se creditit Primianus innocentem , quia non exiens ad factiosos , alibi sic ostendit innocentiam suam , vt illi , qui cum damnauerant , damnationem mererentur ; ita Cæcilianus qui noluit exire ad maiores Schismaticorum , sic seruavit caussam suam orbiterarum , vt si illum reddiderit innocentem Sedes Bagaitana ; longè potius hunc , Sedes Apostolica .

Iam quod persecutio[n]es attinet , quas se ideo pati à Catholicis dicebant , quia toties victi , toties superati , latis per Imperatores legibus , nisi ad vnitatem redirent , Basilicis suis priuati , proscriptionibus multabantur : cuius pœnae tolerantiam , tametsi iustissimæ , persecutio[n]em ipsi appellabant , quam volebant esse certissimum Ecclesiæ iustitiae signum ; quod has , inquam , attinet , in Maximianistas acerbissimè mouerunt , dirutâ Carthagine Maximiani Basilicâ , publicatis

catis propriis ipsius ædibus , iudicariis prosecutionibus , & totâ acrimonâ potestatum contra Saluium Membresitanum , Prætextatum Assuritanum , & Felicianum Mustitanum , concitatâ.

Quapropter si iustiores sunt , qui patiuntur persecutionem , quâm illi qui faciunt; Maximianistæ profectò iustiores sunt : quorum & Basilica funditus euerfa est , & militari Optati comitatu grauiter agitati sunt , & iussiones Proconsulis ad omnes eos de Basilicis excludendos , à Primiaoisits impetratae sunt.

Quod si verò Imperatoribus eorum communionem detestantibus , ad persequendos Maximianistas tanta sunt ausi ; quid obsecro fecissent , si per Kegum communionem , aliquid eis efficere licuisset? Si dicant , vt prauos corrigerent , se talia fecisse ; profectò mirari non debent , si Catholici Imperatores , maiore potestate vrgendos corrighendosque decernant ; qui totum orbem Christianum rebaptizare conantur : tam nullâ habità eius faciendi caussâ ; vt etiam Schismaticos suos Maximianistas , intra gremium suum , vnde aliquot per annos aberrarant , absq; vllà Baptismi in eis , aut per eos collati repetitione suscepserint.

Nemo enim tum dixit , Non habes Baptismum , quia foris es baptizatus : & nihilominus rebaptizabatur apud eos , qui veniebat de Epheso , de Smyrna , de Tessalonica , de ceteris Ecclesiis , quas suo labore Apostoli plantauerunt , & ad quas legimus missas Apostolorum epistolas , quas audimus in Ecclesia recitari .

Quare si non tantummodò Felicianum & Prætextatum , absque vlla lustratione , intra suum consortium receperunt ; sed etiam pro pace Donati ratum habuerunt eorum Baptismum , non solum per ægritudinum pericula , sed etiam per sollemnitates Paschales , in Ecclesiis suis collatum ; cur non cedunt omnibus gentibus , in admittendo Cæciliiano , & collato ab eis Baptismo , qui communionem ipsius sequebantur pro pace Christi ? Neque enim exterarum gentium fideles (qui quid ante tot annos in Africa gestum sit , & tunc nescierunt , & modò nesciunt) crimina contaminare potuerunt , quæ à Donati parte Afris obiecta sunt , etiamsi essent vera ; si Maximianistarum coniunctio Primianistas non maculat : qui tamen palam ab his separati atque diuisi , Primianum damnauerunt : alium Episcopum contra Primianum ordinauerunt : extra Primianum baptizauerunt , post Primianum rebaptizauerunt : cumque suis foris à se baptizatis & intus à nullo reba- ptizatis , ad Primianum redicerunt .

Si pro vnitate partis Donati, in nefario schismate baptizatos nemo rebaptizat & tēi tanti sceleris, vt eos in Concilio suo; antiquis illis auctoribus schismatis, quos viuos terra absorbuit compararent, aut separati non puniuntur, aut damnati in integrum restituuntur; cur non pro vnitate Christi, que toto terrarum orbe diffusa est, pro ista, inquam, vnitate vera & plenaria, omnes gentes in nomine Trinitatis per Baptismum adunatae admittuntur: cūm teneamus in sacris Littris commune promissum, Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae?

Quamquam igitur multis modis Donatistarum error supereretur, ut potē nullā ratione, sed sola impudentia veritati resistendi fundatus; hoc tamen unum Maximianistarum factum, sufficit ad comprimendas eorum dolosas linguis. Itaque tricipitem bestiam, eorum calumniam, hoc tamquam tridenti telo trucidare, inquit Augustinus. Traditionem obiciunt: persecutionem obiciunt: falsum Baptisma obiciunt. De solis Maximianistis, ad omnia respondete. Nam hic studiosè conentur maiorum suorum traditionem occultare; nequeunt tamen occultare, quod sacrilegio schismatis inquinatos in suis honoribus receperint. Tametsi occultas esse arbitrentur violentissimas persecutions, quas quibuslibet vbi potuerint, faciunt: Maximianistas, quos ipsi persecuti sunt, in suis honoribus receperunt; hoc occultare non possunt. Postremō Baptismi questionem, quā miseros fallunt, occultam esse arbitrantur: sed cūm dicant Baptismum non habere, quotquot præter communionem vnius Ecclesiæ baptizantur: Maximianistas autem, cum eis quos extra suam communionem in schismate baptizarunt, in honoribus suis receperint, quomodo cipiunt occultare?

An dicendo fortasse, pro pace? Ita ergo tota contra eos causa cluditur. Quia si ad tolerandos in schismate malos, nōmen pacis assumitur; cum horrendo scelere; & sine ullā defensione, per orbem terrarum vera pax violatur. *L.1. cont. Petil. cap. 27. & seqq.* Videri quoque potest, *l. de vnit. Eccl. cap. 18. l. 1. cont. Petil. c. 10. & seqq. l. 4. cont. Crescon. toto. Coll. 3. cap. 16. Conc. 2. in ps. 36.* quibus locis ostendit factum Maximianistarum, totam Donatismi causam euenterere: unde superiora defumimus.

§. VII.

*Catholicis ex facto Maximianistarum demon-
strantibus schisma esse finitum, Donati-
sta indignantur.*

Hoc Donatistarum circa Maximianistas factum, cum longè latèque à Catholicis in sermonibus & disputationibus, ad lanandas à schismate hominum animos, spargeretur; monstrareturque eos pro pace Donati & damnatos in honorē suum integrum suscepisse, & Baptismum, quem foris ab Ecclesiā eorum dederant, non ausus fuisse rescindere: orbi verò terrarum contra pacem Christi, obiciere contaminationem nescio quorum peccatorum: Imò & euacuare Baptismum in illis quoque Ecclesiis datuni, vnde in Africam venit ipsum Euangeliū; plurimi eorum confundebantur, & ad manifestam veritatem erubescentes; corrigebantur: & quidem solitō cibriūs multoq[ue] magis, vbicumq[ue] ab eorum sauitiā respirabat aliquanta libertas.

Alij verò, hāc suorum defectione, & Catholicorum quos diximus sermonibus adeo exarserunt, & tantis odiorum stimulis sunt incitati, vt contra eorum insidias atque violentias, imò apertissima latrocinia, vix vllæ Catholicorum Ecclesiarē possent esse securæ: vix vlla via tuta, quā iter agerent, quicumque aduersus eorum rabiem, pacem Catholicam prædicarent, eorumq[ue] dementiam perspicuā veritate conuincerent. Vsque adeo non solum laicis, vel quibuslibet Clericis; sed ipsi quoque Episcopis Catholicis, proponebatur quodammodo dura conditio: Aut enim tacenda erat veritas, aut eorum immanitas perseveranda, &c. Epist. 50.

Hoc igitur tempore circiter existimo Circumcelliones, qui solis hacq[ue]nus fustibus armari consueuerant, omnis generis armis ac telis non solum vti cœpisse; sed etiam terribilia magis quam umquam iussisse fabricari: tum extinguendis fidelium oculis, acetum calci addisse, quodnulla antehac tyrannorum crudelitas excogitauerat. Su-

peruacaneum puto ad fidem hīc faciendam, Augustini verba proferre, cū pleni sint huiuscmodi suppliciorū armorumque exemplis Libri contra Petilianum, Parmenianum, Cresconium aliosque, quos post initiam inter Primianistas & Maximianistas pacem (sed quā neque vniuersa, neque firma fuit) conscripsit.

Non grauabor tamen adscribere vnum alterumvē, sed verissimum Donatistarum elogium , ē quibus liquidissimē deprehendas, quales fuerint omni tempore. Iſti, ait Augustinus, simul habere volunt & sacrilegorum vitam, & innocentium famam: & in sceleratis factis nullam poenam, & in poenis iustis Martyrum gloriam. l. 2. de Bapt. cap. 10. Et alibi: Vnuunt, inquit, vt latrones; moriuntur vt Circumcelliones, honorantur vt Martyres. Epif. 68. Quod repetit: Cūm viuatis vt latrones, mori vos iactatis vt Martyres. l. 2. cont. Petil. cap. 83. viderique potest. l. 1. cont. Gaudent. cap. 36.

C A P V T X I.

DONATISTAS AVGUSTINVS
EXAGITAT.

ſ. I.

Primò Sermonibus & litteris.

Hec dum aguntur, erat ad Episcopatūs honorem assumtus Augustinus: & quia Presbyter adhuc non verbo tantum pro sug- gestu, sed scriptis etiam libris & litteris, cum Donatistis, & signanter Maximino Episcopo (qui Diaconum Orthodoxum Ecclesiæ Mutu- gennensis rebaptizasse dicebatur) experiri iam, & prouocare siue ad disputationis, siue litterarum commercium cœperat; Epif. 203. assiduè porro atque instantissimē perrexit. Vtrumque memorie prodicatum à Possidio est.

Scribit enim, dum schisma eorum atque hæresin, in Ecclesiâ per- orans,

erans, frequenter exagitaret; qui intererant Donatistas, ad suos Episcopos deferre solitos ex ore prædicantis excepta. Quæ cùm illi audissent, & fortè aliquid opponerent aut refellerent; eadem responsa referebantur ad Augustinum: qui properè, quām nihil illi refellere valuerint aut voluerint, quāmque sit verum & manifestum, quod Ecclesiæ Dei fides tenet ac docet, ostendens; patienter ac leniter, sive ut scriptum est, cum timore ac tremore salutem omnium operabatur, eiusmodi studiis diu noctuque intentus.

Iam & Epistolas priuatas, eodem Possidio teste ad quoscumque huius erroris Episcopos, & eminentes laicos, dedit, (vt videre est, *l. i. cons. Petil. cap. 1.*) redditâ ratione admonens atque exhortans, vt vel ab illâ se prauitate corrigerent, vel certè ad disputationes venirent. At verò illi, causâ diffidentiâ, ne quidem vñquam rescribere voluerunt: sed irâ furoreque perciti, seductorem deceptoremque animarum Augustinum esse, priuatim ac publicè clamitabant: obq[ue] id tamquam lupum, pro gregis sui conseruatione mactandum: omnia peccata indubie dimissum iri illis, qui efficere istud potuissent. *Possid. c. 9.*

Atque in primis quod Litteras attinet, laicos omnes Donatistas sub personâ Ecclesiæ Catholicæ aliquando cohortatus est, propositâ totius Schismatis breuiter historiâ, vt ad Ecclesiam redirent. *Epist. 171.* Consanguineum dēinde suum S E V E R I N U M , à quo fuerat per litteras salutatus, hominem laicum, sed prudentem, eiusdem argumenti breuiculâ repetitione, eodem studuit adducere. *Epist. 170.*

E M E R I T U M quoque Cesariensem Episcopum, quem bono ingenio præditum doctrinisque liberalibus eruditum, ab Ecclesiâ Catholicâ discerptum dolebat atque seclusum; Donatismi imagine elegantissimè ob oculos positâ (imò intimis eius excussis visceribus, ac præsertim, Neminem posse ignotis alterius criminibus maculari; imò neque cognitis, modò haud consentiat) saltem eò conatur adducere, vt respondeat, cauillamque aperiat, Cur schisma sit factum? hâc enim inuentâ, mox euidens futurum, Vbinam Ecclesia sit, num apud Donatistas, num apud Catholicos? *Epist. 164.*

H O N O R A T O , partis item Donati Episcopo, qui placere sibi significauerat, vt litteris in quibus nullus tumultus disputationem turbare possit, quæ cum tota animi pace atque lenitate suscipienda est, inter se agant; hanc questionem proponit, obsecratque vt respondeat: Quomodo Ecclesia, quam Scriptura sacra clamat vbiique esse Catho-

Nicam, siue toto terrarum orbe diffusam, talis esse desierit, & subito in solis Afris, neque ipsis omnibus, remanserit? Epist. 161.

M A C R O B I U M Episcopum iuuenem quidem, sed bonae indolis, dehortatus fuerat à rebaptizando Subdiacono, qui se ad eum receperat. Epist. 265. Verum frustra, vt apparet. Cum enim respondisset Macrobii Augustini litteras adserentibus, Non se aliud posse facere, quam venientes suscipere, & eis fidem, quam postulauerint, dare. Ipsa autem cum regererat, Cur hic potius rebaptizari debuisset, quam rebaptizati sint quos Felicianus, aliique in Schismate Maximiani positi baptizauerant? replicaretque Macrobii, Nuper se ordinatum, factorum patris sui (Primiani opinor) iudicem esse non posse, sed in eo quod à Prioribus suis accepisset permanere; doluit vehementer Augustinus necessitatem Macrobij, prolixisque litteris ostendit, nihil aliud illum ad hanc responsonem coegerisse, quam malæ causæ fundamentum.

Quapropter ex solâ Maximiani causâ ostendit, Donatistas fateri debere, etiam extra suam communionem baptismum validè conferriri: tantâ fiduciâ, vt etiam periculo Episcopatus lui, paratus sit quod loquitur probare. Igitur finita est, inquit, causa frater Macrobii: Deus hoc egit, Deus hoc voluit: occultæ illius prouidentiæ fuit, vt in causâ Maximiani, speculum vobis correctionis proponeretur, vt omnis aduersum nos, imò aduersus Christi Ecclesiam toto orbe crescentem, non dico vestra, ne in te videar contumeliosus, sed certè vestrorum criminosa calumnia finiretur. Epist. 255.

C R I S P I N O, de quo sienumerò nobis agendum euit, Donatistarum Calamensi Episcopo, obque id sibi vicino (quandoquidem commoda adesset occasio, ambobus tum in Numidiâ existentibus) per litteras vltro citroque agendi, de Quæstione quæ Catholicos & Donatistas ab iniicem dirimebat, potestatem facit: &, quoniam id ipse nonnumquam Crispinus fieri optasse dicebatur; premit, & vrget vt fiat: rogans vt ad paucula quæ proponit argumenta respondeat, Quomodo nimirum & quantum in Concilio suo Bagaienli exaggerauerint sacrilegium schismatis, & tamen ipsi se separant à toto orbe terrarum? quomodo se pati persecutionem à Catholicis dicant; cum per iudiciarias potestates tantopere sint persecuti Maximianistas? quomodo denique totius orbis terrarum baptismum exsufflent; qui baptismum schismaticorū suorum receperūt, quos ante damnauerant? Epist. 172.

Scio

Scio quidem has litteras omnes, præsertim eas ad Emeritum, non hoc tempore præcisè esse conscriptas, sed cùm Honorij Imperatoris implorata est à Catholicis auctoritas, & impetratæ Leges: verùm quia propter alias poterat hoc loco commode earum fieri mentio, nolui-
mus præterire.

§. II.

Deinde Libris contra Petilianum.

Optato ut diximus extincto, Donatistæ vñi sunt PETILIANO, Anno acerrimo suæ sectæ patrono, nñi in Augustinum incidisset. Is ex 398. caussidico (quo in munere dum potentiam suam iactat, Paracleti-sibi nomen implouerat, atque ab hoc se cognominalem Spiritus sancti, non esse, sed fuisse delirabat: *l.3. cont. Petil. cap. 16.*) adhæc Catholicæ Ecclesiæ Cathecumeno, à Donatistis abreptus ad Donati partem, mortiferi in eâ honoris (Episcopatus vt apparet) vinculo ligatus est. *l.2. cont. Petil. cap. 104.*

Cirta Iulia, Numidiæ ciuitas est, hodie *Algera*, nobilissima olim & potentissima, quondam (vt ait Mela) domus Regum Iubæ & Syphacis: postea Colonia Romanorum, quam Plinius ait vocatam esse, Site-ranorum: caput etiam regni Maesulorum, vt scribit Liuius *l.30. teste Franc. Balduino*. Huius ciuitatis Siluanus Episcopus fuit, ordinatus vt diximus, à Traditoribus: eidemque Petilianum mox præfecerunt Donatistæ, vt cum ideo Augustinus, & Siluani quibusdam interpositis successorem, & consocium, imò concathedralium appellat. *l.3. cont. Petil. cap. 57.*

Eadem & Constantina dicta, in honorem, vt aiunt, Constantini Imperatoris: atque hinc Siluanus Constantinensis Episcopus dicitur. *Epist. 165. vti & Petilianus lib. 2. Retr. c. 34.* Vt nemo existimet aut duos fuisse Petilianos, cum Baronio Anno 398. aut vnum eundemque à Cirtensi Cathedrâ ad Constantinensem vel contrâ, transisse. Videri potest Henr. Grauius, in *Annot ad Tom. 7. l. 1. c. 1. cont. Grecos.*

Hâc dignitate maestus apud Donatistas Petilianus, nihil prius habuit, quâm iuxta suorum supercilium sapere (qui cùm magni, excelsi, celestes,

cœlestes, diuini, imd non iam homines sed Angeli sibi viderentur; nobebant pro se plebem orare, pro quā nimis ip̄i orabant: *libr. 3. cont.*
Petil. cap. 103.) adeoque se sanctum, & omnis peccati expertem existimare. Deinde cūm feruidum ingenium, & linguam pro more gentis satis
 disertam, à foro ad Ecclesiam transtulisset; zelum erga eam suum, &
 sollertia ostendere voluit, ne quam de sc̄ alijs spēm conceperant, fru-
 straretur.

Epiſtolam igitur ad ſuos Presbyteros ſcripsit aduersus Catholicam Eccleſiam: quæ cūm Augustino Constantinae exiſtenti, Absentio p̄ſente, & Fortunato ibidem Epifcopo Catholicō, ſuſiſet exhibita; ita miratus eſt, quod eius Auctor primis ſuis verbiſ totam partis ſuæ communionem radicitus amputaſſet, vt nolle credere Petilianī eſſe litteras: quem ſolebat fama p̄dicare, quod inter Donatistas do-ctrinā atque facundiā maximè p̄ccleret. Sed quia legente eo aderant, qui sermonis eius cultum ornatumq̄e noſſent; perſuadere Auguſtino cœperunt, omnino illud eſſe Petilianī eloquium. Qui perinde, cuiuslibet eſſet, refellendum putauit, ne quisquis ea ſcripſiſet, aliquid ſibi apud imperitos aduersus Catholicam ſcripſiſſe videretur. *libr. 1. cont.*
Petil. cap. 1.

Se poſtit ergo tantisper Libris de Trinitate, deque Genesi ad lit-
 teram, nuper à ſe inchoatis, vt primo Libro narrauimus; ſcripsit ad-
 uersus Petilianum tria Volumina: quorum primo, primæ parti Epi-
 ſtolaꝝ ipliſ (quia non tota in manus eius venerat, ſed prior parua
 eius pars) quantâ potuit celeritate & veritate reſpondit. Poſtea quip-
 pè inuenit totam: eiq̄e tantâ diligentiâ reſpondit, quantâ vt ipſe
 teſtatur, Faſto Manichæo: verba ſcilicet Petiliani, ſub ipliſ nomine
 priuſ ponens particulatim; & ſub ſuo, per ſingula reſponſionem ſuam:
 tamquam cūm agerent, à Notariis excepta ſint: *l.2. Retract. cap. & l.2.*
cont. Petil. cap. 1.

Quod priuſ interim ſcripſerat Auguſtinus antequam totam Petili-
 anī Epiſtolam repererat; peruenit ad iplum Petilianum: qui iratus
 reſpondere conatus eſt: in Auguſtinum potius dicens quidquid ei
 libuit, in cauſā vero omnino deficiens. Quod cūm poſſet collatis
 utriusque iplorū ſcriptis, facillimè aduerſi; tamen propter tardio-
 res hoc iplum Auguſtinus demonſtrare curauit: ſicque eſt additus
 eidem operi Liber tertius. *l.2. Retract. cap. 25.*

§. III.

Petilianus Vitilitigator.

Ceterum quia per loca singula, quando verba Petiliani inferebantur, possumus erat; Petilianus dixit: & quando verba Augustini; Augustinus respondit: calumniatus est ei Petilianus, tamquam fuisse mentitus, dicens, quod numquam cum illo communis disputasset. Quasi propterea non dixerit quod scripsit, quia hoc non in verbis eius audiuisse, sed in litteris legisset: aut ipse Augustinus ideo non respondisset, quia non eo praesente locutus est, sed scriptis eius vicissim scribendo respondit.

Quam cauillationem ubi Augustinus retulit, subiungit: Quid faciamus hominibus, qui tale cor habent; aut eos, quibus scripta sua innotescere cupiunt, tale cor habere opinantur? libro 1. cont. Gaud. cap. 1. Atqui Petilianus, nondum omnes suas forenses sycophantias valefecerat, in quibus paullò plus sapiebat, quam in Scripturā sacrā, ut videre est libro 1. cont. Petil. cap. 16. l. 2. cap. 18. 61. & 62. & l. 3. c. 33.

Hos libros Augustinus scripsit, sedente in Petri Cathedrā Romæ, Anastasio: in Iacobi Hierosolymæ, Ioanne: libro 2. cont. Petil. cap. 51. cùm nulla adhuc esset in hereticos, quantum recolit, lata Lex capitalis: libro 2. cont. Petil. cap. 20. sed quæ paullò post, ipsoque hoc anno prodidit, vi. Kalendas Maij, Honorio Aug. I V. & Eutychiano 111. Coss. contra eos impressæ, qui Catholicis Ecclesiis, Sacerdotibus & ministris, vel cultoribus ipsis, vel cultui ipsi, locoqué, aliquid importauerit iniuriæ. l. 31. de Episc. & Cler. Cod. Theod.

§. IV.

Crispinum, Calamensem Donatistarum Episcopum, Augustinus ad disputationem prouocat.

Est Calama, Numidiæ ciuitas, inter Constantinam siue Cirtam, & Hippomen sita, sed Hipponi vicinior: *l. 2. cont. Petil. cap. 99.* Augustino eatenus subiecta, quod ad ipsius visitationem Ecclesia in eâ Catholica, cui Possidius præerat, spectaret. *Possid. c. 12.*

In hâc Donatistarum Episcopum CRISPINVS agebat, habitus inter eos vti senex, ita doctissimus: *L 3. cont. Crescon. c. 46.* diuitias verò non tam cum Petiliano formidans, vt eas etiam amaret: adeoque aduersus Petilianum multo copiosius earum laudes recitare posset, quâm eas ille deprimere. *l. 2. cont. Petil. c. 99.*

Is igitur Crispinus, iuxta Hippomensem ciuitatem, *l. 2. cont. Petil. cap. 99.* in fundo Catholicorum Imperatorum (quorum legibus, si earum fuisset usus, ne quidem permittebantur esse Donatistæ in ciuitatibus: *cod. l. c. 38.*) loco, vt appareat, Mapalia dicto, *Epist. 173.* emerat possessionem Emphyteuticam: cuius titulo, coactos uno terroris impetu octoginta fermè colonos suos, miserabili gemitu mussitantes, non dubitauit, paullò ante hoc tempus, rebaptizando submergere: *l. 2. cont. Petil. c. 83.* verè dictus Augustino, emisse fundum, ubi mergeret homines in profundum. *cod. l. c. 99.* Ideoque cum eo super hac re grauiter expostrulat, & interrogantis Christi prosopopœiâ terret, hoc modo:

Crispine, carum fuit pretium tuum ad emendum timorem Mapaliensium, & vilis mors mea, ad emendum amorem omnium gentium? Plus valuit rebaptizandis colonis tuis, quod numeratum est de fæculo tuo; quâm baptizandis populis meis, quod manauit delatere meo? &c. Postremò prouocat eum ad disputationem, certâ lege, vt & antea, propositâ: adiuratque per Christum, vt ad ista respondeat. *Epist. 173.* Fecit? inquires. Vt congerrones ipsius solebant: ne γε quidem. Sed plura de Crispino post: qui egregie imitatus est Petilianum symmystam suum, de quo Augustinus ita testatur: Pars Donati quan-

ti quando præualebat Constantiæ ; laicum nostrum Catechumenum, natum de parentibus Catholicis, Petilianus tenuit, vim fecit nolenti, scrutatus est fugientem, inuenit latenter, extraxit pauentem, baptizauit trementem, ordinauit nolentem; *Conc. ad Casariens.*

§. V.

Libri Augustini contra Parmenianum; & De Baptismo: horumque occasio.

PRÆTERPROPTER hoc tempus, cùm Parmeniani litteras, de quibus suprà, refelleret, quia promiserat de quæstione Baptismi latius aliquid Domino adiuuante tractare, vbi de omnibus testimoniosis sanctarum Scripturarum, quæ obiecerat Parmenianus respondisset; *l. 2. cons. Parm. c. 14. & l. 1. de bapt. c. 1.* conscripsit contra eosdem Donatistas, auctoritate beatissimi Cypriani Episcopi & Martyris se defendere molientes, septem Libros de Baptismo: in quibus docuit, nihil sic valere ad refellendos Donatistas, & ad eorum proflus ora claudenda, ne aduersus Ecclesiam Catholicam suum schisma defendant; quomodo litteras factumque Cypriani. *l. 2. Retr. c. 18.*

Ea res sichabat. Antequam plenarij Concilij Nicæni sententiâ, quid in Baptismo ab hereticis collato sequendum esset, totius Ecclesiæ consensio confirmasset; visum est Cypriano, cum fermè octoginta coëpiscopis suis Africanarum Ecclesiarum, omnem hominem qui extra Ecclesiæ Catholicæ communionem baptizatus fuisset, opertore ad Ecclesiam venientem, denuò baptizari.

Quod non rectè fieri, tanto viro nimirum Dominus non aperuit: vt eius pia & humilitas, & charitas in custodiendâ salubriter Ecclesiæ pace patesceret: & non solum illius temporis Christianis, sed etiam posteris, ad medicinalem vt ita dicam notitiam signaretur. Cùm enim tanti meriti, tantæ ecclesiæ, tanti pectoris, tanti oris, tantæ virtutis Episcopus, aliud de Baptismo arbitraretur, quam erat inquisita diligentius veritas firmatura: multiq[ue] eius Collegæ, quamvis liquidè nondum manifestatum, id tamen tenerent, quod & præterita Ecclesiæ consuetudo & postea totus Ca-

tholicus orbis amplexus est; non se ille tamen à ceteris diversa sentientibus, separata communione disiunxit: & hoc etiam ceteris persuadere non destituit, vt suffererent inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in vinculo pacis.

Ita enim corporis manente compage, si quid in quibusdam membris infirmabatur; ex eorum sanitate conualeceret potius, quam præcisione mortificatum, diligentiam nullius curationis admitteret. Et si ille se separasset; quam multi sequerentur? Quantum sibi nomen inter homines faceret? quam latius Cyprianistæ, quam Donatistæ vocarentur? Sed non erat filius perditionis, de qualibus dictum est: *De tecisti eos dum extollerentur*: sed erat filius pacis Ecclesiæ, qui tantæ cordis illuminatione prædictus, propterea non vidit aliquid, vt per eum aliud supereminentius videretur. Et adhuc, inquit Apostolus, supereminentiorem viam vobis demonstro. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam; factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalam tinniens.

Minùs ergò ille penetravit, vt cerneret secretum abditum Sacramenti. Sed si sciret omnia Sacra menta, charitatem autem non habret; nihil esset. Cum autem minùs ille perspiciens, hanc tamen humiliter, fideliter, fortiter custodivit; ad Martyrij coronam meruit peruenire: vt si qua in eius lucidam mentem, ex humanâ conditione nebula irrepserat, gloriosâ serenitate fulgentis sanguinis fugaretur, &c. libro I. de Bapt. cap. I.

§. VI.

S. Cyprianus ab Augustino purgatus.

ET licet hæc ita habeant, ac Cyprianus aliter senserit de Baptismo, quam forma & consuetudo habeat Ecclesiæ, vt in ipsius Cypriani & Concilij litteris inuenitur; non incongruè tamen, inquit Augustinus, de tali viro existimandum est, quod correxerit, & forfasse suppressum sit ab eis, qui hoc errore nimium delectati sunt, & tanto velut patrono carere noluerunt.

Quamquam non desint, qui hoc Cyprianum proflus non sensisse contem-

contendant : sed sub eius nomine à præsumtoribus atque mendacibus fuisse confictum. Neque enim sic potuit integritas, atque notitia litterarum vnius, quamlibet illustris Episcopi, custodiri , quemadmodum Scriptura canonica, tòt linguarum literis , & ordine & successione celebrationis Ecclesiastice custoditur : contra quam non defuerunt, qui sub nominibus Apostolorum multà confingerent, &c. Pergit deinde Augustinus : Nos tamen duas ob fes , non negamus illud sensisse Cyprianum : quòd & stylus eius haberet quamdam propriam faciem , quā possit agnoscī ; & quod ibi magis contra vos nostra causa monstratur inuictior, &c. Epist. 48. ad Vincentium Rogatianum.

Quapropter sicuti Cyprianus (vt appareat ex ejus Epistola ad Iubia. scriptâ) non damnabat eos , qui ab heresi antè ad Ecclesiam non rebaptizati venerant, tametsi ipse aliter sentiret ; (eo quòd potens sit, inquit, Dominus misericordiâ suâ indulgentiam dare; & eos qui ad Ecclesiam simpliciter admisi, in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesia sue muneribus non separare ;) propter Vnitatis verò custodiā ignoscet iis, quos aliquin in Baptismo non iterando errare putabat : sic Cypriano reuera erranti in Baptismo iterando , planè tum ignoscet, estque ignoscendum propter eamdem vnitatis, in qua nihilominus manlit , charitatem.

Verumtamen veluti olim Nouatiani secūs fecerant, dum , quia Ecclesiam vt pollutam accusabant, baptizatos in eâ rebaptizabant : ita hos imitati Donatiste , nullibi nisi apud se , dicebant legitimū conferri Baptismum, vti latius in sequentibus ostendemus.

I. VII.

Liber, contra quod attulit Centurius.

CVm per id tempus, aduersus partem Donati multa crebris disputationibus ageret ; attulit ad Ecclesiam quidam laicus tunc eorum, nonnulla contra ipsum dictata vel scripta , in paucis velut testimoniis, quæ suę caussę suffragari putabant. Quibus breuissimè respondit : ac libello (qui interiit) titulum fecit : *Contra quod attulit Centurius à Donatistis. l. 2. Retract. c. 19.*

VITÆ
 DIVI AVRELII
 AVGUSTINI
 LIBER TERTIVS.

*Vandoquidem hucusque continuatâ se-
 rie res Donatistarum in medium ad-
 duximus, ut contemporaneum eis Au-
 gustinum habeamus perpetuum eorum
 Antagonistam; dum huius vitam gesta-
 que prosequimur, aliorum quæ pro temporum ratione occur-
 rerint, deinceps prosequemur.*

CAPVT I.

AUGUSTINI DIDACTICA
 QVÆDAM.

§. I.

Libri duo Ad inquisitiones Ianuarij.

MEmorato libro, quem intercidisse diximus, successerunt duo,
 ad Inquisitiones Ianuarij: quorum vterque sicut Epistolæ for-
 mam,

mam, & primus præsertim ; ita locum inter eas & numerum habent,
Epiſt. 118. & 119. Scripti ſunt in mediis aceruis, vt ait, (coniicique
facile potest ex iis quæ diximus dicturique ſumus) occupationum
ipſius : & multa de Sacramentis continent diſputata, ſive quæ vniuer-
ſaliter, ſive quæ particulariter, id eſt, non peræquè in omnibus locis,
obſeruat Ecclesia : nec tamen commemorari omnia potuerunt. *l. 2.*

Retr. cap. 20. & Epift. 119. c. 1. & 21.

Duobus interim hiſce libris magna pars eorum iugulatur , quæ
de Eucharistiæ Sacramento eiusque ſuſceptione, aliisque eodem per-
tinentibus Ecclesiæ moribus & ritibus , à Nouatoribus in contro-
uerſiam vocari conſuerunt.

S. II.

Liber De Opere Monachorum.

Ecclesiām Carthaginensem cā tempeſtate Aurelius Episcopus gu-
bernabat. Cumque propagatus huc eſſet , quem Auguſtinus A-
fricæ intulerat, Monachorum cœtus : quorum alij otiolam vitam ,
alij laboribus exercitam ducere volebant : hancque ab rem capilli-
tium alij ſcinderent , alij nutrirent: atque hæ diſceptationes vrim-
que, partibus ſibi partes conciliantibus, feruerſerent; rogante Aurelio,
de Opere Monachorum (animorum Carthagine , non alibi , motus
excitatos compositurus) librum conſcriptiſt : quo quidem manuum
laborem iſti hominum generi commendat; haud tamen adeò vniuer-
ſim, vt excipiat nobiles & delicatos è ſæculo , tum in religione in-
firmos, & aliis occupationibus , vt eſt verbi Dei præconium , inten-
tos, &c. *l. de op. Monach. c. 16. 21. & 25.*

Etenim Paullum & Barnabam ſolos, ſuperalleſe ceteros Apoſtolos,
qui de Euangelio viuebant, oſtendit *c. 7.* adeoque maximam eorum
partenī, fidelium laboribus ac liberalitate vſam : quod quamquam
non fecerit, potuiffe nihilominus à ſe fieri Paullus gloriatur. *cod. l.*
c. 4. & 11. De qua re videndus etiam *l. de Paſtorib. c. 2.*

Ex quo patet nullum hoc in libro præſidium reperire , qui Mo-
naſticem hodie exofii, non verentur eorum otium , desidiam appellare: vt

re: vt iam nihil dicam de iis, qui existimant nomine Monachorum, Clericos omnes Africæ designari, de quibus nuperum Carthaginense Concilium, cui interfuit Augustinus, iubet, vt, quantumlibet verbo sint eruditæ, artificio vicitum quarant. Ac rursum: *Victum & vestimentum sibi, artificio vel agriculturâ, absque officiū sui dumtaxat, derimento preparant.* Denique: Omnes Clerici, qui ad operandum validi sunt, & artificiola & litteras discant. Ita Conc. Carth. V. can. 51. 52. & 53. nimirum ad extirpandos Euchaitas & Massalianos hereticos, quorum in Africa tumurculi pullulabant. *Baron. Anno 398.*

§. III.

Liber De bono Coniugali.

Augustini ætate, dum adhuc esset iuuenis, puta Anno Christi 382. erat excitata à Iouiniano (Monacho quondam eius Monasterij, cuius meminit his verbis: *Erat Monasterium Mediolani, plenum bonis fratribus, extra vrbis mœnia, sub Ambrosio nutritore, l. 8. Conf. c. 6.*) hæresis Iouianistarum. Quæ sacrarum Virginum meritum adæquando pudicitiæ coniugali, tantum valuit in Urbe Româ; vt nonnullas etiam sanctimoniales, de quarum pudicitiâ suspicio nulla præcesserat, deieuisse in nuptias diceretur: hoc maiori argumento cum eas vrgereret, dicens: *Tu ergo melior quam Sara, melior quam Susanna, quam Anna?* Et ceteras commemorando testimonio sacræ Scripturæ commendatissimas feminas, quibus scilicet meliores, vel etiam pares cogitare non possent. Hoc modo etiam virorum sanctorum sanctum cælibatum, commemoratione Patrum coniugatorum, & prædicatione frangebat.

Huic monstro sancta Ecclesia, quæ ibi est, fidelissimè ac fortissimè obstiterat: sed remanserant istæ disputationes Iouiniani in quorumdam sermunculis ac susurris, quos palam suadere nullus audiebat. Vnde cum venenum occultè reperet, occurrentum fuit: maximè cum iactaretur, Iouiniano responderi non posse cum laude, sed cum vituperio nuptiarum. Propter hoc librum edidit, cuius inscriptio est, *de Bono Coniugali. l. 2. Retratt. c. 22. l. 3. de pec. mer. & remiss. c. 7.*

§. IV.

§. IV.

Liber de sancta Virginitate.

Quod posteaquam fecisset, exspectabatur ut scriberet de sancta Virginitate. Nec distulit. Atque hoc Dei munus & quam magnum, & quantâ humilitate custodiendum esset, uno sicut potuit volumine ostendit. *l.2. Retract. cap. 23.*

Ait ibi inter cetera: Cedat huic omnis secunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis. illa non est in potestate, illa non est in æternitate. Fecunditatem carnalem non habet liberum arbitrium: pudicitiam coniugalem non habet cælum. Profectò habebunt magnum aliquid præter ceteros in illa communi immortalitate; qui habent aliquid iam non carnis in carne.

Vnde mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentia bonum non esse necessarium propter regnum cælorum, sed propter præsens seculum: quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distenduntur, quâ molestia virgines & continentes carent: quasi ob hoc tantum melius sit non coniugari, ut huius temporis relaxentur angustiæ, non quod in futurum sæculum aliquid prospicit. *l. de sanct. Virg. cap. 13.*

CAPVT II.

AVGVSTINVS PAGANISMVM
OPPVGNAT.

§. I.

Christianorum de tempore nouissimo vana coniectura. Item de Aduentu Antichristi.

Quemadmodum consummationis seculi tēpus, Christiani tunc nihil profuturo studio indagabant; ita horum emuli Pagani,

M m

cūm

cum procurrentem tāto impetu Christi religionem, nullis conatibus, ac Romā pr̄sertim, vbi Cathedram Primas Apostolorum Petrus fundauerat, sistere possent; futilium oraculorum fide, exitum ipsius exitiumque adstruere voluerunt.

Et quidem fuerant inter Christianos nonnulli, qui cum nollent plures quam decem Christianorum persecutioes eatenus fuisse (quarum primam computabant, quæ à Nerone facta est: secundam quæ à Domitiano: tertiam à Traiano: quartam ab Antonino: quintam à Seuero: sextam à Maximino: septimam à Decio: octauā à Valeriano: nonam ab Aureliano: decimam à Diocletiano & Maximiano: adeo ut plagas Ægyptiorum, quoniam decem fuerunt antequam inde exire inciperet populus Dei, putarent ad hunc intellectum esse referendas) persecutioem nouissimam Antichristi, similem fore dicenter vndeclimæ plagæ: quâ dum Ægyptij hostiliter persequuntur Hebrews, in mari rubro, populo Dei per siccum transeunte, perierint. *I.18. de Ciuit. Dei cap. 52.*

Huius sancte opinionis Orosius fuit, *I.7. cap. 27.* ut obseruauit Prosper, *I. de Promiss. & predict. p.3. cap. 34.* licet eam exquisitè inuentam haud probet Augustinus: arbitratus neque plagi Ægypti, propheticè significatas esse iam dictas persecutioes; neque ad eum numerum, quem vtique excesserunt, præcisè definiendas. *I.18. de Ciuit. Dei cap. 52.*

Fuerant & alij, qui præteritâ opinione subnixi, siue non nixi, quæcere cœperunt, Quandonam futura osset nouissima persecutio Antichristi, quam præsentia suâ ipse extinguet Iesus? vel, quod eodem evadit, Quot anni huic seculo remanerent, ab Ascensione Domini usque ad eius ultimum aduentum?

Hos enim alij quadringentis, alij quingentis, alij mille compleri posse dixerunt: multis quidem verbis adstruentes opinionem suam, sed quæ præter coniecturas humanas, nihil certum præferant de Scripturæ Canonice auctoritate. Omnia enim de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere lubet ille, qui discipulis desuper quærentibus respondit: Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate. *I.18. de Ciuit. Dei cap. 33.*

Nam si Apostolis dictum est, Non est vestrum scire; quanto magis quilibet homo, qualis ego sum, debet agnoscere, ne plus sapiat, quam oportet sapere. *Epiſt. 80.*

§. II.

*Paganorum vanitas, de tempore duratura
Christi religionis.*

VT verò hæc Euangelica sententia est, non quidem ore Christi in Euangelio, sed in Actis Apostolorum probata; ita mirum non est, non eā fuisse repressos Paganos (quam vtique ignorabant) ne commentari aut comminisci potius præfumerent, nescio quæ dæmonum responsa, quos tamquam Deos colebant: quibus definiri, non quanto tempore mundus; sed quanto tempore mansura esset Christiana religio, affirmabant.

Cùm enim viderent, nec tot tantisq; persecutionibus eam potuisse consumi, sed his potius mira incrementa sumplisse; excogitauerunt nescio quos versus Græcos, tamquam consulenti cuidam dævino oraculo effusos: ubi Christum quidem ab huius tamquam sacrilegij criminе faciunt innocentem, Petrum autem maleficia fecisse subiungunt, vt coleretur Christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos; deinde completo memorato numero annorum, līne morā sumeret finem. *l.18. de Cris. Dei cap. 53.*

§. III.

Pagani proprium exitium pranuntiarunt.

SIquidem hoc ipsum vaticinium Paganismo exitiale fuit: quando-
quidem impletis totidem annis à descensu Spiritus sancti in disci- 399.
pulos (quo nominis Christiani cultus, prædicantibus Apostolis, Spi-
ritus sancti virtute, non, vt putauit aut finxit impia vanitas, Magicis
artibus Petri exorsus est) vsque ad Consulatum Honorij & Eutychia-
ni; anno sequente, Consule Manlio Theodoro in Ciuitate nouissimâ
& eminentissimâ Carthaginē, (quid per alias terrarum partes forsitan
factum sit non fuit necesse perquirere) Gaudentius & Iouius Comites

Imperatoris Honorij, quartodecimo Kalédas Aprilis, falsorum Deorum templa euerterint, & simulachra fregerint. *cod. l. cap. 54.* Idem contigit in Scapio Alexandriæ, & Marnæ templo Gazaë : quæ ambo in Ecclesiæ surrexerunt.

Constat autem nūquam postillâ fuisse restaurata, & immane quantum creuisse cultum nominis Christi : præsertim posteaquam multi eorum Christiani facti sunt, qui tamquam verâ illâ diuinatione reocabantur à Fide, eamque completo eodem annorum numero, inanem irridendamque viderunt.

§. IV.

Inserta narratio de templo Cœlestis Carthaginæ, planè memorabilis.

MEmorabile verò est, quod de clauso pridem, sed hoc anno mundato templo Cœlestis apud Carthaginem, refert Prosper, qui interfuit ; nosque in gratiam Aurelij, cā ut diximus tempestate Carthaginensis Episcopi, virtute & summâ virtute prædicti, & maximâ amicitia Augustino coniuncti; totidem verbis recitabimus.

” Apud Africam, inquit, Carthagini, Cœlestis inesse ferebant templum, nimis amplum, omnium Deorum suorum ædibus vallatum: cuius platea lithostrata, pavimento ac pretiosis columnis & mœnibus decorata, procul in duobus ferè millibus passuum protendebatur. ” Cùm diutius clausum, incuriâ, spinosa virgulta circumseptum obruerent, velletque populus Christianus usui veræ religionis vindicare; ” dracones aspidesque illic esse ob custodiā templi, Gentilis populus clamitabat.

” Quò magis Christiani feruore succensi, cā facilitate omnia amouerunt illæsi, quâ templum suo vero Cœlesti regi & Domino consecratur. Nam cùm sancta Paschæ sollemnis ageretur festiuitas; collecta illuc, & omni vndique curiositate etiam adueniens multitudo Sacerdotum multorum, Pater & dignæ memoriæ nominandus Antistes Aurelius, cœlestis iam patriæ ciuis, Cathedram illic loco Cœlestis & habuit & sedid.

Ipse tunc aderam cum sociis & amicis, atque (vt se adolescentium etas impatiens circumquaque vertebat) dum curiosi singula quæque pro magnitudine inspicimus; mirum quoddam & incredibile nostro se ingessit aspectui, titulus genitius grandioribusque litteris in frontispicio templi conscriptus: AVRELIVS PONTIFEX DEDICAVIT. Hunc legentes populi, mirabantur præsago tunc spiritu acta, quæ præscius Dei ordo certo isto fine concluserat. *Prop. l.3. de promiss. & predict. p.3. ca. 38.*
Quale fuerit idolum Calestis, confule Baron, hoc Anno.

§. V.

Floralia Calamæ celebrata. Impetus factus in Christianos & eorum Ecclesias.

E Versis Gentilium templis, exceptis iis quæ ad urbium ornatum, sed vetitis ibidem sacrificiis, sub id tempus superest Honorius iusserrat; Calamæ, vbi Possidius Episcopum agebat, effusi Gentiles, impudicissima omnium sacra, in opprobrium promulgatarum legum, agitare ausi sunt. Referente Augustino, facinus est tale: Contra recentissimas leges, Kalendis Iunij, Festo Paganorum, sacrilega sollemnitas agitata est (Floralia, vt patet eadem Epistola: de quibus vide l.1. de cons. Euang. c.33. originem l.6. de Ciuit. Dei c.7.) nemine prohibente: tam insolenti ausu; vt quod nec Iuliani temporibus factum erat, petulantissima turba saltantum, in eodem proslus vico ante fores transtuliret Ecclesie.

Quam rem illicitissimam atque indignissimam, Clericis prohibere tentantibus, Ecclesia lapidata est. Deinde post dies ferme octo, cum leges notissimas Episcopus replicasset, & dum ea quæ iussa sunt, velut implere disponunt: iterum Ecclesia lapidata est. Postridie Clericis, ad imponendum perditis metum, apud Acta dicere volentibus, publica iura negata sunt. Eodemque ipso die, vt vel diuinitùs terrorerentur, grado lapidantibus reddita est: quæ transfacta, cōtinuò tertiam lapidationem, & postremò ignes Ecclesiasticis tectis, atque hominibus intulerunt.

Vnum scruorum Dei, qui aberrans occurrere potuit, occiderunt: ceteris partim vbi poterant latitantibus, partim quod potuerant sufficientibus: cum interea contritus, atque coarctatus quodam loco se

occultaret Episcopus, vbi se ad mortem quærentium voces audiebat; sibiique increpantium, quod eo non invento, gratis tantum perpetras-serit scelus. Gesta sunt hæc ab hora ferè decima usque ad noctis par-tem non minimam, &c. Epist. 202.

§. VI.

Augustinus Calamam proficiscitur.

Hec ut facta sunt, neque ullius, cuius ibi potestas paullò plus po-terat, auctoritate prohibita; Augustinus, cui erat Ecclesie Ca-lamensis inspectio commissa, ut antè diximus, eò aduenit, ut præsentia suā vel consolaretur afflitos Christianos, vel sedaret incensos Paga-nos. Atque cum his quidem quid illic egerit, narrat ipse his verbis:

Deinde ipsos Paganos, mali tanti caput & causam, petentes ut ab eis videremur, admisimus: ut hac occasione admoneremus eos quid facere deberent, si saperent; non tantum pro remouendâ præsenti sol-litudine, verùm etiam pro inquirendâ salute perpetuâ. Multa à nô-bis audierunt; multum etiam ipsi rogauerunt: sed absit ut tales simus, quos ab eis rogari delectet, à quibus noster Dominus non rogatur. *Eadem Epist.*

§. VII.

Nectarius Calamensis, Augustino pro ciuibus suis supplicat per litteras: quibus Augustinus respondet.

Postquam Calamâ Augustinus discesserat, cùm ob admissum faci-nus Calamenses Cæsarî iram formidarent; Nectarius, aut Dyna-stiâ loci, vt appareat, aut ætatis iam prœceptæ auctoritate fretus, ad Augustinum litteras dedit, quibuscum rogat, ut intercedat ne (si exigeretur totius ausi vindicta) innocētes cum nocentibus plecterentur. Epistola, paucis recisis, ita habet: *Quanta si charitas patris, quoniam noſti prætereo. Gaudeo priuiliuſi, quod apud inſtructum disciplinuſi, omnibus virum mibi*

mibi his est sermo institutus. In Calamensi Coloniâ multa sunt qua meritū diligamus, &c. Hec ergo non levius populi sui errato prolapsa est: quod quidem si iuri publici rigore metiamur, debet plecti severiori censurā. Sed Episcopum suu non est, nisi salutem hominibus impetrare, & pro statu meliore causis adesse, & apud omnipotentem Deum veniam aliorum mereri delictis. Quamobrem quantā possum supplicatione deposito, ut si defendenda res est, innoxium defendantur, ab innocentibus molestia separetur. De damni facile potest haberi taxatio, tanum supplicia depreciamur. Exstat Epistola inter Augustini, numero 201.

Respondit Augustinus inter alia, quibus optimè Nectarium instruxerat, his verbis: Nobis cordi est neque Christianam omittere māsuetudinem, neque perniciosum ceteris imitationis exemplum, in illa ciuitate relinquere. Quomodo id agamus aderit Deus, si eis non ita graviter indignetur. Alioquin & mansuetudo quam seruare cupimus, & disciplina, quā vti moderatē nitimur, impediri potest, si Deo aliud in occulto placet, siue iudicanti hoc tantum malum, flagello aciore plectendum: siue etiam vehementius irascenti, si non correctis, nec ad se conuersis, ad tempus esse voluerit impunitum. Epist. 202.

In summa, quia in ciuitate illa non erat innocentes à nocentibus, sed minùs nocentes à nocentioribus discernere: erant enim scelerati omnes, quibus eti non facientibus neque immittentibus, tamen voluntibus, fuerant ista commissa: censebat Augustinus aliquā disciplinā coērcendos, ne maneret impunitum furoris tam immanis exemplum. In quo, Non præterita, inquit, vindicādo, iram nostram pascere studeamus, sed misericorditer in futurum consulendo satagimus. Eādem Epist. quam sic denique, vltimis Nectarij verbis respōdens, concludit: Damna quæ illata sunt, vel tolerantur à Christianis, vel resarciantur per Christianos. Animarum verò lucra, quibus acquirendis cum periculo etiam sanguinis inhiamus, & in loco illo quæstuosius prouenire, & aliis locis illo exemplo non impediri, desideramus.

§. VIII.

*Possidius Calamensis Episc. ad Imp. proficiscitur.
Nectarius iterum scribit Augustino.*

Possidius ergo Calamensis Episcopus Catholicus, exponēdæ indigntatis rei gratiâ, implorandiq; contra Paganorum furorem siue auxiliij

auxiliij, siue vindictæ, ad Imperatorem Honorium Rauennam nauigat. Quod ubi Nectarius accepit, veritus exactum iri mandato Honorij iustissimas ab reis peanas; ad Augustinum altera vice litteras dedit, quibus & iam memoratis Augustini respondet, & Calamensem suorum negotium agit, ita exorsus: *Sumptu litteris Eximietatis tue, quibus idolorum cultum & templorum ceremonias destruxisti, audire mibi visum sum Philosophi vocem, &c.* His itidem Augustinus respondit: hominemque Gentilem terrestris patriæ amore deuinctum, & cœcutientium Philosophorum auctoritate subnixum partim corticiens, partim instruens; nunc blandis, nunc aculeatis sententiis percelluit. *Epist. 254.*

§. IX.

Paganorum in Coloniâ Suffectaniâ insania, ab Augustino increpatetur.

Suffectani deinde in Provinciâ Byzacenâ, sollennia quoque insanientes, postposito legum & iudiciorum timore, sexaginta Christianos occiderât. *Martyrol. Rom. 10. Aug.* Totidem numero cœsos refert Augustinus Epistolâ 267. atque immanitatis famosissimum scelus & inopinatam crudelitatem appellat, increpatque: effusi deinde sanguinis caussam exquirit his verbis.

„ Si Herculem vestrum dixeritis, inquit. porrò, reddemus. Adsut me-
„ talla, faxa nō desunt, accedunt marmorū genera, suppeditat artificum
„ copia. Ceterū Deus vester, cum diligentia sculpitur, tornatur, & or-
„ natur. Addimus & rubricā quæ pingit ruborem, quo possint vota ve-
„ stra sacra sonare. Nam si vestrum Herculem dixeritis; collatis singulis
„ nummis, ab artifice vestro vobis emimus Deum: reddite igitur ani-
„ mas, quas manus vestra contorsit. Et sicuti à nobis vester Hercules
„ redhibetur; sic etiam à vobis tantorum animæ reddantur.

Quo increpandi genere, ut scilicet restituto sibi Hercule, trucidatos
à se homines vitæ Suffectani representent; cùm possibile stud non es-
set, satis arguit Paganorum temerariam immanitatem: quâ vnius ido-
li facile reparabile damnum, tot hominum cœdibus compensare vo-
luerunt.

Verum

Verum ut sciamus, non h̄c tantummodo, sed alibi etiam, Herculem in cultu fuisse; adeundus est Sermo sextus inter nouissimos Quadragesima, qui Parisiis prodierunt: vbi suggestum à Christianis Proconsuli Carthagine fuit, ut Herculii illudere licet.

§. X.

An licitum, Paganis idola tollere?

Fas non esse Christianis, pro libitu, sua Paganis idola tollere, clare docuit Augustinus, priusquam h̄c fortassis agerentur, dum ait: Hoc dicimus Charitati vestræ, ne faciatis ista: quando in potestate vestrâ non est ut faciatis. Illud prauorum hominum est, furiosorum Circumcellionum: & vbi potestatem non habent s̄euire, & velle mori properant sine causa.

Audistis quæ vobis legimus, omnes, qui nuper in Mapalibus adfuistis: Cùm data vobis fuerit terra in potestatem. Priùs ait, in potestatem: & Deut. 7. sic dixit, quæ facienda sunt. Arae eorum, inquit, destruetū, lucos eorum com- & 12. minuetū, & omnes titulos eorum confringetū. Cùm acceperitis potestatem, hoc facite. Vbi nobis non est data potestas, non facimus: vbi data est, non prætermittimus. Multi Pagani habent istas abominationes in fundis suis: numquid accedimus & confringimus? Priùs enim agimus, ut idola in eorum cordibus confringamus. Quando Christiani & ipsi facti fuerint; aut inuitant nos ad tam bonum opus, aut præueniunt nos: Modò orandum est pro illis, non irascendum illis. serm. 6. de verb. Dom. c. 11. vide & c. 12.

Iam, cùm templa, idola, luci & si quid eiusmodi, datâ potestate (quod nunc equidem euenerat) eruntur, quamvis manifestum est cùm id agimus non ea nos honorare, sed potius detestari; ideo tamen in usus nostros priuatos dumtaxat & proprios non debemus inde aliquid usurpare: ut appareat, nos pietate ista destruere, non auaritiâ. Cùm vero in usus communes, non proprios ac priuatos, vel in honorem Dei veri conuertuntur; hoc de illis fit, quod de ipsis hominibus, cùm ex sacrilegis & impiis in veram religionem mutantur. Epist. 154.

§. XI.

Augustinus studet Madaurenses à Paganismo conuertere.

Hac circiter tempestate ciues Madaurenses (quos fratres suos & parentes appellat, sed Paganismo adhuc immersos) cùm Augustino negotia sua curanda imposuissent, quæ quidem Florentinum concernebant ; luculentis admodum rationibus ab Idolatriâ ad Christi fidem suscipiendam (quod iam Orbis terrarum maximis incrementis fecerat) conatus est adducere.

Videtis certè (inquit inter alia) simulachrorum templo partim sine reparacione collapsa, partim diruta, partim clausa, partim in usus alios commutata. Ipsiæ simulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui: atque ipsas huius seculi potestates, quæ aliquando pro simulachris populum Christianum persequebantur, vietas & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis: & contra eadem simulachra, pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesque vertisse : & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen, ad sepulchrum Piscatoris Petri submissò diadematè supplicare. Hęc omnia Scripturæ diuinæ, quæ in omnium manus iam venerunt, ante longissima tempora, futura esse testatæ sunt, &c. Epist. 42.

Occasionem hisce, aliisque sermonibus Madaurenses alloquendi dederat, quod in litterarum suarum limine Madaurenses scripissent: *Patri Augustino in Domino salutem: & denique subiecissent: Optamus te, Domine in Deo & Christo eius, per multos annos semper in Clero tuo gaudere.* Ex quibus arbitrabatur, quādoquidem à toto Madaurensium Ordine siue Magistratu Epistola venisset; aut ad ipsum Dominum & ad ipsam æternam salutem iam esse conuersos ; aut per ipsius ministerium desiderare conuersti.

Nam si non ita est, inquit, quæso vos, quid læsi, quid offendii benevolentiam vestram, ut me titulo Epistole vestræ irridendum potius, quam honorandum esse putaretis ? *ead. Epist.* Sed erit mox iterum de Paganis dicendi occasio.

C A P V T I I I.

AVGVSTINI ET EPISCOPORVM
AFRICANORVM ERGA DONATISTAS STVDIVM.

§. I.

Scribit de Vnitate Ecclesie.

Nondum Petilianus, duobus libris confutatus, responderat, cum Anno 400. Augustinus fratribus, ad suæ dispensationis curam pertinentibus, Epistolam direxit : in quâ quia de Vnitate Ecclesiæ, quam sibi Donatistæ vindicabant, differuit, eodem titulo nuncupauit. Istud colligitur eiusdem Epistolæ initio, vbi Petilianum ad respondendum prouocat, his verbis: Defendat verba epistolæ suæ, & si potest ostendat responsionibus meis non ea fuisse refutata atque conuicta. Aut si hoc non vult ; faciat & huic epistolæ meæ, quod ego illi iphius , cui iam respondi. Illam quippe scriptis ad suos, sicut ego hanc ad vos : cui si velit , etiam ipse respondeat. *I. de Vn. Ecl. cap. 1.*

Quia autem cum Donatistis quæstio Catholicis erat non de Capite, sed de Corpore, id est, non de ipso Salvatore Iesu Christo, sed de eius Ecclesiâ; Id ipsum caput, inquit, de quo consentimus, ostendat nobis corpus suum, de quo dissentimus: ut per eius verba iam dissentire desinamus. Ille est autem Vnigenitus filius , & Verbum Dei. Et ideo nec Prophetæ sancti vera loqui potuissent, nisi ab ipsâ Veritate, quod est Verbum Dei, manifestaretur eis quod dicerent, & iuberetur ut dicerent. Proinde prioribus temporibus, per Prophetas sonuit Verbum Dei , deinde per seipsum, cum Verbum Caro factum est, & habitauit in nobis: deinde per Apostolos , quos misit ad prædicandum, ut esset salus usque ad fines terræ. In his igitur omnibus, quærenda est Ecclesia, *I. de Vn. Ecl. c. 4.*

Quamobrem docet in hac Epistolâ, veram Christi Ecclesiam, Catholicam

tholicam esse debere: quo vocabulo eam maiores nominarunt, vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est: secundum totum enim καθόλον Græcè dicitur, *cod. l. c. 2.* Dotet, inquam, primum ex Lege: *ibid. c. 6.* ex Prophetis: *c. 7.* ex Psalmis: *c. 8.* ex Euangeliō, *c. 10.* ex Actis Apostolorum: *c. 11.* denique refellit argumenta, imò deliramenta Donatistarum, quibus paucitatem suam commendare, & superbè stabilire conabantur, dicentes: Orbem terrarum apostatasse, solamque remansisse Donati communionem. *cod. l. c. 13.* & seqq. Idem argumentum alibi pro re natâ pertractat, *l. 2. cont. Petil. c. 38. l. 2. cont. Gaud. c. 2.* & seqq. *Epist. 48. 50. 161. 171.* &c. Etenim in omni, ait, loco, dixit Paullus bonum odorem esse omnes fideles; & contradicitur: & dicitur, Africa sola bene olet, totus mundus putet. *Enarr. in Ep. 21.*

S. II.

Epistola Augustini ad Generosum.

PRæterpropter hoc tempus contigisse videtur, vt Cirtensis sive Constantinienis Ecclesiæ Presbyter quidam litteras ad Generosum daret: quibus vt ad Donatistas eum alliceret, scribebat, Angelum sibi iussisse, ordinem Christianitatis ciuitatis istius insinuare.

Respondit suo, aliorumque nomine Augustinus, ad quem Presbyteri Donatistæ litteras Generosus transmiserat: Quod licet scribent Presbytero Angelus adstitisset (quem sibi ille propter Generosum adstitisse, quantum erat arbitrari, astutâ vanitate confinxerat) & hæc ipsa dixisset, quæ Presbyter mandato illius, Generoso se insinuare dixerat; oportuisse illum Apostolicæ sententiae memorem fieri, quâ ait: *Licet nos, aut Angelus de cælo, vobis Euangelizauerit, prater id quod Euangelizauimus vobis, Anathema sit.*

Nam cùm Euangelizatum sit per vocem ipsius Domini Iesu Christi, quod omnibus gentibus annuntiabitur Euangeliū eius, & tunc erit finis: has promissiones tenenti si Angelus de cælo diceret, Dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partes Donati, cuius ordo tibi exponitur in Epistola Episcopi tuae ciuitatis; Anathema esse deberet: quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur,

& alienare à promissis Dei. Si enim ordo successionis considerandus est, certius ab ipso Petro numeratur: vti ipse ibi enumerat Augustinus, usque ad Anastasium qui tum præsidebat, in quo nullus Donatista Episcopus inuenitur. Epist. 165.

§. III.

Honorij contra Donatistas Edictum.

Q Via verò Catholicorum Imperatorum, pro Vnitate Ecclesiarum, curam & zelum taxans Petilianus, satis in eos impudenter inuectus fuerat, dum ait: *Quid autem vobis est cum Regibus facili, quos numquam Christianitas nisi inuidos sensit, &c.* l. 2. cont. Petil. c. 92. re cognitā Honōrius, referente fortassis Episcopo Calamense Possidio, paullò ante ut diximus, ad Comitatum profecto; huius Anni mense Februario præcipite, ad retundendam Donatistarum perfidiam, ita edixit:

Rescriptum, quod Donatistæ à Iuliano, tunc Principe, impetrasse dicuntur; proposito programmate celeberrimis in locis volumis anteferri, & gesta, quibus est eiusmodi allegatio inserta, subnecti: quod omnibus innotescat, & Catholicæ confidentiæ stabilita constantia, & Donatistarum desperatio fucata perfidiae. Dat. V. Kalend. Martij, Rauennæ, Stilicone & Aureliano Coss. l. 37. de heret. Cod. Theod.

Ita demum in Donatistarum dedecus, populique ludibrium abiit, quod ab uno Apostata pro se impetraverant.

§. IV.

Carthaginense Concilium ad tollendum Donatistarum schisma: cuius magna pars Augustinus.

Anno sequente, cùm Episcoporum Prouinciarum Carthaginensis Anno desiderio Anastasius Papa satisfaceret, vtique mittendo quod 401.

postulauerant, supplemento Clericorum; tum in primis hortatus est atque mandauit, ut extinguendo schismati, & Vnitati sacerd^tx cum Donatistis, gnauiter incumberent.

Quam verò Patres, ac præsertim Aurelius Carthaginensis Episcopus, non insuper habuerint Anastasi^m voluntatem, vel inde liquidd patet; quod ad Idus Septembri eiusdem anni, generale totius Africæ Concilium Carthagine indixerit: quod tum perinde habitum est, Vincentio & Flauito vv. CL. Coll. in Secretario Basilicæ Restitutæ: serioque deliberatum, quo potissimum pacto res tanta tamque difficultis ageretur. Verum quidem erat, sectos inter se Donatistas, neque vñā tantum ab inuicem secessione diuisos, nihil stabile aut diuturnum policeri: attamen magna eorum, maiorque numero obstinatio, nullam aut exiguum spem præbebat. Præsertim, cùm persecutionum importunitate superati Maximianistæ, in pristinum vnde exierant gremium, magnâ ex parte se dedissent.

Synodo Augustinus intererat. Qui tametsi omnem hactenus diligentiam & facundiam, reducendis iis hominibus impendisset; ac se penumerò monstrasset, Codicum sacrorum traditione (cuius occasione Ecclesiæ vnitatem Donatistæ ruperant) longè maius esse sacrilegium schismatis; (dum ait: Si traditio Codicum scelerata est, quam Deus in Rege qui Hieremias librum incendit, morte publicâ vindicavit; quanto sceleratus est sacrilegium Schismatis, cuius autores, quibus Maximianistas comparasti, aperta terra viuos absorbit?) Epist. 171. Et alibi frequenter) tantæ nihilominus operæ pretium haud retulerat.

Eo interim tum auctore, visum est congregatis Patribus rem solâ lenitate tentandam: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum. Atque in hunc finem censuerunt, petenda à Præfectis & Iudicibus ubique Acta publica cardinalium Donatistarum contra Maximianistas: e quibus conuincerentur eadem patrasse, quæ in Catholicis damnabant, ut antea ostendimus. Supplicandum deinde Anastasio, ut, quoniam ad conuersionem plurimū momenti continuata dignitas, resque temporales habent; exemplo Melchiadis permitteret, ut qui redire ad Ecclesiam persuasi vellent, nullā honoris imminutione recipi possent: quod tum erat illicitum, atque in Ecclesiâ vetitum, ut videre est Epist. 50. Consulendus Cyprianus Epist. 68. & 72.

§. V.

*Decretum Concilij de Legatis mittendis ad
Donatistas.*

AT quo his impetratis decreuerunt Patres Legatos ad Donatistas mitti oportere: ostensuros, quam nihil habeant, quo Schisma suum fundent: imò quod habuerant haetenus, in Maximianistis clare perdidisse: receptos à se quos ante damnauerant, nullo rerum aut honoris, aut etiam collati susceptique Baptismi detrimento. Atque hæc non dici tantum, sed euidenter demonstrari: neque oculis cæcutientium offundi, sed probari Actis publicis, quorum partes ipsi faciant. Itaque non Catholicos, sed eos ipsos, controversiam, quæ sopperi ratione non poterat, terminasse: animum dumtaxat aduerte-re velint, idque facere pro pace Christi, quod fecerunt pro pace Donati.

Nam si Maximianistarum communione, non se pollui Donatiste arbitrati sunt; frustra obiici, Cæciliani, siue veris siue fictis crimini-bus orbem terrarum esse pollutum, &c.

§. VI.

*Afrorum Patrum petitioni suffragatur
Anastasius Papa.*

CEterum Patres Africanos, apud Anastasium Papam, desiderijs sui compotes effectos; quandoquidem ipsius Anastasij litteræ perci-rint, constare ex Augustino potest, vbi ait: Et de Episcopis quidem vel Clericis recipiendis, alia quæstio est. Quamuis enim cum apud vos ordinantur, non super eos inuocetur nomen Donati, sed Dei; ta-men ita suscipiuntur, ut videtur paci & Vnitati Ecclesiæ conuenire.

Neque

Neque enim Episcopi propter nos sumus; sed propter eos quibus verbum & Sacramentum Dominicum ministramus: ac per hoc , vt eorum sine scandalo gubernandorum sese necessitas tulerit , ita vel esse vel non esse debemus, quod non propter nos, sed propter alios sumus. *l. 2. cont. Crescon. c. 11.* Et paullò post: Proinde veltri Episcopi , seu quilibet Clerici, quantum ad ipsa Ecclesiastica officia pertinet , sic in Catholicam suscepisti sunt vnitatem , quemadmodum expedire videbatur iis, quorum saluti per eorum consulebatur officium, vel exercendum vel omittendum. *cod. l. c. 12.*

Vti enim antè vidimus Maximianistarum plures Episcopos à suis plebis contra persecutores suos fuisse defensos ; ita interdum aliæ integræ plebes relieto schismate , ad Ecclesiam erant reddituræ : sed non nisi recepto aut retento Episcopo suo. Quo perinde casu Canonum rigorem seruare voluisse, summæ fuerat & imprudentiæ & inhumanitatis. Laxatam enim severitatem satis compensabat Ecclesia vtilitas, & pacis vnitatisque profectus.

Quapropter inter eos, qui, cùm apud Donatistas Episcopali munere functi essent , in eodem apud Catholicos conuersi permanserunt , & probatâ vitâ ad honorabilis senilis ætatis meritum peruerterunt ; reperiuntur Candidus Villaregensis, & Donatus Macomadiensis: quod cùm aliquando Cresconius, tamquam magnum aliquid obiecisset , retulit hoc ab Augustino responsum : Sacraenta & inuocatio nominis Dei, quæ sit apud vos, non est nobis inimica:cùm & in eis qui extra Ecclesiam sunt , non sit omnino nisi Ecclesia. *l. 2. cont. Crescon. c. 10.*

Igitur, cùm quidquid Patres Carthaginensis Concilij, siue statuisserint siue petiissent ; id ratum habuisse vel concessisse Anastasium, per Legatos constitutit : conueniendos Donatistas esse decretum est, vt dicturi mox sumus. Neque enim superstite Anastasio id factum , sed Ecclesiam moderante Innocentio , qui Petri Cathedram ascendit x v. Kalend. Iunij, Anno cccc. ii.

§. VII.

Concilium Mileuitanum.

HOc nihilominus Anno, Mileuim Numidiæ ciuitatem, Aurelius totius Africæ Patres euocauit, mense Augusto : habitaque Synodo in Secretario Basilicæ, Arcadio & Honorio Augustis v. Coss. In eâ Synodo, præter Acta, diuersorum Episcoporum cauſe in medium allatae sunt : quas eatenus referemus, quatenus ab Augustino proditæ in Epistolis ipsius exstant : cetera silentio præteribimus.

A Donatistis ad Catholicos conuersus Maximianus, Ecclesiam Vagiensem Episcopus gubernabat. Eam ob rem ingratuus, vt apparet, apud suos, à quibus pacificè non recipiebatur; bono pacis consuens, Sedi suæ renuntiare decreuit, atque ipso opere complere, quod ait Augustinus : Nonnulli sancta humilitate præditi viri, propter quædam in se offendicula, quibus piè religiosèque mouebantur, Episcopatus officium non solùm sine culpa, verum etiam cum laude posuerunt. *I. 2. cont. Crescon. c. 11.* Itaque cedere paratus, litteras ad Synodus miserat, quibus illa voluit annuisse : eâ tamen prudentissimè moderatione, vt quod Maximianus descrebat, in eius fratrem Castorium (qui nullà tali necessitate à suscipiendo Episcopatu impe diebatur, cùm esset ingenio, prudentiâ, eloquentiâ, grauitate, sobrietate, hoc est moribus dignis Episcopo prædictus) transferret.

Ob id enim ad Castorium, tum suo, tum Alipij nomine, litteras Augustinus dedit : quibus & Maximiani cessionem commendat, Castoriumque obsecrat per Christi diuinitatem & humanitatem, per pacem cælestis illius ciuitatis, vnde peregrinantes labore temporali æternam requiem comparamus; vt in Episcopatu Vagien sis Ecclesiæ, fratri suo non ignominiosè cadenti, sed gloriose ceden ti succedat. *Epiſt. 238.*

Longè quippe glorioliùs est (verba sunt Augustini ad Castorium) Episcopatus farcinam, propter Ecclesiæ vitanda pericula, deposuisse; quam propter regenda gubernacula, suscepisse. Ille quippe se honorem, si pacis ratio pateretur, dignè accipere potuisse demonstrat ; qui

acceptum non defendit indignè. Voluit ergò Deus etiam per fratreū tuum , filium nostrum Maximianum, ostendere inimicis Ecclesiæ, esse in visceribus Christi eius, qui non sua querant , sed quæ Iesu Christi. Neque enim illud ministerium dispensationis mysteriorum Dei , vi&ctus aliqua sæculari cupiditate deseruit, sed pacificâ permotus pietatē depositus: ne propter eius honorem fœda & periculosa , aut fortasse etiam perniciosa, in membris Christi dissensio nasceretur. Quid enim esset cæcius & omni excæcatione dignius, quam propter Ecclesiæ Catholicæ pacem schisma deserere , & ipsam pacem Catholicam honoris sui quæstione turbare? &c. *Ad. Epist.*

S. VIII.

Concilio Mileuitano quadam perperam videri tributa. Proculianum Augustinus prouocat.

Plura alia sunt , quæ ab Augustino diuersis locis relata , ad hanc Synodus pertinere existimat Baronius; sed de quibus Academico cum illud potius dicendum, Non liquet.

In primis enim, quod ea verba, quæ habentur Epistolâ 168. Nam illud quod rursus eum (Proculianum) dixisse nonnulli ad me pertulerunt , cur non ierim Constantinam , quando ibi plures ipsi erant : vel me debere ire Mileuim, quod illuc, sicut perhibent, Concilium proximè habituri sunt : quod ea, inquam verba , hanc quæ Mileui habita est Synodus respiciant , non crediderim citius, quam aliquam Donatistarum, quæ tum nuper Constantiæ, tum proximè Mileui , celebranda erat. Totius causæ seriem vel ideo hic adiiciemus, ut pateat quanta scelerum fuerit apud Donatianos impunitas, quamque apud eos potius Romuli pro facinorosis asylum extiterit, quam apud Catholicos: quod tamen his obiecerat Cresconius ided, quia nullo altero Baptismo redeuentes lustrabantur. Est autem talis:

Corripitur ab Episcopo suo iuuenis, crebris cædibus matris insanus , & impias manus nec illis diebus , cùm etiam seueritas legum sceleratissimis parcit, à visceribus vnde natus est, reuocans. Minatur eidem matri, se in partem Donati transflitrum: & eam, quam incredibili

dibili furore solet cædere, perempturum. Minatur ei: transit ad partem Donati: rebaptizatur furens, & in maternum sanguinem fremens albis vestibus candidatur: constituitur intra cancellos eminens atque conspicuus, & omnium gementium oculis matricidij meditator, tamquam renouatus opponitur. *Aug. Epist. 168.* Et post pauca:

Quid aliud exspectamus, nisi ut in miseram mulierem senectute decrepitam, viduitate destitutam, à cuius cædibus in Catholicâ prohibebatur, iam Donatista securus armetur? Quid enim aliud furibundo corde concepit, cùm diceret matri: Transferam me in partem Donati & bibam sanguinem tuum? Ecce iam conscientiâ cruentus, veste dealbatus, perfecit partem pollicitationis suæ: restat pars altera, vt matris sanguinem bibat. *ead. Epist.*

Sanè ex toto Epistolæ contextu videtur hic iuuenis Hipponensis fuisse: & Augustinus is Episcopus, à quo correptus fuit. Cumque more perditorum, vnguem in vlcere suo ferre haud posset; transiisse ad Donatistas, quorum Hippone Proculianus Episcopum agebat. Magno igitur animi dolore percussus Augustinus, quid faceret nisi saltem loqueretur? Sed quia Proculianus, sicut erat expertus, litteras eius nolebat accipere; consultum existimauit tam grauem cauissam per Eusebium agere, virum & clarissimâ dignitate præditum, & considerantissimâ voluntate tranquillum, quiq[ue] Proculianum diligebat: vt, quandoquidem ei displiceret, quod mater à filio cæsa sit, diceretque, si nosset hoc idem Proculianus, tam nefarium iuuenem à sua communione prohibitum; id porrò faceret. *Epist. 169.*

Interim tam sacrilegum nefas publicis gestis hædere voluit Augustinus, ne quisquam eum, præsertim in aliis ciuitatibus ista deplorantem, fingere aliquid arbitraretur: quando iam eō impudentiæ Donatistæ peruererant, vt etiam negarent Hippone Proculianum dixisse, quod publicum tamen officium renuntiauerat, nempe, Paratum se esse cum Augustino, sine tumultu populari, denis ex vtrâque parte, graibus & honestis viris adstantibus, secundūm Scripturas, quid in vero sit perquirere. Quod ab Augustino acceptatum cùm Proculianus intellexisset, iam quod ante proposuerat defugiens, interrogari iussit, Cur si disputare velit, non ierit Constantinam, quando ibi plures ipsi (Donatistæ) erant: vel non potius eat Mileuim, quod illic, sicut aiebat, Concilium proximè habituri sint?

Cui proinde respondit Augustinus; Ridiculum esse istud dicere:

Oo 2 quasi

quasi ad se pertineat cura propria, nisi Hippoñensis Ecclesie. In quā nimirum transfugio percussoris istius, tantum erat scandalum impunè commissum. Nam cùm plura dixisset de futura hac disputatione, quibus præoccupabat Proculiani tergiuersationes, ad extremum subdit: Nulla ergo cauſa est, cur ad alios nescio quos deferat, ne inter nos, quod ad nos pertinet, peragamus. Nec tamen ut dixi, etiam illos defugio, si eorum ipse poscit auxilium. Epist. 168. Puta qui vel Constantini conuenerant: vel Mileui erant congregandi.

S. IX.

Præterita Historia continuatio.

Ceterū Eusebius, ut totam hanc historiam quæ contigit tyrone adhuc in Episcopatu Augustino, adeoque ante hunc annum (qui præsulatus ipsius septimus circiter erat, ut iam tyro dici haud posset) cādem operā conticiamus: Eusebius, inquam, friuola quædam cauſatus, atque id in primis, quod inter Episcopos subire iudicium nollet; (qui nihilominus satis ostendi valeret non solū id se posse, sed etiam non auditis partibus, iam nunc protulisse sententiam) recusauit exequi quod petiuerat Augustinus: signanter, ut quæreret à Proculiano, Vtrum hoc ipse dixisset Victori Presbytero suo, quod ab eo sibi dictum, publicum officium renuntiauerat? an forte qui missi fuerant, non quod à Victore audierant, sed falsum gestis prosecuti sint: quod cùm essent communionis Donatisticæ, temerarium erat existimare: quidque illi perinde de disputatione inter eos constituendā videtur? denique transfugæ istius & matricidij meditatoris vindictam procurare. Epist. 169.

Verumtamen iteratis litteris pressus est ab Augustino Eusebius: quibus impressè profitetur, tantummodò se velle, ut ista in notitiam Proculiani deferantur: neque petere se, ut quid de hisce rebus sentiat, aperiat; multò minus arbitretur, iudicis illi munus à se imponi, sed id solū, ut, quid Donatiste respondeant, dignetur rescribere. Iustum se modum seruare consueuisse, ut quisquis apud Donatistas propter disciplinam degradatus, ad Catholicam transire voluerit,

in

in humiliatione pœnitentiæ recipiatur : quò & ipsi eum forsitan convergent, si apud eos manere voluisset.

Quapropter ne quam ignorantiam, in castigandis facinorosis Apostatis, Proculianus prætexat; rogat, vt & alius quidam ad eum deferratur, qui iam eius iurisdictioni subesse cœperat. Is erat Primus, quondam Spanianensis Ecclesiæ Subdiaconus : qui, cùm accessu disciplinato Sanctimonialium prohiberetur, atque ordinata & sana præcepta contemneret, à Clericatu remotus est : seque ad Donatistas, irritatus aduersus disciplinam Dei transtulit, & rebaptizatus est. Duas præterea Sanctimoniales concolonas suas, de fundo Catholicorum Christianorum, idem siue seduxit, siue illum secutæ, etiam ipsæ tam en rebaptizatæ sunt. Et nunc, inquit Augustinus, cum gregibus Circumcellionum, inter vagabundos greges seminarum, quæ propterea maritos habere noluerunt, ne habeant disciplinam, in destabilis violentiæ bacchationibus superbus exultat: gaudens latissimam sibi apertam esse licentiam malæ conuersationis, vnde in Catholicâ prohibebatur. Hoc enim fortasse Proculianus ignorat.
Epst. 169.

Quid tandem euenerit, haud scio: quamquam existimem Donatistas, tam fuisse tepidos criminorum vindices, quæ erant capitales Catholicorum hostes, vt in eodem Proculiano postea patuit, & vide re licet l. 3. cont. Cresc. c. 48.

Vt hoc autem in transitu dicam, longè sanctiùs integriusque cum ad se conuersis Donatistis Catholicî agebant. Cùm enim ad nos veniunt, inquit Augustinus, ex parte Donati; mala illorum non suscipimus (quod Catholicos facere Donatistæ calumniabantur) id est dissensionem & errorem, sed ipsa tolluntur de medio, tamquam impedimenta concordia: & amplectimur fratres, stantes cum eis sicut dicit Apostolus, in unitate Spiritus, & vinculo pacis. Et agnoscentes in eis dona Dei, siue sanctum Baptismum, siue benedictionem Ordinationis, siue continentia professionem, siue consignationem virginitatis, siue fidem Trinitatis, & si qua alia sunt: quæ omnia etiamsi erant, nihil tamen proderant, quando charitas non erat. Quis autem verè dicit se habere Christi charitatem, quando eius non complectitur unitatem? Cùm ergo ad Catholicam veniunt; non h̄c accipiunt, quod habebant: sed vt prodeſſe illis incipiat quod habebant, accipiunt hoc quod non habebant. Epst. 223. Videri quoque potest.

poteſt. libro de Vnit. Eccl. cap. 21. & 22. & libro 2. cont. Petil. c. 107.
libro 2. contr. Crescon. cap. 12. & 13.

§. X.

*Neque Abundantij presbyteri cauſsam ſpectare
ad Synodum Mileuitanam.*

ALiud præterea ad hanc Synodum Mileuitanam pertinere Baronius existimat, cauſsam nimirum Abundantij Presbyteri, quem officio sui presbyterij Augustinus priuauerat: ob malam in primis quam gerebat famam, ac deinde malæ conuersationis certa indicia. Cauſa, narrante Augustino, ſic habet.

Primò compéri eum pecuniam cuiusdam rusticani, diuino apud ſe commendato interuertisse: ita ut nullam inde poſſet probabilem reddere rationem. Deinde coniuctus atque confessus eſt, die ieunij Natalis Domini, quo etiam Gippitana Ecclesia, ſicut ceteræ ieunabant; cum tamquam perrecturus ad Eccleſiam ſuam, valeſeciſſet Collegæ ſuo Presbytero Gippitano, horā ſere quintā; & cum ſecum nullum clericum haberet; in eodem fundo reſtitiſſe, & apud quam-dam malæ famæ mulierem & prandiiſſe & coeniiſſe, & in una domo mansiſſe. In huius autem hospitio iam quidam Clericus noster Hippo-nensis, remotus erat: & hoc quia iſte optimè nouerat, negare non potuit. Epift. 236.

Verum quidem eſt, h.e.c Xantippo Seni, ſive Primati, Auguſti-num indicare, ne aliqua illi fallacia ſubreperet. Adiicere deinde, ſi forte iudicibus Eccleſiasticis aliud videatur, quām ſibi viſum fuerit in hac cauſā; quia ſex Epifcopis eam terminare Concilio statutum erat: nihilominus timere ſe, talibus quamlibet plebem committere: praesertim quos nulla bona fama defendit. H.e.c, inquam, fateor nar-rare Auguſtinum: ſed quoniam dicit ſe Presbyteri cauſam audiuiſſe, cum centum dies eſſent ad Dominicum Paſchæ, qui futurus erat octauo Idus Aprilis: tum quia rogaſt Xantippum, vt, ſi Presbyter Abundantius irtra annum cauſam ſuam, ſi forte aliquid ſibi agendum pueret, agere neglexerit, deinceps eius vocem nemo audiat: inquirendum

dum est, vtrum eo anno, quo hæc Synodus Mileuitana mense Augusto finiente haberi cœpta est, Dominicus Paschæ inciderit in octauum Idus Aprilis? Imò vt inciderit, sicuti incidit reuera; vel ante Synodum has litteras ad Xantippum dedit Augustinus, vel post. Si ante; quomodo ait, sex iudicibus Ecclesiasticis caussam Presbyteri terminare, Concilio esse statutum? Si post; equidem liquet, de Synodo Mileuitana huius anni loqui haud potuisse.

§. XI.

Neque ad Synodum Mileuitanam pertinere disceptationem inter Xantippum & Victorinum.

IN eādem denique Synodo, placuit omnibus Episcopis qui subscrīperunt, vt Matricula & Archiuſ Numidiæ & apud primam sedem sit, & in metropoli, id est, Constantiæ. *Concil. African. cap. 53.* apud Baronium. Qui existimat hāc constitutione Patres definire voluisse, altercationem duarum Sedium in Numidiâ: quarum unam Xantippus tenebat, alteram Victorinus, quiq[ue] perinde de primatu inter se certabant, vt patet ex Augustino, *Epiſt. 217.* aduentum præsentiamque suam excusante.

Vt enim hic breuiter dicam quod sentio; fateor in primis, mendum esse in dictâ Augustini Epistolâ, vbi Xantippus dicitur esse Tagastensis (puta Episcopus) cùm per id tempus eam sedem tenuerit Alipius. Deinde, quod corrigit Baronius Constantiniensis, stac non potest, si Constantina eadem sit quæ Cirta, vt suprà ex Grauio diximus, rerum Donatistarum peritissimo: vt magnopere dolendum sit, Commentarium, quem toties pollicebatur in Annotationibus ad Tomum vii. Augustini, occupante morte absoluere non potuisse; quando aliquot eius capita in Aduersariis reperta, quæ Cl. V. Valerius Andreas, I. V. Doctor & professor Regius Louanijs, Bibliothecarius Academiæ, suppeditauit, plurimum me iuuerunt. Grauio adstipulatur Petrus Montanus, qui ad l. iv. Ptolomei c. 3. Cirtam & Constantinam, æquipollentia appellat.

Nam vt videas Xantippum, Constantiniensem siue Cirtensem Episcopum

scopum tunc non fuisse , facit Augustini testimonium : qui cùm à quadriennio contra Petilianum scriberet , cuius loci Episcopum Fortunatum nominat , sub titulo Constantiniensis : l. 2. cont. Petil. c. 99. & sub nomine Cirrensis , l. de vn. bapt. c. 16. qui tantum abest ut iam obierit ; vt etiam octo post hæc annis , interfuerit Collationi Carthaginensi , cuius non arbitror Aëta aut Baronio , aut Grauio visa fuisse .

Ex quibus perinde patet , quænam ad istam Synodum caussæ allatae sint , etiamnum ignorari : pariterque hæc quæ ex Augustino adduximus , quorsum pertineant .

C A P V T I V .

DONATISTARVM REPETITA
R A B I E S .

§. I.

*Insidia Episcopis iter agentibus , & signanter
Augustino posita .*

Anno
403.

Hac tempestate Circumcelliones , in Catholicos fædè grassati sunt , vt euidenter colligitur ex Epist. 68. Nam priusquam recentiores Honorij leges , de quibus paullò pôst , venissent in Africam ; insidias in itineribus , Episcopis Catholicis tetenderunt : Clericos plagis immanissimis quassauerunt : laïcis quoque & plagas grauissimas inflixerunt , & intulerunt eorum ædificiis incendia . *ibidem* .

Inter Episcopos insidiis petitos Augustinus ipse fuit : contra quem armatos Circumcelliones , vias obsedisse , dum fortè iret rogatus ad visitandas instruendasque , & exhortandas Catholicas plebes (quod frequentissimè faciebat) proditum est à Possidio . cap. 12. Quomodo euaserit , operæ pretium est ipsius Augustini verbis audire .

Non-

Nonnullis errare profuit aliquando, sed in viâ pedum, non in viâ morum. Nam nobisipsis accidit, vt in quodam biuio falleremur, & non iremus per eum locum, vbi, opperiens transitum nostrum, Donatistarum manus armata subsederat. Atque ita factum est, vt eò quò tendebamus, per deuum circuitum veniremus, cognitisque insidiis illorum, nos gratularemur errasse: atque inde gratias ageremus Deo.

I. Enchirid. cap. 17. Pofid. cap. 12.

S. II.

Aliquam multi à Donatistis casí & sauciati.

Marcus Presbyter Casphalianensis, à nemine coactus, propriâ voluntate, hoc circiter tempore Catholicus factus erat. Ea propter Donatistæ illum persecuti sunt, & penè occidissent; nisi Dei manus per homines superuenientes, violentias eorum compressilset.

Epist. 166. Martianus Vrgensis, Catholicam vnitatem propriâ voluntate de legit. Quare subdiaconum eius, cùm ipse fugisset, propè usque ad mortem cæsum Clerici Donatistarum lapidibus obruerunt: quorum domus pro scelere euersæ sunt. *ibidem.*

Restitutus quidam in regione Hippoñensi, Donatistarum Presbyter fuerat: qui cùm ad Catholicam pacem, veritatis ratione permotus, manifestâ voluntate transisset; è domo sua raptus est à Clericis & Circumcellionibus: luce palam in castellum proximum ductus, & multitudine spectante, nihilque resistere audente, ad furentium arbitrium fustibus cæsus, in lacuna lutulenta volutatus, amictu iunceo de honestatus: posteaquam satis excruciauit oculos dolentium, ridentiumque satiauit; inde ductus ad alium locum (quò nemo Catholicorum audebat accedere) duodecimo die vix dimissus est.

Augustinus, in cuius hoc Diœcesi contigerat, Donatistarum Hippoñi Episcopo Proculiano conquestus est, municipalibus siue publicis gestis; ne si quid agere esset necesse, negaret ad se fuisse perlatum. Quid verò Proculianus? Primum ab inquirenda causa dissimulauit: iterumque conuentus, nihil se dicturum amplius, gestis expressit. *I. 3. cont. Cresc. cap. 48. Epist. 38.*

Quare tantum abest ut huius facinoris auctores aliquando puniti sint; quin potius cum essent Clerici, Presbyteri sint effecti: in eo gradu Catholicos insuper territantes, & sicut poterant persequentes. Epist. 68.

Adeo autem, quotquot ad Catholicos accedebant, Donatiste persequabantur; ut multi vel ideo non venirent, quia persecutionem ab eis pro veritate perpeti metuebant. l.3. cont. Crescon. cap. 48.

§. III.

Causa tanti Donatistarum furoris.

Cur furorem autem suum liberiūs nunc diriusque laxarent, hæc erat causa: quod cum receptos ab eis Maximianenses, quos damnauerant, Catholici palam cognouissent; & id quaquam poterant, iuxta Carthaginensis Synodi decretum, feruentia instantia diffamarent: Donatiste rebus tam recentibus, & tantam manifestatione clarentibus, quid respondere possent non inuenientes; solito crebrius & audaciūs, Circumcellionum violentiis, turbisque furentibus, Catholicos à prædicandâ veritate, suaque fallacia conuincendâ, deterrere coeperunt. libr. 3. cont. Crescon. cap. 45. Inde tot insolentia & cædes.

C A P V T V.

DONATISTÆ A CATHOLICIS.

EPISCOPIS AD AMICAM COLLA-
TIONEM INVITATI.

§. I.

*Aliud Carthaginense Concilium in quo decerni-
tur conueniendos Donatistas.*

Iam verò quia multi, erroris Donatistarum laqueis implicati, quoties cum eis ut inde liberarentur Catholici agere consueuerant, respondebant, Hoc eos cum Episcopis suis agere debere: collationem partis vtriusque se vehementer optare; vbi possent videre, quibus afferentibus superaret veritas falsitatem: *l.3. cont. Crescon. cap. 45.* Cùmque pridem ab urbe Româ legati rediissent, qui ad Patrum Carthaginensem nuperas preces, Anastasi Papâ assentum attulerant, ut suprà memorauimus; Concilium generale Carthaginense Aurelius indixit, octauo Kalendas Septembbris, Theodosio & Rumorido Coss.

Interfuerunt ex omnibus Africæ Provinciis (id est ex Bizacenâ, Mauritaniâ Sitiphensi, Mauritaniâ Cæsariensi, & Tripolitanâ) Legationes: quæ licet mitti ex Numidiâ non potuit, ob tumultuantes in ea Tyrones; præsentes nihilominus fuerunt, Alipius, Augustinus, & Possidius.

Hic quid actum decretumque sit, aperit Concilium Carthaginense VII. canone 58. 59. & 60. Nempe, Ut Catholici Episcopi, regionis quisque suæ Donatistas conuenirent, & ad amicam collationem inui-tarent; ut compositis, quæ inter ipsos erant, controversiis, Ecclesiæ pax & unitas sarciretur, deque initâ concordiâ omnes in commune gauderent.

Eadem, pauculis immutatis, Augustinus repetit his verbis: Facto

Concilio placuit, ut pacificè conueniremini, quò si fieri posset, habebetis inter nos collationem, &, errore sublato, fraterna charitas pacis vinculo lataretur. Epist. 68. plura lib. 3. cont. Cresc. cap. 45.

Est & in eodem Concilio præscripta formula petendæ Collationis. Quid igitur factum est: conuenti sunt: recusarunt. Quibus verbis, quo dolo, maledictione, amaritudine plenis, nunc longum est demonstrare. cod. l. &c.

§. II.

Conuenitur à Possidio Crispinus: atque huic friuola responsio.

Interea Crispinus Calamensis Episcopus Donatistarum, à Possidio in eadem ciuitate apud Acta conuentus, ad Concilium eorum primum distulerat; pollicens cum collegis suis ibi se visurum, quid respondere deberet. Deinde post non paruum tempus, repetitâ conuentione, rursus apud Acta responderet, (Cyprianum ut appareat imitari gestiens, libri ad Demetrianum initio.) Verba viri peccatorū ne timuerū. Et iterum: In aures imprudentiū, caue ne quidquam dixerū, ne cùm audierū, irrideat sensatos sermones tuos. Postremo: Hanc responsionem meam, Patriarchali sermone definio: recedant à me impij: vias eorum nosse nolo. l. 3. cont. Cresc. c. 46. Atque ita Crispinus apud Acta, vesica potius quam homo.

Quamobrem prosequitur Augustinus: Hanc eius responsionem cùm docti indoctique riderent: quippè hominis dicentis, Verba viri peccatoris se non timere, cui respondere minimè auderet: &, In aures imprudentis nolle se aliquid dicere, quasi aliquod secretum fuerit imprudentis auribus temere commissurus, cùm ea quæ diceret, multi possent prudentes audire, qualium causâ & Dominus Christus tanta Pharisæis, quamvis imprudentibus, loquebatur: &, Nolle se nosse vias impiorum, quasi vias suas eum docere vellent, quos impios putabant; ac non potius ipse, si teneret vias Dei, etiam impios docere deberet, sicut scriptum est, Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuentur, &c. cod. l. &c.

§. III.

§. III.

Crispini in Possidum violentia persuos.

Cum ergo facile intelligeretur ab omnibus, quām nihil ad rem faceret ista Crispini responso, imò quām esset malēdīca & amara: adeoque palam appareret, quantum doctissima eius, ut fetebatur, annositas vinceretur à veritate, quando cum tyrone Possidio congregdi formidabat: non ex Scripturis aut ratione manu consertum, sed ferro & plagis victoriam repetiit.

Post paucos dies iter agenti Possidio ad fundum Figulinensem, ut pauci qui illic erant visitarentur, & audito verbo Dei, ad unitatem Christi qui vellent conuerterentur; alijs Crispinus prioris Presbyter, &, ut dicebatur, propinquus, more latronum tetendit insidias armatorum: in quas penè iam Possidius inciderat, nisi eis prospectis atque nuntiatis, ad fundum Liuetensem fugiens, diuertisset: ubi ille nihil auaderet, vel non praeualeret, vel si quid etiam fecisset, negare non posset.

Quo comperto, continuo cōsecutus est, tanta cœcus infanīa, ut iam latere turpe arbitraretur. Tunc domum, in qua cum suis se Possidius incluserat, sepire armatis, lapidibus circumtundere, ambire flammis, aditum ex omni parte moliri. Quæ verò aderat incolentium multitudo, memor periculi sui, si in eo loco aggressum tantum facinus impleretur; partim illum deprecabatur ut parceret, quem resistendo non audebat offendere; partim verò ignes suppositos extinguebat: Id enim usque tertio fecerunt: cumque interim Crispinus nihilo segnius cœptis feruidus atque inexoratus instaret; cessit aliquando iictibus ianua: ingressi sunt: sauciatisque cæde iumentis, quæ in inferiore domū parte compererant, de superioribus Episcopum deposuerunt, afficienes plagiis & contumeliis:

Vbi, ne grauius stuerint, intercessit ipse Crispinus, velut aliis rogantibus flexus: quorum non tam videbatur in irâ suâ curare depreciationm, quām in facinore testimonium formidare.

Hæc posteaquam nota facta sunt in oppido Calamensi, exspectabatur

Crispinus Episcopus quemadmodum in suum Presbyterum vindicaret. Accessit etiam protestatio, municipalibus gestis expressa : cuius vel timore, vel pudore cogetetur exercere Ecclesiasticam vindictam. Quod cum omnino contemneret : tantusque fieret Donatistarum tumultus, vt, quia veritati prædicande respondere non poterant, itinera clausuri putarentur, immo vero iam etiam cernerentur; Leges (quæ non deerant, sed quasi decesserant, in Catholicorum manibus quietabant) aduersus Crispinum Episcopum commotæ sunt : magis ut Catholicæ mansuetudo demonstraretur, quam ut Donatistarum puniretur audacia. l. 3. *contra Crescon. cap. 46. & 47. Epist. 166.*

§. IV.

Congressus Possidij & Crispini. Victor Possidius: damnatur Crispinus.

Augustino igitur omnibus modis instante, ad controversiæ discussionem ambo ipsi Calamenses Episcopi venerunt, Catholicus Possidius, & Crispinus Donatista : & de communione ipsâ tertio conflictu simulegerunt, magnâ populorum Christianorum multitudine caussâ exitum & apud Carthaginem, & per totam Africam exspectante: eo successu, vt Crispinus Proconsulari & libellari sententiâ sit pronuntiatus hæreticus. Verumtamen pro illo apud Cognitorem, Catholicus Episcopus intercessit: & ne auraria multa exigeretur, ei est beneficium impetratum, vt testatur ipsemet Possidius *cap. 12.* sed suo nomine (quod Augustinus prodidit) suppresso: tantæ modestiæ fuit.

Hac interim mitissimâ sententiâ non contentus Crispinus; nescio quo consilio (quod dispergisse Donatistis omnibus ferebatur) ad filios Theodosij, qui decem librarum auri multam in hæreticos constituerat, prouocandum putauit: vt excitaret vniuersæ parti Donati, quod solus perpeti nec volebat, nec cogebatur; potius quam vnius sui Presbyteri audacissimum & inuidiosissimum faciens, sola degradatione puniret. l. 3. *cont. Crescon. cap. 47. & 48.* Quid hanc prouocationem consecutum sit, inox dicemus.

S. V.

Tentat idem cum Proculiano Augustinus: sed detrectat Proculianus.

Quod Possidius Calame fecerat cum Crispino, tentauit Augustinus facere cum Proculiano Hippone: quem testabatur Eudadius alicubi dixisse, paratum se bonis viris sedentibus, collatione agere. Scripsit ad illum Augustinus, petiuitque ut sedentibus, quos ipse Proculianus delegerit (dummodò verba utrimque non inaniter ventilentur, sed stylo excipientur: ut & tranquilliùs & ordinatiùs disserant, & si quid forte ab eis dictum de memoria lapsum fuerit, recitatione reuocetur) rem tam magnam, & ad salutem omnium pertinentem, cum concordia requirant.

Aut sanè nullo medio interposito, priùs inter se sive per epistolas, sive per collocutionem atque lectionem, vbi Proculiano placuerit, conferant: ne forte intemperantes nonnulli auditores malint eorum exspectare certamen, quām de communī salute in eorum collocutione cogitare: ut quod fuerit inter eos terminatum, postea per eos ipsos populus nouerit. Aut si per epistolas agi placet; ipsæ plebis recitentur: ut aliquando non plebes, sed plebs una dicatur. Prorsus sicut volueris, inquit, sicut iussieris, sicut tibi placuerit, libenter amplector: & de animo beatissimi & venerabilis mihi Patris Valerij, nunc absens, totâ securitate polliceor, hoc eum cum magnâ lætitia cognitum. Epist. 147.

Eiusmodi verbis Proculianus, quem in fronte & calce litteratum, Dominum honorabilem & dilectissimum vocauerat, tametsi fibras corneas habuisset, adduci sanè in collationem debuisset: modò quid ei fiduciae fuisset in Donatismo repositum. Verumtamen nihil ultra respondit suo suorumque nomine, quām quād Concilium facturi essent, illicque visuri quid respondere deberent. Deinde postea, cūm propter suam promissionem denud conuentus esset; pacificam collationem prorsus recusauit: ut ipsa Acta gestaque testari afferunt Clerici Hipponenses. Epist. 68.

§. VI.

Idem sed frustrà faciunt alij Episcopi.

Sed neque aliud opinor quā hīc Proculianus, ceteri Donatistarum Episcopi, inuitati ad collocutionē mutuam, fecerunt: quod eis exprobrans Augustinus, ait: Nihil in nos aliquādo probare potuistis. Vestri Episcopi conuenti à nobis, numquām nobiscum pacificè conferre voluerunt, quasi fugientes cum peccatoribus loqui. Quis ferat istam superbiam? Quasi Paullus Apostolus non contulerit cum peccatoribus, & cum valde sacrilegis. Legite Actus Apostolorum & videte, Quasi ipse Dominus non cum Iudeis, à quibus crucifixus est, sermones de lege habuerit, eisque congruenter responderit. Postremō diabolus est primus omnium peccatorum, qui conuerti ad iustitiam numquam poterit: & tamen nec ipse Dominus de lege designatus est ei respondere: vt intelligatis, istos ideo nobiscum nolle conferre, quia cauſam suam perditam norunt. *Epist. 166.*

Igitur vt ante dixerat ibidem, Quid vobis vultis faciamus: qui, quando vobis dicimus, vt cauſam nostram & vestram patienter audiatis, non nostis nisi superbire & insanire? *tād. Epist. Vnde & minas addebat, dicentes: Recedite à plebibus nostris, nisi vultis vt interficiamus vos. ibid.* Nam quantum Donatistarum Antis̄lites collationem omnem auersabantur; tantum eam populus desiderabat: vt idcirco agrè ferrent, si Catholici Episcopi misserent cum plebe sermones.

Interclusā igitur Collationis viā, litteris tū priuatis tum publicis, quæ etiamnum existant, studuit Augustinus Donatistas vniuerſim, tam summos quām infimos ad vnitatem Ecclesie reducere: vt dum corām disputare aut colloqui nollent, saltem priuatim litteris responderent. Enumerat haſte Litteras Possidius. *Indic. cap. 3.* nos suprà minimus: & singularis est Epistola 162.

C A P V T V I.

PELAGIVS INNOTESCIT.

§. I.

Quis, qualis Pelagius, & Celestius?

Eodem anno Pelagius cum Celestio doctrinæ suæ pestilentiā spargere cœpit. *Onuph. in Chron.* Vnde Augustinus ipse: Pelagianorum, inquit, est hæresis hoc tempore omnium recentissima, à Pelagio Monacho exorta: quem magistrum Celestius sic secutus est, ut lectatores eorum, Celestiani etiam nuncupentur. *I. de heres. bar.* 88. Quapropter non immeritò Pelagium Celestiumque, Goliath cum armigero suo appellat Auctor Apologetici pro lib. arbitrio.

Ambos è Britannia prodiisse certum est: vt non vno loco testatur Prosper, qui nunc Colubrum Britannum, nunc Auctorem Britannum Pelagium vocat, & Britanicum Auctor loco cit. sicut Britonem Augustinus, vt ab altero Pelagio distinguat, cui Tarenti cognomen: *Epist. 106.* Genere fuit obscuro, vt apparet ex Apologetici Auctore, qui dum eum fugillat, quod scribens ad Demetriadem puellam sacram & sanctam, mulieris Ægyptiæ Iosephum sollicitantis ad studiū inopportunam historiam, obscenissimo sermone contexuisse; hæc subdit: Quamquam hoc, quod neque aptè, neque decorè dicitur, tibi imputare non debeamus, cui neque natales dederunt vt honestioribus studiis erudireris, neque naturaliter prouenit vt saperes: sed illis dictatoribus tuis, qui miserum sensum miserimo sermone conscribunt, & te legendum cachinnis, quasi titulum confusionis, exponunt. *Apol. pro lib. arbit.*

Quandoquidem verò quotquot eius meminerunt, Monachum fuisse affirmant, qui tum plerumque laici erat; consectorium est nullo Ecclesiastico Ordine insignitum fuisse: alioquin ab eis vocandus Presbyter,

Diaconus, &c. Incertum autem è quo Monasterio prodierit: dum alij Hibernico, ad sinum Fergusij sito; alij verisimilius Britanico prope Cestriam, quorum utrumque Bonchorium vocabatur, adscribunt. *Camden.*

Sanè in Monasterio Bonchorensi Britanniae, antiquissimo & celeberrimo, tantus fuit Monachorum numerus, ut cum in septem portiones cum præpositis sibi rectoribus diuisum esset; nulla harum minus quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum suarum viuere solebant. *Beda.* Destructum est irruptentibus in Britanniam Normannis: restaturque vicinus illorum temporum Malmesburiensis, tot ibi superfuisse antiquitatis indicia, tot semirutos parietes Ecclesiarum, tot amfractus portarum, tantam turbam ruderum, quantam vix alibi cernas.

De Hibernico similiter agens Bernardus: Monasterium, ait, nobilissimum extiterat ante, sub primo patre Congello, multa millia Monachorum generans, mustorum Monasteriorum caput. *in vita S. Malach.*

Quamquam fortasse non sit egressurus Historiae curriculum, qui in Palæstina alicubi vel Ægypto, vbi frequens fuit, Monachum induisse Pelagium dixerit, propter haec quibus inconstantiam ipsius, & „gulæ ventrisque studium, Ilidorus Pelusiota castigat: Rigidum atque inflexum animum habes, ex alio ad aliud Monasterium subinde migrans, atque omnium mensas perscrutans atque explorans. Quam obrem si tibi carnium nidor, atque obsoniorum condimentum cura est; iis qui Magistratum gerunt, potius blandire, atque urbiuin caminos vestiga. Neque enim homines Eremitæ facultates eas habent, vt te quemadmodum tibi gratum est, excipere valeant. l. 3. „Epist. 314.

Sanè Pelagium, cibi potusque delicias, ceteraque corporis comoditates, cum hæresin suam parturiret, nimioperè fuisse sectatum, fidem liquidò facere possunt, quæ Apologeticus habet, qui hominem in Palæstina norat; dum ait: Agnus Dei, filius Dei, vt accipiat liberum de manu patris, præfert lugmata passionis: non iudicans petratam, nisi in morte atque in resurrectione victoriam: & Ananias meus, venire sibi posse perfectionem vite immaculatae, manducanti, bibenti, dormientique confirmat? *Apol. pro lib. arbit.* Et paullo post: Vnde fieri potest, vt iudicio suo se arbitretur, spiritu

ritu sapientiae refertum, præcipue cum dicat, facilia Dei esse mandata: & spiritu timoris Dei cohonestatum, qui post multam crapulam nouissimè expergesfactus, adiungit, posse hominem sine peccato esse? ibidem.

Atque hinc, quod sequi solet, vastum corpus traxisse secum videtur, significante eodem, dum ait: Sed tibi specialis inde portandi oneris fortasse fiducia est, quod balneis epulisque nutritus, latos humeros gestas, robustamque ceruicem: præferens etiam in fronte pinguedinem, sicut scriptum est: Tendit enim aduersus Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est: cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est. *Apol. pro lib. arb.*

Porrò Celestium, ne quid à Magistro suo degeneraret, ex caussis opinor iisdem, abnormi corpore, lataque alio fuisse, indicat Hieronymus dum ait: Latrat (Pelagius) per Alpinum canem (Celestium) grandem & corpulentum: habet enim originem Scotica gentis de Britannorum viciniâ. *Prefat. in l. 3. in Hierem.*

§. 11.

Eorum ingenia, & hypocrisis.

Quod eorum spectat ingenia, quibus à se excogitata dogmata tuerentur, tametsi Hieronymus sèpè deprimat, Augustinus vocat magna & acuta: *Epist. 106.* fortissima & celeberrima: *l. de nat. & grat. c. 6.* &, quamuis nefando errore peruersa, non tamen contemtibilia: *l. 2. cont. duas Epist. Pelagianor c. 3.* ipsumque Pelagium, acutissimum: *l. de nat. & grat. c. 35.* Celestium, hominem acerrimi ingenij. *l. 2. cont. duas Epist. Pelag. c. 3.*

Quod conuersationem vitæque modum attinet: Nec tales sunt, inquit, quos facilè contemnas; sed continenter viuentes, atque in bonis operibus laudabiles. *Epist. 120. c. 37.* quod de Pelagianis dici, colligitur ex fine periodi: tametsi more hypocitarum, speciem & laruum virtutis potius, quam ipsam habuerint virtutem, vt Iuliano reponebat Augustinus, his verbis: Dolus est in ore vestro, siue peccatores vos esse dicatis, & iustos credi velitis: siue profiteamini perfectio-

nem iustitiae, quam profecto in vobis non esse sentitis. Item : Dolus abundat in ore vestro. Vbi enim virtus non est , & tanta iactantia est, hypocrisis est : & vbi hypocrisis, vtique dolus. l. 2. cont. Iul. c.8. Videodus l. 3. eiusdem operis c.20. & seqq. Vbi Iuliani præconium libidinis exagitat, quam præco ipse expugnare nihilominus debebat : quod vtrum fecerit, & laudabilem hostem habuerit, viderit Iulianus.

S. III.

Pelagi ac Celestij errores & hereses.

HI duo igitur, Gratiae Dei (quâ prædestinati sumus in adoptione filiorum, per Iesum Christum in ipsum; & quâ eruimur de potestate tenebrarum, vt in eum credamus, atque in regnum ipsius transferamur, propter quod ait, *Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo;* & quâ diffunditur charitas in cordibus nostris, vt fides per dilectionem operetur) in tantum erant inimici, vt sine hâc crederent hominem posse facere omnia diuina mandata : cùm, si hoc verum esset, frustrâ Dominus dixisse videretur, *Sine me, nihil potestis facere.* l. de heres. her. 88. Quapropter hoc suum dogma, increpatus à fratribus Pelagius, quod nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, mitigauit : vt eam non libero arbitrio præponeret, sed callidè supponeret, dicens, ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per liberum iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Quod dicendo (vt facilius possint) voluit credi, etiamsi difficultius, tamen posse homines sine gratiâ diuinâ, facere iussa diuina.

Porrò Dei gratiam sine qua nihil boni possumus facere, nihil esse dicebant præter liberum arbitrium, quod, nullis suis præcedentibus meritis, ab illo accepit nostra natura : ad hoc tantum existimantes Deum adiuuare per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere, & quæ sperare debeamus : non autem ad hoc, vt quæ didicimus esse facienda, per donum Spiritus sancti faciamus. Et quidem hoc pacto, diuinitus nobis scientiam dari consitebantur, quâ ignorantia pellitur : sed charitatem dari negabant, quâ piè viuitur : vt scilicet cùm sit Dei donum scientia, quæ sine charitate inflat ; non sit Dei donum ipsa charitas, quæ, vt scientianon inflet, ædificat.

Destruk-

Destruerant etiam Orationes, quas facit Ecclesia, siue pro infidelibus & doctrinæ Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum; siue pro fidelibus, vt augeatur in eis fides, & in eâ perseuerent. Hec quippe non ab ipso accipere, sed à seipsi homines habere contendunt: dicentes Gratiam Dei qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari. Quod quidem Pelagius in Episcopali iudicio Palestino, damnari metuens, damnare compulsus est: sed in posterioribus suis scriptis, hoc inuenitur docere.

In id etiam progrediebantur, vt dicerent, Vitam iustorum in hoc saeculo nullum omnino habere peccatum: & ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, vt sit omnino sine macula & ruga: quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum, Dimitte nobis debita nostra.

Paruulos etiam negabant secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ primâ natuitate contrahere. Sic enim eos, sine ullo peccati originalis vinculo asserebant nasci, vt prorsus non sit, quod eis oporteat secundâ natuitate dimitti: sed propterea baptizari, vt regeneratione adoptati, admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translati, non istâ renouatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti. Nam etiam si non baptizentur; promittebant eis extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam & beatam quamdam vitam suam.

Ipsum quoque Adam dicebant, etiam si non peccasset, fuisse corpore moriturum: neque mortuum merito culpæ, sed conditione naturæ.

Obiiciuntur eis & alia nonnullæ, sed ista sunt maximæ, ex quibus intelliguntur etiam illa, vel cuncta, vel penè cuncta pendere. *l. de her. ref. her. 88.*

Hos errores hæresesque, simul atque in vulgus spargi cœperunt, non quidem libris conscriptis, sed sermonibus & colloquitionibus (vti debebat & poterat) conuellere Augustinus aggressus est: donec missis sibi ab Carthaginæ quæstionibus respondit (vti post dicemus) eademque operâ necessarium duxit, Pelagianam hæresin oppugnare. *l. 2. Retract. c. 33.*

CAPVT VII.

LEGES HONORII CONTRA
DONATISTAS.

§. I.

Catholici Legationem ad Honorium decernunt.

Anno
404.

QVONIAM autem Crispinus Calamensis à Proconsulari sententiā, quâ propter hæresin denis auri libris multatus erat, ad Imperatorem prouocauerat, vt mox dictum est: auctoritate Synodi Carthaginensis (habitæ sexto Kalendas Iulias, Honorio v. i. & Aristineto Coss.) ad Honorium decreta legatio est, proficiscentibus Theasio & Euodio.

Mandatum Legatis, de renouandis Theodosij Legibus pecuniariis contra hæreticos, quas Crispinus prouocatione suâ frustrâ facere conabatur: deque tollendâ facultate, siue ex donationibus, siue testamentis capiendi aliquid vel relinquendi: quarum Legum contra hæreticos olim latarum meminit Augustinus *l. 1. cont. Parm. c. 12. & Epist. 48.* Exponerent deinde, mutuâ pacificâque Collatione (quam schismati tollendo, ex mandato Anastasij Papæ, Catholici Episcopi indixerant) nihil esse effectum: interea furorem Donatistarum accipere indies robur & audaciam, neque parcere vlli hominum ordini, tametsi legibus atque editiis sæpenumerò repressum. Meminit huius Legationis Augustinus *Epist. 50. & 68.*

§. II

§. II.

Preces Legatorum mitigat Augustinus.

Sed quoniam in annum sequentem Legatorum ad Comitatum profectio dilata est; preces quas ad Imperatorem contra Donatistas defreabant, Episcopi Catholicorum, auctore praesertim Augustino (vt patet eadem Epistolâ 50) ita mitigarunt: vt quamvis Donatistarum rabies usqueaque scuiret, non tamen peteretur ab Imperatoribus, vt ipsam hæresin iuberent omnino non esse, pœnam constituendo eis qui in illâ esse voluissent; sed hoc potius constituerent, vt eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam vel prædicarent loquendo, vel legerent constituendo.

Id eo modo fieri aliquatenus posse arbitrabantur, si legem piissimæ memorie Theodosij (quam generaliter in omnes hæreticos promulgauit: vt quisquis eorum Episcopus vel Clericus, vbi libet esset inuenitus, decem libris auri multaretur) expressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent; vt non omnes eâ multâ ferirentur, sed in quorum regionibus aliquas violentias à Clericis vel à Circumcellionibus, vel populis eorum, Ecclesia Catholicâ pateretur. Vt scilicet post protestationem Catholicorum, qui fuissent ista perpessi; iam curâ ordinum ad persoluendam multam, Episcopi sive ministri ceteri tenerentur. Ita enim existimabant territis Donatistis & nihil tale facere audentibus, posse liberè doceri, & teneri Catholicam veritatem, vt ad eam cogeretur nemo, sed eam qui vellet sine formidine sequeretur: ne falsos & simulatorum Catholicos haberent. Epist. 50.

§. III.

§. III.

Donatistæ iterum sanguinarij.

INterea verò dum Legati iter suum vel ex causa differunt, vel nati-
tias Episcoporum, qui mala multa perpeccati sunt & à suis sedibus ex-
turbati, Donatistarum audacia erupit.

Episcopus Catholicus à Thuburcubere, Seruus nomine, cùm à
Donatistis inuasum locum repeteret, & utriusque partis Procuratores
Proconsulare præstolarentur examen: repente sibi in oppido memoria-
to armatis eis irruentibus, vix viuus aufugit. A quibus pater eius,
Presbyter ætate & moribus grauis, eà cæde, quâ vehementer afflicctus
est, post paucos dies excessit è vita.

Maximianus, Episcopus Catholicus Bagaiensis, dicta inter partes
apud ordinarium iudicem sententiâ, Basilicam fundi Caluianensis,
quam Donatistæ illicite aliquando inuasam usurparant, euicerat.
Hanc cùm iure perspicuo retineret; in eâ ipsâ stantem ad Altare ir-
ruentes, sub altari quod confugerat, fustibus & eiusmodi telis, lignis
denique eiusdem altaris effractis immaniter cæciderunt, pugione et-
iam percussérunt in inguine: quo vulnere sanguis effluens cum ex-
animem reddidisset, nisi illi ad vitam maior eorum fœuitia profuisset.
Nam cùm membris ex ea parte nudatis, semiuius insuper pronus-
que traheretur; exundanti venæ puluis obstrusus sanguinem cohi-
buit, cuius effusione ibat in mortem.

Deinde cùm à Donatistis tandem relictum, Catholici cum Psalmis
auferre tentarent: illi irâ ardentiore succensi, eum de portantium
manibus abstulerunt, malè multitatis fugatisque Catholicis, quos in-
genti multitudine superabant, & facilè lœuendo terrebant.

Inde in quandam turrem leuatum, iam defecisse arbitrantes, cùm
adhuc viueret, noctu præcipitarunt. Sed quodam molli aggere sub-
ter, cinere stercore nimirum exceptus iacebat, sensu amissio vix ex-
tremum spiritum tenens. Ibi cum transiens quidam pauper inuenit,
cùm ventris exonerandi causâ ad eum diuertisset locum: Agnouit
autem

aurem , & pauidus suam coniugem accersit, quam procul verecundia dimouerat , lucernam ferentem. Tunc eum ambo peruerterunt domum , vel miserantes , vel aliquid etiam lucelli sperantes , cùm siue viuus siue mortuus, collectus tamen Catholicis ostenderetur.

Post multos dies, magnâ mirabilique adhibita curâ, sanatus est: vt in cuius corpore plures tum cicatrices , quâm membra licebat numerare. Interim ad transmarinas terras occisum à Donatistis fama nuntiauerat: quò posteaquam ipse secutus est, recentissimæ cicatrices eius famæ illud mendacium defenderunt.

Hic verò cùm inuenisset collegam Thubursensem , & alios non nullos, similia vel non multò inferiora perpessos , nec eis ad propria reuertendi villa facultas patere videretur : auxilium petiuit ab Imperatore Christiano , ndn tam sui vlciscendi causâ, quâm tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ.

Accedebat Circumcellionum nobilis furor , qui iam vsquequaque odiosissimè innoverat: in flamas item redacta Basilica Bagaiensis, quæ sicuti appareret Maximiani fuerat ; immissoque in ignem codices sacri , quod Donatistis postea Catholici obiecerunt. Epist. 50. l. 3. cont. Crescon. cap. 45. Collat. 3. cap. 11.

S. IV.

Honorij aliud in Donatistas decretum & leges.

Hinc ergo factum est, vt Imperator Honorius, religiosus & pius, perlatis in notitiam suam talibus caussis, mallet piissimis legibus illius impietatis errorem omnino corrigeret, & eos qui contra Christum Christi signa portarent, ad unitatem Catholicam terrendo & coercendo redigere ; quâm saeuendi tantummodo auferre licentiam, & errandi ac pereundi relinquere. Epist. 50.

Quapropter aduersarios Catholicæ fidei extirpare volens, vt in Edicto suo loquitur , interdicendam specialiter eam sectam nouâ constitutione censuit, quæ cùm hærelis vocaretur, appellationem schismatis præferebat. Atque hinc sub poenâ grauissimis, puta facul-

R. r tatum

tatum omnium publicatione , vetuis iterari Baptismum : adhæc non testandi solum , verum etiam adipiscendi aliquid sub specie donationis , vel agitandorum contractuum , in perpetuum copiam Donatistarum denegauit : hoca seu prædia , quæ feralibus sacrilegiis constiterit præbuuisse secretum , fisci viribus applicuit , vt videri potest l. 4. Ne sanct. bapt. ster. Cod. Theod. Rauennæ pridiè Idus Februarij , Stilicone II. & Anhemi Coss. Alià deinde lege , non Donatistarum dūtaxat , sed & Manichæorum memoriam , quos præcipue furere compererat , iubet aboleri : l. 39. de heret. Cod. Theod. Vnam postremò veramque Dei omnipotentis fidem Catholicam , per Africanas regiones proponi atque retineri. l. 39. de heret. Cod. Theod.

Ergo , vt ait Augustinus , non habebat iam Catholicorum Legatio quod ageret , cùm , priusquam Legati Rauennam aduenissent , ad grauissimas Episcoporum querelas promulgata Lex esset , vt tantæ immanitatis hæresis Donatistarum (cui crudelius parci videbatur quam ipsa seviebat) non tantum violenta esse , sed omnino esse non sineretur impunè : non tamen supplicio capitali , propter seruandam etiam circa indignos mansuetudinem Christianam ; sed pecuniariis damnis propositis , & in Episcopos vel ministroseorum exilio constituto . Epist. 50.

Sanè & Aurariam Legem decem librarum , quam in hæreticos omnes maior Theodosius constituerat , ab Honorio (tametsi intercederit) renouatam fuisse , vel inde manifestum est ; quod qui nuper ad Imperatorem appellauerat Crispinus , eiusdem tali responso damnatus sit : Nullo prorsus loco hæreticos Donatistas esse debere , & eos ad vim legum omnium contra hæreticos latarum , vbiique teneri : vt adeo & Iudex propter officium , & idem Crispinus quod minimè fuerat exactus , iussi sint denas auri libras fisci iuribus inferre : quamquam protenus per Catholicos Episcopos opera sit data , præcipue per Augustinum , vt illa amborum condemnatio Principis dimitteretur indulgentiâ . Et Domino , inquit Possidius , adiuuante perfectum est ; quâ diligentia & sancto studio , multum crevit sancta Ecclesia . Posid. cap. 12.

§. V.

*Disputatio Augustini cum Felice Manichæo:
atque huius conuersio.*

DAmnatis, ut vidimus, per id tempus Manichæis, commodùm accidit ut Augustinus cum Felice, biduo in Ecclesia (sed quinque diebus interrupto) populo præsente disputaret, *l. de gen. cum Felice cap. 1.* Hipponem quippe Felix venerat, eundem seminaturus errorem: cùm esset unus è Doctoribuscorum, siue, ut inquit Possidius, Electis: *cap. 16.* & quamvis ineruditus liberalibus litteris, attamen versutior Fortunato. *l. 2. Retract. cap. 8.*

Dicta utrimque, Notariis excipientibus, conscripta sunt: *Possid. cap. Anno 16.* confectumque velut Gestorum Ecclesiasticorum publicum instru-^{404.} mentum: *l. 2. Retract. cap. 8.* additâ anni & diei notâ, Honorio sexies Consule: septimo idus Decembris: *l. 1. de Act. cum Felice cap. 1.* adeoque anno Christi *cccc. iv.* ut certè Onuphrius in Chronico, ætatis Augustini quinquagesimo iam completo.

Pot secundam vel tertiam collationem Felix Manichæus, relictâ yanitate & errore illius sectæ, ad Catholicam fidem & Ecclesiam conuersus est: *Possid. cap. 16.* postquam præente Augustino, Manichæum, & doctrinam ipsius, & spiritum seductorem qui in illo fuit, solemni formulâ coram adstante populo anathematizasset, *l. 2. de Act. cum Fel. cap. 22.*

§. VI.

Legum Honorij effectus.

SAluberrimas Imperatoris leges, Ecclesiæ Africane pax & unitas Anno subsecuta est: non eo quidem successu, ut Donatiste omnes ad ^{405.} Catholicam conuerterentur, sed ut foris manentibus obstinatis, ma-

gna fieret ex omni Donatistarum genere ad Ecclesiam accessio.

Id testatur Augustinus, vbi ait: Iam verò cùm ipsæ leges venissent in Africam, præcipue illi qui quærebant occasionem, aut sœvitiam furentium metuebant, aut suos verecundabant offendere, ad Ecclesiam continuò transferunt. Multi etiam, qui solà illis à parentibus traditâ consuetudine tenebantur; qualem verò caussam ipsa hæresis habret, numquam antea cogitauerant, numquam quærere & considerare voluerant; mox vbi cœperunt aduertere, & nihil in ea dignum invenire propter quod tanta damna paterentur, sine vllâ difficultate Catholici facti sunt.

Docuit enim eos sollicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Istorum autem omnium præcedentium auctoritatem & persuasionem secuti sunt multi, qui minùs idonei erant per seipso intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem & Catholicam veritatem. Ita cùm magna agmina populorum, vera Mater in sinum gaudens recipet; remanierunt turbæ duræ, & in illa peste infelici animositate stantes. Epist. 50.

Hicse similia sunt, quæ ad Vincentium, Rogatistarum Episcopum Cartennensem scribens, inquit: Donatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atque corrigi, mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correptione gaudemus, qui tam veraciter unitatem Catholicam tenent atque defendunt, & à pristino errore se liberatos esse lætantur; vt eos cum magnâ gratulatione miremur. Epist. 48.

Quare paullò pòst: O si possem tibi ostendere, ex ipsis Circumcellionibus quām multos iam Catholicos manifestos habeamus, dannantes suam pristinam vitam & miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro Ecclesia Dei facere, quidquid inquietâ temeritate faciebant! qui tamen ad hanc sanitatem non perducerentur; nisi legum istarum, quæ tibi displicant, vinculis, tamquam phrenetici ligarentur. Ibidem.

Etenim Vincentius, ex eo, vt appetat, Donatistarum numero, quibus ferocia Circumcellionum haud placebat, scriptis litteris (in quibus sigillatim siebat Augustini mentio, quem aliquando Carthagine nuerat, adolescentem quietis auidum & potentem) super edictis legibusque Cæsareis, cum Catholicis expostulauerat: sed cui eleganter & fortiter Augustinus respondit. Epist. 48.

Atque

Atque hanc Ecclesiaz unitatem quia Pámachius, Senatorij Ordinis (cui cum Hieronymo arcta familiaritas intercessit) adductis ad eam colonis suis , quos habebat constitutos ibi terrarum vnde Donatistarum furor exortus erat, hoc est in media Consulari Numidiā, strenue promouerat; gratulatus est ei, & gratias amantissimè Augustinus egit.
Epist. 134.

§. VII.

*Sententiam suam depænis hereticorum,
mutat Augustinus.*

Augustinus quidem cùm contra partem Donati duos Libros (qui interierunt) pridem edidisset; in eorum primo dixerat: Non sibi placere , ullius potestatis impetu Schismaticos ad communionem violenter arctari. nondum scilicet expertus vel quantum mali eorum auderet impunitas , vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ : l. 2. Retract. cap. 5. Hoc vero circiter tempore, exemplis partim à Collegis sibi propositis, partim experientiâ cognitis cessit. Eius primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne scilicet fictos Catholicos haberent, quos apertos hæreticos nouerant. sed hæc, vt dixi, opinio ipsius , non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis.

Nam primò ei opponebatur ciuitas Hipponeñsis ; quæ cùm tota esset in parte Donati, ad unitatem Catholicam timore legum Imperialium conuersa est , tantumq; detestata Donatistica animositas perniciem , vt in eâ nunquam fuisse credereatur. Epist. 48. Et fuerat tamen olim adeo tenaciter ; vt iam tum viuerent adhuc , qui meminissent Faustinum Donatistam regni sui tempore præcepisse , quoniam Catholicorum ibi paucitas erat, vt nullus eis panem coqueret: ita vt ciuiusdam Diaconi Catholicæ furnarius inquilinus , domini sui panem incoctum abiecerit. l. 2. cont. Petil. c. 83. Ita aliae multæ ciuitates Augustino commemorabantur, vt ipsis rebus agnosceret, etiam in hac cauſa recte intelligi posse: Da sapienti occasionem , & sapientior erit, &c. Epist. 48.

§. VIII.

Praxim pœnalem Donatistæ damnant: sed Scripturis sacris consonam probat Augustinus.

ET quamquam hanc praxim implorandi Imperatoriam auctoritatem, pro sanciendâ Ecclesiæ pace, & euadendâ improborum modestiâ, Donatistæ reprehenderent; Paulli tamen Apostoli exemplo, scriptus postea confirmat Augustinus. Neque enim, inquit, Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriae consulebat, sed Ecclesiæ Dei; quando contra illos, qui cum occidere conspirauerant, consilium eorum Tribuno ut prôderetur effecit: ynde factum est, ut eum ad locum, quo fuerat perducendus, deduceret eum miles armatus, ne illorum patraretur insidias. Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit, Ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itemque, ne Iudeis eum interjmere cupientibus tradiceretur, Cæsaris poposcit auxilium, Romani quidem Principis, sed non Christiani. Vbi satis ostendit, quid facere deberent postea Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesiâ reperirent. Epist. 50. Ut iam nihil de Donatistis dicamus, qui tum Catholicis, tum Schismaticis suis persequendis, omnia in Africâ & extra eam tribunalia fatigarunt.

Quapropter lapsu temporis eis contigit, quod accusatoribus sancti Danielis. Sicut enim in illos, Leones; sic in istos conuersæ sunt Leges; quibus innocentem opprimere voluerunt. Nisi quod propter misericordiam Christi, magis pro ejis sunt istæ leges, quæ illis videntur aduersæ: quoniam multi per illas correcti sunt, & quotidie corrigitur, & se esse correctos atque ab illa furiosa pernicie liberatos, gratias agunt, &c. Epist. 50.

Iam & tandem praxim Euangelicis historiis latè Augustinus confirmat, & presertim Apostoli Pauli, quem ceteris omnibus spontaneè adductis plus laboraturum, à Iudaismo ad Euangeliū Christus coegerit: ut adeo Ecclesiâ imitetur in cogendis hæreticis Dominum suum, quæ prius ut neminem cogere exspectauit, ut quod de fide Re-

gum & Gentium Prophetæ prædixerant completeretur.

Hinc enim non absurdè intelligitur & illa Apostolica sententia, vbi Paulus dicit : *Paratis vobis omnem inobedientiam, cum completa fuerit prior obedientia vestra.* Vnde & ipse Dominus, ad magnam cœnam suam (quā Augustinus intelligit unitatem corporis Christi) priùs adduci iubet conuiuas, postea cogi. Nam cūm ei serui respondissent : *Domine factum est quod iussisti, & abhuc est locus;* Exite, ait, in vias & sepes, (per quas accipit hæreses & schismata) & quoscumque inveneritis, cogite intrare. In illis ergo qui leniter priùs adducti sunt, completa est prior obedientia: in iis autem qui coguntur, inobedientia coercetur, &c. Epist. 50. videlicet quoque potest Epist. 204. in fine.

Quod si salubriter agere Donatistæ, ac primū corum Episcopi voluissent; cūm viderent per leges in Africam missas non ad malum, sed ad bonum sese vrgeri: debuissent & ipsi iam mittere ad Episcopos Catholicos, ut quomodo eos ipsi conuenerant, sic conuenirentur ab eis: factaque pacificā collatione, veritas appareret. Epist. 68. Verumtamen non fecisse, postea videbimus.

CAPVT VIII.

CRESCONIUS GRAMMATICVS

AB AVGUSTINO REFUTATVS.

§. I.

Cresconius calatum in Augustinum stringit.

SVb id tempus (vt patet l. 3. cont. Crescon. cap. 47. vbi de Crispino Anno Calamensi Donatistarum Episcopo agens, inquit: Et tunc cūm 406. inter ipsas etiam recentissimas leges, proscriptiōnem vestris Episcopis comminantes, in re propriā securus sedeat, &c.) Grammaticus quidam Donatista Cresconius nomine, cūm inuenisset Epistolam Augustini, quā primas partes Epistolæ Petilianæ redarguit; putauit Cresconius ei

ei esse respondendum : & hoc ipsum per litteras Augustino significauit. *libr. 3. Rerat. cap. 26.*

Atque ut hic fuerit quæsitus à Cresconio bellus aliquis sive color, sive prætextus; longè tamen verisimilius est, inuidiâ unitatis Ecclesiæ indies proficiens, auctore præsertim Augustino (cùm eius libris & litteris nihilum opponi poterat) calamum strinxisse. Id manifestè cōstat ex iis, quæ Cresconius scriperat, refertq; Augustinus his verbis, Cresconium alloquens : Dicis, quod intolerandâ arrogantiâ credam, me solum terminare posse, quod aliis velut inexplicabile visum, iudici Deo dimissum est : cùm paullò superiùs dixeris, hoc me velle finire post tot annos, post tot iudices & arbitros, quod apud Principes, tot discrepantibus litteratis, ab vtriusque partis Episcopis finiri non potuit. *libr. 1. cont. Crescon. cap. 3.*

Cui voce, temeritatis plenissimæ, hominis Donatisticæ communio-
nis, quamvis nullâ functione Clericatu adstricti, *cod. l. cap. 1.* respon-
dēns, subdit: Certè solus hinc satago, certè solus quæstionem illam fi-
niri disceptando desidero? Puto enim si solos nostros id conatos cul-
pare voluisses, non etiam vestros in eo conatos fuisse fatereris. Quia ergo illum conatum, illam voluntatem & instantiam, saltem propter
vestros improbare non potes; nolo esse à tam bono opere alienus.
Quid arguis? quid reprehendis? An inuides? *codem lib. cap. 3.* Et post
paucâ eandem obiectionem repetit, eiisque respondet his verbis : At
enim, quod inter tot ac tales finitum non est, intolerabilis arrogan-
tia est per se solum finiri posse præsumere. Ne quæso mihi soli hoc tri-
buendum putas: plurimi sumus, qui hoc ut finiatur, imò iam ut fini-
tum esse innotescat, instamus. *cod. l.c. 4.* neque hoc sine fructu, ut existi-
mas. Nam si posses videre, quām longè lateque Africam error iste
peruersit, & quām pauca eius remanserint, quæ nondum in pacem
Catholicam correcta transferunt; nullo modo assertorum Christianæ
pacis & unitatis, infructuosam & inanem arbitrareris instantiam.
Quamvis etiam, si cui diligentia medicinæ eius impensæ non prodest;
sufficit ad rationem Deo reddendam, quod non cessaret impendi. *cod.*
lib. cap. 5.

Ex quibus manifestius adhuc apparet, procurentis Unitatis impe-
tus.

§. II.

Libri Augustini contra Cresconium.

Cresconij Operi, libris quatuor respondit: ita sanè ut tribus perageret, quod vniuersa responsio flagitabat. Sed cùm videret de solā Maximianensium causā, quodd suos schismaticos damnauerunt, & eorum aliquos rursus in suis honoribus receperunt, Baptismumque ab eis extra suam communionem datum non repetiuerunt, responderi posse ad cuncta quæ Cresconius scripsérat; Quartum librum addidit: in quo idipsum diligenter, atque euidenter ostendit. *libro 2.*
Retract. c. 26.

Cresconium autem, non indagandæ desiderio veritatis, sed solā inuidiâ, vt diximus, siue digitorum prurigine, ad scribendi cacoëthes animum applicuisse, fidenter Augustinus pronuntiat, dum inter alia inquit: Audi Cresconi, dum breuiter & hoc demonstro, nihil te dixisse per totam Epistolam tuam, quo refelleres meam: nisi forte quod me nomina deriuare vel declinare docueris, & à Donato Donatianos potius, quam Donatistas dicere: quam tamen Græcam saltem declinationem esse concedis, videlicet quod ita Donatista à Donato, vt Euangelista ab Euangeliō nominentur. Quo te delectari dicis, vt vestris Euangeliū prædicantibus, à simili mutuata sit vocabuli declinatio. *I. 2. cont. Cresc. c. 1. & seqq.*

Studium certè contentionis in Cresconio notant: hæc Augustini ad illum verba: Nimirum tibi hæc animi subrepit affectio, quodd contradicendi studio perhibuisti nos eloquentes, & vituperasti eloquentiam. Nam quomodo te hoc ex animo fecisse credam, cùm sciam quemadmodum prædicare soleatis eloquentiam Donati, Parmeniani, aliorumque vestrorum? Tu de te ipso nónne aperuisti, quam non ex animo, sed ex contentione vituperator fueris eloquentiaz; cùm & cetera quæ scripsisti, per eloquentiam suadere, & eandem ipsam eloquentiam eloquerter accusare conatus es? *I. 1. cont. Cresc. c. 2.*

Dixerat quoque Cresconius, causam suscepitæ scriptoris prætexens: Instare semper & prouocare Augustinum, vt ad dignoscendam

dam veri quæstionem cum eo Donatistæ disceptent: sed hos prudenter ac patientius facere, qui in Ecclesiâ tantum quæ in Lege mandata sunt, populos doceant, nec Augustino respondere current, &c. Sed hoc telum argutè in ipsum retorquet Cresconium: Quid tibi ergo, inquit, respondere vîsum est, ut aduersus nos illis tacentibus tu loquaris? Nam si bene faciunt, cur non imitaris? si male, cur laudas? *ad lib. cap. 3.*

§. III.

Argutia Cresconiana.

Adhæc Cresconius Grammaticus, callidus examinator appensörque verborum, docere volebat Augustinum, quid valeat Comparatiuus gradus: & tamquam victor exultabat, quod non posset dicere traditionem diuinorum librorum *probabilius* se obiicere Donatistis; nisi confiteretur, Donatistas eandem *probabiliter* obiicere Catholicis. Si enim vos, inquietabat, *probabilius*; ergo nos *probabiliter*. Quia sic est *probabiliter* & *probabilius*, ut si dicas, verè & verius. Et quia gradus iste, quod antè positum est auget, & non quod antè dictum est improbat.

Adiungebat alia verba, quibus hoc evidenter intelligeretur, ac dicebat: *Sicuti est bene & melius: male & pejus: horribiliter & horribilius;* ita esse *probabiliter & probabilius*. Quapropter colligebat: *Si vos probabilius; ergo nos probabiliter:* *l. 5. cont. Cresc. l. 72. & l. 4. c. 55.* Quia in re Cresconius, disputandi formulam hereticis praeditum: qui, sicuti etiamnum hodie plus operæ collocare solent in percipiendis mitioribus litteris, quam sacris & Diuinis, ita earum pleniusque sunt peritiores.

§. IV.

*Eas obterit Augustinus, & Cresconium
proprio mucrone iugulat.*

Noluit verò Augustinus, hisce Cresconij ineptis ineptè responsare, reccriminando quod in quæstione vel disputatione Ecclesiastica, artificiali illum Grammaticâ docere conaretur: licet id Cresconius antea fecisset, quando ei anticategoriam, veluti ex arte Rhetorica obiiciendam putauit. l. 3. cont. Cresc. c. 26. Quod genus quæstionis nihilominus, etiam in auctoritate Propheticâ Cresconio demonstrauit.

Considera, inquit, diligenter, ne fortè inuenias in Latinæ Locutionis auctoris, quibus Grammaticorum artificialia seruiunt, non semper istum gradum, quod ante possum est augere, sed aliquando contrario superferri. Quod primum ex Apostolo ad Hebreos ostendit, qui cum prius de terra dixisset, *Proferens autem spinas & tribulos, reproba & maledictioni proxima est, cuius finis in visionem*; mox subiecit, *Confidimus autem de vobis meliora*. Attendis certè, inquit, quomodo dixerit *meliora*: non quia bona erant quæ suprà dixerat, proferre spinas & tribulos; sed magis quia mala erant, ut illis devitatis meliora eligerent, hoc est, bona tantis malis contraria. l. 3. c. Cresc. c. 73. Subiungit deinde: *Quod si & ego iam his Litteris assuefactus, & illas, quas puer didici, oblitus, sic dixi: Obiicitis traditionem, hanc ipsam multò probabilius nos vobis obcimus*: non quia vos probabiliter, sed magis quia improbabiliter: sicut ille *meliora*, non quia illa erant bona, sed magis quia mala: tu quare tam temerè concludis, ex hoc confirmasse me, vos probabiliter, quia nos probabilius? *ibid.*

Deinde nec secundum Grammaticos in verbo se errasse probat ex illo Virgilij. l. 3. Georg.

Dū meliora piis, erroremq; hostibus illum.
tum ex ipsâ Donatistarum phrasî, quâ vñi sunt in sententia Concilij Bagaiensis, contra Maximianistas, cuius partem refert, l. 4. cont. Cresc. c. 4. Quibus omnibus locis, Comparatiuus gradus non semper auget

quod comparat, sed aliquando improbat cui comparatur. *l. 3. cont.*
Cresc. c. 73. & l. 4. c. 55.

Iam & retorquet in Cresconium proprium telum : qui , docendo regulas comparatiui gradus , quia id quod antè positum est auger , non quod antè dictum est improbat ; nesciens , plurimum Catholicis fauebat.

Nam cum dixisset Cresconius : *Tot documenta legalia , quod melius & verius est , Catholicis persuadere non posse*; colligit secundum assignatam à Cresconio regulam Augustinus , Catholicos verum & bonum tenere , si , quod verius & melius est , eis persuaderi non possit. Quapropter cum nos , inquit , non rescindamus verius & melius Baptisma vestrum , quare vos rescinditis verum & bonum nostrum ? &c. *libro 3. cont.*
Crescon. c. 77.

Plura erant , etiam ineptiora præteritis , quæ Cresconius obiecerat : quem proinde pueris puerilia seruare potius iubet.

S. V.

Tuetur se à scribendi acerbitate , & Manichæismum sibi obiectum diluit.

Reprehenderat Cresconius quod promissam in exordio responsionis ad Petiliani litteras , pacem & lenitatem non tenuisset , quia Petilianum Satanam appellauerit. Sed respondet : Ego non Petilianum , nec quemquam hominem in parte Donati , sed ipsum errorrem partis Donati , Satanæ comparaui : ex cuius laqueis homines quos diligo , cupio liberari. Lege consideratus , inuenies. *l. 3. cont.*
Cresc. c. 78. & l. 4. c. 64.

Denique Manichæismum (in quem licet adolescens , laicus , & Catechumenus incidisset , tamen hunc illi Cresconius ex obliquo obiciendum putauerat) purgatissimè diluit : nec non fabricatam à Megalio calumniam , cum ad Episcopatum postularetur. *l. 3. cont.*
Cresc. cap. 78. & l. 4. c. 64.

Vnam denique his omnibus sp̄ongiam adhibet , his usus verbis : Desine talibus : unus homo sum : Ecclesia inter nos agitur causa , non

non mea, Ecclesiæ, inquam, quæ in nullo homine spem ponere, à suo didicit redemptore. Quamquam nec de meipso vobis, etiam si meam conuersationem nossetis, rectè crederetur inimicis mihi. Ad existimationem hominum, magna testium, qui me nouerunt, suppetit copia; ad Dei verò conspectum, sola conscientia: quam contra vestras criminationes cùm intrepidam geram; non me tamen sub oculis omnipotentis Dei iustificare audeo: magisque ab illo effluentem misericordia largitatem, quām iudicij summum examen exspecto. l. 3. cont. Crefc. c. 80.

In quam sententiam pridem antè Secundino Manichæo respondebat: Senti de Augustino quidquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset. l. cont. Secund. cap. 1. Etenim cùm falsa crimina audimus ab eis, quos offendimus prædicando eloquia veritatis, & erroris vaniloquia conuincendo; habemus abundantissimam consolationem. Nam si in eis quibus me criminantur, testimonium conscientiæ meæ non stat contra me in conspectu Dei, quod nullus oculus mortalis intenditur; non solùm contristari non debeo, verumetiam gaudere & exultare, quia merces mea multa est in cœlis. Neque enim intuendum est, quām sit amarum, sed quām falsum quod audio: & quām verax, pro cuius nomine hoc audio, &c. inquit l. 3. cont. Petil. cap. 6.

§. VI.

Donatistarum aduersus Augustinum calumnia.

NEQUE sanè temerè contra calumniantium spicula se Augustinus piâ conscientiæ fiduciâ obarmat: quandoquidem Petilianus, totam suam, quā turgebat bilem, in eum impudenter effuderat.

Inde fabricata à Megalio calumnia, quam dixi, de amatorio cuidam mulieri porrecto, pluries repetita. l. 3. cont Petil. c. 16. Inde obiectus ei sacerdotaliter, non tantum simplex Manichæismus; l. 3. cont. Petil. c. 16. & 10. verumetiam quod Manichæorum Presbyter fuerit: eod. l. c. 17. obqué hanc caussam eiectus ex Africa. eod. l. c. 25.

Inde Tertulli nomine appellatus, à quo fuit accusatus Paullus, quia excellebat in arte Rhetorica: & criminis data Dialectica, veluti si ipsa esset mentiendi artifex. *l. 3. cont. Petil. c. 16.* Inde verborum suorum furrem Petilianus appellabat, quod codice mendoso usus fortasse, vnum alterumve vocabulum, quod nihil ad rem faciebat, ignoranter omisisset: *cod. l. c. 17.* Inde labi dicebat lubricum, sed tenciri: nec destruere, nec infirmare, quod obiiciebat: incerta pro certis excogitare: non permittere legentes, quæ vera sunt credere, sed facere ut altius dubia suspicentur: denique, Academicī damnabile ingenium habere Carneadis. *cod. l. c. 21.*

Obiecta præterea vita Monastica, &c, quod esset eius instituti auctor: *L. 3. cont. Petil. c. 40.* sed quorum neutrum negavit Augustinus: contentus aduersus alia, veritatis, vitæ, conuersationis & innocentiaz clypeo se munire. *l. 3. cont. Petil. c. 2. 10. 11. 12.*

Horum plerisque quæ enumerauimus Augustino obiectis oblectatus Cresconius, repetenda existimauit, vt diximus: verum nullo maiori atque Petilianus præmio: vt in Libris contra eum scriptis vide-re est. Vniuersim vero Donatistis omnibus Augustinus maximo odio fuit, quod ipse testatur *l. 3. cont. Petil. cap. 11.* atque ex iis quæ aliæ retulimus, constare potest, dum Lupum & seductorem appellarunt, adeoque pro gregis ipsorum defensione, maestandum censuerunt: quod dispositis aliquando insidiis moliti sunt, vt suprà retulimus. *Possid. c. 9. & 11.*

Ceterum inter Augustini Epistolas exstat vna ad Cresconium: *Epist. 229.* testaturque Possidius, vnam Cresconio Grammatico directam: *Indic. c. 3.* quæ vtrum cum præcedente sit eadem, penes Lectorem esto iudicium: mihi non videtur.

S. VII.

Epistola & opuscula tunc edita.

POst latas ab Honorio leges, Epistolas plures ad alios & alios Donatistas dedit, nominatim ad Emeritum, vt suprà indicauimus. Prodiit etiam Liber probationum, & testimoniorum contra Donatistas:

tistas : *l. 2. Retract. c. 27.* (fortè ad imitationem beati Cypriani , cuius exstant sub eodem titulo aliquot libri ad Quirinum) Et alius deinde, Contra quem nescio Donatistam : *ibid. c. 28.* Et Admonitio Donatistarum de Maximianis , cuius fit mentio *l. eod. cap. 29.* sed qui reperiri haec tenus non potuerunt.

C A P V T I X.

AVGVSTINVS PAGANISMO
EXTIRPANDO STVDET.

§. I.

Liber de Diuinatione dæmonum.

PEr idem tempus accidit ei ex quadam disputatione necessitas, ut de Diuinatione dæmonum, libellum scriberet, *l. 2. Retract. c. 30.* Quodam enim die, in diebus sanctis Octauarum, cum manè apud illum adessent multi fratres laici Christiani , & in loco solito confundissent ; ortus est sermo de Religione Christiana , aduersus præsumptionem, & tamquam miram & magnam scientiam Paganorum. Quem recordatum atque completum, litteris mandandum putauit, non expressis contradicentium personis, quamvis Christiani essent, & magis contradicendo querere viderentur, quid Paganis responderi oporteret.

Cum ergo de Diuinatione dæmonum quereretur, & affirmaretur, prædictisse nescio quem, (Antoninum Philosophum opinor) euersionem templi Serapis , quæ in Alexandriâ facta est ; respondit non esse mirandum, si istam euersionem templi Simulachris suis imminere, dæmones & scire & prædicere potuerunt, sicut alia multa, quantum eis nosse & prænuntiare permittitur. *l. de diu. dæmon. c. 1.*

§. II.

§. II.

Explosa Hermetis Aegyptij vaticinia.

Annosus Hermes iste Aegyptius doluit aliquando tempus esse venturum, quo Idola auferrentur in Aegypto: quæ nihilominus fatebatur, à multum errantibus & incredulis, & à cultu diuinæ religionis auersis, esse instituta. atque inter cetera ait: *Tunc terra ista sanctissima, sedes delubrorum atque templorum, sepulchrorum erit mortuorum plenissima.* Quasi verò si illa non auferrentur, non essent homines morituri: aut alibi essent mortui ponendi quam in terra. Et vtique quantò plus volueretur temporis & dierum, tantò maior esset numerus sepulchorum, propter maiorem numerum mortuorum.

Sed hoc videbatur dolere, quod memoriæ Martyrum nostrorum, Idolorum templis delubrisque succederent: vti videlicet qui hæc erant lecturi, animo à nobis auerso atque peruerso, putarent à Paganiis Deos cultos fuisse in templis, à Christianis autem coli mortuos in sepulchris. *I.8. de Cini. Dei c.26.* Dolor dæmonum per eum loquebatur, qui suas futuras pœnas apud sanctorum Martyrum memorias imminere mœrebant. In multis enim talibus locis torquentur, & contentur, & de possessis corporibus hominum eiiciuntur. *eod. I. &c.*

§. III.

*Martyres à Christianis non adorari: licet
nihilominus inuocari.*

Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum, nobis est Deus.

Honoramus sanè memorias eorum, tamquam sanctorum hominum Dei: qui usque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis:

victis : quod etiam si qui antea sciebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium , stantem Sacerdotem ad Altare, etiam super sanctum Martyris corpus ad Dei honorem cultumque cōstructum, dicere in precibus, Offero tibi sacrificium Petre, vel Pauli, vel Cypriane? cūm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos homines & Martyres fecit , & sanctis suis Angelis cælesti honore sociavit: vt eā celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos, ad imitationem talium coronarum atque palmarum, codeni inuocato in auxilium, ex eorum memoriae renouatione adhortemur.

Quæcumque igitur adhibentur religiosorum obsequia, in Martirum locis; ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum, tamquam Deorum, &c. cod. l. cap. 27.

Inuocari interim posse sanctos Martyres , eorumque nos orationibus apud Deum iuuari , patet libr. 5. de Bapt. cap. 17. & L. 7. cap. 1. & libr. 9. Conf. cap. 3.

Quòd facit , quod ait de suo apud Dèum aduocato & Memoriæ à se exstructe patrono : Date veniam , quia diuturnum non reddo sermonem. Noltis enim fatigationem meam : vt heri lejonus tanta agere possem & non deficere, & vt hodie vobiscum loquar. Orationes sancti Stephani præstiterunt. serm. 29. de diuersis.

§. IV.

*Maximum hermetizantem Augustinus
urbanè refellit.*

Paganus etiam Maximus nomine, scripserat ad Augustinum, indignatus ut appareret , Mortuos homines specie gloriose mortis (Martyres existimo) haberi pro diis: vbi à Paganis è contra tantummodo coleretur unus, tametsi varijs nominibus appellatus. Epist. 43.

Homini respondens Augustinus, interrogat: Seruimusne aliquid inter se agant, an iocari libeat? Nam sicut tua, inquit, Epistola loquitur, utrum caussæ ipsius infirmitate, an morum tuorum comitate sit fa-

etum, ut malles esse facetior quam paratior, incertum habeo. Epist. 44.
 Dein ubi Paganicas quasdam ineptias reprehendisset ac perstrinxisset, quod homo Afer scribens Afris, cum ambo ipsi in Africâ forent, Punica nomina exagitanda existimaret: Si ridere delectat, ait, habes apud vos magnam materiam facetiarum, Deum Stercutium, Deam Cloacinam, Venerem Caluam, Deum Timorem, Deum Pallorem, Deam Febrem, & cetera innumerabilia huiuscmodi, quibus Romanis, antiqui Simulachrorum cultores, templa fecerunt, & colenda censuerunt, &c. In summâ, vanissimi capitî Epistolam totam doctè robusteque confutat: & scire iubet, à Christianis Catholicis nullum-
 coli mortuorum, nihil denique ut Numen adorari, quod sit factum & conditum à Deo; sed unum ipsum Deum qui fecit & condidit omnia. Quæ latius se demonstraturum ait, cum grauiter eum velle agere cognouerit. ead. Epist.

§. V.

*Contra Paganos Questiones sex. Augustinus
erga eos benignus & affabilis.*

Inter hæc, adeoque inter arctissimas occupationes ipsius, misse sunt ei à Carthagine Questiones sex, quas proposuerat amicus quidam quem cupiebat fieri Christianum, ut contra Paganos soluerentur. l. 2. Retract. cap. 31. Proposuerat, inquam, non ipsi Augustino, sed Deogratias Presbytero Carthaginensi, qui eas deinde Augustino delegauit. Epist. 49.

Harum questionum disputationes, in unum librum contulit non prolixum, cuius est titulus: Sex questiones contra Paganos expeditæ: l. 2. Retract. cap. 31. misitque ad Deogratias, ut haberet cum ceteris, quorum studio sciret conuenire: iubens ut ipse breuiter Pagano ad interrogata respondeat, quod & ante facere poterat. Causa enim subesse videbatur, cum Paganus ille nihil sibi ab Augustino scribi voluerit, tametsi foret aliis amicus. Epist. 49.

Alioquin nonnullos alios qui in eodem luto hærebant, magno fauitis eorum zelo & profectu, præclaris litteris affatus est.

Cum

Cum Longiniano enim Philosopho Pagano , pluribus vltro citro-
que cogit, vt , quem tamquam in speculo sermocinationis inspicerat,
nihil esse malle , quam virum bonum ; demonstrando quæ sit optima
ad felicitatem via , Christianæ fidei lucraretur. Epist. 20. 21. & 22.

Idem præstigit cum Volusiano, Epist. 1. & 3. vt post dicemus. Cete-
ra huiusc argumenti, vide à Possidio recensita, Indic. cap 1.

§. VI.

Varios ritus Paganismum sapientes abolere conatur.

I. VGNAM CIVILEM. Nam libro 4. de Doctrinâ Christianâ ,
agens de tribus dicendi generibus, Submissio, grandi, ac tempe-
rato , Ecclesiastæ non minùs quam Oratori necessariis, narrat se ali-
quando apud Casaream Mauritanie dissuasisse populo pugnam ciu-
ilem, imò plusquam ciuilem, quam CATERVAM vocabant. Neque enim
cives tantummodò, verùm etiam propinqui & fratres, postremò pa-
rentes ac filij lapidibus inter se , in duas partes diuisi, per aliquot dies
continuos, certo tempore anni, solemniter dimicabant, & quisque vt
quemque poterat occidebat.

Egit tunc quidem quantum valuit, grandi orationis charætere, vt
tam crudelè atque inueteratum malum de cordibus & moribus eo-
rum euelleret, pelleretque dicendo : quamquam non priùs se peregisse
aliquid putauit, quam videret flentes. Acclamationibus quippè, se do-
ceri; flecti autem , lacrymis indicabant. Quas vbi aspexit; immanem
illam consuetudinem , à patribus & quis , longeque à maioribus tra-
ditam, quæ pectora eorum hostiliter obsidebat vel potius possidebat,
deuictam creditit.

Nec sefellit eum sagacitas. Siquidem iam tum cum historiam hanc
describeret , fermè octo vel amplius anni erant , ex quo illuc nihil tale
tentatum est : vt non frustrà post finitum Sermonem, ad agendas Deo
gratias corda atque ora conuerterit. l.4. de Doct. Christ. cap. 24.

II. COMMESSATIONES AD SEPVLCHRA. Atque has quidem
quod attinet, Presbyter adhuc Augustinus cum esset, vehementer in-

stitit & suasit, ut commissationes & ebrietates (quæ in honorem beatissimorum Martyrum, non solum per dies sollemnes, sed etiam quotidie celebrabantur) si non in luxu & labo domesticâ, & eorum conuictorum quæ priuatâ parietibus continentur; saltem de Sanctorum corporum sepulchris, saltē de locis Sacramentorum, de domibus Orationum arcerentur, Epist. 64. de qua re videri etiam potest l. 8. de Civit. Dei cap. 27.

Etenim iam olim Manichæos ad resipiscientiam exhortans, dixerat: Nolite consecrari turbas imperitorum, qui vel in ipsâ verâ religione superstitionis sunt; vel ita libidinibus dediti, ut oblii siunt quidquid promiserint Dœo. Noui multos esse sepulchrorum, & picturarum adoratores. Noui multos esse qui luxuriosissimè super mortuos bibant: & epulas cadaueřibus exhibentes, super sepultos sciplos sepipliant, & voracitates ebrietatesque suas deputent religioni. l. de mor. Ecc. Cus. cap. 24.

Quæ omnia quasi Parentalia, superstitioni Gentilium esse simillima, obque id prohibita olim ac Episcopo Ambrosio, testatur libr. 6. Conf. cap. 2. neque perinde à Christianis melioribus fieri, libr. 8. de Civit. Dei cap. 27.

III. VARIAS SUPERSTITIONES. Iam enim Episcopus adhortari, serioque impnere non desistebat suos, quos ab omni superstitione cupiebat esse alienos, ut quoties aliqua infirmitas superuenierit, Corpus & sanguinem Christi, ille qui ægrotat accipiat: & inde corpusculum suum vngat, ut illud quod scriptum est impletatur in eo: Infirmitur alius; inducat Presbyteros, & orient super eum, vngentes eum oleo. Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleluia eum Dominus: & si in peccatu sit, dimittentur ei. Videate fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucererit; & corporis unitatem recipere; & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cum ergo duplicita bona possint in Ecclesia inueniri; quare per praecantatores, per fontes & arbores, & Diabolica phylacteria, per characteres, & Aruspices, & diuinos, & sortilegos, multiplicia sibi mala miseri homines conantur inferre: Serm. 215. de Temp.

Monet deinde post, ut unusquisque linguam suam attrectissimè frænet ne forte detrahendo, male loquendo, & in sanctis festiuitatibus choros ducento, cantica luxuriola & turpia proferendo, de lingua sua, vnde debuerant Deum laudare, inde sibi vulnera videantur infligere. Ibi enim infelices & miseri homines, qui balationes, & saltationes, ante ipsas

te ipsas Basilicas Sanctorum , exercere nec metuunt , nec erubescunt; et si Christiani, inquit, ad Ecclesiam venerint, Pagani de Ecclesia reuertuntur : quia ista consuetudo balandi , de Paganorum observatione remansit. *eod. serm.*

Et dicit credam quod illa infelix consuetudo , iam nobis castigatis, de locis istis fuerit Deo inspirante sublata; tamen si adhuc agnoscatis aliquos , illam sordidissimam turpitudinem de Hinnicula vel Ceraula exercere, ita durissimè castigate, ut eos penitentiam sacram commisissè. Et , si aliquando Luna obscuratur , adhuc aliquos clamare cognoscitis; & ipsos admonete: denuntiantes eis quod graue sibi peccatum faciunt , quando Lunam , que Deo iubente certis temporibus obscuratur, clamoribus suis à maleficiis, sacrilego ausu se defensare posse confidunt.

Et si adhuc videtis aliquos, ad fontes, aut ad arbores vota reddere; & sicut iam dictum est, Sortilegos etiam & diuinos , vel praecantatores inquirere: phylacteria etiam diabolica, & characteres, aut herbas, vel succos sibi aut suis appendere ; durissimè tanta eorum peccata increpantes, dicite : quia quicumque fecerit hoc malum, perdit Baptismi Sacramentum.

Et quia audiuimus , quod aliquos viros vel mulieres ita diabolus circumueniat; vt quintā feriā nec virtu opera faciant , nec mulieres laetificiū: coram Deo & sanctis Angelis eius contestamur, quia quicumque hoc obseruare voluerint, nisi per prolixam & dūram pœnitentiam tale sacrilegium emendauerint ; vbi arturus est diabolus , ibi & ipsi damnandi sunt. Iste enim infelices & miseri, qui in honorem Louis in quintā feria opera non faciunt ; non dubito quod ipsa opera die Dominico facere nec erubescunt , nec metuunt. Et ideo quoctumque tales esse cognoveritis, durissimè castigate : & si emendari noluerint; nec ad colloquium, nec ad conuiuium vestrum eos venire permittite. Si verò ad vos pertinent , etiam flagellis cædite : vt vel plagam corporis timeant, qui de anima sua salute non cogitant. *eod. serm. 215.*

§. VII.

Dehortatur à cultu Idolorum. Horum crigo, ab ignorantia Creatoris.

DE Idolis porrò agens: Quamuis (inquit Idololatris) Deum nostrum carnalibus oculis vestris non possimus ostendere, quem per opera intelligere debuistis; nolite tamen seduci vanitatibus vestris, quia vos ea quæ colitis, digito potestis ostendere. Multò quippè honestius non haberetis quod possetis ostendere; quam ut in eo, quod istic oculis à vobis ostenditur, vestri cordis cæcitas ostendatur.

Quid enim ostenditis, nisi aurum & argentum? Habent quidem ærea, & lignea, & fictilia simulachra, & huiuscmodi alterius alteriusque materiae; sed pretiosum eorum maluit commemorare Spiritus sanctus: quia, cum in eo quisque quod illi charius est erubuerit, multò facilius auertitur à veneratione viliorum, &c. Enarr. in psal 113. conc. 2. Nam licet Deus aureus, & Deus ligneus, ad premium dispare sunt; ad habere oculos & non videre, pares sunt, fratres sunt. serm. 29. de verb. Dom. cap. 9.

Huius generis plurima passim apud Augustinum extant. Atque in primis Simulachrorum originem & exordium (quandoquidem Varrone teste, antiqui Romani, plusquam annos centum & septuaginta, Deos sine simulachris coluerint; lib. 4. de Civit. Dei cap. 31.) Deorumque natales & incubabula, libris de Civitate Dei excusat, præsertim 4. 5. 6. 7. & 8. quorum postremo Hermes Trismegistus, patenter etiam maiorum suorum circa Deos errorem confiteretur, tametsi doleret aliquando destructum iri. l. 8. de Civit. Dei cap. 24.

Quæ cuncta è tandem euadunt, quod cum, teste Apostolo, hujus mundi sapientes ex creaturâ Creatorem, ex arte artificem, sive, inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, conspicere intellectu possent; non sicut Deum honorificauerint, aut gratias egerint: sed euanuerint in cogitationibus suis, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sint. quoniam immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.

tium. Figuras enim istorum animalium, sibi Deos Pagani fecerunt,
 &c. serm. 55. de verb. Dom. videri quoque potest l.s. de cons. Euangel. cap.
 7. & seqq.

§. VIII.

*Unius Deitatis, ac Christiana fidei
 professionem inculcat.*

Hæc est igitur Religio Christiana, quæ prædicatur per totum mundum, horrentibus inimicis, & ubi vniuntur murmurantibus, ubi prevalent saevientibus: hæc est Religio Christiana, ut collatur unus Deus, non multi dij: quia non facit animam beatam nisi unus Deus. *Tract. 25. in Ioann.*

Iam verò quos legere potui, inquit, qui ante me scripscrunt de Trinitate, quæ est Deus, diuinorum librorum veterum & nouorum Catholici tractatores, hoc intèderunt secundum Scripturas docere, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus, unius eiusdemque substantia inseparabili æqualitate, diuinam insinuent unitatem. Ideoque non sint tres dij, sed unus Deus: quamuis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit qui Pater est: Filiusque à Patre sit genitus, & ideo non sit Pater qui Filius est: Spiritusque sanctus nec Pater sit nec Filius, sed Patris & Filij Spiritus, Patri & Filio etiam ipse coæqualis, & ad Trinitatis pertinens unitatem.

Non tamen eandem Trinitatem, natam de Virgine MARIA, & sub Pontio Pilato crucifixam & sepultam, tertio die resurrexisse, & in celum ascendisse; sed tantummodo Filium. Nec eandem Trinitatem descendisse in specie columba super Iesum baptizatum, aut die Pentecostes sonitu facto de celo, quasi ferretur flatus vehemens, linguis diuisis velut ignis, sedisse super unumquemque eorum; sed tantummodo Spiritum sanctum. Nec eandem Trinitatem dixisse de celo: *Tu es filius meu, siue cum baptizatus est à Ioanne, siue in monte quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens: Et clarificavi, & iteram clarificabo;* sed tantummodo Patri's vocem fuisse ad Filium factam: quamuis Pater & Filius & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt;

sunt; ita inseparabiliter operentur. Hæc etiam mea fides est, quoniam hæc est Catholica fides. lib. 1. de Trinit. cap. 4.

§. IX.

Exponit Epistolam S. Iacobi.

Lvcubrationum ordine succedit, Expositio Epistolæ Iacobi Apostoli: sed quam maullt Annotationes in eandem appellari, quòd expositio perpetua non sit, sed quorumdam locorum, in ynum librum à fratribus redacta. l. 2. *Retract.* cap. 32.

Exstebat ætate Cassiodori, qui ait: Sanctus quoque Augustinus, Epistolam Iacobi Apostoli solitæ diligentiaæ suæ curiositate tractauit: quam vobis in membranaceo codice scriptam reliqui. l. 1. *de diuin. letit.* cap. 8. Nunc intercidit, aut latet.

CAPVT X.

DONATISTÆ ITERVM
REPRESSI.

§. I.

Anabaptismus omni tempore in horrore fuit.

Anno
407.

Honorij Imperatoris Edicto vetitum iterari sacrum Baptisma, idque occasione Crispini Calamensis, paullò antè commemo- rauimus. Etenim si libet altiusculè materiam Anabaptismi cruere; ea res iam ab ipso sui exordio mirificè omnes offenderat. Atque in pri- mis Cyprianus hinc nihil non agebat, vt sicuti posset repetiti Baptismi crimen declinaret: *Epist. ad Quint. & Iubaian.* eandemque inuidiam con- nabatur auertere in Concilio Carthaginensi Adelphius à Thasbalte. *I. 6. de bapt. cap. 42.* Sed

Sed & antiquissimis Imperatorum legibus, erat hoc Donatistarum sacrilegium repressum : vt non ob aliud scripserit Optatus lib. primo, Contra leges fuisse, quod Donatistæ iterarent Baptismum. Harum legum vnius Augustinus meminit, (quaे putatur esse Constantini magni,) dum ait, alloquens Donatistas : Attendite quād manifestissimā veritate per cor Regis, quod in manu Dei est, ipse Deus dixerit in istâ ipsâ lege, quam contra vos prolatam dicitis, est autem, si intelligitis, prolatâ pro vobis. Attendite quid habeant verba Principis : Nam si in eis, qui primò initiatî sunt, idcirco religio Baptismatis iudicatur infirma, quod n̄, à quibus accipitur, peccatores putentur ; toties renouari necessarium erit traditum Sacramentum, quoties indignus fuerit inuenitus collati Baptismatu administrator : Et fides nostra, non ex nostra voluntatis arbitrio, neque ex diuini munera gratia, sed ex merito Sacerdotum & Clericorum qualitate pendebit. Faciant mille Concilia Episcopi vestri, huic vni sententia respondeant, &c. Epist. 166. Similes porro tulit Valentianus Imperator, itemque Valens & Gratianus, vt vel inde constare potest, quod ad Magistratus Africanos sint scriptæ, sicuti existant. l. 16. Cod. Theod. tit. 6.

Accedit œcumenici Concilij Nicenij Canon : cuius auctoritatem se penumerat Augustinus contra Donatistas allegat : l. 2. de bapt. c. 4. 9. &c. quando iphi Imperatorum legibus aut se, aut Christianos villos in causa religionis teneri, rotundè negabant. l. 1. cont. Parm. c. 9.

Facit huc præterea, quod sic homines, occultâ nescio quâ inspiratione Dei, detestarentur, si quis iterum Baptismum accipiat, quem vbi cumq; iam accepisset; vt iidem ipsi heretici, cum inde disputant, frontem confricent: & propè omnes eorum laici, qui apud eos inueterauerunt, & animosam pertinaciam aduersus Catholicam conceperunt, hoc solùm illic sibi displicere fateantur: & multi qui propter adipiscenda aliqua commoda secularia, vel incommoda deuitanda, transire ad eos volunt; occultis conatibus ambiant, vt hoc eis qualibet peculiari & domestico beneficio præstetur, ne rebaptizentur: & non nulli, ceteris eorum vanis erroribus, & falsis criminationibus aduersus Catholicam Ecclesiam credentes, hoc uno reuocentur, vt eis sociari nolint, ne rebaptizari cogantur: vt testatur ipse Augustinus. l. 5. de bapt. c. 5.

11.

§. II.

Ob id, pridem Augustino refutatus.

Hunc itaque Anabaptisimum, tantoperè contrarium innatæ omnium Christianorum affectioni, ipse refellere iam tum occperat, cùm Presbyter duxerat Maximino Episcopo Donatistæ, qui Diaconum Orthodoxum rebaptizasse cerebatur, aiebat: Dolui vehementer, & illius miserabilem lapsum, & tuum frater inopinatum scelus. Noui enim quæ sit Ecclesia Catholica: gentes sunt hereditas Christi, & possessio Christi termini terræ. Nostis & vos. Aut si non nostis, adverte, facillime à volentibus sciri potest. Rebaptizare igitur hereticum hominem, qui haec sanctitatis signa perceperit, quæ Christiana tradidit disciplina; omnino peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est. *Epist. 203.*

Id probat deinde exemplo hominis Samaritani, qui apud suos circumcisus semel, conuersus ad Judaismam, non equidem vice altera circumcisione batur. & addit: Quod si in carnre circumcisionis hominis non inueniretur locus, vbi circumcisionem repetereint, quia vnum est illud membrum; multò minus inuenitur locus in uno corde, vbi Baptismus Christi repeatatur. Ideo qui dupicare Baptisimum vultis; necesse est dominio, vt corda duplicitia requiratis. *ad. Epist.*

Alio tempore Macrobius, Donatistarum item Episcopum, simile sacrilegium in quoddam Subdiacono facere molientem, instantissimè & dehortatus est; & ipsorum Donatistarum exemplo, qui baptizatos ab illis quos ante damnauerant, non rebaptizarunt; facere hanc posse ostendit. *Epist. 265.*

§. III.

§. III.

*Anabaptismum à se amouere conatur Petilianus:
cui respondet Augustinus.*

Quamobrem & Petilianum etiam , amoliendi huiusc sacrilegij studium vehementer antea torsit, vt patet, cùm ait : *Bis Baptisma nobu obiciunt , qui sub nomine Baptisni animas suas reo lauacro polluerunt.* Demonstrare volens, inquit Augustinus, Catholicos baptisatum non habere : & ideo se non repetere, quod iam erat ; sed dare, quod non erat. *I. 1. cont. Petil. c. 1. l. 2. c. 2. l. 3. c. 14.* Nunc verò , quoniam opinor impietatem hanc nupero Edicto Honorius Imperator compescuerat , duxit eam maculam planè diluendam , libro edito: *De Vnico Baptismo.*

Hunc, non nisi verborum strepitu inflatum , & calumniosis crimibus asperatum, cùm amicus Augustini Constantinus, à nescio quo Donatistæ Presbytero acceptum (indicante quod Petilianus Episcopus eorum Constantiniensis cum scripsisset) dum simul ruris essent , protulisset; vehementer vt ei responderet, rogauit. Factum est : Librumque suum in quo respondit, eundem titulum habere voluit, hoc est , *De Vnico Baptismo.* *l. 2. Retract. c. 34. l. de vn. bapt. c. 1.* Cuius haec summa est (nequicquam extuante, atque per varias Scripturas obliquante Petiliiano) quod, cùm Christi sit vnicia hominis in Baptismo consecratio, nulla debeat iteratione violari. *l. de vn. Bapt. c. 2.*

Nisi forte (inquit aliquo loco Augustinus) quemquam prudentium permouebit, quod de Baptismo solent dicere ; Tunc esse verum Baptisatum Christi, cùm ab homine iusto datur. Cùm & hinc teneat orbis terrarum , euidentissimam & Evangelicam veritatem ubi Ioannes ait : *Qui me misit baptizare in aqua , ipse mibi dixit , super quem videlicet Spiritum descendenter quasi columbam , & manentem super eum , ipse est qui baptizat in spiritu sancto.* Vnde secura Ecclesia spem non ponit in homine , sed spem suam ponit in Christo : qui sic accepit formam serui, vt non amitteret formam Dei , de quo dictum est, *Ipse est qui baptizat.* Proinde homo quilibet minister Baptismi eius,

qualemcumque sarcinam portet, non iste, sed super quem columba descendit, ipse est qui baptizat.

Illos autem (Donatistas) vana sentientes, tanta absurditas sequitur, vt, quod ab eis fugiant, non inueniant. Cum enim fateantur, ratum & verum esse Baptismum, quando baptizat apud eos aliquis criminosus, cuius crima latent; dicimus eis, Quis tunc baptizat? Nec habent quod respondeant, nisi, Deus. Neque enim possunt dicere, quod homo adulter quemquam sanctificet. Quibus respondemus: Si ergo cum baptizat homo iustus manifestus, ipse sanctificat: cum autem baptizat homo iniquus occultus, tunc non ipse, sed Deus sanctificat; optare debent qui baptizantur, ab occultis malis hominibus potius baptizari, quam a manifestis bonis. Multo enim eos melius Deus, quam quilibet homo iustus sanctificat.

Quod si absurdum est, vt quisque baptizandus optet ab occulto adultero potius baptizari, quam a manifesto casto; restat utique vt quilibet ministrorum hominum accesserit, ideo ratus sit Baptismus, quia super quem descendit columba, Ipse est qui baptizat. Epist. 167. Videri etiam potest l. 2. cons. Parm. cap. 11. l. 1. cons. Petil. cap. 5. 6. & seqq. l. 3. cap. 18. & seqq.

S. IV.

Liber Augustini de Schismate Maximianistarum.

Librum quoque contra Donatistas se scripsisse testatur, non breuissimum sicut anteā, sed grandem, multoque diligentius: in quo apparet, quemadmodum eorum aduersus Ecclesiam Catholicam impium ac superbissimum errorem, sola funditus Maximianistarum causa subvertat: quod Schisma factum est ex ipsā parte Donati, l. 2. *Retract. cap. 35.*

Atqui hoc opus prolixum, vt ait; sicut & alterum eiusdem argumenti, quod breuissimum nuncupat, meminitque l. 2. *Retract. cap. 29.* non existat hactenus. Ex causa interim Maximianistarum (quam refert l. de Gest. cum Emer. & Enarr. in Ep. 36. conc. 2.) acriter in Donatistas

natistas passim inuehitur : puta *l. de ynit.* *Ecl.* c. 20. *l. 3. cont.* *Crescon.*
c. 12. l. 4. cont. *eumdem toto.* *Epist.* 162. 165. 207. 265. 255. *breuic.*
Collat. *dic 3. cap. 11. &c.*

§. V.

*Morte Stiliconis, ad libertatem Donatistarum
aspirant : sed frustra.*

STILICONE interea sublato (qui Romani Imperij proditor, id Eu-
cherio filio suo, tantum Christianis infesto quantum Paganorum
ritibus dedito, askrere conabatur, operâ Alarici Gothorum regis, qui
Vrbem paullò post occupauit; aliorumque Barbarorum , qui per id
tempus transito Rheno, Gallias deuastarunt ad Oceanum & Pire-
næos usque) iactabant falso rumore Donatistarum, atque etiam Pagani,
Leges contra se latas, nequaquam ex voluntate Honorij Imperatoris
exitisse : sed arte dumtaxat Stiliconis fabricatas, cuius perinde mor-
te pariter exspirassent.

Ob hanc caussam non distulit Augustinus ad Olympium litteras
dare, virum egregiè Christianum, & Augustini in primis cultorem :
quem, quia proditionem Stiliconis præcipue detexerat, Imperator
Magistrum officiorum recenter crearat. Cum igitur non potuisset,
vt ait, perturbatâ grauiter Ecclesiâ , cum profectis collegis suis ac
penè fugientibus ad Comitatum , vllum communicare consilium ;
oblamat tamen occasionem nactus, & salutare & admonere Olympi-
um voluit, vt opus suum diligentissimâ instantiâ acceleret: quo no-
uerint inimici Ecclesiæ , Leges illas que de Idolis confringendis , &
hereticis corrigendis , vivo Stilicone in Africam missæ sunt , ex vo-
luntate Imperatoris piissimi & fidelissimi constitutas: quo nesciente
vel nolente factum, siue dolosè iactabant, siue libenter putabant Do-
natistarum, atque hinc animos imperitorum turbulentissimos reddebat,
& Catholicis periculosè ac vehementer infestos. *Epist. 129.*

Iam enim Donatistarum furor hucusque iterum erat progressus, vt
sub eo quem dixi pretextu, Seuerus & Macarius occisi sint : Eno-
dius, Therasius, & Victor Episcopi, eis: nouaque idecirco ad Hono-

rium decreta legatio, obeuntibus Restituto & Florentio Episcopis.

Verum quod monuerat Augustinus, non fuisse insuper habitum ab Olympio; satis constat, quando Honorius Imperator exempla re-scripsit: Quaecumque aduersus Donatistas, aliosque haereticos atque Gentiles statuta essent; id ex sua sententia factum, firmum ratumque in omnibus esse velle. *l. 43. de heret. Cod. Theod.* Plura eiusmodi Baso & Philippo Coss. data, existant eodem Codice, aliis libris & titulis.

Sed quoniam inter eas leges, Cælicolarum, veluti haereticorum, facta mentio est (quorum etiam meminit Augustinus, *Epiſt. 163.*) cogitaui nonnumquam utrum per eos non fuerint designati Rogatistæ, Donatistarum frustum, de maiore, ut supra diximus, frusto preci- sum: non ob aliam fortasse causam, quam quod meliores se ceteris, iustioresque existimarent. Huius opinionis radicem referebam ad Augustinum, qui de Rogatistis agens, inquit, Vos estis qui non ex totius orbis communione, sed ex obseruatione præceptorum om-nium diuinorum atque omnium Sacramentorum, tenetis Catholi-cam fidem: in quibus eam solis inuenturus est, cum venerit Filius hominis, quando non inueniet fidem in terra: quia nec terra estis, nec in terra, sed Cælestes in Cælo habitatis, &c. *Epiſt. 48.* Etenim & hos Cælicolas rebaptizasse, patet ex citata ante Epistola 163. Sed penes alios esto huius rei iudicium.

§. VI.

Pelagius interea Romæ sibilat.

Anno
408.

A Gebat per id tempus Romæ Pelagius, cumque Celestio suo Babyloniam fundabat, quam totis postea viribus & armis Au-gustinus aggressus, funditus euertit. Erroris ipsius rudimenta plan-ixerat ante plusculos annos Chrysostomus his verbis: De Pelagio Monacho, magno dolore affectus sum. Cogita igitur quot quanti-que coronis digni sint, qui forti animo in acie steterunt; cum viros tam pie ac sancte, tantaque cum tolerantia viuentes, abripi, atque in-fraudem impelli videamus; *Epiſt. 4. ad Olympiad.* At vero nunc ma-gnis passibus procurrebat in deterius. Absque hoc errore alioquin fatebatur

fatebatur Augustinus, absentis, & Romæ constituti Pelagi nomen, cum magnâ eius laude se cognouisse. *I. de Gest. Pelag. c. 22.* Verumtamen didicisse postea potuit, non virtutes, sed earum imagines fuisse, quibus tum virus hæreticum tegebatur.

Quod facit quod de Pelagio refert Hieronymus, quidquid scilicet aduersarium sententia Catholice Pelagius docuerat, negare postea solitum. Sed & aliam iusdem versutiam detegit, cùm ait: Sola hæc " hæresis est, quæ publicè erubescit loqui, quod secretò dicere non me- " tuit. Magistrorum silentia profert rabies discipulorum: quod audie- " runt in cubiculis, in tectis prædicant: vt si placuerit auditoribus " quod dixerint, referatur ad gloriam Magistrorum: sin displicerit; " culpa sit discipuli, non Magistri. *Epiſt. ad Ctesiph.* Quapropter sub alieno nomine veluti argumentationes, aliorumque obiectiones, praua sua dogmata, in libris à se editis Pelagius per id tempus occu- luit: quibus dissoluendis peculiarem librum, puta Tertium de Pec- catorum meritis & remissione, Augustinus postea opposuit (fraudis tum istius ignarus) quando annorum aliquot deinde, lapsu eadem Pelagius pertinacissimâ animositate defendit. *I. 2. Retract. c. 33.*

Non igitur immeritò Pelagianos, sicuti nouos sui temporis hæ- reticos, ita disputatores callidos, & arte magis subtili quam nimirum ceteri faciant hæretici, noxia scribentes: & vbicumque poterant, pu- blicè & per domos loquentes (contra quos per annos totidem Au- gustinus laborauit, librorum multa condens edensque volumina, & in Ecclesia populis frequentissimè disputans) perstringit Possidius.

cap. 12.

Romæ autem Pelagius in contentionibus & disputationibus diutissimè versatus, occasiōnem vnde rapere non destitit hæresis propagandæ & propugnandæ. Scriptit ibidem, sed paullò ante hunc annum, ad sanctum virum Paullinum Episcopum Nolanum Episto- lam, quam Augustinus testatur se legisse, & sermento Pelagiani erro- ris, ut & cetera eius posteriora opera, esse corruptam. *I. de pecc. Orig. c. 21. & I. de Grat. Christi c. 35.* Eodem loco dum Episcopusquidam, inter sermocinandum cum Pelagio, citaret Augustini verba, è libris Confessionum: *Va quod iubes, & iube quod vix;* ipse ea ferre non potuit, & contradicens aliquantò vehementius, penè cum eo, qui ea commemorauerat, litigauit. *I. de dono persicu. c. 20.*

Sed perperam atque peruersè. Nam cùm iubet Deus, dicens nō-
bis;

bis; *Conuertimini ad me & ego conuertere ad vos: nolque illi dicimus;*
Conuerte nos Deus sanitatum nostrarum, &c., Deus virtutum conuerte nos:
quid aliud dicimus, quām, Da quod iubes: Cūm iubet dicendo, In-
telligite ergo qui insipientes es tu in populo: & nos illi dicimus; Da mihi in-
tellectum ut discam mandata tua: quid aliud dicimus, quām, Da quod iu-
bes? Cum iubet dicendo: Post concupiscentias tuas non eas: nosque dici-
mus, Scimus, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det: quid aliud di-
cimus, quām Da quod iubes? Cūm iubet dicendo, Facite iustitiam:
nosque dicimus, Doce me iustificationes tuas: quid aliud dicimus, quām
Da quod iubes? l. 2. de pecc. mer. & remiss. c. 5.

Edidit Pelagius & alia quædam. siue hæc circiter tempestate, siue
post eam: de quibus Augustinus lib. de Grat. Christi cap. 35.

CAPVT XI.

AVG. DIVITIARVM CONTEM-
TOR, ET ERGA PAVPERES BENIGNVS.

§. I.

*Cupiditatis etiam suspicionem à se
remouere studet.*

Anno

409.

PINIANVS, vir clarissimus & copiosus, metu inhiantis Roma-
nis opibus Alarici, agris prædiisque primùm diuenditis, vñà cum
Melaniâ seniore, & Melaniâ iuniore coniuge, atque socru Albinâ hoc
anno in Africam aduenit. Hos, simul atque appulerant, litteris Au-
gustinus peramanter salutauit: quibus etiam excusat, quòd propter
ingruentem duram hyemem, & statum Hipponeñsis Ecclesiæ titu-
bantem, ad eos inuisendos (erant autem Tagalæ apud Alipium)
accurrere minimè potuisset. Epist. 227.

Cūm verò Hipponeñm deinde ipsi aduenissent ad inuisendum Au-
gustinum;

gustum; occasione munificentiae Piniani in Ecclesiam Tagastensem, populus Hipponensis postulabat tantum non violenter Ecclesie suae presbyterum Pinianum ordinari, contra fidem quam ei Augustinus promissione firmauerat, se illum inuitum non ordinaturum. *Epist. 225.* Quo etiam facit Epistola 124. ad Alipium: qui iuxta cum Albinam fuerat non nihil sinistre de Augustino suspicatus, quasi illo conscientia Hipponenses, non clericatus (ut aiebat Albina) sed pecuniae causa, hominem diuitem & largitatem apud se tenere voluissent. Cui suspicioni (utpote hominum de hominibus, licet falsa, non tamen incredibilia suspicantium) sicut irascendum non putauit, ita eam sibi duxit necessariam diluendam. adeo ut, unde sepe alia in similibus solatium petere solitus erat, conscientiae bonorum testimonium hic ei non sufficerit. Nec nobis, inquit, sufficiat nostra conscientia, quia non talis causa est ubi debeat sola sufficere. Si enim servi Dei non reprobi simus, si aliquid vigeret in nobis illius igniculi quo charitas non queritur quae sua sunt; Prouidere utique debemus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. *Eadem Epist. 124.*

Hinc & alia Epistolâ satis prolixâ se apud Albinam purgat, cuiusque suspicionibus temeriter conceptis non solum se se (quem tantum ex obliquo tangebant) sed etiam populum suum Hipponensem liberare satagit. Vbi sic inter alia: Sicut enim plebs Tagastensis, de his quae consuluistis Ecclesie Tagastensi, non habet nisi gaudium boni operis vestri: sic & Hipponensis, & cuiuslibet alterius loci, vbi de Mammonâ iniquitatis Domini precepta fecisti, vel estis ubicumque facturi. Non ergo populus, ut de tanto viro Ecclesie consuleret suorum ardentissime flagitans, suum pecuniarium quasiuit commodum a vobis: sed vestrum pecuniae contemtum dilexit in vobis. *Epist. 225.* Quod postremum probabile reddere conatur exemplo suo, quem, cum ciuius esset Tagastensis, Hipponenses tamen ob eandem causam apud se retinendum, atque Episcopo quamuis reluctantem presentandum putarunt: Nam si in me, inquit, dilexerunt, quod audierant paucis agellulis paternis contemtis, ad Dei liberam seruitutem me fuisse conuersum; quanto flagrantius in nostro Piniano amare potuerunt, tantam mundi cupiditatem, tantas opes, tantam spem tantâ conuersione superatam atque calcatam? &c. *Ibid.*

§. II.

Opum affluentiam reijcit.

SAnè si volumus fateri quod res est, plurimumque ad excellentiam Augustini facit; numquam habuit animum vir iste, opum abundantiaque cupidum: neque eo quidem fine, vt Ecclesiam cui præterat, ditaret. Id euadit manifestum inde, quod cùm aliquando ipse Alipiusque consultassent, quota pars bonorum adducenda foret ab iis, qui ad religionem se conuerterent; Alipius dimidiā saltem adducendam existimari: Augustinus verò hac in parte benignior, omnino nullam:ne videretur scilicet Ecclesiastica cura, nihil aliud quām pecuniaria fuisse. Epist. 239.

Quapropter Leporium, hominem generis nobilitate opibusque conspicuum (vt non immeritò fortasse Piniano possit comparari) non priùs in domum suam Clerumque recepit; quām erogatis omnibus bonis, inopem prorsus redditum viderit. Quod vt expeditissimè fieret, audi quid egerit Augustinus. Ego, inquit, illi iniunxi: ego iussi: vt nimirum Monasterium, vnaque Xenodochium erigeret. Obtemperauit mihi libentissimè, & sicut videtis, operatus est. Quomodo etiam meo iussu, Basilicam ad octo Martyres fabricauit, de his quæ per vos Deus donauit. Cœpit enim de pecunia, quæ data erat Ecclesiæ propter Xenodochium: & cùm cœpisset ædificare, vt sunt religiosi desiderantes opera sua in cælo scribi, adiuuerunt prout quisque voluit, & fabricauit. serm. 50. de diuers.

Hunc Leporium esse alium ab eo, qui fuerat aliquando conuersus ab heresi Pelagiana, Gallus origine, vt infra dicemus, alij affirmant, vt Baroniu: negant alij, vt Biuariu:

§. III.

Non heredipeta.

Istuc facit etiam, quodd , cùm Ianuarius Presbyter , & inter Domesticos Clericos vitam communem professus, iam morti propinquus facto per nefas testamento , filiam filiumque , illam cum laude, istum cum elogio , id est cum vituperatione exheredasset , institutâ Ecclesiâ herede; planè recusauerit Augustinus hereditatem adire: tametsi nonnulli eius ita hac re constantiam damnarent. Dicebant enim: *Ecce quare nemo donat Ecclesia Hippomensi aliquid: ecce quare non eam faciunt, qui moriuntur heredem: Quia Episcopus Augustinus de bonitate sua (laudando enim mordent; labi mulcent, dentem figure) donat totum, non suscipit.*

Sed respondeat: Planè suscipio , profiteor me suscipere oblationes, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur filio suo , & moriens exheredat eum; si viueret, non eum placarem ? non ei filium suum reconciliare deberem ? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cuius appeto hereditatem? Sed planè, si faciat, quod sëpe hor-tatus sum. Vnum filium habet ? putet Christum alterum. Duos ha-bet ? putet Christum tertium. Decem habet ? Christum vndecimum faciat, & suscipio.

Quia ergo feci hoc ; in quibusdam rebus iam volunt bonitatem meam , vel commendationem famæ meæ in aliud vertere , ut alio modo me reprehendant, quia oblationes deuotorum hominum nolo suscipere. Considerent quâm multa suscepimus. Quid opus est ea numerare ? Ecce vnum dico. Filij Iuniani hereditatem suscepimus. Quare? Quia sine filiis defunctus est. Bonifacij hereditatem suscipere no-lui, non misericordiâ , sed timore , &c. In summa , Nemo ibi me laudet, inquit, sed nemo etiam vituperet. Planè quando donauit fi-lio quod iratus pater abstulit, bene feci. Laudent qui volunt , par-cant qui laudare nolunt. Quid plura fratres mei ? Quicumque vult exheredato filio, heredem facere Ecclesiam ; querat alterum qui su-scipiat, non Augustinum: imò Deo propitio, neminem inueniat.

Quâm laudabile factum sancti & venerandi Episcopi Aurelij Car-

thaginensis, quomodo impleuit eos omnes qui sciunt laudibus Dei? Quidam enim cùm filios nōn hāberet, neque speraret; res suas omnes, retento sibi vſufructu, donauit Ecclesiæ. Nati sunt illi filij, & reddidit Episcopus nec opinanti, quæ ille douauerat. In potestate habebat Episcopus non reddere: sed iure fori, non iure poli. *serm. 49. de diuers. c. 2. 3. & 4.*

Nam cùm de Ecclesia siue dotanda siue ditanda hīc ageretur, non tuendâ; maiorem existimauit Aurelius Liberorum, quād Ecclesiæ fauorem esse. Neque enim existimo, rescriptum Constantini & Constantij ad Orphitum, quo suscep̄tis liberis reuocari Donationes aiunt; ad eas extendi, quæ facte sunt Ecclesiis.

§. IV.

Neque donationum auarus apprehensor.

Eodem accedit quod totidem verbis Possidius narrat, postquam confusè præteritam historiam attigisset:

Quidam ex honoratis Hipponeſium, apud Carthaginem viuens, Ecclesiæ Hipponeſi possessionem donare voluit: & conſectas tabulas, sibi vſufructu retento, vlrò misit Auguſtino. Cuius ille oblationem libenter accepit: congratulans ei, quod æternæ ſuæ memor eſſet ſalutis.

Vrdū post aliquot annos, nobis cum eodem Auguſtino conſtitu-
tis, ecce ille donator litteras per filium ſuum mittens, rogauit vt
illæ donationum tabulae filio ſuo redderentur: pauperibus verò ero-
gandos direxit ſolidos centum. Quo ille sanctus cogniro, ingemuit
hominem vel finxiſſe donationem; vel eum de bono opere pœnituiſſe:
& quanta potuit Deo ſuggerente cordi eius, condolente animo
ex eadem refragatione dixit, in illius ſcilicet increpationem & cor-
reptionem.

Et tabulas quas ille ſponte miſerat, nec deſideratas, nec exactas,
confefſim reddidit: pecuniamq̄ue illam respuit: atque reſcriptis
eumdem ſicut oportuit & arguit, & corriput: admonens vt de ſua
ſimulatione vel iniuitate, cum pœnitentiæ humilitate Deo ſatisfac-
ceret,

ceret, ne cum tam graui delicto de seculo exiret.

Frequentius verò dicebat, magis securè ac tutò Ecclesiam Legata à defunctis dimissa debere suscipere, quām hereditates fortè sollicitas & damnosas: ipsaque Legata, magis offrenda esse, quām exigenda. *Pofid. cap. 24.*

S. V.

Augustini obuia benignitas.

Am & aliud est Christianæ benignitatis ipsius luculentum exemplum. Lex erat Theodosij Imperatoris, lata Arcadio Augusto II. & Ruffino Coss. Constantinopoli xv. Kalend. Nouemb. quā debitores publicos, si ad Ecclesias confugerint, illicè extrahi decernit: aut pro his ipsis, qui eos occultare probantur, Episcopos exigi.

FASTIVS quidam, cùm debito decem & septem solidorum ab oppignoratoribus vrgeretur vt redderet; quod ad præsens, vnde explicaret se non inueniebat, ne corporalem pateretur iniuriam, ad auxilium sancte Ecclesie conuolauit. Eum fecuti exactores cùm profici cogerentur, & ideo dilationem dare non possent; grauissimum Augustinum querelis onerauerunt, postulantes aut sibi Fastium tradi, aut prouideri vnde acciperent quod debebatur.

Collectam pro se in populo fieri Fastius nolebat. Quapropter Augustinus à Macedonia quodam mutuò sumxit, quantum Fastius debebat, decem & septem solidos. Quos & in cauflam eius continuò dedit: promittente illo quod ad certum diem cum eis reddendis occurreret: & consentiente, vt si non faceret, commendari se populi liberalitati pateretur.

Non fecit. Atque ideo Augustinus ne pollicitationi suæ decesset de repræsentandis totidem solidis Macedonia, quia iam dies ad quem promiserat se occursum, erat transactus: quoniam die Pentecostes non meminerat inde facere sermonem, absens nunc litteras ad plebem suam Hipponensem, & Ecclesiæ ministros scripsit, quibus petit vt pro supplendâ necessitate Christiani & Catholici fratribus, faciant quod Dominus imperat, sine tristitia & murmuratione, cum lœtitia

Ixitiâ & hilaritate. Nam & Presbyteris significasse ait, vt si quid minus fuerit post collationem plebis; compleant ex eo quod habet Ecclesia: dum tamen ipse populus, secundum quod placet, hilariter offerat. Quia siue de vestro, inquit, siue de Ecclesiâ detur, omnia Dei sunt: & deuotio vestra dulcior erit thesauris Ecclesiæ, sicut Apostolus dicit: Non quia quæro datum, sed requiro fructum. Epist. 215.

S. VI.

*Clericalium possessionum curam aliis relegat.
Eiusdem securitas in fide alterius.*

Curas porrò temporales non minùs spreuit, quām res ipsas. Hinc Possidius: Domūs, inquit Ecclesiæ curam omnemque substantiam, ad vices valentioribus Clericis delegabat, & credebat: numquam clauem, numquam annulum in manu habens: sed ab eisdem domūs præpositis cuncta & accepta & erogata notabantur. Quæ anno completo, eidem recitabantur: quō sciretur quantum acceptum, quantumque dispensatum fuisset, vel quidquid indispensatum, vel dispensandum remansisset: & in multis titulis, magis illius præpositi domūs fidem sequens, quām probatum manifestumque cognoscens.

Domum-verò, vel agrum seu villam numquam emere voluit. Verùm si fortè Ecclesiæ, à quoquam sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo Legati dimitteretur, non respuebat, sed suscipiebat.

Possid. c. 24.

Et dum Clericis fortè, vt assolet, de possessionibus ipsis inuidia fieret; alloquebatur plebem Dei: Malle se ex collationibus plebis Dei viuere; quām illarum possessionum curam vel gubernationem pati: & paratum se esse illis cedere, vt eo modo omnes Dei serui & ministri viuerent, quo in veteri Testamento leguntur Altari deseruientes de eodem participare. Sed numquam id laïci suscipere voluerunt. Possid. c. 23.

In iis quoque quæ Ecclesia habebat & possidebat; intentus amore, vel implicatus cupiditate non erat: sed maioribus, magisque spirituалиbus

libus suspensus & inhærens rebus, vix aliquando seipsum ad ista temporalia, ab æternorum cogitatione, relaxabat & deponebat, &c.

Nam fabricarum nouarum, numquam studium habuit, deuitans in eis implicationem animi sui, quem semper liberum habere volebat ab omni molestiâ temporali. Non tamen illa volentes & ædificantes prohibebat, nisi tantum immoderatos. *Poffid. c. 24.*

§. VII.

Erga pauperes beneficuſ.

Puperum semper memor erat, eisque inde erogabat, vnde & sibi suisque omnibus secum habitantibus erogabatur: hoc est vel ex redditibus possessionum Ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. *Poffid. c. 23.* Vox eius erat: Non est Episcopi seruare aurum, & reuocare à se mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi nos inopes interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod possimus dare omnibus, non habemus. *Serm. 49. de diuers. c. 4.*

Interea dum Ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denuntiabat, non se habere quod indigentibus erogaret. Nam & de vasis Dominicis propter captiuos, & quamplurimos indigentes frangi, & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriae Ambrosius, in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum & dixit & scripsit, hâc vtique sententiâ: Aurum Ecclesia habet, non ut seruet, sed ut eroget.

Sed & de neglecto à fidelibus gazophylacio & secretario, vnde Altari necessaria inferuntur, aliquando in Ecclesia loquens, admonebat: quod etiam beatissimum Ambrosum se præsente in Ecclesia tractasse, nobis aliquando retulerat. *Poffid. c. 24.*

Denique quod huic tú potissimum tempori, quo interitus Romani timebatur Imperij, admodum congruebat: Hipponenses suos, quos absens acceperat in eleemosynarum erogatione refixisse, Epistolâ scriptâ redarguit. Nuntiatum est, ait, mihi, quod morem vestrum de vestiendis pauperibus, fueritis obliti. Ad quam misericordiam cùm præsens

præsens essem vos exhortatus sum, & nunc exhortor, ne vos vincat & pigros faciat contritio huius mundi, cui talia videtis accidere, qualia Dominus & redemptor noster, qui mentiri non potest, ventura prædixit.

Non solum ergo non debetis minus facere opera misericordiae, sed etiam debetis amplius quam soletis. Sicut enim ad loca munitiora festinantiū migrant, qui ruinam domū vident contritis parietibus imminere: sic corda Christiana, quanto magis sentiunt mundi huius ruinam, crebescientibus tribulationibus, propinquare; tanto magis debent bona, quæ in terrâ recondere disponebant, in thesaurum cælestem impigrâ celeritate transferre: ut si aliquis humanus casus acciderit, gaudeat qui de loco ruinoso emigravit: si autem nihil tale fuerit subsecutum, non contristetur, qui quandoque moriturus immortali Domino, ad quem venturus est, bona propria commendauit, &c. Epist. 138.

C A P V T X I I .

COLLATIO CARTHAGINENSIS CVM DONATISTIS.

§. I.

Furor Donatistarum restibilis.

Anno
410.

Hoc tempore circiter cum Victorianus presbyter cladem calamitatemque per litteras nuntiasset, quibus passim & ubique Barbari per Europam, è Galliis in Hispanias translati, solitâ feritate desolantes omnia, grassabantur: petissetque prolixo aliquo opere ad suas litteras ab Augustino responderi; accepit in primis responsum, Talibus malis prolixos magis gemitus & fletus, quam prolixos libros deberi. Totus quippe mundus, inquit, tantis affligitur cladibus, ut penè nulla pars terrarum sit, vbi non talia, qualia scripsisti, committantur atque plangantur.

Verum-

Verumtamen, vt longius non exeat, breuiter strictimque enumeratis quæ per Barbaros Ægyptus, Italia, Galliæ & Hispaniæ passæ sunt; Ecce, inquit, in regione nostrâ Hippoñensi (quoniam eam Barbari non attigerunt) Clericorum Donatistarum & Circumcellionum latrocinia sic vastant Ecclesiæ, vt Barbarorum fortasse facta mitiora sint. Quis enim Barbarus excogitare potuit quod isti, vt in oculos Clericorum noltrorum calcem & acetum mitterent: quorum membra etiam cetera plagis horrendis vulneribusque fauciarunt?

Deprædantur etiam domos aliquas & incendunt: fructus aridos diripiunt, humidos fundunt: & talia ceteris comminando, multos etiam rebaptizari compellunt. Pridie quām ista ad te dictarem, ex uno loco per eiusmodi terrores, quadraginta & octo animæ miki rebaptizatae nuntiatæ sunt. Epist. 122.

§. II.

Romana urbis excidium per Alaricum.

ET hæc quidem, si calculum ponimus, eo anno gerebantur, quo Romam nono Kalend. Septembbris, vt proprius vero est, Gothi occuparunt, puta cccc. x. Varane V.C. Cos. de qua clade ænigmatis, Hieronymus Augustino scribebat: Capta Hierusalem tenetur à Nabuchodonozor, nec Ieremiæ vult audire cōsilia: quin potius Ægyptum desiderat vt moriatur in Taphnes, & ibi seruitute pereat sempiternâ. Epist. 26. Quo loco Hieronymus, per Ieremiam intelligit Innocentium Papam, qui tum Petri Cathedram sanctissimus insidebat.

Exstat etiam Augustini Tractatus, De Excidio urbis *Tomo IX.* vbi contra aduersitates plurium hodie Regnorum & Prouinciarum præsens remedium propinat, dum ad extrellum ait: Vnam tribulam sentit area, vt stipula concidatur, granum mundetur: vnum ignem patitur fornax aurificis, vt palea in cinerem perget, aurum fodiibus catreat. Sic & vnam tribulationem Roma pertulit, in quâ vel emendatus liberatus est pius, impius autem damnatus est: siue ab hac vita ratus sit, vbi magis pœnas iustissimas lueret; siue h̄c remanserit, vt

Y y

damna-

damnabilius blasphemaret; *Tract. de excid. vrb. cap. 8.*

Nam & infideles etiam, si quid recte saperent, deberent illa quæ ab hostibus aspera & dura perpetiuntur, illi diuinæ Prouidentiæ tribuere: quæ solet corruptos hominum mores bellis emendare atque conterere; itemque vitam mortalium iustum atque laudabilem talibus afflictionibus exercere: probatamque vel in meliora transferre, vel in his adhuc terris propter vsus alios detinere. *l.1. de Cini. Dei c. I.*

Quæ cum ita sunt, quicumque boni maliique pariter afficti sunt, non ideo ipsi distincti non sunt, quia distinctum non est quod utriusque percessi sunt: manet enim dissimilitudo passorum, etiam in similitudine passionum: & licet sub eodem tormento, non est idem virtus & vitium. Nam sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumatur; & sub eadem tribula stipulae comminuantur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem preli pondere exprimitur: ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vastat, exterminat. Vnde in eadem afflictione, mali Deum detestantur atque blasphemant: boni autem precantur & laudent. Tantum interest non qualia, sed qualis quisque patiatur. Nam pari motu exagitatum, & exhalat horribiliter cœnum, & suauiter fragrat vnguentum. *cod. l. cap. 8.*

Exstat alius Sermo insignis, cum allato in Africam clavis nuntio. Roma funditus euersa periisse diceretur, inter nouissimè editos à Sirmundo 33.

§. III.

Hanc ob rem leges in Africâ laxatae. Legatio Catholicorum ad Honorium.

Ceterum obsessâ adhuc Urbe, Priscus Attalus, quem Imperatorrem Barbari designari fecerant, totus in eo erat, vt Africam in primis subigeret, vnde omnis frumenti copia in Italiam aduentabat. Sed cum omnes Attali conatus, Heracliani Africæ Comitis robur & industria anteuertisset; idem ipse Heraclianus efficerat apud Honoriū, vt tantisper quoad rerum confusio duraret, leges aduersus Donatistas latæ siserent.

Quam-

Quamobrem furere illi iterum & siveire, sicut videre est Epist. 68. §.
Ecce interim: donec Attalo exauctiorato (in quo nimirum Imperatore factō, infectō, refectō ac defectō, vt Orosius loquitur, citiūs his omnibus actis penē quām dictis, Alaricus mīnum risit, & ludum spectauit Imperij) Episcopi Africani, quōd viderent postremum Honorij rescriptum Catholicorum rebus graue detrimentum inferre, habitā Carthaginē Synodo, decimo septimo Kalend. Iulij, Legationem ad Honorium rursus decreuerunt. Hāc non tantūm abolitum est editum, cuius iam meminimus; sed ratio inita, Legatis poscentibus, penitus extirpandi Donatistas, & remedio indicendā Collationis publicā per Imperialia iussa: quam toties rogati Donatistæ, semper obstinatē defugerant; auctore Primiano iactitantes, indignum esse vt in vnum conueniant filij Martyrum & progenies Traditorum. *Collat.*

3. cap. 4.

Profecti sunt ad Honorium Episcopi quatuor: Florentius, Possidius, Pr̄fidius, & Benenatus: aut vt alij volunt tres; Florentius, Possidius & Melanthius. Quibus, tametsi in mediis fluctuantis Imperij vndis eā tempestate versaretur, tam commodam nihilominus Imperator mentis auriumque operam pr̄sttit, atque si solū id agere videatur. Imitatus hac in parte Theodosium patrem, quem aiebat Ambroſius magis de Ecclesiā, quām animæ fuæ salute sollicitum fuisse.

Virorum igitur bonorum secutus consilium Honorius existimauit Altare contra Altare erigi continenter in Africā, maiorem Ecclesiæ deformitatem esse, quām tum erat in Vrbis euersione atque vastitate. Ut non fruſtrā videatur Deus tam piis Honorij consiliis fauisse: quando triduo tantūm versatus in Vrbe vietā Alaricus, non aliter porrō excessit, atque si fugam & exitium maturasset.

Et Romā quidem in Campaniam profectus cùm Nolam inuasisset, Paullinum Episcopum vinculis oneravit. de quo Augustinus: Paulinus, inquit, noster, Nolanus Episcopus, quando ipsam Nolam Barbari vastauerunt, cùm ab iis teneretur, sic in corde suo, vt ab eo postea cognouimus, precabatur: Domine, non excrucier propter aurum & argentum: vbi enim sint omnia mea, tu scis. *l. i. de Civit. Dei cap. 20.*

Inde per vniuersam Campaniam circumducens populabundum exercitum Alaricus, paullò pōst apud Cosentiam civitatem morbo correptus interiit. Sepultus autem est à suis in medio Basentij amnis alueo, quem captiuorum operā tantisper deriuauerant: ne quis

scilicet, amne posteā ad solitum alueum reducto, locum sepulturæ eius scire posset. Planè vt olim Decebalus Dacorum rex : qui à Traiano subactus manus sibi attulit , postquam antea thesauros omnes suos in Sargetiâ flumine , captiuorum etiam operâ auerso , sed frustrâ , abdi-
disset.

§. IV.

*Collationem Honorius indicit. Ab eâ reiecti
Maximianista.*

IGitur Honorius , pridie Idus Octobris anno captæ Vrbis , in annum sequentem , Collationem Carthaginē indixit inter Catholicos & Donatistas : cui Flauium Marcellinum V. C. Tribunum & Notarium , Cognitorem præfecit. *Possid. cap. 13.* Id per Augustinum (qui adhuc aliquid opinionis suæ præstinxæ , Hæreticos videlicet disputatione vincendos esse , &c. retinuerat) consentientibus tamen Episcopis & pariter satagentibus, cœptum & perfectum esse, disertè tradit Possidius , *ibidem.*

Cur autem sic agendi consilium suggesserit , secutusque sit Augustinus , satis ipse declarat his verbis : Illorum enim furor (Donatistarum) occupauerat Africam totam : nec prædicari à Catholicis veritatem contra suum patiebantur errorem: violentis aggressionibus, latrocinationibus , itinerum obsidionibus , rapinis , ignibus , cædibus multa vastantes, cuncta terrentes. Cum quibus apud Episcopos, quos communes non habebamus, nihil agere poteramus : quod vero ante centum fermè annos maiores nostri cum eis egerant , iam populorum memoria non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit, vt saltem gestis nostrâ Collatione confessus , eorum contunderemus inuerecundiam , & reprimeremus audaciam . *l.3. cont. Iul. cap. 1.* Cum quibus profectò conueniunt, quæ superiùs ad Victorianum ab Augustino scripta retulimus.

Verumtamen sicut diligentia summa procuratum est , vt Donatisti , tametsi inuiti , ad Collationem adducerentur; ita dum candé Maximianista peroptabant , à Catholicis repulsi sunt. Etenim de his , dum illis

illis Pelagianos comparat, Augustinus agens: Similes, inquit, estis potius Maximianistis: qui cupientes exiguitatem suam nomine saltem certaminis consolari; & ideo videri aliquid apud eos quibus contemtibiles erant, quia nobiscum inire sinerentur examen: interpellantes eos, & libellum dantes, prouocantesque contempsimus. Magis enim de certamine nominari desiderabant, quam formidabant in certamine superari. Nec sperabant victoriae gloriam; sed famam requirebant Collationis, quia multitudinis non habebant. *L. 3. tom. Iul. cap. 1.*

§. V.

Marcellinus Collationis Cognitor: eiusq; edictum.

Marcellinus itaque caussæ Cognitor & iudex, qui iam ante in Anno Africa agebat, viso Imperatoris rescripto, Actuarios in hoc 411. deputatos ad singulas Africæ Prouincias destinavit, vniuersis Episcopis Cæsaris voluntatem intimatus.

Edidit præterea aliud ipse Edictum, cuius tenore cunctos per Atrię, tam Catholicę, quam partis Donatianæ Episcopos commouit: vt intra tempus Lege præscriptum, id est intra quatuor menses (qui dies intra diem Kalendarum Iuniarum sine dubio concludetur, inquit) ad ciuitatem splendidam Carthaginem, Concilij faciendi gratiâ, conuenire non differant: Ne eam partem de merito propria fidei appareat iudicasse, quam defuisse constituerit. *Gest. 1. Co-*
gnit. cap. 5.

In eodem Edicto Marcellinus, Basilicas, sine iussione Imperatoris, reddidit Donatistis qui se venturos pollicerentur: vt hoc modo eos ad conferendum etiam beneficis inuitaret. Denique eis obtulit, vt quem vellent alium cum illo judicem constituerent: jurauitque per mysterium Trinitatis, per Incarnationis Dominicae Sacramentum, nihil se aliud iudicaturum, nisi quod allegationes partium & veri fidès inuenierit. *Ibid. & Coll. 1. cap. 5.* Datum est hoc Edictum, post Consulatum Varanis: Anno Christicccc. xi. Ætatis Augultini quinquagesimo septimo.

§. VI.

Conueniunt Donatistæ & Catholici Episcopi.

His ita habentibus, Donatistarum Episcopi sic à Primate suo per Tractatorias à Marcellino concessas euocati sunt, iussique prætermis omnibus properare Carthaginem; vt scirent se decepisse quod haberent optimum in causâ, quicumque venire noluissent. *l. post Collat. cap. 24.*

Congregantur igitur ex vniuersa Africa tot Episcopi Donatistæ: ingrediunturque Carthaginem cum tantâ speciosi agminis pompa, vt tam magnæ Ciuitatis oculos in se, intentionemque conuerterent. *cod. l. cap. 25.* Id contigit decimo quinto Kalendas Iunias, vt ipsimet in Notoria sua fassi sunt: *gest. Cognit. I. cap. 14.* vbi etiam affirmabant usque adeo se omnes venisse Carthaginem, vt (eis solis exceptis, quos vel in propriis sedibus, vel in itinere tenuit corporis ægritudo) nec grauissimos senes annolitas, nec labor prolixii itineris potuerit impediire, *ibid. & l. post Collat. cap. 24.*

Conuenerunt etiam Catholici, plures vtique Donatistis: tametsi ad euitandam ostentationem non simul omnes, sed seorsum, prout quisque poterat, urbem ingressi sint. *Coll. I. cap. 11.* Quam ab cauissim pauciores adesse rati Donatistæ; non priùs scierunt quod res erat, quam Catholicorum numerum constare, suum quem perhibuerant, errasse conspexerunt.

§. VII.

Collationis Locus & Leges.

Ambabus partibus Carthagine præsentibus, cùm declarassent coram Donatistæ, interrogante Marcellino, non decere eos Cognitorem eligere alterum, qui non petuerant primum: alio Edicto Marcel-

Marcellinus, quod & ipse Imperator Honorius decreuerat, statuit, monuitque vtriusque partis Episcopos, Non amplius quam septenos hinc & inde, qui communis omnium suffragio nominarentur, mutuae inter se disceptationis habituros esse colloquium: totidem præterea qui consilio, si opus esset, adhiberentur: & quaternos alios, qui gestis custodiendis & conscribendis præsens: in vniuersum triginta sex. Id fiebat eo fine, ut quiete & tranquillitate omnia, ac sine turbis & strepitu peragerentur, ob quod etiam omnem populi conuentum arcuerat: eaque lege, ut reliqui vtriusque partis Episcopi signatis ad se litteris promitterent, ratum habituros, quidquid à septenis fuisse actitatum.

Locum etiam futuræ Collationi Thermas Gargilianas destinauit: quod Franc. Balduinus ait, videri fuisse nobile aliquod Carthaginæ auditorium. *gesl. Cognit. 1. cap. 10. Epist. 152.* Exstat l. 2. Veterum Epigramm. qua Pithæus collegit, Epigramma de Thermis Gargilianis, à Thrasamundo Rege renouatis, vti primæ postrem exque versuum litteræ indicant, **THRASAMVNDVS VOTA SERENANS.**

Instante nunc igitur Collatione, aiebat pro concione Augustinus: Ad Collationis locum nullus vestrūm irruat, fratres mei. Profsus si fieri potest, etiam per illum locum transitum deuitate, ne forte aliquis contentionis & litis aditus inueniatur, vel occasio præbeatetur, & inueniant ipsam occasionem, qui querunt occasionem. Maximè quoniam qui parum Deum timent, aut admonitionem nostram paruipendunt, vel quia præsentia diligunt, debent saltem terrena potestatis seueritatem venerari. Edictum viri illustris publicè propositum legistis: quod quidem non propter vos propositum est, qui Deum timetis & commitionem Episcoporum vestrorum non contemnitis; sed ne quis ista non curet, ne quis ista contemnat. *serm. 36. inter nouiss.* Ita nimis Catholici Episcopi Cognitori obtemperabant, qui moneri plebes iusserat per singulas Ecclesias, ut à die disputationis ac loco omnis se multitudine contineret.

Ceterū cùm partis Donati Episcopi exigerent proponi sibi ab aduersariis, quâ de caussa fuissent congregati; Cognitor distulit: ut ex ordine prius omnia recitarentur, quæ ante diem Collationis acta fuerant. Et recitata est Notoria Donatistarum, in qua dixerunt, Non sibi placere, ut hi soli ex Episcopis conuenirent ad Collationis locum, quos ad ipsam caussam peragendam reliqui delegissent: sed petiuerunt se omnes potius qui venerant adesse debere, ut coruni numerus apparet

reret: dicentes, quod eos aduersarij paucos esse mentiti sint. *Coll. 1. cap. 4.* Verum absque confusione fieri istud haud poterat. Nam cum patientia disputandi, quæ soli amica silentio est, omnem cateruatim agminis strepitum perhorrescat; nihil interest vtrum eam congestio populorum, an Episcoporum turba præpediat: dixerat Marcellinus in Edicto suo. *gesl. Col. 1. cap. 10.*

Sed vti Donatistæ admirabiles erant pragmatici, magisque verselles & versuti calumniatores, quam vlli vñquam fuerint in suo foro caussidici: qui videbantur eodem taxat fine Carthaginem venisse, vt redirent: ita quoque erant gladiatores magis sanguinarij, quam vlli in castris educati milites, qui manu potius quam verbo pugnare voluissent. Et verò ni Marcellinus aliquis cum suâ apparitione adfuisset, periculum erat ne Collationem efficerent, qualis post mortem Augustini fuit Ephesina illa Synodus, quæ *λαζερὴ* appellata est. Certè non dubitassem Augustinum tractare, vt in ea Synodo Flauianum tractarunt Nestoriani.

Credo propter has caussas, Honorium voluisse vt Marcellinus cum armata apparitione adesset huic Collationi: alioquin sanè voluisset Augustinus tale præsidium abesse. Nam cum Donatistas prouocat alio tempore: Cessabit, inquit, à nostris partibus timor temporalium potestatum: cesset etiam à vestris partibus terror congregatorum Circumcellionum. *Epiſt. 203.* Prouocansque iam antea Crispinum Donatistam: Mapalienses, inquit, ambos nos audiant, ita vt scribantur quæ dicemus: & à nobis scripta, eis Punicè interpretentur; &, remoto timore Dominationis, eligant quod voluerint. *Epiſt. 173.*

§. VIII.

Catholicorum admiranda moderatio.

Recitatâ, vt diximus, Donatistarum Notoriâ, recitatæ sunt litteræ Catholicorum quas Cognitori rescriperant sicuti Edicto commonuerat: quibus insinuant consentire se ad omnia, quæ illo Edicto fuerant ordinata. In eisdem litteris etiam se obstrinxerunt & polliciti sunt, quod si in parte Donati veritas eis demonstraretur Ecclesiæ;

clesiæ; non se illic Episcopalem honorem quæsitos, sed consilium eorum secuturos pro salute Christianâ: si autem in sua communione potius veritas ostenderetur Ecclesiæ; honores Episcopales eis non se negaturos: & hoc à se fieri bono pacis, vt intelligerent hi quibus hoc præstaretur, quod in eis Catholicî non Christianam consecrationem, sed humanum detestarentur errorem. Quod si plebes, duos in una Ecclesia Episcopos ferre non possent; utrisque de medio recedentibus, singuli constituerentur Episcopi, ab eis Episcopis ordinandi qui in suis plebis singuli inuenientur. *Col. i. cap. 5.* Exstant hæ litteræ in Actis Collationis c. 10. & *I. de Gest. cum Emer.*

Porrò non modò obtulerunt Catholicî Donatistis conditionem, quam iam dixi; sed etiam liberaliter addiderunt alteram, quam Augustinus ibidem resert, vnaque memorabile aliquid contigisse, quando de ea proponenda Catholicî inter se deliberabant. Cum ante ipsam Collationem, inquit, inter nos aliqui fratres de hac re colloquemur, Qui pro pace Christi Episcopi debent esse, aut debent non esse; quod vobis fatendum est: circumspicientes omnes fratres coëpiscopos nostros, non facilè nobis occurrabant, qui hoc vellent suscipere, & de hac humilitate Domino sacrificare. Dicebamus, vt fieri solet, Ille potest, ille non potest: ille consentit hoc, ille non tolerat: loquentes magis pro suspicionibus nostris, qui corda illorum minimè videre poteramus.

Quando autem ventum est, vt hoc palam fieret in Concilio uniuersorum tam frequenti, penè trecentorum Episcoporum; sic placuit omnibus, sic exarserunt omnes, vt parati essent Episcopatum pro Christi unitate deponere, & non perdere, sed Deo tutius commendare. Duo ibi vix inuentisunt, quibus displiceret. Vnus annosus senex, qui hoc etiam dicere liberius ausus est: alter, voluntatem suam tacito vultu significauit. Sed posteaquam illum liberius hoc dicentem obruit omnium fraterna correptio; illo mutante sententiam, vultum etiam ille mutauit. *I. de gest. cum Emer.*

Ex quo patet, quam non Donatistarum res Catholicî concupuerint, quamque verè post Augustinus dixerit: Veniant ad Ecclesiam Christi veram, hoc est matrem Catholicam: sint in illâ Clerici, sive Episcopi utiliter, qui contra illam fuerunt hostiliter. *Epist. 50.* Tametsi hoc non fieret (quoniam reuera quod fatendum est, fieri non debet) nisi pacis ipsius compensatione sanaretur. *ead. Epist.* Vetus enim

Ecclesiæ disciplina fuit, vt qui ex Clero in hæresin, schisma, vel idolatriam lapsi essent; resipiscentes, ad pœnitentiam quidem admittentur; à Clericis tamen ordinatione & sacerdotali honore prohiberentur, etiam quem priùs habuissent. Cuius rei testis quoque Augustinus est, *l. de vn. bapt. c. 12.* Verumtamen, vt iam ex eo diximus, contrarium pacis nomine sanabatur.

Neque verò nouum hoc fuit exemplum. Nam Arrianis, qui iam aliquot annis Ecclesiæ gubernationem in Oriente occupauerant, & de ea possessione, si sanari nollent, decedere abs Theodosio iubebantur; non dissimilis conditio fuit oblata. Sed & eodem tempore Melatius Episcopus Antiochenus, pacis retinendæ causâ, Paullino (qui separatos alioquin habebat suos cœtus) obtulit, vt conciliatio fieret, societatem sui Episcopatus: eâ lege, vt altero mortuo, alter qui superstes esset, in solidum Episcopus maneret.

Denique testatur Augustinus, cùm Melchiades Romanus Episcopus ex sententiâ suorum Collegarum damnaret Donatum; Donatistis qui resipiscere vellent, ita pepercisse, vt sanitatis recuperandæ, inquit Augustinus, optionem liberam eis fecerit: paratus communicatorias litteras mittere etiam iis, quos à Maiorino ordinatos esse constaret: ita vt quibuscumque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset; eum confirmari vellet, qui fuisset ordinatus prior: alteri autem eorum plebs alia regenda prouideretur. De hac Melchiadis sententia loquens Augustinus, exclamat: Quàm innocens! quàm integræ! quàm prouida & pacifica! O virum optimum! ô filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis! *Epiſt. 162.* quod suo loco suprà retulimus.

§. IX.

Alia modestia Catholicorum indicia. Totius controuersia capita breuiter ab iisdem proposita.

Accepit is iam Donatistarum & Catholicorum litteris, Marcellinus, quidquid vtraque pars scripserat, in publicam populi notitiam transmisit, vt se facturum sponderat. *Alia Cogn. l. cap. 17.* eo fortasse

fortasse consilio, vt gnarus omnium populus, obstinatos in schismate Donatistas tātō faciliūs desereret, quō sciret manifestiūs, quām ex quas aduersariis, sibi iniquas, Catholicī, conditiones pacis obtulissent.

Adhæc consenserunt Catholicī per litteras, vt (quod Donatistæ petiuerant) vniuersi qui venerant præsentes essent, eo loco vbi erat futura Collatio; cūm tamen illic ex Catholicis Episcopis illi soli adessent, quos Edicto suo Cognitor definierat: vt si aliquis tumultus existaret (quod Catholicī valde metuebant) non illis imputaretur qui paucissimi adessent, sed cis potiūs qui multititudinem suam præsentem esse voluissent.

Iisdem litteris Catholicī puncta totius futuræ controuersiæ breuiter complexi sunt: putā, Ecclesiam Christi per vniuersum terrarum orbem esse diffusam, non compactam in vnum aliquem mundi angulum, aut gentem: Cæcilianum à traditionis criminē innocentem fuisse, aut saltem de eo minimē conuictum: Iussiones Imperatorias, quas pro se contra Donatistas Catholicī nonnumquam impetraverint, adeo non esse damnandas, vt ipsi quoque Donatistæ hostes suos Maximianistas publicis aliquando iudiciis sunt infectati. *Collation.*

1. capite 7.

Hinc enim s̄epenumérò solebant f. cere Catholicis inuidiam, quōd in materia religionis Imperatoriam auctoritatem implorarent: post Primianum repetentes; illi portant multorum Imperatorum Sacra, nos sola portamus Euangelia. *I. post Collat. cap. 31.* Sacrum quippè sicut & diuinum, eo tempore dicebatur, ait Franc. Balduinus, quidquid erat Principis. Hinc sacra Principum Epistolæ, Leges, Mandata, Rescripta. Et vice sacrā iudicare dicebatur, qui vice Principis iudicabat, sicut Marcellinus in hac Collatione. Itaque dici etiam poterat, *Sacer Cognitor: & sacrarum Cognitionum iudex*, vt eius temporis leges loquuntur.

§. X.

Donatista tergiuersari incipiunt.

CVm ergo quod antè Cognitor edixerat inquisisset, vtrūm sicut à Catholicis, ita etiam à parte Donati electi iam essent, qui sus-

ceptam causam peragerent; cœperunt Donatistæ non obscurè tergiuersari. Accusabant in primis Catholicos propter præteritas litteras, quod iam esset ab eis acta causa, antequam esset confligentium statuta persona. Instabant deinde, ut prius ageretur De tempore, De mandato, De personali, De causa: tunc ad negotij merita veniretur. Nam quod tempus attinebat, iam id esse præterlapsum: & cetera de genere hoc calumniosè & declinatoriè, quæ neque in foro iure agerentur: hoc unum nimirum agere incipientes, ut agant nihil. *Collat. 1. cap. 8.*

Respondit Cognitor, eiusmodi cauillos non Episcopalis, sed forensis potius obiectionis esse. Siquidem de tempore, licet esset suggerente Officio quartodecimo Kalendas Iunias completum; partem nihilominus utramque in Kalendas ipsas consensisse: imò et si pars quælibet adhuc usque non occurrit; duos alios menses superesse potuisse, quos Imperator adiunxerat trinis Edictis fuisse seruandos.

Cum viderent Donatistæ, hanc sibi declinationem esse peremptam, intulerunt: Nihil ergo secum agi publico iure debere, sed tantum diuinis Scripturis. Quia de causa cum quæsisset Cognitor, quid utriusque parti de hac re placeret? Responderunt Catholici, iam mandato suo, ubi electis disputatoribus agendi modus iniunctus est, istud declarari. ibi posse melius apparere, quod non forensibus tergiuersationibus, sed magis diuinis testimoniis ageretur: instantes, tametsi reclamantibus aduersariis, ut legeretur; quod denique factum est. *Collat. 1. cap. 8.*

9. & 10.

Sed hic rursus habebant Donatistæ quod arroderent: neque prius quieuerunt, quam coram adesse Catholicos omnes Episcopos, qui mandato subscriperant, impetrarunt: quia non existimabant Carthaginem tot Catholicos conuenisse, quot fuerant subscriptiones ostensæ. *Coll. 1. cap. 12.*

§. X I.

*Catholicorum & Donatistarum Episcoporum in
Collatione numerus. Inter Catholicos dis-
putat Augustinus.*

Recensitis eapropter & recognitis praesentibus Catholicis, qui subscripterant; Cognitor obtulit petens, Ut confidentes potius agerent, quam stantes. Donatistæ reculauerunt: gratias tamen agentes, quod talibus senibus obtulisset confessum, *ibid. cap. 13.* Iusto sane Dei iudicio: quod essent honore sibi oblato indigni. De quo paullò plorat plura.

Inde mandato Donatistarum prolato & recitato (quo iubebantur hi, quos elegerant, agere velut aduersus tradidores, & persecutores suos) recitata sunt nomina eorum: ut constaret non solùm petitibus Catholicis, vtrum apud Carthaginem praesentes subscriptissent; verum etiam ad ipsorum Donatistarum instantiam, ut appareret quanto numero venissent.

Fuit ergo omnium ex parte Donati numerus, ducenti septuaginta nouem, annumeratis etiam illis pro quibus absentibus alij subscripterant, computato & uno defuncto, de quo videnda est Epistola 152. Catholicorum vero apud Carthaginem praesentium, ducenti octoginta sex. Etenim in ipso loco Collationis, ex his Catholicis qui mandato subscripterant, & qui praesentes gestis mandauerant, hi soli defuerunt qui illic apud Carthaginem incommoda valetudine tenebantur. Ex his autem quorum nomina Donatistarum subscriptio continebat, non solùm illi deerant, quos apud Carthaginem agrotare responderant; sed etiam illi pro quibus absentibus, id est apud Carthaginem non constitutis, alij subscripterant.

Quoniam itaque se Donatistæ de numerositate iactabant: excepto eo quod Catholicos plures venisse Carthaginem constituit; dictum est à Catholicis, alios Episcopos centum viginti non venisse Carthaginem, quod quidam eorum senectute, quidam infirmitate, quidam di-

uersis necessitatibus essent impediti. Quod cùm audissent Donatistæ responderunt, etiam suos multò plures non venisse; & multas apud se esse cathedras viduatas Episcopis: cùm tamen in Notoriâ suā quam Cognitori dederant, apertissimè dixissent, vsque ad eō se omnes venisse Carthaginem, vt nec grauissimos senes ætas, nec labor potuerit deterrere: eosque solos non venisse, quos aduersa valetudo in suis sedibus, vel in itinere tenuisset, &c. Sanè propter cathedras, quas Episcopis vacuas apud se esse dixerunt; responsum est etiam à Catholicis, sexaginta esse, quibus successores Episcopi nondum fuerant ordinati.

Collat. I. cap. 14.

Quod si libet inquirere, quo tandem euaserit numerus eorum, quem habuerint à sedecim circiter annis in Concilio Bagaiensi: (in quo præter Maximianistas, qui propè centum antea Cebarussi conuenerant, numerati sunt trecenti nonaginta quatuor Episcopi Donatistæ) deprehendere licebit quantum iam inde, auctore præsertim Augustino, Ecclesia Catholicæ vñitas profecerit.

Quod demum spectat ad eos, qui vtrimeque pro disputatione sunt electi: à parte Catholicorum nominantur in Actis Collationis à Papir. Massono editis: Aurelius Carthaginensis, Alipius Tagastensis, Augustinus Hippomensis, Vincentius Colusitanus, Fortunatus Constantiniensis (cuius, sub nomine Cirtensis, meminit Augustinus *I. de yn. bapt. c. 16. & I. 2. cont. Petil. cap. 99.*) Fortunatus Siccenensis, & Possidius Calamensis, Episcopi.

A parte vero Donatistarum: Primianus Carthaginensis, Petilianus Constantiniensis, Emeritus Cæsariensis, Protasius N. Montanus Zamensis, Gaudentius Thamugadensis, & Adeodatus N. Episcopi. Ita tamē, vt sicut hinc veluti Princeps fuit Petilianus; ita Augustinus illico: vt & antea hi scriptis aduersariis conflictati inter se fuerant, & erat in suo quisque ordine præstantissimus. Ceteris loco digressis, & remanentibus solummodò necessariis, in perendinum diem Collatio dilata est, vtrorumque consensu: quoniam præsens tum dies videbatur emensus, *Collat. I. cap. 15.*

§. XII.

*Acta secunda diei: & Donatistarum in se-
dendo scrupulus.*

REUERSIS tertio Nonas Junij, & ingressis Collationis locum, puta Secretarium Thermarum Gargilianarum; obtulit confessum iterum Cognitor: deprecans ut fieret. Et mox Catholici confederuntur Donatistæ autem recusauerunt. In qua recusatione inter cetera id quoque dixerunt, quod scriptum sibi esset cum talibus non sedere. Ad quod Catholici, ne moræ fierent, tunc non responderunt: sed opportuniore loco, in tertij diei collatione. *Coll. 2. cap. 1.*

Nam cum regessissent illud psalmi 25. Non sedi in Concilio impiorum; corporaliter eum locum interpretantes: à Catholicis responsum est; Non ergo cum eis vel intrare in locum Concilij debuisse, quandoquidem in eodem psalmo sequatur: *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* *Coll. 3. cap. 9. & l. post Coll. c. 5.*

Quamobrem Donatistas, nimirum profectò morosos, super hoc facto taxans Augustinus, inquit: Medicus bonus, ægros non solum praesentes sanabat, sed & futuros etiam præuidebat. Futuri erant homines qui dicerent: Ego peccata dimitto, ego iustifico, ego sanctifico, ego sano quemcumque baptizo. Ex isto numero & isti sunt, qui dicunt, Noli me tangere. Vsque adeo ex ipso numero sunt, ut nuper in Collatione nostra, quod etiam in gestis ipsi loqui poterimus, cum eis à Cognitore esset confessus oblatus ut federent nobiscum; respondendum putarent: Scriptum est nobis cum talibus non sedere. Scilicet ne per contactum subfelliiorum, ad eos velut nostra contagio perueniret. Vide si non est: *Noli me tangere, quia mundus sum.*

Alio autem die, vbi opportunius erat, commemorauimus eos huius miserrimæ vanitatis, cum ageretur de Ecclesia, quia mali in eam non contaminant bonos: respondimus eis, quia ideo nobiscum sedere noluerunt, & dixerunt, se Scripturæ Dei fuisse commonitos, quia videlicet scriptum est: *Non sedi in Concilio vanitatis.* diximus, si ideo nobiscum

biscum sedere noluistis, quia scriptum est, Non sedi in Concilio vanitatis; quare nobiscum ingressi estis, cum consequenter scriptum sit: Et cum iniqua gerentibus non introibo. &c. homil. 23. cap. 8.

Et quamquam hac Donatistarum hypocrisi stimulatus, ed ciuitatis se demiserit Cognitor, vt diceret, Stando se cogniturum; Coll. 2. c. 1. adeoque obstinatio eorum non Catholicos solùm, sed ipsum etiam iudicem, considerare stantibus Episcopis detestantem, stando fatigant: mirum tamen est, tam fuisse ineptè morosos, vt stare quam sedere maluerint: cum illud reorum, hoc iudicium sit. Nam cum reus sedere iubebatur, absolutus esse intelligebatur: neque aliâ absoluendi formulâ usi erant eorum maiores in primo illo suo Cirtensi Conclio, quod superiori Libro exhibuimus.

Fuit profectò incredibilis quidam fastus horum hypocitarum. Nam sicuti, Optato referente, indignè olim tulerant, quod Fratres à Catholicis appellarentur; ita quoque vocari in Collatione renuerunt. Vbi ostendisti, inquit Augustinus, nos esse quibus Dominus præcepit Efa. 66. per Prophetam: Dicite, Fratres nostri estis, iis, qui vos oderunt, & qui vos detestantur: vos verò in numero eorum esse, qui istos, quibus hoc Dominus dicit, oderunt & detestantur. l. 2. cons. Gaud. cap. 11.

Cum autem Catholicci existimarent, ipsam controuersiæ arcem nunc petendam; in varias & multiplices tergiuersationes Donatistæ abierant. Ac primùm petierunt, vt fibi ederetur Mandatum Catholicorum: quo considerato, possent in diem constitutum instructi adesse: ed quod Exemptores cum conscriptione Gestorum occurrere non valerent.

Et quamquam Catholici, de subscribendis prosecutionibus suis, iam annuisserint; Donatistæ se multùm moueri dixerunt, quod hoc coasuetudo non haberet. Denique cauantes multa, iterumque reuidentes aliquid de tempore præterlapso, vnde iam fuerat primo die transitum; cum in eo hæcerent, vt progredi nollent nisi editis sibi gestis; sex dierum dilationem impetrarunt. Collat. 2. c. 2. & 3.

§. XIII.

*Donatistarum mora atque effugia,
Die tertio.*

Sexto Idus Iunias, tertio Die Collationis, ingressis, ac fatentibus partibus tradita sibi Gesta; iussit Cognitor principale negotium iam proponi.

Id erat, vt crimina, quæ solebant Donatistæ obiicere in Ecclesiam totq orbe diffusam, si possent, probarent. *Coll. 3. c. 1. & 2.* Etenim duo omnino erant inter Catholicos & Donatistas questionis controversæ capita: primum Iuris, alterum Facti. De illo quærebatur, Vbi esset Ecclesia, an apud Donatistas, an apud Catholicos? Et quidem tanto difficilior diiudicatio fuit, quod utrobique serè eadem sonaret doctrina, & forma similis conspiceretur: *Optat. l. 5.* adeoque opus esset aliis indiciis, quam Doctrinæ & Sacramentorum. De hoc: Vtrum à Traditoribus Cæcilianus fuisset ordinatus: atque ipse metus Traditor?

Hæ enim fuerant ab initio causæ suscitati Schismatis. Primo, quod Cæcilianus Traditor fuisset, tum, quod cibum Martyribus in carcere exhiberi vetuisset. *Collat. 3. cap. 14.* Deinde, quod à Traditore Felice Aptungitano ordinatus esset. *Ibid. & Ps. cont. Donatist. l. 11. D.* Præterea, non exspectauerit, vt Princeps à Principe ordinaretur. *Coll. 3. c. 16.* Quinto, quod ab eis vocatus in Concilio comparere contemserit. *Coll. 3. c. 14. & 16.* Denique, obiecta sibi in eo Concilio crimina tacendo confessus sit. *l. post Coll. c. 23.*

Quare ob eiusmodi figmenta, totius orbis Ecclesiæ quæ Cæciliiano communicabant, commercio scelerum & societate criminum inquinatas aiebant, omnesque de populo Dei periisse, se suisque tantummodo exceptis. Atque hinc erat, quod *Traditorum progeniem* Catholicos appellarent, negarentque penes eos Ecclesiam esse, vt paullò post latius dicemus.

Cumque iam tum iuberentur ea crimina, quæ passim Catholicis obiiciebant, probare; moras exemplò iniicere cœperunt: neque causam agere, sed eam vagando circumcurrere. Contendebant, ut prius

quæreretur, Qui essent, qui agerent? & flagitabant ut exprimerentur, qui petissent ab Imperatore istam fieri Collationem. Volebant enim ut constaret, Catholicos esse petidores: ut ex forensi scilicet iure possent discutere personas petitorum: cùm mandato tamen suo Catholici declarassent, non se petidores esse, sed defensores, aduersus ea crimina quæ Donatistæ Ecclesiæ obiiciebant: imò ipsimet petiuissent, ne caussa hæc forensibus technis, sed solis diuinis Scripturis ageretur.

Post multam altercationem cùm recitato tandem Imperiali præcepto id vnicum patrèt, Catholicos petiuisse Collationem, eamque esse concessam; cœperunt postulare preces, quibus esset Collatio petita. Hic cùm eis ipse Cognitor respondisset, In pragmatico Rescripto preces inseri non solere; mandatum saltem Legatorum, eorumque nomina sibi edi volebant: non alio vtique fine, quām ut moras neterent & tempus teterent. *Collat. 3. c. 2.*

Inter hæc fatentibus Catholicis, Collationem se petiuisse; responderunt è contrà Donatistæ, se esse Catholicos. Sed Marcellinus interlocutus est, Catholicos eos appellandos, quos appellauit Imperator: Donatistarum nimis am aduersarios. *Coll. 3. c. 3.*

Atque hæc de personis, tum Petitorum tum Legatorum, tum de mandato eorumdem, &c. tergiuersationes, sèpissimè recreduerunt: donec sic est à Catholicis responsum, ut confiteri iam cogerentur Donatistæ, quod sensim inducerentur in caussam: siue ad caussam internam, ut alibi exponitur, deducerentur: quod fieri sanè nolebant. *Collat. 3. c. 3. 4. & 5. & l. post Collat. c. 25.* Etenim mirabiliter factum est, ut, cùm propter ea quærerent Petitoris personam, ne perueniretur ad caussam; ipsa inquisitio petitoris, subito in medium mitteret caussam. *Collat. 3. cap. 3.*

§. XIV.

Ingressus ad caussam.

Quale lettæ relatione Anulini Proconsulis ad Imperatorem Constantinum, quæ Petidores olim Donatistas fuisse constabat; rogarunt vnde foret accepta? Et respondentibus Catholicis, si dubitarent,

tarent, in Archiuo Proconsulis esse quærendum; fuitiles aliquot argutiolas obiecerunt: ac tandem etiam nescio quâ de causa quæsierunt, Quis ordinasset Augustinum? nisi quod primum sit suspicari, veteres columnias (de quibus suprà) in promtu habuisse: sed quoniam erat telum imbelli sine iectu proiectum, cùm intrepidè respondisset Augustinus, à Megalio se ordinatum, qui tunc fuerit Primas Episcoporum in Numidiâ Ecclesiæ Catholicae; intentionem suam in alia detorserunt. *Coll. 3. c. 7.*

Iusserunt Litteras legi, quibus respondebant mandato Catholicorum, sibi primâ & secundâ Collatione exhibito: ac conabantur probare, penes se esse Catholicam: quandoquidem ut aiebant, Catholicæ constare non possit commixtione malorum hominum: nihil in primis respondentibus ad testimonia ex Lege & Prophetis, & Psalmis, Apostolicis atque Euangelicis litteris deprompta; quibus ostendebatur Ecclesia Catholicæ per totum mundum ab Hierusalem, atque etiam in Africam diffusa.

Nam quemadmodum contendebant Catholicæ, Ecclesiam esse debere *Catholicam*; ita Donatistæ obiiciebant debere esse *Sanctam*: adeò ut cùm illi vrgenter vaticinia Prophetarum, quæ Catholicam promittunt, & Euangelica atque Apostolica scripta, quæ afferunt; Donatistæ opponerent vaticinia, quæ Ecclesiam sanctam describunt, ut videri potest quamplurimis apud Augustinum locis, præter quâm in *Actis*.

§. XV.

Donatistarum Capitalis error.

IGitur inter eos quibus pertinaciter adhærebant errores, hic erat caput quodammodo ceterorum: Ecclesiam solis constare bonis, malos omnes extra eam esse. Contra tot Christi, ut cetera taceamus, parabolas, quibus futuram in Ecclesia bonorum malorumque ad seculi usque finem permixtionem, euidenter significauit. Sed quibus eludendis, hâc dogma suum correctione temperabant; ut occultos tantum in Ecclesia malos, eosque solos reperiri posse faterentur. *l. 2.*
cont. Gaud. c. 4.

Aaa 2

Quasi

Quasi nimis in areâ Dominicâ non sit manifesta palea , atque ita conspicua , vt vel sola ferè appareat ; triticum ita tegens & opprimens , vt videri vix possit.

Addebat alterum quod suprà indicauiimus : Externâ societate & communi Sacramentorum vñtu , veluti contagione quâdam , pollui à malis bonos & contaminari : ideoque corporalem etiam à malis secessionem esse faciendam : neque vñlum cum eis habendum commercium , communionem , colloquium . Hinc Scripturas , quæ de spirituali malorum societate vel fugâ , & animorum coniunctione aut separatione agunt , detorquebant ad corporalem . Coll. 3. c. 9. l. 2. cont. Gaud. c. 5.

Quasi non olim Prophetæ & Apostoli , & sancti quique viri atque Ecclesiæ Pastores (interquæ illos Cyprianus Epistolâ de Lapsis) de reculi huius moribus grauissimè questi sint , vehementer in eos declamantes : qui tamen Salomonis aut Christi Templum , & Sacramentorum illuc vñsum habuere communem , Epist. 163. nullâ plebis separatione diuisioneque factâ , donec conseruaretur sanæ fidei integritas .

Sed stolidum prorsus erat , quod ipsa Tempa , Altaria , totamque Ecclesiæ supellectilem , eodem veluti contagio infici contaminari-que dicerent . Hinc Tempa Catholicorum cremarent : Altaria suffoderent : sacros Codices in ignem mitterent : aut , dum maiore compendio agere humaniùs vellent , aras raderent , easque cum pavimento & parietibus Basilicarum , aquâ salsâ non sine exorcismis abluerent : existimantes hoc pacto omnem se immunditiam sor- desque lustrare .

Horum testis est Optatus l. 2. & 6. quos merito irridens , lauare etiam publicas plateas iubebat , quippe Catholicorum pedibus calcatas , maculatasque : quin & templi testudinem , imò verò & cælum ipsum & astra , si solus utique contactus atque aspergitus profanare & contaminare res possit .

§. XVI.

*Alij eorumdem errores aperiuntur,
ac refutantur.*

ET quoniam non incommodo loco Donatistarum errores, vbi omnes propè delibati sunt, attigimus: quandoquidem eos cognoscere plurimum Historiæ interfit, ceteros prosequemur.

Talibus ædificijs sui iactis veluti fundamentis, superstruebant deinde ea, quibus ab initio hæc omnia destinabantur: Ecclesiæ transmarinas Italij, Gallij, Hispaniæ, ceterasque deinde quotquot erant in eâdem causâ sive scienter, sive inscienter coniuncte, Cæciliani & Collegarum eius criminibus (quia illius potius quam suam communionem præferendam putarent) veluti quodam contagio pollutas infectasque esse: imo eidem Traditionis criminis redditis dicebant obnoxias, atque idcirco à fide & Christo defecisse: &, quod est consectarium, vitandam esse omnibus eorum communionem.

Erant perinde hæc ipsorum, è talibus principiis educta Paradoxa: In reliquo terrarum orbe toto, Ecclesiæ defecisse: Transmarinam Ecclesiæ lupanar & meretricem effectam: Ecclesiæ Christi in solâ remansisse Africâ: Solam Donati partem & communionem, veram esse Christi Ecclesiæ: Sè solos sanctos & impollutos, & Martyrum esse filios; ceteros omnes pollutos, impios & tradidores effectos: nihil proprieæ commune sibi cum eis habendum.

Et licet hæc essent contra tot manifestas atque evidentes Scripturas, quæ Catholicam fore Ecclesiæ, perque totum diffundendam orbem, liquidò promittebant; attamen præter alia respondero consueverant, eam iam pridem promissionem impletam: *l. de Agon. Christi. c. 29. l. de vnit. Eccl. c. 13.* sed hominum peruersitate effectum, vt amplissimum aliquando Christi regnum, in arctum nunc & angustum, adeoque paucitatem sit redactum: quæ tamen paucitas, non mindus sit in Scripturis prædicta & commendata, atque vniuersalis ipsa, vt sic dicam, amplitudo. Quamobrem solebant paucitatem interdum suam miro præconio iactare. *l. de vnit. Eccl. c. 7. l. 3 cont. Cresc. c. 66.* Qua in re Pelagianis præiuerunt, quibus idem postea placuit. *l. 2. cont. Iul. c. 10. & l. 5. c. 1.*

Iam verò Catholicum nomen, quâ veluti perpetuâ notâ designari vera Ecclesia solet, non à gentium, locorum, & temporum vniuersitate, sed à Doctrinæ & Sacramentorum plenitudine atque integritate, præceptorumque Dei omnium obseruatione, inditum esse dicebant. Epist. 48. Col. 3. c. 3: Hanc autem rationem bellè sibi suisq[ue] conuenire. Ut nihil iam de Gaudentio dicam Episcopo Thamugadensi, qui cùm premeretur à Catholicis, aliam esse huius vocis significationem adstruentibus; tandem eò recidit, vt indignabundus exclamaret: Catholicam Ecclesiam, humanum esse figmentuin. l. 1. cont. Gaudent. cap. 23.

Porrò fatuum erat, quod vitandæ communionis prætextu (si non potius imperitiæ suæ, malæque causæ conscientiâ) omnem semper cum Catholicis congressum, disputationem, imd litterarum pro cliquandâ veritate commercium, detrectarint: (vt testatur Optat. l. 1. August. l. 1. cont. Parm. c. 8. super quâ proteruiâ, falsè admodum Petilianum punigit Augustinus. l. 1. cont. Petil. c. 19.) vel cum Primiano iactitantes, Indignum esse, vt in vnum conueniant filii Martyrum & progenies Traditorum: aut furiosum illud intonantes: Disputare nolumus & rebaptizare volumus: Epist. 169. Cùm tamen Paullus non cum Iudæistantum; sed Gentilibus etiam, Stoïcis & Epicureis contulerit: imd & Christus Diabolo de Scripturis respondere non sit dediguatus, vt superius ex Augustino verbottenus retulimus, ipsique Clerici Hippoñenses iterarunt, Epist. 68.

Ceterū quām stulta fuerit & impia, hæc de communionis contagione sententia, vel hinc potest intelligi; quod stante eâ, iam inde à Cypriani, imd Apostolorum temporibus, necesse fuerit Ecclesiam periisse: quandoquidem eos cum probè sibi cognitis malis in easdem conuenisse Basilicas, eisdemque communicasse Sacramentis, constet: quin & Christum ipsum, qui Iudam in ipsâ maximi sui Sacramenti institutione admittere, ciuisque non dubitauit facere participem. Psal. cont. Donat. litt. V. l. de Vnit. Eccl. c. 14. Coll. 3. c. 8. Epist. 48.

Quorum si scelere alienisque peccatis, quibus minimè consentiebant, contaminati sunt boni; iam tum ergo, Donatistarum sententia, adeoque in ipso suo exordio Ecclesia periret: atque ita, iuxta erroris eorum proprijs sequelam, Ecclesiam habere neque ipsi poterant: quandoquidem vnde oriententur, nulla esset; nisi dixerint, ex seipisis genitos se esse atque cœpisse, aut se primos Ecclesiam ædificasse: quod non opinor

opinor fuisse ausuros. l.3. de Bapt. c.2. l.de vn. Bapt. c.14. l.2. cont. Cresc. c. 36. l. post. Collat. c.29. l. 2. cont. Gaud. c.8. Epist. 48.

§. XVII.

Donatistarum Capitalis error secundus.

Alterum errorum caput, circa Sacra menta versabatur: quod sicuti à superiori pendebat, ita pulchrè subseruiebat toti Donatistarum fabulæ.

Dicebant ergo: *Sacramentorum veritatem, extra Ecclesiam non reperiiri: Solos esse bonos, à quibus verò valideq; conferri possint: A malis ea pollui, vitiani, atque profanari; ideoq; non modo hereticorum & schismaticorum, sed nec reliquorum quidem malorum, & criminosorum Sacerdotum, verum esse qui ab eis administretur, aut consecretur, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam, Ordinationem.*

Hinc porro educebant, quotusquisque vllum ab eiusmodi ministris Sacramentum accepisset; quia vanum id atque irritum esset, denud ab Ecclesia baptizandum, confirmandum, ordinandum, consecrandumque esse: imò verò non ius tantùm ac potestatem dandi Sacramenti; sed ipsum quoque, ritè licet priùs acceptum, perire per peccata atque desperdi.

Quare & in Cæciliani communione, cunctisque transmarinis Ecclesiis, inanes tantummodo existere Sacramentorum umbras: eorum veritatem in solà reperiiri parte Donati. Hinc si quis reliktà Traditionum, quos vocabant Ecclesia, sociari eis desideraret; absque ipsorum Baptismate recipiendum nonesse: cuius tamen contrarium in Cæcilia no & Prætextato (quondam Maximianistis) omnibusque ab eis baptizatis, ipsimet fecerant, suoq; se mucrone iugularant.

Ob eandem causam, frates à Catholicis, tamquam nondum baptizatis, vocari minimè sustinebant, Ethnicos eos & paganos appellantes. Quos deceptos, facere suos poterant; denud baptizabant: pœnitentiam eis imponebant: infideles se hactenus, & nequaquam Christianos suisse, sateri compellebant. l.2. cont. Cresc. c.5. l.2. de bapt. c.7.

Adhac Sacerdotibus, qui ad ipsos defecissent, post repetitum Baptismum

ptismum capita radebant : & , quasi abolitâ priori ordinatione, nullam fuisse indicantes, suam deinde conferebant. Sacris Virginibus , quæ ad ipsos transiissent, rebaptizatis, velum detrahebant, capita nudabant: nudatis, cineres inspergebant, capillos soluebant , aquâ salsâ perfundebant, nouam extorquebant professionem, nouoq[ue] imposito velo, mirabili præstigiarum choragio , ab initio consecrabant. Nullum denique Sacramentum in uiolatum relinquebant: simili sacrilegio Baptisteria Catholicorum profanantes, Chrisma effundentes, sacrosanctam Eucharistiam (dictu horrendum) canibus objicientes.

Procul sanè à beati Cypriani, quem auctorem isti suum laudare solebant, modestiâ recedentes: qui de legitimis Sacramentorum ministris diuersum à se sentientes damnare, & à suâ communione submovere non est ausus : neque quibuscumque illorum peccatis, sed solâ hæresi aut schismate vitiari, atque irrita fieri Sacraenta censuit: legitimè verò acceptum semel Baptismum , nullo pacto docuit iterandum. *Cyprian. Epist. ad Iubai. August. L. 3. de Bapt. c. 10.*

§. XVIII.

Refellitur hic eorum error.

ET quamvis anteâ subinde , ipsius Augustini verbis officias eiusmodi nebulasque discussimus; opera pretium nihilominus fuerit, breuiter hoc loco in gratiam Lectoris recensere.

Atque in primis , si à ministri sanctitate , Baptismi ceterorumque Sacramentorum veritas & sanctitas pendet ; spes nobis non tam in Christo, quâm in homine collocanda erit: quod profectò maledictioni Prophetarum obnoxium est. Si deinde per ministrorum iustitiam, Sacramentorum in nos sanctificatio , & iustificationis transit effectus; tantò meliorem deterioremque necesse est esse , quantò qui administravit, magis minusùe sanctus fuerit.

At verò tota nobis hoc pacto incerta redditur salus , quando de ministri sanctimoniam constare certò numquam potest: si ergo non raro videamus, ut qui vir bonus existimatur , improbus malusque sit. Imò verò tories necesse erit Baptisma repeti , quoties alicuius baptizantis crimen occultum detegi contigerit.

Et

Et quidem hinc expedire se visi sunt Donatistæ, si dicerent, Bonam vnicuique famam sufficere: *l. 3. cont. Petil. c. 30. & l. 2. cont. Cresc. c. 17. 18. & seqq.* sed amplius se intricarunt. An enim fama mendax & falsa Baptismum dantis, abluere conscientiam potest accipientis? Quis hoc nisi dementissimus dixerit? Restat ergo ut aut certus sit ibi Baptismus; aut non ei obstant ministrantium peccata. Vide *libr. 4. cont. Cresc. con. cap. 12.*

Nisi forte eod refugiendum putent, vt quoties ignoratur occulta Baptizatiū prauitas, secretiū tum vel Angelus, vel Deus ipse Baptizet. Quod si ita est; satiū erit ab occulte malo baptizari, quām verē & apertè bono: quandoquidem hic homo; ibi Angelus, aut Deus ipse sit baptizatus: Sacramento vtique, iuxta erroris Donatistici consequentiam, tanto meliore, quanto sanctior homine Angelus bonus, aut Deus est. Et cū sibi occulta suorum peccata praējudicare omnino nollent; neque iis vel se, vel Sacraenta sua contaminari aut viari; totum nihilominus terrarum orbem, ignotis, imò confictis Cæciliani criminibus, reum esse contendebant: pollui item & extingui apud omnes Sacraenta: nolentes equidem suffragari ceteris, quod sibi sufficere mordicūs volebant.

Atque hoc satis est ad refellendum proprium Donatistarum errorē. Generaliter enim, & contra Cypriani sententiam, vnum ac breue, sed iniuctū argumentum est: quod Sacraenta ex Christi valeant instituto, non ex conferentium dignitate ac merito. In quibus perficiendis, manus quidem illi ac linguæ ministerium; sed nudum solumque exhibent: Deus verē est, qui per Christi meritum spiritalem interiū secretiusque operetur effectum. Sic Sacraenta per se sancta sunt, vim sanctificandi à Christo sortita: cui obstat non potest vlla ministrantium conditio aut qualitas. Nam sicuti in Baptismo, de Christo verissimè dicitur: *Hic est qui baptizat.* per quamcumque tandem ministrum, siue bonum, siue malum, siue hereticum siue schismaticum, modò formâ legitimâque intentione vtatur; ita & in ceteris Sacraentis: vt nec melius sit neque efficacius, quod per meliorem; nec deterius, quod ab improbo magis ministro collatum est. *libr. 3. cont. Cresc. con. cap. 6.*

§. XIX.

Tertius Donatistarum error Capitalis proponitur & destruitur.

TERTIUM errorum caput erat, Persecutio. Dicebant in primis, Neminem inuitum cogendum ad eam religionem esse, quam non probet. Hæreticorum nimirum commune dogma: sed ut impium, ita errori obnoxium.

An enim quod verum rectumque est, nemo umquam impugnat? An non magnoperè pertinet ad salutem, ut sit sana omnium de religione sententia? Omnidò, aiebant: dummodò neque ficta neque simulata sit; non tam volentibus persuadeatur, quam imponatur nolentibus, & ab inuitis siue metu, siue terrore extorqueatur. Recte. Neque enim aliud legibus agitur, quam ut ex nolente voluntarius quisque fiat: non, ut inuitus manens veritatem confiteatur, aliud pectore clausum, aliud ore promtum gerens; sed ut inetu supplicioque admonitus, deposita prauitate quod rectum est sapiat, atque ex malo verè bonus reddatur. *l. 2. cont. Petil. c. 84.*

Quod cum fieri vnicuique saluberrimum sit atque iustissimum; quidni & reluctantibus, malo quidem aliquo, sed maiore tamen eorumdem bono, liceat adigere? Phrenetico quippe, ut sanetur, manus alligamus etiam repugnanti: & lethargico non absque molestiâ excutimus letiferum somnum. Nam quæ peior mors animæ, quam libertas erroris? *Eps. 167.* Nam de creptâ liberi arbitrij potestate; communis est furibus, latronibus, & malesanis omnibus querimonia.

Imperitiùs adhuc erat, quod ex dicto nunc principio colligebant: verissimam eam Christi Ecclesiam esse, eiusque peculiares filios; persecutionem quæ pateretur, non quæ faceret. *l. post Collat. c. 25.*

Quasi nimirum laudabiliter inferri, & perfserri nequiter, persecutio non possit. An enim luxuriosum filium non recte pater ad frugem vitamque meliorem, minis & verberibus compellit? Qui si iustam persequentis iram plagasque ferre malit, quam pessimè deamat as voluptates relinquere; an ideo Ecclesiæ hic filius erit, pater non erit?

Quod,

Quod , si in flagitiis criminibusque absurdum est; cur non in hæresi ac schismate , peccatis multo grauioribus?

Beatos quidem pronuntiat Christus, qui persecutionem patiuntur; sed propter iustitiam. Referr præterea plurimum, vbi persecutionem quisque patiatur. Nam si hæreticus aut schismaticus aliquis , pro Catholico dogmate fortasse, aut iustitiâ, quam tenere sibi videatur, mortem etiam extra Ecclesiam appetat ; non idcirco bonus exemplò Ecclesiæ filius , aut Christi Martyr futurus est, quemadmodum docere illos Cyprianus poterat. *l.1.Epist.1 l.2.Epist.8.l.4.Epist.2.* Non ergo nuda & simplex persecutio , certa esse potest Ecclesiæ nota : quando & laudabiliter inferri à bonis, & nequiter ab obstinatis perferri possit. Imò verò neque illaudabiliter, licet infructuosè tolerari queat, etiam ab iis, qui sunt à Catholica Ecclesia alieni. videri potest *Epist.204.*

Sed hæc crassè forsitan, atque imperitè dicta, deplorabantur in eis. istud erat immaniter nefarium, quodd excusandi furoris sui causâ non vererentur adiungere : Ad euadendas persequentium manus, fas esse sibi mortem conciscere. Non sic Christus docuit , qui contra persecutores , fugæ nobis , non mortis, præsidium reliquit: mortemque ab aliis, pietatis potissimum intuitu illatam sustineri fortiter iussit : sed vt sibi quisquam inferret, nusquam permisit, imò vetuit etiam cùm dixit , Non occides. *Epist.61.*

Denique sacrilegio plenum erat ultimum dogma: Pro Martyribus habendos colendosque qui sic fortiter oppetiissent. Non enim fortitudinis id , sed est potius formidinis , atque impatientiæ indicium: adeoque non Martyres Christi sunt, qui fieri hoc prohibet; sed Satanæ , cui suggestenti nefariè obtemperant.

Haud defuere quidem inter Donatistas, qui hanc sui perimendi insaniam vehementer improbarent , aut improbare saltē videri vellet: vtque deinceps non fieret , Conciliis habitis vetitum esse dicere: *l.3. cont. Cresc. cap.49.* sed quorum verba adeo non consentiebant cum iis quæ facere tum ipsi solebant , vt ad totius reliquæ multitudinis exemplum colerent tamquam Martyres, qui scipios interemissent. Neque eos dumtaxat, qui instantे istuc persecutione videbantur adati; sed & eos è Circumcellionibus, qui post multam cum mulierculis, & sanctimonialibus (quibus comitantibus per agros & villas, lymphaitis similes, vagabantur) crapulam & lasciviam, de præruptis montium saxis præcipites se dabant. Quamobrem obiicit eis Augustinus

non semel, præcipitatorum vltro cadauerum sacrilegos cultus. lib. 1.
cont. Petil. cap. 24. Epist. 162. Certè Gaudentius præclaræ hoc mortis gen-
nus, Razia exemplo de libris Machabæorum, tueri non dubitauit. l.
1. cont. Gaud. cap. 28. & seqq. Epist. 61, sicuti & eorum supplicia, qui pro
violentiis ac latrociniis suis iustas legibus poenas dediſſent.

Atque hi ferè sunt Donatistarum errores, quibus non tantummodo schisma cumularunt, verum etiam videri volebant adeo iuste in-
choasse, ut ne propter eos quidem, licet graues admodum & pernicio-
ſos, dici hæretici sustinerent. l. 2. cont. Cresc. c. 4. Ioannes Damascenus,
& eum secutus Theod. Balsamon, hunc eis quoque impingunt: ut ne-
minem existimarent sanctorum mysteriorum fieri posse participem,
nisi os manu tenens prius id salutaret, quam communicaret. Sed pro-
culdubio Historiæ sunt ignoratione lapsi, ex priuato Lucillæ facto
(de quo Optatus l. 1. & nos suprà l. 2. c. 1. §. 9. egimus) generale totius
gregis dogma statuentes. Ad Collationem redeamus.

§. XX.

Ecclesiam & Sanctam, & Catholicam esse.

Cum vi diximus sustineret Donatistæ, Ecclesiam malos permix-
tos habere non posse: ad Cypriani auctoritatem, l. 3. Epist. 3. sibi
à Catholicis obiectam, & Maximianistarum factum, quos cum hono-
ribus & dignitatibus, absque illa iuſtratione inter suos receperunt, ni-
hilum respondere potuerunt. Collat. 3. c. 8. l. post Collat. c. 19. Erant vtro-
que hoc ariete ad terram deiecti.

Quod perpendentes Patres in quinta Synodo, ex Actis Collationis
recitarunt hoc fragmentum: Ex gestis quæ apud Marcellinum V. Cl.
„ Tribunum & Notarium acta sunt, c. CLXXXVII. Augustinus Epis-
“ copus Ecclesiæ Catholicæ, dixit: Neque si mali sunt, iudicanda est Dei
“ Ecclesia periisse. Sed tamen ipsorum cauſam, tamquam fratrum no-
“ strorum suscipimus: & si nobis ostendi poterunt criminosi, hodie illos
“ anathematizamus, non tamen propter illos Ecclesiam à Deo promis-
“ sam & exhibitam descriimus aut relinquimus. *hac ibi.* quæ totidem
verbis continentur sub eodem numero capit. in Actis tertiae Collat.

Verum-

Verumtamen nihil est, quod frequentius Augustinus exsequitur libris & Epistolis contra Donatistas. Atqui Donatistæ obtinebant, quod etiamnum hodie hæretici: qui ut omnia misceant, transiliunt inter disputandum, intempestivè admodum, ab ipsa controversia, ad criminationem personarum. Nam quod Pelagiani olim ficerent idem; hæc in eos Augustini verba sunt: Quod ad mores pertinet nostros, quemadmodum viuamus, in promptu est eis, cum quibus viuimus. Nunc de Catholicis agitur dogmate. *I. 3. cont. Iul. ca. 21.* Julianus alioquin Augustinum taxarat, dixeratque Epicuri vias gradientem, habendas omnes, quibus cupiditates frangentur, incidere.

Postquam igitur, quæ iam diximus, taciti Donatistæ præteriissent, & alia pleraque quæ vel non intellexerant, vel ne ab aliis intelligerentur, verbis suis obscurare voluerunt: imò tandem aliquando compulsi essent fateri, contra Ecclesiam Catholicam, quæ toto terrarum orbe diffunditur, nihil se habere quod dicerent; (quia diuinis sanctarum Scripturarum testimonii oppressi erant, quibus Ecclesia designatur incipiens ab Hierusalem creuisse per loca, in quibus Apostoli prædauerunt, & nomina eorumdem locorum in suis Epistolis & Actis conscriperunt, & inde diffundi per ceteras Gentes; *Epi. 152.*) voluit Cognitor, ut ea quæ Catholicæ recitanda dederant, similiter legerentur.

Verum intercedentibus Donatistis, ad eorum potius litteras responderunt, quas contra bonorum & malorum in Ecclesiâ permixtionem produxerant. Quod dum Catholicæ faciunt, & aduersarios ne quicquam obstrepentes vrgent: eò tandem Catholicorum responsio equalit, ut ostenderent nihil inter se dissidere Scripturas, quas pro Ecclesiâ sanctitate, contra eius vniuersalitatem, ut sic loquar, Donatistæ protulerant: adeoque hâc saluâ & integrâ, bonis malos, usque ad extremæ separationis tempus, manere permixtos: in cælis tantummodo sine rugâ & maculâ futuram. *Collat. 3. cap. 9.*

Quod tametsi iam demonstratum liquidò esset; attamen reuelentibus multa Donatistis, & inter alia: *Mundum non bene intelligi Ecclesiam, in qua simul & triticum & zizania iussa sunt crescere,* & plura talia replicantibus quæ erant antè soluta: eò peruentum est, ut iam satis instrutus Cognitor diceret, de iis quæ audisset, extremâ sententiâ se iudicaturum: hoc interlocutus, ut ad primam Schismatis caussam sermo decurreret. *Coll. 3. cap. 9. & 10.*

Sed h̄c aduersarij obsistere , dicentes : *Huius causse Christum iudicem esse debere* : & inuidiam facientes Catholicis, qud hominem iudicem petissent. At verò neque in causâ Maximianistarum nuper hoc eos ficiunt, neque in Cæciliani , vt eas scilicet Christo iudici seruarent ; sidenter à Catholicis responsum est Hanc enim detulerunt ad Constantinum Imperatorem : illam ipsimet terminarunt.

Istud ridiculum, quod cùm persecutionis procuratae inuidiam à se Catholicī amouerent , vbi Donatistarum Circumcelliones , ducibus Clericis, tam horrenda mala committerent, vt fidelium oculos calce & aceto excæcent : dicerentq; Donatistas hac crudelitatis inuentione superassem Diabolū , qui , cùm à Deo potestatem in corpus Iob accepisset , non ei tamen oculos eruit : repoluerunt Donatistæ, quod diabolū Catholicī descendissent , quem constaret non ob aliud oculos huic Prophetæ reliquisse , quām vt malorum omnium faceret testes : adeoque misericorditer, quibus eruuntur, auferri, &c. *Collation.*

3. cap. II.

Post hæc cùm protraheretur vltro citroq; de persecutionibus conflictatio; maluit Cognitor hæc omnia cohibere : promittens de his iudicium , posteriore sententiâ. Sic peracta est causa Ecclesiæ, quam magnoperè Catholicī curauerant à Cæciliani causâ distingue-re, quæ iam cœpit agitari. *ibidem.*

§. XXI.

Prima Schismatis caussa discuti cœpta.

Recitatæ sunt igitur Anulini Proconsulis relationes ad Constantiū : quibus patuit Cæciliani per Donatistas accusatio, & per eos quos Constantinus dederat caussæ Cognitores (puta Romanum & Arelatense Concilium) absolutio. In quo cùm iudicij ordinem peruersti Donatistæ quererentur , ideo qud Cæcilianum nondum à se accusatum dicerent : responderent autem Catholicī , plurimū interesse vt fieret, ad cognoscendam Petitoris personam ; vt nimis appareret eos primitū hominem iudicem postulasse : tandem Cognitori extorserunt , vt, priusquam *Acta* Cæciliani absoluerentur, legeren-

legerentur litteræ Mensurij, Cæciliani præcessoris, ad Secundum Tigisitanum : nec non litteræ Secundi Tigisitani ad Mensurium, de quibus nos suprà l. 2. c. 1. Aug. Coll. 3. c. 12. & 13.

Quod dum fuisset executioni mandatum, tametsi ambae litteræ nihil ad caussam pertinerent: cupientibus pergere Catholicis, in iis quæ antè legi cœperant; impetrarunt Donatistæ, vt priùs legeretur Concilium ferè septuaginta Episcoporum contra Cæcilianum & Felicem eius ordinatorem, in quo vtriusque crimina, quorum superiori libro facta mentio est, continebantur. Coll. 3. c. 14.

Sed contrà exhibuerunt Catholici Cirtense Concilium sub Secundo Tigisitano : è quo non solùm claruit, plures inter eos, qui Cæcilianum damnauerant, Tradidores fuissent; verumetiam ipsum Secundum: eo enim fine erat Concilium istud à Catholicis productum, vt palam esset, quales homines in absentem Cæcilianum sententiam dixissent. Collat. 3. c. 15. Responderunt deinde ad Carthaginense Concilium, quod erat à Donatistis productum, Non magis præiudicare Cæciliano, qui postea fuit absolutus; quām Concilium Maximianistarum præiudicari Primiano, quem Donatistæ etiam postea absulerant.

Hic cùm se Maximianistarum caussâ premi viderent Donatistæ; responderunt, Nec caussam caussa, nec personam præiudicare persona: suo se nimirum gladio iugulantes: vt quibus postea, cùm Cæciliani criminibus totum mundum vellent aspergere, & suam defendere separationem; Catholici semper responderint: Nec caussa caussæ, nec persona præiudicat personæ. Coll. 3. c. 16.

§. XXII.

Presi Donatistæ suis se telis induunt.

His enim paucissimis verbis totam Catholicorum caussam, quâ cum eis antè conflixerant, omnino inuictam esse firmarunt. Quid enim aliud agebamus, inquit Augustinus, tot testimoniorum eloquiorum, tantâ auctoritate Prophetarum, Apostolorum, Episcoporum, ipsorumque aduersariorum, demonstrantes bonos à malis,

malis Sacramentorum communione non pollui, si corde, voluntate, moribus , operibus , diuersas habeant caussas , gerantque personas & Quid enim aliud laborabamus, nisi vt appareret, Nec caussam caussæ, nec personam præjudicare persone? Hoc ipsi breuiter, compulsi summa necessitate, dixerunt : quia cum à nobis diu diceretur, veritati cedere noluerunt. *L. post Collat. c. 30.*

Et aliubi: Multis quidem verbis superfluis gesta onerauerunt : & quia non potuerunt efficere, vt caussa non ageretur; hoc fecerunt multum loquendo , vt quod actum est difficile legeretur. Sed debent vobis etiam ista eorum pauca verba sufficere: ne propter nescio quæ, nescio quorum hominum crimina , oderitis unitatem Ecclesiæ Catholice : quia sicut ipsi dixerunt , relegerunt , subscripterunt: Nec caussa caussæ præjudicat , nec persona personæ, inquit, *Epist. 152. ad Cirtenses.* Videri potest *L. post Collat. cap. 2. & seqq.* ubi validissimè Donatistas exagitat , hoc suometisforum præjudicio.

S. XXIII.

Caussam peremptam frustrà Donatistæ erigere tentant.

Volebant porro Donatistæ , ex aliis eiusdem Concilij Carthaginensis Actis demonstrare, damnatum fuisse Cæcilianum ; sed Catholicæ negarunt id inde confici posse , quandoquidem tota Cæciliæ caussa fuerit per eos postea ad Imperatorem delata : adeoque ipsi iudicauerint , Concilium istud ad eius damnationem non sufficere. Quare legenda illa potius esse , & Cæciliæ innocentiam luce clarius apparitaram.

Quod vt fieret, Donatistæ omnino nolebant: *Collat. 3. c. 16.* sed aliam questionem interposuerunt , conantes ostendere, Cirtense Concilium à Catholicis suprà exhibitum , falsum esse. Primo, quod Concilium illud habeat diem & Consules: contra, vt aiebant, consuetudinem Ecclesiasticam. Secundo, quod persecutionis tempore non potuisse Concilium congregari : vide *L. 1. cont. Gaud. c. 37.* Quod vtrumque Catholicæ solventes ; recitari interea iusserunt gesta apud Melchiadem

Melchiadem habita : quibus apparuit, omnium qui tunc confederant Episcoporum sententiis, & ipsius Melchiadis, Cæcilianum absolu- tum atque purgatum : Donatum à Casis nigris, qui præsens fuerat, damnatum. *Coll. 3. c. 17.*

Ad quod proinde tum Donatistæ conuersi, ipsum Melchiadem cœ- perunt crimine Traditionis arguere, & dicere, Maiores suos propter ea illius iudicium refugisse, quod Traditor fuisse. Quod iussi proba- re, fuitiles reperti sunt. *Ibid. c. 18.*

Tum recitato iudicio Imperatoris Constantini pro Cæciliiano, in quo & siebat mentio, Cæcilianum in conuentu Arelateni simili- ter fuisse absolutum; interrogauit Donatista Cognitor, quid contrà dicerent? Libenter tenuissent, *Imperatoris aures prænus suggestionibus fuisse inflatae: nisi respondisset Cognitor, se attentissimè aduertisse inter partes fuisse iudicatum: sicuti, dum illis exigentibus & annuente Cognitore iudicium relegitur, clarissimè constitut.*

Ergo ne prorsus obmutescerent, cœperunt de Consule, memora- tis Imperialibus litteris columniari, quod sine Consule fuerant recitata: vbi tamen anteà Concilium Cirtense, quod à Catholicis profereba- tur, repudiare ipsi voluissent, quia Consulem habebat. Verumtamen Cognitor interlocutus est, euidentissimis legibus definitum, Impe- rialia Constituta, etiam si Consules non legerentur, in dubium non vocari. *Coll. 3. c. 19.*

Interim seruente conflictatione, in aliâ chartâ illarum Imperia- lium litterarum inuentus est Consul: quod cum esset suggestum, Do- natistæ dixerunt: Certè Consulem habere non debuit. *Ibid. c. 20.*

§. XXIV.

Iterum iterumque concidunt.

Hinc igitur repulsi, velut aliquid validissimum prolaturi, petie- runt Optatum legi: vnde se probaturos dicebant, Cæcilianum ab Imperatore damnatum. Cuius cum contrarium potius inter le- gionem Optati appareret, Cæcilianum videlicet omnium in Conci-ilio Romano Episcoporum sententiis, innocentem esse pronuntiatum;

Donatistæ dixerunt, *hoc se non petisse recitari*: stomachantes aduersus eos, qui risum tenere non potuerant, cùm audissent quām apertam contra semetipso paginam protulissent. *Ibid. c. 20. l. post Collat. cap. 31.* Sed quia ipse risus non potuit ab exceptoribus excipi; verbis suis apud Acta risos se esse testati sunt. *Epiſt. 15. 2.*

Etenim cùm Catholicorum risum veluti reprehendere volentes dixissent; *audiant qui riserunt*: lectus est Cognitoris iussu paullò altius Optatus; qui cùm nihil amplius scripsisset, quām Cæcilianum bono pacis Brixie detentum; iis verbis damnationem eiusdem contineri volebant, sed quam Optatus extenuasset, imò exprimere noluisset: qui nihilominus apertissimè scripserat, Cæcilianum fuisse purgatum. *l. post Coll. c. 31.*

Vt dicamus interim quod res est, aliud intendebant Donatistæ, aliud ridebant Catholicæ. Hi exultabant legi in Optato, purgatum fuisse Cæcilianum, licet id minimum spectaret ad iudicium Constantini, de quo apud Optatum nihil exstat: illi verò cupiebant inde demonstrare damnatum, quòd bono pacis Brixie detentum Optatus scripsisset. Quod etsi profectò sonet, aliam retentionis, quām damnationis cauillam fuisse, quod Catholicæ opponere debuissent; attamen neglecta dialeticâ fortasse nodum, quod friuolus esset, risu potius scindere, quām responsione soluere maluerunt.

Hic iam Petilianus, perpetuâ vocis exercitatione lassus, impedimento raucedinis agere se non posse dixit. *Att. Coll. 3. c. 54. 1.* Verùm interlocutus est Cognitor, cùm septem adstarent, de vnius defectu querelam esse non posse. *Ibid. c. 54. 3.*

Iussi itaque à Cognitore proferre, si quid haberent contra iudicium Constantini pro Cæciliō; petiuerunt recitari supplicem libellum, Constantino à Maioribus suis oblatum. Quo libello tantum abest ut probauerint aliquid; quin potius apertissimè monstrauerunt, quām falsum dixerint de damnatione Cæciliā apud Brixiam. *Collat. 3. c. 21.* Historiam suprà retulimus, l. 2. c. 3. §. 6. quæ cùm reperiri repetitive ablique maiori molestia queat, non duximus geminandam.

iii. Quapropter cùm Catholicæ dixissent, hoc eos contra semetipso recitasse: dum videlicet Cæcilianum, quem à Constantino condemnatum probare vtique volebant, ipsius Constantini dicebant Antistitem: idemque ipse Cognitor esset interlocutus; *Coll. 3. c. 22.* pro-
tulerun

tulerunt litteras eiusdem Constantini ad Verinum Vicarium datas, vbi eos grauiter detestatur, ac propterea dicit de exilio relaxandos, & furori suo dimittendos : quia iam Deus cœperat in illos vindicare.

Verumtamen illis etiam Imperatoris litteris confirmauerunt se falsum dixisse, quod Cæcilius ab Imperatore damnatus sit : cùm potius Imperator ipsos à Cæciliano viatos esse monstrauerit, quando eos vehementer execratus, ideo iussit ut de exilio dimitterentur, ut à Deo iudice sicut iam cœperant punirentur. *Collat. 3. 6. 22. Epst. 152. l. post Collat. 6. 31.*

Quod cùm Catholici aduertissent, imò Cognitor etiam fuisse interlocutus ; contendebant Donatistæ, liberum saltem arbitrium eorum sibi litterarum auctoritate permittendum. Sed cùm Cognitor aliud sibi esse à præsentis temporis Imperatore præceptum respondisset ; ierunt in aliud, quod contra se itidem protulerunt. *Coll. 3. 6. 22.*

§. XXV.

Denuò lapsi, tandem condemnantur.

Recitarunt litteras Constantini Imperatoris ad Probianum Proconsulem, absque Consulum notâ, quod antea reprehenderant.

His litteris iubebatur ad Comitatum Ingentius mitti, cuius confessione, in iudicio Proconsulis Ælianii, Felix Aptungensis, Cæciliiani ordinator, à Traditionis crimine fuerat abfolitus. Conficiebant ex eis, caussam Cæciliiani usque ad Ingentij aduentum indecisam mansisse : adeoque non ita habere ut Catholici dixerant, Cæcilianum antea à Constantino fuisse absolutum. Atqui recitat̄ ipsius Constantini ad Probianum litteris, aliud omnino constituit. *Coll. 3. 6. 23.*

Opportunitate hâc arreptâ, Catholici recitandam protulerunt ipsius Ælianii Proconsulis relationem ad Constantinum : quâ se causam Felicis audisse & finisse commemorat, aliaque quibus innocens comprobatus Felix, absolutus est. Quod vbi actum fuit, interrogauit Cognitor, quid contrâ Donatistæ haberent ? Qui cùm nihil profer-

rent, præter caducum istud de Ingentio : rogantes demonstrari, quid postea esset gestum : & arguentes Proconsularia gesta, tamquam gratiâ Iudicis, vel corrupeâ personarum infecta, & cetera quæ solent homines contra ea quibus vincuntur, suspiciosâ querimonîâ iactitare; cùm responderent Catholici, firmam permanere utriusque Cæcilianni & Felicis absolutionem : quam contra si quid haberent, proferrent : Collat. 3. c. 24. idemque Cognitor vrgeret; cùm non cessarent Donatistæ, eadem sepiùs repetere atque reuoluere, neque nouum aliquid producerent: Catholici verò vt omnibus iam auditis, Cognitor ferret sententiam: iussis secedere partibus, postquam utique subscriptissent (quod tandem Donatistæ ex pacto facere compulsi sunt; l. post Coll. c. 11.) sententiam scripsit, quam intromissis rursus partibus recitauit: Confutatos à Catholico Donatistas, omnium documentorum manifestatione, pronuntians. Collat. 3. c. 25.

S. XXVI.

Actorum Collationis auctoritas.

ET hoc quidem Collationis vniuersitatem breuiarium est, ex Augustini Breuiculo desumptum: quo breuiter commemoravit quæ gesta sunt, litterisque comprehendit, secundum tres dies, quibus cum Donatistis Catholici contulerant. l. 2. Retr. c. 39.

Sanè quod attinet id opus, factetur Augustinus satis sibi operosum fuisse: cùm videret neminem se velle tanto aggeri litterarum legendi committere. Epist. 158. Donatistæ enim, qui caussam bonam non se habere sciebant; id egerant primùm quantum potuerant, vt ne ipsa Collatio fieret, & vt prorsus caussa ipsa non ageretur. Sed quia hoc obtinere minimè potuerunt; id efficerant multiplicitate gestorum, vt, quod actum erat, non facile legereretur. Prefat. Coll. 1.

Tantæ interim auctoritatis olim hæc gesta fuisse refert Augustinus, vt solita fuerint annis singulis, apud diligentiores celebrioresque Ecclesiæ, per dies ieunij Quadragesimalis (quando ieunante populo plus vacabat audire) vniuersa per ordinem de loco edito recitari, nominatum Carthagine, Constantiæ, Tagaste & Hippone: quod

vt etiam in Cæsariensi Mauritaniz Ecclesiâ fuit, Deuterium eius loci Episcopum obstringit. *I. de Geff. cum Ener.*

Et licet eo tempore diligentissimè excepta, conscripta, collataque forent, ac subscriptionibus partis vtriusque munita: imò verò Marcellino mortuo, cùm de eorum robore dubitari à quibusdam cœpisset, Honorius editâ lege, quæ extat Cod. Theod. I. 16. tit. 5. l. 55. rata firmaque esse iussisset (dum Julianus Proconsuli scribens, ait: Notione & sollicitudine Marcellini spectabilis memorie viri, contra Donatistas gesta sunt ea, quæ transflata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte Cognitoris, perire debet publica fides. Dat. IIII. Kalend. Septemb. Romæ, Constantio & Constante Coss.) adeoque diuulgata & ad Orientales Ecclesiæ transflusa sint, vt patet ex iis quæ suprà citantur ex Actis Constantinopolitani Concilij secundi, quod Iustiniani Imperatoris tempore coiit: edacis tamen æui iniuriâ periissent, nisi præterito seculo Franc. Balduinus bonam eorum partem beneficio Ioann. Tilij Episcopi Meldensis assecutus, post editam in lucem Carthaginensis Collationis Historiam, edere pariter statuisset; sed morte prohibitus, eam spartam reliquisset Pap. Massono: qui eadem Angeli Vergetij Græci hominis, sed Latinæ doctissimi, operâ reproducta, typis mandari curauit, Anno Domini 1588. sed magnâ sui parte ad calcem mutila.

In horum igitur locum, Augustini quam diximus Breuiculus siue Epitome succedit: de qua scribens ad Bonifacium Africæ Comitem, Quemadmodum, inquit, in ipsa Collatione omnibus modis vici sunt Donatistæ, quoniam valde prolixa sunt gesta, & tibi aliis rebus Romanæ paci necessariis, occupato, multum est ut legantur; Breuiarium eorum tibi legi forsitan poterit, quod credo habere fratrem & Coëpiscopum meum Optatum: aut si non habet, potest facilimè accipere de Ecclesiâ Sitifensi, quando liber iste iam suâ prolixitate curis tuis forsitan onerosus est. Epist. 50.

S. XXVII.

Collationis fructus.

Pronuntiatâ contra Donatistas sententiâ, Marcellinus, licet fidem
P eis publicam seruari iussit, quâ tutò domos quisque suas repe-
re posset; attamen, non posse diutiùs se differre legum contra eos la-
tarum executionem, professus est: iubens idcirco ut eorum cœtus dis-
soluantur, & Basilice quas occupauerant, Catholicis restituantur.
Meminit huius Possidius, qui rebus interfuit, dum ait, Donatistas
sententiâ Cognitoris notatos esse: & post eorum appellationem, vti
mox dicemus, piissimi Regis responso iustè inter hæreticos esse con-
demnatos. *cap. 13.*

Porrò quis Collationis fructus fuerit, idem Possidius prodit, dum
per eam potissimum effectum ait, vt palmam Deus Augustino dede-
rit: & indies augeretur pacis unitas, & Ecclesiæ confraternitas, &
multi Donatistarum Episcopi ad pacem Catholicam redierint, &
quiduis eo nomine à Donatistis passi sint. *Possid. 6.13.*

Idem Augustinus confirmat, vbi de hac Collatione loquens: Do-
natistas, inquit, in nomine Christi, in gremium Catholicum magnâ
iam ex parte suscepimus: ita ut penè omnes communioni Catholicæ
sociatos esse gaudeamus. *l. de Gest. cum Emer.* Hos inter fuere Cir-
cumcelliones quamplurimi, vt videri potest *l. 1. cont. Gaudent. 6.29.* &
Epist. 50. Sed quoniam plures eorum insanabiles erant, vti paullò
post dicemus, quibus nihil adeò Collatio profuit, vt etiam reddide-
rit duriores, dicendum de Donatistis, quod de Luciferianis eorum
propè sociis, Hieronymus ait: Vinci posse, persuaderi non posse.
Dial. cont. Lucifer. in fine.

Etenim qui omni rationis præsidio destituti, tam turpiter victi
damnatiq[ue] fuerant; haud acqueuere iudicio Marcellini, sed ab eo
appellauere, calumniantes iudicem à Catholicis fuisse corruptum:
sicuti olim, cùm ad Constantinum duorum Conciliorum sententiâ
damnati prouocassent, & is Cæcilianum quoque absoluisset, damnas-
setque Donatum; cauillati sunt corruptum fuisse Imperatorem. Plura
deinde alia, magisq[ue] friuola aggesserunt: de quibus erit opportunior
postea dicendi locus.

CAP V T

C A P V T . X I I I .

QVÆ POST COLLATIONEM
E V E N E R V N T .

S. I.

Librorum de Ciuitate Dei occasio.

Eodem anno, sub ipsum Collationis tempus (ut appareat Epist. 102.) inchoauit Augustinus opus illud celeberrimum, cuius titulum fecit, De Ciuitate Dei. Occasionem Roma dedit, cuius euer-sionem, Gothorum sub Rege Alarico agentium irruptione anno præterito factam, deorum multorum falsorumque cultores, quos vñitato-nomine Paganos vocamus, in Christianam religionem referre con-nantes, solito acerbius & amarius Deum verum blasphemare cœperant.

Vnde exardescens ipse zelo domus Dei aduersus Paganorum blasphemias vel errores, libros de Ciuitate Dei conscripsit, in vniuersum viginti duos. Qui tametsi duarum ciuitatum, quarum una est Dei, al-tera huius mundi, exortum, excussum, debitosque fines contineat, nominatim duodecim postremi; titulum tamen à meliore acce-pe-runt, vnde de Ciuitate Dei potius vocarentur. Hoc opus per aliquot annos eum tenuit & eo quod multa alia intercurserent, quæ differti-.8.13nō poterant, eumq[ue] prius ad soluendum occupabant. lib. 2. Retract. cap. 43.

Sanè cùm tribus prioribus libris de Ciuitate Dei, duos alias paulo pôst addidisset; quibus quinque satis disputarat aduersus eos, qui propter præsentis vite felicitatem Deos colendos putabant, eamque felicitatem à Christianis impediri opinantes, Christiano nomini infes-ti erant: deinceps agere instituit aduersus eos, qui proper vitam post mortem futuram, necessarium existimabant cultum deorum suorum; propter quam vitam nos Christiani sumus. Epist. 102. Dum igitur pri-mis

mis decem libris, hoc agit, aliis duodecim istud quod diximus, duarum scilicet ciuitatum, exortum excusum & fines: constat utique, quod & quale sit omnium argumentum.

§. II.

Paganorum vanitas, Romæ excidium in Christi cultum referentium. Barbarica ibi continentia exemplum.

Sed quis interim non videt, quanta fuerit ista Paganorum temeritas, vt Romanæ urbis cladem transfunderent in Christianos, quia veri Dei cultum falsorum numinum sacris prætulissent. Quidquid enim vastationis, trucidationis, deprædationis, concremationis, afflictionis, in ista recentissimâ Romanâ clade commissum est; fecit hoc consuetudo bellorum. Quod autem nouo more factum est, quod inusitatâ rerum facie immanitas barbara tam mitis apparuit, vt amplissimæ Basilicæ implendre populo, cui parceretur, eligerentur & decercentur, vbi nemo feriretur, vnde nemo raperetur; quod liberandi multi à miserantibus hostibus ducerentur: hoc Christi nomini, hoc Christiano tempori tribuendum quisquis non videt, cæcus; quisquis videt nec laudat, ingratus; quisquis laudanti reluctatur, insanus est. Absit vt prudens quisquam, hoc feritati imputet Barbarorum. Truculentissimas & sanguinas gentes ille terruit, ille frænauit, ille mirabiliter temperauit, qui per Prophetam tantò antè prædixit: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eis. *I. i. de Civit. Dei c. 7.*

Pf. 88.

Atque his inter alia profectò responsum est eis, qui hæc bella quibus mundus iste conteritur, maximeque Romanæ Urbis recentem à Barbaris vastationem, Christianæ religioni tribuebant, quæ prohibentur nefandis sacrificiis seruire dæmonibus: cum potius hoc deberent tribuere Christo, quod propter eius nomen, contra institutum mortemque bellorum, eis, quod consugerent, religiosa & amplissima loca Barbari libera præbuerunt: atque in multis famulatum debitum Christo,

Christo, non solum verum, sed etiam timore confitum, sic honoraverunt; ut quod in eos belli iure fieri licuisset, illicitum sibi esse iudicarent. *l. 2. de Ciuit. Dei. c. 2.*

Huiusc rei vnicum tantummodo exemplum adscribam ex Orosio. Discurrentibus, inquit, per urbem Barbaris, forte unus Gothorum, idemque potens & Christianus, sacram Deo virginem, iam æta te prouectam, in quadam Ecclesiastica domo reperit. Cumque ab eâ aurum argentumque honestè exposceret; illa fideli constantiam, apud se esse plurimum, & mox proferendum spopondit ac protulit.

Dumque expositis opibus, attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine, ignota etiam vasorum qualitate, intelligeret Virgo Christi, ad barbarum ait: Hæc Petri Apostoli sacra ministeria præsume, si audes. De facto tu videris. ego quia defendere non valeo, neque tenere audeo.

Barbarus vero ad reuerentiam religionis, timore Dei, & fide virginis motus; ad Alaricum hoc per nuntium retulit. Qui continuo reportari ad Apostoli Basilicam, vniuersa ut erant vasa imperauit. Virginem etiam, simulque omnesque se adiungerent Christianos, eodem cum defensione deduci. Ea domus à sanctis sedibus longo (ut ferunt) & medio interiectu urbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium, disposita per singulos singula, & super capita elata, palam aurea atque argentea vasa portantur: exsertis vndique ad defensionem gladiis pia pompa munitur. Hymnus Deo, Romanis Barbarisque concinibus, publicè canitur. Personat latè in excidio urbis, salutis tuba: omnesque etiam in abditis latentes inuitat ac pulsat. Concurrunt vndique ad vasa Petri, vasa Christi: plurimi etiam Pagani Christianis, professione, si non fide admiscerunt: & per hoc tamen ad tempus, quò magis confundantur, euadunt. Quantò copiosius aggregantur Romani confugientes; tanto audiens circumfunduntur Barbari defensores. O sacra & ineffabilis diuini iudicij discretio! &c. *l. 7. cap. 39.*

§. III.

Alarici irruptio , opus Diuina misericordia.

IAm, si Rhadagaisus, Gothorum item Rex, adeò Paganus, vt Ioui aliiſque Diis, quotidie immolarec, qui paullò antè (anno videlicet 406.) agmine ingenti & immani , in vrbis viciniā constitutus, Romanis ceruicibus imminebat : si ille inquam tam impius, cum tantis & tam impiis, Romam fuisseſt ingressus ; cui (inquit Augustinus) pepercisſet ? quibus honorem locis Martyrum detulisseſt? in qua persona Deum timeret ? cuius non sanguinem effusum , cuius pudicitiam vellet intactam? Quas autē iſti pro Diis suis voces haberent? &c.

At verò vno die tantâ celeritate ſic viſtus eſt , vt ne vno quidem non dicam extinto, ſed nec vulnerato Romanorum , multò amplius quam centum millium proſterneretur eius exercitus : atque ipſe cum filiis mox captus, pœnā debitā necaretur. Cūm nihilominus Deus ſtatuiſſet, irruptione Barbarorum grauiore, dignos mores hominum caſtigare: indignationem ſuam tantâ mansuetudine temperauit; vt Rhadagaiſum primò faceret mirabiliter vinci, ne ad infirmorum animos euertendos gloria daretur dæmonibus, quibus eum supplicare conſtabat: deinde cūm ab Alarico Roma caperetur , qui contra omnem conſuetudinem bellorum antè gæſtorum, ad loca sancta confungentes Christianæ religionis reuerentiā tueretur: ipſisque dæmonibus , atque impiorum ſacrificiorum ritibus , de quibus Rhadagaiſus præsumferat, ſic aduersaretur pro nomine Christiano , vt longè atrocius bellum cum eis, quam cum hominibus gerere videretur: ita verus Dominus gubernatorque rerum, & Romanos cum misericordiā flagellauit, & tam incredibiliter viſtis ſupplicatoribus dæmonum, ſaluti rerum præſentium neceſſaria non eſſe illa ſacrificia monſtravit. *l. 5. de Ciuit. Dei c. 23.* videri etiam potest. *ſerm. 29. de verb. Dom. cap. 9. & 10.*

§. IV.

*Operi de Ciuitate Dei finis impositus,
quando?*

Ceterum si diligenter inquiramus, quo tandem anno supremam manum huic operi de Ciuitate Dei imposuerit Augustinus; deprehendemus vnde trigesimum fuisse huius seculi: quia à Consulatu Manlii Theodori, qui incidit in annum CCC. xcix. usque ad id tempus quo scribebat, numerat annos fermè triginta. *I. 18. de Ciuit. Dei cap. viii.*

Quo interim tempore libros de Ciuitate Dei inchoauerat, quintumque compleuerat, dictauit etiam trium Psalmorum Expositionē, non paruis voluminibus: Sexagesimi septimi: Septuagesimi primi: Septuagesimi septimi. reliqui nondum tractati neque dictati, vehementer tum etiam exspectabantur, atque flagitabantur. *Epsil. 102.*

Neque enim labore continuo Psalmos exposuit; sed pro occasione, nunc hunc, nunc illum: quorum deinde collatæ expositiones, in unum volumen compactæ sunt.

§. V.

*De Collatione edictus à Marcellino Imperator,
leges contra Donatistas condit.*

Quid Collatione gestum fuerat, cum Marcellinus Cognitor ad Honorium Imperatorem retulisset; in sequente Anno, Marcellini sententiam Imperatoria Lex consecuta est, data Rauennæ Kalendis Februarij, Honorio ix. & Theodosio v. Augustis Coss. ad Seleucum Praefectum Prætorio. *I. 52. de baret. Cod. Theod.*

Hac Lege, diuersis pœnis Donatistas multauit. Ac primum Ecclesiæ, earumque bona, indulgentiâ Principis, anno superiori priusquam

Collatio sumeret initium, ad demulcendos eorum animos, permis-
fas, Catholicis restitui mandauit. Laicos pecuniariis pœnis, pro con-
ditione cuiusque, puniuit: Clericis exilium irrogauit; eisque Legata,
Ecclesie Catholice deberi præcepit.

Ad hanc legem, respicere videtur Augustinus dum ait: Quidquid
nomine Ecclesiæ partis Donati possidebatur, Christiani Impera-
tores legibus religiosis ad Catholicam transire iusserunt. Epist. 50. Et
quod spectat irrogatum exilium: Mitiora, inquit, in vos constituit
Imperator, propter mansuetudinem Christianam: exilium vobis vo-
luit inferre, non mortem. Sed vos homines docti, considerantes quid
debeat merito, & quid minus sit in supplicio; non de iudicio illius,
sed de vestro additis mortem. l. 1 com. Gaud. c. 19. Alludens ad con-
suetudinem Donatistarum, quæ, legibus repressi, spontaneas sibi mor-
tes conciebant: quod post Collationem facere signanter conatus est
Donatus Presbyter Mutugennenfis, tametsi non habuerit furor ho-
minis successum: quem ab errore, præclaris litteris Augustinus sol-
licitè liberare tentauit. Epist. 204.

Ad hanc Legem referendum quoque est, quod Donatistas post
Appellationem, piissimi Regis responso inter haereticos condemnatos
esse, ex Possidio suprà rectulimus.

§. VI.

Neque Collatione, neque Legibus emendati Donatistæ.

Sed vti Collatio non omnibus; ita neque Leges, peneque profue-
runt. Testatur Augustinus tantam quorumdam duritiam fuisse,
vt dicerent se inde non recessuros, etiam demonstrata sibi Catholicæ
veritate, & Donatistarum peruersitate. Epist. 158.

Atque hinc Circumcelliones, & Clerici nonnulli partis Donati,
pristino furore & rabie insani, in diœcesi Hipponensi Restitutum
Presbyterum Catholicum, exceptum insidiis trucidarunt: vti & Inno-
centium Presbyterum è domo raptum, oculo cffollo, digitoq[ue] am-
putato, truncauerunt. Epist. 159.

Marcelli-

Marcellinus Tribunus, cui cauſſæ Ecclesiasticæ erant iniunctæ, habita in reos quæſtione moderatâ; non extendente equuleo, non fulcantibus vngulis, non vrentibus flammis, sed virgarum verberibus (qui modus coercitionis & à magistris Artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & ſaþe etiam in iudiciis ſolet ab Episcopis adhiberi) confeſſionem ſcelerum eruerat. Epift. 159. Nihil reſtabat, quām vt ceneſret tantâ legum ſeueritate reos plectendos, vt, qualia fecerant, talia paterentur. cād. Epift. Idem porrò viſum iri Donato Proconsuli, prouum erat formidare: quamquam eſſet Christianus, &, quantum aduerſi poterat, non ad hæc cruenta procluſis. Epift. 158.

S. VII.

Augustinus pro Donatistis intercedit: Acta tamen iudicialia publicari petit.

Augustinus autem, cui non placebant atrocia vlla, p̄cipuèque mortis supplicia, inſtanter almodum per litteras apud Marcellinum, Donatum, & Aprilium iudicem (sub cuius ſecuris iura rei venturi erant) egit instantiſſimè: vt poena ſanè illorum, quamuis de tantis, quæ iam retulimus, ſceleribus confessorum, & propter conſcientiam ſuam, & propter Catholicam manuſtudinem commendandam, intra mortis ſupplicium conſiſteret. Epift. 158. 127. & 160.

Non quō ſcelestis hominibus, inquit, licentiam facinorum prohibeamus auferri: ſed hoc magis ſufficere volumus, vt viui & nullâ corporis parte truncati, vel ab inquietudine infanâ ad sanitatis otium, legum coercitione dirigantur; vel à malignis operibus, alicui vtili operi deputentur. Post paucā: Impie, Christiane iudex, pij patris officium: ſic ſuccenſe iniquitati, vt consulere humanitati memineris: nec in peccatorum atrocitatibus exerceas vlciscendi libidinem, ſed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem, &c. Epift. 159. ad Marcellin.

Aprilium verò iudicem affatur his verbis: De vobis quidem dixisse Apostolum legimus, quod non ſine cauſa gladium geratis; & ministri Dei ſitis, vindices in eos qui malè agunt. ſed alia cauſa eſt

Prouinciae, alia Ecclesiæ. Illius terribiliter gerenda est administratio : huius clementer commendanda est mansuetudo , &c. Epist. 160. *Paullo post* : Contende ergo bonitate cum malis. Illi scelere immanni, membra de corpore viuo auulserunt: tu opere misericordi effice , vt illa quæ nefandis operibus exercebant , alicui vtili operi integra eorum membra deseruant, &c. *tad.* Epist.

Pro iisdem Donatum, Proconsulem Africæ, ita rogat: Vnum est quod in tua iusticiâ pertimescimus , ne forte, quoniam quidquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis ingratisque committitur , profectò grauius & atrocius est quam si in alios talia committantur ; tu quoque pro immanitate facinorum, ac non potius pro lenitatis Christianæ consideratione censcas coercendum: quod te per Iesum Christum ne facias, obsecramus. Neque enim vindictam de inimicis in hac terrâ requirimus : aut verò ad eas angustias animi nos debent coarctare quæ patimur , vt obliuiscamur quid nobis præceperit, pro cuius veritate ac nomine patimur , qui diligimus inimicos nostros, & oramus pro eis. Epist. 127.

Potissima cur sic instaret, causa erat, quod nollet passiones Seruorum Dei, quæ prodesse debent ad exempla patientiæ, quasi vice talionis, paribus suppliciis vindicari. Epist. 158. & 160. Quapropter si nec litteris suis Proconsul consenserit; rogat , vt saltem hoc præstet, vt in custodiam recipientur rei: impetraturum se de clementiâ Imperatoris, ne passiones Seruorum Dei, quæ debent esse in Ecclesia gloriosa, inimicorum sanguine dehonestentur. Sciebat enim in causa Clericorum Anaunensium (qui occisi à Gentilibus Anno 400. tunc Martyres honorabantur) Imperatorem rogatum, facile concessisse, ne illi qui eos occiderant, & capti iam tenebantur, pœnâ simili punirentur. Epist. 158.

Et hoc quidem à Proconsule , per Marcellinum desiderabat imperare : ab ipso verò Marcellino exigit Augustinus, vt Acta publica , quæ erant super confessis Donatistarum criminibus digesta , populo exponerentur, ad eorum ignominiam & confusionem, dum ait: Gestæ, quæ promisit Præstantia tua, vehementer exspecto, & in Ecclesiâ Hippoensi iamiam cupio recitari, ac si fieri potest , per omnes Ecclesias etiam in nostrâ diœcesi constitutas : vt audiant homines, pleneque agnoscent confessores iniquitatis, non Dei timore extorquentे pœnitentiam, sed iudiciariâ diligentia crudelissimorum pectorum aperte-

rente duritiam : siue illorum , qui de homicidio & de excæcato ac debilitato Presbyteri corpore, confessi ; siue, &c. Epist. 158.

Agens enim paullò pòst de publicatione eorumdem Actorum per Marcellinum faciendā, inquit: Quod scripsit Eximietas tua, dubitare te, vtrum in Theopropiā (locus vt videtur , vnde solebant Edicta Imperatoria promulgari) debeas eadem Gesta iubere proponi ; fiat, si potest illuc frequens confluere multitudo. Alioquin alius locus celebrior prouidendus est, non tamen vlo modo prætermittendum. c. ad. Epist.

Nam quantā impudentiā, nullāque suæ dignitatis habitā ratione , Donatistæ grassarentur ; aperit Augustinus iisdem litteris , dum ait : Modò Macrobius Episcopus corum , stipatus cuncis perditorum virtusque sexūs, hāc atque illā ccircumiit, aperuitque sibi Basilicas, quas possessorum quantuluscumque timor clauserat. Et pauci interiebūt : Cum ipso etiam est ille Donatus , Diaconus rebaptizatus : qui cum fuerit colonus Ecclesiæ, versatus est in illā cæde præcipiuus. Epist. 158.

Sed non potuit tanta criminum enormitas Christianam Augustini mansuetudinem, quæ omnem animi turbulentiam præueniebat, ex-pugnare.

§. VIII.

De lenitate iudicium, consilium Augustini.

CVm verō non vnuſ modò Augustinus , sed alij quoque Ecclesiæ Catholice Antitites, solerent nonnumquam pro facinorofis, vltimo supplicio afficiendis, apud Iudices intercedere ; Macedonius, & ipse iudex ius gladij habens, eumdem Augustinum per litteras interrogavit, Vtrum sit acquiescendum precibus Episcoporum, reis penam dimitti postulantum : præsertim si probabiliter coniici possit, eosdem in deterius prolapsuros? Epist. 53. Cui non minori sanè elegantiā, quam vbertate, respondit. Epist. 54. declarans, sacerdotes piè intercedere pro promittentibus penitentiam Ecclesiasticam: quin & profani iudicis ſeueritatem clementiā temperatam esse debere.

Adhac eiusdem Macedonij lenitatem in promulgandis aduersus

Don a-

Donatistas Edictis vehementer commendat, dum eum refert (ad illos in unitatem Christi pacemque redigendos) sic esse præsumtum : Pro vobis hoc agitur , pro vobis Sacerdotes incorruptæ fidei : pro vobis Imperator Augustus , pro vobis nos quoque eius iudices laboramus ; & alia multa, quæ in eodem Edicto ita posuisti, ut te appareat in terreni iudicis cingulo , non parua ex parte cælestem Rempublicam cogitare. Epist. 52. ad Macedonium.

Atque ita per id tempus non Episcopis tantum , sed Iudicibus etiam commendata lenitas fuit; maximè in hereticis puniendis: adeoq; non frustra ab ipsis Donatistis prædicata beatæ memorie Genethlii Episcopi (Carthaginensis, ante Aurelium opinor) mansuetudo: quod nescio quam constitutionem datam contra illos compresserit, & effectum habere non suerit. Epist. 163.

CAPVT XIV.

PELAGIANÆ HÆRESIS IN- CREMENTVM.

§. I.

Pelagius in Africam venit.

Hæres suas dum Romæ Pelagius cum Celestio ita disseminat, ut iam in publicum earum peruersitas non dubio rumore dimanaret; superueniens, ut paullò antè diximus, ab Alarico Vrbis excidium, ambos hæsiarchas in Africam fugavit.

Et quidem Pelagius tum Hipponeñi littore exceptus est, Augustino absente: sed cuius postmodum faciem semel atque iterum vidit, quando curâ Collationis, quam erant Catholici cum hereticis Donatistis habituri, occupatissimus fuit. *I. de Gest. Pel. c. 22.*

§. II.

§. II.

Celestij Carthagine doctrina.

In tera Celestius, Magistro suo tantò apertior & liberior, quanto pertinacior, doctrinæ suæ hæresosque virus spargere Carthaginem cœpit: ob quod omnis ibi Ecclesia disputationibus agitabatur. Vix dubitem occasione vsum fuisse, quæ rebus Donatisticis Episcopos omnes implicauerat.

Erant hæc eius dogmata, sicuti ab Augustino referuntur: Adam mortalem factum: qui siue peccaret, siue non peccaret, moriturus esset: quoniam peccatum Adæ ipsum solum læserit, & non genus humanum. Quod Lex sic mittit ad regnum, quemadmodum Euangeliū: quoniam ante Aduentum Christi fuerunt homines sine peccato. Quoniam infantes nuper nati, in illo statu sunt, in quo Adam fuit ante prævaricationem. Quoniam neque per mortem, vel prævaricationem Adæ, omne genus humanum moriatur: neque per resurrectionem Christi, omne genus hominum resurgat. *l. de Gest. Pel. c. 11.*

§. III.

*Damnatus cum Pelagio Celestius
Africā excedit.*

VT verò talia maiori auētoritate & pondere, auribus omnium animisque Celestius inculcaret; ad Presbyterij gradum claram surrepere conabatur: fecissetque, nisi unus præcipue obstitisset Paulinus nomine: qui Christianā fiduciā, ad Episcoporum Carthagine iudicium hominem suspectæ doctrinæ detulit.

Res acta coram Aurelio, aliisque Africæ Episcopis, Augustino absente: cuius Synodi ut gesta perierint; fragmentum tamen aliquod exstat ab Augustino citatum, *l.2. de petr. Orig. cap. 2. & 3. vt qui nimirum*

Ecc ca,

ea, cùm venisset Carthaginem, gesta recensuerit: *l. de gest. Pel. cap. 11.* comedum successu, vt à Concilio Episcoporum damnatus Celestius, reportaret dignam suâ peruersitate sententiam, quam alibi Excommunicationem appellat. *l. de gest. Pel. c. 22. l. 2. Retract. c. 33.*

Ita Carthagine pulsus, sed nihilo melior effectus (magis enim coniunctus, inquit Augustinus, & ab Ecclesia detestatus, quām correctus & paratus abcessit: *Epist. 89.*) in Siciliam, vbi à biennio circiter Rufinus Celestianorum dogmatum delineator satis concesserat, venisse putatur.

S. IV.

Pelagianam hæresin scriptis oppugnat Augustinus.

TAntūm verò absfuit, vt fugatus ex Africâ Celestius, vnaque profectus inde Pelagius, pristinam religionis doctrinæque pacem Africæ restituerint; vt quotidianis omnia questionibus pestreperent: & Marcellinus in primis (vir non tantummodò prudens & industrius, vt constat ex iis quæ retulimus; sed animi religiosi: nec juris solū, sed omnium bonorum studiorum appetentissimus, vt testatur Oros. *l. 7. cap. 42.*) Pelagi Celestiique asseclas, molestissimos quotidie disputatores pateretur.

Is Augustinum scriptis litteris compellauit: qui perinde necessitate coactus fuit, contra Pelagianam hæresin scribere: quam priùs, cùm opus fuerat, non scriptis, sed sermonibus & collocutionibus, quilibet ibi Episcoporum oppugnarat, prout debebat & poterat. *libr. 2. Retract. cap. 33.*

Sanè cum post damnatum Celestium, vt diximus, Carthaginem venisset Augustinus, & recensuisset ea, quæ contra illum gesta ibi ante fuerant; Aurelio iubente, in Basilicâ Cathedrali, manu gestans Epistolam glorioissimi Martyris Cypriani, & de hac re verba eius recitans atque pertractans, sermonem habuit, vt error iste nefarius de quorundam cordibus auferretur: *l. de gest. Pel. cap. 11.* quod & reipsâ factum fuisse, testatur *Epist. 89. q. 3. ante fin.* Exstat ille sermo de verb. *Apolo-*
flos

*Habili 14. Carthagine habitus. Videri & alij possunt, l. de Continent. c. 14.
homil. 23. inter 50. c. 6. serm. 49. de Temp. c. 5. &c.*

Porrò quæstiones quas Marcellinus miserat, erant ipsa puncta hæresisque Celestij, super quibus Augustinum interrogandum duxerat. Videlicet.

I. Vtrum sic creatus fuerit Adam, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœnâ culpæ, sed necessitate naturæ? *L. de peccatis. mer. & rem. cap. 2. &c. seqq.*

II. Vtrum ex eius peccato quidquam ad eius posteros propagando transierit, quod Sacramento Baptismi foret diluendum? *cod. L. cap. 10. & seqq.*

III. Vtrum possit, vel vtrum sit, fuerit, futurus sit homo sine peccato in hac vitâ, excepto illo qui dixit: Ecce venit Princeps mundi, & in me nihil inueniet? *cod. L. cap. 39.*

Hasigitur quæstiones Augustinus ut scribendo dissolueret, scripsit primum Libro tres: quorum titulus est, De peccatorum meritis & remissione. Vbi maximè de Baptismo disputatur parvolorum, propter Originale peccatum: & de Gratiâ Dei, quâ iustificamur, hoc est iusti efficiuntur: quamuis in hac vitâ nemo ita seruet mandata iustitiae, vt non sit ei necessarium, pro suis peccatis orando, dicere: *Dimittite nobis debita nostra.* Contra quæ omnia sentientes Pelagiani, nouam hæresin condiderant. *l. 2. Retract. cap. 33.*

Tertio libro, respondet argumentis Pelagi contra Peccatum Originis: quæ in expositionibus breuissimis Epistolarum Apostoli Paulli Pelagio auctore, legerat. *libr. 3. de peccatis. mer. cap. 1. v. Caſiodor. lib. de diuin. Lett. cap. 8.*

S. V.

Pelagi & Celestij nomina adhuc premit.

IN his autem Libris, tacenda adhuc arbitratus est nomina eorum, sic eos facilius posse corrigi sperans: *l. 2. Retract. cap. 33.* quinimò non obscurè laudat, cùm sint casta, ait, vitâ, moribusque laudabiles: nec

dubitent facere quod illi diuini, pro consequendâ vitâ æternâ , consilium requirenti, afferentiique se iam omnia Legis implesse mandata, præcepit Dominus. Si vellet esse perfectus, venderet omnia quæ haberet, & daret pauperibus, thesaurumque transferret in cælum. l.2. de peccat. mer. & rem. cap. 16.

Hinc & in tertio ciudem argumenti libro (quæ est Epistola, sed in Libris habita, propter duos quibus eam connectendam putauit) Pelagiij ipsius nomen non sine laude aliquâ posuit, quia vita eius à multis prædicabatur. l.2. Retract. cap. 33. appellauitque virum sanctum, & non paruo prouectu Christianum. Denique cum aduertisset, quod Pelagius non omnino assereret Animam esse ex traduce; vocat eum virum circumspicuum: ut qui rectissimè de re tam obscurâ, de qua nulla in Scripturis sanctis certa & aperta testimonia possumus inuenire aut difficillimè possumus, cunctanter loquatur potius quam fidenter. l.3. de pecc. mer. & rem. cap. 1. 3. & 10.

§. VI.

Celestius in Siciliâ.

Allatus in Siciliam Celestius, turbare mox insulam ceepit nouitate doctrinæ. Cuius rei certior mox redditus ab Hilario Augustinus; quæ circa Celestium euenerant Carthagine, compendio admonuit: coactum nimirum confiteri propter baptizandos paruulos, quod & ipsis redemptio sit necessaria: & quamquam ibi noluerit de Originali peccato aliquid expressius dicere; tamen ipso redemptionis nomine, non parum sibi præscripsisse, &c. Epist. 89. qu. 3. ante fin.

Cumque easdem propè quæstiones, quas Marcellinus proposuerat, (imò quas Hieronymo Ctesiphon in Oriente) Hilarius soluendas exhibuisset; accuratissimè ad omnes Augustinus respondit. Epist. 89. nisi quod plures adhuc accumulat è turbido Pelagijs lacu, Epistolæ 88.

§. VII.

§. VII.

In Palastinâ Pelagius.

Dum in Sicilia tantisper Celestius obhæret: vbi, vt verisimile est, breues definitiones istas, vel potius ratiocinationes conscripsit, ob quas dicebatur suis, per Syllogismorum spineta decurrere; quasque Augustinus libro de Perfectione iustitiae, potentibus Eutropio & Paullo Episcopis, postea dissoluit: dum, inquam, ibi obhæret; Pelagius in Palæstinam eusit.

Hic dum paria cum Celestio, vel peiora etiam facit; litteras ad Augustinum scripsit, adulatio[n]is plenas: magnoperè prædicans raras animi dotes virtutesque, quibus erat instructus, ac præcipue iustitiam: eo arbitror sine, vt virum, cuius ingenium stylumque formidabat, in suas partes his artibus pelliceret. Fortè enim sciebat, sicuti à Paullino olim, ita ab Augustino nunc, in pretio se haberí, vt videre est. Epist. 106. in princip.

Vt ut est, Pelagi litteris hasce reposuit Augustinus: *Domino dilectissimo & desideratissimo fratri Pelagi, Augustinus in Domino salutem. Gratias ago plurimū, quod me litterū tuū explorare dignatus sis, & certum factre de salute vestra. Retribuas tibi Dominus bona, quibus semper sis bonus: vt cum illo aeterno viuas in aeternum, Domine delectissime & desideratissime frater. Ego autem etsi in me non agnoscō præconia de me tua, qua tua benignitas Epistola continet; beneulo tamen animo erga exigitatem meam ingratus esse non possum: simul admonens vt potius ores pro me, quod talis à Domino siam, qualem me iam esse arbitrari. Et alia manu. Memor nostri incolunis Deo placas, Domine dilectissime & desideratissime frater. Libro de gest. Pel. cap. 26.*

Atque hæc Augustini litteræ sunt, quas, triennio circiter postquam datæ fuerant, non absque ambitione, in Synodo Diosopolitanâ Pelagius produxit, vt impietatem suam hâc veluti laruâ obtegeret: quas tamen exponendo postea, Augustinus, declarauit non alio fine fuisse scriptas, quam vt ab errore Pelagium reuocaret.

C A P V T X V.

A V G V S T I N I M O D E S T I A,
M I N I M E O M N I V M P H I L O D O X I .

§. I.

*Scribit ad Volusianum & Marcellinum, laudeſ-
que ſuas reiicit.*

Anno
412.

INTER hæc apparet scripsisse Augustinum, Epistolas duas, non breues, vt ait: vnam ad Marcellinum, alteram ad virum illumstrem Volusianum: Epift. 158. suntque in Epifolarum ordine (admodum certe inordinato) tertia, & quinta.

Erat Volusianus summo loco natus, Melaniæ iunioris ſiue patruus ſiue auunculus: Marcellino per id tempus Carthagine familiaris, quo in Africam proficidente, Volusiani mater obnixè ab eo contendit, daret operam vt Augustinus illuc scriptis ſuis ac doctrinâ (toto iam orbe celebratis) filium Volusianum ad amplexandam fidem Christianam adduceret: vt potè iam vergentem in ſenectam, atque Apollonij Thyanæ & Appuleij magorum, aliorumque Philosopherum, hancenū ſtudiosum.

Quām verò nihil huius materni defiderij, tum operæ Marcellini, & Volusiani capacitatibus, neglexerit Augustinus, vt eum (quod tandem effectum est, *Baron. anno Dom. 420.*) ad Christi fidem adduceret; citatis antè litteris conſtarē potest: quarum vnam eliciens *eydoīlī* Auguſtini Marcellinus, rurſus expetebat, vt huic obiectioni respondeat: Cur sub Christianis Principib⁹, tot tantaque mala Romanum Imperium inuaserint? Epift. 4. quæſtionem nimirum, quam tum Augustinus libris de Ciuitate Dei, Marcellino inscriptis, strenuè agitabat.

Et licet tanti fecerit Volusianus Augustinum, vt dicere, equidem non immerito: *Vicimque absque detramento cultus diuini, in aliis Sacerdoti-*
bis

bni toleratur inscitia: at cum ad Antistitem Augustinum venitur; Legi deest, quidquid contigerit ignorari: ideoque fama ipsius interesse, vt respondeat: Epist. 2. Ipse tamen humillimus, neque solitus flare inanes glorias, rescribens rogauit, vt hanc de se opinionem facilè præsumptam Volusianus deponat: cumque animum quamvis erga se benevolentissimum, soluat atque exuat: neque, si dilectionis vicem rependat, magis vlli alteri, quam sibi de se credat. Epist. 3.

§. II.

Idem facit Epistolā ad Audacem.

Exstant sanè plura eiusmodi animi demissionis in Augustino testimonia: cuius est nihilominus rara concordia cum eruditione tam excellenti.

Atque inter alia, cùm Audax, vir nec mentis, vt appareat, neque oris inops, Augustinum (flagitias eius scripta) ita affatus esset: *Theſaurum ſapientie deſiderauis, ſed minùs accepi quam volui. lices minùs non debet dici, ſed munus, quod Oraculum legi contulerit Augustinus, ſacrator iuſtitiae, inſtauratoꝝ ſpirituali gloria, diſpensator ſalutis eterna;* Epift. 139. Respondit Augustinus: Thesaurum ſapientie te deſideralle dixisti, ſed minùs accepifſe quam voluisti, cùm ego ex illo theſauro mendicabundā prece quotidianaſt stipem rogem, vixquē impetrem. Oraculum autem Legis quomodo ſum, de cuius latiſ atque abditis penetralibus nescio longè plura, quam ſcio: eiusque multiplices ſinuſ opacosque ſecelluſ adire ac penetrare non valeo ſicut volo, & me non aliud quam minùs dignum eſſe cognosco? Porrò ſacrator iuſtitiae quis ego, cui me ſacratum eſſe permagnum eſt? Iam verò quod inſtauratorem ſpirituali gloriæ me appellas, da veniam; multum cui loquaris ignoras. ipſe quippe adhuc in hac gloriâ ſic inſtauror, vt de die in diem non ſolūm quantum accedam, ſed utrum omnino aliiquid accedam, latere me fatear. Dispensator planè ſalutis eternæ, cum cæteris innumerabilibus conſeruis meis ſum, &c. Epift. 140.

§. III.

§. III.

Item Epistolâ ad Darium.

Darius Comes, vir nobilissimus, luculentâ Epistolâ comiter Augustinum laudauerat. *Epiſt. 263.* Tanto in ſe tanti viri & Christiano affectui, eleganter comiterque ſuas reposuit Augustinus: & poſtquam ostendit, quatenus accipiendoſe ſint laudes, vt nulli ſiue vitio, ſiue vituperio ſint obnoxiae; ſubiungit, humilitatis vtique indicio non paruo: Sume itaque, fili mi, ſume vir bone, & non in ſuperficie, ſed Christianâ charitate Christiane: ſume inquam libros, quos deſideraſti, Confessionum mearum: ibi me inſpice, ne me laudes, vltra quam ſum. ibi non aliis de me crede, ſed mihi: ibi me attende, & vi-de quid fuerim in meipſo per meipſum: & ſi quid in me tibi placbe-rit, lauda ibi mecum, quem laudari volui de me: neque enim me, q̄dō-niam ipſe fecit nos, & non ipſi nos, nos autem perdiueramus nos, ſed qui fecit, reſecit. Cum autem ibi me inuenieris; ora pro me ne defi-ciam, ſed perſicior: ora fili, ora.

Sentio quid dicam, ſcio quid petam: non tibi videatur indignum, & quaſi vltra merita tua. Fraudabis me magno adiutorio, ſi non fece-ris non ſolum tu, ſed etiam omnes qui ex ore tuo me dileixerint. Orate pro me: hoc eis, me petiuiffe indica: & ſi multum nobis tribuitis, iuſſiſſe nos exiſtimate quod petimus: & tamen date petentibus, vel obtemperante iubentibus: Orate pro nobis. *Epiſt. 264.*

§. IV.

Ad Macedonium.

MAcceſtonius, Iudex Cæſareus, quantoperè afficeretur Augustini Sapientia, teſtantur hæc eius verba de Libris quibusdam quos ad eum Augustinus miserat: *Explicui tuos libros: (neque enim tam languidi aut incertes erant, vt me aliud quam ſe curare paterentur) iniecerunt manum,* *et rep-*

eruptumq; aliū sollicitudinum causis , suis vinculis illigauerunt. Ita enim mihi Deum propitius sit , vt ego anceps suus , quid in illis magis mirer; Sacerdotij perfec-
tionem , Philosophie dogmata , Historie plenam notitiam , an facundia plenam
uicunditatem : qua etiam imperios ita illicere potest , vt donec explicent , non de-
fiant; & cum explicauerint , adhuc reuirant. Epist. 51.

Hos libros , fuisse primos quinque de Ciuitate Dei , si quis attentè
Macedonij litteras perpendat; poterit haud de nihilo suspicari.

Sed Macedonio non benignè magis , quām humiliter , respondit Au-
gustinus: Quamuis sapientiam quam mihi tribuis , in me non agnos-
cam; tantæ tamen erga me benevolentiae tuæ , tamque sinceræ , gratias
ago debeoque plurimas : & meorum studiorum labores tali ac tanto
viro placuisse , delector. Multò verò amplius , quodd animum tuum
charitate æternitatis & veritatis , atque ipsius charitatis affectum di-
uinæ illi cælestiisque reipublicæ , cuius regnator est Christus , agnosco
inbiantem , video propinquantem , eiusque potiundæ amplector ar-
dentem. Epist. 52.

§. V.

Ad Ianuarium.

I Anuarius etiam , quia nibil Augustinum latere existimabat , pluria eum
interrogaverat. Cumque prolixè satis , duobus libris ad ipsius in-
terrogationes Augustinus respondisset , subdit denique: Hæc tibi , si
satis esse ad ea quæ requisisti , non putaueris ; nimis ignoras & vires , &
occupationes meas.

Tantum enim absum ab eo , quod putasti nihil me latere ; vt nihil
in Epistolâ tuâ legerim tristius . quia & apertissime falsum est ; & mi-
nor quia hoc te latet , quod non solum in aliis innumerabilibus rebus
multa me latent , sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multò nesciam
plura , quām sciam. Epist. 119. cap. 21.

§. VI.

*Multa à se ignorari affirmat : atque inter
hac Anima originem.*

Quænam autem ista sint, non puduit eum clarè nonnumquam & signatè confiteri. Nam cùm ait Apostolus, *Sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates* : esse quidem Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates in cælestibus apparatibus, firmissimè credo, inquit, & differre inter se aliquid, indubitatà fide teneo. Sed, quòd me contemnas quem magnum putas esse Doctorem, quænam ista sint, & quid inter se differant, nescio. Nec eā sanè ignorantia periclitari me puto, sicut inobedientiā, si Domini præcepta neglexerō. *I ad Oros. cap. 11. l. Enchirid. cap. 57.*

Licet deinde persuasum habuerit, animam hominis immortalem & incorpoream esse : *I. 4. de orig. an. 6. 12.* omni præterea anima, etiam paruuli infantis, necessariam esse liberationem ex obligatione peccati; eamque nullam esse, nisi per Iesum Christum, & hunc Crucifixum: attamen Animæ originem (licet eō propendeat quod Hieronymus sentiebat, singulas animas singulis nascentibus facere Deum) à se quærentibus fatebatur, sicut multa alia, & hoc sc̄e ignorare. *Epiſt. 28.*

Qua in re, cùm idem ſepenumero repetiſſet; *Epiſt. 7. 99. & 157.* grauiter offendisse viſus est apud Vincentium Victorem, Laicum, iam tum iuuenem; (de quo nos ſuprà lib. 2. cap. 8. §. 5.) qui nihilominus ipſe non tantummodo imperite, verum impie etiam de Animæ origine ſentiebat. *I. 3. de orig. anim. c. 2. & I. 4. cap. 1.*

Vincentius ergo cùm ſcire vellat, quod ſe nescire toties Augustinus faſſus erat, puta Animarum originem, quæ pōst primum hominem datae ſunt, vel dantur hominibus; licet in principio libri ſui, ſe imperiæ ſuæ admodum conſciū, & doctrinæ adminiculo deſtitutum diſſet; attamen non tantum ſenem iuuenis, & Episcopum Laicus, verumetiam hominem ſuo iudicio doctiſſimum & petiſſimum non dubitauerat reprehendere.

Sed mansuetè respondit & humiliſter Augustinus: Ego me doctiſſimum

mum ac peritissimum, nescio: imò verò me non esse, certissimè scio. Et fieri posse non ambigo, vt aliquid imperito & indocto cuiquam scire contingat, quod aliquis doctus & peritus ignorat. Et in hoc te planè laudo, quod veritatem, et si numquam percepisti, certè quam putasti, homini prætulisti: ideo quidem temerè, quia existimasti scire te, quod nescis; sed ideo liberè, quia personam non veritus, elegisti aperire quod sentis. *l.4. de Orig. An. c. 1.*

Postò autem cum suam ipsi Vincentio Victori ineptiam demonstrasset, vt qui nesciret quomodo soleat vtre homin inflare; (quem naturā ipsius hominis existimabat inflari, & naturam hominis inde nihil minus habere: quem errorem Augustinus confutauerat *l.3. c.4.*) subdit denique: Quomodo tibi committam, vt me doceas de origine Animarum, quod me nescire confiteor; qui, quod tuis naribus atque ore sine intermissione facis, vnde facias ignorabas? Et post pauca:

Proinde ignorantiam meam de Origine Animarum, te corripiensem atque obiurgantem non molestè terrem; imò insuper & gratias magnas agerem: si eam mihi non solum duris percuteres conuictiis, sed veris etiam excuteres dictis. Si enim me posses docere quod nescio; non solum te verbis, sed & pugnis cädentem deberem patientissime sustinere. *l.4. de Orig. Anim. cap. 3.*

§. VII.

Doceri senex à iuuene cupit.

AVXILIUS Episcopus, sed etate iuuensis, Classicianum virum spētabilem, ob culpam (qua si erat, sola erat Classiciani) cum omni domo suâ, anathematis lentiens percusserat. A quo interpellatus Augustinus, scripsit ad Auxilium, vt si haberet de hac re sententiam certis rationibus vel Scripturarum testimonii exploratam; docere se quoque dignetur, quomodo rectè anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti vxor; aut pro Domini, seruus; aut quisquam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore quo vniuerſa domus est anathemate obligata, nascatur, nec ei possit per lauacrum regenerationis in mortis periculo subueniri.

Id enim præterquam quod Scripturis aduersari videatur , quas citat ; numquam se ausum facere testatur , tametsi de quorumdam facinoribus aduersus Ecclesiam perpetratis grauissimè permoueretur. Verumtamen si tibi , quām iustē fiat (Auxilium alloquitur) Dominus reuelauit ; nequaquam iuuencilem atatem tuam , & honoris Ecclesiastici rudimenta contemno. En ad sum: senex à iuuene coëpiscopo , & Episcopus tot annorum à collegā necdum anniculo , paratus sum discere: quomodo vel Deo vel hominibus iustum possimus reddere rationem , si animas innocentes pro scelere alieno , ex quo nontrahunt sicut ex Adam (in quo omnes peccauerunt) originale peccatum , spiritalis supplicio puniamus . Epist. 75.

Etenim ob hanc causam fiebat , vt , quid alij sentirent in re difficulti , libenter exquireret , suo numquam ingenio præfisus. Atque hinc institit apud Paullinum , vt paullò yberius exponeret , quomodo diuinæ voluntati humana subdatur : Epist. 65. fatereturque in Expositione loci cuiusdam sancti Paulli , malle se audire intelligentiores atque doctiores , quām aperire quid sentiat . I.de fid: & oper. cap. 16.

S. VIII.

Interrogantem se , ipse interrogat.

Inter ceteras quæstiones quas Augustino per Epistolam soluendas proponit Euodius , vna est: Quomodo esset intelligendum , quod in Epistolâ suâ dicit Apostolus Petrus , de Christo: Mortificatus carne , viuificatus spiritu : in quo & tu qui in carcere erant spiritibus , veniens predicauit: hoc inferens quod in inferno fuerunt , & descendens Christus omnibus Euangelizauit , omnesque à tenebris & pœnis per gratiam liberavit . Epist. 98. Huius difficultatis angulos postquam Augustinus diligenter admodum rimatus esset , nihil alicubi temerè pronuntians , propter loci ipsius obscuritatem ; per mortuos autem quibus euangelizatum esse Petrus ait , infideles & iniquos intellexisset , iuxta illud , *Dimitte mortuos ut sepeliant mortuos suos;* denique subiungit:

Hæc Expositio verborum Petri , cui displicet ; vel cui etiamsi non displicet , non tamen sufficit ; querat ea secundum inferos intelligere.

Qui

Qui si valuerit illa, quibus me moueri suprà commemorauit, ita soluerit, vt eorum auferat dubitationem; impartiat & mihi. Epist. 99. Nam priùs in capite Epistole sua dixerat: Quæstio quam mihi proposuisti ex Epistola Apostoli Petri, solet nos (vt te latere non arbitror) vehementissimè commouere. Quomodo illa verba accipienda sint tamquam de inferis dicta. Replico ergo tibi eandem quæstionem: vt siue ipse potueris, siue aliquem qui possit inueniri, auleras de illa atque finias dubitationem meam. *Ibid.*

Non enim pudebat eum, unde cumque posset, addiscere aliquid. Vnde & quæstionibus Dulcitijs respondens: Quod attinet, inquit, ad quæstionem Resurrectionis, própter illos qui creduntur non esse morituri, sed ex hac mortalitate ad immortalitatem sine morte mediâ transiunt; inquisitio diligentior adhibenda est: &, si quid hinc absolutum ac definitum disputatione rationabili atque perfectâ vel audisti, vel legisti; vel etiam ipse adhuc audire, aut legere, aut excogitare potueris: però mihi mittere non graueris. Egoenim, quod confitendum est charitati tua, plus amo discere, quam docere, &c. lib. de quæstionib. Dulcitijs, qu. 3, quod idem repetit in fine libri.

S. IX.

Manuit discere, quam docere.

Ipsius iterum verba sunt: Credant qui volunt, malle me legendo, quam legenda dictando, laborare. Qui autem hoc nolunt credere, experiri autem & possunt & volunt; denique legendo vel meis inquisitionibus respondeant, vel interrogationibus aliorum, quas (pro mea personâ quam in seruitio Christi gero, & pro studio quo fidem nostram aduersum errorem carnalium & animalium hominum munire inardesco) necesse est me pati: & videant, quam facile ab isto labore me temperem, & quanto etiam gaudio stilum possim habere feriatum. *Proœm. II. de Trinit.*

Hinc in omnibus litteris suis, non, solum pium Lectorem, sed etiam desiderabat liberum correctorem: Quamquam sicut Lectorem meum, inquit, nolo mihi esse debitum; ita correctorem nolo sibi. Ille

me non amet amplius, quam Catholicam fidem: ille se non amet amplius, quam Catholicam veritatem. Sicut illi dico, Noli meis litteris quasi Scripturis Canoniceis inseruire: sed in illis, & quod non credebas, cum inuenieris incūtanter crede; in ipsis autem quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmiter retinere: Ita illi dico, Noli meas litteras ex tua opinione vel contētione, sed ex diuinā lectione vel inconcūsa ratione corrigere. Si quid in eis veri comprehendēris, existendo non est meum: at intelligendo & amando, & tuum sit & meum. Si quid autem falsi conuiceris; errando fuerit meum: sed iam cauendo, nec tuum sit, nec meum. *cod. loco.*

§. X.

Existimat, multa à se tradita culpari posse.

NEQUE enim negare debo, sicut in ipsis moribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possint iusto iudicio & nullā temeritate culpari; dicebat Vincēntio Victori scribens: *lib. 4. de Orig. Anime c. 1.* ad Simplicianum vero: Siue in iis, quibus me exercere benignè paternèque voluisti: siue in aliis, quæcumque nostra in tuas sanctas manus fortè peruererint: quia sicut Dei data, sic etiam mea errata cognosco; non solùm curam legentis impendas, sed etiam curam corridentis assumas. *Epiſt. proaem. II. ad Simpl. T. 4.*

Ego quippe fateor, me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt. Vnde si aliquid vel incūtiū vel indoctiū à me positum est, quod non solùm ab aliis qui videre id possunt, merito reprehendatur, verum etiam à me ipso: quia & ego saltem videre debo postea, si proficio: nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum. Nam nimis peruersè seipsum amat, qui & alios vult errare, vt error suus lateat, &c. *Epiſt. 7.*

Quamobrem ait ad Paullinam: Nolo auctoritatem meam sequaris, vt ideo putes tibi aliquid necesse esse credere, quoniam à me dicitur: sed aut Scripturis Canoniceis credas, si quod nondum quam verum sit vides; aut interiū demonstranti veritati, vt hoc plane vides. *Epiſt. 112. proaem.*

§. XI.

§. XI.

Catholici omnes scriptores, haud Canonici.

Sicut Libris Canonicis Augustinus summam auctoritatem ac venerationem deferebat; ita non omnia omnium scripta in eorum numero collocanda esse sciebat: à quibus si quando dissentiret, summa id faciebat humanitate ac reuerentiā.

Neque enim, inquietabat, quorumlibet disputationes quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas diuinas habere debemus, ut nobis non licet saluā honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum Scripturis improbare atque respucere; si forte inuenerimus quod aliter senserint, quam veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum: tales volo esse intellectores meorum, &c. Epist. 1. 11.

Ego enim fateor Charitati tuae (scribebat Hieronymo) solis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honorisque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse, firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati; nihil aliud quam vel mendosum esse codicem; vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est; vel me minimè intellectile non ambigam. Alios autem ita lego; ut quantilibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum puto, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabilitate, quod à vero non abhorreat persuadere potuerunt. Epist. 19. cap. 1. § 3.

§. XII.

Alios ante se scriptores citat. Ab iis quos scribendo offenderat; sibi ignosci postulat.

Quapropter sicut non iis tantum libris, quos antea posteaque conscripsit, citat Patres tempore priores: (puta ille de Doctrina Christiana;

Rianā : II. de Baptismo contra Donatistas : I. 1. contra Julianum cap. 3. & seqq.
 lib. 2. cap. 2. & seqq. libr. 4. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 4. & 8.
 vbi partim allegat, partim meminit Irenæi, Rheticij, Olympij, Ambrolij, Innocentij, Gregorij, Basilij Magni, Ioannis Constantinopolitanij, Hieronymi, Hilarij, &c.) ita eo libro, quem de videndo Deo
 circa hoc tempus elucubravit ad Paullinam ; meminit Ambrosij sacerdotis, atque etiam Hieronymi, corumque auctoritatē sequitur. Epist. 112.

Ceterūm ciudem argumenti De videndo Deo, exstat Epistola ad Fortunatianum: in quā dum rogare iubet Episcopum quemdam (qui sentiebat nos Deum oculis corporeis visuros) ut ei ignoscat, si quid durius & asperius in se dictum accepit Epistolā illā quam dederat;
 præbuit iterum insigne humilitatis Christianæ exemplum.

Vbi sic inter cetera : Deum, talem non esse (nempe corporalem, membrisque per loca diuisibilem) omnino non ambigo, & ne talis esse crederetur, illam Epistolam scripsi : in quā dum esse in admōnendo sollicitus, in corripiendo nimius atque improuidus fui : nec fraternali & Episcopalem personam sicut frater & Episcopus, quemadmodum fuerat dignum, cogitauī : hoc non defendo, sed reprehendo : hoc non excuso, sed accuso. Indica ei, cum quanto & quam vero dolore de offensione animi eius fuērim collocutus. Nouerit, quām non eum contemnam, & quantum in illo Deum timeam, & cogitem caput nostrum in cuius corpore fratres sumus. Epist. 111.

C A P V T XVI.

SCRIPTA HOC ANNO CONTRA PELAGIANOS ET DONATISTAS.

S. I.

Respondet ad questiones Honorati.

Quo interim tempore, Marcellini clementiæ reos homicidiij in Restituto Presbytero patrati commendabat ; Epist. 158. & 159. tot

tot & tantis occupationibus erat implicatus , vt Marcellino dicat: Si rationem omnium dierum & lucubrationum aliis necessitatibus impensarum,tibi possem reddere; grauiter contristatus mirareris, quanta me distendat, quæ differri omnino non possunt : nec agere illa permittant,in quæ me, petendo & admonendo vrges volentem , & inefabiliter, quia non possum,dolentem. Cum enim ab eorum hominum necessitatibus aliquantulum vaco , qui me sic angariant , vt eos nullo modo liceat euitare , nec contemnere oporteat ; non desunt quæ dictanda præpono , sic in articulis temporum constituta, vt dilationem non ferant. Epst. 158.

Hæc quæ fuerint , tum eadēm Epistolā, tum alibi exponit, vbi ait: Eodem ipso tempore, quo contra Donatistas vehementer exercebamur, & contra Pelagianos exerceri iam cœperamus ; amicus quidam (Honoratus) misit mihi à Carthagine quæstiones : & rogauit vt eas illi scribendam exponerem. L.2. Retract. cap. 36. Fecit: intuensque suprà dictam hæresim nouam, inimicam Gratia Dei ; sextam sibi Quæstionem proposuit, de Gratia noui Testamenti: de qua disputans interpolatâ expositione Psalmi xxi. (in cuius capite scriptum est quod Dominus exclamauit in cruce , quod ille amicus in primis ei proposuerat exponendum) omnia alia quinque dissoluit: non hoc ordine quo erant proposita, sed sicut ei differenti de Gratia noui Testamenti, tamquam suis locis congruenter occurserunt. sed. l. & 6.

Quid causæ fuerit , cur tum priùs Honorato , quam Marcellino, satisfacere respondendo voluerit, tametsi hic illi videtur præferendus; ipsemet exponit his verbis : Charitas enim quæ tamquam nutrix fouet filios suos , non ordine amandi , sed ordine subueniendi, infirmiores (neque enim per id tempus Honoratum fuisse baptizatum l. r. diximus) fortioribus anteponit : quos tales vult esse , quales iam illi sunt, quos non contemnendo, sed de his confidendo interim præterit. &c. Epst. 158. ad Marcellin. Nam , vti appareat , aliis dictationibus, quibus erat Marcellino satisfactus, magis inardescetabat : Cùm alioquin non cā tantū, quam familiariter vni alicui, sed etiam quam matri Ecclesiæ vniuersaliter debebat , charitate ac seruitute compellebatur , si quid per operam ipsius, Dominus, quos illi fratres fecit adiuari iuberet, nullo modo recusare , sed potius promtā & deuotā voluntate suscipere. vt de se loquitur, l. de Catechiz. rud. c. 1.

§. II.

Liber de Spiritu & Littera.

Marcellinus, ad quem tres libros, quorum titulus est De Peccatorum meritis & remissione, scripserat; rescripsit Augustino, se fuisse permotum, quodlibet 2. cap. 6. dixerit, Fieri posse ut sit homo sine peccato, si voluntas eius non desit, ope adiuuante diuinâ: quamvis nemo tam perfectæ iustitiae in hac vitâ vel fuerit, vel sit, vel futurus sit. Quæsluit enim, Quomodo dixerit posse fieri, cuius rei desit exemplum.

Propter hanc eius inquisitionem, scripsit Librum cuius est titulus De Spiritu & Littera: pertractans Apostolicam sententiam ubi ait, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* In quo Libro, inquit, quantum Deus adiuvuit, acriter disputauit contra inimicos gratiæ Dei, quâ iustificatur impius. *l.2. Retract. c.37.*

Et quidem Marcellini scrupulo respondens, ait: Cùm sicut credo, non dubites numquam esse factum, ut per foramē acūs camelus transiret, & tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile: legas etiam, duodecem millia legiones Angelorum pro Christo, ne patetur, pugnare potuisse; nec tamen factum: legas, fieri potuisse ut semel gentes exterminarentur à terrâ quæ dabatur filiis Israël; Deum tamen id paullatim fieri voluisse: & alia sexcenta possunt occurtere; quæ fieri vel potuisse vel posse fateamur, & eorum tamen exempla, quod facta sint, proferre nequeamus. Vnde non ideo negare debemus, fieri posse ut homo sine peccato sit, quia nullus est hominum (præter illum qui non tantum homo, sed etiam naturâ Deus est) in quo id perfectum esse, demonstrare possimus. *l.de Spir & litt.c.1.*

Hic fortasse respondeas, Ista, quæ commemorauit facta non esse & fieri potuisse, opera esse diuina: ut autem sit homo sine peccato, ad opus ipsius hominis pertinere: idque opus esse optimum, quo fiat plena & perfecta, & ex omni prorsus parte absoluta iustitia: & ideo credendum non esse, neminem vel fuisse, vel esse, vel fore in hac vita, qui hoc opus impleuerit, si ab homine impleri potest. Sed cogitare

tare debes, quamvis ad hominem id agere pertineat, hoc quoque munus esse diuinum: atque ideo non dubitare, opus esse diuinum. Deus enim, qui operatur in vobis, ait Apostolus, & velle & operari, pro bona voluntate, &c.

Sed illis acerrimè ac vehementissimè resistendum est, qui putant sine adiutorio Dei, per se, ipsam vim voluntatis humanae, vel iustitiam posse perficere, vel ad eam tendendo proficere. *cod.l.c.2.* Nam neque liberum arbitrium quidquam, nisi ad peccandum valet, si latet veritatis via: & cùm ad id quod agendum & quò nitendum est, cetero perit non latére; nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. Ut autem diligatur; Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris: non per arbitrium liberum, quod surgit ex nobis; sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *cod.l.c.3.* Doctrina quippe illa, quā mandatum accipimus continenter recteque vivendi; Littera est occidens, nisi adsit viuificans Spiritus, *cod.l.cap.4.* Quoniam Legis littera, quæ docet non esse peccandum; si Spiritus viuificans desit, occidit: sciri enim facit peccatum potius quām caueri, & ideo magis augeri quām minibi: quia malæ concupiscentiæ etiam præuaricatio legis accedit. *cod.l.c.5.*

Nam quod ait Apostolus: *Littera occidit, Spiritus autem viuiscat;* non de figuratis locutionibus dictum (quamvis & illic congruenter accipiatur) sed potius de lege, aperte quod malum est prohibente. *cod.l.c.6.* vt adeo per Spiritum non equidem aliud tunc intelligatur, quām Spiritus gratiæ, qui diffundit charitatem in cordibus nostris, quā & facere velimus & faciamus quod bonum est.

Atque ex his porrò Marcellino demonstrat, quandoquidem & ipsa humana iustitia operationi Dei tribuenda sit, quamvis non fiat sine hominis voluntate; eius perfectionem etiam in hac vitâ esse possibilem, tametsi careat exemplo: sicut exemplo caret transitus Cameli per foramen acûs. Colligitur deinde dixisse verissimè, hoc se libro acriter contra inimicos Gratia Dei, quā iustificatur impius, disputasse; neque tantum contra Academias Pelagianæ vniuersitatem, sed pro fidei & scholæ Catholicæ articulis, firmissima fundamenta iecisse. videri etiam potest. *l.2. cont. Aduers. leg. & Prop. c.7.*

§. III.

Epistola Octogesima nona.

NE quis enim arbitretur, diuinæ gratiæ adiutorio, humani liberiæ Arbitrij momenta subuerti; vt dicat, non esse hominis opus, quod quia munere fit Dei, etiam Dei est; Desinat, inquit, sic insanite: & ad hoc se intelligent habere quantum possunt liberum arbitrium, non vt superbâ voluntate respuant adiutorium; sed vt piâ voluntate inuocent Dominum. Hæc enim voluntas libera, tantò erit liberior quantò sanior; quantò diuinæ misericordiæ, gratiæque subiectior. Epist. 89.

Etenim iubet Deus continentiam, & dat continentiam. Iubet per legem, dat per Gratiam: iubet per litteram, dat per Spiritum. Lex enim sine gratiâ, facit abundare delictum; & littera sine Spíritu, occidit. Nam voluntatis arbitrium non ideo tollitur, quia iuuatur: sed ideo iuuatur, quia non tollitur. Qui enim Deo dicit: Adiutor meus es tu; confitetur se velle implere, quod iussit: sed ab eo qui iussit adiutorium poscere, vt possit. ead. Epist. Iam adiuuari non potest, nisi qui etiam aliquid sponte conatur: quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorum naturâ rationem voluntatemque non condidit; salutem nostram Deus operatur in nobis. l. 2. de peccat. mer. & remiss. c. 5.

Nouerat ille legem Dei, qui dicebat, Condelector enim legi Dei, secundum interiorem bonum: & tamen adiungebat, Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis mee, & captiuum me ducentem in legem peccati, qua est in membris meis. In felix ego homo, quis me liberabit de corpore mortui huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Cur non dixit potius, per meum liberum arbitrium? nisi quia libertas sine gratiâ, non est libertas, sed contumacia. Epist. 89. Quæ Epistola quia cum Libro de Spíritu & litterâ tantum non gemella est; paullò ante aut post eam, vt diximus, scripta est.

§. IV.

Liber de Fide & Operibus.

INTERA missa sunt ei à quibusdam fratribus, Laicis quidem, sed diuinorum eloquiorum studiohis, scripta nonnulla : quæ ita distinguerent à bonis operibus Christianam fidem ; vt sine hac non posse, sine illis autem posse perueniri suaderetur ad æternam vitam.

Quibus respondens, librum scripsit cuius nomen est, *De Fide & Operibus. Tom. 4.* In hoc disputauit non solum, quemadmodum vivere debeant gratiâ Dei regenerati ; verum etiam quales ad lauacrum regenerationis admitti. *l. 2. Retract. c. 38.* Tora autem libri huius disputationis tribus potissimum difficultatibus, siue questionibus enodandis destinata est. quarum una est, Quomodo peccantes corripiendi sint; quandoquidem in Ecclesiâ bonis mali, tamquam tritico zizania, siue mundis animalibus immunda, iuxta Domini prædicationem permixti sunt, eruntque usque in finem ? Altera quæstio est, in quâ quibusdam visum est, Fidem solam baptizandis esse tradendam: postea vero iam baptizatos docendos esse de moribus. Tertia periculosisima, quâ parum consideratâ educi posse videbatur, solam fidem in Christum, licet scelestissimè turpissimeque viuatur, sufficere ad salutem.

De his tribus quæstionibus, inquit, satis quantum existimo dispuui : demonstrauique, sic tollerandos in Ecclesiâ malos, vt non negligatur Ecclesiastica disciplina : sic Catechizandos eos qui Baptismum petunt, vt non solum audiant atque suscipiant quid credero, verum etiam qualiter vivere debeant: sic promitti fidelibus vitam æternam, vt non per fidem mortuam, quæ sine operibus saluare non potest, ad eam se quisque peruenire posse arbitretur; sed per illam fidem gratiæ, quæ per dilectionem operatur. *l. de fid. & oper. cap. 27.*

§. V.

*Donatistarum contra Collationem calumnia
ab Augustino destructa.*

Librum etiam scripsit grandem, satis quantum existimat diligenter, ad ipsos Donatistas, post Collationem quam cum Episcopis eorum habuerant, ne ab eis seducerentur vterius. *l. 2. Retract. cap. 40.* Eius libri meminit *Epist. 158.* eoque respondit, quibusdam illorum vanitatibus, quas vieti, ubi potuerant & quomodo potuerant, iactabant. *l. 2. Retract. c. 40.*

Calumniabantur in primis, Iudicem præmio fuisse corruptum : *l. post Coll. cap. 1.* cumque Catholice communionis esset, suæque Ecclesiæ fauens; non permiserit, ut omnia pro suis partibus aduersarij dicerent: *Poss. c. 1. 4.* quos adeo potestate potius oppresserit, quam veritate. *l. de Gest. cum Emer.*

Verùm impudentiam tantam, non minore veritatis spiritu Augustinus discussit, dum calumniam resumens : Obiiciunt, ait, nobis, ut adhuc vosseducant, quod aurum iudici dederimus, ut pro nobis contra illos sententiam diceret. Vos dicite si potestis, quantum dare debuerimus eletis defensoribus Episcopis vestris, ut tanta contra se pro nobis vel dicerent vel proferrent? ut sic agerent caussam nostram, sic perimerent suam? Quanti emere debuimus, ut post verba Primiani, quibus dixerat, *Indignum est ut in unum conueniant filii Martyrum & progenies Traditorum;* venirent tamen, & in unum nobiscum, quod indignum essa dixerant, conuenirent?

Quanti emere debuimus, ut more forensium Aduocatorum, de temporibus, & diebus, de personis etiam, nobis præscribere conarentur: & sic omnibus hominibus, etiam illis qui nostras disputationes intelligere non possent, satis apertè monstrarent, quam malam caussam haberent, quam proferre & agere sic timerent apud eum iudicem, cuius erga le benignitatem atque iustitiam tanto præconio laudauerant, & cuius motum aduersus le nullum adhuc senserant?

Quanti emere debuimus, ut ipsi deinde exigerent, non secum agi debere

debere forensibus formulis, sed Diuinis potius testimoniis, & de Scripturis sanctis similiter se responsuros esse promitterent? &, cum mandatum Concilij Catholicæ, quod obtuleramus, recitatum esset, atque in eo ipsis etiam confitentibus claruisset, nos Ecclesiæ Catholicæ causam testimoniis sanctorum Scripturarum agere voluisse; rursus tamquam oblii quid sibi placere dixissent, ad easdem forenses præscriptiones perplexis & odiosis contentionibus remearentur. Et plura eiusmodi: quibus ostendit, cum pessimam causam Donatistæ haberent, eam male agendo prodidisse potius, & Catholicis arma dedisse quibus ipsis oppugnarentur, idque nullo ab eis præmio siue petito siue accepto; quam gnauiter defendisse. *I. post Coll. c. 23. 24. & 25.*

Nam postquam id euidenter demonstrauit: Quid adhuc, inquit, expectatis, quid pro vobis pronuntiauerit Cognitor; cum videatis, quid contra scipios Episcoporum vestrorum pronuntiauerit timor? Dederat certè ipse Cognitor potestatem, vt alium cum ipso quem vellet iudicem constituerent. Quod illi recusarunt. Quoniam, si aliquem delegissent, mentiri vobis non possent, etiam à nobis ipsum fuisse corruptum. Sed fecerunt, quod recusauerunt. Constituerunt prorsus cum illo alium Iudicem: non quemlibet extraneum, sed intimum suum. Ecce ipse timor eorum, alius iudex fuit: certè ipse à nobis nihil accepit, & pro nobis liberè iudicauit. Non gratificatus est eorum personæ, quibus internus hærebat, de quorum secreto cubiculo procedebat. Et antequam caussa diceretur, prior iudicauit, quia eam prior in ipsorum corde cognouit, &c. *cod. l.c. 26.*

Sanè si quid aduersus iudicem habuissent; proponendum id erat ante disputationis exordium: neque erat tam prolixè laudandus, atque fecerant non semel. Denique friuolum omnino fuisse, quod potestate potius quam veritate fuerint ab eo oppressi, vt qui, quod loquebantur, haud acceperit: constare inde potest, quia præterquam quod clepsydræ abiecta dicere permiserit quidquid voluissent; non piguerit aliquot post annis Augustinum, cum Emerito Cæsariensi Episcopo (ex septemuiris disputationibus uno) populo coram inspectante & auscultante, nullâ potestate præsente, caussam reuolucre, si acceptare aduersarius voluisset. *I. de Gf. cum Emerito.*

§. VI.

Altera calumnia ab eodem refutata.

Porrò autem calumnia altera, sententiam impetebat: quam dicebant esse nullam, quia noctu latam. *l. post Collat. cap. 12.* Mirum verò si non fabricauerit hanc Petiliani ingenium, in forensi rabie, & eiusdemodi captionibus egregiè subactum: quique cùm collegis suis, totum diem cauillando ea fraude consumserat, vt in tenebris omnes pariter effugerent.

Hec igitur inter alia Augustinus ad Donatistas: *Quis ferat viatos homines conqueri, quod nocte contra eos est prolatā sententia? quasi non sēpe iudices audiendi necessitas teneat, vt usque ad multam partem noctis sedere cogantur. Aut ideo non est verum quod dicitur, quia per noctem dicitur?* *l. post. Coll. cap. 12.*

Nam licet priscis olim legibus cautum extiterit, ne iudicia noctibus agerentur, iuxta illud: *Sol occasus, supra tempestas esto:* & Senatus Consultum, scribente Gellio, neque ante exortum, nec post occasum Solem factum, ratum fuerit; attamen non omnium decretorum eadem ratio fuit, neque semper illa lex seruata est. Nam & sēpē iudices Romani imitati sunt Areopagitas, qui non nisi noctu iudicabant: & ipse Iustinianus in Nou. 82, iubet pedaneos suos iudices, sedere pro tribunali à summo diluculo, usque ad vespertinum crepusculum, siue ut loquitur, *tunc in nocte obviis.* Neque quidquam obstat, quin si causa postulet, iudex possit diutius etiam sedere. Deniq; & testamenta & contractus, noctu posse fieri dubitandum non esse, lex ait, *l. 22. §. p. a. ult. de Testam. l. non minorem, Cod. de Transact. Franc. Bald. b. 1st Coll. Carib.*

Ergo post multa quæ superius dixerat Augustinus, O ferreā, inquit, frontem! O furoris tenebras, nocturnam sententiam iudici obiciennes, & in sui cordis nocte palpantes, offendentes, cadentes, contra nos rabide litigantes, & pro nobis tanta dicentes! *l. post Collat. cap. 19.* quæ nimirum prioribus capitibus enumerauerat. Ad extremum itaque: Nocte causa finita est, sed vt nox finiretur erroris: nocte dicta sententia est, sed fulgens lumine veritatis. *cod. l. cap. 35.*

Ceterū

Ceterū quod Donatiste vim sibi caussarentur illatam , eo quōd Secretario Thermarum Gargulianarum, Collationis tempore fuissent conclusi ; ita redarguit : Inclusos , & tamquam in carcere se fuisse , conquesti sunt. Ibi & nos eramus. Aut utrisque facta est iniuria , aut utrisque adhibita diligentia. Sed quomodo dicemus injuriam , quando in tam spatio & lēcido & refrigerante loco nos fuisse re-
colimus? Aut quomodo erat carcer , vbi erat & iudex? Postremò clau-
los fuisse nos nesciebamus ; qui simul intūs eramus : ipsi vnde sciuimus ,
nisi quia fugere sortasse voluerunt ? Sed quis non videat , quōd ista
inanis , & ridenda potius quam resellenda , de tali Cognitore non di-
cerent ; si pro suā causā possent validum aliquid inuenire quod di-
cerent ? *Eod. l. &c.*

§. VII.

Cirtense Catholicorum Concilium.

Adī interim hæc Donatistarum calumniandi audacia proter-
viaque increvit ; vt de remedio apponendo Patres Africani in
commune consuluerint , congregati in synodo Cirtensi Numidiaē ci-
uitate , anni post Collationem mense Iunio. Huius quidem
Synodi acti , faculorum edacitas absumsit , relicta tamen superstite
Epistolā Augustini , Patrum congregatorum nomine editā ad Do-
natistas , Epist. 152.

Attingit in eā præteritas calumnias (quibus Collationis vires , iu-
diciumque Marcellini frustrā facere moliebantur) tantā acrimoniam
& sale , vt non fuerit otiosum audire. Non ergo vobis dicant , inquit ,
quia præmio corrupimus iudicem. Quid enim aliud solent vixi homines dicere? Aut si aliquid dedimus iudici , vt contra illos pro nobis
pronuntiaret ; ipsis quid dedimus , vt contra se pro nobis tanta
non solum dicerent , verum etiam recitarent ? An fortè volunt vt eis
apud vos gratias agamus , quia cùm dicunt iudicem præmio à nobis
esse corruptum ; ipsis tamen multa quæ pro nobis contra seipso dixerunt
& recitauerunt , gratis nobis omnia præstiterunt ? Aut certè , si
propterea dicunt quod nos vicerint , quia melius egerunt Caussam

Cæciliiani , quām nos ; hoc planè credatis illis. Nos enim duas lectiones pro illo sufficere putaueramus , illi autem quatuor protulerunt. Epist. 152.

§. VIII.

*Cirtenses , per Augustinum conuersi
à schismate.*

Anno
413.

VT Synodi huius, sicut diximus, Acta perierint; constat tamen primum ciues Cirtenses per Augustinum , à schismate ad Unitatem Ecclesiæ conuersos : vt videre est Epist. 130. quamquam ipse pro solitū humilitate & gloriæ diuinæ zelo, nihilum huius operis, id est conuersionis, sibi arroget : sed , quantumquantum est, refundat in Deum. Iam enim ad suos redierat Augustinus , quando conuersionem istam populi sui Cirtenses nuntiauerant.

Porrò cùm Cirtam , ad Synodum fortè , proficeretur cum collegis suis ; placuit Fortunium Tuburensem Episcopum Donatistam , in transitu alloqui : cetera moderatum satis & benignum. Discussa hic sunt Schismatis præcipua capita , De Ecclesiæ per totum terrarum orbem diffusione : De Persecutionis tolerantia : De Baptismi repetitione ; & talia eius generis : adeoque conuersio- nis iplius iacta veluti fundamenta , donec proximâ occasione al- tiùs promoueretur , licet de successu nihil exploratum inueniam. Epist. 163.

§. IX.

*Iuliana & Demetriadi Augustinus antidotum
propinat , contrâ pestiferam Pelagij
Epistolam.*

Inter alias feminas , quārum salutis curam nonnumquam Augustinus gessit , Iulianam & Demetriadē nobilissimas , matrem & fi- liam

liam fuisse, suprà lib. i. c. 4. confusè memorauimus. Hx, post Alarici formidine relictam Romam, propè iam tertium Carthagine agebant annum, cùm Demetrias sponso nuptiisque valefactis (quibus tum opulentissimis destinabatur) mutato habitu Sanctimoniam professa est, toto pecè admirante (vt colligi potest ex Epistola 8. Hieronymi) orbe terrarum.

Id contigit operâ potissimum Augustini, qui Carthagine, eo fortè tempore quo cum Donatistis Collationi erat intentus, verbi illis ministerium impertierat: cuius ministerij, adiuuante gratiâ & misericordiâ Saluatoris, in domo Iulianæ tantus fructus exortus est; vt humanis nuptiis iam paratis, sancta Demetrias spiritalem Sponsi illius præferret amplexum, cui specioso præ filiis hominum, ad habendam (vt loquitur Augustinus) spiritûs vberiorem fecunditatem, nec ad amittendam carnis integritatem, virgines nubunt.
Epist. 143.

Quam rem cum Proba & Iuliana, auia & mater Demetriadi, per litteras significassent; eâdemque operâ velationis apophoretum, id est, munus in gratiam tantæ sollemnitatis, ad Augustinum misissent: id sc̄e gratissime accepisse vti respondit, ita gaudij sui magnitudinem tantæ rei nuntio percepto, testatus est. Generosius quippe elegit Anniciana (inquit) posteritas, tam illustrem familiam beare nuptias nesciendo, quām multiplicare pariendo: & in carne iam imitari vitam Angelorum; quām ex carne adhuc numerum augere mortalium.
Epist. 179.

Sicut verò anteā, vt existimo, Probam præstantissimam feminam orare docuerat, edito commentario de Orando Deum; Epist. 121. ita sub hoc tempus Iulianam monuit, serpens Pelagiani dogmatis venenum fugere: quando datâ in Oriente ad Demetriadem Pelagius hoc anno Epistola, l. i. cont. Pelag. & Celest. c. 37. hærceos suæ virulentæ semina sparsisset.

Spirituales diuinias (scriperat Pelagius c. II. Epistola suæ) nullus tibi preter te, conferre poterit. In hiis ergo iure laudanda: in his merito ceteris preferenda es, qua, nisi ex te, & in te esse non possunt. Contra quem Augustinus ad Iulianam: Cernis quanta in his verbis, sit cauenda pernicies. Nam vtique quod dictum est: Non possunt esse ista bona, nisi in te; optimè & verissimè dictum est: iste planè cibus est. Quod verò ait, Non nisi ex te; hoc omnino virus est. Absit vt hæc libenter audiat

virgo Christi, quæ piè intelligit propriam paupertatem cordis humani : & ideo illuc nisi Sponsi sui donis, nescit ornari, &c. Epist. 143.

Quamobrem illius Pelagi Epistolæ pestiferas plerumque sententias, pluribus aliis locis, l. 1. cont. Pelag. & Celest. c. 22. 27. 37. sollempner Augustinus destruxit. Hanc verò Epistolam se Pelagius conscripsisse iactabat, petente sanctâ Matre Demetriadis, imò iubente, & à se in Transmarinis posito, miro cum desiderio animi, flagitante. Epist. Pel. c. 1. In qua perinde hæreseos adeò suæ, facundiæque vela pandit; ut eam lucubratiâ appelleat Auctor Apolog. de libero Arbit. Vnde & inter Hieronymianas locum diu habuit : at nunc meritò reiecta.

C A P V T . X V I I .

DONATISTARVM SYNODEVS , TRIBVNO IN AFRICA DVLCITIO.

S. I.

Dulcitus Marcellino sufficitur.

Marinus, dux exercitûs Romani aduersus Heraclianum tyrannum, triaciens in Africam ad persecundos Imperij perduelles, Marcellinum, Tribunum illuc Notarium, & Collationis lupranaratae Cognitorem, occidi iussit : instigantibus haud dubiè Donatistis. Vnde is titulo Martyrijn fastos Ecclesiasticos relatus est, VIII. Idus Aprilis : meminitq[ue] illius cum sanctâ & religiosâ memoriâ Augustinus lib. de Nat. & Grat. c. 23. & Epist. 18. Hac Marcellini morte cùm non obscurè Donatistæ triumpharent, sibi persuadentes vnâ cum illo extincta aut breui extingueda Acta publica, coram eo aduersus se confecta : Honorius Imperator non solum Marcellini Acta edito Rescripto, vt supra retulimus, confirmauit ; sed recentibus etiam pœnis (quæ exstant Cod. Theod. l. 55. & l. 54. de baret.) Donatistas, tam

tam laicos, quam Episcopos eorumque ministros, coercendos statuit: cisque pariter exsequendis DVL CITIVM Tribunum & Notarium, qui demandatam prius Marcellino Prouinciam exciperet, in Africam declinavit. l. 2, Retract. cap. 59.

§. II.

*Vnus, an plures Dulcij? & Tribuni
Notarij qui?*

Sed dubitari merito potest, vtrum Dulcitus hic Imperialium ius-
sionum executor, idem sit cum eo ad quem exstat Augustini liber
De octo Dulcij questionibus: in quo meminit se ante ea tempora
scripsisse Enchiridion ad Laurentium, urbis Romæ Primicerium,
Dulcij fratrem. qu. 1. ad Dulcij. & l. Enchir. Affirmat Baronius: non
existimat Henr. Grauius Annotat. ad præfat. Breuiculum Collat.

Vt hoc autem de Tribunis-Notariis dicamus, non exiguum eo-
rum dignitatem fuisse, constare potest ex iis quæ Franc. Bald. habet in
delibatione Historia Africanæ. Nā & Ambrosius Epist. 32. ait, mis-
sum ad se ab Imperatore Valentiniano iuniore Dalmatum, Tribu-
num & Notarium, qui ad consistorium euocaret Ambrosium in cau-
sa religionis, puta ad disputandum cum Auxentio Arriano: & Clau-
dianus Poëta eius temporis, Tribuni & Notarij titulo ornatur in E-
pitaphio, quod Romæ in foro Traiani prostabat. Exstat etiam l. 12.
Cod. Titulus VII. de Primicerio & Notariis: vbi & de Tribunis
Notariis agitur.

In Theodosij præterea Lege scriptum est: *Principia est nostra pietatis intentio, circa Notariorum nomen. In lege deinde Leonis Imp. Præclarum nobilemq; militiam spectabilissimum Tribunorum Notariorum, diuersis beneficiorum titulis muniriendam credimus & augendam.* Quare sicut Tribunatus, mili-
taris est dignitas; ita Notarij fuisse videntur, qui nunc Secretarij Re-
gum in Galliâ, inquit Balduinus: adeò ut eiulcemodi, non Sag: tan-
tummodo, sed & Toga consultos licet existimare.

§. III.

Donatistarum Synodus.

PRomulgatis iam memoratis Honorij Edictis, repente coäluit Donatistarum Episcoporum supra triginta conciliabulum: vbi & Petilianus fuit, qui persecutionis tempore nec duodecim conuenire potuisse, in Collatione clamauerat. l. i. cont. Gaud. c. 37. Atque hi quidem consilium inire cupiebant, quo tandem modo Edictis (quibus adeò premebantur, vt se dicerent numquam eiusmodi persecutionem,) obuiam venirent: cum viderentur pristinis se potius ignibus daturi (imò id reapse facerent, spe potiundi nominis Martyrum apud suos) quam laturi, vt in insulas deportarentur: quod de Donatistarum Episcopis & Presbyteris, Honorius edixerat.

Hanc enim Synodi partem fuisse, colligi ex Augustino potest loco citato, vbi & aliud ab eis statutum refert: nempe, Ut qui Catholici in iusti communicauerint vel Episcoporum vel Presbyterorum, tantum si sacrificium non obtulerint, aut in populo non tractauerint, (id est eius temporis phrasí, sermonem habuerint) ad veniam pertinent, & in suis honoribus recipiantur. Vbiique nimirum suâ se sententiâ damnantes, vt ibidem Augustinus ostendit.

Atque hâc Legum severitate, Imperator, quia damna quoque patrimonij, penasque pecuniarias viris ac mulieribus, singulis pro conditione & dignitate sua, vsque ad seruos & colonos verberibus coēr-cendos, multandosque bonis omnibus receptores & occultatores quorumlibet Donatistarum, imposuerat: sicuti Dulcitij Executoris curâ atque vigilantiâ innumeri ex schismate, ad Eccleiam Catholica-m proximo tempore reuersi sunt; (vt constat ex Augustino Epist. 61.) ita iam tum etiam non uno mortis genere non pauci in semet-ipsos grassabantur: & Catholicorum inuidiâ & odio, quas erant iussi restituere, Basilicas incendebant, Carthagine signanter, vt testatur Augustinus. l. i. cont. Gaud. c. 6.

Verùm hæc omnia, & quam impigrè scilicet mandatum sibi ab Imperatore munus Dulcitius obiuerit, & que inde occasio Augustino oblata scribendi contra Gaudentium Donatistam; latius infra perse-quemur. Lib. iv.

CAPVT

C A P V T X V I I I .

O R O S I V S A V G V S T I N I
D I S C I P U L V S .

§. I.

*Orosij profectione ex Hispania in Africam,
eiusquè causa.*

PAULVS OROSIVS, Flauij Orosij filius fuit : sanguine iunctus Flauio Dextro, qui Chronicon suum post Hieronymi mortem ei inscriptis, generenimirum virtute atque eruditione clarissimo. Dehuius aduentu in Africam ita Augustinus ad Hieronymum scribens: Ecce venit ad me religiosus iuuenis, Catholicā pace frater, ætate filius, honore copresbyter noster Orosius, vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, vtile vas in domo Domini esse desiderans, ad refellandas falsas pernicioſasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multò infelicius quam corpora Barbaricus gladius trucidarunt. Nam inde ad nos usque ab Oceanī littore properauit, famâ excitus, quod à me posset de his quæ scire vellet quidquid vellet audire. Epist. 28.

Baronius hanc Orosij profectionem refert in annum Christi 414. censetque eum cupiditate discendi anno uno apud Augustinum manisse, prius quam Hierosolymam ad Hieronymum nauigauit. At Biuarius *Commentario ad Chron. Dextri ad ann. 140.* altius repetit, putatque aliquot annos apud Augustinum egisse. Deinde censet Baronius missum Orosium ab Eutropio & Paulo in Hispaniā Episcopis ad Augustinum: At Biuarius vult eum missum ab Herote, Lazaro & Prudentio Episcopis ad Concilium Carthaginense, non quasi Conciliarem Patrem sed ut internuntij vices gereret: quod cum ille ætatis excusatione defugeret; atque nihilominus instarent Episcopi, cuperentes

pientes eius capax ingenium Augustini disciplinâ ac contubernio excoli, ac contra succrescentes hæreses muniri; desiderio tanti magistri allectum Orosium in Africam nauigasse. Noshæc in medio relinquimus.

Causa porrò huius profectiōnis erui potest tuū Ex Augustini verbi, suprà allatis; tum ex ipsius Orosij ad Augustinum: Per te, inquit, beate pater, per te Dominus Deus noster quos castigauit in gladio, emenderet in verbo. Ad te per Deum missus sum, de te per eum spero, dum considero qualiter actum est, quod huc venirem. Agnoscō cur venerim, sine voluntate, sine necessitate, sine consensu. De patriā egressus sum, occulta quadam vi actus, donec in istius terre littus allatus sum. Hic demum in eum resipui intellectum, quod ad te veniam mandabar. Fac me ad dilectum Dominum meum idoneum negotiatorem inuentā margaritā, non fugitiū scruum cuersā substantiā, reuerti. Dilacerati grauius à doctoribus Prauis, quam à cruentissimis hostibus sumus. *Orosius Consultus, vlt. ad August. & ipse Aug. Epist. 102.* Quæ sanè verba plurimum sibi suffragari, neque immitiō, existimat Biuarius.

Errores porro, de quibus queritur Orosius, erant Priscilliani dogmata; Manichæis affinia: quæ videri possunt *l. de heret. her. 70. & Epist. 253.* & nouissimè à duobus Auitis in Hispanias allata Origenis perniciosa doctrina. In hanc enim veluti desierant Priscilliani nungamenta: vtque de Trinitate, & rerum omnium Creatore Deo, aliisque temperanter Hispani saperent; supererat tamen palmaris controversia de Animâ: quam tametsi persuasum esset credere; persuaderi non poterat, fractam esse de nihilo, eo quod durum & impium videretur, voluntatem Dei dicere nihil esse, quo volente creata est. *Oros. in Consult. August. l. ad Oros. cap. 2.*

§. II.

Liber Augustini ad Orosium, contra Priscillianistas.

Augustinus non defuit officio, sed Orosij consultationi siue comititorio de Priscillianistis, & de quibusdam Origenis sensibus,

bus quos Catholica fides improbat , quantà potuit breuitate ac perspicuitate respondit, Opusculo cui titulus est : Ad Orosium , contra Priscillianistas & Origenistas. l. 2. Ret. 6. 44.

Alia plura erant , quæ ex Origenis operibus desumpta commonitorio suo Orosius comprehendenderat : puta , ignem æternum quo peccatores puniantur , neque esse ignem verum , neque æternum : sed dictum esse ignem , propriae conscientiae punitionem : æternum autem iuxta etymologiam Græcam , non esse perpetuum , etiam Latino testimonio adiecto , quia dictum sit in æternum , & in sacerdolum sacerdotium postposuerit æterno : ac sic omnes peccatorum animas post purgationem conscientiae , in unitatem corporis Christi esse reddituras.

Voluerunt etiam de diabolo afferere , sed non præualuerunt : eo quod cùm substantia in eo bona facta , perire non possit ; exustæ in totum malitia diaboli , aliquando saluandam esse substantiam . &c. Oros. ibid. Vide Hieronymum Epist. ad Auctum. Sed quæ omnia Augustinus ipse post distinctiūs refert : testaturque de vanissimâ istâ impietate , aduersus Philosophos beatitudinem in omni rationali creaturâ alterantes (à quibus ista didicerat Origenes) in libris de Ciuitate Dei , se diligentissimè disputasse. l. de baref. bar. 43.

Quapropter quæ libro ad Orosium breuiter refutata sunt ; latius validiusque reiecta Lector inueniet l. 21. de Ciuit. Dei , toto. Eos verò qui ad detegendos Priscillianistas , homines è mendaciis periuriisque consumtos , fas esse dicent simulare atque mentiri , contra Scripturæ sacræ doctrinam ; validè repressos l. cont. mendacium : de quo suo loco dictrui sumus.

§. III.

Orosius pro discenda Anima origine in Palæstinam mittitur.

Orosius interim , qui solo sanctorum Scripturarum ardore inflammatus in Africam siue nunc , siue pridem aduenerat ; Epist. 102. tantisper apud Augustinum mansit : cumque de Animæ origine (de quâ pariter Origenes prolixè delirauerat , docens Animas non se-

cus atque Angelos in celo peccasse: & in corpora ad luenda supplicia, veluti in carcerem esse detrusas: quam perinde Animæ originem Augustinus ignorare ita se fatebatur, vt in quamcumque se partem verteret, fluctus inueniret) plures vltro citroque sermones habuissent, sicuti colligi clare potest *l. ad Oros. c. 11. & 12.* occasionem amittere noluit, paullò post ad Hieronymum illum mittendi: rogaturum quænam de Origine Animarum eius esset sententia: quam nimirum quæstionem, Orosij ad Augustinum consultatio resuscitasset. *Epiſt. 102.* Vide infra Cap. xix. §. VIII.

Hinc videoas nihil temerè à priscis Patribus, nihil calidè in redubiat effusum: siquidem à Marcellino viro clarissimo pulsatus olim Hieronymus super hanc quæstionem, pulsantem delegauit ad Augustinum: vbi iam Augustinus ipse, altera vice pulsantem, remittit ad Hieronymum.

§. IV.

Auctor est Orosio Augustinus scribendi contra Paganos.

CVm libro vndecimo operis sui de Ciuitate Dei, iam tum Augustinus insisteret, vt testis est ipse Orosius, *prefat. in Orcheſt. mundi:* imò cùm proſecturo in Palæstinam Orosio, duos libros scripſisset ad Hieronymum Presbyterum ſedentem in Bethleem: vnum de Origine Animæ hominis; alterum de ſententiâ Iacobi Apostoli, vbi ait; *Quicumque totam legem feruauerit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus:* de vtroque conſulens eum: ita quidem vt priorem quæſtionem quam proposuerat, non ſolucret; de posteriore autem quid ſibi dicendum videretur, aperiret; *l. 2. Retr. c. 45. Epiſt. 28. & 29.* auctor extitit Orosio Historiæ ſcribendæ contra Paganos: quâ vanitatis damnatur ea demum opinio, quæ non aliam malorum per id tempus Imperio Romano incubantium cauſam adſerebat, quam cultus Deorum pertinacem contemtum.

Etenim non ob aliud quam vt hanc conuelleret, animum ad ſcribendum appuliffe teſtatur Orosius, præfatione operis ſui ad **A V R E L I U M A V G U S T I N U M**, vt quidem habet inſcriptio (neque enim haec tenuis

haec tenus Aurelium appellatum reperi) dum ait: Præceptis tuis parvū
beatissime Pater Augustine : atque utinam tam efficaciter quam libe-
rante, &c. Post paucos. Præceperas mihi ut aduersus vaniloquam pra-
uitatem eorum, qui alieni à Civitate Dei, ex locorum agrestium com-
pitis & pagis, Pagani vocantur sive Gentiles, quia terrena sapient: qui
cūm futura non querant, præterita autem aut obliuiscantur aut ne-
sciant; præsentia tantum tempora, velut malis extra solitum infestis.
sima ob hoc solū quod creditur Christus & colitur Deus, Idola
autem minūs coluntur, infiamant. Præceperas ergo ut ex omnibus
qui haberi ad præsens possunt, Historiarum atque Annalium fastis,
quæcumque aut bellis grauia, aut corrupta morbis, aut fame tristia,
aut terrarum motibus terribilia, aut inundationibus aquarum insolita,
aut eruptionibus ignium metuenda, aut i&tibus fulminum plagiis.
que grandinum seu, vel etiam parricidiis flagitiisque misera, per
transacta retro secula reperiſsem; ordinato breuiter voluminis textu
explicarem: maximè cum reverentiam tuam, perficiendo aduersum
hos ipsos Paganos vndeclimo libro insilentem (quorum iam decem
orientes radij, mox ut de speculâ Ecclesiastice claritatis elati sunt,
toto orbe fulserunt) cui opusculo occupari non oportet: & sanctus
filius tuus Julianus Carthaginensis seruus Dei, satisfieri super hac re
petitioni tuae eadē fiducia quā poposcisti exigeret: dedi operam, &
meipsum in primis confusione presli, cui plerumque reputanti, supra
modum exæstuuisse præsentium clades temporum videbantur. Oros. “
prefat. Oper.

Quapropter Orosius septem libris suis, vt inquit Gennadius, totius penè mundi temporis calamitates & miseras, ac bellorum inquietudines replicans; ostendit magis Christianæ obseruantiae esse, quod contra meritum suum res Romana adhuc duraret, & pace, culturæ Dei, pacatum retineret Imperium. *I.de Scriptor. Ecl.*

Ceterū triennio circiter hoc opus suum Orosius absoluit, vt erui non difficile potest ex iis quæ subiicit ad cālcem Libri 7. cap. 43.

§. V.

Idem fecere Arnobius, & ante eum Tertullianus & Cyprianus.

ID idem solum duxerat iam pridem aratum suum Arnobius, & ipse Afer: ut constat ex libris septem disputationum contra Gentes, quarum primum orditur his verbis: Quoniam comperi nonnullos, qui se plurimum sapere suis persuasionibus credunt, insanire, bacchari, & velut quiddam promtum ex Oraculo dicere; postquam esse in mundo Christiana gens cœpit, terrarum orbem periisse, multifloribus malis affectum esse genus humanū, ipsos etiam Cælites derelictis curis sollemnibus, quibus quondam solebant inuisere res nostras, terratū ab regionibus exterminatos; statui pro captu ac mediocritate sermonis, contraire inuidiæ, & calumniosas dissoluere criminationes: ne aut illi sibi videantur popularia dum verba depromunt, magnum aliquid dicere; aut si nos talibus continuucrimus à litibus, obtinuisse se caussam putent; victam sui vitio, non assertorum silentio delitum, tam, &c.

Et quia Deorum cultum, plusculis ante hæc annis (puta temporibus Valentiniani & Theodosij) postliminiò reuocare voluerat Symmachus Vrbi Præfectus, missā ad Imperatores relatione aduersus Christianos, pro veteri Deorum cultu, contra quam Ambrosius primū, post Prudentius (postrato nimirum Rhadagaiso) duobus carminum libris egit; nunc cum Orosio Augustinus, eandem Paganorum calamniandi audaciam fortiter repulerunt. Sed ante hos Tertullianum, & Cyprianum vetustiores hisce Patres, in eodem campo cucurisse palam est. *Iustin. Mart. quæst. & respons. l. i. qu. 126. Tertull. in Apolog. Cyprian. ad Demetrian.*

CAPVT XIX.

PELAGII FRAVDES. SYNODVS
DIOSPOLITANA, &c.

§. I.

Augustinus scribit de Natura & Gratia ad Timasium & Iacobum.

Duo erant religiosi adolescentes, serui Dei, in Africâ opinor, Anno quos profugis isthuc à Gothorum Romæ furore Pelagius, non 415. tagtum exhortatione suâ, ad relinquendam spem quam habebant in seculo, continenterque viuendum, verum etiam in erroris sui nastri pellecerat. Erant inquam Timasius, & Iacobus: qui cum Pelagiano errore tandem aliquando per Augustini operam, Domino inspirante, caruissent; protulerunt librum quendam, Pelagi esse dicentes: Epist. 95. vbi hominis naturam contra Dei gratiam, quâ iustificatur impius & quâ Christiani sumus, quantâ potuit argumentatione defendit. L2. Retract. cap. 42. Et quoniam impediò rogarerant, vt ei ab Augustino responderetur; factum est: Epist. 95. librum quę quo huic respondit (defendens gratiam, non contraria naturam, sed per quam natura liberatur & regitur) De naturâ & Gratia nuncupauit. L2. Ret. cap. 42.

Sanè tantam in hoc suo De naturâ libro Pelagius vehementiam prodiderat, vt dicat de illo Augustinus: Vidi hominem zelo ardentissimo accusum aduersus eos, qui cum in suis peccatis humanam voluntatem debeant accusare, naturam potius accusantes horribiliter per illam se excusare conantur. Nam ex aliis (Pelagiis) aduersus haric pestilentiam, quam etiam litterarum secularium autores grauiter arguerunt, exclamantes: Falid queritur de naturâ suâ genus humanum. Salust. Hanc enim proflus iste sententiam, quantis potuit ingenij viribus aggerauit. *Lde Nat. & Grat. cap. ii.* Non quoniamq; oblitus tuisti,

Cum hunc Pelagij factum Augustinus postea cum refutatione suâ ad Innocentium Pontificem Maximum misisset, ut quid esset Pelagius, euidenter iudicaret; Epist. 95. eo perlecto atque euoluto, respondebat Iunocentius: In illo mylta blasphemia, nihil quod placeret, nihil quod non peneatis disperceret; à quo quis damnandum atque calcandum: cui similia, nisi qui ista scriplerat, nemo alter in mentem recipere atque sentiret. Epist. 96.

Quidquid sit, Pelagi nomen neque hoc saltem volumine Augustinus expressit, ne offensus insinuabilior redderetur: facilius se existimans profuturum, si seruatâ amicitia adhuc eius verecundiae parceret, cuius litteris iam parcere non debebat. Epist. 106. Verumtamen istius eum postea consilii pœnituit: quod vidisset se, dum Pelagio dolorem addere formidasset, tumorem silentio auxisse. *I. de gest. Pelasti. cap. 23. & 25.*

S. 33. II.

Timasius & Jacobus Augustino gratias agunt.

Timasius interim & Jacobus, opere Augustini recepto quod ad eisdem miserat, agentes gratias, rescripscrunt, Epist. 95. quorum Epistolæ exemplar. tale est:

Domino vere beatissimo, & merito venerabili Episcopo Augustino, Timasius & Jacobus in Domino Salutem.

» ITA nos resescit & recreauit gratia Dei, ministrata per verbum tuum; ut proflus germane dicatus, misit verbum suum & sanauit eos, » Domine beatissime & merito venerabilis pater. Sanè eā diligentia, » ventilasse Sanctitatem tuam textum eiusdem libelli reperimus; ut ad singulos apices responsa redditia stupeamus: siue in his quæ refutare, debet, tellari, ac fugere decet Christianum; siue in illis, in quibus non sat tis inuenitur errasse: quamuis nescio quâ calliditate; in ipsis quoque

que Gratiam Dei creditit supprimendam.

Sed vnum est quod nos in tanto beneficio afficit, quia tardè hoc tam præclarum Dei munus effulgit: siquidem contigit absentes fieri quoddam (Pelagium ipsum Celestiumque) quorum cœtitati tam præcipue veritatis illustratio deberetur: ad quos, etiū tardius, non diffidimus propitio Deo eandem gratiam peruenire, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Nos verò etiū olim spiritu charitatis qui in te est, docti, subiectiō nem eius abiiceremus erroris; in hoc etiam nunc gratias agimus, quod hoc quod ante credidimus, nunc aliis aperite didicimus, viam facilitatis vberiore sanctitatis tuae sermone pandente. Et alia manu: Incolumem beatitudinem tuam, nostrique memorem, misericordia Dei nostrj glorificet in æternum. *I. de Gest. Pelagi. c. 24.*

Meminit ciudem operis à se compositi Augustinus, Epist. 102. vbi id Librum grandem appellat, aduersus Pelagiū hæresin: vnaque cum aliis, quæ tum ediderat, offert Euodio, si quem miserit qui cuncta describat: nec non Epist. 252. quā idem ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum (post Synodum Diospolitanam) Pelagio tum adhuc fauentem, transmisit: hāc fini, vt tortuosus coluber, qui nunc aientis, tunc negantis, ad elabendum, formam assumebat; capi prius, deinde caueri posset: non Romæ tantum, vbi priusquam à Gothis occuparetur, nidulatus fucrat, sed non ultra rediit; verum etiam Hierosolymæ.

Idem denique hoc opus existimatur esse de quo Hieronymus, postquam recensuerat editas ab Augustino contra Pelagianos commentationes, (puta ad Marcellinum tres numero: quartam ad Hilarium) hæc subdit: Alios quoque (commentarios) tuo nomini cedere dicitur, qui neclum in nostras venere manus. Vnde supereddendum huic labori censeo, ne dicatur mihi illud Horatij, In siluam ne ligna fetas. Aut enim eadem diceremus ex superfluo: aut si noua voluerimus dicere, à clarissimo ingenio occupata sunt meliora. *Hieron. lib. 3. cont. Pelag.* Hoc namque elogium est, de quo alibi Hieronymus Augustino scribens ait: Certè in Dialogo quem nupse redidi, tuae beatitudinis, vt dignum fuerat, recordatus sum. *Epist. 30. apud Auguſt.*

§. III.

Donatista vitilitigatores perpetui.

Donatistas non cessasse à studio calumniandi, sed replicuisse continenter veteres nugas, quas suprà retulimus, istud indicio est, quod inquit Augustinus: Ad Emeritum Donatistarum Episcopum; qui in Collatione nostra, quam cum illis habuimus, eorum caussam maximè agere videbatur; aliquantò post eandem Collationem, scripsi Librum satis vtilem: quoniam res quibus vincuntur, vel victi esse monstrantur, commodà breuitate complectitur. *libr. 2. Retract. cap. 46.*

Quare tametsi constet Emeritum hunc, insigniter fuisse pertinacem in schismate & hæresi Donatistarum, ut dicturi infra sumus; quia tamen hic Augustini liber intercidit, impresè affirmare non possumus, ex quo capite, Collationis robur hic Emeritus voluerit eneruare; ut necesse habuerit Augustinus, singulari libro prosequi res, quibus vincuntur, & victi esse monstrantur.

Neque enim puto tam stolidum fuisse Emeritum, (quem Augustinus aiebat & bona ingenio præditum, & liberalibus disciplinis eruditum; *Epist. 164.*) ut diceret quod Donatus Presbyter Mutugennensis: Posse cum Catholice, de ipsis Gestis aliquid agere, si omittere voluerint verba Episcoporum partis Donati, vbi dixerunt: *Nec cauſa cauſa, nec persona persona præjudicat.* Illi enim respondens Augustinus ait: *Hæc verba vis omittamus, vbi per eos nescientes veritas locuta est.* Sed tu dicturus es, hic eos errasse, & in falsam sententiam incautiū cecidisse. Nos autem dicimus hoc eos verum dixisse, & hoc per teipsum facillimè probamus. Si enim Episcopi vestri, electi ab vniuersâ parte Donati qui cauſam omnium sustinerent, & si quid egissent, gratum & acceptum ceteri haberent; tamen in eo quod illos temerè & non rectè dixisse arbitraris, non vis ut tibi præjudicent: verum ergo dixerunt, *quia nec cauſa cauſa,*

causse, nec persona personae præjudicat. Et ibi debes agnoscere, quia si persona tot Episcoporum tuorum, in illis septem constitutorum, non vis ut præjudicet personæ Donati Mutugennensis Presbyteri; quantò minus non debet præjudicare Cœciliani persona, etiam si mali aliquid in illo esset inuentum, vniuersæ vnitati Christi, quæ non in una villâ Mutugennâ concluditur, sed toto terrarum orbe diffunditur?

&c. Epist. 204.

§. IV.

Heros & Lazarus Gallicani Episcopi Pelagium detegunt ac deferunt.

DVm sic Donatistis partim, partimq; Pelagianis exstirpandis Augustinus in Occidente incumbit; Pelagius in Oriente à viris bonis, qui disputationibus eius offensi fuerant, ad Episcopale iudicium perductus est. Nam sicuti ante triennium Paullinus Diaconus, Celestium in Africa agentem, Christianâ libertate detulit; ita nunc Heros & Lazarus Gallicani Episcopi, admirabili zelo Christianæ fidei & doctrinæ impulsu, in Palæstynam (vbi tum degebat Pelagius) itinere suscepto, eundem accusare decreuerunt. Fecissentque fructu multò maximo, nisi propter grauem vnius eorum ægritudinem, ad diem Synodi occurrere, & præsentes esse minimè potuissent. *Lds Gf. Palast. c. I. & 35.*

Ob hanc caussam euénit, vt accusationis capita complecti libello debuerint, quem porrò Eulogio Episcopo Cæsariensi, eius Provinciae Primati, transmiserunt: qui ceteris Episcopis conuocatis Lyddam, quæ alio nomine Diopolis vocatur, Synodum indixit. Conuenerunt præter Eulogium, Ioannes, Ammonianus, Porphyrius, Eutonius, Porphyrius, Fidus, Zozymus, Zoboënus, Nymphidius, Chromatius, Iouinus, Eleutherius & Clematius, l. l. cont. Iul. cap. 5. & 7. numero omnes quatuordecim: inductoque in confessum Pelagio, obiecta sunt ei plurima, quæ accusationis libello continebantur.

Erant, vt diximus, absentes Heros & Lazarus: adeoque adstabat
K k k nemo,

nemo, qui Pelagium respondentem vel mendacijs vel fraudis argueret: aut verborum Latinorum vim, quæ ex Pelagi libris decerpta legabantur, accuratiū Græcis Episcoporum auribus interpretaretur. Quapropter ad singula, quæ proposita fuerant, Pelagius veteratoriè respondit. Cumque aliud mente, aliud ore circumferens, haberet in Episcoporum numero quosdam quorum gratiâ fruebatur; alij vero quod erat obiectum penitiū non perspicerent; absolutionem, & Ecclesia filij testimonium, subdolis impostor suffuratus est.

Hac de causâ placuit Hieronymo, eam Synodum, miserabilem appellare: Epist. 24. apud August. quæ quidem, quod tempus spectat, habita est Honorio x. & Theodosio vi. AA. Coss. mense Decembri præcipite (ut patet ex Luciani Presbyteri libello, de Inventione Reliquiarum S. Stephani) inciditque in Annum cccc. xv. ætatis Augustini sexagesimum secundum, paullò ante inchoatum.

De eâdem Synodo ita cecinit Prosper:

— Non seignior inde Orientis
Rectorum cura emicuit, captumq; nefandi
Dogmatiū auctorem constringit lege benignā.
Commentum damnare suum, ni corpore Christi
Abiungi, & sancto mallet grege dissociari.
Lene quidem hoc, nimiumq; malos tolerasse videtur
Iudicium: sed sancta fides examine in illo
Vicit obesuram diro de semine prolem.
Prospectum namq; est, diuino & munere canium,
Ut licet instantem declinans bestia pœnam,
Perfidia secum sensus tenuisset eosdem;
Ipsa tamen proprium germen damnando necaret:
Ore malam extinguis sibolem, quam protulit ore.
L. de Ingrat. c. 2.

§. V.

*Acta Synodi Dioispolitana nuda exhibita, absque
Augustini Commentario.*

Verum tamen erit opera pretium, Gesta illius Synodi summatim exhibere: ut magis perspicue tum illa Prospcri intelligantur, tum præsertim clarè cernantur, quæ per id tempus Pelagio Celestioque obiecta sunt.

Cùm Synodus Dioispolin conuenisset, inducto, vt dixi, in confessum Pelagio, inter ea quæ libello comprehensa eidem obiecta sunt, illud fuit primum, quod in Libro quadam suo scripsisset: *Non posse esse sine peccato, nisi qui legi scientiam habuerit.* Quo recitato Synodus dixit: Tu hoc edidisti Pelagi? At ille respondit; Ego quidem dixi, sed non sicut illi intelligunt. Non dixi, Non posse peccare, qui scientiam legis habuerit; sed adiuuari per legis scientiam, ad non peccandum, sicut scriptum est: Legem in adiutorium dedit illis. Hoc auditio Synodus dixit: Planè aliena non sunt quæ respondit. *libro de Gest. Palast. cap. 1.*

Adiecit Episcopalis Synodus & ait: Legatur aliud Capitulum. Et lectum est in eodem Libro suo posuisse Pelagium: *Omnes voluntate propriâ regi.* Quo lecto Pelagius respondit: Et hoc dixi propter Liberum arbitrium, cui Deus adiutor est eligenti bona: homo verò peccans, ipse in culpâ est quasi liberi arbitrij. Quo auditio Epispopi dixerunt: Neque hoc alienum est ab Ecclesiastica doctrina.

Item recitatum est, quod in Libro suo Pelagius posuit: *In die iudicij iniqui & peccatoribus non esse parcendum, sed aeternâ eos ignibus exurendos.* Sed cum respondisset Pelagius, hoc, secundum Euangeliū se dixisse, vbi dicitur de peccatoribus, *Isti ibunt in supplicium aeternum,* iusti autem in vitam aeternam; addidit: Si quis aliter credit, Origenista est. Hoc ergo Synodus dixit, alienum non esse ab Ecclesia. *cod. l.c. 3.*

Obiectum est & illud Pelagio, tamquam in Libro suo scriperit: *Malum nec in cogitationem venire.* Respondit autem, Hoc non ita possumus, sed diximus debere studere Christianum, ne male cogitat.

ter. Quod sicut decuit, Episcopi approbarunt. *cod. l. cap. 4.*

Recitatum est & aliud, quod in suo libello scriperat: *Regnum calorum etiam in veteri Testamento promissum.* Adquod Pelagius: Hoc & per Scripturas probari possibile est. Heretici autem in iniuriam veteris Testamenti, hoc negant. Ego verò Scripturarum auctoritatem secutus, dixi, quoniam in Propheta Daniele scriptum est: Et accipient sancti regnum Altissimi. Quà eius acceptâ responsione, Syndodus dixit: neque hoc alienum est à fide Ecclesiastica. *cod. l.c. 5.*

Post hæc obiectum est, quod Pelagius in eodem libro suo scriperit: *Posse hominem, si velis, esse sine peccato.* Et quod sribens ad Vitudam, adulatoriè dixit: *Inueniat apud te pietas, qua nusquam inuenitur locum. Inueniat ubique peregrinans sedem iustitia.* Veritas, quam iam nemo cognoscit, domestica tibi & amica fiat. Et lex Dei, qua ab omnibus propè hominibus contemnitur, à te solā honoretur. Et iterum ad ipsam: *O! te felicem & beatam, si iustitia qua in calo tantum esse credenda est, apud te solam inueniatur in terru.* Et alio ad ipsam Libro, post Orationem Domini & Salvatoris nostri, docens quemadmodum debeant sancti orare, ait: *Ille ad Deum dignè eleuat manus, ille orationem bonâ conscientiâ effundit, qui potest dicere: Tu nости Domine, quam sancta & innocentes & munda sint ab omni malitia & iniquitate & rapina, quas ad te extendo manus. quemadmodum munda & iusta labia, & ab omni mendacio libera, quibus offero tibi deprecationem, ut mibi miserearis.*

Ad hoc autem Pelagius respondens, ait: Posse quidem hominem sine peccato esse, & Dei mandata custodire si velit, diximus: hanc enim possibilitatem Deus illi dedit. Non autem diximus, quod inueniatur aliquis ab infantia usque ad senectam, qui nūquam peccaverit: sed quoniam à peccatis conuersus, proprio labore & Dei gratiâ, possit esse sine peccato: nec per hoc tamen in posterum inconueribilis. Reliqua verò quæ subiecerunt; neque in libris nostris sunt, neque talia vñquam diximus. His auditis, Synodus dixit: Quoniam negas te talia scripsisse, anathematizas illos, qui sic tenent? Pelagius respondit: Anathematizo quasi stultos, non quasi hereticos; siquidem non est dogma. Deinde iudicauerunt Episcopi dicentes: Nunc quoniam anathematizavit Pelagius insertum stultiloquium, recte respondens hominem cum adiutorio Dei & gratia, posse esse sine peccato; respondeat & ad alia capitula. *cod. l. c. 6.*

Quapropter obiecta Pelagio sunt, quæ in Doctrinâ Celestij discipuli

puli eius referuntur inuenta. Adam mortalem factum; qui siue peccaret siue non peccaret, moriturus esset: quoniam peccatum Ada, ipsum solum lascerit, & non genus humanum. Quoniam lex sic mittit ad regnum, quemadmodum Evangelium. Quoniam ante aduentum Christi, fuerunt homines sine peccato. Quoniam infantes nuper nati, in illo statu sunt, in quo fuit Adam ante prauicationem. Quoniam neque per mortem vel prauicationem Ada, omne genus hominum morsatur: neque per resurrectionem Christi, omne genus hominum resurgat. Hæc ita obiecta sunt, ut etiam apud Carthaginem ab Aurelio & aliis Coëpiscopis dicerentur audita, atque damnata, absente tum Augustino.

Deinde obiecta sunt & alia quædam capitula, commemoratione nominis Augustini interposita, que missa ei de Siciliâ fuerant, cum ibi fratres Catholici huiusmodi quæstionibus turbarentur: quibus & respondit scripto ad Hilarium Libro, à quo erat consultus. Ista sunt autem: Posse hominem sine peccato, s. velut esse. Infantes eis non baptizenur, habere vitam eternam. Diuites baptizatos, nisi omnibus abrenuntient, si quid boni nisi fuerint facere, non reputari illi, neque regnum Det posse eos habere. Ad hæc sibi obiecta, Pelagius ita respondit: Posse quidem hominem sine peccato esse, dictum est superius. De eo autem quod fuerint ante aduentum Domini homines sine peccato, dicimus & nos, quoniam ante aduentum Christi vixerunt quidam sancte & iuste, secundum Scripturarum sanctorum traditionem. Reliqua verò & secundum ipsorum testimonium à me dicta non sunt, pro quibus ego satisfacere non debo: sed tamen ad satisfactionem sancte Synodi, anathematizo illos qui sic tenent, aut aliquando tenuerunt. Post hanc eius responsionem, Synodus dixit: Ad hæc prædicta Capitula sufficienter & recte satisfecit præsens Pelagius, anathematizans ea quæ non erant eius. cod. l. c. II.

Obiectum est Pelagio quod diceret, Ecclesiam hic esse sine maculâ & rugâ. Ad quod respondit: Dicatum est à nobis scilicet ita, Quoniam lauacro, ab omni maculâ & rugâ purgatur Ecclesia, quam velit ita Dominus permanere. Ad quod Synodus dixit: Hoc & nobis placet. cod. l. c. 12.

Deinde obiecta sunt de Libro Celestij, quid in unoquoque capitulo continetur, magis secundum sensum, quam secundum verba: quæ quidem ille latius exsequitur; sed tunc subiecte omnia, qui libellum aduersus Pelagium dederant, se non potuisse dixerunt. Ergo in pri-

mo Capitulo Libri Celestii, hoc scriptum esse posuerunt : *Quoniam plus facimus, quam in lege & Evangelio iustum est.* Ad quod Pelagius respondit : Hoc quasi nostrum posuerunt : dictum est verò à nobis secundum Apostolum de Virginitate, de qua Paullus dicit : *Præceptum Dei non habeo.* Synodus dixit : Hoc & Ecclesia recipit. *cod. l. cap. 13.*

Hinc iam obiecta sunt Pelagio alia Celestij capitula capitalia, & sine dubitatione damnanda: quæ nisi anathematizasset; cum his sine dubio fuisset damnatus, inquit Augustinus : & superioribus versibus adstipulatur Prosper. Primum, intertio Capitulo scriptissime Celestium: *Gratiam Dei & adiutorium, non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege ac doctrinâ.* Et iterum : *Dei Gratiam secundum merita nostra darj: quia si peccatoribus illam det, videatur esse iniquum.* Et his verbis intulisse : Properea & ipsa Gratia in mea voluntate posita est, siue dignus fierem siue indignus. Si enim per gratiam omnia facimus; quando vincimur à peccatis, nos non vincimur, sed Dei gratia, quia voluit nos adiuuare omnimodo, & non potuit. Et iterum ait : *Si gratia Dei est quando vincimus peccata;* ergo ipse est in culpa, quando à peccato vincimur : quia omnino custodire nos aut non potuit, aut noluit. Ad ista Pelagius respondit : Hæc vtrum Celestij sint, ipsi viderint qui dicunt ea Celestij esse: ego verò numquam sic reauui, sed anathematizo, qui sic tenet. Synodus dixit : Recipit te sancta Synodus, ita verba reproba condemnantem. *cod. l. e. 14.*

Deinde cùm de quinto Capitulo libri Celestij Pelagio fuisset obiectum, quod affirment, *Vnumquemque hominem, omnes virtutes posse habere & gratias: & auferant diuersitatem gratiarum, quam Apostolus docet;* Pelagius respondit : Dictum est à nobis, sed malignè & imperitè reprehenderunt. Non enim auferimus gratiarum diuersitatem ; sed dicimus donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere omnes gratias, sicut Apostolo Paullo donauit. Ad hoc Synodus dixit : Consequenter & Ecclesiastico sensu & ipse sensisti de dono gratiarum quæ in sancto Apostolo continentur. *cod. l. & cap.*

In sexto Capitulo Celestij libri positum, obiectum est : *Filios Dei non posse vocari, nisi omnimodo absque peccato fuerint effecti.* In septimo : *Oblivionem & ignorantiam, non subiacere peccato: quoniam non secundum voluntarem eueniunt, sed secundum necessitatem.* In decimo Capitulo : *Non esse liberum arbitrium, si indigeat auxilio: quoniam in propria voluntate habet unusquisque aut facere aliquid, aut non facere.* In duodecimo

cimo Capitulo: *Victoriam nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio.* Quod inferre dictus est his verbis: *Nostra est Victoria, quoniam propriā voluntate arma suscepimus: sicut ē contrario nostrum est quando vincimur, quoniam armari propriā voluntate contemsimus.* Et de Apostolo Petro posuit testimonium: *Divina nos esse consortes natura.* Et syllogismum facere dicitur: *Quoniam si anima non potest esse sine peccato; ergo & Deus subiacet peccato, cuius pars, hoc est anima, peccato obnoxia est.* In decimo tertio Capitulo dicit: *Quoniam sanentibus venia non datur secundūm gratiam & misericordiam Dei, sed secundūm merita & laborem eorum, qui per paenitentiam digni fuerint misericordia.* *cod. l. c. 18.*

His recitatis, Synodus dixit: Quid ad hæc quæ lecta sunt capitula, dicit præsens Pelagius Monachus? Hoc enim reprobat sancta Synodus, & sancta Dei Catholica Ecclesia. Pelagius respondit: Iterum dico, quia haec secundūm ipsorum testimonium non sunt mea, pro quibus, ut dixi, satisfactionem non debeo, quæ verò mea esse confessus sum; hæc recta esse affirmo: quæ autem dixi non esse mea; secundūm iudicium sanctæ Ecclesiæ reprobo, anathema dicens omni contrauentienti & contradictienti sanctæ Ecclesiæ Catholicae doctrinis. Ego enim in vniuersitate Trinitatem credo, & omnia secundūm doctrinam sanctæ Catholice Ecclesiæ: si quis verò aliena ab hac sapiat, Anathema sit. *cod. l. c. 19.*

Synodus dixit: Nunc quoniam satisfactum est nobis, prosecutionibus præsentis Pelagi Monachi; qui quidem piis doctrinis consentit, contraria verò Ecclesiæ fidei reprobat & anathematizat; communio- nis Ecclesiæ euangelie Catholicae confitemur. *cod. l. c. 20.*

Atque ita Synodus: magis vtique attendens ad verba coram loquentis Pelagi, quam scripta ipsius: aut certè non tam discutiens quid scripsisset, quam quomodo se diceret sensisse. Verum postea clariuit eum fuisse mentitum, Synodumque circumuenisse, dum aliud linguā promeret, aliud mente tegeret, ut patet de hisce Actis legenti Commentariolum Augustini: ē quo hoc saltē manifestē. Iquiet, quod ipsa hæc hæresis damnata fuerit: *cod. l. c. 35.* & Prosper citatis antea versibus testatur: quamuis eius seminator auctorque Pelagius, subdolè exierit absolutus.

S. V.I.

*Pelagius in Synodo absolutus, litteris Augustini
se iactitat: quas post Augustinus exponit.*

Pelagius igitur, ut iam non purgatus tantummodo, sed splendidus etiam videri posset, præclarorum virorum Litteras ad se scriptas, non sine fastu in Synodo exhibuit: atque inter eas Augustini, quas suprà produximus: quibus ne quis villo pacto posset offendī, sic aliquando eas Augustinus interpretatus est.

Ego quidem, inquit, in Epistola meā quam protulit, non solum ab eius laudibus temperauit; sed etiam quantum potuī sine eius commotione, quæstiones de Dei gratiâ rectè sapere admonui. Dixi enim in salutatione Dominum, quod Epistolari more etiam non Christianis quibusdam scribere solemus. Nec id mendaciter: quoniam omnibus ad salutem quæ in Christo est consequendam, debemus quodammodo liberam feruitatem.

Dixi *dilectissimum*, quod nunc dico, &c, si iratus fuerit, adhuc dico: quoniam nisi erga eum dilectionem tenuero illo irascente; ipse mihi magis nocebo. Dixi *desideratissimum*: quoniam valde cupiebam cum præsenti aliquid colloqui: iam enim audieram contra Gratiam quæ iustificamur, quando hinc aliqua commémoratio fieret, apertâ eum contentionē conari. Denique litterarum ipsarum breuis textus hoc indicat. Nam cùm egisset gratias, quod me scriptis suis exhilarasset, certum faciendo de suâ salute ac suorum (quos vtique si correctos volumus, etiam corporali salute saluos velle debemus) mox ei bona optauit à Domino retribui, non ad salutem corporis pertinentia, sed ea potius quæ putabat esse, vel fortè adhuc putat, in solo arbitrio voluntatis & propriæ voluntate posita: simul optans & propter hoc vitam æternam. Deinde quia litteris suis, quibus respondebam, talia quædam in me bona multū benignèque laudauerat; etiam ibi petui ab eo, vt pro me oraret, quod potius à Domino talis fierem, qualē me esse iam crederet: vt cum sic admonerem, contra quod ille spiebat, ipsam quoque iustitiam, quam in me laudandam putauerat,

rat, non esse volentis neque currentis, sed miserentis Dei.

Hoc est totum quod breuis illa Epistola continet, eaque intentione dictata est. Et post recitamat Epistolam: In ipsa quoque subscriptione quod posui, *ut Domino placeat*: magis hoc esse significavi in eius gratia, quam in sola hominis voluntate: quando id nec hortatus sum, nec precepi, nec docui, sed optau. Quemadmodum vero si hortarer, aut præciperem, vel docerem pertinere hoc, & ad liberum arbitrium demonstrarem, nec tamen Dei gratiæ derogarem: ita, quia optau. Dei quidem commendaui gratiam, non tamen arbitrium voluntatis extinxi.

Vt quid ergo in iudicio protulit hanc Epistolam? secundum, quam, si ab initio sapuerit, nullo modo fortassis, licet a bonis fratribus, sed tamen peruersitate disputationum eius offensis, ad Episcopale iudicium vocaretur. *I. de gest. Palæst. c. 26. & 28.*

Quæ libentiū ideo descripsi, quodd opusculum de Gestis Palæstinis (potius quam de gestis Pelagi) ab hinc annis paullò amplius tringita, è Bibliothecâ Fesulanâ S. Bartholomæi Canonicorum Regularium Lateranensem erutum, nondum vulgo exstet.

§. VII.

Alia que post Synodum à Pelagio gesta sunt.

S parsit & alia nonnulla, quibus si posset, innocentiam suam toto Orbe testatam ficeret. Gestorum enim Synodalium tarditate procurata, scripsit epistolam ad amicum quemdam suum Presbyterum, à quo fuerat per litteras benignè admonitus, ne per eius occasionem se aliquis à corpore Ecclesiæ lepararet. Ibi inter cetera, ait: Quatuor decim Episcoporum sententiæ definitiæ nostra comprobata est, quæ diximus: *Potest hominem sine peccato esse, & Dei mandata facilè custodiare si velut.* Quæ sententia, inquit, contradictionis os, confusione perfudit: & omnem in malum conspirantem societatem, ab iniicem separavit. *I. de gest. Palæst. c. 30.* Sed mentitus est impostor. Siquidem de facilitate non peccandi, quam nunc aggerebat, nulla fuerat in hoc

iudicio quæstio , quasi iudicibus etiam de hoc verbo placuisse : de Gratia verò Dei, quam confitendo & addendo, pœnam Ecclesiasticæ damnationis euaserat, omnino nunc tacebat. *ed. l. c. 31.*

Ex quo coniuci potest, quām veraciter in Synodo Dei Gratiam (quæ neque naturā est cum libero arbitrio ; neque legis scientia ; neque tantum remissio peccatorum : sed ea , quæ singulis nostris actibus necessaria est) fuerit confessus : quamq̄e veraciter anathematizauerit eos, qui talia sentirent. *ed. l. &c.* Quare non est de nihilo, quōd Pelagij discipuli , Magistro postea suo propter eiusmodi astutiarum interpretationum nebulas (quarum nonnullas Augustinus refert *l. 1. cont. Julian. c. 5.*) toto capite annuentes; iudicium illud Diopolitanum illusum, ac tot Episcopos ab eo irrisos esse riserint : ipse verò fraudes fraudibus pertexerit , ne quando , aut repente viderentur.

Nam & in chartula defensionis suæ , quam ad Augustinum direxit per quemdam Hippensem ciuem & Diaconum Orientalem , fecit aliquid, quod aliter se haberet, quām gestis Episcopalibus (vti postea deprehendit Augustinus) contineretur. *l. de gest. Palest. c. 32.* Quod licet videri exiguum posset; attamen hanc chartulam ita concinnauerat, vt aliquarum sententiarum Celestij, quas in gestis anathematizasse perspicuum erat, reseruasse sibi defensionem videri nihilominus posset. Alios denique nonnullos articulos ita congesserat, ac si post Synodus licita adhuc eorum defensio esset: cūm videlicet non dixisset id modò se sentire ac sapere, quod Ecclesia iudicasset; sed quod in posterum fuisset iudicatura. *ed. l. c. 33.*

Vtq̄e eiusmodi strophis parum esset erepsisse iudicio, & lubrici tantum ac degeneris animi dedisse signum; cœpit mox libris quatuor de Libero arbitrio editis, cuncta quæ in Palæstinâ Synodo damnauerat, adstruere: *Epiſt. 106.* tantâ impudentiâ; vt & aperte peccatum Originale tolleret, & simul de gestis Palæstina Synodi gloriaretur. *l. 2. de pecc. Orig. c. 14.* Et quamquam eodem opere Dei gratiam videri voluerit vehementer commendasse , sicuti postea iactitauit in litteris ad Innocentium Papam, quæ successori ipsius Zozymo traditæ sunt, vt pōst dicemus: attamen cum ad legem doctrinamq̄e , & alia externa adminicula , aut Christianis Ethnicisq̄e communia, eandem retulit; sustulisse potius, quām sanxisse dicendus est. Quare post absolutam Synodus, cum repetente Africam Orosio recte scribebat

bebat ad Augustinum Hieronymus: Magis demus operam, vt per-
niciosissima hæresis de Ecclesiis auferatur: quæ semper simulat pœ-
nitentiam, vt docendi in Ecclesiis habeat facultatem: ne, si apertâ
se luce prodiderit, foras expulsa moriatur. Epist. 20. apud Augst. Quo
in loco pœnitentiam videtur appellare Hieronymus, eam Pelagijs hy-
pocrisim quâ Palestiniis iudicibus absolutionem extorsit.

Ceterum aduersus Hieronymum (cui non obscurè erat insensus,
ob Dialogorum libros, quibus plerosque amfractus hærescos Pelagi-
janæ patefecerat) apertâ vindictâ, ipse, vel ipsius assecræ arserunt.
Historiam Augustinus attigit, ad calcem Libri De gestis Palestiniis,
vnde eam breuiter commemorabimus.

De his, inquit, qua post hoc iudicium ibi, nescio à quo cum eo
perditorum, qui valde in peruersum perhibentur Pelagio suffragari,
incredibili audaciâ perpetrata dicuntur, vt Dei serui & ancillæ ad
curam sancti Hieronymi Presbyteri pertinentes, sceleratissimâ cæde
afficerentur: Diaconus occideretur: ædificia Monasteriorum incen-
derentur: vix ipsum (Hieronymum) ab hoc impetu atquè incursu
impiorum, in Dei misericordiâ turris munitior tueretur: tacendum
nobis potius video, & exspectandum, quid illic fratres nostri Epi-
scopi, de his tantis malis agendum existimat, quibus eos dissimulare
posse quis credit? Impia quippe dogmata eiusdemodi hominum, à
quibuslibet Catholicis, etiam qui ab illis terris longè absunt, redar-
guenda sunt, ne vbicumque nocere possint, quod peruenire potuerint:
impia verò facta, quorum coercitio ad Episcopalem pertinet discipli-
nam, vbi committuntur, ibi potissimum à præsentibus, vel in pro-
ximo constitutis, diligentia pastorali, & piâ severitate plectenda sunt.
Ita Augst. lib. cit. in fine.

Quare cum super hisce malis Hieronymus, tum Eustochium &
Paula, generose sanctæque virginès, questæ Innocentio Papæ essent,
nominibus hominum caussaque suppressis; seuerâ Ioannem, Hiero-
lymanum Episcopum, Innocentius monitione perstrinxit. Ioannem
enim dilexisse Pelagium, satis ex Augustino colligitur, Epistolâ 252.
quâ Ioannem instruit, quid de Dei gratia Pelagius sentiat: sicque mo-
net diligendum; vt ne ab eo quem diligit, homines qui Pelagium no-
runt & audierunt, falli Ioannem putent. Nam & firmæ cum Pe-
lagio amicitia Ioannis indicium est, quod in eodem ipso Palæ-

stino Concilio , in absentes accusatores Pelagij , tamquam calumniatores , Ioannes videatur inuectus . libro de gest. Pal. c. 16.

S. VIII.

Argumentum Litterarum Augustini ad Hieronymum, ab Orosio allatarum.

Appulerat interea in Palestinam Orosius, nequaquam tamen Synodo præsens, vt ex Augustino patet. *I. de Gestis Palest. c. 15.* & sanctum Hieronymum adiens, quas habebat ab Angustino litteras porrexit. Erant vti diximus, de Animæ origine, & Iacobi Apostoli sententia, Qui peccat in vno, &c.

Non erit iniucundum, candorem & humilitatem Augustini, in tanta eruditione, audire paucula loquentem. Infit igitur: Deum nostrum qui nos vocavit in suum regnum & gloriam, & rogaui & rogo, vt hoc quod ad te scribo, sancte frater Hieronyme, consulens te de hisquæ nescio, fructuosum esse nobis velis. Quamquam enim te, multò quam ego sum ætate maiorem, tamen etiam ipse iam senex consulo. sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas sera vide ri potest: quia etsi senes magis decet docere, quam discere; magis tamen discere, quam quid doceant ignorare.

Nihil'equidem molestiùs sero in omnibus angustiis meis quas patior in difficillimis quæstionibus, quam in tam longinquæ tuæ charitatis absentia, vt vix possim meas dare, vel recipere litteras tuas, per interualla non dierum, non mensium, sed aliquot annorum: cum si fieri posset, quotidie præsentem te habere vellem, cum quo loquerer, quidquid vellem. Nec ideo tamen non debui facere quod potui, si non potui totum quod volui.

Ecce venit ad me religiosus iuuenis, Compresbyter noster Orosius, vtile vas in domo Domini esse desiderans, ad refellendas falsas pernicioſasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multò infeliciùs quam corpora, barbaricus gladius trucidarunt. Nam inde ad nos usque ab Oceani littore properauit, famâ excitus quod à me posset de his quæ scire vellet, quidquid vellet audire.

Neque

Neque nullum cepit aduentū sui fructum. Primo, ne de me multum fama crederet: deinde docui hominem quod potui: quod autem non potui, vnde discere posset admonui, atque ut ad te iret, hor-tatus sum. Quia in re consilium vel præceptum meum, cum libenter & obedienter acciperet; rogaui eum, abs te veniens, per nos ad pro-pria remearet. Quam eius pollicitationem tenens, occasionem mihi credidi à Domino esse concessam, qua tibi scriberem de his, quæ per te scire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterem, nec mihi fa-cile occurrebat idoneus, & fide agendi, & alacritate obediendi, & exhortatione peregrinandi. Vbi ergo istum iuuenem expertus sum; cum ipsum esse, qualem à Domino petebam, dubitare non potui. Epist. 28. Et hæc quidem de Orosio, eiusque itinere.

Post quæ, cùm quæstionem de Anima ingessisset, atque exposuisset ordine quæ firmissimè tenebat ipse; retulisset præterea varias de hac re opiniones; ad Hieronymum rediens: Ne longum faciamus, in-quæ, hoc certè sentis quod singulas animas, singulis nascientibus, etiam modò Deus faciat. rād. Epist. & paucis interiectis: Ecce volo, vt illa sententia etiam mea sit: sed nondum esse confirmo. ibid. Ac postea:

Doce quod teneam: & dic mihi, si animæ sigillatim in singulis nascientibus fiunt; vbi in paruulis peccant, vt indigeant in sacra-men-to Christi remissione peccati, peccantes in Adam ex quo caro est propagata peccati? Aut si non peccant; quâ iustitia Creatoris ita pec-cato obligantur alieno, cùm exinde propagatis membris mortalibus inseruntur, vt eas, nisi per Ecclesiam subuentum fuerit, damnatio consequatur, cùm in earum potestate non sit, vt eis possit gratiâ Ba-pismi subueniri? &c. rād. Epist.

Hæc quippe sola ratio erat, quæ procurrentem in eamdem senten-tiam cum Hieronymo Augustini animum sufflaminabat. Poterat alia soluere, quæ aduersus hanc opinionem dicebantur: Sed cum ad poenas ventum est paruolorum, inquit, magnis, mihi crede, coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus inuenio. Non solum eas po-enas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quod necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ Sacramento; sed eas ipsas quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos: quas enumerare si velim, prius tempus quam exempla deficient. Lan-guescunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti crucian-

tur, debilitantur membris, priuantur sensibus, vexantur ab immunitis spiritibus. Demonstrandum est vtique, quomodo ista, sine villa sua mala causa, iuste patientur. Non enim dici fas est, aut ista ignorantie Deo fieri: aut eum non posse resistere facientibus: aut iniusta illa vel facere vel permettere. *ibidem*: viderique potest. *l. 1. de peccatis. & remiss. c. 35. 36. 37. & seqq.*

Et post nonnulla: Sed vt omittamus & contemnamus ea, quæ breui tempore patientur, nec transacta reuocantur; numquid similiter contemnere possumus, quod per vnum hominem mors, & per vnum hominem resurrectio mortuorum? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificabuntur. Per hancenim Apostolicam, diuinam, claramque sententiam, satis euidenter elucet, neminem ire in mortem nisi per Adam: neminem ire in vitam æternam, nisi per Christum. Hoc est quippe *omnes & omnes*. Quia sicut omnes homines per primam; hoc est per carnalem generationem, pertinent ad Adam; sic omnes homines per secundam, id est per spiritualem generationem veniunt, quicumque ad Christum perueniunt, &c. *c. ad. Epist.*

Deinde: Huius igitur damnationis in paruulis, caussam requiro. Quia neque animarum, si nouæ fiunt singulæ singulis, video esse nullum in villa ætate peccatum: nec à Deo damnari aliquam credo, quam videt nullum habere peccatum. *c. ad. Epist.* Et aliis quibusdam interiectis:

Quæ cum ita sint, querenda cauſa est atque reddenda, quare damnentur animæ quæ nouæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Christi Sacramentum paruuli moriantur. Damnari enim eas si sic de corpore exierint, & sancta Scriptura, & sancta est testis Ecclesia. Vnde illa de Animarum nouarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua, *ibidem*. Post quedam:

Hæc autem difficultas etiam illos sequitur, qui iam existentes alibi animas, & ab initio diuinorum operum præparatas, à Deo mitti opinantur in corpora. Nam & ab his hoc idem queritur: Si animæ inculpatæ, obedienter veniunt quod mittuntur; cur in paruulis, si non baptizati vitam istam finierint, puniuntur? *c. ad. Epist.* Denique:

Illam verò opinionem, quod ex vnâ fiant omnes animæ, nec discutere volo, nisi necesse sit: atque utinam ista, de qua nunc agimus,

mus , si vera est , sic abs te defendatur , vt hoc iam necesse non sit . Quamuis autem desiderem , rogem , votis ardentibus exoptem & expectem , vt per te mihi Dominus huius rei auferat ignorantiam ; tamen si , quod absit , minimè meruero , patientiam mihi petam à Domino Deo nostro , in quem sic credimus , vt si aliqua nobis non aperiat etiam pulsantibus , nullo modo aduersus eum murmurare debeamus , &c. Epist. 28.

Vt enim indicat Epistolâ sequenti ad Hieronymum , Potius hoc inquirendum est , quod ad agendum præsentem vitam attinet , quām quod est de perscrutandâ præteritâ , quam penitus demersit obliuio . Eleganter enim dictum esse , narratur , inquit , quod huic rei satis aptè conuenit . Cum quidam ruisset in puteum , vbi aqua tanta erat , vt eum magis exciperet ne moreretur , quām suffocaret ne loqueretur ; accessit alius , & eo viso admirans , ait : quomodo huc cecidisti ? At ille : obsecro , inquit , cogita quomodo hinc me liberes , non quomodo huc ceciderim queras . Ita quoniam fatemur , & fide Catholica tenemus , de reatu peccati , tamquam de puteo , etiam paruuli infantis animam Christi gratiâ liberandam ; satis est ei quod modum quomodo salua fiat nouimus , etiamsi numquam quomodo in malum illud deuenerit , nouerimus , &c. Epist. 29.

I. IX.

*Ad litteras Augustini , non respondit
Hieronymus.*

Hanc interim quæstionem , pro D. Hieronymi sententiâ (in quam porrò Augustinus iuit) tandem Ecclesia , licet scđ definiuit : Gregorij enim magni æuo adhuc pependisse indecisam , patet apud eumdem . l. 7. Epist. 33. ad Secundin . Quapropter neque eandem Hieronymus respondendo asseruit , qua de causâ incertum . Rescripsit quidem per Orosium , vehementer laudans duos Augustini libellos , quos non eruditissimos solum , sed omni eloquentiæ splendore fulgentes appellat : mox subdens : Quidquid dici potuit , & sublimi ingenio de Scripturarum sanctorum hauriri fontibus , à te positum atque dissertum est . Epist. 30. apud August.

Ex

Ex quibus perinde litteris apparet, tum respondendi forsitan o-
tium non habuisse: quod & Augustinus existimauit: *l. 2. Retract. c. 45.*
vel, propter gliscentes nunc Pelagianos, noluisse eam questionem at-
tingere: ne, si forte in sensum ab Augustino contrarium in quibus-
dam abiisset, ipsi gauderent, partium Catholicarum duces inter se
commissos.

Vt vt est, donec in corpore Hieronymus esset, hosce libros edere
noluit Augustinus, sperans aliquando responsorum: tuncque cum
ipsa eius response, potius ederentur. Sed cum non fecisset; de-
functo Hieronymo edidit priorem librum: ut qui legit, admoneatur
aut non querere omnino quomodo detur anima nascentibus: aut
certe de re obscurissima eam solutionem questionis huius admit-
tere, quæ contraria non sit apertissimis rebus, quas de Originali pec-
cato fides Catholica nouit in parvulis, nisi regenerentur in Chri-
sto, sine dubitatione damnandis. Posteriorem verò ad hoc, ut quæ-
stionis de qua ibi agitur, etiam quæ visa sit ei solutio, ipsa no-
scatur. *libro 2. Retract. cap. 45.*

C A P V T X X.

STUDIVM AVGVSTINI CONTRA
PELAGIVM.

§. I.

*Synodus Carthaginensis, in causa
Pelagi.*

Anno
416.

Anno post Synodum Diospolitanam, aperiente se mari, soluit
ex Palæstina Orosius, deferens secum Reliquiarum partem
Prætomartyris Stephani recenter inuentarum, ab Auito Presbytero
acceptam: & vti fuerat Augustino pollicitus, applicuit in Africam.
Reperit

Repérit Carthaginē, ex diuersis cauissis congregatam Synodum sexaginta octo Episcoporum, quibus litteras porrexit Herotis & Lazarī: Epist. 90 edentes, sicuti par est credere, Synodi Dioſpolitanæ ſuccelſum, & in ea abſolutum Pelagiū: quod & ipſe Oroſius poterat ex ordine narrare.

Pelagiū alioquin pēnicloſe vigiliā, pro ipſis gestis ſcriptum quoddam, per quemdam Orientalem Diaconum, ciuem Hippoñenſem miferat in Africam, ad Auguſtinum, ut antea diximus: in quos cum nihil minus eſſet quām gēſta Synodi; digeſſerat deſcenſionem ſuam, qua ſe dixit obiectis respondiſſe Gallorum. Nam & huic ſcrip-
to per Epiftolam Auguſtinus reſpondit, quam ad Innocentium Pon-
tificem, poſt Synodum Mileuitanam miſit, Pelagio deſtinandam. Sic
enim eam legerē potiū, non dedignabitur, inquit: magis in illā eum
qui miſit, quām qui ſcriplit attendens. Epif. 95, & 152.

Lectis Herotis & Lazari litteris, quarum formam ad Synodales ſuas, Innocentio Pontifici paullō poſt direcṭas, ſubdendam curarunt Patres Carthaginenses; Pelagiū & Celeſtium, auctores nefarij prorſus, & ab omnibus anathematizandi erroriſ, itidem aduerterunt. Va-
de factum eſt ut reçenſendum peterent, quod ante ferme quinq̄ue-
niū, ſuper Celeſtij nomine apud Eccleſiam Carthaginensem fuilſet
actitatum. Quo recitato, quamuis iudicatio maniſta conſtaret, quod illo tempore Epifcopali iudicio exciſum hoc vulnus tantum ab Ec-
cleſia videretur; attamen id communi deliberatione censuerunt, &
eiusmodi perſuasionis auctores, quamuis in Asia alicubi ad Presbyteriū
idem Celeſtius poſtea perueniſſe diceretur, niſi tunc apertissimè
anathematizauerint, ipſos anathematizari oportere: ut ſi iplorum non
potuerit; ſaltem eorum qui ab eis decepti ſunt, vel decipi poſſunt, co-
gnitā ſententiā que in eos lata eſt, sanitas procuretur.

Hoc ita geſtum Innocentio ſummo Pontifici int̄imandum duxerunt: ut ſtatutis Synodi ab ſe habitæ, Sedi etiam Apoſtolice adhi-
beretur auctoritas, pro tuenda ſalutē multorum, & quorumdam per-
uerſitatē corrigenda. Ea propter poſtaddunt: Si Pelagiū Epifcopa-
libus geſtis, que in Oriente confecta dicuntur, Sedi Apoſtolice in-
ſte viſus fuerit abſolutus; errorem tamen iſum & impietatem, que-
ſam multos alſeritores habet per diuerſa diſperſos, etiam auctoritate
eiusdem Sedis abathematizandum eſſe. Epif. 90. Hanc enim heresini
fundamenta Chriſtianæ fidei cuertere conari, non dicunt ſolū, ſed
demonſtrant, eadēm Epiftolā.

§. II.

Synodus item Mileuitana.

Per idem tempus, atque ob caussam eandem, Synodus quoque Mileuitana conuenit, cùi Augustinus, alijque sexaginta Episcopi interfuerunt: qui imitantes Carthaginensis Provinciae coepiscopos suos, exposuerunt & ipsi per litteras, quām sit illa hæresis perniciosa, quamque mature obuiam eundum, ne latius proserpat. Nam ut alia omittamus, aiunt, quæ contra sanctas Scripturas plurima discrunt (Pelagiani;) hæc duo, quibus omnino totum quod Christiani sumus, nituntur cuertere, quæ fidelia corda sustinent: Non esse rogandum Deum, ut contra peccati malum, atque ad operandam iustitiam, sit noster adiutor: &, Non opitulari parvulis ad consequendam vitam æternam, Christianæ gratiæ Sacramentum? Hæc, inquiunt, tanta sunt, ut omnino dissimulari non possint. *Epiſt. 92.*

§. III.

Pelagius ab Innocentio damnatur.

Vtriusque Syhodi litteras, cum aliis item quinque Episcoporum, quæ Carthagine scriptæ sunt (ut istuc ē civitate Mileuitana, debuerit Augustinus mox aduenisse) Julius Episcopus, ad Innocentium Pontificem maximum, Romam detulit: quibus omnibus anno sequente, Honorio & Constantio Coll. quinto & sexto Kalend. Februarij, Innocentius per eundem Iulium respondebat: & collaudata Synodorum vigilantiâ, doctrinam nefariam cum auctoribus suis manifestè damnauit.

Damnationis formula sic habet: Pelagium Celestiumque, id est inuentores vocum nouarum, quæ sicut dixit Apostolus, ædificationis nihilum, sed magis vanissimas consueuerunt parere questiones,

Eccl.

Ecclesiasticā communione priuari, Apostolici vigoris auctoritate censimus, donec resipiscant de Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundūm ipsius voluntatem: eosque interim Dominico ouili non recipi, quoad ipsi peruersa via securi tramitem, deserere noluerint. Epist. 93. Et paulò pōst: Hęc igitur fratres carissimi, in supradictos maneat fixa sententia. Absint atris Domini: careant custodia pastorali: ne duarum ouium dira contagia, serpent forsitan per vulgus incautum, rapacię lupus corde lētetur, intra ouile Dominicum tantas ouium fulas cateruas, dūm à custodibus dissimulante habetur vulnus duarum. ead. Epist. nem̄ 91. 95. 96. 97.

Quod verò iudicium attinet Palæstinum, sententiam suam aperit Innocentius, dum ait: Nobis nec persuaderi potest, eum esse purgatum, quamuis ad nos, à nostris quibusdam laicis, sint gesta perlata, quibus ille auditum se crederet & absolutum. Quae vtrum vera sint, dubitamus: quod sub nulla illius prosecutione venerunt, nec eorum aliquas accepimus de hac re litteras, apud quos istius rei iste præstitit caussas. Epist. 96.

Sic Pelagius Celestiusq̄e damnati sunt ab Innocentio, instantiā Synodorum Africanarum, quarum se ferulæ profugus vterque & in Oriente agens, subduxerat, vt propterea imploranda fuerit Sedes Apostolica, toto præsidens orbe terrarum. Quod facit, quod Prosper cecinit:

Pestem subeuntem prima recedit,
Sedes Roma Petri: qua Paſtoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Relligione tenet. Poëm. de Ingrat. c. 2.
Deque Synodis Africanis, quarum iam ante meminimus:
Tu cauſsam fidei flagrantius Africa noſtra
Exſequaris: tecumq; ſuum iungēte vigorem
Iuris Apoſtolici ſolio, ſera viſcera belli
Conficit, & late proſternit limite viſcos.
Conuenere tui de cunctis urbibus alii
Pontifices, geminoq; ſenum celeberrima catu,
Decernis quod Roma probet, quod regna ſequantur.
eod. l. &c.

Hęc dum aguntur, dedit Auguſtinus litteras ad Hilariuſ, qui-
bus pefſimam Pelagi doctrinam, breuiter licet, diſtinctiſſime con-

traxit: Epist. 94. meninitque bini Provincialis Concilij, de quo ha-
ctenus, tum ibi, tum Epist. 47. & 106. fateturque ad omnia, quæ
Innocentio Pontifici missa fuerant, eo illum modo rescripsisse, quo
fas erat atque oportebat Apostolicæ Sedis antistitem. Epist. 106.

Eodem agredit sermo 2. de Verb. Apost. vbi ad extremum ait:
Quod ergo dictum est de Iudeis, hoc omnino in istis (Pelagianis)
videmus. Zelum Dei habent. Testimonium illis perhibeo quia ze-
lum Dei habent, sed non secundum scientiam. Quid est non secun-
dum scientiam? Ignorantes enim Dei iustitiam, & suam volentes
constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Fratres mei compatimi-
ni mecum. Vbi tales inuenieritis, occultare nolite. Redarguite con-
tradicentes, & resistentes ad nos perducite. Iam enim de hac caussa,
duo Concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam. Inde etiam rescrip-
ta venerunt. Caussa finita est: error utinam aliquando finiatur. Er-
go ut aduertant, monemus: vt instruantur, docemus: vt mutentur,
oremus, cit. serm. cap. 10.

S. IV.

Augustino cura data Pelagijs pessum dandi.

CVMQUE sagaciter animaduertissent Synodorum Carthaginensis
& Mileitanæ Patres, Pelagianam hæresin clam serpendo, ma-
gna quotidie incrementa sumere; ad reprimendum illius impetum,
communibus suffragiis Augustinum designarunt, qui, ut erat perspi-
caciissimo ingenio, deligeret è Scripturarum sanctorum armamentario
validissimas machinas, quibus istorum humani arbitrij decomto-
rum, Gratiaque diuinæ contemtorum superbiam, solo æquaret.

Id testantur Ecclesiastica gesta, quæ post confecta sunt, dum eoram
Clero populoque Hipponensi, Eradium sibi successorem Augusti-
nus nominauit. Dixit enim: Nostis ante aliquot annos quid facere
voluerim, & non permisisti. Placuit mihi & vobis, propter curam
Scripturarum, quam mihi fratres & patres mei coëpiscopi, duobus
Conciliis, Numidiæ & Carthaginis, imponere dignati sunt, ut per
quinque dies nemo mihi molestus esset. Gestæ confectæ sunt: placuit:
acclamasti: Recitatur placitum vestrum, & acclamatio vestra: paruo
tempore

tempore seruatum est circa me, & postea violenter irruptum est: & non permittor ad quod volo vacare. Ante meridiem, & post meridiem, occupationibus hominum teneor. Epist. 210.

Atque ex his quadam tenus patet, quot & quanta sanctissimo viro negotia, caput & latus circum silierint: quando eo ne quidem casu & negotio, permisus est diebus pauculis esse otiosus. Libet idcirco in hanc messem nonnihil excurrere, ut pauculas saltem spicas colligamus.

CAPVT XXI.

AVGVSTINI VARIE
OCCUPATIONES.

§. I.

*Ægrè à Diuinis ad secularia negotia
abstrahitur.*

Erat tum moris deriuati ab Apostolis, & non vna Christianorum Imperatorum lege firmati: imò nouissimè Honorio Aug. 1v. & Eutichiano Coss. l. 7. de Episcopal. Audient. Cod. Iustinian. vt caussas suorum Episcopi audirent atque deciderent. Ea res Augustinum tantum non obruit. Nam quantum inde tædij hauserit, paret, dum ait:

Maligni exercent ad facienda mandata, à scrutandis autem auocant, non solum cum persequuntur, aut litigare nobiscum volunt; verum etiam cum obsequuntur & honorant: & tamen suis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adiuuandis vt occupemur, & eis nostra tempora impendamus efflagitant: aut certè infirmos premunt, vt caussas suas ad nos deferre compellant. Quibus dicere non audemus: dic homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? Con-

stituit enim talibus caussis, Ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens iurgare Christianos. Ne illis quidem, qui non aliena rapiunt, sed sua cupidè repetunt, dicimus: Cauete ab omni cupiditate: constituentes eis ante oculos hominem, cui dictum est, Stulte, hâc nocte auferetur à te anima tua: quæ præparasti, cuiuserunt? Quia & quando dicimus, non recedunt, nec declinant à nobis: sed instant, vrgent, tumultuantur, extorquent, vt ipsis potius ad ista quæ diligunt; quam scrupulis Dei mandatis, quæ diligimus, occupemur.

O! quanto tædio turbarum turbulentarum, & quanto desiderio Diuinorum eloquidrum, dictum est, *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.* Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis sacerdotalibus caussis nos rarò querunt, & iudiciis nostris facillimè acquiescent, nec nos contemnunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certè propter eos qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premunt, nostra iudicata contemnunt: faciuntque nobis periire tempora, rebus eroganda diuinis; certè inquam, propter istos, & nobis liceat exclamare, in hac voce corporis Christi: Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. *serm. 24. in Psalm. 118.*

Ob eiusmodi quotidianas molestias, alibi dicebat: Dominum Iesum in cuius nomine securus hæc ago, testem inuoco super animam meam, quoniā quantum attinet ad meum commodum, multò mallem per singulos dies, certis horis, quantùm in bene moderatis monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, & certas horas habere ad legendum & orandum, aut aliquid de Diuinis litteris agendum, liberas; quam tumultuosissimas perplexitates caussarum alienarum pati de negotiis sacerdotalibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis quibus: nos molestiis idem affixit Apostolus, non vtique suo, sed eius, qui in eo loquebatur arbitrio.
l. de op. Monach. cap. 29.

§. II.

Cauſas audit, & dirimit.

Quid de his rebus prodat Possidius, audiamus. Nam postquam est, ut si quis fidelium aduersus alterum negotium haberet, id potius decidi apud sanctos pateretur, quam apud iniquos: (ex qua deinde iudicandi potestas, ad Episcopos peruenit; *Bar. anno 57.*) subdit: Interpellatus Augustinus a Christianis, vel a cuiuscumque secta hominibus, cauſas audiebat diligenter ac piē: cuiusdam sententiam ante oculos habens, dicentis se malle inter incognitos, quam inter amicos cauſas audire: eo quod de incognitis, pro quo arbitratā equitate iudicaretur, amicum posset acquirere: de amicis verò vnum esset, contra quem sententia proferretur, perditurus.

Et eas aliquando usque ad horam refectionis, aliquando autem totā die ieunans, semper tamen noscebat & dirimebat: intendens in eis Christianorum momenta animorum, quantum quisque vel in fide, bonisque operibus proficeret, vel ab iis deficeret. Atque compertis rerum opportunitatibus, diuinæ legis veritatem partes docebat, eamque illis inculcabit: & eos quo adipiscerentur vitam æternam, edocebat & admonebat: nihil aliud querens ab iis, quibus ob hoc yacabat, nisi tantum obedientiam & devotionem Christianam, quæ & Deo debetur & hominibus: peccantes coram omnibus arguens, ut ceteri timorem haberent.

Et faciebat hoc, tamquam speculator à Domino constitutus Domini Israël: prædicans verbum, atque instans opportunè importunè: arguens, hortans, increpans, in omni longanimitate & doctrina: præcipueque operam dans instruere eos, qui essent idonei & alios docere. *Possid. t. 19.*

§. III.

Charitas Augustini erga suos.

Quantâ enim erga omnes, sed potissimum Hippoñenses suos, charitate flagraret, nimisquàm manifestè patet, vbi ait: Quid autem volo? quid desidero? quare loquor? quare hic sedeo? quare viuo, nisi hac intentione vt Christo simul viuamus? Cupiditas mea ista est, honor meus iste est, gloria mea hæc est, gaudium meum hoc est, possessio mea ista est. Sed si me non audieritis, & tamen ego non tacuero; animam meam liberabo: sed nolo saluus esse sine vobis. *homil. 28. inter 50. c. 2.* Quamobrem cum admonuisset populum suum, abstinere à lacerandis Dei seruis, quorum merces fallis detractionibus crescit, sed crescit etiam pœna detrahentibus; subiungit: Nolumus cum detrimento vestro magnam habere mercedem. Minùs ibi habeamus, & tamen vobiscum ibi regnemus. *serm. 50. de diuers.*

Ad beatitudinem æternam omnes adducere, iam ab initio conuersonis vnicum ipsius desiderium fuit, ideoquæ pridem dixerat: Domine Deus meus, intende orationi meæ, & misericordia tua exaudiat desiderium meum, quoniam non mihi soli astuat, sed vsui vult esse fraternalè charitati: & vides in corde meo quia sic est, vt sacrificem tibi famulatum cogitationis & linguae meæ, & da quod offeram tibi. *l. 11. Conf. c. 2.* Quò facit, quod adhuc altius ante hæc tempora dixerat Nebridius: Itane est, mi Augustine, fortitudinem ac tolerantiam negotiis ciuium prætas? Nec dum tibi redditur illa exoptata cessatio? Quæso qui te tam bonum homines interpellant, credo nesciunt quid ames, quid concupiscas. Nullusne tibi est amicorum? qui eis amores referat tuos? Nec Romananus, nec Lucinianus me certè audiunt: ego clamabo, ego testabor, te Deum amare, illi seruire, atque inhærere cupere. *Epist. 114.* Id autem tum iudicauit perfectius fieri, si cum utilitate proximi esset coniunctum: aliòquin sibi soli vixisset in deserto loco, non & aliis: vt superius demonstrauimus, *ex l. 10. Conf. c. 43.* Ceterum quis Lucinianus hic fuerit, fateor me ignorare: quia inquam eum esse putem, cuius adhuc meminit *l. 2. cont. Academ. c. 3. & Epist. 116.* Atque

Atque ob hanc indubie caussam, bonorum omnium profectibus & studiis fauens erat, & exultans: indisciplineationem pie ac sancte tolerans fratum, ingemiscensque super iniquitatibus malorum, siue illorum qui intra Ecclesiam, siue eorum qui extra Ecclesiam sunt constituti: Dominicis lucris semper gaudens, & damnis mœrens.

Pofid. c. 13.

Rogatus quoque à nonnullis, in eorum temporalibus cauissimis Epistles ad diuersos dabant. Sed hanc suam à melioribus rebus occupationem, tamquam angariam deputabat, suaem semper habens de iis quæ Dei sunt, vel allocationem, vel collocationem fraternæ ac domesticæ familiaritatis. *Pofid. c. 19.* Inter eiusmodi Epistles censi ser possunt, *Epist. 215. 219. 228. 229. 230. 231. 235. 241. &c.*

§. IV.

Neque omnium cauissas fuscipit: neque alicuius inuerecundè agit.

Sed neque interim promiscuè ac temerè suscipiebat in suam cūram, alieni cuiuslibet negotijs suffragium. Nouimus enim, inquit Possidius, à suis cum carissimis litterarum intercessum apud seculi potestates postulatum, non dedisse: dicentem cuiusdam sapientis seruādām esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suæ famæ contemplatione amicis non præstisset. Et illud nihilominus suum addens: Quoniam plerumque potestas quæ præstat, premit.

Cum verò intercedendum esse, rogatus videbat; tam id honestè ac temperatè agebat, ut non solùm onerosus ac molestus non videtur, verum etiam mirabilis existeret. Nam dum exortâ necessitate, suo more apud quemdam Africæ Vicarium, nomine Macedonium, pro supplice litteris interuenisset, atque ille paruisse; hoc modo respondit: Miro modo afficior sapientiâ tuâ, & in illis quæ edidisti, & in iis quæ interueniens pro reis, mittere non grauaris. Nam & illa tantum habent acuminis, scientiæ, & sanctitatis, ut nihil supra sit: & hæc tantum verecundiæ, ut nisi faciam quod mandas, culpam penes

N n n

me

me remanere , non in negotio esse dijudicem' , Domine meritò venerabilis , & suspiciende pater .

Non enim instas , quod plerique homines istius loci vi faciunt , vt quodcumque sollicitus petitor voluerit , extorqueas ; sed quod tibi à iudice tot curis obstricto petibile visum fuerit , admones , & rogas subseruiente verecundiâ , quæ maxima difficilium inter bonos efficacia est . Proinde statim commendatis effectum desiderij tribui : nam sperandi viam , antè patefeceram . Epist . 51 . Poss . 6 . 20 .

§. V.

Matrimonium & Militiam , numquam aut rarò suadet .

ET quamquām beatum Ambrosium imitatus , tria hæc seruanda non tantummodò diceret , sed ipse quoque exactè seruaret : Ut vxorem nulli vñquam posceret : vt militare volentem , militiae ducebūs haud commendaret : vt ne conuiuim adiret inuitatus in patria : redditū singulorum causā , cur sic agendum existimaret ; Possid . c . 27 . attamen vbi procurandæ salutis alicuius aut publici boni ratio poposcisset , dabant non inuitus in ea materia salubre consilium .

Sic puellam quandam Christianam , quæ tum in ea erat ætate , vt si voluntatem nubendi haberet , nulli adhuc dari vel promitti deberet ; Pagano adolescenti tradi non probat : Epist . 233 . & 234 .

Sic Bonifacium virum spectabilem , elatā coniuge , omnes actus publicos , quibus tum occupatus erat , relinquere cupientem , & se in otium sanctum conferre , atque in ea vita viuere , in qua servi Dei Monachi viuunt ; vñā cum Alipio reuocauit à proposito , ostendendo quantum prodesset Christi Ecclesiis quod Bonifacius agebat , si eā solā intentione ageret , vt defensæ ab infestationibus barbarorum quietam & tranquillam vitam agerent , sicut dicit Apostolus , in omni pictate & castitate . Ipse autem ex hoc mundo nihil quereret , nisi ea quæ necessaria essent huic vita sustentandæ , suæ ac suorum : accinctus balteo castissimæ continentia , & inter arma corporalia spiritualibus armis tutius fortiusque munitus . Epist . 70 .

Bonifacium enim licetē militare posse , iam antè securum reddiderat ,

rat, instruxeratque Augustinus, dum ait: Noli existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium, In his etiam plurimi illius temporis iusti. In his erat & ille Centurio, qui Dpmino dixit, Non sum dignus, ut intres sub tecum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic vade & vadit, & alij veni & venit, & seruo meo fac hoc & facit. De quo & Dominus: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël, &c.

Maiorisquidem loci sunt apud Deum, qui omnibus istis saecularibus actionibus derelictis, etiam summā continentia castitatis ei serviant; sed ynaquisque sicut Apostolus dicit, proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic. Alij ergo pro vobis orando, pugnant contra inuisibiles inimicos. vos pro eis pugnando, laboratis contra visibiles barbaros, &c.

Ornet mores tuos pudicitia coniugalis: ornet sobrietas & frugalitas. Valde enim turpe est, vt, quem non vincit homo, vincat libido: & obruatur vino, qui non vincitur ferro. Diuitiae saeculares si defunt, non per mala opera querantur in mundo: si autem adsunt, per bona opera seruentur in celo. Animum virilem & Christianum nec debent, si accedunt, extollere: nec debent frangere, si recedunt, &c. Epist. 205.

Verumtamen vt fateamur quod res est, consilij, istius Bonifacii dati, postea, vissi eventis, pœnituit Augustinum, vt colligi potest ead. Epist. 70. vbi sic inter cetera: Si coniugem non haberes, dicere tibi quod & Tubunis diximus, vt & in sanctitate continentiae viueres: adderem, quod tunc fieri prohibuimus, vt iam te ab istis rebus bellicis abstraheres, & ei vita vacares in societate Sanctorum, cui tunc vacare cupiebas, vbi in silentio pugnant milites Christi, non vt occidant homines, sed vt expugnent principes & potestates & spiritualia nequitia, id est, diabolum & angelos eius, &c.

CAPVT XXII.

S. STEPHANI RELIQVIÆ
ET MIRACVLA.

S. I.

*Oratoria S. Stephano ab Augustino alijsq;
Episc. exstructa.*

Allatas ab Orosio in Africam S. Stephani Proto-martyris reliquias, præcuntibus Episcopis, populus Christianus summopere veneratus est, Recondendis iis, Euodius in primis Vfali, Possidius Calamæ, Augustinus Hippone Oratoria sive Altaria excitarunt. l. 22. de Ciuit. Dei 6. 8. Ea tum Memoriæ vocabantur: quod eorum opinor nomina quæ gerebant, æternitati consecrarent. Videri potest, l. de Cura pro morte. c. 4. Pluribus aliis locis, eadem Protomartyris religio propagata est: à Projecto, ad Aquas Tibilitanas: à Lucillo, in Castello Syncensi: in agro etiam Anduritano: exstatq; Augustini Epistola ad Quintianum, qua significat easdem reliquias, deferentibus Dei famulos ab Gallâ & Simpliciolâ se mittere, ut pariter honorentur. l. 22. de Ciuit. Dei 6. 8. Epist. 103.

Pietatem populi, magna repente Miraculorum multitudo subsecuta est: quæ tum Augustinus descripsit, tum iis libris continentur, qui de Miraculis S. Stephani, Euodij nomen præferunt, sive ab eo, sive, quod magis apparet, ad eum conscripti. Append. Tom. 10.

In horum aliquor recitandis, libet Augustini verbis vti, ita scribentis: Quid faciam? Vrget huius operis implendi promissio: non hic possum omnia commemorare quæ scio: & proculdubio plerique nostrorum cum hæc legent, dolebunt me tam multa prætermisisse, quæ vtique mecum sciunt. Quos iam nunc ut ignoscant rogo: & cogitent

gitent quām prolixī laboris sit facere, quod me hīc non facere suscep-
ti operis necessitas cogit. Si enim miracula sanitatum (vt alia ta-
ceam) ea tantummodo velim scribere, quā per hunc Martyrem, id
est, gloriōsissimum Stephanum, facta sunt in coloniā Calamensi, & in
nostrā; plurimi conficiendi sunt libri, nēc tamen omnia colligi po-
terunt, sed tantū de quibus libelli dati sunt, qui recitarentur in
populis. Id namq̄ fieri voluimus, cūm videremus antiquis similia
diuinarum signa virtutum, etiam nostris temporib⁹ frequentari, &
ea non debere multorum notitiae desperire. I. 22. de Ciuit. Dei cap. 8.
Recitat interim nonnulla, quā diuersis locis edita sunt.

S. II.

Miracula Vſali patrata.

ATque in primis Vſali, quā colónia Uticæ vicina est, vbi Pro-
to-martyri Stephano memoria ante alias omnes, ab Episcopo
Euodio videtur ercta; cum multa prælata per eumdem Marty-
rem facta essent, et si libellorum dandorum non fuisset ibi hactenus
ēnsuetudo, tum recenter Petronia clarissima semina, magnō atque
diurno, in quo Medicorum adiutoria cuncta defecérant, languore,
mirabiliter sanata erat: cuius rei Petronia, hortante Augustino ibi
tunc præsente, ex voluntate Euodij, libellum qui in populo recitat-
tur, obedientissime dedit:

In quo posuit etiam, quod non reticet Augustinus & sanationis
miraculo attexitur. A quodam Iudæo dictebat sibi persuasum, vt
annulum capillatio cingulo insereret, quo sub omni veste ad nudā cor-
poris cingeretur: qui annulus haberet sub gemma lapidem, in reni-
bus inuentum bouis. Hoc alligata quasi remedio, ad sancti Martyris
limina veniebat. Sed profecta a Carthaginē, cūm in confinio flumi-
nis Bagradæ, in sua possessione mansisset; surgens vt iter perageret,
ante pedes suos illam iacecentem annulum vidit: & capillatiā zbhā
qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quām cūm omnino suis hōdis
firmissimis, scuti fuerat, compreseret adstrictam; crepūsse atque exsi-
lisce annulum suspicitā est: qui etiam ipse cūm integerissimus fuisse
inuentus; futura salutis quodammodo pignus, de tanto miraculo se

accepisse præsumvit : atque illud vinculum solvens, simul cum eodem annulo proiecit in flumen. *ed. l. & c.* Plura Usali patrata, videri possunt *l. de Mirac. S. Stephani*, quos paullò antè citauimus.

§. III.

Miracula Calamæ patrata.

Calamæ, ubi & ipsa memoria priùs quam Hippone esse coepit, crebriùs tum dabantur Miraculorum libelli, & incredibili multitudine Hipponenses superabant.

Eucharius Presbyter ex Hispania, Calamæ habitans, veteri morbo calculi laborabat : per memoriam supradicti Martyris, quam Possidius illò aduexit Episcopus, saluus factus est.

Fuit ibi vir in ordine suo primarius, nomine Martialis, ævo iam grauis, & multum à religione abhorrens Christianâ. Habebat sanc fidem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cùm eum ægrotantem multis & magnis precibus & lacrymis rogarent, vt Christianus fieret, prorsus abnuit, eosque à se turbida indignatione submouit. Viñum est genero eius, vt iret ad memoriam S. Stephani, & illuc pro eo quantum posset, oraret, vt Deus illi daret mentem bonam, quâ credere non differret in Christum. Fecit hoc ingenti gemitu & fletu, & sinceriter ardente pietatis affectu. Deinde abcedens, aliquid de altari florum quod occurrit, tulit, cique cùm iam nox esset, ad caput posuit. Tunc dormitum est: & ecce ante diluculum clamat, vt ad Episcopum curreretur, qui tum fortè erat apud Hipponem. Cùm ergo audisset eum absensem; venire Presbyteros postulauit. Venerunt, & statim se credere dixit. Admirantibus atque gaudentibus omnibus baptizatus est. Hic, quamdiu vixit, in ore habebat: Christe accipe Spiritum meum: cum hæc verba beatissimi Stephani, quando lapidatus est à Iudeis, ultima fuisse nesciret, quæ huic quoque ultima fuerunt. Nam non multò post etiam ipse defunctus est.

Sanati sunt illic per eundem Martyrem etiam Podagrici duo, unus ciuius, peregrinus unus. Sed ciuius omnimodo: peregrinus autem per reuelationem, quid adhiberet quando doleret, audiuit: & cùm hoc fecerit, dolor continuò conquiiscit. *l. 22. de Cuius. Psi. 6. 8.*

§. IV.

Miracula Hippone patrata.

CVmque hæc scriberet Angustinus, nondum biennium erat, ex quo apud Hippонem Regium cœperat esse S. Stephani memoria: & multis, quod certissimum erat, non datis libellis, de iis quæ mirabiliter erant facta; illi ipsi qui tum dati erant, ad septuaginta fermè numerum pœnuerant. videri potest serm. 29. 30. & 31. de divers. præterquam l. 22. de Ciuit. Dei c. 8. quem cum circa vite suæ finem perfecerit, ut alibi diximus, colligi potest quantillo tempore pro tanto miraculorum numero, S. Stephani memoria apud Hippo-nenses fuerit.

Igitur apud Hipponem, Bassus quidam Syrus, ad memoriam eiusdem Martyris orabat pro ægrotante & periclitante filiâ, eoque secum vestem eius detulerat: cum ecce pueri de domo cucurrerunt, qui ei mortuam nuntiarent. Sed cum orante illo, ab amicis eius exciperentur; prohibuerunt eos illi dicere, ne per publicum plangeret. Qui cum domum redisset iam suorum eiulatibus personantem, & vestem filiæ quam ferebat, super eam proiecisset; redditâ est vita.

Rursus ibidem apud nos Irenæi, cuiusdam collectarij, filius, ægritudine extinctus est. Cumque corpus iaceret exanime, atque à gentibus & plangentibus exequiæ pararentur; amicorum eius quidam inter aliorum consolantium verba suggessit, vt eiusdem Martyris oleo corpus perungeretur. Factum est: & reuixit.

Itemque apud nos vir Tribunitius Eleusinus, super memoriam Martyris, quæ in suburbano eius est, ægritudine exanimatum posuit infantulum filium suum: & post orationem quam cum multis lacrymis ibi sudit, viveatem leuauit.

Denique vnum est, quod apud nos factum, non maius quam illa quæ dixi, sed tam clarum atque illustre Miraculum, vt nullum arbitrer esse Hippomensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit: nullum qui obliuisci vllâ ratione potuerit. Decem quidam fratres, quorum septem sunt mares, tres feminæ, de Cæsarea Cappadociæ, suorum ciuium non ignobiles, maledicto Matris (recenti Patris eorum obitu

obitu destitutæ) que iniuriam sibi ab eis factam acerbissimè tulit, tali pœnâ sunt diuinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum. In qua scđissima specie, oculos suorum ciuium non ferentes, quaqueversum, cui ire visum est, toto pœnè vagabantur orbe Romano.

Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater & soror, Paullus & Palladia, multis aliis locis miseriâ diffamante iam cogniti. Venerunt autem ante Pascha fermè dies quindecim: Ecclesiam quotidie, & in ea memoriā glorioissimi Stephani frequentabant: orantes ut iam sibi placaretur Deus, & salutem pristinam redderet. Et illic, & quamcumque ibant, conuertebant in se Ciuitatis aspectum. Et nonnulli qui eos alibi viderant, caussamque tremoris eorum nouerant, aliis, ut cuique poterant indicabant.

Venit & Pascha: atque ipso die Dominico manè, cùm iam frequens populus præsens esset, & loci sancti cancellos, ubi Martyrium erat, idem iuuenis orans teneret; repente prostratus est, & dormienti simillimus iacuit: non tamen tremens, sicut etiam per somnum solebat. Stupentibus qui aderant, atque aliis pauentibus, aliis dolentibus, cum eum quidam vellent erigere, nonnulli prohibuerunt, sed potius exitum exspectandum esse dixerunt. Et ecce surrexit, & non tremebat, quoniam sanatus erat: stabat incolumnis, intuens intuentes. Quis ergo intuentium se tenuit à laudibus Dei? Clamantium, gratulantiumque vocibus Ecclesia vsquequaque completa est.

Inde ad me curritur ubi sedebam iam processurus: irruit alter quisque post alterum: omnis posterior, quasi nouum, quod alias prior dixerat nuntiantes. Meque gaudente, & apud me gratias Deo agente, ingreditur etiam ipse cum pluribus: inclinatur ad genua mea, erigitur ad osculum meum. Procedimus ad populū: plena erat Ecclesia; personabat vocibus gaudiorum: Deo gratias, Deo laudes, nemine tacente, hinc atque hinc clamantium. Salutari populum, & rursus eadem feruentiore voce clamabat. Facto tandem silentio, Scripturarum Diuinarum sunt lecta solemnia. Vbi autem ventum est ad mei sermonis locum, dixi pauca pro tempore, & pro illius iucunditate latitiae. Magis enim eos in opere diuino quandam Dei eloquentiam, non audire, sed considerare permisi. Nobiscum homo prandit, & diligenter nobis omnem suæ ac maternæ fraternalisque calamitatis indicavit historiam. Sequenti itaque die post Sermonem redditum,

tum, narrationis eius libellum in crastinum populo recitandum promisi : l. 22. de Ciuit. Dei c. 8. Exstat hic Paulli libellus, post Sermonem 31. de diuers.

Quod cum ex Dominico Paschæ die tertio fieret in gradibus exercitæ, in qua de superiore loquebar loco; feci stare ambos fratres, cum eorum legeretur libellus. Intuebatur populus vniuersus sexus utriusque, vnum stantem sine deformi motu : alteram membris omnibus contremetem. Et qui ipsum non viderant, quid in eo diuinæ misericordiæ factum esset, in eius furore cernebant. Videbant enim quid in eo gratulandum, quid pro illâ esset orandum.

Inter hæc recitato eorum libello , de conspectu populi abire eos præcepi : & de tota ipsa causâ , aliquantò diligentius cœperam disputare: cum ecce me disputante, voces aliae de memoria Martyris, nouæ gratulationis audiuntur. Conuersi sunt eò qui me audiebant, cœperuntque concurrere. Illa enim ubi de gradibus descendit in quibus steterat ; ad sanctum Martyrem orare perrexerat. Quæ mox ut cancellos attigit; collapsa similiiter velut in somnum, sana surrexit. Videri potest etiam sermo 33. de diuers.

Dum ergo requireremus quid factum fuerit, vnde iste strepitus lætus extiterit ; ingressi sunt cum illa in Basilicam ubi eramus , adduentes eam sanam de Martyris loco. Tum verò tantus ab utroque sexu admirationis clamor exortus est, vt vox continuata cum lacrimis, non videretur posse finiri. Perducta est ad eum locum, ubi paulò antè steterat tremens. Exultabant eam similem fratri factam, cui doluerant remansisse dissimilem. Et nondum fusas preces suas pro illa; iam tamen præuiam voluntatem , tam citò exauditam esse cernebant. Exultabant in Dei laudem voces sine verbis , tanto sonitu , quantum aures nostræ ferre vix possent. Quid erat in cordibus exultantium, nisi fides Christi, pro quâ Stephani sanguis effusus est? l. 22. de Ciuit. Dei c. 8. Quæ aliis locis patrata sunt, refert ibidein.

§. V.

Miracula alibi patrata.

I. **A**NDURUS, nomen est fundi, vbi Ecclesia est, & in eâ memoria Stephani Martyris. Puerum quendam parvulum, cùm in area luderet, exorbitantes boues qui vehiculum trahabant, rotâ obtrierant, & confessim palpitauit exspirans. Hunc mater arreptum, ad eandem memoriam posuit: & non solum reuixit, verum etiam illas sus apparuit.

Sanctimonialis quædam in vicina possessione, quæ Caspaliana dicitur, cùm ægritudine laboraret ac desperaretur; ad eandem memoriam tunica eius allata est: quæ antequam reuocaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt cadauer parentes, & recepto spiritu, salua facta est.

II. **A Q Y I S T I B I L I T A N I S.** Hic Episcopo afferente Projec-
to reliquias Martyris glorioſissimi Stephani, ad eius memoriam ve-
niebat magnæ multitudinis concursus & occurſus. Ibi exæa mulier,
vt ad Episcopum portantem pignora sacra duceretur, orauit: flores
quos ferebat dedit, recepit, oculis admouit, protenus vidit. Stupen-
tibus qui aderant præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem ul-
teriùs non requirens.

III. **P A G O S Y N I C E N S I.** Memorati memoriam Martyris,
quæ posita est in Castello Synicensi, quod Hipponeſi Coloniævici-
num est, ciudem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atque
sequente, portabat: fistula, cuius molestiâ iam diu laborauerat, &
familiarissimi sui medici qui eam secaret, opperiebatur manus; illius
piæ sarcinæ vectatione repente sanata est. Nam deinceps eam in suo
corpo non inuenit. *l. 22, de Ciniſ. Dei. t. 8.*

Et quandoquidem occupatus ibi est enarrandis Miraculis, quæ vt
mundus in Christum crederet, facta sunt, & fieri mundo credente
non desinunt; plura alia recitat quæ nos preterimus: qui tantummo-
dò hæc deligenda putauimus, ad panegyrin Reliquiarum S. Stepha-
ni ab Orosio allatarum.

§. VI.

§. VI.

Quid de Miraculis senserit Augustinus.

Ed neque isto tantummodo libro meminunt talium operum , ast
 Sæpius alibi : l. 9. Conf. c. 7. l. de Vn. Ecl. c. 19. vt non de nihilo
 limitandum putarit & declarandum, quod libro de Vera Religione,
 iam olim conscripto , dixerat his verbis, c. 25. Nec Miracula illa in
 nostra tempora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quereret : &
 eorum coniuetudine frigesceret genu humanum , quorum nonitate flagravit.
 Cùm verum id quidem esse afferat: (non enim nunc vsque cùm manus
 imponitur baptizatis, sic accipiunt Spiritum sanctum , vt loquuntur
 linguis omnium gentium: aut nunc vsque ad umbram transuentium
 prædicatorum Christi , sanantur infirmi: & si qua talia tunc facta
 sunt, quæ postea cessasse manifestum est) sed non sic tamen accipien-
 dum est quod dixit, vt nunc in Christi nomine fieri Miracula nulla
 credantur. Nam & ego ipse , inquit , quando istum ipsum librum
 scripsi, ad Mediolanensium corpora Martyrum, in eadem ciuitate
 cæcum illuminatum fuisse iam noueram : & alia nonnulla, qualia
 tam multa etiam istis temporibus fiunt , vt nec omnia cognosce-
 re , nec ea quæ cognoscimus enumerare possimus. *libro 1. Re-
 tract. cap. 13.*

Referri namque huc potest , quod eo tum tempore siue in more
 siue in religione positum erat, vt, si quis criminis accusatus, non adeò
 plenè conuinceretur, vt posset damnari; neque probaretur iustus , vt
 absoluī: mitti consueuisse huiuscmodi tum reūm, tum actorem , ad
 sepulchra sanctorum Martyrum, quæ per id tempus Miraculis clare-
 bant: præstito ibidem iuramento , ius suum aut innocentiam palam
 edituros. Id enim Augustinus ipse fieri iussit in causa tum perplexa,
 neque satis ad excutiendum liberâ, quæ continetur Epist. 137. memi-
 nitque ibidem similis Mediolani consuetudinis.

§. VII.

*Aliquot Historia memorabiles, ex Augustino
desumpta.*

Sed & profert exempla nonnumquam, quæ vicem supplere miraculi possunt, sui raritate atque excellentiâ. Nos è multis paucula eius verbis adducemus.

P R I M A. Dicam quid fecerit pauperissimus homo, nobis apud Mediolanum constitutis: tam pauper, ut proscholos esset Grammatici, sed planè Christianus: quamuis ille esset Paganus Grammaticus, melior ad velum quam ad Cathedram. Inuenit sacculum, nisi forte me numerus fallit, cum solidis fermè ducentis. Memor legis, proposuit pittacium publicè: reddendum enim sciebat, sed cui redderet ignorabat. Proposuit pittacium publicè: Qui solidos perdidit, veniat ad locum illum: & querat hominem illum. Ille qui plangens circumquaque vagabatur, inuento & lecto pittacio venit ad hominem: &, ne forte quereret alienum, quæsiuit signa, interrogauit sacculi qualitatem, sigillum, solidorum etiam numerum. Et cum omnia illi fideliter respondisset; reddidit quod inuenierat. Ille autem repletus gaudio & querens vicem rependere, tamquam decimas obtulit solidos viginti: qui noluit accipere. Obtulit vel decem: noluit accipere. Saltem rogauit vel quinque acciperet: noluit ille. Stomachabundus homo proiecit sacculum: nihil perdidit, ait. Si non vis aliquid à me accipere, nec ego aliquid perdimi. Quale certamen, fratres mei, quale certamen! qualis pugna, qualis conflictus! theatrum mundus, spectator Deus. Vicit tandem ille, quod offerebatur accepit. Continuò totum pauperibus erogauit: unum solidum in domum suam non dimisit. *Serm. 19. de verb. Apost. 6. 7.*

I I. Vtrum quod ait Apostolus, *Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir; similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier;* possit in tantum valere, ut permittente vxore quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum alterâ, quæ nec aliena vxor sit, nec à viro disiuncta, concubere? Sed non ita est existimandum, ne hoc

etiam

etiam semina, viro permittente facere posse videatur, quod omnium sensus excludit.

Quamquam nonnullæ causæ possint existere, vbi & vxor mariti consensu, pro ipso marito hoc facere debere videatur: sicut Antiochiae factum esse perhibetur, ante quinquaginta ferme annos, Constantij temporibus. Nam Acindinus tunc Præfectus, qui etiam Consul fuit, cùm quemdam libræ auri debitorem fisci exigeret, nescio vnde commotus (quod plerumque in ipsis potestatibus perniciosum est, quibus quod liber licet, aut potius putatur licere) comminatus est iurans & vehementer affirmans, quod si certo die quem constituerat, memoratum aurum non exsolueret, occideretur.

Itaque cùm ille teneretur immani custodiâ, nec se posset debito illo expedire; dies metuendus imminere & propinquare cœpit. Et forte habebat vxorem pulcherrimam, sed nullius pecuniaæ, quâ subuenire posset viro. Cuius mulieris pulchritudine cùm quidam diues esset accensus, & cognouisset maritum eius in illo discrimine constitutum; misit ad eam, pollicens pro vna nocte, si ei misceri vellet, se auri libram daturum.

Tum illa, quæ se sciret non habere sui corporis potestatem, sed virum suum; pertulit ad eum, dicens, paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis Dominus, cui tota illa castitas deberetur, tamquam de resuâ vellet id fieri. Egit ille gratias, & vt fieret imperavit: nullo modo iudicans adulterinum esse concubitum, quod & libido nulla, & magna mariti charitas, se volente & iubente, flagitaret.

Venit mulier ad villam illius diuitis: fecit quod voluit impudicus: sed illa corpus non nisi marito dedit, non concubere, ut solet, sed viuere cupienti. Accepit aurum. Sed ille qui dedit, fraude subtraxit quod dederat: & posuit simile ligamentum cum terra. Quod vbi mulier iam domi posita, inuenit; prosiluit in publicum, eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, quâ facere coacta est: Interpellat Præfectum: fatetur omnia: quam fraudem passa esset, ostendit.

Tum verò Præfectus primò se reum, quod suis minis ad id ventum esset, pronuntiat: tamquam in alium sententiam diceret, de Acindini bonis auri libram fisco inferendam: illam verò mulierem, Dominam in eam terram, vnde pro auro terram accepisset, induci.

Nihil h̄c in alteram partem dispūto: liceat cuique aestimare quod velit. Non enim de diuinis auctoritatibus depromta h̄istoria est: sed tamen narrato hoc factō, non ita respuit hoc sensus humanus, quod in illa muliere, viro iubente commissum est; quemadmodum anteā, cūm siue vlo exemplo res ita poneretur, horruimus. *I. de serm. Dom. in Mont. c. 16.*

III. Pro certo, cūm Mediolani essemus, audiuius, quod cūm debitum repeteretur à quodam, defuncti patris cautione prolatā, quod filio nesciente, à patre iam fuerat persolutum: contritari homo grauissimē cœpit atque mirari, quod ei pater moriens non dixerit quid deberet, cūm fecisset etiam testamentum.

Tunc ei nimis anxiò apparuit idem pater in somnis, & vbi esset repositum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicauit. Quo inuenito iuuenis atque monstrato, non solum falsi debiti calumniam propulsauit, sed etiam paternum recepit chirographum, quod pater non recuperat quando est persoluta pecunia.

Hic itaque putatur anima hominis curam gessisse pro filio, & ad eum venisse dormientem: vt docens quod ignorabat, à magnâ cum molestiâ liberaret. *I. de cur. mort. ag. c. 16.*

IV. Quartum est, quo monet hortaturque Christianos, vt pro eis qui grassante bellorum tumultu, ab hostibus aut barbaris in captiuitatem abducuntur, ac potissimum sanctis, non cessent ingemiscere ad Deum, & querere quantum possunt, quantumque Deus permittit, quid de illis sit factum, vel quæ possint accipere solatia?

Nam Sitifensis ante paucos annos, Seueri Episcopi neptis sanctorialis, à barbaris ducta est, & per mirabilem Dei misericordiam, cum honore magno suis parentibus restituta est. Domus enim illa barbarorum, vbi captiuia ingressa est; subita cœpit dominorum infirmitate iactari: ita vt omnes ipsi barbari, tres nisi fallor, vel amplius, fratres, periculosisima infirmitate laborarent.

Quorum mater animaduerit puellam Deo deditam, & credidit quod eius orationibus, sui filij possent ab imminentis iam mortis periculo liberari. Petivit vt oraret pro eis: pollicens, quod si salvi facti essent, eam suis parentibus redderent.

Ieiunauit illa & orauit, & exaudita continuū est. Ad hoc enim factum erat, quantum exitus docuit. Ita illi tam repentina Dei beneficio salute perceptā, mirantes eam & honorantes, quod eorum mater promiserat impluerunt. *Epist. 122.*

V. De-

V. Denique ut ostendat non rectè existimari Saram, ideo ab Abimelecho corruptam, quoniam somnio est ab eius commixtione prohibitus: quasi nonnisi post concubitum dormire potuisset, (de qua re videri etiam potest *quest. 26. in Gen.*) dicam, inquit, quod factum est in Mauritaniâ Sitiphensi: neque enim Deus sanctorum, non est ipse etiam nunc Deus.

Viduam in proposito continentiae constitutam, Celtichius quidam Catechumenus, iuuenis rapuit, ut haberet vxorem. Antequam concumberet pressus somno, & territus somnio, Sitifensi Episcopo eamdem vehementissimè requirenti, reuocauit intactam. Viuunt adhuc de quibus loquor. Ille baptizatus, & ipso in se facto miraculo conuersus ad Dominum, ad Episcopatum mirabili probitate peruenit: illa, in sanctâ viduitate persistit. *I. de otio Dulcit. quest. q. 7.* Hisce contentus, pluribus superscedeo.

S. VIII.

*Vsus panis Eulogiaæ Augustino aliisq; probatus,
& frequentatus.*

NOlo tamen omittere vel in transitu dicere, quod affectum charitatis inflamat, frequentatum fuisse iam olim ab Augustino morem, mittendi ad absentes, & vicissim recipiendi Eulogias, siue Panem benedictum. Etenim Paullinus Nolanus Episcopus, & Augustinus Alipiusque, ex Africâ in Campaniam, & ex Campaniâ in Africam, Eulogias sibi transmiserunt.

Et quidem Paullinus: Panem vnum, quem vnanimitatis indicio misimus charitati tuæ; rogamus accipiendo benedicas. *Epist. 31.* Et Augustinus ad Paullinum: Panem quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestræ benignitatis. *Epist. 34.* Kursus Paulinus ad Alipium: Panem vnum sanctitati tuæ, Vnitatis gratiâ, misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur. Hunc Panem, Eulogiam esse tu facies, dignatione sumendi. *Epist. 35.* Idem ad Romanum: Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato (*Biscoito vulgo*) Christianæ expeditionis, in cuius princi

cinctu quotidie ad fragilitatis annonam militamus; Panes quinque tibi, pariter & filio nostro Licentio misimus: non enim potuimus à benedictione secernere, quem cupimus eādem nobis gratiā penitus annexare. Epist. 36.

Ceterū Eulogiae, seu Panis benedicti, in quem nunc occasione rerum variarum & miraculorum incidimus, ipse quoque, Augustinus alibi meminit, dum ait: Non vniusmodi est sanctificatio. Nam & Catechumenos, secundūm quemdam modum suum, per signum Christi & orationem manus impositionis puto sanctificari: &, quod accipiunt, quamuis non sit Corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi quibus alimur: quoniam sacramentum est. l. 2.
de Pecc. mer. & rem. cap. 26.

CAPVT XXIII.

DAMNATI PELAGIVS ET CELESTIVS,
PRÆSIDIVM A FRAVDIBVS QVÆRVNT.

§. I.

*Augustini Epistola ad Paullinum: Et ad
Aurelium de Gestis Palæstinis liber.*

Anno 417. **E**T quoniam ad Paullinum Episcopum lapsa nunc oratio est; Innocentio Pontifice ad meliorem vitam translato (quod contigit Anno quadringentesimo decimo septimo, quinto Kal. Augusti) scripsisse videtur eam Paullino Epistolam Augustinus, quæ est ordine Centesima sexta: in qua contra Pelagium luculentè demonstrat, Gratiam non secundūm merita nostra dari, quæ ipsa sunt Dei dona gratuita, sed solā Dei misericordiā: cāque fieri, vt parvulus unus Baptismo regeneretur, aliis relinquatur in massā perditionis: inscrutabili quidem, sed iusto Dei iudicio.

Sic

Sic enim ostenditur, quid vasis misericordiae per non debitam, sed veram gratiam, hoc est gratuitam, conferatur. Nam cum per liberum arbitrium primi hominis, in condemnationem vniuersa massa defluxerit; proculdubio, quod ex eâ fiant vasa in honorem, non ipsius iustitiae, quae gratiam nulla præcessit; sed Dei misericordiae: quod verò in contumeliam; non iniquitati Dei, quæ absit ut sit apud Deum, sed iudicio deputandum est.

In eâdem enumerat, quidquid in nuperâ Palæstinâ Synodo Pelagio est obiectum: de quâ is damnatus exiisset, nisi, quæ obscurare non potuit, ipse damnasset. Ex quibus colligitur Acta Synodi Palæstinæ, quæ pridem summopere Augustinus desiderauerat, iam tum fuisse asecutum: ut perinde exactè doceat quid Pelagium fateri necesse sit, ut cum Catholicâ Ecclesiâ in primis, & Episcopalis illius auctoritate iudicij consentiat. Epist. 106.

Cum ergo, ut iam diximus, in Augustini manus, Concilij Palæstini quatuordecim Episcoporum gesta venissent; scripsit de his librum: ne Pelagio veluti absoluto, eadem quoque dogmata putarentur iudices approbasse, quæ ille nisi damnasset, nullo modo ab eis, nisi damnatus, exiisset. l. 2. Retract. c. 47.

Librum hunc Aurelio Carthaginensi Episcopo inscriptum: I. de pecc. Orig. c. 14. qui tametsi nuncupari vulgo soleat, De Gestis Pelagii; apertius tamen inscribitur, De Gestis Palæstinis, ut ipse Augustinus loco citato nominat: è quo corrigendus Possidij descriptor, Indiculi c. 4. ubi habet: Contra Gestam Pelagij.

§. II.

Celestius Romam venit, ut se purget.

Pelagius interea & Celestius nihil non agebant, ut vbiique Catholicî haberentur. Et hic quidem iam in Asia, ut diximus, Presbyter factus, Romam venit, vbi Innocentio Zozymus successerat. Ibi tum Celestius non tam de Concilij Catthaginensis contra se iudicio (à quo ante quinquennium damnatus prouocauerat) quam nouissimo Innocentij, querebatur. Nämpe:

In eo omnia, Herote & Lazaro auctoribus, calidè peracta. Nullum sibi de quibus accusabatur, vñquam fuisse cum prædictis sermonem: neque antequam de se scriberent visu fuisse compertos. Lazarum iam in transitu cognitum: Herotem verò etiam satisfactione interpositâ, quod secùs de ignoto & absente sensisset, à se cum gratia recessisse.

Quibus perinde Zozymus acceptis, licet maioribus vinculis Ecclesiasticorum, vt ait, negotiorum distraheretur, ne diutiùs tamen caussæ Celestij exspectatio pendere; posthabitis omnibus, in Basilica S. Clementis cognitione habitâ, omnis quæ priùs fuerant Acta discussit.

Et primùm intromisso Celestio, libellum, quem is obtulerat, fecit recitari. Huius libelli exstant tantummodo quædam fragmenta, apud Augustinum: *l. de pecc. Orig. c. 5.* in quibus licet manèstè negaret peccatum Originale; ne propter ea tamen haberetur hæreticus, sic fuerat præsus: Si forte vt hominibus quispiam ignorantia error obrepserit, vestrâ sententiâ corrigatur. *cod. l. c. 6.*

Quam eius prælocationem tenens Venerabilis Papa Zozymus, egit cum homine, quem false doctrinæ ventus inflauerat, vt ea, quæ illi à Paullino Diacono fuerant obiecta, damnaret: atque vt Sedis Apostolicæ litteris, quæ à sanctæ memoriarum suo præcessore manauerant, præberet assensum. *cod. l. c. 7.* Erant obiecta Paullini, propter quæ in iudicio Episcopali, habito Carthagine anno post Collationem cum Donatistis (vbi non interfuit Augustinus.) excommunicacionem Celestius meruerat: quæque quadriennio post in Carthaginensi item Synodo recensita, caussam Innocentio dederant vt eum damnaret.

Is Paullinus, fuit Mediolanensis Ecclesiæ quondam Lector: qui à Venerio Simpliciani in cathedrâ Episcopali successore in Africam destinatus, vt deficientis ibi Cleri numerum atigeret, Carthaginæ apud Fortunatum Diaconum consedit, & rogatu Augustini, Ambrosii Episcopi vitam conscripsit, vt ipsem in eâ testatur. ac primus doctrinæ sagacitate, Celestiani erroris toxicum odoratus, hominem apud Episcoporum tribunal accusatum Carthaginæ atque coniunctum, anathematis sententiâ feriri procurauit, *Baron. Anno 401.*

Porro iam Celestius, cùm Originale peccatum, de quo antea Carthaginæ dubitauerat, in libello suo aperte destrueret; vt videri pos-

test l. de Pecc. Orig. c. 6. idcirco Innocentij litteris, Anni quadragesimi decimi septimi initio datis ad Patres Synodi Carthaginensis & Mileuitanæ, vrgebatur assentire. Quid sit? Noluit Celestius Paulini Diaconi objec̄ta damnare: sed, cūm beati Papæ Innocentij litteris non esset ausus obsistere, se omnia qua Sedes illa damnaret, damnatum esse promisit. eod. l. & c. videri etiam potest l. 2. ad Bonif. c. 3.

§. III.

*Audit Celestium Zozymus Papa: & in
Africam scribit.*

On hoc Zozymus, plus in Celestium potuisse calumniam, quām innocentiam ratus; quæcumque gesserat, Africanis Episcopis per litteras transfudit: cādemque illos operā non perfunctoriē perstrinxit, quod aures tam faciles Heroti & Lazaro, factiosis hominibus, præbuissent: qui nimurum contra fas in Galliā sibi sacerdotia vindicassent, vnde porrō fuerant, non secus atque communione, submoti. Subiungit: vt intra secundum mensem, aut veniant qui presentem redarguant aliter sentire quām libellis & confessione contextuit; aut nihil, post hæc tam aperta & manifesta quæ protulit, dubij, Sanctitas vestra resedisse cognoscat. Ita Zozymus in Epistola ad Episcopos Africa. Denique Paullinum Diaconum adesse iubet: quem fūgā sibi consuluisset, fama per Celestium sparsa vulgauerat.

Vt verd ex his appareat, clementer admodum & leniter cum Celestio Zozymum egisse; à vinculis tamen Excommunicationis, inquit Augustinus, nondum est creditus esse soluendus: sed interposito duorum mensium tempore, donec rescriberetur ex Africa, resipisciendi locus sub quādam medicinali sententiæ lenitate, concessus est. Quoniam reuera, si, deposita peruicaciæ vanitate, quod promiserat vellet attendere, & easdem litteras, quibus se consensurum esse responderat, diligenter legeret; sanaretur, l. de pecc. Orig. c. 7.

§. IV.

Pelagius absens se purgare satagit.

Am & ipse Pelagius, in Synodo Palæstina absolutus , cùm perceperet quid contra se in Africa gereretur ; quoad potuit conatus est, vt quemadmodum Palæstinæ iudices præsentes, ita & Innocentium falleret absentem : sicque vtriusque Concilij Africani vim eluderet, quam sciebat ab Innocentij supremo solio pendere. Optimum itaque consilium existimauit, congerronis Celestij astutiam imitari : immo superare astu maiore.

Romam litteras suas mittere satis arbitratus , personam Orientis reseruavit : vnde vniuerso orbi doctrinæ lucem , qui tunc in Palæstinanam frequens aduentabat , veluti phosphorus aliquis radiaret. Adiunxit & libellum fidei , non minori , quâm fuerant eius Litteræ , fraude consutum : ex quo périnde ater an albus fuerit , haud facile queas dignoscere. Hunc Librum cum Litteris præfatis ad Innocentium Pontificem destinauit ; quem cum in corpore non inueniret , sancto Papa Zozymo datus est. *l. de pecc. Orig. c. 17 & 21.*

Vt verò hic fidei libellus exstet (quem impostores nonnulli fecerunt Epistolam decimam septimam Hieronymi , sub titulo : Symboli Explicatio ad Damasum: immo quod magis admireris, capite calceque immutatis , sermonem Augustini centesimum nonagesimum primum de Tempore) ita Litteræ vel interierunt, vel alicubi etiamnum latent. Licet tamen ex fragmentis, quæ producuntur ab Augustino, sensum earum quadamtenus eruere.

§. V.

Litterarum Pelagi fragmenta.

„ **S**vnt, inquit Pelagius , de quibus me homines infamare conantur: „ **S**vnum, quod negem paruulis Baptismi Sacramentum : & absque redem-

redemptione Christi, aliquibus regna cælorum promittam. *I. de grat.* “
Christi c. 30. Numquam verò vel impium aliquem hereticum audi-“
ui, qui hoc de paruulis diceret. Quis enim ita Euangelicæ lectionis “
ignarus est, qui hoc non modò affirmare conetur, sed qui vel leuiter “
dicere, aut etiam sentire possit? Deinde quis tam irapius, qui paruu-“
los exhortes regni cælorum esse velit, dum eos baptizari, & in Chri-“
sto renasci putat? Scripturâ dicente: *Nisi quù renatus fuisti ex aqua & ex*
Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quis ille tam impius, “
qui cuiuslibet ætatis paruulo interdicat communem humani generis “
redemptionem, & in perpetuam certamque vitam renasci vetet eum, “
qui natus est ad incertam? *I. de pcc. Orig. c. 18.*

Aliud est: Quòd ita dicam posse hominem vitare peccatum, “
vt Dei excludam auxilium: & in tantum libero confidam arbitrio, “
vt gratia repudiem adiutorium. *I. de Grat. Christi c. 30.* Hic interpo-“
sit is inuidiosis contra suos inimicos querelis, ita loquitur: Ecce ad “
beatitudinem tuam Epistola ista me purget, in qua purè atque simpli-“
citer, ad peccandum & ad non peccandum, integrum liberum arbitri-“
um habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus diuino “
semper adiuuatur auxilio. *cod. I. c. 31.*

Hic cum quædam de hominis conditione, & ad peccandum & non
peccandum naturali eius potestate interposuisse, adiunxit: Quam li-“
beri arbitrij potestatem dicimus in omnibus esse generaliter, in Chri-“
stianis, Iudeis, atque Gentilibus. In omnibus est liberum arbitrium & “
qualiter per naturam: sed in solis Christianis iuuatur à gratiâ. In illis “
nudū & inerme est conditionis bonum; in his verò quæ ad Christum “
pertinent, Christi munitur auxilio. Illi ideo iudicandi atque damnan-“
di sunt, quia cùm habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem “
venire possent, & Dei gratiam promererí; male vtuntur libertate “
concessâ: hi verò remunerandi sunt, qui bene libero vtentes arbi-“
trio, merentur Domini gratiam, & eius mandata custodiunt *cod. I. c. 32.*

Deinde cum ad librum fidei sue, iussisset transire Lectorem; de “
aliis Opusculis sic subiungit: Legant illam Epistolam, quam ad san-“
ctum virum Paullinum Episcopum ante duodecim ferè annos scrip-“
simus, quæ trecentis forte versibus nihil aliud quām Dei gratiam & “
auxilium confitetur: nosque nihil omnino facere posse sine Deo. “
cod. I. c. 35.

Legant etiam ad sanctum Constantium Episcopum: ubi breuiter,

P P P 3 quidem,

„quidem, sed planè libero hominis arbitrio, Dei gratiam auxilium-
„que coniunxi. eod. l. c. 36.

„ Legant etiam quam ad sacram Christi Virginem Demetriadem, in
„Oriente conscripimus: & inuenient nos ita hominis laudare natu-
„ram, vt Dei semper gratiæ addamus auxilium. eod. l.c. 37.

„ Legant etiam recens meum Opusculum, quod pro libero nuper
„arbitrio edere compulsi sumus: & agnoscent, quām iniquè nos nega-
„tione gratiæ infamare gestierint, qui per totum pœnè ipsius textum
„operis, perfectè atque integrè & liberum arbitrium confitemur,
„& gratiam. eod. l. cap. 41.

§. VI.

*Sicut Litteræ Pelagi, ita formula fidei
erroribus infecta.*

ET hæc quidem litterarum Pelagi frusta sunt, quas datà operâ
tam ambigue conscripserat, sicuti locis citatis Augustinus ostendit; vt quâ parte Catholicæ videntur, è venenum hæreseos
occultent.

Eodem artificio confecta erat Fidei formula: totidemque verbis
oppugnabat Catholicam Fidem, quot putabatur asserere. Confite-
tur in eâ, Animas à Deo dari, ab ipsoque factas esse, l. 4. ad Bonif.
c. 2. vt, negato traduce, animas inquinari in ipsa conceptione non
posse, & Christi animæ animas parvulorum æquales esse, crederetur.

Nihil homini præceptum, dicit esse impossibile: l. de grat. & lib.
arb. c. 16. vt iustitiæ perfectio, & vita immaculata sine peccato tran-
sigi posse putaretur.

Déi filium carnis necessitate mentitus negat: l. 1. ad Bonif. c. 12.
& l. 3. c. 6. vt eum non venisse in similitudinem carnis peccati, & con-
sequenter nullam esse carnem peccati, conuinceret.

In cælo nos diffitetur habituros esse virtutes, quas hic habere
neglexerimus: l. 3. ad Bonif. c. 7. & l. 4. c. 7. vt iustitiam in hac vita
tantam, quanta est Beatorum, adstrueret.

Errare dixit eos, qui cum Manichæis dicent, Peccatum vitari
non

non posse : & cum Iouiniano , Nos non posse peccare ; l. i. oper. imp. vt duos fidei articulos clam subuerteret : vnum quo Augustinus docuerat , Non omnia peccata in hac vita nos posse vitare : alterum , Gratiam ita agere voluntatem , vt non peccet.

Hominem fatetur & peccare posse , & non peccare : *tod. l.c. 48.* & seqq. eumque semper esse liberi arbitrij ; *l. de gest. Pal. c. 18.* & *l. i. ad Bonif. c. 15.* vt eo quasi duplici telo , quo haerelis ista semper vfa est , omnem adiutorij diuini necessitatem euerteret . Has enim Pelagij fraudes , tum citatis locis , tum alijs pluribus , detexit Augustinus & refellit .

§. VII.

Pelagio Hypocrisis sua tantum non succedit.

H Isce innocentiae Pelagi sonantibus bullis , Praylij (Episcopi Hierosolymitani , qui Ioanni successerat) litteræ præibant ; quibus caussæ ipsius adstipulator enixiùs interueniebat . Quamobrem lectis Pelagi litteris , tanta est Romæ orta lætitia ; vt dicat Zozymus in Epistolâ ad Africanos ; datâ vndecimo Kalendas Octobris : Utinam vllus vestrum , dilectissimi fratres , recitationi litterarum interesse potuisset ! Quod sanctorum vitorum , qui aderant , gaudium fuit ! quæ admiratio singulorum ! Vix fletu quidam se & lacrymis temperabant . Talem etiam absolute fidei , infamari potuisse ! Estante vllus locus , in quo Dei gratia vel adiutoriorum prætermissum sit ? &c.

Deinde grauiter inuehitur in Herotem & Lazarum , quos , tamquam improbos iam olim calumniatores fratrum suorum Episcoporum , & communione submotos accusat : quod , vbi de Episcopatu Brixijs Turonensis abdicando ageretur , maria terraque lustrarentur , nec vlla suffragia prætermitterent : vbi vero innocentium (vt quidem existimabat Zozimus) Pelagi atque Celestij fama percelleretur , otiosi ac delicati siue accusatores siue testes , (in utroque enim , fallentibus , nomen infame est) in cubilibus & lectulis , suis litteris abutentur : & totam Africam , vniuersumque tranquillum Catholice serenitatis , due iste pestes ad suas libidines obnubilarent .

Magnæ quoque Africandos Episcopos levitatis arguit , quod famæ dum-

dumtaxat, & litteris Herotis ac Laxari, itemque Timasij & Iacobi scripta quædam tamquam Pelagi Augustino tradentium, assertionibus credidissent: quod non deceret Episcopalem auctoritatem, ad leuium susurronum scripta pendere. Hæc & alia Zoymus apud Baron. Anno 417. circumuentus scilicet à nequissimis impugnatoribus: quorum calliditatem, simulatam professionem, & mendacia, aliud corde aliud ore gestantium, nondum penitus nouerat.

Cumq[ue] his suis litteris Zoymus, illas etiam Pelagi, formulamq[ue] fidei ipsius, in Africam transmisisset: quantumcumque se speciosâ orthodoxâ fidei laruâ, & simulatae subiectionis in omnibus quæ sentiebant, ipse Pelagius Celestiusq[ue] induissent; non tamen antè iudicati sunt Excommunicationis vinculo, quo fuerant per Innocentium innodati, posse exsolui, quâm Africanum Episcoporum Concilium rescriptisset.

Quæ tum igitur gerebantur ab hoc pari versipellium hæreticorum, non absque caulla Possidium impulerunt, ut diceret, conatos fuisse perfidiam suam Sedi Apostolicæ per summam ambitionem persuadere. *Possid. c. 18.*

S. VIII.

*Pelagius detegitur ab Africanis Patribus:
Et damnatur.*

12. 519 12. 7. 7. 12. 12. <span style

gati (numero ducenti quatuordecim, vt testatur Prosper *l. cont. Collat. c. 10.*) omnibus circa Celestium & Pelagium diligenter riteque discussis; eas litteras conscripserunt, quas deinde Pelagianæ hæresis damnatio consecuta est.

Sanè præter ea verba aut sensum, quem litteris fuisse comprehensum testatur Augustinus, (puta : Non sufficere hominibus tardioribus & sollicitioribus, quod se generaliter Innocentij Episcopi litteris consentire Celestius fatebatur ; sed aperte eum debere anathematizare , quæ in suo libello prava posuerat : ne, si id non fecisset , multi parum intelligentes, magis in libello eius illa fidei venena à Sede Apostolica crederent approbata , propterea quod ab illa dictum erat , cum libellum esse Catholicum : quam emendata propter illud, quod se Papæ Innocentij litteris consentire ipse responderat : *l. 2. ad Bonif. c. 3.*) detectam præterea in iisdem Pelagijs fraudem , quæ sensus suos in libello texerat, dum ait , Baptismum iisdem Sacramenti verbis in infantibus, quibus & in maioribus esse celebrandum ; *l. de pecc. Orig. c. 21.* refert Prosper ita demum fuisse decretum : Constituimus in Pelagium atque Celestium , per Venerabilem Episcopum Innocentium , de beatissimi Apostoli Petri sede prolatam manere sententiam, donec apertissimâ confessione fateantur , gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum , non solum ad cognoscendam , verum etiam ad faciendam iustitiam, nos per actus singulos adiuuari : ita ut sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere , cogitare , dicere, agere valeamus. *l. cont. Collat. c. 10.*

Neque immerito. Etenim :

*An altum in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumq;
Augustinus erat & quem Christi gratia, cornu
Vberiore rigans, nostro lumen dedit aeo,
Accensum verd de lumine. Nam cibus illi
Et vita & requies, Deus est, omnisq; voluptas
Vnus amor Christi est, vnuis Christi est honor illi:
Et dum nulla sibi tribuit bona ; si Deus illi
Omnia, & in sancto regnat sapientia templo.
Prosp. Poëm. de Ingrat. c. 2.*

In hoc eodem Africano Concilio præter iam dictas litteras, Constitutiones aliquot sive Canones conditos fuisse , quibus sigillatum

damnata sunt Pelagij Celestijque dogmata; testis est idem Prosper in Chronico, & l. cont. Collat. c. 10. quos esse octo illos, quos nonnulli Concilio Mileuitano ante biennium habito adscripterunt, propè manifestum est.

§. IX.

Afrorum sententiam Zozymus suā confirmat.

Plenius iam perfectiusque Africanorum Antistitum studio & literis Zozymus instructus, cum ad damnanda quæ à Paullino Diacono olim obiecta fuerant, suoque libello Celestius inseruerat, vrgeretur; examini se subtraxit: l. 2. ad Bonif. c. 2. eoq[ue] sanè p[ro]pto ostendit, quantâ sinceritate professus esset se corrigi paratum. Cumque per idem tempus, nonnulla Pelagij scripta in Vrbe Româ (vbi diutissimè vixerat: atque in his fuerat priùs sermonibus contentionibusque versatus) curâ fidelium fratribus prolatâ patuissent, ex quibus eius peruersitas euidenter innotuit; l. de pecc. Orig. c. 2 1. Zozymus nihil morandum ratus, tametsi mitiùs antè benigniusque cum eis egisset, repetitâ nunc auctoritate damnauit: l. 2. ad Bonif. c. 3. & 4. damnauit, inquam:

Sic moderante suam legem bonitate severâ,
Ut qui damnato vellent de errore reuerti,
Acciperent pacem, pulsis qui prava tenerent.
Proph. Poëm. de Ingrat. c. 2.

Damnationis porrò sententiam (cui vt eius ouibus iustitia patesceret; Zozymus, Augustino teste, quasdam Pelagij blasphemias attexuit, l. de pecc. Orig. c. 22.) ad totius orbis Episcopos misit: quam simul atque Synodus Carthaginensis, nondum dissoluta, accepisset; eandem protenus damnationem mensis Maij initio conclamauit. Quamobrem Episcopi Africani, ad Papam Zozymum rescribentes, „cumque in sententia huius salubritate laudantes, dixerunt: Illud „verò quod in litteris tuis, quas ad vniuersos curasti esse mittendas, „posuisti dicens: *Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad Auctorem suum*

*suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum & Coepiscoporum nostre-“
rum conscientiam vniuersa regulimus: sic accepimus dictum , vt illos qui “
contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem , di-“
strictæ gladio veritatis , velut cursim transiens amputares. Prof. “
l. cont. Collat. cap. 10.*

§. X.

*Sixtus Presbyter , primus Romæ Pelagio
anathema dicit.*

Pelagio sic Celestioque damnatis, Sixtus Presbyter Romanus (qui Celestino postea in Petri Cathedra successit : perque id tempus magni momenti patronus sue doctrinæ , à Pelagianis ferebatur ; Epist. 104.) prior anathema eis, in populo frequentissimo, pronuntiavit : Epist. 105. & , vt iactatam de se famam dilueret , quā summus esse Pelagianis amicus ferebatur , litteras ad Aurelium Carthaginem sem dedit: breues quidem , sed quæ vigorem eius contra pestem illam satis eloquerentur. Descripserunt eas alacriter Episcopi Africani , & circumquaque quibus poterant , magno studio prælegebant. Epist. 104.

Dissecuit postea Sixtus prolixiore scripto perniciosissimum dogma. Quod scriptum cum in Africam venisset: adeò Augustinus, ceterique Episcopi sunt affecti , vt non solum illud omne tristitia nubilum , quod mendax fama adduxerat , de cordibus eorum fugerit ; sed tantum ibi etiam latitiae lumen insulserit, vt nihil in eis egisse videretur ille miceror & timor, nisi successorum flagrantiam gaudiorum. Quamobrem paullò post Augustinus Sixto Epistolam reposuit: quæ sicuti Pelagianum errorem radicitus conuelliit ; ita Catholicæ de Gratia & Prædestinatione doctrinæ solidissima continet fundamenta : admōnens vt nunc docendis instet , quibus terrendis satis institerat. Erant enim quidam , qui iustissimè damnatas impie tates, adhuc liberiū defendendas putarent: quiq[ue] occultiū domos penetrabant, & quod in aperto iam clamare metuebant, non cessabant in secreto seminare. Epist. 105.

§. XI.

Impietatis Pelagiana exemplum.

HVISCE rei vnicum saltem exemplum, ex Augustino referemus. Illa duo, inquit, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimicimus debitoribus nostris*: &, *Ne nos inferas in temptationem*: quando Pelagianis obiiciuntur, quid eos putatis respondere? Horrui, fratres mei, quando audiui. Ego quidem non audii auribus meis; sed sanctus frater & Coëpiscopus meus Vrbanus noster, qui hic Presbyter fuit, & modò est Siccensis Episcopus, cùm remeasset ab Urbe Roma, & ibi cum quodam talia sentiente confligeret, velse conflixisse referret: cùm vrgeretur pondere orationis Dominicæ, vrgebat eum & dicebat: Si in nostra potestate est non peccare; & in nostra potestate est omnes peccatorum temptationes, solis voluntatis nostræ viribus superare; quare Deo dicimus, *Ne nos inferas in temptationem?*

Quid eum putatis respondisse? Rogamus, inquit, Deum, ne nos inferat in temptationem: ne aliquid mali patiamur, quod non habemus in potestate. Ne ruam de equo, & ne frangam pedem: ne latro me interficiat, & quid huiusmodi. Hæc enim, inquit, non habeo in potestate. Nam vincere temptationes peccatorum meorum, si volo, & possum, nec Dei adiutorio possum.

Videtis fratres, quām maligna hæresis. Videtis quemadmodum omnes horretis. Cauete ne capiamini. Noui enim calliditates, & tergiuersationes hominum impiorum, auersorum à veritate: &, quia iam in suas sententias ceciderunt, vinci nolentium. Vide obsecro vos. Ecce inquenit quod diceret: ideo nos dicere, *Ne nos inferas in temptationem*; ne aliquid nobis contingat, quod non habemus in potestate, secundū corporis temptationem.

Inde ergo dicebat Dominus: Vigilate, & orate ne intretis in temptationem? Hoc dicebat, vigilare & orare ne pedem frangatis, aut ne caput doleatis, aut ne in damnum incurritis? Non hoc dicebat. Sed quid dicebat? Quod Petro dixit: *Rogauit, inquit, pro te, ne deficiat fides tua.* Rogauit, inquit, pro te dicit, Deus homini, Dominus seruo, Magister discipulo, medicus ægrotō. Rogauit pro te. Quid? ne deficiat.

Quid?

Quid? manus tua? pes tuus? oculus tuus? lingua tua? aliquâ paralysi, id est dissolutione membrorum? Non, sed ne deficiat fides tua. Secundum istos, in potestate habemus, ne deficiat fides nostra. Quare pro nobis rogatur Deus, vt concedat rogare nobis quod isti dicunt nos non debere petere à sempiterna maiestate, sed habere in potestate? &c. Tom. 4o. fragm. 1. Videri etiam potest. Epist. 95.

§. XIII.

*Pelagius ab Imperatore, sed & aliis
damnatur.*

Vbi Romanae Ecclesiae contra Pelagianos sententiam Honorius Imperator audiuit; eam absque mora secutus est Imperiali edito, dato Rauennæ pridie Kalendas Maias, ad Palladium Præfectum prætorio, Honorio xii. & Theodosio viii. AA. Coss. quo pulsis ab urbe capitibus dogmatis execrandi, Celestio atque Pelagio, sancit, vt quicumque sectatores eorum de eadem hæresi sermones facere deprehenderentur; ad iudicium à quocumque deferantur & accusentur: ita vt probationem, inquit, conuicti criminis stilus publicus insequatur, ipsis inexorati exilio deportatione damnatis.

Iubet deinde hanc suam sanctionem per omne Imperium promulgari. Quod dum repente factum est, cunctis Provinciis & Vrbi- bus pelli cœperunt. Siciliâ in primis, Epheso, Constantinopoli, vt colligi ex Prospero potest Poëm. de Ing. c. 2. Testatur autem Possidius, hac severitate factum esse, vt nonnulli ex eis ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium, vnde desciuerant, redierint: & innotescente ac præualecente aduersus illum detestabilem errorem rectæ fidei veritate, plures tum quotidie redirent. Poëm. c. 18.

§. XIII.

Damnati Pelagij querimoniam Augustinus refellit, libris de Gratia Christi & Pecato Originali.

Pelagius (qui Palæstinos iudices præsens fefellerat) vbi accepit absenti nihilum profuisse dolos, quibus Romanam Ecclesiam duclare conatus fuerat; grauissimè conquestus est apud Albinam, Pinianum, & Melaniam, olim Augustini hospites, ut supra commemo-ravimus lib. 3. cap. 11. §. 1. per id tempus Hierosolymis agentes: qui pro familiaritate, quam cum Pelagio ibidem contraxerant, id egerunt, ut quæcumque aduersus eum dicterentur, scripto damnaret. Fecit hoc Pelagius tanto rursus artificio, Gratiam Dei non solùm per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus nostros necessariam confessus; vt cum Catholicum existimatent.

Quare Pinianus, tum suo, tum matris vxorisque nomine, ad Augustinum mox istud per litteras retulit: qui adhuc Carthagine existens (an productæ Synodi causâ, an redux è Mauritaniâ, incertum) inter plurimas occupationes, multum festinante perlatore, aduersus Pelagium & Celestium duos Libros, vnum de Gratia Christi, alterum de Peccato Originali dictando conscripsit. *I. de Grat. Christi c. 1. & 2. & I. 2. Retract. c. 50.* Ostendit in his quæ sit fraudulenta & simulata Pelagij omnis confessio: quanta in verbis ipsius ambiguitas: quæ nihil fidendum homini fallaci, qui scriptis editisque opusculis postea docuerit, quod ore tenus ante in Palæstina Synodo damnauerat.

Etenim Pelagium & Celestium, quod erant, remansisse, testatur Augustinus, dum ait: Qui recenti iudicio Dei, per diligentes & fides seruos eius etiam Catholicâ communione priuati sunt: & propter cor impœnitens, adhuc in sua damnatione persistunt. *Epist. 200.*

§. XIV.

*Pelagiij damnatione , Hieronymus gratula-
bundus exultat.*

Vbi verò Hieronymus certior est redditus , siue Alipij siue Augustini litteris , de prolata in vtrumque damnationis sententia ; non vlrà domi continens calamum , in hunc modum Alipio & Augustino rescriptis : Mihi omnis occasio gratissima est , per quam scribo vestrae Reuerentiaz : testem inuocans Deum , quod , si posset fieri , assumtis alis columbae , vestris amplexibus implicarer : semper quidem pro merito virtutum vestrarum ; sed nunc maximè quia cooperatoribus & adiutoribus vobis , hæresis Celestina iugulata est : quæ ita in facit corda multorum , vt , cùm superatos damnatosque esse se sentiant , tamen venena mentium non omittant : & , quod solum possunt , nos oderint , per quos putant se libertatem docendæ hæresecos perdidisse .

Epist. 24.

Sanè Pelagiij , sub Zozymo Papa dum meminit Prosper in Chronico ; testatur Afrorum vigore , & maximè Augustini Episcopi scientiâ , itum illi obuiam fuisse .

§. XV.

*Liber Augustini de Præsentia Dei , ad
Dardanum.*

ET quoniam inter illa , quæ hâc circiter tempestate composita ; meminit libri à se conscripti , De Præsentia Dei ; qui est Epistola 57. (vbi intentio ipsius , contra hæresin Pelagianam maximè vigilat , quamquam non exprensè nominatam : in eo præterea de præsentia naturæ , quem Deum verum & summum dicimus , & de templo eius operose ac subtiliter disputatur) planum est coniicere , hoc anno siue hâc æstate confectum : ad Dardanum , virum & sæculi dignitate , & Christi charitate illustrem . l. 2. Retract. c. 49. & Epist. 57.

CAPVT

CAPVT XXIV.

DONATISTÆ ET PELAGIANI ITERVM
AB AVGVSTINO EXAGITATI.

§. I.

Augustinus, à Zozymo Papa in Mauritaniam missus, Emeritum ibi Donatistam conuenit.

A Pelagianis ad Donatistas operam sollertia mque suam tantisper transtulit optimus Antistes. Hoc enim eodem anno, iuncta ei aliisque Episcopis à Zozymo Romano Pontifice Legatio est, in Mauritaniam Cæsariensem.

Meminit ipse ad Optatum, his verbis: Quamuis tuæ sanctitatis, nullas ad me ipsum datas, acceperim litteras; tamen quia illæ, quas ad Mauritaniam Cæsariensem misisti, me apud Cæsaream præsente venerunt, quò nos iniuncta nobis, à venerabili Papa Zozymo, Apostolicæ Sedis Episcopo, Ecclesiastica necessitas traxerat factum est, &c. *Epist. 157.*

Testatur porro Possidius, non Augustino soli, sed & aliis Episcopis commissam fuisse hanc Legationem. *Possid. c. 14.* quorum nomina recitantur in exordio Gestorum cum Emerito.

Et quamquam præcisè non constet, quenam causa fuerit, cur tot Episcopos istuc Zozymus destinaret, cum tantummodo prodat Augustinus, ortam sibi necessitatem eò per gendi committente Zozymo; attamen quid per occasionem ibi egerit, ipsem refert his verbis:

Apud ipsam Cæsaream, Emeritum Donatistarum Episcopum vivimus: unum scilicet eorum septem, quos pro causa sua defensione delegerant: & qui in eadem causa maximè laborauerat. Quæcum illo egerimus præsentibus Episcopis eiusdem Provinciæ, & plebe Cæsarien-

Cæsariensis Ecclesiæ, in qua cunctitate & ciuiis & memoratorum hereticorum Episcopus fuit; Ecclesiastica gesta testantur, quæ in meis habentur opusculis. Vbi non inueniens quid responderet, totum sermonem meum, quem de solis Maximianistis, in auribus eius, & omnium qui aderant explicui, tamquam mutus audiuit. *I. 2. Re-tract. cap. 51.*

Exstant ipsa Acta integra, consignata Honorio xii. & Theodosio vxi. AA. Coss. xii. Kalend. Octobris, etatis Augustini sexagesimo tertio: eo utique fine conscripta, ut cum Actis Carthaginensis Collationis coniungerentur.

Meminit rei eiusdem Possidius qui interfuit, dum ait: Postea in Cæsariensi Mauritaniae Ciuitate constitutus venerabilis memoria Augustinus: quod eum venire cum aliis eius coëpiscopis, Sedis Apostolice litteræ compulerant, ob terminandas videlicet aliquas Ecclesiarum necessitates. Hac ergo occasione prouenit, ut Emeritum, eiusdem loci Donatistarum Episcopum, quem suæ factæ præcipuum in illa Collatione habuerant defensorem, videret: & cum eodem publicè in Ecclesia, populo adstante diuersarum communionis, ex hoc ipso disputaret, & prouocaret Gestis Ecclesiasticis: ut quod fortè, sicut dicebat, prosequi potuit in Collatione, sed permisus non fuerat; in præsenti, sine alicuius potestatis prohibitione aut potentia, securus dicere minime dubitaret: & in sua ciuitate, suis omnibus præsentibus ciuibus, fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret.

Ille nec hac hortatione, nec suorum parentum & ciuium instanti petitione, id facere voluit: qui ei pollicebantur se ad eius reddituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum salutisque suæ temporalis, si modò Catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum. Iam illa inquit gesta continent, apud Carthaginem inter Episcopos confecta, vtrum vicerimus an conuicti fuerimus. Et dum à Notario, alio loco ut responderet admoneretur, & reticeret; eius cunctis manifestâ diffidentiâ, Ecclesiæ Dei augmента ac firmamenta prouenerunt. *Possid. c. 14.*

Paria sunt quæ Augustinus ipsem refert, agens contra Gauden-tium, concilij quoque Donatistici septemvirum: quibus apertissimè conuincit huius generis hominum vanitatem, qui cum potestate vetitos se dicerent in Collatione Carthaginensi causæ suæ merita pro-

Rrr ferre;

ferre; nunc domi, & apud cineres patrios, vbi absque ullius metu regnabant, interrogati & pressi ad respondendum, sive loquendum, muti equidem magis quam pisces desiderunt.

Quia autem rem prout gesta est, explicatiū ob oculos ponunt; non grauabor ipsa Augustini verba proferre. Venit, inquit, Emeritus Cæsaream . illic positis ac præsentibus nobis. Venit autem non apprehensus cuiusquam sagacitate: non adductus alterius potestate: sed excitatus propriā voluntate videre nos voluit. Vidimus eum: ad Ecclesiam Catholicam pariter venimus: adfuit maxima multitudo: nihil pro sua, seu vestra defensione, dicere potuit: communicare noluit: dilatus perseverauit: conuictus obmutuit: illæsus abcessit.

Quid fieri potuit pro nostra mansuetudine lenius? quid pro veritate Catholica inuictius? quid pro vestra, si sapitis, correctione salubrius? Cum enim sponte ad nos, nisi pro vobis contra nos dicturus aliquid, conuenisset; profectò dixisset, si quod diceret inuenisset. Post paucā: Nunc verò, quandoquidem ultrò venit; quodd tacuit, non lingua, sed causā defecit. l. 1. cont. Gaudent. c. 14.

§. II.

Emeritus conuictus, ne pù dixit.

EMERITVS hic ab infantia sacris imbutus Donatisticis, Catholicus numquam fuerat: auctorque extitit sententiae contra Maximianistas in Concilio Bagaiensi latr, quam ipsemet dictauerat: *l. de Gest. cum Emer.* tam exquisitā phrasī; vt per eam se Augustinus, (cuius Cresconius eloquentiam criminatus fuerat) expurget his verbis: Ecce eloquentia, quam vituperasti, quam velut seditiosam, & Graco etiam nomine malitiosè artificiosam, detestandam, vitandamque monuisti, tantum permulsi tot Episcopos tuos; vt in pleenario Concilio suo nollet suam quisque proferre sententiam, sed vnam, quæ ab uno dici disertius ornatusq; potuit, eam cuncti facerent suam. Liceat igitur nobis sine inuidia, non ysquequaque impolite contra errores hominum disputare: si licuit tot ac tantis Episcopis vestris, ipsos homines tam diserte ornateque damnare: *l. 4. cont. Crescon.*

Crescon. c. 2. Nihilominus hic iam Emeritus, suadæ olim medulla, quicquid totâ Collatione non eloquentem tantum sed insigniter loquacem se ostenderat; ab Augustino inuitatus ad amicam & priuatam Collationem, atque id in Vrbe suâ cui Episcopus præterat; veluti lingua captus, emarcuit: Emeritus, inquam, inimicus, & mutus fuit.

Nam tametsi fama cum, ad Vnitatem rediisse vulgauerat; obstinatus tamen in heresi & schismate permanit: Donatistarum Cæsaræ Episcopus, vbi tum Catholicam Ecclesiam Deuterius, Emerito genere sociatus, gubernabat. *I. 1. cont. Gaud. cap. 14. & libro de gest. cum Emer.*

Cum verò fateatur Augustinus, hoc circiter tempore librum à se scriptum ad Bonifacium Comitem, De Correctione Donatistarum, propter eos qui nolebant illos legibus Imperialibus corrigi; *I. 2. Re-trad. cap. 48. & Epist. 50.* fieri potest, ut aliqua scripti occasio fuerit tam supina Donatistarum vanitas & pertinacia.

S. III.

Augustinus variis infirmitatibus prohibitus longinqua subire itinera.

Hoc iter in Mauritiam sicuti Augustinus, imponente Zoymo, alacriter ingressus est, qui neque quampluribus Conciliis in Africa habitis presentiam suam subduxit: ita cum non indeuotio mentis, sed minus idonea valetudo corporis alijs excusauit, à subeundis marinis & transmarinis laboribus, quos necessaria seruitus sanctorum eius collegas sèpè compulit in legationibus ex Synodis sustinere. *Epist. 138.* Neque enim infirmitas ipsius sufficiebat omnibus curis, quas ab eo exigebant membra Christi: quibus seruire Dei timor & charitas eum cogebant. *ead. Epist.* Atque hinc infirmitate corporis se pridem senuisse, iam tum per ætatem senex pronuntiauit. *serm. 49. de divers. c. 4. in fine.*

Nimirum Rhagadis, vel Exochadis dolore & tumore, cum nec ambulare, nec stare, nec sedere posset, lecto aliquando decubuit.

Epist. 149. quod contigisse appareret, aliquot annis ante quinquagesimū ætatis ipsius: quandoquidem ēā Epistolā de Megalij, senis siue Primatis Numidiæ, morte, Profuturum certiorem reddat: quem oportebat ante annum quadringentesimum secundum obiisse, quo Numidarum Episcoporum Synodo Mileuij Xantippus præsedidit, per id tempus senex siue Primas, si credimus Baronio.

Exstat ad eumdem Xantippum, in causâ Abundantij Presbyteri, scripta Augustini Epistola: quam existimari potest eodem adhuc morbo languens dedisse. *Epist. 236.* Sunt verò Rhagades, vt Medici docent, exigua quædam, sed oblonga circa anum ulcera, ex acri humore, siccō & salso, quæ calore suo, tametsi citra inflammationem, sphincteris rimas aperiunt ac findunt. *Pigritus l. 5. c. 12.*

Eodem, vel alio morbi genere laboranti, medicamentum Darius Comes transmisit: *Epist. 263.* febris verò, quâ grauiter laborauerat, meminit *Epist. 56.* in fine: denique aut languoris alicuius ex morbo, aut infirmitatis nouæ ex annorum accessione, *Epistolā 217. & 251.* sed mente atque animo continenter sanus.

S. IV.

Pelagiani Augustinum traducunt. Eā occasione scribit De Nuptiis & concupiscentia librum primum.

DAmnatis Pelagianis non Ecclesiæ tantum, verum etiam Imperij censurâ: cùm præter iniustas querimonias, & futilis cauilllos nihilum restaret; accepit Augustinus, eos nescio quid scripsisse de se Valerio Comiti viro illustri: quòd scilicet asserendo peccatum Originale, nuptias damnaret. Id inde conficiebant, quòd diceret eos qui de tali commixtione nascuntur, trahere Originale peccatum, de quo Apostolus ait, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt;* adeoque eos, de qualibuscumque parentibus nascantur, non negaret adhuc esse sub Diabolo, nisi renascantur in Christo: & per eius gratiam, de potestate eruti tenebrarum, in regnum illius, qui

ex eâdem sexus vtriusque commixtione nasci noluit, transferantur.
l. 2. Retract. c. 53. & l. 1. de nupt. & concupis. c. 1.

Et quamvis litteras eiusmodi ad se conscriptas, robustissimâ fide Valerius Comes irrisisset; attamen quia bonum est ut nouerint Antistites defendere quod credunt: (iuxta Apostolum Petrum, qui parato eos esse præcipit ad satisfactionem, omni poscenti rationem de fide & spe) præsertim cum idem Valerius sicuti obseruantissimus erat pudicitia coniugalis, ita profanis hereticorum nouitatibus, quibus alij resistunt disputando, ipse potestate curando & instando, efficaciter resisteret; compulsus est Augustinus, aliquo volumine cum Valerio habere sermonem: quo ostenderet carnalis concupiscentia malum, propter quod homo, qui per illam nascitur, trahit originale peccatum, discernendum esse à bonitate nuptiarum. Haud alioquin solitus, ut de se ipse testatur, cuiquā illustri viro, & tantā quantā erat ipse Valerius sublimitate conspicuo (præsertim non otiosâ dignitate iam fruenti, sed adhuc actibus publicis eisdemque militibus occupato) aliquid suorum opusculorum legendum haud à se petenti, non tam diligenter, quām impudenter impingere. l. 1. de Nupt. & Concup. c. 1. & 2.

Scriptis igitur ad Valerium Comitem, librum in primis vnum, cuius est titulus; De Nuptiis & Concupiscentia. bonitatem quippe defendit nuptiarum, ne putaretur earum esse vitium concupiscentia carnis, & lex in membris, repugnans legi mentis: quo malo libidinis, inquit, bene vtitur ad filios procreandos pudicitia coniugalis.
l. 2. Ret. c. 53.

Quâ deinde occasione secundus Libér accesserit, post dicemus. Sed hic primus, scriptus appetit hoc anno, puta CCCC. XVIII. quodd hunc librum anno sequente Iulianus, inter Pelagianos longè acerrimus, adorsus sit refutare: testeturque Augustinus à se conscriptum, post Pelagi Celestique damnationem. l. 1. ad Bonif. c. 5.

Ex quibus perinde colligi potest, hunc ipsum annum, sicuti Augustino grauis laborum fuit, ita fructuum quoque feracem exitisse: adeoque nihil non egisse sanctissimum virum, ut pacem Ecclesiae cum salute omnium procuraret.

§. V.

Iulianus Augustinum oppugnat.

Anno 419. **P**orrò Iulianus iste, cuius iam mentionem iniecimus, iuuenis erat acris ingenij: in diuinis Scripturis doctus: Gracā & Latinā linguae Scholasticus, priusquam impietatem Pelagij in se aperiret. *Gennad. l. de Script. Eccl. c. 45. August. l. 1. cont. Iul. c. 6.* Patrē Memore siue Memorio Episcopo natus, qui cum Augustino non paruam inierat amicitiam colloquio litterarum, ac filium Iulianum ei carissimum fecerat. *l. 1. cont. Iul. c. 4.*

Nam cum Memorius pro Iuliano suo, per id tempus Diacono, poposceret ab Augustino librum sextum de Rithmo siue Musicā; Memorio rescribens Augustinus, Iuliani mentionem facit his verbis: Quem quidem non audeo dicere, plus amo quām te; quia nec veraciter dico: sed tamen audeo dicere, plus desidero quām te. Mirum videri potest, quemadmodū quem pariter amo, amplius desiderem: sed hoc mihi facit spes amplior videndi eum. puto enim quod si ad nos, te iubente vel mittente, venerit; & hoc faciet quod adolescentem decet, maximè quia nondum curis maioribus detinetur; & te ipsum mihi expeditius apportabit. *Epiſt. 13.*

Fuit primum legitimo matrimonio coniunctus cum Iā virgine, accidente Epithalamium elegantissimum Paullino Episcopo Nolano, quod in huius operibus legitur Poëmate 14. Hominum deinde Ecclesiasticorum ordini adscriptus: *l. 5. cont. Iul. c. 5. & Episcop. l. 4. c. 11.* Capuanus, ut vult Gennadius; Eclanensis, ut Prosper in Chronico ad annum 443. nisi quis alterutrum existimat de patriâ loqui.

Hic Iulianus, librum Augustini nactus De Nuptiis & Concupiscentia; voluit ei speciem tenus saltē videri respondisse: cū tamen libris suis quatuor (totidem enim reposuit) ne quartam quidem partem vnici Augustini libri tetigisset: eosque saltus in prætereundis ipsius disputationibus fecisset, quasi omnino desperasset utriusque operis quemquam posse esse Lectorem, qui istud deprehenderet. Illa ipsa deinde pauca, in quibus vix erat (ut dixi) quarta pars voluminis Augustini, quæ veluti infirmiora existimans Iulianus, quatuor suorum

suorum grandiorum voluminum strepitu, quasi quadrigarum impe-
tu prostrernere & conculcare cogitauerat; consideratione multò plu-
rium ceterorum quæ attingere timuerat, adhuc inconcussa perma-
nebant. *l. 1. cont. Iul. cap. 1.*

§. VI.

Tumor & arrogantia Iuliani.

TAntâ nihilominus arrogantiâ hanc palestram ingressus est, vt
diceret, maioris sibi esse apud Deum gloria, destitutam verita-
tem tueri. Ipsiſ nimirū Pelagio & Celestio, omnium sectatorum suo-
rum ductoribus, ſeſe anteponens: quaſi & illi iam ceſſiſſent, & ſolus
remānērīt Iulianus qui deſtitutam tueatur, quam putat, veritatem.
l. 2. cont. Iul. c. 10.

Id conſirmare videtur, vbi monomachiam fingens & ſibi vindic-
cans cum Auguſtino, imitatus Virgilium, ait: *Oblato placuit componi
faſere bellum, vt pugnas omnium contentio noſtra dirimeret.* Atqui mo-
dellissimè reſpondit Auguſtinus: *Absit ut mihi apud Catholicos ar-
rogem, quod tibi apud Pelagianos arrogare non puder.* Vnus ſum ē
multis, qui profanas veſtras nouiſtates, vt poſſumus, refutamus, ſicut
vnicuique noſtrūm Deus partitus eſt mensuram fidei. Antequam
eſtem natus huic mundo, & antequam eſtem renatus Deo, multa Ca-
tholica lumina veſtras futuras tenebras redargendo praeuenerunt.
l. 6. cont. Iul. c. 8.

Adhac Iulianus, non in hiſce tantummodò quatuor voluminibus,
ſed & aliis octo, quæ libro ſecundo de Nuptiis & Concupiſcentia op-
poſuit, tot conuiitorum plauiſtris Auguſtinum onerauit; vt contra
prima quatuor ſcripturus Auguſtinus, non immeritò ordiatur his ver-
bis: *Contumelias tuas, & verba maledica, Iuliane, quæ ardens ira-
cundiā, librisquatuor anhelasti; ſi me contemnere dixeris, mentiar.*
l. 1. cont. Iul. c. 1.

Porrò autem Christianum populum propè vniuersum, quodd cum
cerneret paribus ſtudiis & animis Pelagi dogmata execrari, vt ſco-
riam Iulianus contemſit: dum eſte aſſerit de plebeia facie ſellulario-
rum opificum, qui in ſuam inuidiam eſſent concitat: Milites: Scho-
laſticos /

Iusticos auditoriales : nautas : tabernarios : cetarios : coquos : lanios : adolescentes ex Monachis dissolutos : de qualiumcumque Clericorum turbâ. l.2. cont. Iul. c.10.

Iam & Zozymum ipsum, Apostolicæ Sedis Episcopum (qui licet à prædecessore suo Innocentio non recesserit ; egit tamen primitus cum Celestio lenius, quoniam se dixerat, si quid displiceret in sensibus suis, paratum corrigi, & Innocentij litteris præbere assensum) ausus est prævaricationis accusare. l.6. contra Iul. c.12.

Eò nimirum collimabat Iuliani intentio, vt, cùm diceret omnia quæ contra Pelagium Celestiumque gesta erant, per subreptionem gesta esse ab eis qui priùs caußam odiſſe cœperant, quām nosse ; ad incudem reuocarentur vniuersa : nouumque, atque Oecumenicum subirent Episcorum examen. l. 2. cont. Iul. c.1. l.3. c.1.l.1. oper. imperf. c. 11. l.4. ad Bonif. c. 12. Familiaris hæreticis omnibus cupido, quā solent ab aliis semper ad alios iudices prouocare, ac tandem ad generale Concilium : neque tamen illius stare sententiā.

Hosce quatuor libros Iulianus Turbantio, suæ factæ per id tempus Episcopo, dedicauit : l. 3 cont. Iul. c. 17. quem sic tamen ab eodem errore postea liberatum testatur Augustinus ; vt eum proponat Iuliano imitandum. l.1. op. imp. c.2.

§. VII.

Bina Iuliani Epistola.

PRæter hæc, scripsit duas Epistolas Iulianus, maledicentiâ rursus & calumniis non solum in Augustinum, sed orthodoxos omnes Romanamque Ecclesiam, ad exuberantiam plenas : sicuti videri est Libris quatuor ad Bonifacium, quibus ad obiecta Iuliani respondet Augustinus. Harum alteram, Romam misit ipse Iulianus, vt per illum, quos posset, suos aut inueniret aut faceret : alteram decem & octo velut Episcopi participes Pelagiani erroris, non ad quoslibet, sed ad loci Episcopum, Rufum vocabulo, suā calliditate tentandum & ad suas partes, si posset fieri, traducendum, ausi sunt Thessaloniam scribere. l. 1. ad Bonif. c. 1.

Cum verò initio illius Epistolæ fateatur Iulianus, sc̄ quatuor iam libellis,

libellis , vni Augustini (puta De Nuptiis & Concupiscentia) respondisse ; l. 2. de nupt. & concup. c. 2. & l. 1. ad Bonif. c. 5. confessarium est , vt eodem fermè tempore , & quatuor suos libros & binas has litteras ediderit , primo circiter anno Bonifacij Pape , id est Christicccc. xix.

Destinauerat quidem antea duas ad Zozymum Epistolas , super questionibus quæ tum agitabantur : sed istæ sunt ab his diuersæ . l. 1. op. imp. c. 19. Edidit & alia nonnulla , vt Commentarium in Cantica Canticorum , cui libellum de Amore præmisit : itemque de Bono Constantiae : è quibus aliqua citat & refutat Beda , itidem in Cantica , cathedralm pestilentiae Pelagianæ , in liberis arbitriis viribus & laudibus , redolentia . Verum hæc nihil ad Augustinum .

§. VIII.

Pelagianos Honorius exagitat.

Odem hoc anno Rauennam , ad Imperatorem Honorium , Alipius profectus est : eo fortè sine , vt contra Pelagianos in Africâ summam auctoritatem imploraret . Erant ibidem Episcopi nonnulli , qui siue animi mollitie , siue affectu in Pelagijs hæreses , eas vel tacendo asserere , vel non oppugnando souere videbantur : insuper habitis Conciliorum Africanorum , & Innocentij ac Zozymi decretis .

Apparet eapropter Alipij legatione effectum , vt Monaxio & Plinta Coss. v. Idus Iunias , Rauennæ , Imperatores Honorius & Theodosius rescriptum darent ad Aurelium Episcopum Carthaginensem : quo , vt aiunt , post expulsos nuper ab urbe Româ Pelagium & Celestium , recenti sanctione decernunt , vt si quis eos in qualcumque Provinciarum parte latitare non nesciens , aut propellere aut prodere distulisset ; præscriptæ pœnæ velut particeps subiaceret .

Præcipue tamen , ad Episcoporum quorumdam pertinaciam corrigendam , qui prauas Pelagianorum disputationes tacito consensu asserunt , vel publicâ oppugnatione non destruunt , moneri omnes iubent , hanc definitionem esse præfixam : vt quicumque damnationi

S F S supra-

supramemoratorum subscribere impiâ obstinatione neglexerint, Episcopatûs amissione mulctati, interdictâ in perpetuum, expulsi ciuitatibus, communione priuentur. Atque hanc porrò constitutionem, Kalendis Augusti Aurelius eodem hoc anno promulgavit.

Alipius Rauennâ, vbi Comitem Valerium conuenerat, Romam adductus: & paruulo licet tempore, magno tamen affectu Bonifacio Papæ conuiuens (à quo exceptus benignissimè ac sincerissimè fuerat) mutua cum eo miscuit dictante dilectione colloquia. Inter quæ cum haud perfunctoriè mentio Augustini facta esset, Bonifacius demum Iuliani, quas suprà diximus, litteras Alipio tradidit, Augustino ad refutandum perserendas, quod eius nomen in illis calumniosè atque evidenter esset expressum. *l. 1. ad Bonif. c. 1.*

§. IX.

Librum secundum de Nuptiis & Concupiscentia Augustinus scribit.

Nondum Alipius Româ discesserat, cùm ecce Valerius chartulam illi Rauennâ misit, prænotatam hoc titulo: *Capitula de Libro Augustini quem scripsit: contra qua de Libris pauca decerpst. Libro 2. de nupt. & concupis. c. 2.* Vbi Libri Augustini sunt iij, quos De Nuptiis & Concupiscentiâ scriperat: iij verò ex quibus ille qui hoc scriptum ad Valerium direxit pauca decerpserat, Libri sunt quatuor Iuliani, de quibus iam egimus.

Voluerat nimis hic decerptor, vnicâ demtâ litterâ fieri decerptor: & obnubilatis, si posset, Augustini rationibus, Valerium in partes Pelagianas pellicere.

Sed Valerius non armis quam fide Catholicâ fortior, decerptorem deceptoremque astu meliore elusit: chartulamque Alipio Romam misit, per eum porrò Augustino transmittendâ: quam deinde Alipius, ex legatione redux in Africam, vna cum litteris Valerij, quibus Augustino gratias agebat super libro ad se scripto, porrexit. *eod. l. c. 1. & 2.*

Augustinus verò hanc chartulam intuens, conferensque cum litteris Iuliani quas Bonifacius Papa miserat, in quarum vniſ Iulianus fateba-

fatebatur se quatuor iam libellis, Augustini libro respondisse; id de-
mum non vanâ coniecturâ assolutus est, ex iis libellis ista esse decer-
pta: ideoque melius fortasse factarum se, si vniuerso operi Iuliani,
quod quatuor voluminibus explicituit, redarguendo & refellendo la-
boraret: nisi satiùs existimatuerit haud differre responsonem, sicuti ne-
que transmissionem scriptorum Valerius distulerat. *ed. l.c.2.*

Alterum itaque Librum De Nuptiis & Concupiscentia Augusti-
nus adiunxit: quo à Iuliani calumniis, citatis ad fidem deceptoris,
vindicanda suscepit quæ primo volumine dixerat. Quam verò
exinde occasionem Iulianus arripuerit, totam suam bilem fœdè eu-
mendi in Augustinum; infrà suo loco dicemus commodiùs.

§. X.

Epistola Augustini ad Hesychium.

Eisdem quos diximus Coss. Monaxio nimirum & Plintâ, multæ
Palæstinae ciuitates, villæque, terræ motu collapsæ sunt. Ipse
Dominus noster Iesus Christus super montem Oliueti, Hierosolymæ
vicinum, in nube apparuit. Quamobrem multæ virtusque sexus
vicinarum gentium nationes, tam visu quam auditu perterritæ, in
Christum credentes, sacro baptismatis fonte ablutæ sunt: inque om-
nium baptizatorum tunicis Crux Christi Salvatoris, diuinitatis nu-
tu exemplò pressa, refulsi: ut testatur Marcellinus in Chronico, &
adstipulatur Idatius.

Hoc ostento, sermones omnium ad diem Iudicij conuersi sunt: eò
magis, quod cogitantibus facilè occurreret quod Lucas prodidit de
Christo ascende in cælum, & à nube sublatò ex oculis spectan-
tium, in monte Oliueti: *Quemadmodum vidisti eum euntem in celum, ita veniet.*

Inter hos Hesychius Episcopus occasionem consulendi, vt appa-
ret, Augustini accepit, super ultimâ mundi die: quæ, cum præces-
sissent ut ait tot signa, iam videretur instare. *Epist. 78.*

Augustinus prolixâ admodum Epistolâ, scriptâ codem hoc anno,
(vt inde colligitur, quod à Natiuitate Domini computari tum di-
cat Annos fermè quadringentos viginti: à Resurrectione autem vel

Ascensione, plus minus trecentos nonaginta) quamquam etiam agat de nouissime diei tempore; nihilominus curiosum nimis harum rerum exploratorem redarguit: contrà ostendens ex signis, diem illum, haud posse inflare, quandoquidem longè absit, ut prædicatum sit in vniuerso orbe Euangelium regni: quod futurum ante consummationem saeculi, Dominus ipse prædictum.

Sunt enim apud nos, inquit, in Africa innumerabiles gentes, in quibus nondum esse prædicatum Euangelium, ex iis qui dicuntur inde captiui & Romanorum seruitiis iam miscentur, quotidie nobis addiscere in promtu est. Pauci tamen anni sunt, ex quo quidam eorum rarissimi atque paucissimi, qui pacati Romanis finibus adhaerent, ita ut non habeant reges suos, sed super eos Præfecti à Romano constituantur imperio; & illi, & ipsorum præfecti, Christiani esse cœperunt. Interiores autem, qui sub nulla sunt potestate Romanâ, prorsus nec religione Christianâ in suorum aliquibus detinentur: neque ullo modo recte dici potest, istos ad promissionem Dei non pertinere, &c. Epist. 80.

Vt pertineant autem (non eis sufficere) quod Pelagiani docebant, Legis naturæ cordibus omnium inscriptæ obseruantiam, absque fide in Christum; clarissimè docet, ubi ait: Sed dico, Numquid non audierunt? In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbû terra verba eorum. Sed antequam hoc inciperet fieri, antequam denique usque ad fines totius orbis terræ prædicatio ipsa perueniat, quoniam non desunt adhuc ultimæ gentes, licet ut perhibetur paucissimè, quibus hoc nondum fuerit prædicatum; quid faciet humana natura, vel quid fecit, quæ vel ante non audierat hoc futurum, vel adhuc non compert factum; nisi credendo in Deum qui fecit cælum & terram, à quo & se factam naturaliter sentit, & recte viuendo eius impletat voluntatem, nullâ fide Passionis Christi & resurrectionis imbuta?

Quod si fieri potuit aut potest; hoc & ego dico, quod de Lege dixit Apostolus: Ergo Christus gratis mortuus est. Si enim hoc ille dixit de Lege naturæ, quam accepit gens una Iudæorum; quantò iustius dicitur de lege naturæ, quam accepit vniuersum genus humanum; Si per naturam iustitia, ergo Christus gratis mortuus est? Si autem non gratis Christus mortuus est; ergo omnis humana natura iustificari & redimi ab irâ Dei iustissimâ, hoc est vindicta, nullo modo potest, nisi per fidem & sacramentum sanguinis Christi. l. 1, de Nat. & grat. c. 2.

§. X I.

Liber Augustini De Cura pro mortuis.

DE curâ pro mortuis gerendâ scripsit , cùm fuisset interrogatus per litteras , Vtrum proficit cuique post mortem , quod corpus eius apud Sancti alicuius memoriam sepeliatur ? *L. 2. Retract. cap. 64.* Fuerat is interrogator Paullinus Episcopus Nolanus, occasione Cyne-
gij Floræ filij : quem defunctum Mater vidua , materno pioque affectu , desiderauerat in beatissimi Felicis Confessoris basilicâ sepeliri. *l. de cur. ger. pro mort. c. 1.*

Quod autem cadauerum sepulturam attinet ; ea repetit quæ scripserat contra Paganos , *l. 1. de Civit. Dei c. 12.* qui de cadaueribus Christianorum , in excidio Vrbis Romanae per Alaricum insepultis , veluti non eis subuenisset Christus , Christianis insultabant . Istud nimirum piam fidem non nimium reformidare , quando prædictum tenet , nihilum obesse bestias etiam resurrecturis corporibus , quorum capillus capitum non peribit . *l. de cur. promort. c. 2.* Locum vero , qui sepeliendo cadaueri deligitur ; respondet , per se quidem defuncto minime prodesse , sed solatum aliquod facere viuentibus : nisi ad hoc , ut , dum recolunt ubi sint posita eorum quos diligunt corpora , sanctis illos tamquam patronis , suscepitos apud Dominum adiuuandos orando commendent . *eod. l. c. 4.*

Cum ergo fidelis mater , filij fidelis defuncti corpus desiderauit in Basilicam Martyris ponи ; si quidem credidit eius animam meritis Martyris adiuuari ; hoc quod ita credidit , supplicatio quedam fuit , & hæc profuit , si quid profuit . Et quod ad idem sepulchrum recurrit animo , & filium precibus magis magisque commendat ; adiuuat defuncti spiritum : non mortui corporis locus ; sed ex loci memoria viuus matris affectus . *eod. l. c. 5.*

§. XII.

*Doctrina Augustini de Sacramento Eucharistiae:
Sacrificio: Altari, &c.*

IN Libro iam memorato De Curâ pro mortuis, Capite 1. clarè meminit Augustinus commédationis mortuorum, quam solet Ecclesia facere in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius Altare funduntur. Sed & alibi mentionem facit Missæ Sacrificij non obscurè : l. 16. de Ciuit. Dei c. 22. imd & materiæ ipsius, Panis nimirum & Vini, l. 20. cont. Faust. c. 13. ob quæ existimabant olim nonnulli, Christianos Cererem & Liberum colere.

Porrò memoriam Sacrificij, & Victimæ quam Christus obtulit, celebrare nunc Christianos ait, sacrosanctâ oblatione & participatione Corporis & Sanguinis Christi : quam vtique nuncupat Sacrificium Christianorum. *ed. l. c. 18.*

Et alibi : Corpus & Sanguinem Christi dicimus, quod ex fructibus terraæ acceptum, & prece mysticâ consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam Dominicæ Passionis. *l. 3. de Trinit. c. 4. vide etiam l. 20. cont. Faust. c. 13.*

Esse autem Sacrificium istud propitiatorium defunctis; hisce verbis exprimit nimis quam luculentè : Cum ergo sacrificia sive Altaris, sive quarumcumque Eleemosynarum, pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur ; pro valde bonis gratiarum actiones sunt : pro non valde malis, propitiaciones sunt : pro valde malis, et si nulla sint adiumenta mortuorum, qualescumque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt ; aut ad hoc prosunt ut sit plena remissio, aut certè tolerabilius fiat ipsa damnatio. *l. Enchirid. c. 110.*

Quapropter pro filio Presbyteri Armeni Melonitani (qui Euodio à manibus fuerat) anno vigesimo & secundo ætatis corpore soluto, exequias se præbuisse satis honorabiles & dignas tantæ animæ (Nam per triduum, inquit, hymnis Dominum collaudauimus super sepulchrum ipsius, & redemptionis Sacraenta tertio die obtulimus) Euodius ipse testis est, *Epiſt. 258.* Similiter sublatu ex humanis Augustino,

gustino, pro eius commendandâ corporis depositione Sacrificium Deo oblatum esse se præsente, scribit Possidius, cap. 31. vt nimirum factum olim fuerat, in beate Monicæ sepulturâ. libro 9. Conf. cap. 12.

Iam verò cùm Corpus ipsum & Sanguinem Domini, Augustinus, vnicum ait esse Sacrificium pro salute nostrâ, l. 1. cont. Crescon. c. 25. satis insinuat propitiari quoque viuis. Hinc etiam tum solebant offerri pro imperrandis iis rebus, quibus humana nonnumquam necessitas indiget. Cuius rei alibi adducit exemplum: Vir, inquit, Tribunitius Hesperius qui apud nos est, habet in territorio Fuscalensi fundum Zubedi appellatum: vbi cùm afflictione animalium & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiā perpeti comperisset; rogauit nostros me absente Presbyteros, vt aliquis illorum eō pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnuus obtulit ibi sacrificium Corporis Christi, orans quantum potuit vt cessaret illa vexatio: Deoque protenus miserante cessauit, l. 22. de Cœlit. Dei c. 8.

Quæ autem requiratur suscepturno Corpus & Sanguinem Domini, tum animi tum corporis dispositio; docet his verbis: Quam multi de Altari accipiunt, & moriuntur; & accipiendo moriuntur! Vnde dicit Apostolus, *tudicum fibi manducas & bibit*. Nonne bucella Dominica venenum fuit Iudæ? & tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intravit: non quia malum accepit; sed quia bonum male malus accipit. Videte ergo, fratres: Panem cœlestem spiritaliter manducate: innocentiam ad Altare apporate. Peccata eti sunt quotidiana, vel non sunt mortisera; antequam ad Altare accedatis, attendite quod dicatis, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, &c. Tract. 16. in 10. Et alibi:

Liquidò apparet, quando primùm acceperunt discipuli Corpus & Sanguinem Domini, non eos accepisse ieunios. Numquid tamen propterè calumniandum est vniuersitatem Ecclesiæ, quod à ieuniis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicum Corpus intraret, quam ceteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste servatur, &c. Epist. 118. c. 6.

Quod denique eiusdem Sacramenti usum spectat; quoniam iam tum Augustini ætate quibusdam videretur; non quotidie accipientem

dam

dam Eucharistiam , alij verò contra sentirent : Faciat, inquit, vnum quisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhortat Corpus & Sanguinem Domini , si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet vlo die prætermittere. *ead. Epist. c.3.*

Iam & ex Liturgiâ sui temporis recitat subinde nonnulla, quæ etiamnum in ea continentur. De Sacrificio enim Christianorum agens : Nostri, inquit, in quo Sacrificio dicatur, Gratias agamus Domino Deo nostro. *Epist. 57.* & alibi sèpiùs. *l. de Dono perf. cap. 13.* *l. de bono Viduit. c. 16.* *Epist. 156. serm. 29. de verb. Dom. l. 10. de Ciuit. Dei c. 4.* & *l. 14. c. 13. &c.* Videri de eadem re Cyprian. potest *l. de Orat. Dom. post,* Sed libera nos à malo : & ad eum Pamelij note.

Porrò Altare, in quo Sacrificium offerri solet, de consuetudine Græca fuisse appellatum M E N S A M ex *serm. 113. de diuers. palam* est, dum ait : Sicut nostis quicumque Carthaginem nostis, in eodem loco ubi propter nomen Christi sanguis fusus est Cypriani, mensa Dei constructa est. Tamen mensa dicitur Cypriani. Non quia ibi est vñquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus, & quia ipsa immolatione suâ parauit hanc mensam : non in qua pascat siue pascatur ; sed in qua Sacrificium Deo , cui & ipse oblatus est, offeratur. *Hac ibi, Ad quam perinde mensam S. Cypriani, habiti sunt sermones 94. & 137. de Temp. nec non Tract. in Psalm. 38.*

§. XIII.

Liber de Octo Dulcitij questionibus.

Sequitur de Octo Dulcitij questionibus, quem librum hoc anno scriptum esse patet ex eo, quod post editum librum de Cura pro mortuis gerenda (quem tum nuper scriperat, vt ait quest. 3. ad Dulcitium) Dominicus Paschæ fuerit tertio Kalendas Aprilis: id autem hoc anno euenisce, constet ex computo Paschali. Nam cum circa eam solemnitatem , Dulcitij litteras , à Carthaginæ

gine missas, accepisset; paulloqué post Carthaginem ipse esset profectus: adeò ut ciuitate Hippoñensi totis tribus mensibus absfuerit, occasione fortassis Legationis in Mauritaniam: eò demum reductus, id est quarto mense post Pascha, Dulcitio r̄escribere non distulit, & abs illo missis quæstionibus, quas iam per diuersa sua opuscula pertractauerat, ex eisdem reddere vel solutionem, vel certè disceptatio- nem nouam. *Prefat. l. ad Dulc.*

Ob hanc enim solam cauillam, quod videlicet aliquid disputatio- nis nouæ, quæ tunc potuit occurrere, huic libro sit interpositum, annumerauit illum inter alios à se confessos: omittendum alioquin, veluti fabricatum ex iis, quæ iam erant antea conscripta. *l. 2.*
Retract. c. 65.

Sitnè autem Dulcitus hic idem cum eo, qui iussionum Imperia- lium contra Donatistas executor Marcellino successit, an alias ab eo; suprà diximus. quamquam haud existimem fratrem suo Laurentio, urbis Romæ Primicerio (ad quem datus est Liber Enchiridij, q. 1. *ad Dulc.*). siue pietate, siue doctrinâ inferiorem fuisse.

Finis Libri Tertij.

V I T Æ
 DIVI AVRELII
 AVGVSTINI
 LIBER QVARTVS.

Sic in acie contra hæreticos continenter positus Augustinus; merito dubitari potest, utrum aliquod otium reperire potuerit, cuius tranquillitate, intricatum magnopere animum ad alias exercitationes, horis saltem subcesuis transferret. Fecisse tamen, neque ullum temporis momentum studius deperire passum; tum quæ mox fine præteriti libri retulimus, tum quæ dicturi sumus, affatim ostendunt.

C A P V T P R I M V M .

AVGVSTINVS COMMVNIS OMNIUM
MAGISTER , ET IN DVBIIS PERFGIVM.

§. I.

Enchiridium de Fide , Spe & Charitate , ad Laurentium Vrbis Romæ Primicerium.

R Ogauerat Laurentius , (cuius suprà meminimus) per litteras , vt aliquid haberet Augustini opusculum , de suis manibus non recessurum : quod genus Græci Enchiridion vocant . *l. 2. Retract. cap. 63.*

Huius postulatis Augustinus obtemperans , scripsit Librum de Fide , Spe & Charitate . Vis enim tibi , inquit , librum à me fieri quem Enchiridion habeas , & de suis manibus non recedat : continens postulata , id est , quid sequendum maximè , quid propter diuersas principalius hæreses sit fugiendum : quid primum , quid ultimum tenetur : quod certum propriumque fidei Catholicæ fundamentum . Hæc autem quæ requiris proculdubio scies , diligenter sciendo , Quid credi , quid sperari debeat , quid amari , &c. *Enchirid. ad Lan-*
rent. cap. 4.

Ante duo proxima opuscula , aut hæc inter editum fuisse Enchiridium , iam indicauimus : sed merito putamus disquiriri posse , vtrum Laurentius hic , sit is , qui disputationis Augustini cum Pascentio Ariano , siue iudex , siue Arbitrus fudit ? Epist. 178. In re dubia , nihil pronuntiamus .

Eo interim Libro Catholicum dogma , de infirmitate liberi arbitrij ad faciendum bonum absque adiutorio gratiæ , enucleatè tradit :

cap. 30. ipsamque fidem à Dco esse : c. 31. denique & bonam ad cre-

T t t 2 dendum

dendum & agendum voluntatem : c. 32. totidem locis , hydræ Pelagianæ totidem secans capita . Nam si nullus Christianus dicere audebit , Non miserentis est Dei , sed volentis est hominis , ne Apostolo apertissimè contradicat ; restat ut propterea rectè dictum intelligatur , non volentis neque currentis , sed miserentis est Dei , ut totum Deo detur : qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam , & adiuuat præparatam . Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona , sed non omnia : quæ autem non præcedit ipsa , in eis est & ipsa , &c. Enchirid. c. 32.

Omnino autem granditer & euidenter in Iesu Christo Domino nostro , Dei gratia commendatur . Quid enim , inquit , natura humana in homine Christo meruit , vt in unitate personæ vni filij Dei singulariter esset assumta ? Quæ bona voluntas : cuius boni propositi studium : quæ bona opera præcessere , quibus mereretur iste homo , vt vna fieret persona cum Deo ? Numquid antea fuit homo , & hoc ei singulare beneficium præstitum est , vt singulariter promiceretur Deum ? Nempe ex quo homo esse cœpit ; non aliud cœpit esse homo quam Dei filius , & hoc vnicus : & propter Deum Verbum , quod illo suscepso Caro factum est ; utique Deus : vt quemadmodum est vna persona quilibet homo , anima scilicet rationalis & caro ; ita sit Christus vna persona , Verbum & homo . Vnde naturæ humanæ tanta gloria , nullis præcedentibus meritis , sine dubitatione gratuita ; nisi quia magna hic & sola Dei gratia , fideliter & sobrie considerantibus , euidenter ostenditur : vt intelligent homines per eandem gratiam se iustificari à peccatis , per quam factum est vt homo Christus nullum habere posset peccatum ? l. Enchir. c. 36. Quod idem argumentum ponderat & tractat . l. de Corrept. & grat. c. 11. & l. de Prædict. Sanctor. c. 15. & l. de Don. Persen. c. 24. & l. 13. de Trinit. c. 17.

Quibus perinde verbis Nestorianam heresin , priuquam pululare cœpisset , ad viuum resecuit : vt haud fuerit opus præfente Augustino in Ephesina Synodo , qui sententiam suam tam antè pridem pronuntiauerat : prætagus quantam securim Christianæ fidei Pelagiana impietas esset inflictura , si sinceretur adolescere . Sublatâ etenim gratiâ tolli Christum necesse est .

§. II.

Eiusdem Libri doctrina celestis Pelagianum ingulat.

Eodem libro, tametsi non admodum grandi, totam conditæ, lapſe, redemptaque naturæ œconomiam, quantum scire homini fas est, complexus videri potest: de qua tam constanter & categoricè, licet ineffabili sublimitate sermocinatur; atque si Dei ipsius arcana præsens oculis inspexisset. Et verò inspexit, in oraculis Scripturarum. Quamobrem docet absque vlla fluctuatione, Nequaquam dubitari debere, rerum quæ ad nos pertinent bonarum cauſam, non esse niſi bonitatem Dei: malarum verò, ab immutabili bono deficiente boni mutabilis voluntatem: priùs Angeli, hominis poſtea. *l. Enchir. c. 23.*

Etsi autem condito homine, peccatum in solo libero arbitrio erat constitutum; non tamen iustitia retinendæ sufficiebat liberū arbitrium, niſi participatione immutabilis boni, diuinum adiutorium præbeatur. Sicut enim mori est in hominis potestate, cùm velit: (nemo est enim qui non ſeipſum, vt nihil aliud dicam, vel non vſcendo possit occidere) ad vitam verò tenendam, voluntas non fatis est, ſi adiutoria ſive alimentorum, ſive quorumcumque tutaminum defint: ſic homo in paradiſo ad ſe occidendum relinquendo iustitiam, idoneus erat per voluntatem: vt autem ab eo teneretur vita iustitiae, parum erat velle, niſi illum, qui eum fecerat adiuvaret. *lb. Enchir. cap. 106.*

Iam verò libero arbitrio malè vtens homo, & ſe perdidit & ipsum. Sicut enim qui ſe occidit, vtique viuendo ſe occidit; ſed ſe occidendo non viuit, nec ſeipſum potest resuſcitare cùm occiderit: ita cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus est; huic & ſeruus addictus est. Petri certè Apostoli eſt iſta ſententia: quæ cùm vera ſit; qualis quæſo potest ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit, qui ſui Domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Vnde

ad iustè faciendum liber non erit ; nisi à peccato liberatus , esse iustitiae cœperit seruus . Ipsa est vera libertas , propter rectè facti licentiam : simul & pia seruitus , propter præcepti obedientiam . Sed ista libertas ad benefaciendum , vnde erit illi homini addicto & vendito , nisi redimat ille , cuius illa vox est : Si vos filius liberauerit , tunc verè liberi eritis ! *Enchirid. c. 30.*

Quod cùm Deus facit , per misericordiam facit : cùm autem non facit , per iudicium non facit . *I eod. c. 98.* Misericordia scilicet magnâ bonitate , obdurat nullâ iniuritate : vt nec liberatus , de suis meritis glorietur ; nec damnatus , nisi de suis meritis conqueratur . Sola enim Gratia redemptos discernit à perditis , quos in vnam perditionis concreuerat massam ab origine ducta causâ communis . *Enchirid. c. 99.*

Deus igitur omnipotens , siue per misericordiam cuius vult misereatur , siue per iudicium quem vult obduret ; nec iniquè aliquid facit , nec nisi volens quidquam facit , & omnia quæcumque vult facit . *I. Enchir. c. 101.* Ac per hoc cùm audimus , & in sacris Litteris legimus , quod velit omnes homines saluos fieri : quamuis certum sit nobis , non omnes homines saluos fieri ; non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare , sed ita intelligere quod scriptum est , *Qui vult omnes homines saluos fieri* , tamquam dicceretur : nullum hominem fieri saluum , nisi quem saluum fieri ipse voluerit . Non quod nullus sit hominum , nisi quem saluum fieri velit ; sed quod nullus fiat , nisi quem velit : & ideo sit rogandus vt velit , quia necesse est fieri , si voluerit .

De orando quippe Deo agebat Apostolus , vt hoc diceret . Sic enim intelligimus , id quod in Euangeliō scriptum est : *Qui illuminat omnem hominem* : non quia nullus est hominum , qui non illuminetur ; sed quia nisi ab illo nullus illuminatur . Aut certe sic dictum est , *Qui omnes homines vult saluos fieri* , non quod nullus hominum esset , quem saluum fieri nollet , qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos , quos dicit acturos fuisse penitentiam si fecisset : sed vt omnes homines , omne genus humanum intelligamus , per quascumque differentias distributum : Reges , priuatos , nobiles , ignobiles , sublimes , humiles , doctos , indoctos , integri corporis , debiles , ingeniosos , tardicordes , satuos , diuites , pauperes , mediocres , mares , feminas , infantes , pueros , adolescentes , iuuenes , seniores , senes : in linguis omnibus , in artibus omnibus , in professionibus omnibus , in voluntate

luntatum & conscientiarum varierate innumerabili constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus.

Quid est enim eorum, vnde non Deus per Vnigenitum suum Dominum nostrum per omnes gentes saluos fieri homines velit, & ideo faciat, .quia omnipotens velle inaniter non potest quodcumque voluerit? Preceperat enim Apostolus, vt oraretur pro singulis hominibus, & specialiter addiderat, pro Regibus, & iis qui in sublimitate sunt: qui putari poterant, fastu & superbiâ seculari à fidei Christianae humilitate abhorrente. Proinde dicens, *Hoc enim bonum est coram Saluatore nostro Deo*, id est, vt etiam pro talibus oretur; statim vt desperationem tolleret, addidit: *Qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire*. Hoc quippe Deus bonum iudicauit, vt orationibus humilium dignaretur salutem præstare sublimium. Quod utique iam videmus impletum. *I. Enchirid. c. 103.*

Quibus dum similia, pluribus aliis locis, constantissime tradit: puta *I. 2. de pecc. mer. & remiss. c. 18. Epist. 107. I. 4. cont. Iul. c. 8. & I. 6. c. 5. & I. de Corrept. & grat. c. 14. & 15. & I. de dono perf. c. 11.* quid aliud fecit quam, tum veteris Semipelagianismi è Massilia, tum hodierni neruosi incidere? cuius hic unus est è melioribus, quod post Adami lapsum statuerit Deus unicuique dare sufficiens auxilium perueniendi ad salutem: idque ideo, quod Apostolus perspicue dicat, Deus vult omnes homines saluos fieri. De Enchiridio ista sufficient.

§. III.

Libri Locutionum Scriptura Scriptura.

EDidit & septem Libros Locutionum Scripturæ Sacrae: id est, de Moysi quinque, & uno Iesu Naue, & altero Iudicum: notatis locutionibus singulorum, quæ minus usitatæ sunt linguae nostræ, id est, Latina: quas parum aduertendo, inquit, sensum querunt, qui legunt, diuinorum eloquiorum, cum sit locutionis genus: & nonnumquam exsculptunt aliquid, quod à veritate quidem non abhorreat; non tamen id sensisse auctor à quo scriptum est inuenitur, sed

sed genere locutionis hoc dixisse credibilius apparet. Multa autem, vt idem ait, in Scripturis sanctis obscura, cognito locutionis genere dilucentur. Propter quod, cognoscenda sunt eadem genera locutionum, vbi sententia patent: vt etiam vbi latent, cognitio ipsa succurrat, casque intentioni legentis aperiat. *I. 2. Retract. cap. 54.*

Quibus profecto libris ostendit, quanta ei fuerit Græcæ linguae scientia: cuius se tamen perparum asseditum fuisse, locis aliis ingenuè satetur, quæ alibi designauimus.

S. IV.

Libri Questionum, de septem Libris eiusdem Scripturae.

Prodierunt & libri Questionum, de Libris eiusdem diuinis septem: quos ideo appellare sic voluit, quia ea quæ ibi disputantur, magis querenda proposuit, quam quæsita dissoluit. Quamuis multò plura in eis videantur ita pertractata, vt possint etiam soluta & expolita non immerito iudicari. Regnorum quoque Libros, eodem modo tum considerare coepérat: sed non multum progressus, in alia quæ magis vrbgebant, animum intendit. *Iubo 2. Retract. cap. 55.*

Quanti sint faciendi hi libri, non alterius quam Cassiodori, vti integerrimi, ita maximè oculati iudicis, verbis aperiam: Questiones, ait, quæ in voluminibus sacris, arduâ difficultate poterant appeariri; libris septem, necessariâ nimis & syllogistica probatione declarauit: enīs Magister optimus & veracis ingenij, vt quod ad salutem animarum constat esse concessum; nequaquam indiscutibilem negligeretur.

Scriptit etiam de modis Locutionum, septem alias mirabiles Libros: vbi & schemata saecularium Litterarum, & multas alias locutiones diuinæ Scripturæ proprias, id est, quas communis usus non haberet, expressit: considerans ne compositionum nouitate repertâ, legentis animus nonnullis offensionibus angeretur: simulque

vt illud ostenderet Magister egregius, generales locutiones, hoc est “
schemata Grammaticorum atque Rhetorum, exinde fuisse progressa: “
& aliquid tamen illis peculiariter esse derelictum, quod adhuc nemo “
Doctorum sacerularium prævaluit imitari. *Cassiod. l. de diuin. lect. c. 1.* “

Primum omnium satis constat, perpetuo studio non esse compositos
hosce libros: Sed cum, inquit, Scripturas sanctas, quæ appellantur
Canonice, legendo, & cum aliis Codicibus secundum Septuaginta
interpretationem conferendo percurseremus; placuit eas quæstiones
quæ in mentem venirent (sive breuiter commemorando, vel etiam
pertractando tantummodo proponerentur, sive etiam qualitercumque
tamquam à festinantibus soluerentur) stylo alligare, nè de memo-
riâ fugerent. *Initio lib. 1. Quæstion.*

Quo factum est ut studiosius nonnulla, quæ memoratis libris comprehensa fuerant, & veluti in transitu effusa; melioribus occurrentibus retractarentur. Nam quantum in illo scripti genere emendando momenti habere soleat, temporum studiique lapsus; facile de se quisque iudicare potest, qui operam in eo non legniter collocare proposuit.

§. V.

Scholam Theologicam in Episcopale habuit.

Colliges autem ex hâc Augustini legendi studendiisque ratione (quam & aliâs secutum cõstat ex iis quæ pridem diximus) Scholam Theologicam in domo Episcopali, sive Clericorum Monasterio tenuisse: in quâ ad erudiendos fideles, regendamque Ecclesiam ministros idoneos formaret. Hinc tametsi agnoscere facile possint, quâm sanæ fidei, Spei & Charitatis Sacerdos in Ecclesia Catholica ipse fuerit, qui eundem de diuinis scribentem legunt; arbitratur nihilominus Possidius, plus ex eo proficere potuisse, qui eum & loquentem in Ecclesia præsentes audire & videre potuerunt, & eius præsertim conuersationem inter homines non ignorauerunt.

Erat non solum eruditus scriba in regno cælorum, de thesauro suo proferens noua & vetera: & vñus negotiatorum qui inuentam pretiosam margaritam, venditis quæ habebat, comparauit; verumet-

Vuu iam

iam ex iis ad quos scriptum est , Sic loquimini , & sic facite. Et de quibus Saluator dicit : Qui fecerit & docuerit sic homines , hic magnus vocabitur in regno Cælorum. *Poss. cap. 31.*

Nimirum haud fuit de nihilo , quod tantò ante Possidium dixerat „ de Augustino Alipius: Exspectationem , sœcij , vestram , quâ mead „ respondendum prouocatis , certiore spe mecum ad discendum con- „ uertite : habemus ducem qui nos in ipsa veritatis arcana , Deo iam „ monstrante , perducat. *I. 3. cont. Acad. cap. 20.* & Licentius:

*An Te voce vocem , clari quem Rector olympi
Fontibus infantum præfecit , & addita iussit
Ubertate animi longè ructare fluenta?
Ferto Magister opem , ac tu ne desere vires
Inualidas , mecumq; sacras subuertere glebas
Incipe: tempus enim , nisi me mortalia fallunt.
Labitur , in seniūmque trahit. Tibi noster Apollo
Corda replet , patremque suum , patremque Deorum
Conciliat , legemq; bonam , pacemq; cruentam
Monstrat , & abducto velamine singula pandit. Epist. 39.*

Ob hæc namque Paullinus postea scripto ad Licentium, qui per id tempus Romæ agebat cum patre Romanianu , Poëmate Elegiaco, eum hortabatur , vt aulæ militiaeque fastu contemto ad cælestis vi- tæ exercitationem se conferret; reducens ante oculos præceptoris Au- gustini & Cognati Alipii, tum recenter ad Episcopatum assumtorum, exempla, dum ait :

*Frater Alipius est , Augustinusq; Magister,
Sanguinis hic consors , hic sator ingenij.
Tanto fratre vales , & præceptore , Licenti,
Et dubitas pennis talibus astra sequi ?
Quidquid agas (nam te nec sperat mundus amicum)
Non daberis terra debita Christo anima.
Tu ibalamos licet , & celos mediaturis honores
Nunc ; olim Domino restituere tuo.
Credo unum vincens Iusti duo peccatorem,
Et tua fraterna vota preces abigent.
Ergo redi , quâ voce patens , quâ sanguine frater,
Ambo Sacerdotes te remeare iubent. Epist. 36*

§. VI.

*Quos bene volebat instructos, cupit secum
conuiuere.*

IAm & ipse Augustinus, quos natalibus indoleque suâ dignè cuperbat instructos edocentesque esse, desiderauit sibi præsentes.

Inter hos & IULIANVS fuit, Memorij filius, vt patet ex verbis Augustini quæ suprà adduximus Lib. IIII. Cap. xxiv. §. v. Qui si in Augustini disciplinam datus fuisset; aliis eum artibus liberalibus imbuisset, atque imbutus fuit: iis videlicet, quibus à se imbutum fuisse Possidum testatur Epistolâ 131.

Neque enim (vt ibidem inquit) illæ innumerabiles & impiaæ fabulae, quibus vanorum plena sunt carmina Poëtarum, vlo modo nostræ consonant libertati: non Oratorum inflata & expolita mendacia: non denique ipsorum Philosophorum garrulae argutiae, qui vel Deum prorsùs non cognouerunt, vel cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et immutauerunt gloriam incorrupti Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum atque quadrupedum & serpentium: vel qui istis simulachris non dediti, aut non nimis dediti; coluerunt tamen & seruierunt creaturæ potius, quam creatori.

Ablit omnino vt istorum vanitates & insaniae mendaces, ventosæ nugæ, ac superbus error, rectè liberales litteræ nominentur, hominum scilicet infelicium, qui Dei gratiam per Iesum Christum Dominum nostrum, quam solâ liberamur de corpore mortis huius, non cognouerunt, nec in eis ipsis quæ vera sunt lenserunt, &c. Epist. 131.

Quæ si Memorius quemadmodum ab Augustino dicebantur exceptisset, atque in suo Juliano executioni mandasset; vno hæretico Tulliano minor fortasse fuisset omnium turba. Non enim propter aliud, desiderasse Augustinum præsentiam Juliani, quam ut bonum eius ingenium ab amoenitate secularium litterarum, ad sacras adduceret, propè eidens est.

C O N S E N T I V M deinde præclaro virum ingenio, quoniam opusculis eius delectabatur, non procul positum optauit: quo posset quædam à se edita Augustinus tradere legenda: & ea quæ forte minus intellectuisset Consentius, non difficulter præfens interrogare: sicquic ex mutuo colloquio emendare, quod ipse Consentius anteā scripsisset.
Epist. 222.

Erat & **A U D A X**, omnigenâ eruditione conspicuus, qui litterarum cum Augustino commercium ideo affectabat, vt ex eis haurire, inquit, posset sapientiæ vniuersæ thesaurum. *Epist. 139.* Sed cui respondens Augustinus, litterarium colloquium excusauit per Ecclesiasticas curas suas, quibus occupatissimus detinebatur: hortaturque ad ea euoluenda quæ iam ediderat: aut sanc, cùm ab omni munere liber Audax esset; ad se vtique veniret: sumturus in præsentia quod poscerat, tamdiu atque ei visum fuisset. *Epist. 140.*

Ex his fuerunt & Monachi **ADRVMETINI**: inter quos Cresceni, Felix, & alius Felix hallucinabantur, neque recte de Gratia sentiebant, vt mox dicemus: turbato quoque ob id, nonnullâ dissensione Monasterio. Ad se venientes Augustinus tenuit aliquantò diutiùs, vt instructiores redirent ad suos, aduersus nouos hæreticos Pelagianos: imò legit & exposuit, quidquid haec tenus fuerat ad repellenda Pelagianæ hæreses venena editum ab Ecclesia Catholica. *Epist. 46.*
& 47.

§. VII.

*Vincentium Victorem sibi præsentem optat: eiusq;
errores Petro Presbytero detegit.*

Anno
420.

VINCENTIVS VICTOR, hoc circiter anno, in Mauritaniâ Cæsariensi inuenerat apud Hispanum quemdam Presbyterum Petrum, nonnullum Augustini opusculum, vbi quodam loco (hoc est vel libro 2. de Peccatorum meritis, cap. vltimo: vel Epistolâ 157. vel 28. aut certe libro 3. de lib. Arbitrio cap. 21.) de Origine Animæ hominum singulorum, vtrum ex illâ vnâ primi hominis, ac deinde ex parentibus propagentur; an, sicuti illi vni, sine villa propagatione fin-

singulæ singulis dentur; se nescire Augustinus confitebatur: scire tamen, Animam non esse corpus, sed spiritum. Cùm illico Vincentius contra hæc omnia ad eundem Petrum duos libros scripsit. Quos vbi Augustino de Cæfaria Renatus Monachus misisset, iis perfectis respondens Augustinus quatuor Libros reddidit: Vnum ad Renatum Monachum, alterum ad Presbyterum Petrum, & duos ad eundem Vincentium Victorem. In quibus cùm multa necessaria differantur; tum de Origine Animarum quæ singulis hominibus dantur, cunctationem suam defendit, multosq; errores & prauitates Vincentij ostendit: l.2. *Retract. c.56.* atque ad extreum, emendationis ipsius cupidus (quod huic nostro proposito congruit:) Vtinam, inquit, tua scripta tecum legere possem: & colloquendo potius quam scribendo, quæ sint emendanda, monstrarem. Facilius hoc negotium perageretur, nostrâ inter nos sermocinatione, quam litteris: quæ si scribenda esset; multis voluminibus indigeret. l.3. *de Orig. Anim.c.14.*

Ceterū tantâ prudentiâ tantaq; lenitate hunc Vincentium traetauit; (quem lectis libris viderat hominem, in sermone quidem non solum vsque ad sufficientiam, verum etiam usque ad redundantiam profluentem: sed in rebus, de quibus loqui voluit, nondum sicut oportebat instructum; l.2. *de Orig. Anim.c.1.*) ut rescripta ab eo correctionis acceperit. l.2. *Retract. c.56.*

Quamobrem sicuti ab errore Vincentium ad sanam mentem reduxit; ita Petrum Hispanum Presbyterum (de quo consuli Chronicum Dextri potest, Anno 424.) ad quem libros suos Vincentius miserat, instruendo perstrinxit: quod libris iisdem recitatis adeo laxitatem exsiliisset, vt capit Vincentij, iuuenis & laici, Presbyter osculatus, didicisse se quod ignorabat, gratias egerit. Nam licet humilitatem Petri non improbet, immo etiam laudet, quod honorauerit Doctorem suum; nec hominem, sed ipsam, quæ per illum loqui dignata est, veritatem: (si tamen demonstrare potuerit, quid per illum veritatis acceperit.) Vellem, tamen inquit, rescriptis tuis, quid te docuerit, me doceres. Absit enim ut erubescam à Presbytero discere, si à laico tu non erubueris prædicandâ & imitandâ humilitate, vera didicisse. l.2. *de Orig. An. ad Petrum Presbyt.cap. 1.*

Ergo & Petro, sicuti anteà Renato, varios crassosq; Vincentij errores aperuit: eò denique collimans, vt neque Petrus permittat se induci in errantis errores; neque assentatione indecente adulantis, &

deceptoriam lenitatem blandientis, ipsos errantis errores siue foueat siue tucatur. *ibid. cap. 17.* Eiusmodi enim erant hi errores, ut si pertinaciter singuli defenderentur; tot haereses facere possent, quot errores numerabantur. *l. 3. de Orig. An. c. 15.*

Atqui in eo potissimum Victor putauerat Augustinum reprehendendum, quod firmiter crederet animam incorpoream esse, quam ipse asserebat corpoream: docens eam flatum esse Dei, qui intra hominis corpus veluti vaginam inclusus, ibidem gelasceret, efficeretque aliud corpus, quod est Anima: cumque sine spiritu anima esse non possit; intra inania sua spiritum ipsa contineret, sicut eam corpus continet. Ita enim fieri, ut quemadmodum corpus per interiora concava sua recipit aliud corpus, quod est anima; sic & anima credatur habere interiora inania, qua corpus tertium, receperit spiritum: atque ita totus homo constet ex tribus, exteriore, interiore, intimo. *l. 4. de Orig. An. c. 12. & 14.*

Præclarum ædepol commentum, quo nos instar allij aut cepæ, ex corporibus veluti tessellis, aut caliculis, ineptissimo artificio fabricabat: ut nihil dicamus de Augustini dissertatione, quâ halitum illum siue flatum Dei, tenui lenique spiritu in auras difflauit. *l. 3. de Orig. Anima cap. 3. 4. & 5.*

S. VIII.

Hilarius, aliiq; ab Augustino præsentes edotti.

Sed neque HILARIUS, magnus Pelagianæ haereses antagonistes, obliuioni tradiderat, quantum profecisset in schola & disciplina „ Augustini, dum ait scribens ad eundem: Sufficiat mihi pœna mea, „ quod à præsentia tuæ deliciis exulatus, vbi salubribus tuis vberibus „ nutriebar, non solùm absentiâ tuâ crucior; verum etiam periuaciâ „ quorumdam qui non tantum manifesta respuunt, verùm etiam non intellecta reprehendunt. *Epist. ad August.*

Dubitari in hoc Hilario solet, fuerintne Antistes an laicus? Laicum fuisse existimat Petavius. *lib. 7. Ration. cap. 18.* Episcopum Arelatensem, Grauius

Grauius in Annotat. ad Tom. vii. August. Sed & de Prospero Hilarij Collegâ affirmant nonnulli, Episcopum numquam fuisse. *Mitem Audarij cap. 99.*

Inter alios qui docentem Augustinum audierunt, censeri possunt, PROFVTVRVS, ad quem exstat Epistola 149. quemque Calamensem (Episcopum ut opinor) vocat auctor vite S. Paullini. PAVLLVS deinde Cataquensis Episcopus, de quo infrà *cap. 3. §. 4.* præterea BONIFACIUS qui Paullo successit, cuiusque meminit Epist. 59. VRBANVS Episcopus Siccensis, cuius mentio fit *Tomo 10. Fragm. I. ANTONIUS* Fussalensis, de quo pòst : ERADIVS : QVODVLTDEVS, DEO GRATIAS.

§. IX.

Manichai hoc tempore Carthagine detecti.

SVPRÀ diximus, Vrso Tribuno satagente, in Manichæos inquisitum Carthagine fuisse : qui nequicquam prohibiti, secretò sua conuenticula agebant. Detecti ex eis nonnulli, quos Electos Electasque nuncupare solent, atque in Ecclesiam introducti ; ibidem ab Episcopis, Augustino præsente, omnium propè mysteriorum eius sectæ gnaro, ad tabulas auditii sunt : & confessionem earum tum blasphemiarum, tum sordium ediderunt, quas ipse recitat *libro de heret. her. 48.*

Id hoc Anno contigisse Baronius tradit : vt adeo illis quæ nuper commemorauimus (præter hæc temporis notationem: & Commonitorium sub nomine Augustini ad vniuersam Ecclesiam destinatum, Quâ cautelâ Manichæi si conuersi fuerint, suscipi debeant: quod exstat ad finem Tomi 10. post undecim Homilias nouas) nihil addendum existimemus. Nam quod Theodosium attinet, qui à Manichæismo ad Catholicam conuersus Manichæos nonnullos prodiderat, iuxta quod facere debebat : (de quo Quodvultdeum Diaconum Carthaginem sem Augustinus interrogat, quemadmodum tum ipse, tum alij qui ab eo proditi erant, atque ut putabat correcti, in fide Catholica persevererent;) aliquot post hæc annis contigisse certum est. *Epist. 2. ad Quodvultdeum. Tom. 6.*

§. X.

Celestius urbe Româ pulsus.

Vti verò Carthagine Manichæi, ita Romæ eodem anno exagita-
tus est Celestius: qui cùm in Vrbem clanculūm irreplisset; Impe-
ratorio edicto ad Præfectum Vrbi Volusianum, cuius suprà memini-
mus, destinato, cedere exemplò iussus est. *Baron.* Quò respexit indubie
Prosper dum ait: Sanctæ memoriae Bonifacius, piissimorum Impera-
torum Catholicā deuotione gaudebat: & contra inimicos gratiæ
Dei nō solùm Apostolicis, sed etiam regiis ytebatur edictis. *I. cont. Coll.*
cap. 41.

§. XI.

Contra Donatistas Dulcitus agit.

Interea Dulcitus in Africa Imperialium iussionum contra Donati-
stas executor, munus suum impigre obibat. Declarabat intestabilis,
& nullam potestatem alii[nus] [hæreditatem] ineundi habere: sed perpetuā
inustis infamia à cœribus honesti, & conuentu publico segregando. Loca de-
inde in quibus dira superstitione eo usque seruata erat, Catholicæ Ec-
clesiæ sociabat: & spoliatos facultatibus Episcopos, eorumque mini-
stros, in singulas quasq[ue] insulas atque prouincias exulatum dirigebat,
¶. iuxta edictum Imperatoris Honorij anteà datum, quod exstat
154. de heret. Cod. Theodos.

Ad Basilicas quod spectat, quibus usi ad superstitiones suas Donati-
stæ fuerant; Carthagine quandam deserere coacti sunt: quæ quoniam
Catholicorum prius fuerat (ad quos postliminiò rediuit) *RESTITUTA*
deinceps cognomen accepit: ut testatur Euodius, *I. de miracul. S. Ste-
phani cap. 7.* in qua habitus ab Augustino sermo 102. de Diuersi, & alij:
Carthaginenses autem, Cathedræ suæ munia Episcopi obibant. *Viator
Vticens. l. 1.* Verùm hoc tempore id contigisse haud affirmo: quando-
quidem in Concilio Carthag. 11. quod hinc vetustius est, non tantum
appelletur Restituta; sed dupli nomine, *PERPETVA RESTITUTA.*

Quod verò ad ablatas facultates attinet; si melioribus usi consiliis
resipisci-

relixisserent, restitui solitas fuisse constat Augustino teste, dum ait: Verum de his pecuniariis laboribus, facilior caussa est. Ecce quotidie si quis ad nos transitum facit, cum etiam illi, quorum erant, ad pacem Catholicam transeunt, reddimus pecuniam, vestem, fructus, vasa, rura, tecta vestrorum: *l.1. cont. Gaud. cap. 38.* Ad omne enim hominum genus è Donatistis, Edictum loquebatur ut alibi indicauimus.

Legum porrò severitate, quamplurimi ad Ecclesiæ Vnitatem sive accesserunt, sive redierunt: *Epiſt. 61.* (interque hos Gabinus, cuius sit specialis mentio *l.1. cont. Gaud. c. 12.*) aliis in peruvicaciâ suâ remanentibus, & frequentantibus veterem ludum irruendi in spontaneam mortem, spe vtique nominis Martyrum. De iisdem enim agens Augustinus, paullò ante Bonifacio Comiti scribebat: Qui neſciunt consuetudinem illorum, putant eos modò ſciplos occidere, quando ab eorum insanissima dominatione per occasionem Legum istarum, quæ pro vnitate ſunt constitutæ, tanti populi liberantur: qui autem ſciunt, & ante ipsas leges quid facere ſoleant; non eorum mirantur mortes, sed recordantur mores, &c. *Epiſt. 50.*

Nam cum in illos mitiora conſtituiffet Imperator propter manuetudinem Christianam, & exilium illis voluiffet inferre, non mortem; ipſi homines docti, conſiderantes quid deberetur merito, & quid minus sit in supplicio; non de iudicio Imperatoris, ſed de ſuo addebat mortem: ut eis exprobrat Auguſt. *libro 1. contra Gaudent. cap. 19.*

§. XII.

Gaudentius Donatista ſcribit ad Dulcitium.

CVm malorum eiusmodi vox atque fax eſſet Gaudentius, Thiamugadensis in Numidia Donatistarum Episcopus, vnuſ illorum septem, quos in Collatione auctores ſuæ defenſionis elegerant; dedit ad cum litteras Dulcitius, agens, ut oportebat cum furentibus, manuetè: atque exhortans cum ad Vnitatem Catholicam, & diſſuadens

incendium, quo se ac suos, cum ipsâ in qua erat Ecclesiâ Gaudentius consumere minabatur : addens, Vt, si se iustos putarent, fugerent potiùs secundum præceptum Domini Christi, quâm nefandis sese ignibus cremarent.

Respondit Gaudentius Dulcitio, Epistolis duabus: breuiore vnâ, festinante ut asserebat perlatore: alia prolixâ, quasi pleniùs diligenteriusque (ut arbitrabatur) ipsis sacrosanctæ legis diuinæ verbis respondens. l. 2. Retract. c. 59. & l. 1. cont. Gaud. c. 1. & 11.

§. XIII.

Dulcitus ad Augustinum configuit: is Gaudentium refutat, Dulcitium instruit.

DUlcitius Tribunus ambas Gaudentij litteras existimauit Augustino mittendas, vt eas potiùs ipse reselleret: l. 2. Retract. c. 59. adhac territus voluntariis hominum fanaticorum mortibus, consuuit per litteras eundem: doceri cupiens, quemadmodum sit istis hæreticis respondendum. Epist. 61.

Augustinus autem quamquam esset & occupatissimus, & plurimi his generis opusculis multos iam libros impleisset; in gratiam nihilominus Dulciti & Thamugadensium, refutationem pollicitus, Epist. 61. ambas Gaudentij litteras uno Libro redarguit: l. 2. Retract. c. 59. ad litterarum verò Dulciti argumentum respondens, Non debui, ait, contemnere petitionem tuam, quâ desiderasti à me institui, quemadmodum te oporteat hæreticis respondere: quorum salus Domini misericordiâ, instantiâ quoque tuæ strenuitatis, inquiritur.

Quamvis enim ingentes eorum multitudines, vnde plurimum gratulamus, quid sibi beneficij conferatur intelligent; quidam tamen eorum & Deo & hominibus miserabili instinctu furoris ingratit, si suis cædibus nos vastare non possunt, suo nos exitio terrere se credunt; aut lætitiam suam querentes de mortibus nostris, aut tristitiam nostram de mortibus suis.

Sed non debet tot tantorumque populorum salutem, furiosus error

ror hominum impediare paucorum. Quid eis velimus, non solùm Deus & prudentes homines; verum etiam ipsi cùm sint nobis inimicissimi, sentiunt. Cùm enim suâ pernicie terrendos putaht; non dubitant nos timere ne pereant. Sed quid faciamus, videntes quòd multi adjuuante Domino, per occasionem vestram, viam pacis inueniant? Numquid prohibere nos possumus vel debemus ab hac Vnitatis instantiâ, dum metuimus ne quidam durissimi, & in seipso crudelissimi, non nostrâ, sed propriâ voluntate se perdant? Epist. 61. Et post pauca.

Proculdubio melius, incomparabili numerositate plurimis ab illa pestifera diuisione redintegratis atque collectis, quidam suis ignibus pereunt; quam pariter vniuerli sempiternis ignibus gehennarum, merito sacrilega dissensionis ardebunt. &c. *ead. Epist.* Videri in eandem rem potest *l. 1. cont. Gaud. c. 22.*

§. X IV.

*Replicat Gaudentius: iterum respondet
Augustinus.*

Augustini liber, quo binas illas Gaudentij redarguit, cùm in eius manus peruenisset; rescripsit quod ei visum est, nè, si tacuisset, conuictus esse videretur: nullà certè ratione respondens; sed magis se nec respondere, nec tacere potuisse, declarans.

Quod etsi posset satis intelligenter legentibus & conferentibus vltro citroque scripta, apparere; noluit tamen Augustinus sine rescripto relinquere, quidquid illud Gaudentij fuit: ideoque factum est, ut duo sint contra Caudentium Libri. *l. 2. Retract. 6. 59. l. 2. cont. Gaudent. c. 1.*

Hunc autem ordinem temporis que indicem, aliter atque Baronia ad Annum 414. visum est, eis dedimus; quòd scriptos esse constet post congressionem cum Emerito, vt liquet *l. 1. cont. Gaudent. cap. 14. 32. & 39.*

§. XV.

*Libri duo de Adulterinis coniugiis,
ad Pollentium.*Anno
421.

PRÆTER-propter hunc Annum, POLLENTIVS vir studiosus, sed nullā vt appareat Ecclesiasticā dignitate eminens, quod cum fratrem dilectissimum tantummodo nominet Augustinus; propositā illum quæstione pulsauit: Vtrū id Apostoli, dum ait, *Hu qui sunt in coniugio, præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recomitari*: Et vir vxorem non dimittat; ita sit accipendum, vt eam quæ sine causâ fornicationis discessit à viro, intelligatur prohibuisse nubere, quod Pollentius sentiebat: an verò etiam prohibuerit eam, quæ à viro suo recesserit eā causâ quæ sola permitta est, id est, fornicationis: quod ipse olim Augustinus docuerat, dum sermonem Domini in Monte Presbyter explanaret. l. 1. de adult. coniug. c. 1.

Ob hoc scripsit duos Libros, De Coniugiis adulterinis; quantum potuit, secundūm Scripturas cupiens soluere difficillimam quæstionem. Quod nescire se ait, vtrū enodatissimè fecerit: imò verò se non peruenisse ad huius rei perfectionem sentit, quamvis multos signis eius aperuerit: vti iudicare poterit quisquis intelligenter legerit. l. 2. Retract. c. 57.

Hoc interim docet, Coniugis à coniuge discessum, nullā, praterquam fornicationis causâ, concedi: qui si fuerit sub tali vtique causa permisus; ad secundas attamen nuptias transitum vetari, non tantummodo verbis Chirilli apud Matthæum c. 5. sed etiam Apostoli 1. ad Corinth. 7. qui quamvis nullam discedendi causam alleget, non tamen nisi ad fornicationis, discessum permittit.

Neque enim præcepisset, si à viro discesserit, innuptam manere mulierem; nisi eam, cui discedere licuisset, illa vnâ videlicet causâ, quæ ibi propterea tacita est, quia notissima est, hoc est, fornicationis. Hanc enim solam Deus magister exceptit, cùm de dimittendâ loqueretur vxore: deditque intelligi, talem formam etiam in viro esse seruandam:

uandam : quoniam non solum mulier, non habet potestatem corporis sui, sed vir ; sed & vir, non habet potestatem corporis sui, sed mulier. *I. de adult. coniug. cap. 5.* videri potest *I. 83. qq. quaest. vlt.*

Quapropter tum eodem, tum sequenti libro, pluribus conficit, par esse vtriusque ius, parem vtriusque penam : imò tametsi femina peccauerit ; non debere idcirco virum plumbeas iras gerere, vt nullo tempore reconciliationem admittat, quam cupit ipse fidei violator ab vxore obtinere. Operx pretium est audire ipsum sapientissimum Antistitem, hac de re differentem.

Cùm hoc eis dicimus, inquit, non solum nihil volunt detrahere seueritati; sed irascuntur insuper veritati: & loquuntur atque respondent, Sed nos viri sumus. An verd sexus nostri dignitas hanc sustinebit iniuriam, vt cum alijs feminis præter vxores nostras si quid admittimus, in luendis penis mulieribus comparemur ? Quasi non propterea magis debeant illicitas concupiscentias viriliter frenare, quia viri sunt. Quasi non propterea magis debeant mulieribus suis ad virtutis huius exemplum se præbere, quia viri sunt. Quasi non propterea minùs debeant à libidine superari, quia viri sunt. Quasi non propterea minùs debeant lasciuienti carni seruire, quia viri sunt.

Et tamen indignantur, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis penas : cùm tantò grauius eos puniri oportuerit, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere & exemplo regere feminas. Christianis equidem loquor, qui fideliter audiunt : *Caput mulier Vir:* vbi se agnoscunt duces, illas autem comites esse debere. Et ideo cauendum est viro illac ire viuendo, quia timet ne sequatur vxor imitando.

Sed isti quibus displicet, vt inter virum & vxorem par pudicitiae forma seruetur: & potius eligunt, maximeque in hac causa, mundi legibus subditi esse quām Christi : quoniam iura forensia non eisdem quibus feminas, pudicitiae nexibus viros videntur obstringere : legant quid Imperator Antoninus, non vtique Christianus, de hac re constituerit, vbi maritus vxorem de adulterij criminе accusare non finitur, cui moribus suis non præbuit castitatis exemplum : ita vt ambo damnentur, si ambos pariter impudicos conflictus ipse conuicerit.

Nam supradicti Imperatoris hæc verba sunt, quæ apud Grego-

„rianum leguntur : Sancte, inquit, meae litterae, nullâ parte caussâ præ-
„iudicabunt. Neque enim si penes te culpa fuit, ut Matrimonium sol-
„ueretur, & secundum legem Iuliam Eupasiam vxor tua nuberet ; pro-
„pter hoc rescriptum meum adulterij damnata erit, nisi constet esse
„commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu
„pudicè viueres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuisti. Per-
„iniquum enim mihi videtur esse, ut pudicitiam vir ab uxore exigat,
„quam ipse non exhibet : quæ res potest & virum damnare, non ob-
„compensationem mutui criminis rem inter utrumque componere,
„vel caussam facti tollere:

Quibus subdit Augustinus : Si haec obseruanda sunt propter decus
terrenæ ciuitatis ; quanto castiores querit cœlestis patria, & societas
Angelorum ? l. 2. de adult. consig. c. 8.

§. . XVI.

Libri contra Aduersarium legis & Prophetarum.

In terea liber quidam cuiusdam hæretici, sive Marcionistæ, sive
cuiuslibet eorum quorum error opinatur, quod istum mundum
Deus non fecerit : nec Deus legis quæ data est per Moysen, & Prophetarum
ad eandem legem pertinentium, verus sit Deus ; sed pessimus
Dæmon : (cuiusmodi plures recensentur libro de hæresibus) cum
hic, inquam, Liber apud Carthaginem multis confluentibus, & atten-
tissimè audientibus, in plateâ maritimâ legeretur : peruenierunt fra-
tres ad eum studiosissimè Christiani, eumque Augustino redarguen-
dum sine villa dilatione miserunt : multum rogantes, ut nec ipse re-
spondere differret.

Refellit eum libris duobus : quos ideo prænotauit, Contra Ad-
uersarium legis & Prophetarum ; quia codex ipse qui missus erat,
nomen Auctoris non habebat. l. 2. Retract. c. 58.

Huius verò Auctoris, quicumque is fuerit, vestigia, sicuti adeò
premunt hodie Athëi & Libertini, ut eorum blasphema nugamenta
iam tum strangulata dici haud immerito possint ; ita Manichæus ille
imita-

imitatus est, qui commentarium suum De duobus principiis, Iustiniiano Imperatore in viam publicam proiecerat: quem à se repertum, breui syntagmate Zacharias Episcopus Mitylenes mox refutauit: quod exstat apud Canisium Tom. 5. Lect. Antiq.

§. XVII.

Augustinus, Gratia diuina Vnicus ac perpetuus assertor.

Si cuiquam non negligenter Augustinum legenti obseruare libet, reperiet eum in omnibus penè operibus quæ post damnatam Pelagijs hæresim conscripsit, Pelagianismi dogmata tacite plerumque, vbi se occasio offert, perstringere: huncque vnicum fuisse Augustini scopum, Dei gratiam, quæ fidei & vitæ Christianæ fundamentum ac robur est, sartam teatam conseruare. Ut inter alia videre est in Operc memorato *cont. Aduers. leg. & Prophet. l. 2. cap. 7. & 8.*

Adeò vt, quantum contra Valentinianos & Gnosticos, Irenæo; contra Arrianos, Athanasio & Hilario; contra Nestorianos, Cyrillo; contra Eutychianos Leoni Pontifici, Ecclesia Catholica tribus re confuevit; tantum debeat Augustino in huius argumenti arenâ.

Nam quemadmodum isti aduersus memoratos hæreticos diuinitùs sunt excitati; ita Augustinus, singulari Dei prouidentiâ, contra Gratiae Dei inimicos: cuius auspiciis & ductu Catholica acies pugnaret, ac vinceret. Vnde ipsius tametsi defuncti auctoritatem & famam, aduersus tum eius, tum Gratiae Dei oppugnatores, Cælestinus Pontifex tuendam suscipiens, tantum illi perhibet scientiæ testimoniū; vt non modò illum dicat, Necessarium in scribendo non excessisse modum, neque ullo vñquam sinistræ suspicioneis vel rumore saltem fuisse aspersum; verumetiam inter optimos Ecclesiæ Magistros à suis semper antecessoribus habitum, qui proinde cunctis & amori & honori fuerit, meminisse se affirmet. *Epist. ad Episcopos Gall. c. 2. & 3. Prosp. l. cont. Collat. c. 42.* Sed hæc extra callem: redeamus.

§. XVIII.

§. XVIII.

Liber contra Mendacium, ad Consentium.

ERANT Priscillianisti vti impij, ita sordidissimi omnium hæretici: in quorum videlicet sectam, aliarum fordes, tamquam in sentinam quandam horribili effusione confluxerant. Cùm essent, vt inquit Hieronymus, pars de turpitudine Manichæi, soli cum solis clauduntur mulierculis: & illud eis inter coitum amplexusque decentant,

Tum Pater omnipotens secundis imbribus atber
Coniugis in gremium late descendit: & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore fatus.
Epist. ad Cresiph.

Propter occultandas autem contaminationes & turpitudines suas, habebant in suis dogmatibus & hæc verba:

Iura, perintra, secretum prodere noli.

Aug. l. de hæres. ber. 70. Vt qui hæresin suam non solùm negando atque mentiendo, verum etiam peccando existimabant oculendam.
l. 2. Retract. c. 6.

Visum idcirco fuit quibusdam Catholicis, Priscillianistas se debe-re simulare: vt sic eorum latebras penetrarent. *ibid.* Quamobrem Consentius (ad quem Presbyter adhuc Augustinus librum De Mendacio scripsérat) vir apprimè Catholicus & eruditus, ex zelo quo aduersus etiam latentes hæreticos frendebat, multis super hoc Augustinum, per Leonam quemdam Dei famulum, consuluerat: eò vt appareat propendens, vt cum eis sentiret quibus videbatur non esse illicitum, Priscillianistam se simulare; ad eorum penetrandos errores.

Verum euolutis atque perfectis omnibus, & quantâ potuit consideratione perpensis, quæ Consentius miserat; id Augustinus fieri prohibet pluribus sancte de caussis, quas pari labore atque elegantiâ adducit: modumque designat, quo contra Priscillianistas disputare oporteret. Atque ita librum Contra Mendacium condidit, quem Consentio destinauit. *l. 2. Retract. c. 60. l. cont. Mendac. c. 1.*

Exstant

Exstant ad eundum nonnullæ Augustini Epistolæ, & vicissim Consentij ad Augustinum: quem vtique Consentius tanti faciebat, ut inter cetera præconia quibus excellentiam ipsius luculentè prosequitur, libelli à se compositi præfatiunculam conscripscerit his verbis: *Placuit fluctuantem fideli nostra cymbam, beati Augustini Episcopi stabile sententiā.* Epist. 221. E qua Epistola coniicere licet, Insulam Sardiniam inhabitasse.

C A P V T I I.

ARIANI IN AFRICA : PELAGIANI IN ITALIA.

§. I.

Bonifacius, & cum eo Goths: qui Ariani.

Intcreà cum Bonifacio (quem bellicis artibus præclarè instructum, anno Castinus, dux exercitus contra Vandalo in Hispaniam missi, in ep. 422. & iniurioso imperio, ab expeditionis suæ societate auerterat) Goths in Africam irrepsere, Ariana hæresi pridem infecti.

Resert quippè Orosius, Gothos petiisse quandam ad se mitti Episcopos, à quibus Christianæ religionis doctrinam disserent: Valentem verò Imperatorem eis missis Doctores Arianos: atque ita Gothos primæ fidei rudimenta ab Arianis accepta, in posterum retinuisse. Cuius perinde rei præmium, iusto Dei iudicio, Valens tulit: à Gothis, quorum ille animis pestiferum erroris virus infuderat, concrematus.

Nam cùm bello in Thracia gesto, in quo Romanæ Legiones à Gothis ad internacionem usque cæsæ sunt, Valens sagittâ saucius fugeret, atque ob dolorem sibi equo delaberetur; ad cuiusdam vilulae casam deportatus est: ubi ab insequentibus Barbaris deprehensus, igne consumptus est. *Orosi l. 7. cap. 33.* videri quoque potest Ammian.

Marcell. lib. 31.

§. I I.

Liber Augustini Contra sermonem Arianorum.

ET quandoquidem Augustinus, postquam ea recensuit quæ contra Pelagianos & Donatistas hactenus elucubraverat, dicat venisse in manus suas quemdam Sermonem Arianorum, sine nomine Auctoris sui: cui, petente atque instantे qui eum miserat, quantā potuit breuitate ac celeritate respondit; *i.e.* *Ret. cap. 52.* existimari haud temere potest, eundem librum hāc circiter tempestate, quā & Sermo prodierat, edidisse.

Licet idcirco subiicere haud ineptè hoc loco, tametsi alio fortasse tempore & occasione pronunciatum, quod inquit: In illo populo, fratres, in quo multa signa faciebat Moyses per virgam, exlurrexerunt magi Pharaonis, facientes & ipsi prodigia contra famulum Dei Moysen. Sed ad hoc quādam mira facere permisisti sunt, ut mirabilius vincerentur.

Magi Pharaonis quid aliud significabant, nisi omnes hereticos ministros diaboli, qui sub nomine Christi deuorare cupiunt populum Christi? Scalent nunc hereses in hanc terram, tamquam serpentes Magorum, quos deuoravit & deuorat ille serpens exaltatus in ligno. Sed quoniam non est temporis ire per multos; singulorum capita conterantur: quomodo exsurgunt, sic deuorentur.

Fuit hic ut nostis, dilectissimi, viperea doctrina Donatistarum: contrita est, consumta est. Manicheorum venenum aspidis surrepserat: contritum est, consumtum est. Pelagianorum nouum dogma à ministris diaboli, tamquam à magis Pharaonis excitatum, illi nostro serpenti certamen indixit: conteritur, consumitur.

Cūm tot serpentum capita, Catholica doctrina contruerit, dissipauerit, cōsumserit; ecce nobis unus anguis Arianus, olim mortuus, insultat, caput erigit, veluti viuum se demonstrare conatur, quem iam olim constat occisum. *Serm. de Cataclysm. c. 5 tom. 9.*

Sanè libro illo, quem contra Sermonem Arrianorum conscripsit, destruit carnales & blasphemias cogitationes eorum, pondere diuinorum

narum Scripturarum : ostendens nullam esse in Trinitate naturæ diuersitatem : nullam in personis inæqualitatem : Deum in Essentia vnum , in Personis Trinum.: quarum vna alteram neque tempore, neque Maiestate , neque operatione præcedat , excedat , aut succedat.

Eandem hæresim alibi quoque frequenter oppugnat , quæst. 50. & 69. inter 83. l. 4. de Conf. Euang. c. 10. Orat. cont. Iudeos, Paganos & Arianos. Epist. 56. vt iam de disputationibus nihil dicamus , quas cum Pascen-
tio , Maximino , & Feliciano habuit : de quibus suo loco agemus postea.

S. III.

Bonifacius Augustino charus.

ERAT Bonifacius, de quo dixi , genere Thrax , Sebastiani Comi-
tis (cuius multa cum laude meminit Victor Uticens. l. 1.) sacer-
pietate insignis, multarumque rerum scientiâ : charus idcirco Augu-
stino : cuius ad illum exstant, prater Librum de Correctione Dona-
tistarum, & Epistolam 70. ac 205. aliæ plures : quas, quia contra mo-
rem scribendi Augustini breuiculæ sunt , in Appendicem relatas, ab-
iudicant ei nonnulli : alij vindicant, germanasque csiè volunt; si non
ab Augustino , ab Alipio saltē, vel Aurelio Carthaginensi conscri-
ptas. Baron. Anno 422. Continentur iis quædam ad hunc annum refe-
renda : quæ videre Lector potest in Appendix Tom. 2. Epist. 1. 2. 3.
& 6.

Porrò aliis quibusdam ea significantur , quæ biennio circiter pōst euenerunt : quando Castinus, è Consule priuatus effectus, & apud Bonifacium (quem priùs oderat) in Africâ cum exercitu Gothorum agentem , profugus; salutem ab eo, mutatâ rerum facie quæsivit, &
Augustini interuentu tantisper inuenit. Epist. 10. & 11.

§. IV.

*Libri Augustini contra duas Epistolas Pelagianorum, ad Bonifacium Papam.*Anno
423.

Sequuntur Libri quatuor, quos contra duas Epistolas Pelagianorum, ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ Bonifacium scripsit. Misserat enim eas Augustino Bonifacius, ut suprà memorauimus: quia inuenierat in illis calumniosè interpositum Angustini nomen: *l. 2. Re-tract. c. 6. 1.* quasi is diceret, Nuptias quæ in modò aguntur, à Deo institutas non fuisse. *l. 1. ad Bonif. c. 5.*

Opus erant Iuliani, seruentissimi Pelagianorum. Inq; eis Orthodoxorum dogmata Pelagianis erroribus contraria, in alienū sensum Iulianus detorserat, ob quem inuidiosissimè Catholicam Ecclesiam traducebat. Videri singula possunt Libris præfatis Augustini, quibus Pelagianorum binis Epistolis respondit, & ad Bonifacium direxit (quem iam antè fama celeberrima prædicante nouerat: magis autem tunc, cum eum Alipius Româ rediens reportauit in animo suo, atque se & Augustinum animo Bonifacij vicissim transludit) non tam diligenda, quæ libris illis continebantur, quam examinanda: & vbi forsitan aliquid displicuisse, emendanda. *l. 1. ad Bonif. c. 1.* Fuisse enim Bonifacium doctissimum Pontificem, testatur Prosper *l. cont. Coll. c. 41.*

Ceterum vel amicâ istâ commentatione, Pelagiani penitus obtriti sunt. Nam postquam tribus prioribus libris respondisset ad illa, quæ Catholicis veluti perperam sentientibus obiiciebant; quarto demum resellit, quæ sentire se ipsi affirmabant, plena superbia & tumoris. Quamobrem non hîc immerito repetierim, quod de Augustino cecinit Prosper:

Illiū ergo inter cunctos qui de grege sancto
Insanas pepulere feras, industria maior,
Maius opus, totum præstantius imbuit orbem.
Nam quocumque gradum conuertit calidus hostis,
Quaque per ambages anceps iter egit operata;
Huius ab occurso est prauentus, mille viatum

Infidili,

Infideli aditum non repperientibus villum.
 Cumque foru rabies auditorum exclusa luporum
 Frenderet, inque omnes mendacia verteret artes;
 Ne menset vllarum onium corrumpere posset,
 Neu dubia obliqua turbaret corda querelarum;
 Istius ore viri fecit Deus: istius ore
 Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
 Que mites humilesque bibant, campisque animorum
 Certent vitalis doctrina immittere riuos. Poëm.de Ingrat.cap.3.

Iam verò Julianus in Epistolâ suâ Catholicos, per calumniam appellauerat Manichæos. Sed enim Manichæos non esse, Catholicos; ostendit Augustinus: vt qui liberum arbitrium adeo non negent in homine restare; vt per illud peccant maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet quod eis liber. Quare nemo Catholicorum dicit, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere. Libertas quidem periret per peccatum; sed illa quæ in paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam. Propter quod natura humana diuinâ indiget gratiâ, dicente Domino: *Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iusteque viuendum.* l. 1. ad Bonif.c.2.

Porrò neminem, nisi Dominum Deum, dici à Catholicis nascientium conditorem: neque à diabolo, sed ab ipso nuptias institutas: omnes tamen sub peccato nasci; propter propaginis vitium: & ideo esse sub diabolo, donec renascantur in Christo. Neque sub nomine Gratiae fatum asserimus, inquit: quia nullis hominum meritis Dei gratiam dicimus antecedi. Si autem quibusdam Omnipotentis Dei voluntatem placet Fati nomine nuncupare; profanas quidem verborum nouitates evitamus, sed de verbis contendere non amamus, &c. l.2. ad Bonif.c. 5. Pelagianos deinde sic alloquitur:

Itáne verò, filij superbiæ, inimici Gratiae Dei, ô noui hæretici Pelagiani, quisquis dicit Gratiam Dei omnia hominis bona merita præueniri; nec gratiam Dei meritis dari, nè non sit gratia, si non gratis datur, sed debita merentibus redditur; Fatum vobis videtur afferre? Nónne etiam vosipſi quálibet intentione, *necessarium baptismum omnibus etatis dicitis?* Nónne in hac ipsâ Epistolâ vestrâ, istam de Baptismo sententiam & de Gratia, iuxta posuisti? Cur non vos Ba-

ptismus qui datur infantibus, ipsâ vicinitate commonuit, quid sentire de Gratia debeat? *cod. l.c.6.*

Nam si fato quodammodo bona faciant homines; eodem ad Baptismum paruos peruenire, dicendum esse ostendit, quem ipsi eis necessarium fatebantur: adeoque in idem incidere, quod Catholicis obiectabant. Videri quoque potest *l.4. cont. Iul. c.8.*

Monstrat deinde Deum homini aut inuito aut reluctanti non inspirare boni cupiditatem, dum efficit suâ Gratia, vt iam non sit relutans, non sit inuitus, sed consentiens bono & volens bonum: ubi ipsi (contra quod Pelagius in Palæstina Synodo damnauerat, tum avertismas Scripturas quas magnâ copiâ allegat) volebant in homine, ab ipso homine incipere cupiditatem boni; vt huius coepti meritum, etiam perficiendi gratia consequatur. *cod. l.c.8.*

Iam, sicut legum coercitiones, quibus à malo abduci & ad bonum adduci homines solent, non auferunt liberum arbitrium: ita dum eodem attrahit Pater ad Filium, credendo beneque operando; in libero nihilominus dimittit arbitrio: vt contra Petilianum *L2. c.84.* olim docuerat, priusquam Pelagiana heres caput ab inferis extulisset: professus tamen, quod intellectu penetrare pauci id valeant. Verumtamen numquid ideo negandum est quod apertum est; quia comprehendendi non potest quod occultum est? *l. de bon. perseuer. c.14.* videndum Prosper *L2. de Vocat. gent. c.27.*

Quapropter voluntatem, quæ diuinâ Gratia roborata agit, nullam ab eâ violentiam pati, satis constat: adeoque liberam à coactione esse. Vtrum verò dum præcisè agit, eodem robore viribusque munita, possit non agere, aut male agere; quid attinet inquirere? Sicut enim satis liquet quodlibet agens, dum agit, non posse utique non agere; ita quoque pronam in bonum virtute Gratia voluntatem; etenim aut male, aut non agere non posse. Manet ergo neque per peccatum Adami, liberum arbitrium periisse: neque per gratiam cogi, sed sanari. Si quidem voluntas libera (vt ait Aug. Epist. 89.) tantò erit liberior, quantò sanior: quantò diuinæ misericordiæ, gratiæque subiectior. Videndum *lib. 5. de Ciuit. Dei c. 10.*

Nam si voluntas ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur; Spoliantur libertate Filii Dei, qui aguntur spiritu Dei: perdunt vigorem rationalis animi, & omni voluntariæ deuotionis laude priuantur, quibus datur spiritus sapientiæ & intelle-

ctus,

ctus, consilij & fortitudinis, scientiae & pietatis ac timoris Domini.
Ut certe argumentatur Prosper lib. 4e. Rspōfōnum pro D. Augst. cap. 6.

§. V.

Scopus Iuliani in duabus Epistolis.

ET quoniam harumcē Iuliani Litterarum scopus erat, vt in Oecumenicā Synodo quod peractum iam erat, agi rursus ab initio inciperet: cūm dixisset de simplicibus Episcopis, sine congregatione Synodi in locis suis sedentibus, exortam subscriptionem esse; respondebat Augustinus: Numquid beatissimis, & in fide Catholica excellētissimis viris, Cypriano & Ambrosio, ante istos, aduersus istos, extorta subscriptio est, quā eorum impia dogmata tantā manifestatione subvertunt; vt quæ contra eos manifestiora dicamus, vix nos inuenire possimus? Aut verò congregatione Synodi opus erat, vt aperta pernicies damnaretur?

Quasi nulla hæresis aliquando, nisi Synodi congregatione, damnata sit: cūm potius rarissimæ inueniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit: multoq̄e sint atque incomparabiliter plures, quæ vbi extiterunt, illic improbari damnarique meruerunt: atque inde per ceteras terras deuitanda innotescere potuerunt.

Verūm istorum superbia, quæ tantum se extollit aduersus Deum, vt non in illo velit, sed potius in libero arbitrio gloriari; hanc etiam gloriam captare intelligitur, vt propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur, Orbem quippè Catholicum quoniam, Domino eis resistente, peruertere nequeunt, saltem commouere conantur: cūm potius vigilantiā & diligentia Pastorali, post factum illis competens sufficiensq̄e iudicium, vbi cumq̄e isti lupi apparuerint, conterendi sint: siue vt sanentur atque mutentur; siue vt ob aliorum salutem atque integritatem vitentur, adiuuante Pastore Pastorum, qui ouem perditam & in paruulis querit: qui oves sanctas & iustas gratis facit: qui eas quamuis sanctificatas & iustificatas, tamen in ista fragilitate atque infirmitate, pro quotidianis peccatis (sine quibus h̄c non viuitur, etiam cum bene viuitur) quotidianam remissionem & vt peccant prouidenter instruit, & petentes clementer exaudit. l. 4. ad Bonif.

S. VI.

*Pelagius & Celestius in Britanniam
secedunt.*

Hanc indicendi Generalis Concilij ferram diu multumque Pelagiani reciprocabant, ut patet l.2. cont. l.1. c.10. & l.6. c.4. & 9. ipseque Celestius paullò post vrgere idem cœpit, heretico sed irrito „conatu. Si quidem venerabilis memoria Pontifex Cælestinus, cui ad „Ecclesiæ Catholice præsidium, multa Dominus gratiæ sua dona „largitus est (inquit Prosper) sciens damnatis non examen iudicij, sed „solum pœnitentiæ remedium esse præstandum; Celestium quasi non „discusso negotio audientiam postulantem, totius Italiæ finibus iussit „extrudi: adeo & prædecessorum suorum statuta, & decreta Synoda- „lia immobiliter seruanda censebat, ut quod semel meruerat abscin- „di, nequaquam admitteret retractari. *Prosp. l. cont. Coll. c.41.*

Atque hic finis fuit commorationis Celestij in Italia: quem coniuncti nonnulli, cum Pelagio magistro suo in Britanniam deinde concessisse: quam cum hæreses suæ dissemination deprauant, Anno circiter cccc. xxix. idem Pontifex Cælestinus, nō segniore curâ ab hoc eodem morbo liberauit: quando quosdam inimicos gratiæ, solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreti exclusit Oceani: & ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet seruare Catholicam; fecit etiam barbaram Christianam. *Prosp. eod. l. & c.* Qui & videri in Chronico potest; sub Florentio & Dionysio Coss. vbi distinctius idem commemorat.

Quo tempore autem, quove loco obierint tandem ambo hæretarchæ, habetur incomptum.

C A P V T III.

AVGVSTINVS SVOS CORRIPIT.

IVLIANO RESPONDET.

§. I.

Disciplina Augustini domestica.

NON alius domi, atque in Ecclesia sive populo, Augustinus fuit: vbiique gnauus & sollers: Dei gloriae, salutisque proximi cupidus. Cum ipso semper Clerici, vna etiam domo ac mensa, sumtibusque communibus albabantur & vestiebantur. Et ne quisquam facili iuratione ad perjurium decideret; ne quis omnino iuraret, & in Ecclesia populo prædicabat, & suos instituebat domi. Exstat Epistola ad Alipium, quantopere vitandum sit perjurium: *Epst. 224.* videlicet potest *Epst. 89.* in fine. Quod si quis prolapsus fuisset; vnam de statutis perdebat potionem: erat enim commorantibus cum eo atque coniuantibus, numerus potolorum præfixus.

Indisciplinatus quoque & transgressiones suorum à regula recta & honestate, & arguebat & tolerabat, quantum decebat & oportebat: in talibus præcipue docens, nè cuiusquam cor declinaret in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis. *Possid. c. 25.*

Qui & ibidem resert sedulò suos admonuisse præcepti Euangelici, irreconciliato fratre non esse accedendum ad Altare: totiesque remittendas culpas, quoties in aliquem committi contigerit; non tantum septies, sed septuagesies septies.

§. II.

Antony Episcopi Fussalensis exauditoratio.

SVB illa sanctissimi Magistri domestica ferula, Antonius à parvulaestate vixerat: quem Fussalensibus, Hipponeensi territorio
Z 22 vicinis

vicinis (quos à Donatistarum errore , cum nullus ibi Catholicus es-
set , Dei misericordiâ fauente ad vnitatem Ecclesiæ adduxerat) ma-
gnis suis laboribus & periculis , dñi Episcopum à Primate obtinuit .
Erat tum Antonius adolescens , præter Lectoris officium nullis Cle-
ricatûs gradibus & laboribus notus .

O R I G I N A
Factus Episcopus , non à Fussalensibus quidem , sed ab aliis qui-
busdam , plurium grauiumque flagitorum accusatus est : quæ tam-
etsi minimè probari potuissent ; efficiebant nihilominus , vt Fussa-
lensibus diutius præelle non posset : cum quibus sic egerat , vt eum ,
iusto dolore commoti , haud toleraturi viderentur : quin potius suo
illiusque periculo in aliquid scelus erupturam impatientiam sui do-
loris ostenderent . Epist. 261 .

Augustinus , cui non erat tam in oculis clementia vt in Antonio
suo obliuisceretur iustitiae , puniendum eum duxit : sic temperata sen-
tentia , vt dignitatem quidem Episcopalem retineret , cederet tamen
muniis illius apud Fussalenses . Ea tum pœna nihil apud Afros no-
ui continebat .

Damnatus Antonius , à Primate suo litteras extorsit : quibus illi
credulus , veluti omnimodis inculpatum , Papæ Bonifacio com-
mendauit : ad quem ab Episcoporum Afrorum sententiâ pro-
uocauerat .

Rescribit pro Antonio Bonifacius : hâc moderatione , si , veluti
ipse exposuerat , causa haberet .

§. III.

*Ad Sedem Apostolicam cum Antonius ap-
pellasset , Augustinus Calestino .
Papæ scribit .*

2.10.7 552
Mortuo interea Bonifacio , Anno 423 , præcipite ; ad successo-
rem eius Cælestimum , (quod vulgo ferretur , adfore niox sti-
patos appariturā publicā executores Apostolice Sedis , qui Antonium
in cathedram suam restituerent) Augustinus scripsit ; idque ne fieret ,
humil-

humillimè obsecravit. Iuvat ipsiusmet verba ponere:

Non sinas ista fieri, obsecro te per Christi languinem : per Apostoli Petri memoriam : qui Christianorum præpositos populorum monuit, ne violenter dominentur inter fratres, &c. Epist. 261. Nam quid Augustinus ipse animo concepisset, si pessimum hominem contingenter in sedem suam restitui; declarat his verbis :

Me sanè, quod confitendum est beatitudini tuæ, in isto vtrorumque periculo tantus timor & mæror excruciat, vt ab officio cogitem gerendi Episcopatum abscedere : si per eum, cuius Episcopatu per imprudentiam suffraganus sum, vastari Ecclesiam Dei; &, quod Deus auertat, etiam cum vastantis perditione perire conspexero. Recolens enim quod ait Apostolus, *Si no[n]metip[s]os indicaremus, à Domino non iudicarimur*; iudicabo meipsum, vt parcat mihi qui iudicaturus est viuos & mortuos.

Si autem & membra Christi, quæ in illa regione sunt, ab exitiali timore & tristitia recreaueris; & meam senectutem hâc misericordiâ iustitiae fuerisconsolatus; retribuet tibi & in præsenti & in futura vitâ, qui per te nobis in istâ tribulatione succurrerit, & qui te in illâ Sede constituit. Epist. 261.

S. IV.

*Videtur Augustinus à Cælestino obtinuisse
quod poposcit.*

ET ita quidem Augustinus ad Cælestinum, cui in litterarum ex-Anno 424. Ordio gratulatus fuerat, quod in Sede Petri Dominus illum villa plebis dissessione, qualis nimirum in electione Bonifacij facta fuerat, constituisset : vt inde appareat Pontificatus Cælestini initio datas esse. Ac licet nullo alicubi vestigio constet, voti compotem Augustinum effectum : quia tamen, vti statuerat, Episcopatu non cessit; ipseque Cælestinus, qui in laudes Augustini postea prolixè iuit, iam tum habebat eum in estimio & cultu; facilè præsumitur tanti Antistitis humiles preces frustra facere noluisse.

Didicit interim hoc Antonij, à se quodammodo educati exempli,

plo, tamquam experimendo Augustinus, quod superius scriptum ab eo commemorauimus: Quantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo, &c. Epist. 137. Imò non in Antonio solùm id expertus, sed & in Paullo Episcopo pridem Cataquensem: de quo cap. sequenti.

§. V.

Paulum Cataquensem obiurgat.

FVerat & ipse ex Augustini contubernio ad Ecclesiam Cataquensis regimen assumtus. In quo cùm ita se gereret, vt semetipsum curis & sarcinis sacerdibus implicando, etiam res, quibus antea renuntiauerat, post renuntiationem resorberet; atque ita viueret, vt ei frugalitas Ecclesiae suæ sufficere non posset; hominem tam acriter Augustinus corripuerat, vt se putaret ab admonentis communione excidisse.

Sed non eousque irarum peruererat vir mansuetus: qui in re manifesta diligenter utique cauerat; ne aliis prædicans, ipse reprobus inueniretur: aut ita velle eiicere stipulam de oculo fratris, vt trabem nutriret in suo. Sed vt tibi (inquit ad Paulum scribens) non communicem, nulla causa est, nisi quia tibi adulari non possum. Tibi enim maximè debedo (quia in Christo Iesu per Euangelium egote genui) salubrem mordacitatem charitatis, veraciter obiurgando. Cùm autem in ea professione viuere dicaris, cui frugalitas Ecclesiae tuæ sufficere non possit; vt quid queris communionem meam, cùm audire numquam volueris admonitionem meam? &c. Epist. 226. videri potest & Epistola 124. & 129. quibus Olympio Bonifacium commendat, Pauli in Episcopatu Cataquensi successorem, obsecratque vt quæ debita Paulus contraxerat, Bonifacio condonentur, &c.

§. VI.

§. VI.

Scribit contra i.v. Libros Iuliani.

Qatuor interea libros Iuliani, quos primo Augustini de Nuptiis & Concupiscentia opposuerat, Claudio Episcopo mittente Augustinus accepit. *Epist. pralim. ad H. cont. tul.* Comperit in iis illa, quæ ex eis decerpserat collector, qui ea Comiti Valerio miserat, supra l. 3. cap. 24. §. 9. non omnia e modo quo à Iuliano dicta fuerant, ad eundem Comitem scripta; sed nonnulla eorum aliquantum fuisse mutata. *l. 2 Retract. c. 62.*

Vnde quia videri Iuliano poterat vel cuiilibet Pelagianorum, mentionem potius fuisse Augustinum: quia non utique sicuti hi quatuor libri Iuliani, ita illa quæ de his excerpta & memorato Comiti missa sunt, innotescere potuerunt; *Epist. pralim. ad H. cont. tul.* scripsit Augustinus sex libros aduersus illos quatuor. In horum duobus primis; testimoniis Sanctorum qui fidem Catholicam post Apostolos defenderunt, Iuliani impudentia redarguitur: qui tamquam Manichæorum dogma Catholicis obiciendum putauit, quia ex Adam trahi dicunt Originale peccatum, quod per lauacrum regenerationis non solùm in maioribus, verum etiam in parvulis soluitur. Quantum autem Iulianus ipse quibusdam sententiis suis adiuuet Manichæos; in primi sui libri parte posteriore monstrauit. *l. 1. c. 8.* Ceteri vero quatuor libri totidem redduntur Iuliani, singulis singulis. *l. 2. Retract. c. 62.*

Quemadmodum auguratus fuerat Augustinus, ita evenit. Quia Iulianus accepto illo secundo libro de Nuptiis & Concupiscentia, quem Augustinus excerptis ex opere Iuliani reposuerat; tantam concitatuit inuidiam, quantam fecisset si data operâ, & ex mera obstinateque malitia, librorum aduersarij sui corruptor esse voluisse. Hinc conuxiorum plastra in eum euomuit: impudentiam Augustini se mirari satis non posse: induratam esse Numidæ frontem: turpissimam levitatem concitatum, in certamen maximum luminibus inuolutis Andabatarum more procedere: falsitate & malignitate eius, excerpta

esse illa composita: & Ciceronis verbis, in Catilinam declamatis,
quasi in publicum parricidaq[ue] debacchatus est. L. i. op. imp. cap. 17.
20. & 23.

Verūm ut libris quatuor antea editis ad Bonifacium contra duas
Epistolas Pelagiandrum, proflus eos Augustinus suppeditauit; ita
hos sex aduersus Julianum, opus elaboratum ipse nuncupat: l. 2.
Retract. c. 62. cui proinde neque Julianus, neque Pelagianorum vil-
lus, quidquam rep[er]it quod opponeret: Claudio Episcopo dedi-
catum, à quo sibi volumina ista quatuor Juliani missa fuérant.
Quare hallucinati sunt, qui existimaruunt hosce sex libros, aliis
octo Juliani oppugnatos fuisse, cum iis octo nihil aliud sibi re-
futandum Julianus sumserit, quām secundum librum de Nuptiis &
Concupiscentia, ut testatur ipse Augustinus l. i. op. imp. c. 2.

Ita quidquid Julianus, magno studio & laboriosā tōtiloquentiā
vndeque exculpserat, quidquid alicuius momenti & roboris vi-
debatur; maiori eloquentiæ, rationum, ac Scripturarum pondere
Augustinus prostravit.

CAPVT. IV.

ADRVMETINI AB ERRORE CVRATI

PER AVGVSTINVM.

ſ. I.

*Errores Adrumetinorum qui fuerint, &
quando cœperint.*

Anno

425.

ADRUMETVM, Bizacij, vnius ex Africæ regionibus, ciu-
tas est, inter Aphrodisium & Leptim parvam. Ab eâ monachi
quidam ADRUMETINI dicti, in Gratia doctrinâ errare cœpe-
runt, Anno circiter CCCC. xxv. Id longè verisimilius est, quām
quod

quod opinatur Baronius, accidisse circa Annum istius saeculi decimooctauum, septem nimurum antea.

Etenim ad eos Monachos scripsit Augustinus ante Pascha: vt patet Epist. 46. & 47. quo tempore Anno decimo octauo, occupatus erat in Synodo Carthaginensi rebus aliis: vt colligi ex iis potest, quæ suprà retulimus. Vtrumque præterea volumen ad Monachos scriptum, postremo loco recensetur in Opere Retractionum: quod sane opus Anno sequente scribere aggressus est postquam successorem Eradium designauerat: vt mox dicemus.

Porrò Adrumetinorum errori in eo versabatur: quod quidam inter eos quinque numero (vt satetur Valentinus Epist. 256.) sic prædicarent Gratiam, vt negarent hominis esse liberum arbitrium: quodque grauius est, dicerent, indie iudicij non redditum Deum vnicuique secundum opera eius. Epist. 46.

Eduxerant hunc errorem ex Epistolâ Augustini ad Sextum Romanæ Ecclesiæ Presbyterum: quam, prælegente sue dictante Floro, malè intellexerant. Dum enim in eâ Augustinus contra Pelagianos agit, qui dicebant Gratiam Dei secundum merita nostra dari; (vt qui gloriatur, non in Domino, sed in seipso glorietur, hoc est, in homine, non in Domino) ostenderat probaueratque per testimonia Scripturarum, id esse falsissimum: adeoque & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem, nullo modo in nobis esse posse; nisi haec omnia acceperimus ab illo, de quo dicit Apostolus Iacobus: Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum: haud interim excludens vel bonum piorum meritum, vel malum impiorum, ob quod vtrumq; Deus saluat & iudicat mundum: quodque dici minimè posset, si non esset liberum arbitrium. Nam, Si non est (inquit) Dei Gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Epist. 46.

Cum igitur Monasterium Adrumetinum esset ob hanc dogmatis nouitatem nonnulla dissensione turbatum; ad Augustinum profecti Crescônius & Felix ex eadem congregatiōne, literas ab eo obtinuerunt ad Valentinum monasteriarcham, quibus Epistolæ sue (cuius iam meminimus) sensum declarat. Subditque: Melius autem facitis (quod multum rogo) si ipsum à quo dicunt se fuisse turbatos, ad me mittere non gravemini. Aut enim non intelligit librū meum, aut fortè ipse non intelligitur, &c. Epist. 46. Ad eundem, atque iisdem

iisdem ex causis, compellente (ut ait) mutua charitate, scripsit librum cui titulus est, De Gratia & libero arbitrio. *eiusd. libri cap. 1.*
& 2. Retract. cap. 66.

§. II.

Gratiam & Liberum arbitrium Augustinus iuncta voluit.

Luctatus ergo hactenus sanctus Antistes cum iis qui Dei gratiam, sublato in thronum & imperium libero arbitrio, abolere & superprimere nitabantur; nunc hoc ipsum, propter alios errantes, stabiliendum duxit: ut cum Gratia liberoque simul arbitrio rectam tenere viam edocti, neque in dexteram nimium, neque in sinistram exorbitemus.

Hinc postquam prioribus Libri iam memorati capitibus ostendisset Scripturarum testimoniis sanctorum, ad bene vivendum & recte agendum esse in homine liberum voluntatis arbitrium; ostendit deinceps similibus testimoniis necessitatem gratiae, sine qua nihil boni agere possumus. *libro de grat. & lib. arb. cap. 4.5.*
& 6. Neque hoc solum, sed eadem opus esse etiam ad credendum, immo ad credendi voluntatem: Apostolo, qui licet dixisset, fidem seruavi, liberum insinuans arbitrium; addente, misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Non enim dixit, Misericordiam consecutus sum, quis fidelis eram; sed, ut fidelis essem: hinc ostendens etiam ipsam fidem haberi, nisi Deo misericorde, non posse: & esse donum Dei. *eod. l. c. 7. & 14.*

Nec obstat quod scriptum est: *Si volueris, conseruabis mandata.* Ad hoc enim valet istud, ut homo qui voluerit & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat: & orerit ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur, ut faciat quod iubetur. *eod. l. c. 15.*

Magnum, inquit, aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo iubet aliqua quae non possumus, ut nouerimus quae

quæ ab illo petere debeamus. Certum enim est, nos mandata seruare, si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino; ab illo petendum est ut tantum velimus, quantum sufficiat ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus; sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est, *Præparatur voluntas à Domino*: de quo dictum est, *A Domino gressus hominū dirigeruntur, & viam eius volet*: de quo dictum est, *Deus est qui operatur in nobis & velle*. Certum est nos facere cum facimus; sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: *Faciam ut in iustificationibus meū ambuletu, & iudicia mea obseruetu & faciatu*. Cum dicit, faciam ut faciatis; quid aliud dicit, nisi, auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis; & dabo cor carneum, vnde faciebatis? Et hoc quid est nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis: & dabo cor obediens, ut faciatis? Ille facit ut faciamus, cui dicit homo, *Pone Domine custodiam ori meo*: quod beneficium Dci iam fuerat consecutus, qui dixit, *Posui ori meo custodiam*. *eccl. lib. c. 16.*

§. III.

Summa Libri De Grat. & Lib. arbitrio: & Parenesis ad Adrumetinos.

ATque his, aliisque pluribus ita habentibus subiungit: Satis me disputasse arbitror aduersus eos, qui gratiam Dei vehementer oppugnant, quâ voluntas humana non tollitur, sed ex malâ mutatur in bonam, & cum bona fuerit, adiuuatur: & sic disputasse; ut non magis ego, quam Diuina ipsa Scriptura vobisçum locuta sit, euidentissimis testimoniosis veritatis.

Quæ Scriptura Diuina, si diligenter inspiciatur; ostendit non solum bonas hominum voluntates quas ipse facit ex malis, & à se factas bonas, in actus bonos & in æternam dirigit vitam; verum etiam illas quæ conseruant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit, quando voluerit faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam inge-

rendas sicut ipse iudicat ; occultissimo quidem iudicio , sed sine vlla dubitatione iustissimo . *cod. l. c. 20.*

Quapropter ad Monachos postremò couuersus ; Repetite , inquit , assiduò librum istum : & si intelligitis , Deo gratias agite : vbi autem non intelligitis , orate vt intelligatis : dabit enim vobis Dominus intellectum . Mementote scriptum esse : Si quis vestrum indiget sapientia ; postulet à Deo qui dat omnibus affluenter , & non improperat : & dabitur ei . *cod. l. c. 24.* Semel lectum , nullo modo arbitremini , satis vobis innotescere potuisse . Si ergo eum fructuissimum habere vultis ; non vos piceat relegendō habere notissimum : vt dilucidissimè sciatis , quibus & qualibus quæstionibus soluendis atque sanandis non ibi humana , sed diuina occurrat auctoritas : à quâ recedere non debemus , si volumus peruenire quô tendimus . *l. de corrept. & grat. cap. 1.*

§. IV.

Adrumetini à priore errore curati , in alium mox deuoluuntur.

LIber Augustini vbi Adrumetum delatus est , ingenti gaudio Valentinum , totamque Monachorum societatem perfudit : vt sicut Apostoli Dominum post resurrectionem prandentem secum , non audebant interrogare quis esset , sciebant enim quia Iesus est ; ita nec nos voluimus , inquit Valentinus , nec ausi sumus interrogare de libro , vtrum tuæ Sanctitatis esset : cùm ipsa fidelium gratia in eo liberaliter commendata nobis , tuis , Domine sancte Papa , eloquii viuacissimis contestetur . *Epist. 256.*

Narrat deinde vt eo libro , tamquam medicamento , curati sint omnium animi : vt gratiam simul & liberum arbitrium , non alterum sine altero , ad bona opera concurrere faterentur .

Denique adiungit : Ora Domine Pater , vt non vrgeat super nos puteus os suum , vt saluemur à descendentibus in lacum , vt non pereat cum impiis anima nostra per superbiam nostram , sed sanctetur per Domini gratiam . *Post paucula.* Ora Domine & dulcissime

sime Pater, vt fugiat Diabolus de congregatione nostra: & amo-tâ omni alienarum quæstionum procellâ, nauis propositi nostri, epibatis quietis onusta, intra stationem tutissimi portûs securè consistat: & dum nauigat per hoc mare magnum & immensum, in illo portu, intra quem iam non erit metuendum vitæ naufragium, mercium indiscrepans accipiat pretium placitarum. *ead.*
Epiſt. 256.

Sed non fuit hæc diurna tranquillitas, quando in alium mox errorem præcipitati sunt. Nam cùm vnuſ iſthic Gratiam secundum appellationem suam, à gratuitâ Dei benevolentâ dependere intellexisset; repente commentus est, Neminem corripiendum, si Dei præcepta non facit; sed tantummodò, vt faciat, pro illo orandum. *I. 2. Retract. c. 67.*

§. V.

*Et ab hoc errore eos liberat Augustinus libro
De Corrept. & Gratiâ.*

HAnc opinionem falsam sedulus Antistes vt ab vnius errantis, & quorumuis aliorum animis eriperet; ad eosdem Monachos Adrumetinos alterum librum conscripsit, quem De Correptione & Gratiâ prænotauit. *I. 2. Ret. c. 67.* In eo ostendit, neque Gratiâ prohiberi correptionem, neq; correptione negari gratiam: ideoq; sic præcipiendam iustitiam; vt à Deo gratia, quâ id quod præcipitur fiat, fideli oratione poscatur: & hoc vtrumque ita esse faciendum, vt iusta nullatenus correptio negligatur. *I. de corrept. & grat. c. 16.*

In hanc rem cùm multa elegantissimè ac solidissimè disputasset: Patiantur, inquit, homines se corripi quando peccant: nec de ipsa correptione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correptionem: quia & peccatis iusta pœna debetur, & ad ipsam pertinet iusta correptio quæ medicinaliter adhibetur, etiamsi salus ægrotantis incerta est. Ut, si is qui corripitur, ad prædestinorum numerum pertinet, sit ei correptio salubre medicamentum; si autem

A a a a z

non

non pertinet , sic correptio pœnale tormentum , &c. *I. de Corrupt. & Grat. cap. 14.*

Corripiantur itaque à præpositis suis subditi fratres , correptionibus de charitate venientibus , pro culparum diversitate diuersis , vel minoribus vel amplioribus. *cod. l. c. 15.* Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum , quis non pertineat ; sic affici debemus charitatis affectu , vt omnes velimus saluos fieri. Hoc quippe sit , cum singulos quosque ut occurrerint cum quibus id agere valeamus , ad hoc conamur adducere , ut iustificati ex fide , pacem habeant ad Deum. *cod. l. &c. 5.*

Ad nos ergo , qui nescimus quisnam sit filius pacis aut non sit , pertinet , nullum exceptum facere , nullumque discernere , sed velle omnes saluos fieri , quibus prædicamus hanc pacem. Neque enim metuendum est ne perdamus Deum , si ille , cui prædicamus , non est filius pacis ignorantibus nobis. Ad nos enim reuertetur , id est , nobis proderit hæc prædicatio , non & illi : si autem super eum pax prædicata requieuerit ; & nobis , & illi. Quia ergo nos , qui salui futuri sunt nescientes , omnes , quibus prædicamus hanc pacem , saluos fieri velle Deus iubet ; & ipse in nobis hoc operatur , diffundendo istam charitatem in corda nostra per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Potest enim sic intelligi , quod omnes homines Deus vult saluos fieri , quoniam nos facit velle : sicut misit spiritum filij sui , clamantem Abba pater , id est , nos clamare facientem. *cod. c. 15.*

Quem huius loci sensum iam allegat , licet præcedenti capite assignasset nunc (multis eniin modis intelligi hic locus potest , vt ibidem fatetur) ut per particulam *Omnes* , intelligentur omnes prædestinati : quia omne genus hominum in eis est : sicut dictum est Pharisæis , *Dicitur omne olaus* : vbi non est intelligendum nisi omne olaus quod habebant : neque enim omne olaus quod erat in toto orbe terrarum , decimabant , &c. *cod. l. c. 14.*

Verum quidem est quia nemo perit , nisi filius perditionis ; sed ait Deus per Ezechielem Prophetam : *Ille quidem in peccato suo morietur ; sanguinem verò eius de manu speculatoris inquiram.* Proinde quantum ad nos pertinet , qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus , & ob hoc omnes saluos fieri velle debeamus ; omnibus , ne percant , vel ne alios perdant , adhibenda est

à no-

ADRVMET. AB ERRORE CVRATI PER AVG. 557

à nobis medicinaliter seuera correptio : Dei est autem illis eam factre utilem , quos ipse præscivit & prædestinavit conformes imaginis filij sui . *ed. libro cap. 16.* Videri potest *libro Enchirid.* *cap. 32.* ubi hunc errorem attingit , priusquam nasceretur . Adrumenti itaque protenus pacata sunt omnia .

C A P V T V .

A V G V S T I N V S A S E E D I T A
R E C O G N O S C I T .

S. I.

Iam pridem id agitauerat.

Tatuerat pridem sanctus Doctor (cùm haud difficulter aduer-
Anno 426.
stisset ex corum se número esse , qui proficiendo scribunt &
scribendo proficiunt) omnium quæcumque aliquando scriperat
edideratque , inire examen : & , si quid in iis reperisset vel incautiū vel
indoctiū à se positum ; siue configere , siue emendare , siue in meliorem
sensum interpretari . Hinc enim Marcellino ante plures amos scri-
bens , dixerat : Si mihi Deus quod volo præstiterit , vt omnium
librorum quæcumque mihi rectissimè displicant , opere aliquo ad
hoc ipsum instituto , colligam atque demonstrem ; tunc videbunt
omnes homines , quām non sim acceptor personæ meæ . *Epist. 7.* Ac
paucis interiectis :

Romani , inquit , maximus auctor Tullius eloquij , de quodam
refert , nullum umquam verbum emisse , quod reuocare vellet .
Verum laus hæc , quamuis præclarissima videatur ; credibilior ta-
men est de nimium fatuo , quām de sapiente perfecto . Nam & illi
quos vulgo Moriones vocant , quanto magis à sensu communi dis-
sonant , magisque absurditer & insulsè sunt ; tantò magis nullum ver-
bum emittunt , quod reuocare velint : qui adicti mali , vel stulti , vel

incommodi pœnitere, vtique cordatorum est. Sed si in bonam partem accipiantur, & quempiam talem fuisse credamus, qui, cùm sapienter omnia loqueretur, nullum vñquam verbum quod reuocare vellet emisit: hoc potius de hominibus Dei, qui Spiritu sancto acti locuti sunt; quām de illo quem sic Cicero laudat, saluberrimā pietate credendum est.

Ab hac ergo excellentiâ tam longè absum, vt si nullum verbum quod reuocare vellem protulero, fatuo sim quām sapienti similior. Illius quippe scripta summā sunt auctoritate dignissima, qui nullum verbum, nonquod reuocare vellet, sed quod reuocare deberet, emisit. Hoc quisquis nondum est assēcutus, secundas habeat partes modestiæ, quia primas non potuit habere sapientiæ: quia non valuit omnia non pœnitenda, diligenter dixisse; pœnitentia, quæ cognouerit dicere non fuisse.

Cūm ergo non sicut quidam charissimi mei putant, nulla, vel pauca, sed potius plura fortasse quām etiam maledici opinantur, verba dixerim, quæ mallem reuocare si possem; non mihi Tulliana illa blanditur sententia, quā dictum est: Nullum vñquam verbum quod reuocare vellet, emisit: sed angit me planè Horatiana sententia: Nescit vox missa reuerti. *ead. Epist. 7.* Quòd facit, quod & alibi aiebat: Sicut laudabile est, à verâ sententiâ non amoueri; ita culpabile, persistere in falsâ: quam numquam tenere, prima laus est; secunda mutare: vt aut ex initio vera permaneat, aut mutatâ falsâ vera succedat. *l. 3. cont. Crescon. cap. 3.*

§. II.

Coadiutorem adsciscit Eradium Presbyterum.

QUOD igitur tam diu serioque agitauerat, opere nunc completestabut. Obstabant Episcopalis dignitatis munia, quæ ad hoc agendum, otium haudquaquam permittebant. Id sanè experimento didicerat, quando quinque saltē diebus vacare aliquando permisus non est, vt Scripturas tantisper erueret quibus falsitas demonstraretur Pelagiani erroris.

Eapropter occurrit recens Seueri Episcopi Mileuitani exemplum: vt , sicuti hic morte instantे successorem nominauit , quem deinde accepit ; ita iam id ætatis Augustinus coadiutorem designat, in cuius humeros transferat occupationes , quibus admodum distrahebatur : donec peracto operum suorum lustro , quidquid offendere poterat, castigasset.

Id ipsum vt reliqui Patrum effecissent , vti vehementer optamus ; ita prorsus necessarium plures ob caussas in Augustino fuit : cui hanc perinde cogitationem non aliis , quām pater ipse lumen suggestit : & perficiendi ex parte otium , vires , vitamque indulxit. Videamus quomodo id agere sit aggressus.

Gloriosissimo Theodosio duodecies , & Valentiniāno Augusto iterum Consule , sexto Kalendas Octobris , cūm Augustinus Episcopus , vnā cum Religiano & Martiano Coëpiscopis suis , consedisset in Ecclesia Pacis Hipponensium Regiorum (erat illa existimo Cathedralis) prætentibus Saturnino , Leporio , Barnabâ , Fortunatiano , Rustico , Lazaro , & Eradio Presbyteris , adstante Clero & frequente populo , Augustinus Episcopus dixit :

Quod hesterno die promisi charitati vestræ , propter quod vos volui frequentius coauenire , & video frequentius conuenisse , mōrā omni postpositā hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui ; in illud suspensi , minus auditis. Omnes in hac vitâ mortales sumus , & dies huius vitæ ultimus , omni homini est semper incertus. Verumtamen in infantia speratur pueritia , & in pueritiâ speratur adolescentia , & in adolescentia speratur iuuentus , & in iuventute speratur grauitas , & in grauitate speratur senectus. Vtrum contingat , incertum est : est tamen quod speretur. Senectus autem aliam ætatem quam speret , non habet. Incertum est enim , ipsa senectus quamdiu sit homini. Illud tamen certum est , nullam remanere ætatem , quæ possit succedere senectuti.

Quia voluit Deus , ad istam ciuitatem cum vigore ætatis adueni : & tamen iuuenis fui , & senui. Scio post obitum Episcoporum , per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesiæ perturbari: & , quod saepe expertus sum & dolui , debeo quantum ad me attinet , ne contingat huic prospicere ciuitati. Sicut nouit charitas vestra , in Mileuitana Ecclesia modò fui : petierant enim me fratres , & maxi-

„ & maximè serui Dei qui ibi sunt , vt venirem : quia post obi-
 „ tum beatæ memoriae fratris & coëpiscopi mei Seueri , nonnul-
 „ la ibi perturbatio populi timebatur. Veni , & quomodo volui ,
 „ Dominus adiuuit nos pro sua misericordia , vt cum pace Episco-
 „ pum acciperent , quem viuus designauerat Episcopus eorum. Hoc
 „ enim eis cùm innotuisset ; voluntatem præcedentis & decedentis
 „ Episcopi sui libenter amplexi sunt. Minùs tamen aliquid factum
 „ erat , vnde nonnulli contristabantur : quia frater Seuerus credidit
 „ posse sufficere , vt successorem suum apud Clericos designaret , a-
 „ pud populum inde non est locutus : & erat inde aliquorum non-
 „ nulla tristitia. Quid plura ? Deo placuit : tristitia fugata est : gau-
 „ dium successit : Ordinatus est Episcopus , quem præcedens Episco-
 „ pus designauerat .

„ Ergo nè aliquis de me queratur , voluntatem meam , quam credo
 „ , Dei esse , in omnium vestrum notitiam perfero : Presbyterum Era-
 „ dium mihi successorem volo. A populo acclamatum est: DEO GRA-
 „ TIAS , CHRISTO LAVDES , dictum est vicies ter. EXAVDI CHRI-
 „ STE : AVGUSTINO VITA , dictum est sexies decies : TE PATREM ,
 „ TE EPISCOPVM , dictum est octies .

„ Cumque reticeretur , Augustinus Episcopus dixit : Non opus est
 „ me de laudibus eius aliquid dicere : faueo sapientiæ , & parco vere-
 „ cundia : sufficit , quia nostis cum: & hoc me velle dico , quod vos
 „ velle scio : & si ante nescirem , hodie probarem. Hoc ergo volo , hoc à
 „ Domino Deo nostro nunc etiam in ætate frigidâ votis feruentibus
 „ posco : hoc vt mecum oretis exhortor , adm̄bneō , rogo , vt omnium
 „ in pace Christi collatis & conflatis mentibus , confirmet Deus quod
 „ operatus est in nobis. Qui misit mihi eum , seruet incolumem , seruet
 „ sine crimine : vt qui facit gaudium viuentis , locum suppleat mo-
 „ rientis .

„ A Notariis Ecclesiæ sicut cernitis , excipiuntur quæ dicitis : &
 „ meus sermo , & vestræ acclamations in terram non cadunt. Aperi-
 „ tiūs vt dicam , Ecclesiastica nunc gesta conficimus. Sic enim hoc esse ,
 „ quantum ad homines attinet , confirmatum volo. A populo accla-
 „ matum est trigesies sexies , DEO GRATIAS , CHRISTO LAVDES .
 „ EXAVDI CHIRSTE , AVGUSTINO VITA , dictum est tredecies .
 „ TE PATREM , TE EPISCOPVM ; dictum est octies . DIGNVS ET
 „ IUSTVS EST , dictum est vicies . BENE MERITVS , BENE DIGNVS ,
 „ dictum est quinquies . Cumque

Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit. Sicut, quod fel-
tis & vos i sed nolo de illo fieri, quod de me factum est. Quid autem “
factum sit, multi scitis, illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati “
erant, aut nondum habebant etatem sciendi. Adhuc in corpore po-“
sito, beatæ memorię Patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus “
ordinatus sum, & sedi cum illo : quod Concilio Niceno prohibitum “
fuisse nesciebam: nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, “
nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est, DEO GRA-“
TIAS, CHRISTO LAUDES, dictum est tredecies.

Cumque reticeretur; Augustinus Episcopus dixit: Erit Presby-“
ter, vt est: quando Deus voluerit, futurus Episcopus. Sed pland mo-“
dō facturus sum, adiuuante misericordiā Christi, quod adhuc non “
feci. Nostis ante aliquot annos, quid facere voluerim, & non per-“
misisti. Placuit mihi & vobis, propter curā Scripturarum, quam mihi “
fratres & patres mei Coepiscopi duobus Conciliis, Numidiæ & Car-“
thaginis, imponere dignati sunt, vt per quinque dies nemo mihi mo-“
lestus esset, Gesta confecta sunt. Placuit: acclamasti. Recitatur placi-“
tum vestrum, & acclamatio vestra. Paruo tempore seruatum est circa “
me, & postea violenter irruptum est: & non permittor ad quod volo “
vacare. Ante meridiem & post meridiem, occupationibus hominum “
teneor. Obscre vos & obstringo per Christum, vt huic iuueni, huic “
Presbytero Eradio, quem hodie in nomine Christi designo Episco-“
pum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum “
mearum. A populo acclamatum est IUDICIO TVO GRATIAS AGI-“
AVS, dictum est vigesies sexies.

Cumq; reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Ego charitati & “
benevolentia vestra, apud Dominum Deum nostrū gratias ago: imd “
de illâ, Deo gratias. Ergo, fratres, quidquid est quod ad me perfereba-“
tur, ad illum perferatur. Vbi necessariū habuerit consilium meum, non “
negabo auxilium. Absit vt me subtraham. Tamen quidquid illud est, “
quod ad me perferebatur ad illum perferatur. Ipse me consulat, si forte “
non inuenit quid facere debeat: aut poscat adiutorem, quem nouit pa-“
trem: vt & vobis nihil desit, & ego tandem aliquando, si quantu-“
lumcumque spatium mihi huius vitæ donauerit Deus, ipsam meam “
quantulamcūque vitam non dem segnitiei, nec donem inertit, sed in “
sanctis Scripturis, quantum ipse permittit & largitur, exerceam. Hoc “
& ipsi proderit, & per ipsum etiam vobis. Nemo ergo inuidet otio “

B b b b

meo;

„ meo; quia meum otium, magnum habet negotium.

„ Video me de hac re, propter quam vos inuitauit, omnia vobis cum
 „ egisse quæ debui. Hoc ad ultimum rogo, ut gestis istis dignemini
 „ subscribere, qui potestis. Hic mihi responsione vestra opus est: teneam
 „ responsionem vestram. De hac assensione aliquid acclamate. A po-
 „ pulo acclamatum est: FIAT FIAT, dictum est vicies quinies. DI-
 „ GNVM ET IUSTVM EST, dictum est vicies octies. FIAT FIAT, di-
 „ ctum est quaterdecies. OLIM DIGNVS, OLIM MERITVS, dictum
 „ est vicies quinquies. IUDICIO TVO GRATIAS AGIMVS, dictum
 „ est tredecies. EXAUDI CHRISTE, ERADIVM CONSERVA, dictum
 „ est octies decies.

„ Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Bene habet, vt
 „ ea quæ Dei sunt circa sacrificium eius agere valeamus; in qua hora
 „ supplicationis nostræ maximè commendo charitati vestræ, ut omnes
 „ vestras caussas & negotia intermittatis: & pro ista Ecclesia, & pro me,
 „ & pro Presbytero Eradio, Domino precem fundatis.

Atque hæc sunt gesta Ecclesiastica, à Notariis excepta: que sub ti-
 tulo Epistolæ centesimæ decimæ continentur Tomo II. vel idcirco
 à capite ad calcem exhiberi digna, quod præter historiam, plura ha-
 beant scitu lectuque iucunda.

§. III.

Augustinus quot annis cum Valerio sederit?

Aetatis.

72.

Quoniam memorati in principio Gestorum quæ iam retulimus,
 Consules incident in Annum cccc. xxvi; agebat tum Au-
 gustinus ætatis septuagesimquin secundum: cumque specialiter men-
 tionem faciat, in Actis, erroris circa se à Valerio commissi, de quo an-
 tecè egimus lib. 1. cap. 3. §. 1. dicam tantummodò quot circiter annis.
 vñà cum Valerio sederit in Cathedra Hipponensi.

Ac Valerius quidem tum adhuc supererat, cùm Augustinus inui-
 tauit Proculianum, Hippensem Donatistarum Episcopum, ad mu-
 tuam collationem, sicuti patet Epistola 147. vbi ait: De animo beatifi-
 simi & Venerabilis inibi patris Valcrii, nunc absens, totâ securita-
 te pol-

te polliceor, hoc eum cum magna lētitia cognitum. Ea verò iniūtatio cūm sit facta post Concilium Carthaginense, habitum Theodosio iuniore & Rumorido Coss. qui incident in Annum cccc. iii. ipseque Augustinus creatus sit Episcopus Anno ccc. xc. Olybrio & Probino Coss. vt ex Prospero suprà retulimus; colligitur octo saltem aut nouem annis cum Valerio sedisse: aut etiam pluribus, quando mortis Valerij annus, postea securæ, ignoratur.

§. IV.

Augustinus orditur Libros Retractionum.

CVRA igitur Episcopalis oneris in Eradium Presbyterum translatā, Operum suorum Retractionem auspicatus est, hoc exordio:

Iamdiu istud facere cogito atque dispono, quod nunc adiuuante Domino aggredior, quia differendum esse non arbitror: vt opuscula mea, siue in libris, siue in Epistolis, siue in Tractatibus, cum quādam iudiciariā severitate recenseam: & quod me offendit, velut censorio stylo denotem. Neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit.

Sed si dicit, non ea debuisse à me dici, quæ postea mihi etiam displicerent; verum dicit, & mecum facit. Eorum quippè reprehensor est, quorum ego. Neque enim ea reprehendere deberem, si dicere debuissim. Sed qui primas non potuit habere sapientiæ; secundas habeat partes modestiæ: vt qui non valuit omnia impoenitenda dicere; saltem pœnitentiat, quæ cognoverit dicenda non fuisse.

Sed vt volet quisque accipiet hoc quod facio; me tamen Apostolicam illam sententiam & in hac re oportet intueri, vbi ait: *Ss nos ipsos iudicaremus, à Domino non iudicaremur.* Illud enim quod scriptum est, *Ex multiloquio non effugies peccatum;* terret me plurimum: non quia multa scripsi; vel quia multa etiam quæ dictata non sunt, tamen à me dicta, conscripta sunt: (absit enim vt multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantálibet sermonum multitudine ac prolixitate dicantur;) sed istam sententiam Scripturæ sanctæ propter-

ea timeo, quia de tam multis disputationibus meis, sine dubio multa colligi possunt, quæ si non falsa, at certè videantur, siue etiam convincantur non necessaria. Quem verò Christus fidelium suorum non terruit, vbi ait: *Omne verbum otiosum quodcumque dixerit homo, reddet pro eo rationem in die iudicij?* &c. Prol. II. Retract.

§. V.

Possidij hac de re testimonium.

MEinicit eiusdem rei Possidius, dum ait: Ante proximum diem obitūs sui, à se dictatos & editos recensuit libros: siue eos quos primo tempore conuersionis suæ adhuc laicus, siue quos Presbyter, siue quos Episcopus dictauerat: & quæcumque in his recognouit, alter quām sese haberet Ecclesiastica regula, à se fuisse dictata vel scripta, cùm adhuc Ecclesiasticum usum minus sciret, minusque intelligeret; ab ipsomet & reprehensa & correcta sunt. Vnde etiam duo scripsit volumina, quorum est titulus: *De recensione librorum.*

Præreptos etiam sibi quosdam libros, ante diligentiores emendationem, à nonnullis fratribus, conquerebatur: licet eos postmodum emendasset. Imperfecta etiam quædam librorum suorum, præuentus morte reliquit. *Possid. cap. 28.*

Sanè inter præreptos ante emendationem, testatur Augustinus ipse fuisse libros de Trinitate: *l. 2. Retract. c. 15. Epist. pralim. ad U. de Trin.* quos alioquin, quod essent (uti & libri de Genesi) periculosisimorum questionum, diutius tenebat quām ferret desiderium eos habere volentium: ut si non potuerint nisi habere aliqua quæ meritò reprehenderentur; saltē pauciora essent, quām esse possent, si præcipiti feltinatione inconsultius ederentur, &c. *Epist. 7.*

Hinc etiam contigit, ut, licet ad hoc usque tempus De Genesi ad litteram libri undecim essent compositi; nunc adiecerit duodecimum: in quo diligentius de Paradiso disputatum est: in toto verò opere, plura quæsita, quam inuenta: & eorum quæ inuenta sunt; pauciora firmata sunt: cetera ita posita, velut adhuc requirenda: *lib. 2. Retract. cap. 24.* Huius nihilominus operis præclarum elogium Cassiodorus

dorus contexit, vbi ait : De iisdem principiis sanctus quoque Augustinus , disertus atque cautissimus disputator , duodecim volumina conscripsit , quæ doctrinarum penè omnium decore vestivit: hæcque vocavit De Genesi ad litteram, *Cass l.1. de diu.lect. cap.1.*

Ergo quos iuuenis de Trinitate inchoauerat, senex edidit : emendatos tamen non vt voluit, sed vt potuit : ne ab illis qui subrepti iam in manus hominum exierant , plurimum discreparent. *Epist. præl. ad II. de Trinit.*

§. VI.

Librorum numerus. Speculum ab Augustino compositum.

Recensione paullò pôst finitâ, opera nonaginta tria , in libris ducentis triginta duobus , à se dictata recoluit quando hæc retractabat ; antequam scilicet Epistolæ ac Sermones ad populum , alias dictatos, alias à se dictos, retractare coepisset : totamque recensionem in duobus libris , fratribus urgentibus edidit : vtrum adhuc aliquos esset dictaturus, ignorans. *Epilog. II. Retract.*

Quod licet ita tum haberet ; attamen prodeſſe omnibus volens, & volentibus multa librorum legere & non valentibus , ex utroque diuino Testamento Veteri & Nouo, præmissa præfatione , præcepta diuina seu vetita ad vitæ regulam pertinentia , excerptis : atque ex his unum Codicem fecit : vt qui vellet legeret : atque in eo quam obediens Deo , inobedientive esset , agnosceret : & hoc opus voluit Speculum appellare. *Possid. cap. 28. Exaltat Tomo III.*

Nam cùm constet in Scripturis sanctis quædam sic esse proposita, vt tantum scirentur & credarentur : vt est , quod in principio Deus fecit cœlum & terram , & quod in principio erat Verbum, &c. quædam verò sic esse iussa , vt obseruarentur & fierent; vel prohibita, ne fierent : vt est, Honora patrem & matrem: &, Non mœchaberis. Horum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt ; alia esse Sacramentorum velata mysteriis , quæ à populo veteris Testamenti mandata sunt fieri, sicuti est Sabbatum, ad' visibilem vocationem : sicut azy-

ma, in pane sine fermento, &c. quæ solinunc Iudæi obseruant. Alia verò etiam nunc facienda esse, si facienda præcepta sunt; nec facienda, si prohibita: qualia sunt quæ dixi, Honora patrem & matrem: &c, non mœchaberis; idcirco de his quæ ita sunt posita in litteris sacris, vel iubendo, vel vetando, vel finendo, vt etiam nunc, id est tempore Noui testamenti, ad vitam piam exercendam, moresque pertineant; hoc opus componere aggressus est: vt quantum Deus adiuuisse, omnia talia de Canonicis libris colligeret; vtque facile inspici possent, in unum tamquam Speculum congereret. *Prefat. Speculi.*

Atqui ad componendum hoc opus, vel oportuit eum memoriâ vniuersam propè Scripturam tenere; vel mirabili sollertia & attentione ab initio ad finem legendō decurrere. Et quia omnium hic saluti, atque utilitati spiritali sudauit; quò vicinior fuit patriæ cælesti, cù flagrantiori charitate, quæ numquam excidit, arsit.

S. VII.

Non omnia recognouit.

DVM sic omnia perlustrat; quia Epistolas & Sermones ad populum retractare non cœperat: euenit vt neque Commentarium sive Enarrationum in Psalmos: neque Tractatum in Epistola primam & Euangelium Ioannis, aliorumque meminerit.

De his tamen Cassiodorus agens, atque in primis de Psalmorum codice: Hunc, inquit, in quibusdam Psalmis beatus Hilarius, beatus Ambrosius, & beatus Hieronymus; in omnibus tamen beatus Augustinus, Studiosè nimis latiusque tractauit: ex quibus iam duas decadas, Domino præstante, collegi: à quo vt fieri solet, mutuans lumen de lumine, aliqua de ipso, Domino largiente conscripsi. *l. diuin. lect. cap. 4.*

De Euangeliō verò Ioanais: Ioannem beatus, ait, Augustinus, copiosâ & insigni expositione lucidauit. *cod. l. cap. 7.* In Epistola prima beati Ioannis, sanctus Augustinus decem sermonibus multa & mirabiliter de charitate disseruit, *ibid. cap. 8.* denique meminit quæstionum quarundam, & sermonum de locis quibusdam obscurioribus librorum

rum Regum: eiusd. l.c. 2. sed quæ iam non extant: vti neque Sermones septem, de septem diebus Genes. ibid. cap. 1.

Et quamvis, vt dixi, rem posteris omnino necessariam Augustinus exegerit, dum quæcumque olim scripsérat, recensenda suscepit; attamen si quod est fateri volumus, tam feliciter ipse, absque ullo Magistro seu Doctore, Theologiam vniuersam exantlauit; vt vnico errore Semipelagiano excepto (in quem aliquando ante Episcopatum inciderat, vt post dicemus: sed mox Scripturârum luculentia coniunctus emersit, vt patet ex Libris ad Simplicianum) nihil docuerit tradideritvè tam infinitis lucubrationibus, quod quemquam posset iure meritoque offendere.

Atque hinc duo, de quibus agimus, Retractionum libri, magis in explicandâ doctrinâ ipsius, ac præcauendis alienis erroribus, & castigando phrasium quarumdam aut vocabulorum vsu; quâm in propriis erroribus, vel rebus alicuius momenti corrigendis versantur.

Mirum verò alicui videri possit, quod à morte ipsius tam multa sint edita, quæ nomen eius mendaciter præferunt, vt videri potest ad calcem cuiuslibet Operum ipsius Tomi: sed mirari desinet, si cogitauerit id adhuc viuente Augustino actitari ceepisse, vti ipsem testatur vbi ait: Mihi quidam fratres nostri nonnulla opuscula, sub meo nomine in Hispaniam venisse dixerunt: quæ quidem ab eis qui alia nostra legissent, non agnoscerentur, ab aliis tamen nostra esse crederentur: l. de gest. Palest. cap. 6. Vt ideo minus mirari debeamus, si plura partim ei supposita sint, partim ab incauta posteritate falsò tributa.

S. VIII.

Librorum numerus quem init Possidius: de iisdem Cassiodori, aliorumq; iudicium.

T Estatur verò Possidius, qui Operum ipsius indiculum concinnauit, fecisse ad instructionem animarum in Ecclesia Catholica libros, Tractatus, Epistolas, numero mille triginta: exceptis quæ numerari non possunt: quia nec numerum designauit ipsorum. *Epil. Indic.* Vide eundem c. 18.

Vt enim duos aut tres libros, quos adolescens conscripsérat De pulchro & Apto, nescire se ait quomodo sic aberrauerint, vt ne ipse quidem eos haberet, *l.4. Conf. 6.13.* ita existimandum est Panegyricum periisse, quem Bautoni Consulatum incunti dixerat Kalendis Ianuariis Mediolani, *l.3. cont. Petil. cap. 25.*

Sed & Cassiodorus aliquod pronuntiat de eis iudicium, & librorum Retractionum meminit his verbis: Utiles sunt ad instructiōnēm Ecclesiasticae disciplinæ, Sancti Ambrosij de Officiis melliflui libri tres: nec non & beati Augustini de vera Religione liber unus: & de Doctrina Christiana libri quatuor. Item eiusdem liber unus, quem de Agonē Christiano composuit, maximè vobis necessarius, qui calcato saeculo, desudatis in certamine Christiano. Similiter etiam liber eiusdem, quasi Philosophiae Moralis, quem pro moribus insituentis atque corrigendis ex diuina auctoritate collegit, Speculumque nominauit, magnā intentione legendus est.

Iam & Sancti Augustini viginti duos libros quos de Civitate Dei confecit, infastidibili sedulitate percurramus: vbi & Babylonia confusa, ciuitas diaboli, & splendida Hierusalem vrbs Domini Christi, in hominum conuersatione, competenti diuersitate monstratae sunt. Scriptis etiam quinque Quæstiones de Nouo Testamento ad Honoratum Presbyterum: & octoginta tres alias, mitificâ deliberatione formatas.

Si quis autem dicta sua diligentē cupit examinatione purgare, nec incautâ temeritate delinquere; duos libros Retractionum Sancti Augustini, studiosâ lectione percurrat: vnde & se comat imitando; & agnoscat quantam sapientiæ copiam beatissimo patri indulgentia diuina contulerit: vt quem nemo poterat fortasse reprehendere, ipse se videatur cautissimâ retractatione corrigeret. *l. du. lett. 6. 16.*

Est igitur Aurelius Augustinus & acumine ingenij, & rerum multitudine, & operis mole, veluti quidam Chrylippus argumentandi virtute, aut Zenon sensuum subtilitate, aut Varro noster voluminum magnitudine, inquit Claudianus Mamercus *l. 2. de Statu Anno. cap. 10.* Quamobrem ipsius Augustini tam altè visa in omnibus fermè disciplinis est auctoritas, vt extra omnem sit aleam posita: sic vt ab ea iam ne transuersum quidem, quod dicitur, vnguem recedi fas habeatur. Etenim tantâ ingenij constat eum celeritate viguisse; vt quidquid de arte loquendi & differendi, quidquid de dimensionibus figurarum,

de Musicis , de Numeris præcipitur ; etiam sine magna difficultate, nullo hominum tradente percepit : tanto deinde acumine præstissime disputandi , vt iure in vno isto potissimum totius veritatis niti patrocinium videatur. *Angel. Politian. l. Miscellan. cap. 1.*

CAPVT VI.

PELAGIANORVM ANALECTA.

§. I.

*Alipius in Italiam adfert Librum secundum de
Nuptiis & Concupiscentia : cui Julianus
libris octo respondere voluit.*

Venerat Anno huius saeculicccc. xxvii. circiter, Alipius iterum in Italiam: quam ob caussam, incertum: nisi forte, ut Pelagianam impietatem recenti iussione coerceri procuraret. Hanc verò fuisse itineris caussam, conjectare licet ex petulantia Iuliani dicacitate, qui in id inuectus paullò post, tantum esse garriebat Catholicorum pauorem, vt contra Pelagianorum sanguinem pecuniarum effusione, hereditatum largitione, equorum transmissione, populorum seditione, potestatum corruptione pugnantes, fidem suam erubescerent profiteri. *l.1. operis imperf. cap. 75.*

Eiuscmodi confictis logis fugillari videtur Alipiij in Italiam adventus, de quo paullò superius Augustino impropauerat: Vereor ne frangaris: &, si Philosophorum ego senatum aduocauero, tu continuò sellularios opifices, omneque in nos vulgus accendas: vociferans cum femiris cunctisque calonibus & tribunis, quibus octoginta amplius equos, tota Africā saginatos, collega tuus nuper adduxit Ali-

cccc plus

pius, nequaquam re acquiescere eruditorum sententiis: sed, quod intellectui tuo congruit dixisse Apostolum, quia stultam fecit Deus sapientiam mundi. *l. 1. op. imp. cap. 42. 43. 44.*

Quidquid sit; Alipius, qui contra primum Augustini librum de Nuptiis & Concupiscentia excerpta in Africam attulerat; hac vice in Italiam rediens, librum Augustini secundum, ad Comitem Valerium attulit: cui perinde mox octo suos opposuit Julianus, non atramento, sed indignatione & superbiā sufragante, atrā potius bile conscriptos.

Eiusce rei testis ipse Julianus est, dum Florum Episcopum quemdam, cui postremum hoc opus dedicauerat, compellans ait: Quia id impendio poposcisti, imò indixisti auctoritate patriā; vt libro Tractatoris Pœni, quem ad Valerium Comitem vernula peccatorum eius Alipius nuper detulit, obuiarem; hinc mihi est longior facta responsio. *l. 1. op. imp. c. 8.* Séd de his postea pluribus.

§. II.

Leporij conuersio per Augustinum.

Verat Leporius, Pelagiani dogmatis sectator haec tenus non strenuus. At reliquit circiter hoc tempore, ut nonnulli volunt, (alij altius referunt, ad annum **cccc. xiiii.** nam de **cccc. vi.** etriorem puto) opera potissimum Augustini, ad quem in Africam appulerat. Testatur Gennadius dum ait: Leporius adhuc Monachus, postea Presbyter, presumens de puritate vita, quam arbitrio tantum & conatu proprio, non Dei se adiutorio obtinuisse crediderat; Pelagianum dogma cooperat sequi. Sed à Gallicanis Doctoribus admonitus; & in Africa per Augustinum à Deo emendatus; scripsit emendationis suæ libellum, in quo & satis facit de errore, & gratias agit de emendatione. Simul & quod male senserat de Incarnatione corrigens, Catholicam sententiam tulit: dicens manentibus in Christo duabus naturis, unam reddi Filij Dei personam. *libr. de Vir. Illust. cap. 59.*

Inter

Inter eos à quibus in Gallia admonitus fuit Leporius, extitit Ioannes Cassianus, vt ipsemet prodit lib. 1. de Incarnat. Christi, adeoque Leporij correctionem commendat, vt non minus penè admiranda sit, quām illa sa multorum fides: Quia primum est, inquit, errorem non iūcurrere; secundum, benē repudiare.

Is ergo (Cassiani verba sunt) non solum in Africa, vbi tunc erat, atque nunc est, tam errorem suum cum dolore, quām sine pudore confessus est; sed etiam ad omnes Galliæ ciuitates, admodum flcibiles confessionis ac planctus sui litteras dedit. Scilicet vt vbi deuiciatio eius priùs cognita erat; illic etiam emendatio nosceretur: & qui testes erroris antea fuerant; iidem postea correctionis essent. ita Cassianus.

Sanè quod litteras attinet, quæ libello Emendationis adhærent quo Nestorianum errorem potissimum retractat; Angustini fuisse, indicat stilus: quæ perinde cum ipso Leporij libello, & aliis quibusdam Capreoli Carthaginensis Episcopi, Victorini Afri, & aliorum opusculis, Lutetiae prodierunt Anno 1630.

Vt verò Leporius hic (cuius etiam meminerunt Ioannes II. Papa, Epistolâ ad Auienum, Senatorem, Liberium & alios: Facundus Hermianensis Episcopus. libr. 1. ad Institutian, Imp. cap. 4.) alias est ab illo, qui pridem Augustini contubernalis fuit, nominaturque in Actis Ecclesiasticis quæ mox præmisimus: ita an omnino sit idem cum eo, de quo Dexter in Chronico, his verbis: Anno ab V. C. M. C. LV. Leporius Uticensis in Betica (Episcopus) priùs Monachus ex familia Augustini, mutat suam perditam priorem sententiam, admonitus ab Augustino preceptor suo: penes alios esto examen atque iudicium.

In annis enim conditæ Vrbis apud Dextrum, manifestus irrepsit error: quem si quis fecerit m. c. lxxv; is quidem incidet in sæculi Christiani cccc. xxiiii. sed non concidet cum Catalogo Episcoporum Uticensium, Hispali edito: qui Leporium sedisse Anno cccc. x. tradit, vt refert. Cruden. Monast. August. 1.p.6.15.

§. III.

Augustinus Vitalem ab errore reuocare studet.

VT Leporium, ad meliorem sententiam & mentem Augustinus reduxit; ita non minorem adhibuit diligentiam, in corrigendo quodam Vitale Carthaginensi: qui docere cœperat, Non aliter esse diuini muneris, vt prædicato Euangelio consentiamus; quam quia credere non possumus, nisi prædicatio externa veritatis antecesserit.

Quapropter interrogatus Vitalis, quid sit quod ait Apostolus: *Demi operatur in nobis & velle & perficere?* Respondebat, per legem suam, per Scripturas suas Deum operari vt velimus, quas vel legimus vel audimus: sed eis consentire, vel non consentire; ita nostrum esse, vt, si velimus, fiat: si autem nolimus; nihil in nobis operationem Dei valere faciamus. Operatur quidem ille, dicebat, quantum in ipso est vt velimus, cum nobis nota fiunt eius eloquia: sed si eis acquiescere nolumus, nos, vt operatio eius nihil in nobis prosit, efficiamus. *Augustinus Epist. 107. ad Vitalem.* Volebat nimis Vitalis, fidei initium ex nobis esse: istaque credulitate tamquam inquisitione & pulsatione, ex vi liberi arbitrij proscictis, quemlibet mereri gratiam Dei: eam perinde merito nostro dari.

Atqui huius Pelagianismi partem iugulauerat pridem Augustinus, *libro de Grat. Christi cont. Pelagian. & Celest. cap. 7. & seqq.* vbi ad extremum ait: Ergo vt perueniatur ad adiutorium Dei, ad Deum curritur sine adiutorio Dei? Et vt Deo adhærentes adiuuemur à Deo, à Deo non adiuti adhærebimus Deo? Quid homini maius, quidve tale poterit gratia ipsa præstare, si iam sine illa vnum cum Deo spiritus effici potuit, non nisi de arbitrij libertate? *cod. lib. cap. 23.*

Verumtamen eundem nunc euertit, ex Orationibus Ecclesiæ: quæ non tantum pro eis funduntur, qui prædicatione veritatis carrent; sed & pro eis qui veritati prædicant agnitiæque obstinate reluctantur. *Epistola 107.* per quam accuratâ atque exactâ. Quapropter

pter sentientem aliter Vitalem compellans, ait: Exerce contra orationes Ecclesiæ disputationes tuas: & quando audis Sacerdotem Dei, ad altare exhortantem populum Dei, orare pro incredulis, vt eos Deus conuertat ad fidem; & pro Cathecumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiret; & pro fidelibus, vt in eo quod esse cœperunt, eius munere perseuerent: subsanna pias voces, & dic te non facere quod hortatur, id est, Deum pro infidelibus, vt eos fideles faciat, non rogare, eo quod non sint illæ diuinæ miserationis beneficia, sed humanae officia voluntatis, &c. *ibid.*

Etenim opus est hoc gratiæ: quam qui accipiunt, doctrinæ salutari Scripturarum Sanctorum, et si fuerint inimici, fiunt amici: non opus eiusdem doctrinæ; quam qui audiunt & legunt sine gratia Dei, peiores eius efficiuntur inimici. *ead. Epist.* Non ergo Gratiam dicamus esse doctrinam; sed agnoseamus gratiam, quæ facit prodesse doctrinam: quæ Gratia sì desit; videmus etiam obesse doctrinam. *ibid.*

S. IV.

Epistola Augustini ad Vitalem, Semipelagianismi nervos incidit.

EA sanè Epistolâ veluti compendio, doctrinam Ecclesiæ Catholice contra Pelagianos Augustinus complexus est, quoad illa, quæ tum ipse firmissimè sciebat ita esse: adeoque sic in illis vnicuique ambulandum existimabat, donec Deus aliud revelauerit; vt ab eis nullo modo deuiare possimus. Est inquam, complexus, atque exorientis paullò post, vel eodem potius tempore in Gallia Semipelagianismi (ab eis qui delicato hominis arbitrio, ferre non poterant rigidam, atque in Scripturarum petra solidatam doctrinam: hancque propterea sanctissimi Doctoris, cœperant arrodere) radices penitus incidit.

Nam cum dicerent, Omnes homines Gratiam fuisse accepturos, si non illi quibus non donatur, eam suâ voluntate respuerent, quoniam Deus vult omnes homines saluos fieri; rogat Augustinus,

V. Prosp. Quomodo id esse possit, quandoquidem multis non detur paruulis; *I. de In-* & sine illâ plerique moriantur, qui non habent contrariam volun-*grat. cap.* tam: & aliquando cupientibus festinantibusque parentibus, mi-*go. &* nistris quoque volentibus ac paratis, Deo nolente non detur, *seqq.* cùm repente antequam detur extirpat, pro quo ut acciperet curre-
batur?

Vnde manifestum est, eos, qui huic resistunt tam perspicue ve-
ritati, non intelligere omnino, quâ locutione sit dictum, quod
Omnes homines, vult Deus saluos fieri, cum tam multi salui non fiant:
non quia ipsi, sed quia Deus non vult, quod sine illa caligine mani-
festatur in paruulis. Sed sicut illud quod dictum est, *Omnes in Christo
vinificabuntur*, cùm tam multi æternâ morte moriantur; ideo dictum
est, quia omnes quicumque vitam æternam percipiunt, non perci-
piunt nisi in Christo: ita quod dictum est, *Omnes homines vult Deus
saluos fieri*, ideo dictum est, quia omnes qui salui fiunt, nisi ipso vo-
lente non fiunt: & si quo alio modo illa verba Apostoli intelligi
possunt, vt tamen huic apertissimæ veritati, in qua videmus tam
multos volentibus hominibus, sed Deo nolente, saluos non fieri,
contraria esse non possint. *Epiſt. 107.*

Dicere enim, Tales paruulos ideo non permitti ad Baptismum
peruenire, quia vel non credituros, vel non perseueraturos in gra-
tiâ, idque propriæ voluntatis vitio siue defectu, Deus præuiderit;
tantum non est ridiculum: vt ostendit postea, *I. de dono perfœ. cap. 9.*
Scimus enim paruulos, etiam secundum ea quæ per corpus gesse-
runt, recepturos vel bonum vel malum: gesserunt autem non per
scipios; sed per eos, quibus pro illis respondentibus & renuntiare
diabolo dicuntur, & credere in Deum, vnde & in numero fidelium
computantur, &c. non secundum ea, quæ si diu hic viuerent, ge-
sturi fuerant. *Epiſt. 107.*

C A P V T . V I I .

EXCIDII AFRICÆ INITIA.

§. I.

Bellum Bonifacio Comiti illatum.

Bonifacius Africæ hac tempestate Comes, cùm apud eos populos potentia gloriæque indies augeretur; multorum inuidiam; sed Aëtij potissimum militum Magistri, incurrit. Imperatoris iussu nuper in Hispanias Bonifacius profectus, affinem ibi Vandolorum Regibus vxorem duxerat: hocque nuptiarum fœdere Barbaros sibi deuinixerat. Ea res inuidiae veluti tectorium fuit, quando Aëtius ob id tantummodo Bonifacium accusabat tamquam Imperij in Libyā insidiatorem, quia Barbarorum amicitiam affectauerat.

Hiscè susurris postquam Placidia, matris Valentiniiani Imperatoris, aures animumque Aëtius implexeret; tum Bonifacio summa perfidia scripsit, succensere illi grauiter Imperatores: ideoque, tametsi vocari eum contingeret; caueret equidem adesse: doloso cineri ignes suppositos iacere. Aëtio, seruo quandam suo, Bonifacius fidem comodauit, fabula totius ignarus: adeoque ab Imperatoribus accersitus, distulit venire. Quapropter cùm gratiam, Aëtij perfidia; iram, Bonifaci simplicitas apud Cæsares inuenisset; publico ei nomine bellum illatum est, ducibus Mauortio, Galbione, & Sinoce: sed cuius denique fortuna (occisis primùm Sinocis proditione Mauortio & Galbione, illo demùm per Bonifacium interremto) in eundem inclinavit. *Prosp. in Chron. Paul. Diac. hist. mīc. lib. 14.* Huc faciunt Epitole nonnullæ, quæ continentur in Append. Tom. II. Ep̄st. 12. 13. 14. 15. 16. quibus vltro citroque Bonifacius & Augustinus scribunt.

§. II.

§. II.

Vandalos in auxilium Bonifacius vocat.

Verum tamen non hic extitit bellī finis: cuius prosequendi curam cùm in Comitem Sigisvultum Bonifacius translatam vidi; atque innocentiam suam obstinato consilio peti; è Libya in Hispaniam nauigans, Vandalorum auxilia certis legibus poposcit, neque difficer obtinuit: cùm Vandali vndique conclūsi, Gothorum (quibus anteà Honorius, deliberato cum suis consilio, Gallias Hispaniasque ratā confirmatione donauerat) timore astuarent. Vnde factum est, vt rerum suarum & innocentiae tutandae desperatione, vir alioqui pius, sibi totiisque Africæ perniciem, & sæculi propè vnius iugum Religioni in eâ Catholicæ, fatali imprudentiâ excidium accessuerit.

Quâ viâ modoque Africam ingressi sint, describit Victor Vticensis, his verbis: Sexagesimus nunc agitur annus, quo populus ille crudelis ac leuus Vandalorum gentis, Africæ miserabiles attigit fines: transuadens facili transitu per angustias maris, quo inter Hispaniam & Africamque, æquor hoc magnum spatiolumque, bissenis millibus, angusto limite se coactauit.

Transiens igitur quantitas vniuersa, calliditate Genserici ducis, vt famam suæ terribilem faceret gentis, illicò statuit omnem multitudinem munerari, quam huic luci ad illam usque diem vterus profudere, rat ventris. Qui reperti sunt senes, paruuli, serui vel domini, octoginta millia numerati. Quæ opinio diuulgata usque in hodiernum anceps gentibus, armatorum tantus numerus estimatur, cùm sint nunc exiguis & infirmus.

Inuenientes igitur pacatam quietamque Provinciam; speciositatē totius terræ florentis quaquauersum impietatis agminibus impetrabant, deuastando depopulabantur incendio atque homicidiis totam exterminantes. Sed nec arbustis frugiferis omnimodo parcebant: ne forte quos antra montium, aut prærupta terrarum, vel seclusa quæque occultauerant, post eorum transitum, illis

illis pabulis nutritur. Et sic tali crudelitate furentibus ab eorum contagione nullus remansit locus immunis. Præsertim in Ecclesiis, Basiliisque Sanctorum, Cæmiteriis vel Monasteriis, sceleratiùs sæuebant: ut maioribus incendiis domos orationis magis, quām vrbes, cunctaque oppida concremarent, &c. *Vit. Vticens. l. 1. de persec. Vand.*

§. III.

Augustini ad Bonifacium paranesis.

Priusquām ista quæ diximus, Bonifacius designaret; litteras ad eum Augustinus dedit: quibus iam tum in deterius prolabentem sīstere conatus (cūm dolorem suum Bonifacius moderari haud sinneret) nihil profecit. Operæ pretium est nonnulla saltem proferre; ut quilibet intelligat, quām habuerit Antistes noster ab adulazione, & huiuscēdē seculi moribus, quos Politicos hodie vocant, animum purum & auersum.

Scio, inquit, non deesse homines, qui te secundūm vitam mundi huius diligunt: & secundūm ipsam tibi dant consilia, aliquando utilia, aliquando inutilia, quia homines sunt, & sicut possunt ad præsens sapiunt, nescientes quid contingat sequenti die. Secundūm Deum, ne pereat anima tua, non facile tibi quisquam consulit: non quia desunt qui hoc faciant; sed quia difficile est inuenire, quando tecum ista possint loqui. Nam & ego semper desideravi, & numquam inueni locum vel tempus, vt agerem tecum, quod me agere oportebat cum homine quem multum diligo in Christo. Scis autem qualem me apud Hipponetum videris, quando ad me venire dignatus es: quia vix loquebar, imbecillitate corporis fatigatus.

Nunc ergo, fili; audi me saltem per litteras tibi sermocinantem, quas in periculis tuis, numquam tibi mittere potui, periculum cogitans perlatoris: & cauens ne ad eos quos nollem, mea Epistola inueniret. Vnde peto vt ignoscas, si me putas plus timuisse, quām debui. Audi ergo me, imò Dominum nostrum per ministerium infirmitatis meæ. Recole qualis fueris, adhuc in corpore constitutæ religiosæ memorie priore coniuge tuâ: & recenti eius obitu, quomodo

D d d

tibi

tibi vanitas huius saeculi horruerit, & quomodo concupieris seruitutem Dei. Nos nouimus, nos testes sumus, quid nobiscum apud Tubunas, de animo & voluntate tua fueris collocutus. Soli tecum eramus, ego, & frater Alipius. Non enim existimo tantum valuisse terrenas curas quibus impletus es, ut hoc de memoria tua penitus delere potuerint. Nempe omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre: atque in eâ vitâ viuere, in qua servi Dei Monachi viuunt.

Vt autem non faceres, quid te reuocavit, nisi quia considerasti, ostendentibus nobis, quantum prodesset Christi Ecclesiae quod agebas, si eâ solâ intentione ageres, ut defensæ ab infestationibus Barbarorum quietam & tranquillam vitam agerent, sicut dicit Apostolus, in omni pietate & castitate: tu autem ex hoc mundo nihil quereres, nisi ea quae necessaria essent huic vita sustentandæ, tuæ, ac tuorum: accinctus baltheo castissimæ continentiae, & inter arma corporalia spiritualibus armis tuius ac fortius munitus.

Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus; nauigasti, vxoremque duxisti. Sed nauigasse, obedientiæ fuit, quam secundum Apostolum debebas sublimioribus potestatibus: vxorem autem non duxilles, nisi susceptam deserens continentiam concupiscentiæ vixtus es. Quod ego cum comperisset; fateor, miratus obstuvi: dolorem autem meum ex aliqua parte consolabatur, quod audiui te illam ducere noluisse; nisi prius Catholica fuisset facta: & tamen heresis eorum, qui verum Dei filium negant, tantum præualuit in domo tua, ut ab ipsis filia tua baptizaretur.

Iam vero si ad nos non falsa perlata sunt, quæ vtinam falsa sint, quod ab ipsis hereticis etiam ancille Deo dicatae rebaptizatae sint: quantis tantum malum plangendum est fontibus lacrymarum! Ipsam quoque vxorem non tibi suffecisse; sed concubinarum nescio quarum commixtione pollutum loquuntur homines, & forsitan mentiuntur. Ista omnibus patent, & tot & tanta mala, quæ te, posteaquam coniugatus es, consecuta sunt. Quid dicam? Christianus es: cor habes: Deum times: tu ipse considera quæ volo dicere, & inuenies de quantis malis debeas agere penitentiam: propter quam tibi credo Dominum parcere, & à periculis omnibus liberare, ut agas eam sicut agenda est: sed si illud audias quod scriptum est: Ne tardes conuertit ad Dominum, neque differas de die in diem.

Iustum quidem dicis te habere caussam : cuius iudex ego non sum, quoniam partes ambas audire non possum. Sed qualiscumque sit caussa tua (de qua modò credere vel disputare non opus est) numquid coram Deo potes negare, quod in istam necessitatem non peruenisses, nisi bona sæculi huius dilexisses ? quæ tamquam seruus Dei, quem te ante noueramus, contemnere omnino, & pro nihilo habere debuisti : & oblata quidem sumere, vt eis veteris ad pietatem : non autem negata, vel delegata sic quererere, vt propter illa, in istam necessitatem perducereris, vbi cùm amantur vana, perpetrantur mala: pauca quidem à te ; sed multa propter te : & cùm timentur quæ ad exiguum tempus nocent, (si tamen nocent) committuntur ea quæ vere, & in æternum noceant.

De quibus vt vnum aliquid dicam, quis non videat quod multi homines tibi cohærent, ad tuendam tuam potentiam vel salutem: qui etiamsi tibi omnes fideles sint, nec ab aliquo eorum ullæ timeantur insidiæ; nempe tamen ad ea bona, quæ ipsi quoque non secundum Deum, sed secundum sæculum diligunt, per te cupiunt peruenire: ac per hoc qui refrænare & compescere debuisti cupiditates tuas, explore cogeris alienas. Quod vt fiat ; necesse est multa , quæ Deo displaceant, fiant: nec sic tamè explentur tales cupiditates. Epist. 70. Et paulò post:

Quando ergò poteris tot hominum armatorum (quorum fouenda est cupiditas ; timetur atrocitas) quando , inquam , poteris eorum concupiscentiam, qui diligunt mundum non dico satiare (quod fieri nullo modo potest) sed aliqua ex parte pascere , ne vniuersa plebs pereat; nisi tu facias, quæ Deus prohibet & facientibus comminatur ? Propter quod vides tam multa contrita, vt iam vile aliquid quod rapiat, vix inueniatur.

Quid autem dicam de vastatione Africæ, quam faciunt Afri Barbaři, resistente nullo, dum tu talis, tuis necessitatibus occuparis, nec aliquid ordinas, vnde ista calamitas auertatur ? Quis autem crederet, quis timeret, Bonifacio Domesticorum & Africæ Comite in Africa constituto, cum tam magno exercitu & potestate, qui Tribunus cum paucis federatis, omnes ipsas gentes expugnando & terrendo pacauerat ; nunc tantum suisse Barbaros auluros , tantum progressiuros, tanta vastaturos, tanta rapturos, tanta loca quæ plena populis fuerant deserta facturos ? Qui non dicebant , quandocumque tu Comitiuam sumeres potestatem, Afros Barbaros non solùm domitos ; sed etiam

tributarios futuros Romanæ reipublicæ ? Ex nunc quām in contrarium versa sit spes hominum, vides: nec diutiū hinc tecum loquendum est , quia plus tu potes ea cogitare, quām nos dicere.

Sed forte ad ea respondes, Illis hoc esse imputandum , qui te læserunt : qui tuis officiosis virtutibus non paria , sed contraria reddiderunt. Quas caussas ego audire & iudicare non possum. Tuam caussam potius aspice & inspice, quam non cum hominibus quibuslibet, sed cum Deo habere te cognoscis: quia in Christo fideliter viuis, ipsum timere debes , nè offendas. Nam ego caussas superiores potius attendo : quia vt Africa tanta mala patiatur, suis debent homines imputare peccatis. Verumtamen nolim te ad eorum numerum pertinere, per quos, malos & iniquos Deus flagellat pœnis temporibus quos voluerit. Ipsiſ namque inquis , si correcti non fuerint, seruat æternas supplicia, qui eorum malitiā iuste vtitur , vt aliis mala ingenerat temporalia.

Tu Deum attende : Iesum Christum considera : qui tanta bona præstítit, & tanta mala pertulit. Quicumque ad eius regnum cupiunt pertinere, & cum illo, ac sub illo semper beatè viuere; diligunt etiam inimicos suos: benefacijunt illis , qui eos oderunt : & orant pro eis , à quibus persecutionem patiuntur. Et, si quando adhibent pro disciplinâ molestam seueritatem; non tamen amittunt sincerissimam charitatem.

Si ergo tibi bona sunt præstita, quamvis terrena & transitoria, ab Imperio Romano ; quia & ipsum terrenum est non cœleste , nec potest præstare nisi quod habet in potestate : si ergo bona in te collata sunt; noli reddere mala pro bonis. Si autem mala tibi irrogata sunt; noli reddere mala pro malis. Quid istorum duorum sit; nec discutere volo, nec valeo iudicare: ego Christiano loquor, Noli reddere vel mala pro bonis, vel mala pro malis.

Dicis mihi fortasse: In tanta necessitate quid vis vt faciam ? Si consilium à me secundūm hoc s̄eculum quæris , quomodo ista salus tua transitoria tutâ sit, & potentia atque opulentia vel ista seruetur quam nunc habes, vel etiam maior addatur; quid tibi respondeam nescio. Incerta quippe ista , certūm consilium habere non possunt. Si autem secundūm Deum me consulis, ne anima tua pereat; & times verba Veritatis, dicentis , *Quid prodest homini si totum mundum lucretur, anima autem sua detrimentum patiatur;* habeo planè quod dicam : est apud

me.

me consilium quod à me audias. Quid autem opus est vt aliud dicam, quād illud quod suprà dixi: Noli diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt? &c. Et post paucula:

Hic appareat si vir fortis es. Vince cupiditates, quibus iste diligitur mundus: age pœnitentiam de præteritis malis, quando ab eis cupiditatibus vicitus, per desideria non bona trahebaris. Hoc consilium si acceperis, si tenueris atque seruaueris; & ad bona illa certa peruenies, & cum salute animæ tuae inter ista incerta versaberis.

Sed forte iterum queris à me, quomodo ista facias, tantis mundi huius necessitatibus implicatus? Ora fortiter, & dic Deo quod habes in Psalmo: *In necessitatibus mei erue me.* Tunc enim finiuntur istæ necessitates, quando vincuntur ille cupiditates. Qui exaudiuit te, & nos pro te, vt liberareris de tot tantisque periculis visibilium corporaliumque bellorum, vbi sola ista vita quandoque finienda perichitatur, anima uero non perit, si non malignis cupiditatibus captiuâ tenetur: ipse te exaudiet, vt interiores & inuisibiles hostes; id est, ipsas cupiditates, inuisibiliter & spiritualiter vincas: & sic utraris hoc mundo, tamquam non utraris: vt ex bonis eius bona facias, non malus fias. Quia & ipsa bona sunt: nec dantur hominibus, nisi ab illo qui habet omnium cælestium & terrestrium potestatem. Sed ne putentur mala, dantur & bonis: ne putentur magna vel summa bona, dantur & malis. Itemque auferuntur ista & bonis, vt probentur; & malis, vt crucientur. *Ac deinde.*

Salus uero animæ, cum immortalitate corporis utriusque iustitiae; & victoria de cupiditatibus inimicis, & gloria & honor & pax in æternum; non dantur nisi bonis. Propter hæc acquirenda & obtinenda, fac eleemosynas, funde orationes, exerce ieiunia, quantum sine laßione corporis tui potes. Bona uero illa terrena noli diligere, quantalibet tibi abundant. Sic eis utere, vt bona multa ex illis, nullum autem malum facias propter illa. Omnia quippe talia peribunt: sed bona opera non pereunt, etiam quæ de bonis pereuntibus sunt. Si enim coniugem non haberes, dicerem tibi, quod & Tubunis diximus, vt in sanctitate continentia viueres. Adderem, quod tunc fieri prohibuimus, vt iam te, quantum rerum humanarum saluâ pace potuisse, ab ipsis rebus bellicis abstraheres: & ei vitæ vacares in societate sanctorum, cui tunc vacare cupiebas: vbi in si-

lentio pugnant milites Christi, non ut occidant homines; sed ut ex-pugnant principes & potestates, & spiritualia nequitiae, id est, diabolum & angelos eius, &c.

Sed ut te ad istam vitam non exhorter, coniux impedimento est: sine cuius consensione continenter tibi non licet vivere. Quia etsi tu eam, post illa tua verba Tubunensia ducere non debebas; illa tibi tamen nihil eorum sciens, innocenter & simpliciter nupsit. Atque utinam posse ei persuadere continentiam, ut sine impedimento redderes Deo, quod te debere cognoscis. Sed si cum illâ agere non potes; serua saltem pudicitiam coniugalem: & roga Deum, qui te de necessitatibus eruit, ut quod non potes modò, possis aliquando. Verumtamen ut Deum diligas, non diligas mundum: ut in ipsis bellis (si adhuc in eis versari opus est) fidem teneas: pacem queras. Ut ex mundi bonis facias bona opera; & propter mundi bona, non facias opera mala; aut non impedit coniux, aut impedire non debet.

Hæc ad te, fili dilectissime, ut scriberem charitas iussit, quâ te secundum Deum, non secundum hoc sèculum diligo: quia & cogitans quod scriptum est, Corripe sapientem, & amabit te, corripe stultum, & adiuet odisse te; non te utique stultum, sed sapientem debui cogitare. Epist. 70.

Atque ita Augustinus ad Bonifacium, procul omni fupo & palpo: adeò ut sicuti optandum est calidissimis votis, plures eiusmodi sermones ad eos fieri, qui Provincias hodie militiamque gubernant; ita utinam tum saltē Bonifacius audiuisset! quod quia non est factum; sic utique malum increvit, ut neque ipse resistendo fuerit: licet Imperatoribus reconciliatus (ut mox dicemus) magnam auri vim recessuris Vandalis obtulisset.

CAPVT VIII.

AVGVSTINVS ARIANOS IN
AFRICA REFELLIT.

§. I.

Arianismus in Africa.

CVm Sigisvulto Comite, militiæ contra Bonifacium Præfecto, venerat in Africam Maximinus, Arianorum Episcopus. Id enim ipse profitetur initio collationis, quam Hippone habuit, de qua dicere aggredior. Ego, inquit, in hanc ciuitatem missus à Comite Sigisvulto (sic enim legendum) contemplatione pacis adueni.

l. prim. cont. Maxim. initio.

Hic tanta temeritatis extitit, ut ad disputationem Augustinum prouocauerit : licet impar congressus Achilli, vti docuit euentus, Vnde & eum Augustinus compellat his verbis : Quid tibi visum est, ô homo Ariane, tam multa dicere, & pro caussâ quæ inter nos agitur nihil dicere: quasi hoc sit respondere posse, quod est tacere non posse?

Prefat. lib. 2. contra Maxim.

Imò non ipse solum ; sed & Pascentius, Comes domûs Regiæ in Africa, exactor rerum fiscalium, idem ausus est : homo simpliciter impudens, neque ad certamen vllatenus instrucitus: & fisci opinor sui, quam Christi peritior. De vtroque Possidius, atque in primis Pascentio, ita narrat.

§. II.

Disputatio Augustini cum Pascentio Ariano.

CVm quodam Pascentio (inquit Possidius) Comite domûs regiæ Ariano, qui per auctoritatem suæ personæ, fisci vehemens

“
tissimus

„ tissimus exactor, fidem Catholicam acriter ac iugiter oppugnabat &
 „ perturbabat; præsentibus honoratis & nobilibus viris apud Cartha-
 „ ginem ab illo prouocatus, idem sanctus Augustinus coram contulit.
 „ Verum hæreticus, tabulas atque stylum, quod Magister noster &
 „ ante congressum & in congressu instantissime fieri volebat, ne ades-
 „ sent, omnino recusabat. Et dum id pernegasset, dicens quod metu
 „ legum publicarum, periclitari tabulis scriptis nollet: atque in-
 „ terpositis, id placere Augustinus Episcopus, cum suis qui aderant
 „ consacerdotibus videret; vt absque villa scriptura priuatim disputa-
 „ rent, collationem suscepit: prædicens vt postmodum contigit, quod
 „ post solutum conuentum, esse cuiquam posset liberum arbitrium for-
 „ tè dicere, nullo scripturæ documento se dixisse, quod fortè non dixe-
 „ rit: vel non dixisse, quod dixerit.

„ Et miscuit cum eodem sermonem atque asseruit quid crederet, &
 „ ab illo quid teneret audiuit: & verâ ratione, & auctoritate Scriptu-
 „ rarum probata docuit & ostendit nostræ fidei firmamenta: illius au-
 „ tem asserta; nullâ veritate, nullâ Scripturarum sacrarum auctoritate
 „ suffulta docuit, & frustrauit.

„ Et vt à se inuicem partes digressæ sunt; ille magis magisque iratus
 „ & furens, mendacia multa, pro fide suâ falsâ iactabat: & victum esse
 „ à seipso proclamans multorum ore laudatum Augustinum.

„ Quæcum venerabilem virum minimè latrent; coactus est ad ip-
 „ sum scribere Pascentium, propter illius metum omissis nominibus
 „ conferentium: & in eis litteris, quidquid inter partes dictum vel ge-
 „ stum fuerit, fideliter intimauit: ad ea si negarentur, probanda, mag-
 „ nam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles
 „ qui tunc aderant viros.

„ Atque ille ad duo sibi directa scripta, vnum vix reddidit rescri-
 „ ptum: in quo magis iniuriam facere, quam suæ sectæ rationem valuit
 „ declarare: quod à volentibus & valentibus legere, comprobabitur.

Possid. cap. 17.

Sunt autem illa Augustini scripta ad Pascentium, Epistola 174.
 175. 177. 178. Vbi & Pascentij mendacia, de quibus Possidius, lice-
 bit aduertere: deinde etiam hypocrisim, qui cum Anathema Ario di-
 xisset, nominando Auxentium virum laudabiliter sanctum, & omnis
 scientia; quod fuit, videri equidem noluit. Epist. 178.

§. III.

Disputatio Augustini cum Maximino.

DE hoc Augustini cum Maximino congressu, ita idem Possidius: Cum ipsorum quoque Arianorum Episcopo Maximino, cum Gothis in Africam veniente, apud Hipponem quampluribus volentibus atque potentibus, & præclaris interpositis viris, contulit: & quid singulæ asseruerint partes, scriptum est. Quæ si studiosi legere voluerint; proculdubio indagabunt, & quod callida & irrationabilis hæresis, ad seducendum & ad decipiendum profiteatur; & quod Ecclesia Catholica, de diuina teneat Trinitatem.

Sed quoniam ille hæreticus, de Hippone rediens Carthaginem de sua multa in Collatione loquacitate, victorem se de ipsa Collatione recessisse, iactauit & mentitus est: quæ vtique non facile à diuinæ legis ignarisi, examinari & diiudicari possent: à venerabili viro Augustino, sequenti tempore stilo, & illius totius Collationis, de singulis obiectis & responsis, facta est recapitulatio: & quām ille nihil obiectis referre potuerit, nihilominus demonstratum est: additis supplementis, quæ tempore Collationis angusto, cuncta inferri & scribi minimè potuerunt.

Id enim egerat nequitia hominis, vt suâ nouissimâ prosecutione multū longissimâ, totum quod remanserat diei spatium oceuparet. *Possid., cap. 17.*

Exstat illa cum Maximino disputatio tempore succedente (vt iam ex Possidio retulimus, ipseque Augustinus in fine testatur) conscripta, subiunctis libris duobus contra Maximinum, quos supplementa disputationis vtique Possidius appellat: vt nihil mirum sit, horum omnium in libris Retractionum nullam fieri mentionem, cùm liquidò appareat, libris Retractionum hos contra Maximinum posteriores esse. Atque hinc Agatho Pontifex, in Sexta Synodo Actione 4. citat quædam Augustini contra Maximinum, quæ habentur L. 3. c. 20. mentione & Beda in cap. 8. ad Romanos.

Ostendit verò hoc in Opere Augustinus, primò, non potuisse Maximum

minum resellere sibi in disputatione obiecta : deinde quæ ipse obiecerat Maximinus, vberius iterum liquidiusque resellit. Quam autem essent nihili, quæ latè licet expatiatus Maximinus attulerat, ostendit his ad eum verbis Augustinus: Si oras & petis, vt dicis, discipulus esse diuinorum Scripturarum, ad rem pertinentia testimonia diuina considera. Noli per multa quæ te nihil adiuuant, euagari. Elige prudenter tacere, quam inaniter loqui, quando non inuenis quid respondeas manifeste veritati. Timere te ostendis, nè te nudem discipulis tuis. Vt in Christo sic induaris, ut discipulos tuos magis ipsius velis discipulos esse, quam tuos. Nam me non peccaret; quantum Dominus donat, operam dare; ut tu & discipuli tui, sub uno magistro, sitis condiscipuli mei. lib. 3. contra Maxim.

Verum sicuti Pascentius, maluit Auxentij, quam Arii discipulum se profiteri ; ita Maximinus presul ab Augustino, illam se fidem tenere asseruit quæ Aetimini à trecentis & triginta Episcopis, non solum expôsta, sed etiam subscriptioibus firmata est : l.1. cont. Maxim. init. in qua nimis Synodo testatur Hieronymus Valentis & Vrsatij fraudibus effectum, ut ingemiscens orbis terrarum Arianum sé esse miratus sit.

§. IV.

Disputatio cum Feliciano.

Verisimile est cum Feliciano, eiusdem sectæ hæretico, circa idem tempus fuisse congressum : quam disputationem deinde, prænotatis propter personarum discretionem, principalibus nominum litteris in libellum contulit : l. cont. Felician. cap. 1. amico quodam sollicitè petente : forte Terentiano, cuius meminit Possidius. Indic. c. 5.

Cum autem Felicianus in exordio disputationis offendit se dicere, quod à Catholicis. præcepta fidei non tam rationis, quam sanctarum Scripturarum pondere munita traderentur (quod tametsi in rudibus hominibus videtur aliqua excusatione dignum; in Augustino, cui eloquentia pariter cum scientiâ fidei non deerant, haud se perpeti posse) respondit Feliciano Augustinus: Non se usque adeò laudibus

laudibus duci, ut iniuriam faciat præcedentibus sanctis: neque præsumere vñquam in sapientia verbi, ne euacetur Chrix Christi: sed scripturarum sanctorum auctoritate contentum, simplicitati potius obediare velle, quam tumor.

Quam enim rationem asserre potes, inquit, si partum predicas Virginis: si redditos oculos non negas cæcis: si sepultos rediisse ostendis à mortuis? Si ergo horum est incomprehensibilis ratio, veritas prompta est: facilius in negotiis fidei testimoniis creditur, quam ratio inuestigatur. *I. cont. Felician cap. 21.*

Quibus verbis sicuti ostendit se discipulum revera Christi, eiusque verbi, esse; (quod iam olim initio Conuerionis sua dixerat, dum quia valentior em auctoritatem non reperiebat, negabat se ab eā vel le discedere; *lib. 3. cont. Academ. cap. 20.*) ita prorsus Ioannem Baptistam imitatus, adeo non fuit arundo, ut tantilla laudationis aurā, qualēm Felicianus afflatabat, moueretur.

S. V.

Digressio ad Augustini modestiam. ♂ Gloria fugam.

Vanitates profecto ciuiscemodi habuit penitus exosas: Quapropter tulit aliquando arguiscule, quod ad Concilium quoddam Numidiae à Victotino per tractatiam vocatus, inter ipsos Episcopos Numidas ita perturbato & neglecto ordine scriptum repeterit nomen suum, ut loco testis esset positum: quæ res (tum nosset vitique, quam post multos factus esset Episcopus) & aliis iniuriosa satis est, inquit, & mihi inuidiosa. Quamobrem luspicatus, ne Tractoria quam receperat, vitio falsitatis laboraret; tum ea, tum aliis de caussis, à Concilio se excusat, *Epiſt. 217.* Quam Epistolam se misisse signata att, annulo qui exprimit faciem hominis attendentis in latus: si quis hinc fortasse sigillū ipius imaginem velit curiosè ruspari.

Eodem referri possunt eius Verba de Vita genere sive otioso, sive actuoso, & ex vtroque composito int̄ç Christians: ex quibus liquet, cum non fuisse honoris & dignitatum admodum appetentem. Quam-

uis, inquit, saluā fide quisque possit in quolibet eorum vitā ducere, & ad sempiterna præmia peruenire; interest tamen quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat. Neque enim sic quisque debet esse otiosus, vt in eodem otio vtilitatem non cogitet proximi: nec sic actuosus, vt contemplationem non requirat Dei.

In otio non iners vacatio delectare debet; sed aut inquisitio aut inuentio veritatis: vt in ea quisque proficiat, & quod inuenerit teneat, & alteri non inuideat. In actione verò non amandus est honor in hac vita, siue potentia; quoniam omnia vana sub Sole: sed opus ipsum, quod per eundem honorem vel potentiam fit, si rectè atque vtiliter fit: id est, vt valeat ad eam salutem subditorum, quæ secundum Deum est.

Propterea quod ait Apostolus, *Qui Episcopatum desiderat, bonū opus desiderat;* expondere voluit quid sit Episcopatus: quia nomen est operis, non honoris. Græcum est enim atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur, eis, quibus præficitur, superintendit: curam eorum scilicet gerens. *in* quippe, *super: in: in:* verò intentio est: ergo *in: in: in:*, si velimus, Latinè *superintendere* possumus dicere: vt intelligat non se esse Episcopum; qui præesse dilexerit, non prodesse.

Itaque à studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium: locus verò superior, sine quo regi populus non potest, eti ita teneatur atque administretur, vt decet; tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium sanctum querit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit; percipiendæ atque intuēdæ vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem. Sed nec sic omnimodo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suauitas, & opprimat ista necessitas. *I. 19. de Ciuit. Dei c. 19.*

S. VI.

Augustini doctrina Arianismum stirpitus excidit.

AD Arianos vt redeamus, illius hæresis radices penitus incidunt, videri non immerito Augustinus potest. Nam cùm haec tenus tota

tota Patrum Vetustiorū, quotquot Augustinum antecesserant, Schola, eosque secutus Arius ipse, crebras illas Dei in Veteri Testamento apparitiones, non de Patre (quod esset inuisibilis) sed de Filio intellexissent: continuo excuspsit Arius ex istorum etiam auctoritate, Filium Patre esse minorem: quia visibilis factus, internuntij munere per tot secula ad homines functus esset. Etenim, testante Ambrosio, haec est causa erroris, haec origo hæresis Arianæ. *L. de Filij diuinis. cap. 8.* Iam, non filium Abrahæ visum, vel cum Iacob luctatū esse, sed Deum innascibilem siue Patrem asserentibus, Concilium Sirmiense anathema dixit, apud Hilar. *L. de Synodis.*

Hanc igitur erroris Ariani scaturiginem, cum, magistro suo Ambrosio commonstrante, Augustinus reperisset; non dubitauit ire contra veterum nubem, melioribusque auspiciis fontem hæresecos occulere: docens omnes illas prioris Testamenti apparitiones ne Filio quidem, sed Angelo siue creaturæ esse tribuendas, tantumque adduxit in hanc sententiam Scripturarum agmen, & rationum robur; ut eam deinceps nemo in dubium reuocauerit. Atque ob hanc causam suspicantur eum nonnulli, suâ sponte librorum de Trinitate (in quorum potissimum secundo & tertio hoc agit) editionem differre voluisse: ne cui forte aut sententiaz nouitas displiceret, aut existimat oscitanter hoc illi excidisse. Videri de eadem re potest, *libr. 3. cont. Maxim. cap. 26.*

Aliam Arianorum fraudem (dum ostendere cupientes Filij diuinitatem etiam in Euangeliō negari, distinctione praeceps collocata Euangelistam corrumpere ausi sunt, ita legendō: *Et Verbum erat apud Deum, & Deus erat. Verbum hoc erat, &c.*) atque hanc quoque ab Augustino detectam alij scribunt. *Galarz. l. 1. Euang. Infrit. cap. 10.*

Quod itaque Arianos attinet, prorsus ad hunc articulum res colligitur: ut Deus Pater, aequalē sibi gignere filium aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed utrumque hoc falsum est, Patri ergo Dei Filius verus aequalis est. *l. 3. cont. Maxim. cap. 7.* Iam quid inter Filium & Spiritum sanctum interficit, vnius alteriusque processionem, quantum de illa excellentissima natura declarari potest, hoc exsequitur. *cod. l. c. 14.*

§. VII.

Collatio Orthodoxorum cum Arianis, mortuo Augustino.

CETERUM quia Patrem & Filium vnius esse substantiam, & personarum tantummodo proprietate distinctos (ut tum contra Pascen-
tium, tum Maximinum & Felicianum, Augustinus docuit) Catholici fatebantur ; ad quod iuuabit legere Epist. 178. ante citatam) ob eam rem dicti sunt Arianis *Homoniani*. Ariani verò cùm Hunerico in Africa dominante regnum etiam aliquod obtinerent ; ad Collationem Catholicos prouocarunt , vt hi anteā Donatistas fece-
rant. Historiam Victor Uticensis. describit. l.2. & 3.

Mandatum ergo suum cùm Hunericus edidisset; Eugenius Episcopus Carthaginensis , tam suo, quam suorum in Africā Catholicorum nomine respondet, se minimè recusare refugerēve Collationem, quam imperabat Hunericus: sed petere, vt etiā aduocentur transmarini Catholici : quia sine eis non possit agere communem caussam, præsertim talem tantamque. Id autem obtendebat ; vt , cùm transmarini adessent (in quos sœuire non auderet Hunericus , ne Imperato-
rem eorum offendiceret) tanto liberior esset disputatio.

Et verò Eugenius cum suis ad diem venit , vt iuxta Hunerici mandatum cum Arianis conferret. Sed cum tyranus in suo edicto pollicitus esset Catholicis omnia tutu; fidem illicē infregit, & iis qui venerant manū iniicit : sœvit in doctissimos , eosque etiam necat. Attamen qui superstites erant, non dissipugnant : imò, vt disputatio si-
ne tumultu transigeretur , eligunt ex suo ordine quosdam , qui pro omnibus loquantur : vt & factum fuerat in Collatione cum Do-
natistis.

Cumque Ariani æquo iure se ad disputationem comparare debe-
rent; volunt vt eorum nescio quis Patriarcha Cyrillus, sit iudex : &
eum magno satellito armatum collocant in alto suggestu. Catholicī
conqueruntur de tali formâ iniquissimi iudicij: sed frustra. Imò ac-
cusatūr, quod se vocent Catholicos : & magnis aduersariorum cla-
moribus

moribus propè obruuntur. Tum verò nostri iis vltro largiuntur, vt Catholicorum nomen veluti suspendatur, donec quæstio definita sit: & vt ad rem veniant, edunt scriptam sua fiduci confessionem, quam tueri iustitiantur.

Quid Ariani? Cum vicissim suam edere deberent; tantùm clamare nostros esse seditiones: & inflammant suum Hunericum. Qui statim contra Catholicos edicit, quod olim Christiani Imperatores in Donatistas edixerant.

Quam Historiam, tametsi post mortem Augustini euenerit, ed libuit subiunxisse, vt, dum quisque videt hæc Arianorum apud Afros initia, quæ in manibus habemus; videat ultra vitæ morumque seditionem, alios alii hereticis successisse, imò indies fuisse multiplicatos, donec fatalis dies valitasque toti propè Africæ intonaret: quod paullò post contigit.

C A P V T I X.

MALORVM AFRICÆ CAVSSA.

§. I.

*Calamitatis que Africam afflixit caussa,
peccata.*

Nimirum, vt Augustinus dixerat Epistola ad Bonifacium, quod Africa tanta mala patiatur; suis debent homines imputare peccatis. Afrorum nequitia maturuerat ad iustissimam vindictam: celestisque manus, quæ Vandulos ad punienda Hispanorum flagitia atque traxerat; etiam ad vastandam Africam transire cogebat. Ipsi fatebantur, non suum esse quod facerent: agi enim se diuino iussu ac perurgebti, inquit *Salvian. l. 7. de Indis. &c. Prudent. Dei.*

Qui cùm deinde ostendisset non adscribendum Deo, quidquid propter peccatis nostris patimur: siue imputari iudici non debet, quod hominida occiditur, & latro aut sacrilegus exuritur: adiungit, Vnde & quod

de iure suo se putent perdere , si hinc sibi alius quidquam voluerit vindicare. Transeatur denique propè omnium fraudum, falsitatum, perjuriorum nefas; nulla vñquam his malis Romana ciuitas caruit : sed specialius hoc scelus Afrorum omnium fuit. Nam sicut in senti- nam profundæ nauis colluuiones omnium sordium , sic in mores eorum quasi ex omni mundo vitia fluxerunt. Nullam enim improbitatem scio , quæ illic non redundauerit : cùm vtique etiam Paganæ ac serinæ gentes, et si habeant specialiter mala propria ; non est tamen in his, hoc corpus omnium. *Salvian.* *ibidem.*

Nam, vt postea subiungit: Gothorum gens perfida , sed pudica est. Alanorum impudica, sed minùs perfida. Franci mendaces , sed hospitiales. Saxones crudelitate effici , sed castitate venerandi. Omnes denique gentes habent , sicut peculiaria mala; ita etiam quædam bona. In Afris pœnè omnibus , nescio quid non malum. Si accusanda est inhumanitas, inhumani sunt : si ebrietas, ebriosi sunt : si falsitas, fallacissimi : si dolus, fraudulentissimi : si cupiditas, cupidissimi : si perfidia, perfidissimi. Impuritas eorum atque blasphemia, his omnibus admiscenda non sunt : quia illis quæ suprà diximus malis aliarum gentium vitia ; his autem , etiam sua ipsorum vicerunt.

Ac primum vt de impuritate dicamus , quis nelicit Africam totam obscenis libidinum tædis semper aruisse: non vt terram ac sedem hominem, sed vt Æthnam putes impudicarum fuisse flamarum. Nam sicut Æthna intestinis quibusdam naturæ feruentis ardoribus; sic illa abominandis iugiter fornicationum ignibus astuauit. Nec volo in hac re assertionibus meis credi , testimonium requiratur generis humani.

Quis non omnes omnino Afros, impudicos generaliter sciat , nisi forte ad Deum conuersos, id est fide ac religione mutatos ? Sed hoc tam rurum est ac nouum , quæm rurum videri potest quemlibet ganeonem non esse ganeonem : aut quemcumque leuum non esse leuum. Tam infrequens estenim ho & iniustatum, impudicum non esse Afrum ; quæm nouum & inauditum , Afrum non esse Afrum. Ita enim generale in eis malum impuritatis est ; vt quicumque ex eis impudicus esse desierit , Afer non esse videatur. *Salvian.* *eodem lib. 7. de Iude. & promident. Dei.* Quo in loco consequenter plura repetiet , qui nosse voluerit in vnâ Carthagine exuberantium vi- tiorum.

Innumeris propè locis Saluiano adstipulatur Augustinus, dum lubricos suorum mores, spectacula, & actus, insectanter castigat: vt ex iis constat, quæ lib. 1. cap. 3. aliisque locis è Sermonibus ad populum, varia retulimus.

Et quamquam alicubi ipse testetur, paucos tum repertos fuisse qui verbis, sed plures qui vitâ moribusque blasphemarent: solitos nihilominus blasphemare (vt testatus est Saluianus) apparet vbi ait: Quis non secundum istos, qui ex meritis prioris vita ante hoc corpus in cœlestibus gestæ, animas terrenis corporibus magis magisque graduari opinantur, affirmet eas ante istam vitam sceleratiū immaniūsque peccasse; qui mentis lumen sic amittere meruerunt, vt sensu vicino pecoribus nascerentur: non dico tardissimi ingenio; (nam hoc de aliis dici solet) sed ita excordes, vt etiam cirrati ad mouendum rīsum, exhibeant cordatis delicias fatuitatis, quorum nomen ex Græcā deriuatum, Morones vulgus appellat? Talium tamen quidam fuit Christianus, vt, cùm esset omnium iniuriarum suarū patientissimus, iniuriam tamen Christi nominis, vel in seipso religionis, quâ imbutus erat, sic ferre non posset; vt blasphemantes videlicet cordatos, à quibus hæc vt prouocaretur audiebat, insectari lapidibus non desisteret, nec in ea caussa vel Dominiꝝ parceret: lib. 2. de peccat. mer. & remiss. cap. 22.

S. III.

Afrorum peccatis etiam Augustinus Africæ calamitates adscribit.

IGitur cum ab Episcopis perpetuâ vigilantiâ, hæreses, tametsi penitus extirpari non potuerint, corriguntur; incorrecti mores permanerunt: dum populus monitiones quidem audit, sed non obaudit: finemque criminis vnius, gradum alterius facit. Etenim non ob aliud Afros suos cladem Barbaricam pati, Augustinus ait: qui nimirum non iam à Vandalis dumtaxat, sed & à Barbaris intra Africam constitutis, (vti patet ex Epistola ad Bonifacium, quam antè recitauimus) malis multò maximis afficiebantur: adeò

vt

vt ne quidem propè iam consumti , ad pœnitentiam respe-
ctarent.

Id enim magnopere deplorat vir piissimus , Sermone de Tempore Barbarico : quem tum perinde dixisse (mense ut opinor Martio) consideratis iis quæ cap. 5. eiusdem Sermonis Tomo ix. habet , credere vtique debemus. Paucula ex eo recitabimus.

Admonet, inquit, Dominus Deus noster, nos non debere negligere nostra peccata : quando talem demonstrat iram suam. Ipse quippe iuste punit nocentem , quia nullum inuenit pœnitentem. Quoties, dilectissimi , intonuerunt atque intonant tubæ diuinæ: *Agite pœnitentiam : appropinquauit enim ad vos regnum celorum?* Et clausis auribus cordis , magis operamur mala , & petimus ut veniant bona. *cap. 1.*

Si esset in nobis humanus affectus , si esset compassionis sensus ; vnius hominis mortem flere , dolere , ac plangere deberemus. Quibus lacrymis , quo gemitu , quibus planetibus exagitamur ; quando aut maximam partem , aut pœnè totam plangimus ciuitatem? Æger est carus , & vena eius malum renuntiat : omnes qui eum diligunt , ægrotant simul animo. Si eum in ipsa vicina morte redire vide-
rint : quemadmodum ab eo omnem spem salutis ablatam sen-
tiunt ; eum adhuc viuum , tamquam mortuum meritò plangunt.

Inter tantas angustias , & in ipso fine rerum posita est vniuersa Prouincia , & quotidie frequentantur spectacula : sanguis hominum quotidie funditur in mundo , & insanientium voces crepitant in Cir-
co. O planetus , omni tristitia acceptior ! ô planetus omni molestia affligens cor ? libertate flere. Plangimus enim , dilectissimi , & illos , & nos : quia & nos digni sumus , qui cum talibus merito flagellemur. Nos enim cum alios accusamus , omnes declinauimus: simul inutiles facti sumus prorsus omnes: nullus est excusatus , quia talis est iudex , ut omnis homo ab illo inueniatur reus. *eod. cap.*

Quisquis malus es , quisquis corrigi non vis ; non te consoletur altitudo tua: quia maior te exspectat ruina , ampliorque sustinet flam-
ma , quia securis hæc ad te nondum venit. Ideo putas te posse semper stare , cùm videoas vel audias alias arbores ampliores cecidisse ? *cap. 2.* Superbiæ enim eorum castigat , qui fortunarum sua-
rum , & potentiarum mole freti , nihilum de sæculi inconstantiâ co-
gitabant.

Dicet aliquis: Si mali merito flagellantur; boni quare talia cum malis, & à malis patiuntur? Quare? Quia secundum quemdam modum dicuntur boni: secundum autem rectum verumque bonum, nemo bonus nisi solus Deus. Ergo & ipsi boni, quicumque sunt boni; non tales sunt, quales esse debent boni. Non enim sunt perfectum bonum: proficiunt enim de die in diem. Si proficiunt, utique exhortationibus proficiunt. cap. 3.

Igitur patientes estote boni, ut sitis verè boni: patientes estote usque ad aduentum Domini. Tolerate mala, quæ patimini à malis, cum malis: quia ista tentatio, vestra est examinatio. Si aurum es; quid times paleam? quid times ignem? Simul quidem eritis in fornace: sed ignis paleas in cineres vertit; tibi frides tollit. Si frumentum es; quid times tribulam? Non apparebis, qualis antea eras in spicâ; nisi tribula conterendo à te separauerit paleas. Si oleum es; quid times pressuram præli? Non declarabitur species tua; nisi etiam pondus lapidis à te separauerit anurcam.

Verumtamen interroget se unaquæque anima, ut videat si iniuste patitur. Proferatur statim iustitia: appendatur amor mundi, cum amore Dei: vide quemadmodum præponderet amor mundi. Proferatur speculum Scripturæ diuinæ. Speculum hoc neminem palpat: qualis es, talem te tibi demonstrat. Intende & vide: & si est aliquid quod te offendat; abi confusus, & redi correctus. eod. cap.

Cumque trium Puerorum exemplo proposito (qui, dum nolunt imaginem Regiam adorare, ignes riserunt) miraculum fugatæ ab eis flammæ in fornace Chaldaicâ plurimum commendasset; subdit: Quid tale, dilectissimi, fecimus? imò è contrario quæ mala non fecimus? Illi nec minis, nec tormentis conuenti, dæmoniis sacrificaverunt. An non sacrificauit, qui imagines Idolorum per noctem ludentes, quod Nocturnum vocant, libentissime spectauit.

Sacrificauit prorsus, sacrificauit: & quod peius est, non tauri, vel cuiuslibet pecoris aliquam victimam; sed ipsam animam hominis pretiosam. In hoc tam nefando sacrificio, non unus, vel pauci accusantur: tota hoc ciuitas fecit, quæ tota consensit: nec ab hostibus, nec à barbaris; sed à scipso omnis homo in animâ seipsum occidit: videndo, consentiendo, non prohibendo, omnes remansimus rei. Et dum nolumus pacem ciuitatis turbari peruersam; pacem quam desideramus, non accipimus rectam. Contemniimus pacem seruare bonorum

bonorum morum , & periit pax temporum nostrorum.

Discite vel nunc dilectissimi , quid cui rei præponere debeatis . Nolite diligere vitia in filiis , in amicis , in seruis , in omnibus notis : præponatur singularis potestas , omni potestati : honorem exhibeamus Casari , timorem autem Deo . &c . cap . 4 .

Vt planè videoas , veteris alicuius Paganismi ritus aut reliquias , tum adhuc superstites in Hippomenibus suis , sicuti apparat , integrum Episcopum flagellare voluisse .

Adhuc Martyrum adductis exemplis : Patientiâ Prophetæ Iob ; Parabolâ filij Prodigi ab optimo patre in gratiam recepti , postquam in se vtique reuersus , erroris sui pœnitentiam egisset : (quæ tum sanè oportuna videbantur grassantibus malis sive solatia , sive remedia) ubi semel iterumque nefariam Arianorum hæresin , quâ erant infecti Vandali , & ob quam rebaptizare quoscumque satagebant , acriter perstrinxisset , cap . 3 . & præsertim 8 . memor illorum , qui bonis omnibus mediisque viuendi Barbarorum rapacitate multati , Hippo-nem profugerant ; breuiter concludit : Reddituri estis rationem Domino Regi , boni serui : data est vobis occasio bene operandi . Abundant peregrini , captiui , exscoliati : facite vobis amicos ex mammona iniquitatis , vt & ipsi recipiant vos in habitacula æterna . serm . de temp . Barb . cap . 8 . Tom . i x .

§. IV.

Consilium Augustini de fugâ Episcoporum , tempore bellorum.

Interea (inquit Possidius) reticendum minimè est , cùm memoria-
ti impenderent hostes , à sancto viro Episcopo Thabennisis Ecclæsiæ Honorato per litteras fuisse consultum Augustinum : Vtrum-
nam Barbaris aduentantibus , esset Episcopis vel Clericis receden-
dum ab Ecclesiâ , an non ? Eiisque rescriptis insinuasse , quid magis ab
illis Romanicæ eversoribus esset metuendum . Posid . cap . 30 . Exstat
hæc Epistola Tomo i i . num . 180 . Sacerdotum Dei , & ministrorum
moribus utilis , & necessaria , teste Possidio ibidem .

Consultus antea fuerat super eādem re à Quodvultdeo, Episcopum Carthaginensi, vt testatur Victor l. i. qui perinde Aurelio successerat. Augustinus eum Coepiscopum vocat, eiōne se respondisse refert in hęc verba : Nec eos esse prohibendos, qui ad loca (si possunt) munita migrare desiderant: & ministerij nostri vincula, quibus nos Christi charitas alligavit, ne deseramus Ecclesias quibus seruire debemus, non esse rumpenda. *Epist. 180.*

Vnde sic mox concludit : Restat ergo, vt nos, quorum ministerium quantulacumque plebi Dei vbi sumus manent, ita necessarium est, vt sine hoc eam non oporteat remanere ; dicamus Domino: Esto nobis in Deum protectorem, & in locum munitum. *ibid.*

Cūm verò & Honoratus ipse, & aliis quispiam Episcopus opponerent verba Christi dicentis, *Cum autem persequentur vos in Cittate ista, fugite in aliam*; atque inde dicerentur quidam plebes suas defruiisse: & his & illis alio Euangelij loco occurrit. Cur enim, inquit, sibi putant indifferenter obtemperandum esse praecepto, vbi legunt de ciuitate in ciuitatem esse fugiendum; & mercenariorum non exhorrent, qui *videt lupum venientem & fugit, quia non est ei cura de quibus?* Cur non istas duas Dominicas verasque sententias, vnam scilicet vbi fuga finitur aut iubetur, alteram vbi arguitur atque culpatur, sic intelligere student, vt inter se reperiantur non esse contrariae, sicut non sunt? Quicumque isto modo fugit, vt Ecclesiæ necessarium ministerium illo fugiente non desit; facit quod Dominus præcepit sive permisit: qui autem sic fugit, vt gregi Christi ea quibus spiritualiter viuit, aliena subtrahantur; mercenarius ille est, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non est ei cura de quibus. *Eadem Epist.*

S. V.

*Digressio. In dubiis consultus, neque aliorum
facile sententiam damnat, neque suam
præfactè tuetur.*

Modestia his fructus sunt, quam ut per reliquam omnem vitam tam scriptis quam moribus constanter ubique expressit, ita neque

neque sub extremum amatam sibi virtutem deseruit. In Epistolâ certè iam memoratâ, postquam suam de Episcoporum fugâ sententiam aperuisset, ne sibi plus aliis sumere videretur, his eam verbis obsignat : Hæc tibi, quia me consuluisti, frater dilectissime, quâ exstimaui veritate & certâ charitate rescripti: sed nè meliorem, si inuenieris, sequaris sententiam, non præscripsi. *Epist. 180.*

Iam verò quod attinet Ecclesiasticas consuetudines, quæ aliae aliis in terris aut regionibus etiam tum seruabantur ; de his consultus olim ab iis qui diuersa sentiebant, ita semper respondit, vt nullam earum damnaret, si modò Fidei aut moribus non repugnaret. Vnde nec immutandam censebat, quando id commode & eius Ecclesie seruatâ pace fieri non poterat. Hinc ad Ianuarium de his scribens : Faciat ergo quisque, inquit, quod in eâ Ecclesiâ in quaen venit, inuenerit. Non enim quicquam eorum contra fidem fit, aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim cauiss, id est, aut propter fidem aut propter mores, vel emendari oportet quod perpetrâm siebat, vel institui quod non siebat. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adiuuat utilitate, nouitatem perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosâ consequenter noxia est. *Epist. 118. cap. 5.* Super huiusmodi autem rebus contendere, & superflua questione rixari, (quod solent, qui, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existimant) appellat ipse puerilem sensum : caendum in nobis, tolerandum in aliis, corrigendum in nostris. *Ibid. cap. 2. & 4.*

Apparet ex eâdem Epist. iam inde ab Augustini æuo agitatam fuisse questionem, de accipienda quotidie Eucharistia : alijs alia sentientibus, atque diuersis rationibus caussam suam stabilientibus. Quâ in re consultus ipse, salubri temperamento partes utralsque conciliare studens ; Rectius, inquit, inter eos fortasse quisquam dirimit litem, qui monet ut præcipue in Christi pace permaneant : faciat autem vñusquisque, quod secundùm fidem suam piè credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonarat corpus & sanguinem Domini. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet vlo die prætermittere. Neque enim litigauerût inter se, aut quisquam eorum se alteri præpoluit Zachæus & ille Centurio: cùm alter eorum, *Gaudens in domum suam suscepit Lvc. 19. Dominum;* alter dixerit, *Non sum dignus ut intres sub tecum meum :* am-

bo saluatorem honorificantes diuerso & quasi contrario modo; ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. *ibidem cap. 3.*

§. VI.

*Bello Vandalo Bonifacius aggressus, funditur.
Vandalorum mores.*

Inductis in Africam, & per omnia effusis Vandalis: cùm amicos Bonifacij, qui hactenus officio non defuerat, ingens admiratio teneret, quānam illum intemperiæ transuersum egissent; tum nonnulli iussu Placidiax Augustæ, Carthaginem delati sunt: vbi ostensis Bonifacius Aëtij litteris; omnem eius fraudem perfidiamque detexit, *Procop. l. 1. de bell. Vandal.* Receptus idcirco in gratiam, cum nullo pretio Vandalorum furorem redimere, abitumque cauponari potuit; bello eosdem quos acciuerat, aggressus est.

Sed susus ipse fugatusque, Hippone Regium, ciuitatem marinam munitamque se recepit. Qua tandem dedita, abeunte in celum Augustino (vt dicimus) Bonifacius cum Romano exercitu cui Aspar præcerat, vicitus iterum; Romam deinde ex fuga appulsus est: vbi adepto magisterio militum, anno circiter 433. vel morbo (vt scribit Prosper) extinctus est; vel (vt Marcellinus ait) ab Aëtio fauiciatus interiit; ac Pelagiæ coniugi moriens præcepit, vt ne alteri, quām Aëtio nubernet.

Ceterū post primam Bonifacij cladem, ad eō procurrebat indies aucta calamitas; vt quadringentis amplius excisis per Africam Ecclesiis, tres tantummodo superessent, Carthaginensi, Hipponeensi & Cistensi. Sed de his paullò post.

Est sancè memorabile, eosipso Vandalo Africæ debellatores (cùm non tantummodo Afrorum in heresi pertinaciam, sed & luxuriam, Imperij certissimam pestem, amplexiscent) impietatis tandem penas dedisse. Contriti enim postea ac subacti sunt à Belisario: qui Regem eorum Gildimerem, cum Theodora coniuge filioque Hilderico, Constantinopolim ad triumphum avexit, Imperante Iustiniano: qui se Libyā potius scribit tertio Consulatu suo. Is autem incurrit in annum Christi 15. xxxiiii. Tali.

Talibus porrò vitiis obnoxios fuisse Vandaloſ , ex Procopio audiamus. Vandali, inquit, omnium ſunt quos ſciam molliſſimi , atque delicatiſſimi . Illis, quamdiu Africam tenuerunt, mensa quotidie copioſa, & rerum omnium quas fert regio , referta fuit. Geſtabant veſtem Medicam ac sumtuofam , quam ſericam vocant. In theatris & hippodromis , ac reliquo oblectamentis, prælertim in venationibus continuo versabantur: saltatores & mimos ſpectabant: acroamatis & muſicis instrumentis aures demulcebant. Eorum plerique in hortis aquâ & arboribus amoenis degebant: ſympoſia, conuiuaque celebra- bant: vt nihil deſſet , profuſi in Venerem erant. *Procop. lib. 2.*
Bell. Vand.

C A P V T X.

AVGVSTINI VLTIMVS CONTRA
HÆRETICOS LABOR.

ſ. I.

Semi-pelagianismi ortus, eiusq; auctores.

Nondum obierat Augustinus, cùm Pelagiana hæresis faciem Anno nonnihil immutauit: & videri Catholica voluit, quia iam Gal- 428. licanis quibusdam è Maffilia Presbyteris placere cœperat. Hos ſicut magnæ ſanctitatis atque doctrinæ, ita auctoritatis fuisse, Prosper & Hilarius commemorant scriptis ad Augustinum litteris: vt haud dubium sit, quin eos inter fuerint Ioannes Cassianus (qui peragratiss. Ægypti & Thebaidis variis Monasteriis, Maffiliæ tandem confedit; vetus Chrysostomi diſcipulus, origine Schyta, exercitatione Monachus) & Vincentius, alius à Lirinensi, Genuensis opinor: vnum eundemque esse, alij afferunt. Hi detruncatis ab vniuerso errorum Pelagi corporē, aliquot membris; ſolum retinuerant caput, à quo demum animaretur, quod erat præcium.

Dum libertatem arbitrij, affectumq; volendi

G ggg

In

*In naturalis motus virtute locantes;
Tam bona quemq; decent sectari posse suope
Ingenio, quām posse subest cuique in mala ferri.*

Prosp. lib. de Ingrat. cap. 4.

In reliquis enim cum Catholicis sentiebant: ab illâ verò velut partitâ Pelagi hereditate, Semipelagiani appellati sunt. quos ita Prosper loquentes inducit:

*Immortalem hominem factum si creditis; & nos
Credimus. Inciderit mortem peccando, suāque
Progeniem culpā & letho deuinxerit omnem:
Nullus non egeat sacro baptisme Christi,
Infantesque etiam purgantur fonte lauaci:
Dum nostri decū arbitrij, lumēnque creatum
Principio, quod sponte potest insistere rectū,
Manefit illasum; nec viribus absit ab illis,
Quas condente Deo generaliter omni in Adam
Suscepit natura hominū: nec suppetat ulli
De non acceptā arbitrij virtute querela:
Cūm sine delectu, seu lex, seu Gratia Christi,
Omnem hominem saluare velit: donūmque vocantis
Sic sit propositum, ut nullus non posit ad illud
Libertate suā, propriōque vigore venire;
Sūque salus, dignius saluari, ex fonte VOLENDI. eod. l.c. 6.*

§. II.

*Semipelagiani Augustino obtrectant. Eorum
dogmata fusiū relata.*

His veluti iactis fundamentis, scripta Augustini contra Pelagianos carpere coeperunt: ac dicere, quidquid in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum docuerat; Patrum opinioni, & Ecclesiastico sensui esse contrarium. *Prosp. Epist. ad Augustinum.*

Et quamquam nouissimo Augustini commentario, quem de Corruptione & Gratia ad Monachos Adrumetinos dederat, veluti præsentissi-

sentissimo antidoto, sanari potuissent: quando eādem videlicet cache-
xiā laborabant: evenit nihilominus, vt eis non tantum non profue-
rit tam excellens medicina, quin potius vehementer obfuerit, sicuti
latius ibidem Prosper enarrat: quem vt non sufficiat, versā oratione
loquontem audiuisse; prosa repetemus. Hæc enim ipsorum, inquit,
definitio ac professio est:

OMNEM quidem hominem, Adam peccante peccasse: & nem-
inem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione saluari: vni-
uersis tamen hominibus, propitiationem, quæ est in sacramento San-
guinis Christi, sine exceptione esse propositam; vt quicumque ad fide-
m & baptismum accedere voluerint, salvi esse possint. Qui autem
credituri sunt; quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit iu-
uanda, mansuri sunt; præscisse ante mundi constitutionem Deum: &
eos prædestinasse in regnum suum: quos gratis vocatos; dignos futu-
ros electione, & de hac vita bono fine excessuros præuiderit. Ideoque
omnem hominem, ad credendum & ad operandum diuinis institu-
tionibus admoneri: vt de apprehendenda vita æterna nemo desperet,
cùm voluntariæ deuotioni remuneratio sit parata.

Hoc autem propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi ini-
tium vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & reicien-
dorum dicitur facta discretio; (vt secundum quod placuit Creato-
ri, alij vasa honoris, alij vasa contumelie sint creati) & lapsis curam
resurgendi adimere, & sanctis occasionem torporis adserre: ed quod
in utramque partem superfluus labor sit, si neque reiectus ullà indu-
stria possit intrare; neque electus ullà negligentiâ possit excidere.
Quoquo enim modo se gresserint; non posse aliud erga eos, quam
Deus definiuit accidere, & sub incerta spe cursum non posse esse con-
stantem: cùm, si aliud habeat prædestinantis electio, nulla sit anni-
tentis intentio.

Remoueri itaque omnem industriam, tollique virtutes; si Dei con-
stitutio humanas præueniat voluntates: & sub hoc prædestinationis
nomine, fatalem quandam induci necessitatem; aut diuinarum na-
turarum dici Dominum conditorem; si nemo aliud possit esse, quam
factus sit, &c. Prosp. Epist. ad August. Et post pauca:

QVIDAM vero horum in tantum à Pelagianis semitis non declin-
ant, vt, cùm ad confitendam eam Christi gratiam quæ omnia præ-
ueniat merita humana, cogantur; (ne si meritis redditur, frustra Gra-

tia nominetur) ad conditionem hanc velint vniuersi quisque hominis pertinere, in qua cum nihil prius merentem, quia nec existentem, liberi arbitrij, & rationalem, gratia Creatoris instituat: vt per discretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum eius, possit suam dirigere voluntatem: atque ad hanc gratiam, quā in Christo renascimur, peruenire per naturalem scilicet facultatem petendo, querendo, pulsando: vt ideo accipiat, ideo inueniat, ideo introeat; quia bono naturae bene vsus, ad istam saluantem gratiam, initialis gratiae ope, meruerit peruenire.

Propositum autem vocantis Gratiae, in hoc omnino definiunt; quod Deus constituerit nullum in regnum suum, nisi per Sacramentum regenerationis, assumere. Et ad hoc salutis donum omnes homines vniuersaliter, siue per naturalem, siue per scriptam legem, siue per Euangelicam prædicationem, vocari: vt & qui voluerint, fiant Filii Dei; & inexcusabiles sint, qui fideles esse noluerint: quia iustitia Dei in eo sit, vt qui non crediderint pereant; bonitas in eo appareat, si neminem repellat à vita, sed indifferenter vniuersos velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. *Idem ead. Epist. Et paulo post:*

CVM QY E inter haec (inquit) innumerabilium illis multitudo obiicitur parvulorum, qui vtique excepto originali peccato (sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur) nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sine Dei iudicio secernuntur: vt ante discretionem boni ac mali de vsu vitaे istius auferendi, alij per regenerationem inter cœlestis regni assumantur hæredes; alij sine baptismo, inter mortis perpetuæ transiunt debitores: tales aiunt perdi talesque saluari, quales futuros illos in annis maioribus, si ad actiuam seruarentur ætatem, scientia diuina præuiderit, *ibidem*. Et paucis interiectis.

Hanc sanè de humanis meritis præscientiam Dei, secundum quam gratia vocantis operetur, multò sibi rationabilius videntur adstruere, cùm ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis sæculis dimissæ sunt ingredi vias suas; vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantia impietate depereunt, nec illa eis aut legis aut Euangelij illuminatio coruscavit: cùm tamen in quantum præparatoribus ostium apertum est & via facta est, gentium populus qui sedebat in tenebris & in umbra mortis, lucem viderit

viderit magnam: & qui quondam non populus , nunc autem populus Dei sit: & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur ; præuisos inquiunt à Domino , credituros : & ad vnamquamque gentem ita despensata tempora , ac ministeria magistrorum ; vt exortura erat bonarum credulitas voluntatum.

Nec vacillare illud , quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire : quandoquidem inexcusabiles sint, qui & ad vnius veri Dei cultum potuerint instrui intelligentia naturali ; & Euangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi. Pro vniuerso autem humano genere , mortuum esse Dominum nostrum Iesum Christum : & neminem proflus à redemptione sanguinis eius exceptum, etiamsi omnem hanc vitam alienissimam ab eo mente pertranseat : quia ad omnes homines pertineat diuinæ misericordiæ Sacramentum : quo ideo plurimi non renouentur ; quia quod nec renouari velle habeant , prænoscantur.

Itaque quantum ad Deum pertinet , omnibus paratam vitam æternam : quantum autem ad arbitrij libertatem ; ab his etiam apprehendi qui Deo sponte crediderint , & auxilium gratiæ , merito credulitatis acceperint.

In istam verò talis gratiæ prædicationem , hi , quorum contradictione offendimur , cum priùs meliora sentirent , ideo se vel maximè contulerunt ; quia si profiterentur ab eâ omnia bona opera præueniri , & ab ipsâ ut possint esse donari ; necessitate concederent , Deum , secundùm propositum & consilium voluntatis suæ , occulto iudicio & opere manifesto aliud vas condere in honorem , aliud in contumeliam : quia nemo nisi per gratiam iustificetur , & nemo nisi in prævaricatione nascatur. Sed refugiunt istud fateri : diuinoque adscribere operi , sanctorum merita formidant.

Nec acquiescunt , Prædestinatum Electorum numerum nec augeri posse , nec minui : ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant , ac superflua sit industria ac laboris indictio , cuius studium , cessante electione , frustrandum sit. Ita demum enim posse vnumquemque ad correctionem aut ad profectum vocari ; si se leiat suâ diligentia bonum esse posse : & libertatem suam ab hoc Dei auxilio iuuandam , si quod Deus mandat , elegerit.

Ac sic , cùm in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis , duo sint quæ humanam operentur salutem , Dei scilicet gratia , & hominis

obedientia; priorem volunt obedientiam esse, quām gratiam: vt initium salutis ex eo qui saluatur, non ex eo credendum sit stare, qui saluat: & voluntas hominis, diuinæ gratiæ sibi pariat opem; non gratia sibi humanam subiiciat voluntatem. *ad. Epist.*

Similia sunt quæ Hilarius, olim Augustini contubernalis & discipulus, magistro per litteras significauit: binas, vt appareat ex vnis quæ extant: quibus impressè loca quædam ex operibus Augustini pridem editis resert, per quæ nouitium suum dogma Semipelagiani firmabant.

§. III.

A Prospero & Hilario consultus Augustinus scribit de Prædestinatione Sanctorum & Dono perseverantie.

¶ Orrò duos hosce, Prosperum & Hilarium, perpetuæ Gallorum querimonias, quibus undeque satisfacere non poterant, ad Augustini opem recurrere compulerunt: præsertim cùm inter eos quidam etiam Episcopali dignitate fulgentes, sanctitatis insuper opinione plerosque mortales in idem secum periculum doctrinæ rapere. Quare totam Semipelagianorum opinionem scripto complexi ad Augustinum miserunt, rogantes vt quid esset de eâ sentiendum, quove pacto rationibus eorum occurrentum, quantâ posset perspicuitate doceret.

Et quod Prosperum spectat; circa hoc tempus scripsisse videtur Epistolam ad Ruffinum, de libero arbitrio: quâ non tantum Semipelagianos errores strenuè confutat; verum etiam Augustini hyperapostolen, & luculentum laudatorem agit.

Augustinus verò iam vetus & multarum palmarum pugil, qui tot tantisque voluminibus Pelagianum errorem prostrauerat, vt potuerit non immeritò dici illius triumphator; acceptis amborum litteris, calatum strinxit, ad ea elucidanda quæ poposcerant, vnaque aduersariorum obiectiones confundandas. Fecit id editis duobus libris, uno De Prædestinatione Sanctorum, De dono perseverantie altero: tantâ luce atque energiâ, vt non tam ingenij vires intendisse, quām diuino afflante spiritu locutus fuisse videatur. .

Ac primò quidem docet , quod fundus & seges est controuersiæ totius , Non tantummodò incrementum fidei , sed initium quoque ipsum , Dei donum esse : ideoque prædestinationem ex meritis , tamquam nostris , esse haud posse.

Nam , vt inquit cum Apostolo : *Quia prior dedit illi , & retribuetur ei . quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia.* Et ipsum igitur imtium fidei nostræ , ex quo nisi ex ipso est ? Neque enim hoc excepto ex ipso sunt cætera ; sed ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. *Libr. de prædest. cap. 2.*

Sequenti verò capite satetur summâ humilitate se aliquando ali- ter sensisse ; (ante Episcopatum nempè) sed resipuisse , consideratis Apostoli verbis vbi ait : *Quid autem habes , quod non acceperis ? si autem acceperisti , quid gloriari quæsi non acceperis ?* Quo præcipuè , inquit , testi- monio etiam ipse conuictus sum cum similiter errarem , putans fi- dem quâ in Deum credimus , non esse donum Dei , sed à nobis esse in nobis , & pér illam nos impetrare Dei dona quibus temperanter & iustè & piè viuamus in hoc sæculo. Neque enim fidem putabam Dei gratiâ præueniri , vt per illam nobis daretur quod posceremus utiliter ; nisi quia credere non possemus , nisi præcederet præconium veritatis : vt autem prædicato nobis Euangeliō consentiremus ; no- strum esse proprium , & nobis ex nobis esse arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant , ante Episcopatum meum scripta. *libr. de prædestinat. cap. 3.* Sunt autem opuscula illa , quo- rum hîc meminit , præcipuè Expositio quarumdam propositionum ex Epistolâ ad Romanos : ex qua errorem suum Semipelagiani Mas- silientes Augustini verbis & auctoritate tuebantur , vt refert Hilarius Epistola ad Augustinum: qui olim imprudenter à se scripta , post- eà palam retractauit *libr. 1. Retract. cap. 23.* Et iterum *lib. de prædest. loco citato.* vbi statim subdit :

Quapropter videtis certè , inquit , quid tunc de fide atque operibus sentiebam ; quamuis de commendanda Dei gratiâ laborarem. In qua sententia istos fratres nostros esse , nunc video : quia non sicut legere libros meos , ita etiam in eis curauerunt proficere mecum. Nam si cu- rassent inuenissent istam quæstionem , secundùm veritatem diuinarum Scripturarum , solutam in primo libro duorū , quos ad beatæ memo- riæ Simplicianum scripsi , Episcopum Mediolanensis Ecclesiæ , S. Am- brosij successorem , in exordio Episcopatûs mei : nisi fortè non eos no- uerunt.

uerunt. Quod si ita est; facite ut nouerint. *I. de Prædest. Sanct. c. 4.*

Neque enim volo quæquam sic amplecti omnia mea, vt me sequatur; nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit. Nam propterea nunc facio librōs, in quibus opuscula mea retractanda suscepī: vt nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem, sed proficienter me existimo, Deo miserante, scripsisse, non tamen à perfectione cœpisse: quandoquidem arrogantiū loquor, quām verius; si vel nunc dico me ad perfectionem, sine ullo errore scribendi, iam in ista ætate venisse, &c. *I. de dono perseu. cap. 21.*

Iam & respondet ad id, quod in Opusculo quodam suo contra Porphyrium, sub titulo De tempore Christianæ religionis, dixerat: sibiique fauere, Scipioleagi exexistimabant. *I. de Præd. Sanct. c. 9.*

Cūmque iidē molestè ferrent, ita diuidi gratiam, quæ vel tunc primō homini data est, vel nunc omnibus datur, vt ille acceperit perseuerantiam, non quā fieret vt perseueraret; sed sine qua per liberum arbitriū perseuerare nō posset: nunc verò sanctis in regnum per gratiam prædestinatis, non tale adiutorium perseuerantiae detur; sed tale vt eis perseuerantia ipsa donetur: non solum vt sine isto dono, perseuerantes esse non possint; verumetiam vt per hoc donum, non nisi perseuerantes sint: *Hilar. Epist. ad August.* latius id ipsum lucidiusque pertractat & aperit altero Libro, quem De dono perseuerantiae inscripsit.

Et vbi difficultates omnes, quas siue Prosper siue Hilarius proposuerant tam suo quām errantiū in Gallia nomine, enucleatè soluisset, vt ne atomus quidem vnicarum dubiorum restaret; ad extrellum ait: Qui legunt hæc, si intelligunt; agant Deo gratias: qui autē non intelligunt; orent vt eorum ille sit doctor interior, à cuius facie est scientia & intellectus. Qui verò errare me existimant; etiam atque etiam diligenter quæ sunt dicta considerent, ne fortassis ipsi errent.

Ego autem cūm per eos, qui meos labores legunt, non solum doctior, verum etiam emendatior si, propitium mihi Deum agnosco: & hoc per Ecclesiæ Doctores maximè exspecto, si & in ipsorum manus venit, dignenturque nosse quod scribō. *I. de dono perseu. c. 24.*

Ceterū quo tempore ambo hi libri conscripti sint; colligi exinde potest, quod, cūm Retractionū suarum duos libros absoluisset, primum acceperit Prosperi & Hilarij scripta prolixiora, siue litteras: *I. de Prædest. Sanct. c. 3.* vt perinde computari debeant inter ultima morientis verba, quæ suo luneri cœlestis hic cygnus præcinuerit.

§. IV.

*Iulianus octo Libris Augustinum oppugnat:
ex his quinque Alipius ad Augusti-
num transmittit.*

Sed neque interea omittendi sunt alij, beatissimi Antistitis præ-Anno 429. ster-propter hæc tempora exantlati labores. Romæ etenim exi-
stente adhuc Alipio, vt diximus, Iulianus secundum opus suum pu-
blicauit, volumini secundo Augustini De Nuptiis & Concupiscen-
tiâ oppositum, octo Libris.

Hos cùm Alipius Romæ accepisset; nondum omnes descriperat, cùm oblatam occasionem noluit præterire, per quam quinque Augu-
stino transmisit: promittens alios tres citò se esse missurum, & mul-
tum instans, ne respondere differret. *Epiſt. ad Quodvultd. Tomo 6.*

Erant hi Iuliani libri plenissimi calumniarum, conuictiorum, &
acerbissimæ bilis: tanto denique fastu tantoque tumore conscripti,
vt ex eis solis planissimè liceat hæreticum in Iuliano spiritum asti-
mare. Vocat in primis ore contumelioso Catholicos omnes, qui con-
fidentur Originale peccatum, Traducianos: imitatus maiores suos,
qui quoties à Catholicis exierunt, nouum eis nomen imposuerunt.
l. 1. op. imp. c. 7. & 77. & l. 2. c. 14. Ipsum Augustinum, Tractato-
rem Pœnum: fortè à Tractatibus quos ediderat in Ioannem. Sed cui
paronomasticus respondet Augustinus: Magna tibi pœna est, dispu-
tator hic Pœnus: & longè antequam nasceremini, magna pœna hæ-
refis vestræ, Pœnus præparatus est Cyprianus. *l. 1. op. imp. c. 8.*

Nimirum cùm codem impropositio, iam antè in opere priore, Iu-
lianuſ fuisse petulanter vſus; ipſe vero Augustinus, auctoritate Cy-
priani errorem eius conuicſiſſet: Pœnus (inquit) disputator, non
ego, sed Cyprianus,

*Tanuſ te hoc vulnere, Pœnuſ
Immolas: & pœnam scelerata ex dogmate sumit.*
alludens ad illud Virgilij *l. 12.*

— Pallas te hoc vulneri, Pallas
Immolat : & p̄enam scelerato ex sanguine sumit.

l. 3. cont. Julian. c. 17.

Obiicit deinde, Augustipum Manicheo, Iouiniano, aliisque pri-
dem damnatis hæresibus affinia docere: idque verbis tam aculeatis &
maledicâ phrasî; vt satyram potius aut inuectivam accepto conui-
tiandi pretio scribere, quâm aduersario respondere, videri maluerit.

Sed neque beatæ Monicæ, arreptâ è medio vitilitigandi occasione
aliquâ, pepercit homo procax: cuius perinde vindicias Augustinus
suscipiens, Quod autem, inquit, etiam Matrem meam, quæ te nihil
læsit, nec contra te aliquid disputauit, conuictio lacerandam putasti;
victus es maledicendi libidine: non timens quod scriptum est, *Neque
maledici regnum Dei possidebunt*. Sed quid mirum est quod te inimicum
etiam eius ostendis, cùm sis inimicus gratiæ Dei; quâ eam dixi ab illo
puellari vitio liberatam? Ego verò parentes tuos, tamquam Catho-
licos Christianos, honorabiles habeo: eisque gratulor, quòd antè
defuncti sunt, quâm hæreticum te viderent. *l. 1. op. imp. c. 69.*

§. V.

Lucubrat die noctuq;: & Juliano respondet.

HOs quinque Iuliani libros sibi Româ ab Alipio missos accepit
Augustinus, retractandis quæ restabant operibus suis intentus,
cùm iam emendasset Libros à se conscriptos centum triginta duos,
eosque in duo volumina redegisset. Restabant autem, vt ipse testa-
tur, Epistolæ & Tractatus populares, quos Græci Homilias vocant.
Et plurimas iam Epistolarum legerat, sed nihil adhuc inde dictauer-
at. *Epiſt. ad Quodruld. tom. 6.* Cùm verò instaret Alipius, vt Iuliani
libris respondere nè differret; neque opusculorum tamen suorum re-
tractationem (vt pote rem, vt ipse indicabat, plurimum necessarium)
omittere aut tantisper intermittere vellet; statuit utrique operi si-
mul incumbere, vni diebus, alteri noctibus: quando ei ab aliis oc-
cupationibus hinc inde interim venire non desinentibus parcere-
tur. *ibid.*

Euenit

Euénit autem vt circa idem tempus Quodvultdeus, Diaconus Carthaginensis, iteratis litteris ac precibus ab Augustino posceret breue aliquod scriptum de Hæresibus, quæ ab initio prædicati Euangelij ad hæc usque tempora exstiterent; his inter alia verbis Augustinum compellans: *Video quām onerosus existam meliora cogitanti, & disponenti majora sancto seni, & querelas corporis sustinenti.* Sed per Christum Dominum rogo, qui te participem Sapientia sua sine iniuria esse concepsit, ut hanc gratiam dones indoctri Ecclesie, qui te agnoscis sapientibus atque insipientibus debitorem; merito ac iure dicturus: *Videte quoniam non mibi soli laboravi, sed omnibus exquirenteribus veritatem.* Quodvultd. Epist. 1. ad Augst. tom. 6. Ad has litteras respondens Augustinus, nullâ de occupationibus suis factâ mentione, tantum difficultatem operis postulati excusat: & Quodvultdeum ad Philastrij & Epiphanij (quorum hic Cypri Episcopus, ille Brixiensis, de Hæresibus uterque scriptor scriperant) libros remittit. Augustin. Epist. 1. ad Quodvultd. tom. 6.

Verum hanc excusationem non admittens Quodvultdeus, aliis litteris quod prius rogauerat urget; easque finit in hæc verba: *Quamobrem ad peculiares patrocinium pietatu tua configio, & voce meâ, sed vniuersali desiderio, paratum ad misericordiam sacrosanctum pietatu pedius appello: sequentur sapientibus peregrini, panem Afrum (quem nostra prouincia solet habere precipuum) calesti etiam manna conditum, sero pulsanti & famem patienti non deneges.*

Hac Quodvultdei instantiâ atque indefessâ importunitate permotus Augustinus, cœperat animo agitare quomodo Quodvultdeo satisfaceret: quod tamen reple efficere non potuit, talibus (vt ipse ait) curis superuenientibus impeditus, à quibus omnino dissimulare non posset. Epist. 2. ad Quodvultd. Erant autem, vt ibidem testatur, libri Iuliani quinque, ex octo, quos suprà retulimus: quorum tunc quarto respondere se cœpisse commemorat. Additumque, quod huc propriè facit: *Quando id ergo explicauero, quintoque respondero; si tres non superuenerint, dispono (si Deus voluerit) & quæ poscis incipere: simul agens utrumque & hoc scilicet, & illud de retractatione opusculorum nostrorum, nocturnis & diurnis temporibus in singula distributis.* ibid.

Cum autem Librum de Hæresibus, quem hic certis conditionibus Quodvultdeo promittit, postmodum scribere aggressus sit; appetet

eum quinque Iuliani libros aliis totidem refutasse : quamquam ex his duo tantum exstant, nuper à Claudio Menardo Andium Proptore inuenti, luciique redditi : reliqui tres vel omnino perierunt, vel cum pulucre & blattis alicubi etiamnum luctantur.

§. VI.

Lacinia. contra Librorum D. Augustini aduersus Julianum, obrectatorem.

VErum quidem est, duos hosce posterioris Augustini contra Julianum Operis Libros in dubium ab iis vocari, qui nouā suorum Doctorum opinione delectati, veterem deseruerunt, & scriptis suis persecuti sunt : sed tamen conuincuntur, in primis certissimā facie stylī & sermonis Augustini, & perpetuā consonantis cum reliquis doctrinæ sententiā.

Et ideo maioris audacie & temeritatis (ne quid amplius dicam) reus est Logicus quidam, (neque enim fas est ciuilemodi homines Theologos appellare) qui nuper in Academicis scholis, inter Augustinum & Julianum iudicis assumptā personā, vtriusque obiecções & responsiones ex primo libro Operis imperfecti, de quo agimus, dialogi in modum longo discursu foras eduxit : & ostendere voluit ad singulas earum, ob tales & tales rationes, Julianο non satisfecisse Augustinum.

Existimo dicere voluisse, regulas argumentandi Dialecticorum, Augustinum (quem tam diu ante Dialecticum Donatiste, propter acrimoniam differendi & concludendi, appellauerant) aut ignorasse, aut ætatis iam & annorum auctu, obliuioni tradidisse : vt ideo Logicus hic ostendere debuerit vitium in quod impegit, & errantem reducere in viam. Nam & aliquando responsonem Diui Augustini, potuisse à Juliano aduersus respondentem retorqueri, acutè scilicet obseruavit. Quare miror, quod cum Juliano (cuius tanti ingenium facit) non comparauerit Augustinum pistillo, imò dixerit esse pistillo obtusorem. l.2. oper. imp. præsertim cùm & ipse Julianus alibi docere voluerit (vti nunc Logicus facit) quomodo sicut à Dialecticis syllogismi. l.3. cont. Iul. c.7. Vti

Vt enim Pelagiani omnes in acumine disputandi iuxta Aristote-
lis methodum, mirificè sibi plauserunt; ita & Iulianus: adeò vt re-
rum omnium priùs inquireret rationem, cui deinde si posset aucto-
ritatem, etiam diuinam, adaptaret: si non posset; eandem omitteret.
Hinc & Apostolum alicubi dicit futurum fuisse perturbatè mentis, si
quidquam loqueretur contra rationes apertissimas à se prolatas. *l. 2.*
op. imp. c. 226. & alibi ita loquitur: Cùm igitur liquidò clareat, hanc sa-
nam & veram esse sententiam, quam primo loco ratio, deinde Scriptu-
rarum muniuit auctoritas. *l. 1. cont. Iul. c. 7.* Præterea: Vbi verborum
communitas ingerit quæstionem; adhibetur regula rationis: ad cuius
æqualitatem, quæ putabantur deflexisse, tendantur. *l. 1. oper. imp.*

Contra quæ & similia inquit Augustinus: Quæ tibi argumenta
succurrent? quæ Aristotelis Categoriæ, quibus vt in nos velut artifex
disputator insiliias, videri appetis elimatus? *l. 1. cont. Iul. c. 4.* Et alibi: Vbi
est acumentuum, quo tibi videris Categoriæ Aristotelicas asscutus,
& etiam Dialecticæ artis astutiam? *l. 3. cont. Iul. c. 2.* Et rursum: Vides
nempe quām dialecticè nihil dixeris, & nullā quidē culpā Dialecticæ
disciplinæ, tu quantum à tramite eius exorbitaueris? Vidēris illius ar-
tis verbis ad hoc vti, vt eis inflatus attonitos facias imperitos, volendo
videri esse, quod non es. Quod etsi esses; ad eum modum quo ista di-
sputanda sunt, nihil esses. Sed planè nunc & ineptus & imperitus, tunc
autem ineptus artifex esses: & ramen Dialecticorum quasi jaculis one-
ratus acutis, in certamen procedis, & iactas plumbeos pugiones. *ead. l.*
c. 7. Denique: Ideone, inquit Augustinus, quia intellectu difficile est
quod dicitur, contra Ecclesiam Matrem vestram, ratunculis vestris,
quasi paricidalibus pugunculis, débetis armari? *l. 6. cont. Iul. c. 7.* Ut
enim paulò post sequitur: Si vis vivere, noli amare sapientiam verbi,
quā euacuat crux Christi. *ead. l. c. 11.*

Vt interim Logicus faceret quod crabrones solent, infixo auolare
aculeo: neque impingere in Cœlestini Papæ sanctissimi doctissimique
de Augustino testimoniū, quod recitat Prosper libro contra Colla-
torem extremo, his verbis: Augustinum sancte recordationis virum, pro vita
sua atque pro merito, in nostra semper communione habuimus, nec unquam hunc
finistre suspicionis saltē rumor aspersit: quem tanta scientia olim fuisse memi-
nimus, vt inter Magistros optimos, etiam à me semper predecessoribus habere-
tur. Ut in hunc, inquam, lapidem angularem non impingaret, Cele-
stiu[m] Pelagijs armigerum imitatus, ita denique declamationem con-
clusit,

clusit, ut affirmare quidem nollet, Iulianum in ea disputatione victorem euasisse; sed demonstrare solummodo, quām sint insufficientes, intricatae, & obscurae D. Augustini responsiones. Siquidem & ipse Celestius, ut suprā memorauimus, cū apud Zozymum Papam à doctrinā fāculentia purgare se vellet, ita fuerat præfatus: ut si qua doctrinæ prauitas ei obrepłisset, integratatis Apostolicæ remedio sanaretur. vi de l. 6. cont. Iul. 6. 12.

Verumtamen interrogo, quid duo hæc intersit: vicisse Iulianum, & insufficienter respondisse Augustinum. Quorū enim ductore Augustino triumphauit de Pelagianis Ecclesia, si eorum Achilli Iuliano aut non satisfecit, aut ambiguè solummodo respondit? debuit nimis post tot summos Pontifices, vt mox demonstrabimus, & doctissimos Episcopos, imd post orbis terrarum consensum, nouis aliquis repente emēgere, qui diceret Augustinum, (cum id alios fugisset) obiectionibus Iuliani, non nisi intricatas solutiones & ambiguas reposuisse: ob quas perinde etiamnū constet robur earundem obiectionum, judice tanto viro, qui plus operæ posuit fortasse in Aristotelicis, quām Euangelicis & Apostolicis litteris,

Quid aliud aduersus Augustinum dicere Donatistæ potuerunt, calidissimi licet, ut suprā vidimus, Pragmatici, quām (cū essent deuicti prastratiique, neq; agere ex ratione vlt̄a possent) inerta eum pro certis excogitare: non permittere legentes quæ vera sunt credere, sed facere vt altius dubia suscipiantur, vti narrauimus l. 3. c. 8. §. 6. Hos enim, (tametsi taceamus) imitari modernos Augustini obtrectatores, palam est. Videant ideircò, ne fides iterum poëticas suas contra eosdem Prosper exacuat, occinatque sicuti in Collatorem olim:

*Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum inor adusit edax:
Qui caput obscurū coniectum vicumque caueris
Tollere humo, miserum perpulit anguiculum.
Aut hunc fruge sua aquorei pouere Britanni,
Aut huic Campano gramine corda tument.
Quæ concepta fouet, promat: quæ parsurit, edas:
Seu vescere armatur dogmate, sive nouo.
In quoicumque sinus spiratum torqueat orbes,
Et fallax multa contegat arte caput;
Currentem iastrios super aspidas & Basiliſcas
Declinare senem, Vipera non poterit.*

§. VIII.

§. VII.

*Aliorum Pontificum de Augustino eiisque
Doctrinâ testimonia, & elogia.*

ET quamquam memorato nunc Cœlestini Papæ de Diuo Augustino testimonio, satis ei scriptisque illius omnibus sit cautum, quod & ipse Prosper obseruauit, dum ait: *Per hunc virum (Cœlestimum) intras Gallias istus-ipsi qui sancta memoria Augustini scripta reprobendunt, maleloquentia est adempta libertas: quando consultantium actione suscepimus, & librorum qui errantibus displicebant pietate laudata, quid oporteret de eorum auctoritate sentiri, sancto manifestauit eloquio;* non grauabimur attamen post sequentium aliquot Pontificum & Conciliorum præclara martyremata repetere: ut quisque videat quanta sit temeritas & impudentia eorum, qui audent aduersus antiquos Magistros insolenter insurgere.

Eapropter Cœlestium excipiat Ioannes II. Anno Christi, 531, ad Pontificatum assumptus, qui quod de præcessoribus suis, Innocentio, Zozymo, & Bonifacio, Cœlestinus dixerat; idem de Cœlestino, & aliis qui huc usque fuerant, affirmauit Epistolâ 3. ad Senatores, his verbis: *Sanctus Augustinus, cuius doctrinam secundum præcessorum mitorum statuta, Romana sequitur & seruat Ecclesia, in libro undecimo, &c. Ita Ioannes.*

Gregorius Magnus & ipse Ecclesiæ Romanæ Doctor ac Pontifex, floruitque Anno salutis 590. & seqq. rogatus ab Innocentio in Africa alicubi Episcopo, ut Expositionem suam in Job, transmittere velle in Africam; non recusauit quidem quod flagitabat Innocentius, sed ait: *Si deliciose cupitis publio saginari, beatis Augustini patriote vestri opuscula legite, & ad comparationem similaginis illius, nostrum fursurem non quaratur.* Epistolarum l. 8. Epist. 37.

A quibus sanè Gregorij Magni verbis non procul abludit, quod Taioni Episcopo Cœsar-augustano Romam profecto ad eiusdem Diui Gregorij accerfenda Moralia in Hispaniam, in nocturna visione dictum est. Historiam referit Garsias Loyasa, ex perantiquo codice manuscripto, in notis ad Concilium VII. Toletanum. Cùm enim ad imperrandum tantò citius quod desiderabat, Episcopus Taio inter oratio-

orationes pernoctaret in Ecclesia sancti Petri Romæ: visaque Præsum multitudine, qui templum augustiori formâ & ordine quam humana sit, erant ingressi; (à quorum uno deinde didicit, quo loco reperturus esset, quod tam piè desiderabat) interrogasset, si in tam sancta multitudine pariter adeset sapiens Augustinus, cuius nimirum opusculis, non aliter atque Diui Gregorij, fuerat à pueri delectatus; id accepit responsum: *Vir ille clarissimus, & omnium expectatione gratissimus Augustinus quem quaris, altior à nobū eum continet locus.* Is Tatio, Concilio VIII. Toletano subscriptis, quod temporibus Martini Papæ I. habitum est Anno 653.

¹ Idem Concilium Toletatum VIII. præbuit etiam luculentum Augustino testimoniū, dum ait, cap. 2. *De incarto iuramento:* *Vir quoque sanctissimus Augustinus, pestigationis acumine cauus, inueniendi arte precipitus, afferendi copia profusus, eloquentia flore venustus, sapientia fructu secundus, hec in suis narrat afferitibus: Duo sunt omnia genera Mendaciorum, in quibus magna culpa est. Sed tamen non est sine culpa, cum aut iocamur, aut pro misericordia mentimur.* Hanc ibi.

Accedit Concilium Oecumenicum Florentium sess. 7. habitâ Anno 1439. his verbis: *Beatus Augustinus præclarissimus Doctor Latinorum, quem sancta Quinta Synodus recepit, qui & præstantissimus appellatur, in multis suis libris liquidò afferit, spiritum sanctum ex Patre & Filio procederi.* Ita Florentiam.

Et quoniam citatur à Florentino Quinta Synodus Constantiopolitana (cuius auctoritate ad conuincendos Grecos, Florentinum speciatim uti voluisse, visum est) nō abs re fuerit eius verba proferre, que sic habent, Confessione siue Collatione primâ in literis Iustiniani Imperatoris: *Quidquid autem non consonat isti, vel à quacunque persona scriptum inueniatur, contra ea que de una eademq; fide à sancti quatuor Conciliis, vel uno ex his definita sunt; hoc tamquam alienum omnino pietatis execrari. Sequimur autem in omnibus, sanctos Patres & Doctores sancte Dei Ecclesie, id est Athanasium, Hilarius, Basilium, Gregorium Theologum, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, AVGVSTINVM, Proculum, Leonem: & omnia que ab his de Fide recta, & ad condemnationem hereticorum conscripta & exposita sunt, suscipimus.* Ita Quinta Synodus Anno 553.

Sed & ante hæc tempora Synodus Romana sub Gelasio I. anno 494. habitâ, uti opuscula Beati Augustini Hipponeñsis Episcopi re-

pi receperat; ita damnauit quæcumque cum hæreticis aliisque, Iulianus Celanensis, de quo antea egimus, docuerat conscripseratque, ut patet ex decreto Gelasij, quod incipit: Post Propheticas, &c. prout exstat *Tomo 2. Conciliorum parte prima in Editione Bnūy.*

Post Gregorium I. (cui Conciliorū ex occasione testimonia subiunximus) sequitur Adrianus I. Petri in Cathedra anno 772. successor. Is ait epistola primā ad Constantium & Irenem, exstatque Septimæ Synodi actione secundā: *Hinc & beatus Augustinus, precipuus Pater & optimus Doctor, in suis admonitionum sermonibus ait: Quid est imago Dei, nisi virtus Dei, in quo signatus est populus?*

Scio prater hæc, plurimum, qui post seculi sunt aliorum Pontificum, de Augustino præclara testimonia & elogia produci in medium; sed quoniam nullo authenticō volumine ea reperimus, noluimus cum exscriptoribus exscribere: ne (quandoquidem hæc sufficient) absurdum aliquid aut absolum (quod fieri posset) adferamus. Hæc enim non ex aliqua Pannegyri, aut emendicatis Breuibus deprompta sunt, sed ex ipso pectoris Sanctorum Pontificum scrinio: vt perinde nequeant adscititiæ alicuius facundiæ titulo eleuari.

Quapropter ad Cœlestini Pontificis, operum diui Augustini aut primi, aut primos inter Censoris, redeo: & quandoquidem vnicā solūm aut alterā hunc pagellā distet; interrogo cū Prospero: *Contra istam clarissimam laudationi subam: contra istam sacramenti testimoniū dignitatem, audet quisquā maligna interpretationi murmur emittere, & perspicua sincerissimæ sententia, nubem obliqua ambiguitatis obtendere: vt scilicet quia in epistola Papa, librorum, pro quibus actum est, non expressus est titulus; hinc eos appareat non probatos? Maneat pland, maneat ista conditio, vt horum librorum nouitatis refutata videatur; si in eadem causa, eisdem viri dissentit antiquitas: & vt inutile, aut incongruum iudicetur, quod ab his que contra Pelagianos condidit, dissonans inuenitur. l. cont. Collatorem cap. 20.*

Etenim de hac Cœlestini epistola, è qua diui Augustini elogium citauimus, agens Photius in Bibliotheca, inquit: *Scripti quoque (Cœlestinus) ad Episcopos Galliarum de fide sancti Augustini. Et Vincentius Liricensis aduersus hæreses ultimo capite, plurimum eandem laudans, testatur tanti ponderis esse, vt ad omnes hæreses euertendas sufficere possit. Vide Baronium Anno 431. num. 184. & seqq.*

Si quis interim hisce non obstantibus, & iudicio Cœlestini, & aliorum quos adduximus Pontificum ac Conciliorum, cupiat procaciter

obluctari; quid amplius possumus, quam cum Prospero versus iterum occinere? ut si pharmacis non possit, instar amentis carmine curetur; dicamusque:

*Quidam doctriloqui libros senis Augustini
Carpere, & aduersum condere fertur opus.
Vsque adeone bonum ingenium, & facundia diues
Ossentare artem non aliter potuit,
In noua prostratae acies nisi bella cieret:
Impiag, extinc̄tis hostilibus arma daret?
Hec pugna, incensor, mors est tua: te stylus iste
Conficit, & verbū perderū ipse tuis.
Dūnq̄ doces quantum valeat mens libera; monstras
Velle tuum tibi met sufficere, ut pereas.
Ferte gradum, fuge pernicem, stratōisque rebelles
Orū Apostolici fulmine ubique vide.
Nec te mutato defendi nomine credas:
Si pastorem ouium ladere vi, lupus es.*

Nequeo tamen omittere eam præfationem Clementis VIII. quam commonitorio suo (quod ex Augustino desumptum, tradidit Congregationi de auxiliis nuncupatæ) adiunxit: quandoquidem ad controuersias finiendas (quæ nuper feruere cœperunt) plurimum momenti allatura sit. Est verò talis: Quamvis nemini nisi Deo, rationem reddere debeam mearum actionum; dicam tamen impræsentiarum rationes, propter quas astringere statui totam hanc disputacionem, ad normam doctrinæ S. Augustini de Gratia.

Prima est: quod si teste B. Prospero, ferè initio libri conta Collatorem, viginti annorum spatio acies Ecclesiæ ita dimicauit pro Gratia contra Pelagianos, ut tandem Augustino duce vicerit; oportet etiam ut in causa simili, eundem ducem agnoscamus & sequamur.

Secunda est: quod idem Sanctus nihil videtur prætermisſile eorum, quæ ad præsentes controuersias pertinent: quandoquidem, si agitur de necessitate Gratia, eam describit dicens; esse necesse ut nos præueniat, comitetur, & sequatur: si de vi, afferit vires efficacissimas præbere voluntati: si de effectu, testatur facere de nolente volentem: si de modo, afferit Deum id facere omnipotentissimā facilitate. Denique sic dissoluit obiectiones, ut doceat Liberum Arbitrium non tantum bene cum illa Gratia quam defendit, cohærere, sed etiam fieri liberius,

liberius, quando ab illa fuerit liberatum.

Tertia tandem ratio est: quod multi Pontifices Prædecessores nostri, Doctrinæ S. Augustini de Gratia tam acres fuerint assertores & vindices, ut quasi hæreditario iure eam in Ecclesia relinqui voluerint, æquum non est, ut patiar, illam hac quasi hæreditate priuari. *Ita Clementis VIII. sapientissimum Ecclesia Antistites.*

§. VIII.

Augustinus scribit librum de Hæresibus, ad Quodvultdeum.

EX iis que supra narrauimus, apparet tres reliquos ex octo Iuliani libris aut ab Alipio non fuisse transmissos, aut ad Augustinum nondum peruenisse, cum (illos interea expectans) ad scriendum de Hæresibus, ut Quodvultdeo satisfaceret, se accinxit. Agitauerat id iam pridem animo Augustinus, sed operis difficultate deterritus (partim ob innumerorum voluminum & ingentium ad id necessariam lectionem, *prefat l. de Hæres.* partim quod ipsum omnino. Quid sit Hæresis, definire difficultimum iudicaret. *Epist. ad Quodvultdeum*) omisit. Donec de auxilio diuino non desperans, & Quodvultdei nomine quasi omne admonitus, id nunc sub ipsum vitæ finem aggressus est. Quod eius verbis opera et premium est intelligere.

Quod petis, inquit, *sæpiissimè atque instantissimè*, sancte fili Quodvult-deus, ut de Hæresibus aliquid scribam, dignum lectione cupientium dogmata deuitare contraria fidei Christianæ, & Christiani nominis obumbratione fallentia: scias me olim longè antequam peteres facere cogitasse, atque fuisse facturum, nisi diligenter considerans quale quantumque id esset, ultra vires meas esse sentirem. Sed quoniam fateor nullum mihi, ut te, institisse poscendo; in ipsâ tamen modestâ instantiâ tuâ etiam tuum nomen attendi, & dixi: Aggrediar, & faciam Quod-vult-Deus. *Prefat lib. de Hæres.* Ut vero videas, quām constanter ad supremum usque spiritum, quidquid boni agimus vel valemus, in Gratia diuinæ auxilium referendum duxerit: cum dixisset se hoc opus aggredi, ut tantæ rei difficultas ministerio linguae sua aut

ostendatur tantummodo, aut Deo etiam plenius adiuuante tollatur; subdit illico: Quod vtrum dum peto, dum quero, dum pulso, sim fortasse accepturus, ignoro: scio me tamen nec petiturum, nec quæsiturum, nec pulsaturum quantum sat est; nisi & hunc affectum munere diuinæ inspirationis accepero. *ibid.*

Statuerat autem hoc quidquid erat duobus Libris complecti, quorum primum (qui est de Hæresibus quæ post Christi ascensum contra eius doctrinam extiterunt) iam absolutum ad Quoduultdeum misit. *lib. de Hæres. in fine alterum* (quo, quid faciat Hæreticum, tractare constituerat) morte interueniente absoluere non potuit. *Ifidorus de virū ill. cap. 9.*

Hilibri, cum præteritis contra Julianum, duobusque ad Prosperi & Hilarium, non memorantur in Opere Retractationum: quod scripti post istud, nihilum continerent, quod auctorem suum, futurosque lectors merito potuisse offendere. Merito, inquam; quia Semipelagiani, genus inimicum gratiæ Dei, humanique arbitrij præcones, & ob id Augustino aduersarij, quod Catholicum erat, à suo sensu detortum inuidiosissimè traduxerunt: ut ex Prospero patet, cuius exstant libri omnino quatuor, aduersus calumniatores doctrinæ beati Augustini de Gratia Dei, in Appendice Tom. VII.

C A P V T X I.

A F R I C Æ E X C I D I V M , E T M O R S A V G V S T I N I .

S. I.

Africa per Barbaros Vastatio, referente Possidio.

Anno

430.

BOnifacio, vt diximus, à Vandals superato; summa dies, & ine-
luctabile tempus Africæ incubuit. Quantam enim longè lateque
stragem Vandali ediderint; non aliis quām Possidij verbis, qui inter-
fuit,

fuit , aperiam: vt iis Victori Vticensi præiuisse, exiliare debeamus.

Diuinâ , inquit, voluntate & potestate prouenit , vt manus ingens
diuersis telis armata , & bellis exercitata , immanum hostium Van-
dalorum & Alanorum , commixtam secum habens Gothorum gen-
tem , aliarumque diuersarum gentium personas , ex Hispanie parti-
bus transmarinis , nauibus Africæ influxisset & irruisset : vniuersaque
per loca Mauritaniarum , etiam ad alias nostras transiens Provincias
& regiones , omni seuiens crudelitate & atrocitate , cuncta quæ po-
tuit exspoliatione , crudibus , diuersisque tormentis , incendiis , aliisque
innumerabilibus , & intandis malis depopulata est : nulli sexui , nulli
pardens ætati , nec ipsis Dei Sacerdotibus vel ministris , nec ipsis Ec-
clesiarum ornamentis , seu instrumentis , vel ædificiis .

Et hanc ferocissimam hostium grassationem & vastationem , ille
homo Dei (Augustinus) & factam fuisse & fieri , non vt ceteri homi-
nes sentiebat & cogitabat : sed altius & profundiùs ea considerans , &
in his animarum præcipue pericula vel mortes prævidens ; solito am-
plius , (quoniam vt scriptum est , Qui apponit scientiam , apponit dolo-
rem : & , Cor intelligens , quasi timea osib[us]) fuerunt ei lacrymæ panes die
ac nocte , amarillimamque & lugubrem , præ ceteris suæ senectutis
iam penè extremam ducebant ac tolerabant vitam .

Videbat enim ille homo Dei , ciuitates excidio perditas pariter
cum ædificijs : villarumque habitatores , alios hostili nece extintos ,
alios effugatos atque dispersos : Ecclesias Sacerdotibus ac ministris
destitutas : Virginesque sacras & quosque continentes , vbique diffi-
patos : & in his , alios defecisse tormentis , alios gladio interemptos
esse: alios in captiuitate , perdita animi & corporis integritate ac si-
dei , malo more ac duro , hostibus deseruire .

Cernebat etiam , hymnos Dei & laudes de Ecclesiis deperisse : ædi-
ficia Ecclesiarum , quamplurimis locis ignibus concremata esse : sol-
lemnia quoque quæ Deo debentur , de propriis locis defecisse : Sacri-
ficia ac Sacraenta diuina , vel non quæri , vel quærenti qui tradat ,
non facile reperiri : in ipsis montium silvas , & cauernas petrarum , &
 speluncas confugientes , vel ad quascumque munitiones , alios fuisse
expugnatos , & interfictos vt fame contabescerent : ipsosque Eccle-
siarum præpositos & Clericos qui fortè Dei beneficio vel eos non in-
currerant , vel incurentes euaderant ; rebus omnibus exsiliatis at-
que nudatos , egētiſſimos mendicare : nec eis omnibus quibus fulciēdi
essent , subueniri posse .

Vix tres syperstites videbat ex innumerabilibus Ecclesiis, hoc est Carthagensem, Hippensem & Cirtensem, quæ Dei beneficio excisæ non sunt, & earum permanent ciuitates & diuino & humano fultæ praesidio: licet post eius obitum vrbs Hippensis, incolis desituta, ab hostibus iuerit concremata. Et se, inter haec mala, cuiusdam sapientis sententiâ consolabatur, dicens: Non erit magnum, quod cadunt ligna & lapides; & moriuntur mortales. Haec ergo omnia ille, vt erat alio sapiens, quotidie & vberitim flebat. *Possid. c. 28.*

§. II.

Sermo Augustini, & Oratio his temporibus accommoda.

ET quamvis tanta esset rerum in Africâ confusio, munia nihilominus studiaque sua gnauiter obibat sedulus Præfus. Testis est Possidius: Verbum Dei, usque ad extremam ægritudinem, imprætermisæ, alacriter & fortiter, sanâ mente fanoque consilio, in Ecclesia prædicasse. *cap. 31.*

Inter eiusmodi Sermones vnu etiamnum exstat, lacrymis luctuque plenus, qualem videlicet præsens ante oculos strages & ruina deponcebat. Habitus est, vt quidem præfert inscriptio, Feria quintâ post Dominicam Passionis, Centesimus vndecimus de Tempore: Ciuitate Hippensi siue iam obsessâ, siue proximè obsidenda.

Tradunt & orationem, per id tempus admodum oportunam Deo sundere consueisse: quam Cardinalis Seripandus alicubi repertam protulerit in Concilio Tridentino, cuius agebat nomine Sedis Apostolicæ Legatum: ab Urbano Papa VIII. nouissimè agnitam: his verbis:

Ante oculos tuos Domine, culpa nostra ferimus: & plagas quas accepimus, circumserimus. Si pensamus malum quod fecimus, minime est quod patimur, maius est quod metemur. Peccati penitentiam sentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus. In flagello tuis infirmitas nostra teritur; & iniquitas non mutatur. Mens agra torquetur, & certus non flectetur. Vita in dolore suspirat, & in opere non se emendat. Si expellat, non corrigitur: si vindicat, non duramus. Confitemur

mur in correctione, quod egimus; obliuiscimur post visitationem, quod fleximus. Si extenderemus manum, facienda promittimus: si suspenderemus gladium, promissa non facimus. Si ferias, clamamus ut parcas: si piperceris, iterum prouocamus ut ferias. Habes Domine consistentes reos: nouimus quod nisi dimittas, recte nos perimus. Praesta Pater omnipotens sine merito, quod rogamus: qui fecisti ex nihilo, qui te rogarent.

§. III.

Hipponensis Ciuitas obsidetur.

ACcruit mœroribus & lamentationibus eius, inquit Possidius, ut etiam adhuc in suo statu consistentem ad eandem Hippo-nenium Regiorum Ciuitatem, ab iisdem hostibus veniretur obsiden-dam: quoniam in eius tunc defensione fuerat constitutus Comes qui-dam Bonifacius, cum Gothorum quôdam fœderatus exercitu: quam vobis, fermè quatuordecim milibus conclusam, obsederunt. Nam & littus illi marinum interclusione abstulerunt.

Quò etiam nosipsi de vicino, cum aliis nostris Coëpiscopis con-fugeramus: in eademque, omni obsidionis tempore fuimus. Vbi nobis-cum super his infortuniis sapissimè colloquebamur: & Dei tre-menda iudicia, præ oculis nostris posita, considerabamus dicentes; Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum: pariterque dolentes, gementes, & flentes, orabamus miserationum patrem, & Deum om-nis consolationis, ut de eadem nos tribulatione subleuare dignare-tur. *Possid. cap. 28.*

Et fortè prouenit, vt vnà cum eodem (Augustino) ad mensam constitutis, & inde consubstantibus, cœperit coram nobis dicere: Noueritis me hoc tempore calamitatis, id Deum rogare, vt aut hanc ciuitatem ab hostibus circumdataam liberare dignetur: aut si aliud ei videtur, suos seruos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat: aut certè vt me de hoc sæculo ad se accipiat. Quæ ille dicens, nosque instruens; deinceps cum eodem & nos cum nostris omnibus, & ipsi qui in eadem fuerant ciuitate, à summo Deo similiter petebamus.

§. IV.

§. IV.

In morbum incidit Augustinus.

ET ecce tertio illius obsidionis mense, decubuit lecto, febris, fatigatus, & illâ vltimâ exercebatur ægritudine. Nec suum sanè Dominus famulum fructu sua precis fraudauit: nam & sibiip̄si, & eidem ciuitati, quod lacrymosis depoposcit precibus, in tempore impetravit. *Possid. cap. 29.*

Dicere autem nobis inter familiaria colloquia consueuerat, Post perceptum Baptismum, etiam laudatos Christianos & Sacerdotes, absque digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit, vltimâ quâ defunctus est ægritudine. Nam sibi iusserrat Psalms Daudicos, qui sunt paucissimi de pœnitentiâ, scribi; ipsosque quaterniones iacens in lecto, contra parietem positos, diebus sua infirmitatis intuebatur & legebat, & iugiter atque vberim flebat. *Possid. cap. 31.*

§. V.

Miracula tum & alias, quæ patrauit.

HÆc dum aguntur, ad ægrotantem & lecto vacantem quidam cum ægroto suo venit: & rogauit, vt eidem manū imponeret, quð sanus esse posset. Respōdit: Si aliquid in his posset; sibi hoc primitus fuisse præstiturum. Tum aliis visitatum se fuisse dixit, monitumque in somnis, Vade ad Augustinum Episcopum, dic vt eidem manū imponat, & saluus erit. Quod dum comperisset, facere non distulit: & illum infirmum, continuò Dominus sanum ab eodem discedere fecit. *Possid. cap. 29.*

Sed non erat hoc primum siue signum, siue miraculum, quod ad pietatem ipsius doctrinamq; firmandam, Altissimus operari dignatus est.

est. Etenim idem Possidius, Noui, inquit, eumdem & Presbyterum, & Episcopum, pro quibusdam energumenis patientibus ut oraret rogatum, dum id agit & lacrymas fundit, ab obsessis corporibus dæmones abiisse. *cod. cap.*

Quandam virginem Hippomenem audiens à dæmonio vexari pro illa deuotè orauit: & oleo, quod tenebat, lacrymas suas orando instillavit. Quo transmiso prædicta virgo peruncta est, & sanata. Pro quodam etiam adolescente, quem non viderat, orauit: & eum oratione à dæmonio liberauit. Quæ duo miracula ipse quidem inueniuntur retulisse, inquit Philippus Abbas Bonæ Spei, *vita Divi August.*

cap. 30.

Nam cum non minùs erga proximum charitate flagraret, quām Deum; si fortè ab ægrotantibus, ad tribulationes ipsorum solatio quo poterat leuandas, accerseretur, vtque pro eis in præsenti Deum rogaret, eisque manus imponeret; sive mora pergebat, inquit Possidius c. 17. Hinc & præclaras à moribundis nonnullis prolatas sententias, quibus suam in supremo agone constantiam & fiduciam in Deo testati fuerant; solebat cum admiratione nonnunquam & laudibus, iam senex, præsentibus referre. *In cod. cap.*

§. VI.

Migrat è Vita..

Porrò, nè intentio eius Deum in extremis feruidè obsecrandi, à Anno quoquam impediretur; ante dies fermè decem, quām exiret de 430. corpore, postulauit à præsentibus, Nè quis ad eum ingredieretur, nisi iis tantùm horis, quibus medici ad inspiciendum intrarent: vel cùm ei inferretur refectio.

Et ita obseruatum factumque est: & omni illo tempore orationi vacauit: *Possid. c. 31.* donec tandem membris omnibus sui corporis incolumis, integro aspectu atque auditu, nobis adstantibus ac videntibus (inquit Possidius) & cum eo pariter orantibus, obdormiuit in pace: *cod. cap. Theodosio XIIII. & Valentianiano IIII.* Coss. quinto Kalendas Septembbris: libris Iuliani, inter impetum obsidentium

K k k k

Van-

Vandalorum, in ipso dierum suorum fine respondens, & gloriose in defensione Christianæ Gratiae perseverans. *Prosp. in Chron.*

Quæ notatio incidit, in Annum Dominicæ Nativitatis, cccc. xxx. Prædicationis cccc. Cælestini Papæ VII. ab obitu Matris suæ Monicæ XLIIII. ab obitu Ambrosij. XXXIII. Simpliciani, XXX. Ioannis Chrysostomi XXIII. Hieronymi Presbyteri X.

Porrò vicinum morti Hieronymum dixisse ferunt: Cum gaudio & solatio hanc se mortalem vitam relinquere, quoniam post se relinquat Augustinum, multæ scientiæ & bonitatis Episcopum Hippensem, omni veritate & perfectione redimitum. Habere se idcirco fiduciam in Christo, perstituræ fidei nostræ: rogare, ut suo nomine scribatur Augustino, ut tamquam fidelis miles pugnet, ne veniant (quod absit) mala genti nostræ. *Euseb. Cremon. apud. Barth. Vrbina.*

§. VII.

Ætas, & Sepultura.

VIxit annis LXXVI. *Poffid. c. 31.* vt adeò colligatur, ex illo mortis, & hoc ætatis anno, natus CCC. LIV. In Clericatu autem & Episcopatu vixit annis fermè XL. *Poffid. c. 31.* & pergit:

Nobisque coram positis, pro eius commendanda corporis depositione Sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.

Testamentum nullum fecit: quia vnde faceret, pauper Christi non habuit. *Poffid. ibid.*

§. VIII.

Clerus Africa, & Bibliotheca.

PRo opulentâ hereditate Clerum sufficientissimum, & Monasteria virorum ac feminarum continentium cum suis Præpositis plena, Ecclesiæ dimisit: vñà cùm Bibliothecis, Libros & Tractatus, vel suos vel aliorum sanctorum, habentibus: ex quibus dono Dei, qualis

lis quantusque in Ecclesia fuerit noscitur : & in his semper viuere, à fidelibus inuenitur. *Possid. eod. cap.*

Quod Clerum attinet, cùm de copiâ ipsius sigillatim testimonium ferat Possidius ; quām is fuerit numerosus, coniici aliquatenus potest, quōd persecutionis Vandalicæ continuante procellâ, sub Euge- nio Carthaginense Episcopo quingentos de Clero in eādem Ecclesiâ tum adhuc fuisse, scribat Viator Vicensi. l. 3.

De Bibliothecis, quantum instructæ fuerint, non vtique obscurè deprehendi ex eodem Possidio queat, dum ait : Tanta ab Augustino dictata & edita sunt, tantaque in Ecclesiâ disputata, excepta, atque emendata : vel aduersus diuersos hæreticos conscripta, vel ex Canonicis libris exposita, ad ædificationem sanctorum Ecclesiæ filiorum ; vt ea omnia vix quisquam studiosorum nosse, & perlegere sufficiat.

Verumtamen ne veritatis (inquit Possidius) audiissimos in ali- quo fraudare videamur, statui Deo præstante in huius opusculi fine, etiam eorumdem librorum. Tractatum, & Epistolarum Indicu- lum adiungere : quo lecto, qui magis Dei veritatem, quām tempora- rales amant diuitias, sibi quisque quod voluerit, ad legendum & co- gnoscendum eligat : & ad id scribendum, vel de Bibliothecâ Hippo- nensis Ecclesiæ petat, vbi emendationa exemplaria fortè poterit in- uenire : vel unde voluerit inquirat, & inuenta describat & habeat ; & potenti ad scribendum, sine inuidiâ etiam ipse tribuat. *Possid. c. 18.*

At miraculo planè contigisse videtur, vt post quatuordecim men- sium obsidionem, concrematâ anno sequente vrbe ab hostibus, iisque Arianis ; tantoque magis irritatis, quanto diuturniori obsecorum constantiâ fatigati fuerant ; remahserit integra Bibliotheca, non humano vtique sed Diuino presidio. Quapropter per Vandalo-s aliasque Barbaros quōd efficere diabolus haud potuerat ; deinceps per eos facere tentauit, quorum se antagonistas fortissimos Prosper & Hilarius, ipsumque Ecclesiæ Cælestinius, præ reliquis stre- nuè gesserunt.

Videri hac de ré litteræ Cælestini queunt, editæ Anno sequente, in Appendice Tomi VI. atque innumeris locis Prosper, cuius hoc de Augustino luculentum est testimonium: *Viginis amplius annū, contra inimicos gratia Dei, Catholica aries huius viri dulci PUGNAT, ET VIN- CIT. l. cont. Collat. init. puta, ab anno huius saeculi decimo (quo*

tum scriptis voluminibus, tum habitis sermonibus lacescere eos cœpit) ad hunc usque , quo obiit.

§. IX.

Victoris Uticensis de Augustino testimonium.

Obitus porrò eius Victor etiam Uticensis meminit ; his verbis :
„ Eā tempestate Hippone obfessa est ciuitas, quam omni laude di-
„ gnis beatus Augustinus , librorum multorum confector , Pontifex
„ gubernabat.

„ Tunc illud eloquentiae, quod vbertim per omnes campos Ecclesiæ
„ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen : atque dulcedo suavitatis
„ dulcius propinata, in amaritudinem absynthij versa est , vt Dauidi-
„ cum præconium conueniret: Dum consisteret peccator aduersum me;
„ obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis.

„ Usque ad illud tempus, ducentos iam triginta & duos libros con-
„ fecerat : exceptis innumerabilibus Epistolis : & Expositione totius
„ Psalterij , & Euangeliorum , atque Tractatibus popularibus , quos
„ Græci Homiliae vocant : quorum numerum comprehendere, satis
„ impossibile est. *Vid. Vicens. l.i. perfec. Vandali.*

§. X.

Vocatur ad Concilium Ephesinum contra Nestorium.

Cum paullò antequam migraret ex humanis Augustinus , Nesto-
rius Constantinopolitanus Episcopus , ex Pelagiano seminario
nouos errorum surculos educare cœpisset ; malumque quotidie glifi-
ceret , & caperet incrementa : indictio Ephesi Concilio Oecumenico,
Cælestinus ire contra statuit.

Neque

Neque defuit pio Pontificis studio Theodosius Imperator: qui communes ad Episcopos litteras dedit, quibus ad Synodum eos conuocaret, signatas Constantinopoli decimotertio Kalendas Decembris eiusdem Anni: & alias particulares, ad nonnullos celebrioris famæ Antistites. Inter hos, teste Liberato, scripsit Imperator beato Augustino Hipponeensi Episcopo per Ebagnium Magistrianum, ut ipse Concilio præstaret suam præsentiam. *Liberat. in breuar. c. 5.*

Liberati (qui dum vixit, Archidiaconus Carthaginensis tuit: vivit autem Anno Domini 535. tempore Reparati Episcopi Carthaginensis) verba sunt: Scriptis Imperator sacram & B. Augustino Hipponeensi Episcopo per Ebagnium Magistrianum, ut ipse Concilio præstaret suam præsentiam. Qui Ebagnius veniens Carthaginem magnam, audiuit à Capreolo ipsius urbis Antistite B. Augustinum ex hoc mundo migrasse ad Dominum: acceptisque ab eo ad Imperatorem litteris, loquentibus de obitu B. Augustini, Constantiopolin unde venerat rediit. Porro Capreolus Archiepiscopus propter impetus Vandalorum Africanas regiones obsidentium, universale non valens congregare Concilium, Vessulam Diaconum suum misit Ephesum ad Concilium legatum. *Ita Liberat.*

Sunt qui scribant has Litteras Theodosij Imperatoris ad Augustinum, (quas cur *Sacram* appellat Liberatus, vide supra l. 3. cap. 12. §. 9.) olim exstissee, aut etiamnum exstare in Monasterij Patani in S. Iustinæ Bibliotheca: sed prout exhibitas legi, suspectæ fidei sunt, cum indicinam sequentis Anni præferant, quo erat finitum Concilium: quarto Idus Augusti Basso & Antiocho Coss.

Eundem Liberatum, horumque diximus testem, citat Apologeticus Synodi Romanæ sub Gregorio VII. cap. 3. ubi Augustinum vocat, *Omnium virtutum virum.*

§. X I.

Nestorianos damnauit ante mortem.

ET quamquam Synodo haud interfuerit Augustinus, Nestoria- Anno nos tamen condemnasse non desit: tam luculentâ validâque sen- 431. tentiâ,

tentiā, vt vix clariū aliquid post ipsum Concilium reperiri possit. Prætagus enim, quām sit facilē violatā Christi gratiā, Christum etiam ipsum ē medio tollere; in postremis suis contra Pelagianos lucubrationibus, s̄pēnūmerō inculcauerat (vti suprā indicauimus) ex naturā diuinā atque humānā vnam personam Mediatoris coalescere: idq; non merito bonorum operum, aut liberi arbitrij; sed gratiā Dei. Verba ipsius sunt:

Est etiam præclarissimum lumen Prædestinationis & Gratiae, ipse Saluator, ipse Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui vt hoc esset, quibus tandem suis vel operum vel fidei præcedentibus meritis, natura humana quæ in illo est, comparauit? Respondeatur quæso. Ille homo, vt à Verbo Patri coæternō in unitatem personæ assumtus, Filius Dei Vnigenitus esset, vnde hoc meruit? quod eius bonum qualecumque præcessit? quid egit ante, quid creditit, quid petiuit, vt ad hanc inestabilem gratiam perueniret? L. de prædest. Sanct. c. 15. Ut plane videas utramque hæresin, & Nestorianam & Pelagianam, ob quas erat ab Imperatore Ephesum aduocatus, iugulasse priusquam moreretur. vide etiam l. 1. Op. imp. c. 140. & seqq.

Nestoriū etenim, cūm personam Christi iam diuidere, & perniciōsissimum dogma in Ecclesiam inferte pararet; Pelagianos ē suis cathedris dejectos & exiles, Julianum, Florum, aliosq; nonnullos ex Occidente Episcopos, Constantinopoli excepti & fouit: quorum nimis Magistorio doctrinam suam hauserat. Pelagianos siquidem isto quoque errore fuisse infectos; tum Leporij conuersio; (qui inter alios damnauit & hunc) tum testimonia Prosperi & Cassiani palam faciunt, qui Nestorianam hæresin, Pelagianæ sobolem dicunt; hocque de Christo, dogma tenuisse ambas: Quod ab initio homo dumtaxat, ad personæ diuinæ dignitatem ex suis meritis pertigisset.

Quare de hac Synodo agens Prosper in Chónico: Baso, inquit, „ & Antiocho Coss. congregatā apud Ephesum, plus ducentorum Sy- „ nodo Sacerdotum, Nestoriū cum hæresi nominis sui, & cum multis „ Pelagianis, qui cognatum sibi dogma iuuabant, damnatur.

Idem prouide Prosper, utriusque Epitaphium lūsit his versibus, „ ante librum De Trinitatitud.

Nestoriane lues successi Pelagiana,

Que ratione est vtero pro generata meo.

Infelix misera genitrix & filia mata,

„ Prodius ex ipso germine quod peperi.

Nam

Nam fundare arcem meritū prior orsa superbis,
 De capite ad corpus ducere opus volui.
 Sed mea dum proles in summa armatur ab imis.
 Congrua bellandi tempora non habui.
 Et consanguinea post tristia vulnera fraudis,
 Aspera conserui pralia sine pari.
 Me tamen vna dedit victam sententia letbo :
 Illa volens iterum surgere , his cecidit.
 Mecum erit , mecum moritur : mecumq; sepulchrum
 Intrat, & inferni carceris ima subit.
 Quid nos precipites insana superbia meritis,
 Exutas donis, & tumidas meritū.
 Nam Christum pietate operum & mercede , volentes
 Esse Deum, in capitib; federe non stetimus:
 Sperantesque animi de libertate coronam;
 Perdidimus, quam dat Gratia, iustitiam.
 Quique igitur gemina miseraris busta ruina,
 Ne nostro exitio consciere , caue.
 Nam si, qua Domini data munera serd fatemur,
 Hac homini credis debita ; noster eris.

CAPVT XII.

RELIQVIARVM S. AVGVSTINI
TRANSLATIO.

§. I.

Per S. Fulgentium in Sardiniam deferuntur.

REdactā in Vandalorum potestatem Africā, cūm ipsi Ariani labe
 (vti non semel diximus) imbuti, omni crudelitatis genere, cuius
 minimum erat exilium bonorumq; publicatio, in Catholicos sœui-
 rent;

rent; haud equidem visum superis fuit, Doctoris Augustini reliquias apud eos esse permittere. Quamobrem per Fulgentium Ruspensem Episcopum, prius in Sardiniam delatae, atque inde per Luithprandum Longobardorum Regem, in Italiam; Ticini etiamnum honorificè conditæ sunt. De vtraque Translatione iussus aliquid à Carolo Magno scribere Petrus Oldradus, Mediolanensis Archiepiscopus; ita habet:

„ Opus quod Celsitudo vestra, dum in Urbe Mediolani moraretur,
 „ mihi imponere dignata fuit, ut aliquid de Translatione corporis
 „ beati Augustini Episcopi, de Sardinia Papiam inquirerem; & fidei
 „ sermone, Celsitudini vestre transcriberem; quantum humana fragi-
 „ litas laborare potuit, elaborau: & quod ex litteris & libris Regum
 „ Longobardorum, etiam ex traditione multorum legi & audiui, Deo
 „ adiuuante breuiter scribam.

Anno Beatus Augustinus, Doctor Ecclesiarum Christi, post multa mira-
 514. culorum signa, quibus in hoc mundo effulgit; post multam insudatio-
 „ nem laborum, quâ obstinationem hereticorum, rectum iter vita de-
 „ prauantium, oppugnauerat; Deo animam reddens, honorificè à fi-
 „ delibus sepultus est, in Cipitate Hippomensi, in episcopatu suo, in
 „ Ecclesia sancti Stephani: *sunt hæc eadem quæ Pacis: à memoria Martirij*
 „ *sic dicitur*) currente Anno Incarnationiscccc. xxx. ibique hono-
 „ rificè sepultus per manum Discipulorum suorum, iacuit annis se-
 „ rie LXXIV.

„ Deinde in Sardiniam corpus translatum est à fidelibus & Catholi-
 „ cis Episcopis, qui ob Christi fidem ab iniquo Traesamundo Rege,
 „ una cum Fulgentio Ruspensi Episcopos & innumerabilibus Christi
 „ fidelibus, in eandem Insulam relegati fuerant, quo tempore Vandali
 „ Africam vastabant. Né gemma & thesaurus tantus, ab immundis
 „ spiritibus pollueretur; secum cum nonnullis aliis Sanctorum reliquiis,
 „ deportarunt. Ibi multis miraculis clavuit, annis cc. xxii. in quo
 „ manifestè datur intelligi, quod quos Deus charos habet; ad sancti-
 „ tatis eorum testimonium, clarificat & insignit virtutibus mi-
 „ raculorum.

§. I I.

*Luithprandus Longobardorum Rex , reliquias
Augustini redimit à barbaris, & Ticinum
deferri curat.*

BArbarorum igitur infinita multitudo , Sardiniam expugnare est “Anno aggressa. Quam cum inuasissent, & subjugatam destruerent; loca “⁷²⁵ etiam sancta violenter aggressi polluebant: inter quæ Sepulchrum B. “ Augustini. Hæc cū iustitiae cultor, & amator religionis Luithprandus “ Rex audisset à sancte memoria Petro Papiensi Episcopo, quem Rex “ maximo honore & summâ reverentiâ ob vitæ sanctitatem prosequa- “ batur: videlicet coinquinari, & in honeste tractari sanctissimi Augu- “ stini locum; legatos suos, proceres nobiles, cum magno pondere auri “ & argenti, transmisit in Sardiniam , vt corpus tanti sancti redimerent “ pretio, & transferrent quamprimum ad Ciuitatem Papiensem. “

Qui iussioni & desiderio, piissimi Regis satisfacere cupientes; na- “ uigio venerunt in Sardiniam : & redimentes Corpus sanctum à Bar- “ baris, nauique illud imponentes; Dei misericordia, & ingenti eorum “ gaudio, plenis velis per tranquillum mare, in vnius dici & noctis spa- “ tio, perducti sunt ante portum & stationem Ianuensem : quæ facta “ erant, denuntiarunt ; & vt honorificè occurrerent, ad Reliquias tam “ glorioſi corporis suscipiendas. “

§. III.

Reliquiis Luithprandus obuiam exit.

Quo auditio Rex immenso gaudio perfusus, gratias ingentes Deo “ referebat, quod desiderium suum impleuisset: omniq[ue] negotio “ polposito, rogatis & conuocatis omnibus ciuitatum suarum Episco- “ pis, & vniuerso Clero, vsque ad finem agri Dertonenis, ad suscipien- “ dum tam præclarum Dei munus , cum maxima humilitate processit: “

„ & more Davidico ad accipiendam arcam Domini, & reponendam in
 „ decentiori loco properabat, cum innumerabili procerum, & populi
 „ vtriusque sexus multitudine : Deo gratiam omnes agentes, de tantis
 „ donis datis.

„ Cum autem ad locum vbi iacebat sanctum Corpus, appropinqual-
 „ set; depositis regalis aulae insignibus: nudatoq; capite & pedibus, cum
 „ tanta humilitate & deuotione precedebat; vt omnes qui aderant, mi-
 „ rarentur, & Deum super tantâ deuotione piissimi Regis laudarent.

§. IV.

Miracula tum facta.

AD Confessorem autem suum clarificandum, misericors Domi-
 nus dignatus est multa miracula operari. Multi enim aliquo
 officio corporis priuati aderant, qui recuperata sanitate alacres, ad
 laudem & honorem Dei votiferantes, leti ad propria remeabant.

Vnde Corpus beati Confessoris cum laudibus & hymnis dese-
 rentes, peruererunt ad fines agri Dertonensis, ad praedium quod ap-
 pellatur Sauinariense : vbi Rex Luitprandus, cum vniuerso Episco-
 porum & procerum comitatu pernoctantes, & debitum tanto Patri
 officium dignè peragentes; Rex ipse tamquam unus de plebe, prope
 sanctissimi Corporis reliquias, nimio deuotionis zelo ardens, perno-
 ctauit.

§. V.

Aliud, & nouum Miraculum.

CVM autem aurora sequentis diei illucesceret, ad peragendum
 iter ad Vrbem Ticinaensem, sistentes, nullo modo sanctum cor-
 pus mouere potuerunt. Cum igitur plures ad feretrum accederent,
 nec quidquam proficerent; Rex Luitprandus scisis vestibus, & de-
 formata

formata facie in terra devolutabatur : quippe qui immenso desiderio
tanti Patris transferendi Reliquias , ad urbem Ticinum æstuabat ni-
mis. at tum omnino ab omni spe ceciderat , posse amoueri sanctum
corpus.

Quo miraculo omnes Episcopi , & proceres stupebant : cogitan-
tes intra se , quidnam Deus Omnipotens indicare vellet de Reliquiis
tam glorioſi Doctoris. Adderat inter cœtum Episcoporum , sanctæ
memoria Gratianus Nouariensis Ecclesiæ Præfus , vir multa doctri-
nâ præditus , & omni scientiarum genere illustris , & verè Dei Sacer-
dos : qui accessit confidenter ad Luithprandum Regem , affirmans
Dei misericordiam non verbis & actibus externis , sed magis votis &
operibus implorandam.

Quæ Rex libentissimè monita audiens , facto voto deliberauit , si
Dominus Deus omnipotens , corpus beati Augustini deferri permit-
teret ; quod Suprà nominatum predium Sauinariense Deo & Ec-
clesia beati Petri , ad quam ipsum Corpus deferre volebat , perpetuò
habendum tribueret.

Factum est igitur , vt , cum votum persoluisset , accederet ad fere-
trum : qui cum Corpus de terra leuare tentaret ; ita leuissimum inue-
nit , vt nullo ultius onere impediante , Corpus beatissimum , quod
priùs nec moueri poterat à pluribus ; modò non prohiberetur ferri à
duobus. Peragebant igitur incepturn iter : ingenti gaudio & exulta-
tione laudantes Dei omnipotentiam , qui vota Regis tam facile au-
disset.

S. VI.

Reliquia Ticini cum exultatione deposita.

C Vm autem in Urbe auditum esset de aduentu Regis cum Reli-
quiis beatissimi Confessoris ; ad suscipiendum Corpus sanctissi-
mum omnes qui residui fuerant , festinarunt occurrere : & cum sum-
mo honore , vtpote tanto Patri debito , detulerunt cum hymnis & can-
tis , & totius populi concursu ; summo gaudio perfusi : & reposue-
runt in Ecclesia beati Petri in Cælo aureo.

Iure autem in Apostolica positus est Ecclesia , qui pro Ecclesiastica
dimicans

„dimicans fidei, diabolicas hæreticorum fraudes dispersit. Vbi etiam ad „sanctitatis eius testimonium: ad argumentum fidei posteriorum; mul- „tis signis & miraculis cœlavit.

„ Illud memoriam dignum contigit, post translationem Papiam fa- „ctam, quod Deo, beatoque Patris Augustino gratam fuisse eam transla- „tionem innotuit: si quidem multi tactu sacrorum pignorum tantum, „ex variis morbis statim conualuerent.

§. VII.

Augustini mira, & miraculosa apparitio.

„ **S**ed insignis fuit illa apparitio, facta quibusdam Ultramontanis, nu- „mero quadraginta: qui petentes Romam, propè viculum Caur, „Papiâ distantis circiter tria millia passuum, quod membra fessa à longo „itinere curarent, pernoctantes; circa secundam horam noctis, ab Ec- „clesiâ qua vicina erat, dicata sanctis Martyribus Cosme & Damia- „no, viderunt egredi hominem habitu Pontificali ornatum: quod ipsis „appropinquans percunctatus est, quod pergerent?

„ Cùm respondissent, se Romam ad Basilicas sanctorum Petri & „Paulli proficiisci: quatenus à Domino impetrarent liberari ab infir- „mitatibus, quibus unusquisque eorum afflictabatur: (Erant enim om- „nes infirmi, ideo Romam peregrinabantur, tum ut viserent sancta lo- „ca, tum ut sanctorum meritis ibi quiescentium Deus eos sanaret;) di- „xit illis Pontifex: Dirigite gressus vestros ad Urbem vobis vicinam, „Papiam nempe; & ingredimini templum beatissimi Petri in celo aureo: „ingressi sanabimini a languoribus vestris.

„ Quis esset interrogatis peregrinis, respondit se esse Augustinum, „Hipponensem Episcopum. His auditis stupore & gaudio repleti, festi- „nantes Papiam & templum ingressi, clamantes dixerunt: Sancte Au- „gustine sicut pollicituses, restitue nobis sanitatem. His vix proununzia- „tis, senserunt se pristinæ incolumitati redditos: & Deo beatoque Au- „gustino gratias agentes, ad propria læti & incolumes remearunt: nar- „rantes mirabilia qua secerat Dominus, intercessione tanti Doctoris.

§. VIII.

Luitprandi munificentia: Et chronographia Translationis.

Dona autem quæ piissimus Rex Luitprandus, Ecclesie beati Petri donauit, tam in prædiis & possessionibus, quæ in vasis aureis & argenteis, ad Dei cultum pertinentibus; excedunt omnium piorum & Catholicorum opinionem.

Existimabat autem Rex ille, se tantum non posse donare ministris, qui custodiebant Corpus beati Patris, quod opinioni & voluntati suæ penitus satisfaceret. Et tanto gaudio ad Corpus tanti viri receputum, repletus est; quod die ac nocte, in hymnis & canticis, cum Clericis & Sacerdotibus in Ecclesia pernoctaret, & tamquam unus de ministris, in canticis Dei & Psalmodia se exerceret.

Hæc Translatio Corporis sancti Augustini, facta est pridie Kalendas Martij: sedente in sancta Petri Sede; bonæ memoriae Gregorio, eius nominis secundo.

Excellentiam magnitudinis vestræ, per multa annorum curricula, Rex regum Christus Dominus, sua dignetur custodiare potentiam. Datum in Vrbe Mediolani, Anno salutiferæ Incarnationis Domini, Septingentesimo nonagesimo sexto. Ita Petrus Oldrad.

Quod annum attinet, quo memoratas Reliquias transferri contigit; ex tempore, quo tum in Africa, tum in Sardinia iacuerunt, secundum rationem quam init Baronius, depræhenditur fuisse Septingentesimus vigesimusquintus, Gregorij I I. duodecimus: secundum alios Septingentesimus vigesimusprimus. Eryc. Putean. in Synopsi Chronolog. l. 3. Hislor. Insub.

§. IX.

Luitprandus in eadem Ecclesiâ terra mandatus. Eodem illata Boëthij lipsana.

Porrò Luitprandus, qui tanto affectu & honore Augustini sacra lipsana prosecutus fuerat, sepultus est in eodem Templo, ut non nulli scribunt, ubi eadem collocari iussérat, Epitaphio, quod eius minit his verbis :

Flanum hoc tumulo Luitprandus conditum, olim
Longobardorum Rex inclitus, acer in armis,
Et bello victor. Sutrinum, Bononia firmant
Hoc, & Ariminum, nec non invicta Spolei
Mænia, namque sibi hec subicxit fortior armis.
Roma eius virüs iam pridem milite multo
Obsessa expauit; deinceps tremnere feroceſ
Usque Saraceni, quos despulit impiger, ipſo
Cum premerent Gallos Carolo poscente tuuari.
Hungarus à solo hoc adiuuit: Franœ & omnes
Vicini gratia degebant pace per omnes.
Rege sub hoc fulſit, quod mirum eſt, sancta frequensq;
Religio, ut recolunt Alpes, Ecclesia quarum
Ius habuit vincentem ipſo, & pragrandia templa,
Qua viuens struxi, quibus & famosus in orbe
Semper, & aeternu lustrabit secula cuncta.
Principù Petro caeleſti hanc ade locatā
Clavigero, statuit Calo quam prouidus aureo:
Augustinus ubi huc aliunde adductus eodem
Rege iacet, cuius doctrinæ Ecclesia fulget.

Tradunt in idem templum intulisse Boëthij ossa, à Theodorico Arianis addicto non tantum relegati Ticinum, sed & interfecti: quæ ibidem quiescunt, hoc Epitaphio :

Mæniæ & Latianæ lingua clarissimus, & qui
Consul eram; hic per missa in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auræ,
Et nunc fama riget maxima, viuit opus. E.Pisan.biſt.Inſub.l.1. & 3.
Sed

Sed præteriri non debent, quæ de Translatione S. Augustini, & sacrarum eius reliquiarum Ticini depositione, refert Bern. Sacrum lib. 10. Hist. Ticinensis his verbis: Aedificauerat Luithprandus Rex insigne templum, quod D. Petro dicauerat, Monasterio adiecto: quem locum ab aëris salubritate, appellavit Sanctum Petrum in Cælo Aureo. Quod Monasterium eâ ætate situm extra Papiz mœnia erat, hodie autem intra ciuitatem receptum.

In templo itaque Diui Petri, à Luithprando ædificato, conditum Augustini Corpus fuit. Et ne facile rescripsi posset, quo loco Corpus esset; ferunt Luithprandum tribus locis effossis, structisque sepulchris, alibi deinde nocte paucis operi adhibitis iussisse Corpus condi: omnibus simul sepulchris eâdem nocte oclusis: ut certa Corporis sede ignorata, difficilior in ænum fieret occasio eius perquirendi, rapientique.

Construnctum deinde alio saeculo sacellum fuit, in quo Arca illa marmorea ac celebris composita est, Augustini sepulchrum repræsentans, ita Sacrum apud Ios. Pamp.

§. X.

Reliquiarum custodes tandem Eremitæ Augustiniani, fauentibus Ioanne XXII. & Ioanne Bohemia Rege.

Temporum deinde lapsu, in eorum locum quos Reliquiarum Anno 1327. custodia Luithprandus deputauerat, Monasterio iuxta Ecclesiiam Sancti Petri, vti iam diximus, extructo; Monachi Benedictini successerunt: hisque aliò translati, Canonici Regulares Congregationis Frisonariæ: eisdem deinde adiuncti, erecto altero cœnobio, concessione Ioannis XXII. circa Annum m. CCC. xxvii. (Generali Priore Guilielmo Cremonensi) Eremitæ Augustiniani: qui etiamnum ibi perseverant, Canonicis Regularibus iam possessione priores: quandoquidem Frisonarij Anno 130.10. VIII. Lateranensisibus locum suum cesserint, habitantibus tum in eadem Ciuitate Papiensi ad S. Epiphanium. Videri potest. Cruden. 2.p.6.12. & 3.p.6.13.

M m m m

Sunt

Sunt qui scribant, adeo singulari studio hanc sacri Corporis custodiam Generalem Guilielmum effectasse; vt ei muricem Cardinalium posthabuerit, quem Papa Ioannes offerebat: induxisse verò universum Ordinem, vt collatâ stipe, intra breue temporis spatium, Monasterium emta areâ à fundamentis erigeret: probante & fauente Joanne Bohemiae Rege, cui tum Ticinum parebat.

Is Ioannes est Caroli IV. pater, qui Gallorum partes contra Anglos secutus, prælio ad Cressiacum sagittâ vulneratus occubuit, vnaque cum eo flos nobilitatis Gallicæ. De quo Krantzius refert, et si esset cœcus, pugnasse in hostes: cumque audiret fortunam suæ partis inclinare, ductorem suum interpellasse, vt se eò dirigeret, ubi consertissimi hostes erant, ibique fortiter præliantem cecidisse.

Operæ autem pretium est, Breuis, vt appellant, Apostolici frustum aliquod exhibere: *Dignum arbitramur & congruum, vt vbi tanti Doctori & Praefuli Corpus tumulatum quiescere dicitur; ibi ultra id quod sibi honorū & laudū ab vniuersali exhibetur Ecclesia, singulari quadam reverentia ab Ordine Eremitarum & fratribus eiusdem Ordinis, qui sub eiusdem Patri regula degitu & sancta obedientia militatis, quique diuinis insistitu laudibus, vacatu orationi, intenditu exhortationi, iudicatu studio, & animarum saluti propensius inuigilatii; specialiter honoretur: quatenus inibi tamquam membra suo capiti, filij Patri, Magistro discipuli, Duci milites coherentes; Deo & ipsi Sancto, auctoritate fulti Apostolicâ precordialius iubileti, vbi vestri Patri & Duci Augustini noueritu reliquias fore sepultas, &c.*

E P I L O G V S.

Atque hæc sunt quæ quām breuissimè potui, de tanto Præfule & Doctore, quantus equidem Augustinus fuit, habui dicenda: cuius alioquin Vitam multi miserè & imperitè misucerunt, vt quid in ea sit primum, quid secundum, nequeas vel sagaciter intuendo discernere. Supplere quæ omissa sunt (quis enim ligillatim omnia narrasse potest?) curis secundis adlaborabimus.

F I N I S.

V I T Æ,

V I T Æ,
 ET RERVM GESTARVM
D. AVRELII AVGVSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
CHRONOLOGIA.

Anno
Christi

354.

Ascitur Tagastæ , Idibus Nouembris, Parentibus Patritio & Monica.

Tagastæ & Madauris dat operam litteris Puer adhuc, inter hunc & sequentem annum.

371.

Studiorum caussâ mittitur Carthaginem.

373.

Carthagine in Manichæos incidit, & seducitur.

374.

Categorias Aristotelis ibidem , per se legit & intelligit. Omnes item Artium Liberalium, Arithmeticæ , Geometriæ , Mathematicæ , &c. libros, quos habere potuit.

380.

Scribit de Pulchro & Apto : quod inscribit Hiero Ro-
vel 381. manæ Vrbis Oratori. hoc Opus intercidit.

383.

Audit & interrogat Faustum Manichæum.

Romam , inde Mediolanum venit , euocatus ad Scholam Eloquentiæ .

384.

Nutare incipit circa vitæ modum. Nutantem Mater Monica , Mediolani offendit.

Varij æstus eius.

De Magistro, in quo loquitur cum filio Adeodato.

De Vera Religione ad Romanianum.

391. Fit Presbyter: adscitisque sociis, inter quos Possidius, Monachussum continuat, sed & scriptionem.
Liber de Utile Credendi ad Honoratum.
De duabus Animabus contra Manichæos.
392. Disputatione, Fortunatum Manichæum prostrernit.
393. In Plenario Africæ Concilio Hippone, disputat de Fide & Symbolo.
Libri de Sermone Domini in Monte.
Psalmus ABCdarius contra Donatistas.
Contra Adimantum Manichæum.
Expositio Epistolæ ad Romanos. Ad Galatas.
Primiani & Maximiani schisma.
Synodus Maximianistarum Cauernis Sulis, & Cebarussi, contra Maximianum.
- Hieronymo Augustinus innotescit.
Liber de mendacio.
394. Hieronymi & Augustini vtrò citroque Epistolæ plures.
Bagaiensis Donatistarum Synodus, celeberrima in qua Maximianus damnatus.
395. Fit Episcopus Hipponensis, in Adventu circiter.
396. Clericos assumit: cum quibus in domo Episcopali, in communi viuit.
397. Multa Episcopus conscribit, quæ Didactica, quæ Polemica.

Libri ad Simplicianum Episcopum Mediolanensem.
 Contra Epistolam fundamenti.
 Contra Faustum Manichæum.
 De Agone Christiano, &c.

398. Petiliano Donatistarum Episcopo Cirtensi siue Constantiniensi, respondet.
 Confutat Epistolam Parmeniani.
 Scribit de Baptismo, libros septem.
399. Orditur libros de Doctrina Christiana: de Trinitate:
 De Genesi ad litteram.
 Libri XIII. Confessionum.
 De Consensu Euangelistarum.
 Quæstiones, Annotationes in Matthæum, Lucam,
 Iob, &c.
 Liber de Natura Boni contra Manichæos.
 Contra Secundinum Manichæum, &c.
 Paganorum Calamæ insolentiam coërcet.
 Ibi tum Episcopus Possidius.
 Epistolæ ad Ne>arium.
400. Liber de Vnitate Ecclesiæ, ad Diœcesis suæ Presbyters, &c.
401. Interest Synodo Carthaginensi, in caussa Donatistarum, sedente Romæ Anatafio.
402. Item Concilio Mileuitano in eadem caussa, sub Innocentio I.
403. A Circumcellionibus per insidias quæsitus ad mortem.
 Interest Concilio Carthaginensi.
 Pelagius & Celestius innotescunt.

Episco-

404. Episcoporum Africæ Legionem ad Honorium contra
Donatistas, mitigat Augustinus.
Donatistæ ferociunt.
Disputat cum Felice Manichæo, qui Manichæisatum
eiurat.
405. Peccis hæreticos corrigi, dum videt Augustinus; prior
rem suam sententiam mutat.
406. Libri contra Cresconium Grammaticum Donatistam.
Radagaisi Gothorum Regis exercitus, plusquam cen-
tum millium, in Italia cœsus, nemine vel læso Romano-
rum.
407. Petilianus & Augustinus, scribunt ambo de Vnico Bap-
tismo.
408. Pelagius Romæ hæreses suas disseminat.
409. Metu Alarici Gothorum Regis, Româ profugiunt Pi-
nianus, Melania, &c. Iuliana, Demetrias, &c.
410. Romanæ Vrbis excidium per Goths, rege eorum
Alarico.
Paullinus vinculis oneratus à Gothis.
411. Collatio Carthaginensis Catholicorum & Donatista-
rum celeberrima.
In ea, Donatistæ succumbunt, sententiâ Marcellini
V. C. Cognitoris.
Librorum de Ciuitate Dei occasio, & exordium, est Vr-
bis excidium.
Pelagius & Celestius in Africa agunt, Româ profugi.
Inde, hic Carthagine damnatus, in Siciliam: ille in Palæsti-
nam, euadit.

Contra

Contra eos Augustinus scribere orsus : aūm solis antea sermonibus oppugnasset.

Libri de Peccatorum méritis & Remissione.

412. Litteræ Augustini ad Volusianum , V.C.
 Ad Honoratum.
 Liber de Spiritu & Littera.
 Epistola Octogesima nona.
 Liber de Fide & Operibus.
 Liber ad Donatistas post Collationem.
 Cirtenses à Donatismo ad Catholicam conuersti.
413. Demetrias Virgo illustris , operâ Augustini mundanis pompis valedicit.
 Marcellinus Cognitor V. C. occisus. Memoratur in Fastis Ecclesiasticis VIII. Idus Aprilis.
 Marcellino in Africâ succedit Dulcitus.
 Donatistarum Synodus.
414. Orosius Presbyter innotescit,
 Augustini liber ad eum , contra Priscillianistas & Origenistas.
 Orosij Historiarum Libri VII. contra Paganos , inchoati.
 Orosius in Palæstinam ad Hieronymum ab Augustino missus , pro addiscenda Origine Animæ.
415. Liber Augustini de Natura & Gratia , contra Pelagium . naturæ vires deprædicantem.
 Synodus Diospolitana sive Palæstina , contra Pelagium , agentibus Herote & Lazaro Gallicanis Episcopis.
 In ea fraudulenter absolutus Pelagius.
416. Orosius ex Palæstina adfert in Africam Reliquias S. Stephani.

Eius

Eius postea in Africa multa Miracula.

Synodus Carthaginensis & Mileuitana contra Pelagium, iniungit Augustino ut eum oppugnet.

Damnatur & excommunicatur ab Innocentio Papa, Pelagius.

417. Augustini Liber de Gestis Palæstinis.

Epistola ad Paullinum.

Celestius Romæ præsens & Pelagius absens, apud Zozymum Papam purgare se satagunt.

418. Damnantur studio Patrum Africanorum à Zozymo, cuius sententiam secutus Imperator Honorius, eosdem Vrbe pellit.

Augustini Epistola ad Sixtum R. E. Presbyterum.

Libri de Gratiâ Christi, & Peccato Originali.

Epistola ad Dardanum conscripta.

Augustinus à Zozymo Papa in Mauritaniam legatus, Emeritum ibi Donatistam conuenit.

Exstant Acta huius Collationis.

Augustini Epistola 50. ad Bonifacium Comitem.

Scribit de Nuptiis & Concupiscentia, Librum primum.

419. Hunc Iulianus quatuor Libris refelleret conatur.

Augustini Liber secundus de Nuptiis & Concupiscentia, prodit.

Epistola ad Hesychium.

Liber de Cura pro mortuis.

De Octo Dulcitij Quæstionibus.

Enchiridium de Fide, spe & charitate.

Libri locutionum Scripturaræ sacræ.

Libri Quæstionum de septem Libris eiusdem Scripturaræ.

N n n

Libri

orditur Operum à se ha^ctenuis compositorum examen: & conscribit Libros duos Retractionum.

Eodem tempore perficit Libros de Doctrina Christiana: De Genesi ad litteram: de Trinitate.

Numerati tum eius Libri, ducenti triginta duo, in Operibus nonaginta tribus, præter Epistolas & Sermones ad populum, & alia volumina quæ postea prodierunt: simulque faciunt Opuscula, mille Triginta & amplius, teste Possidio.

Speculum è Veteri & Nouo Testamento concinnum: exstat Tom. III.

427. Iulianus Pelagianus, octo Libros scribit, contra Librum secundum Augustini de Nuptiis & Concupiscentia.

Leporius in Africa, Augustini Operā conuersus.

Epistola Augustini ad Vitalem.

Pelagius & Celestius tota Italia pulsū, secedunt in Britanniam, solum suum natale.

Excidij Africæ initia ingressu Vandolorum.

Sigisvultus Comes, contra Bonifacium missus in Africam, Maximinum Episcopum Arianorum, & Pascentium domū Regiæ Præfectum, itemque Felicianum, eodem adducit.

Disputat Augustinus cum Pascentio, Maximino, & Feliciano, Arianis.

. Libri exstant contra hos conscripti.

Item Epistolæ ad Pascentium.

Epistola Augustini 180. ad Honoratum de fugâ Episcoporum, tempore bellorum.

Bonifacius prælio vietus, Hippōnem ciuitatem maritimam se recipit.

Africanæ Ecclesiæ, tribus dematis, omnes excisæ.

428. Semipelagiani è Gallia exorti, Massiliæ signanter; Augustini

gustini eiusque doctrinæ obtrectatores.

Inter hos Ioannes Cassianus, Vincentius Genuensis,
Sulpitius Seuerus, &c.

Augustini patrocinium vindiciasque Prosper & Hilarius
fuscipliunt, veteres Augustini discipuli.

Contra Semipelagianos scribit Augustinus de Prædestina-
tione Sanctorum, & Dono perseuerantia, planè diuinos
Libros.

Quinque Libros Iuliani Operis secundi, Alipius ex Ita-
lia mittit ad Augustinum.

Lucubrans diu noctūque Augustinus, totidem alios Iu-
lianō reponit: sed duo solummodò exstant, nuper reperti.

H̄i vulḡe vocantur, *Opus imperfectum*.

Scribit Librum De Hæresibus, ad Quod-vult-Deum.

430. Vandali Hippōnem obsident: quo se Possidius plures-
que alij Episcopi receperant.

Sermo Augustini tunc habitus, & Oratio ad Deum illis
temporibus opportuna.

Tertio obsidionis mense in morbum incidit.

Migrat è vitâ V. KAL. SEPT. Ætatis LXXVI.

Ab Imperatore Theodosio, mortis eius ignaro, vocatur
ad Concilium Ephesinum contra Nestorium.

431. Damnatur in Synodo Ephesinâ Nestorius, iam pridem
ab Augustino prædemnatus.

504. Reliquiae S. Augustini ex Africa transferuntur in Sar-
diniam, per S. Fulgentium Episcopum Ruspensem.

725. Inde transferuntur Ticinum, per Luithprandum Lon-
gobardorum regem.

INDEX PRIMVS.

QVI PROPRIE

AVGVSTINVM TANGIT.

AVGVSTINI pueritia & adolescentia
usque ad annum etatis xxx.

Augustinus nascitur Tagaste. 1. Pater ei Patritius, mater Monica: moribus ac fide d' spares. 2. Frater, Naugius. 6. soror, vidua Deo seruens, diu proposita ancillarum Dei. 6. 122. alij consanguinei. 6. Magister in Rhetorica Democritae. 9. mæcenas sive fautor studiorum, Romanianus. 9. 12. 17. 19. 41.

Augustinus nomen Christi: seruatoris cum lacte matris imbibit: unde ei per reliquam etatem ex toto non placebant, quemque sine hoc nomine. 13. puer à Maire in religione Christianâ instructus, & signare se signo Crucis. 10.

Scholas puer frequentat. 9. ludo deditus. 10. prima eius de Deo notiones. ibid. abborret à Primis Grammatica rudimentis; Litteris presertim Græci, ut peregrini. ibid. at delicitur fabulu Poëtarum audiendis, & spectandis. ibid. ager Baptismum flagitat. ibid. supra alios condiscipulos proficit, ac Bona spei puer à magistris appellatur. 10. 11. in ludo puerilibus victoriam amat. 11. etiam in parvū rebus Veritate delectatur. ibid. Litterarum studia perficit Tagaste &

Madaurus. ibid. dumq; sumitus preparantur ut Carthaginem abeat, vacat otio & viuus. ibid. Matrū monita pro aniliis habet. 12. nunquam tamen verbo in illum durus aut contumeliosus. 52.

Mortuo patre, studiorum causa mittitur Carthaginem: doctum & sumius supeditante Romaniaco. 12. illuc amoris & spectaculis Tragicis irretitur. 12. 13. Versatur inter caufidicos, tametsi ab eorum fraudibus abhorret. 13. Hortensio Ciceronis excitatur ad amorem Philosophia, & divitiarum contemptum: in quo hoc unum displacebit, quod in eo Christi nomen non reperiret. ibid. Hinc ad Sacrae Litteras animum applicat: quas mox fasilitat ob style simplicitatem. 14.

Annum iam agens etatis xix. Carthagine incidit in Manichaos; promittentes se illum claris rationibus, seposita auclornate, ad Dei cognitionem introducuntur. 14. 15. Per nouem annos eius adberet seductus & seducens: non Electus inter illos aut Presbyter, sed Auditor tantum. ibid. variè interiu fluctuans, & Versi innenendi amore hic illuc propendens, ibid. elatus subinde Victoriā de Christianis, fidem suam qua poterant ratione dispendiibus. 15. 16. 18. torque-

I N D E X

tur pricipiū animo circa mali originem. 15.
Semper creditit anima immortalitatem,
& post hanc vitam Dei iudicium ac tra-
etus meritorum. 8. 29. item, Deum ge-
vere curam rerum humanaarum. 27. Epi-
curi alioquin sententia de Finibus bono-
rum & malorum deditus. 8.

Annos natu xx. Categories Aristotelis
per se legit, & intelligit: omnes item Ar-
tium liberalium libros, Arithmeticā, Geo-
metriā, Mathematicā, Musice, &c. 16. 17.

Redit Tagastam, ibig, Grammaticam
docet: domo eum ac solito fanore exci-
piente Romaniano, matre errores eius de-
testante ac plangente. 17. 18. amici
morte consternatus, cuius in morbo cu-
bantis Baptismum irriserat, solum muta-
re statuit. 18. magnus estimatior amici-
tia & amicorum, quos gratu diligit. 9.

Abit Carthaginem, renidente primū
Romaniano, mox iuuante. 19. Carthagine
Rheticam docet. ibid. Discipuli eius
Alipius, Licentius, Eulogius Rhetor, aliū-
que. 6. 8. 9. 27. asciscit sibi quandam
illegitimo coniugio, cui thori fidem ser-
uat. 19. Carminū Tragici certamen ini-
turus, Aruspīcum sibi Victoriam inuoca-
tione damonum spōndentem abominatur:
Mathematici interim Planetarius addi-
ctus. ibid. Fastidi discipulorum mores,
& amicorum colit. Spes vanas animo vo-
luit. 19. 20. Scribit de Apto & Pul-
cro, ad Hierium Romana vrbis Orato-
rem. 20.

Interest disputationi Helpidū contra
Manicheos, à quibz animo alienari inci-
pit. 20. 21. Variū questiunculus Mani-

chos tentat: quibus neque ipsi sati re-
spondent; neque qui tum aduenierat Fau-
sus, per nouem annos Augustino promis-
sus. 21. 22. eū tamē adhucere statuit,
donec melius aliquid inueniret. 23.

Roman profiscitur in flagitibus ami-
ciū, sed in scio Romaniano & delusā ma-
tre. ibid. Rheticam Roma proficitur,
& versatur cum Manicheis, sed aliquanto
remissius, magis in Academicos propen-
dens. 23. 24. Mediolanenses interea à
Symmacho Vrbū prefecto petunt sibi pro-
uideri de Magistro Rheticices. Is eō de-
finiat Augustinum, dictione proposita pro-
batum. 24. Alipius Rome inuentus ab
Augustino, vñā cum illo Mediolanum pro-
fiscitur. 7.

Augustinus Mediolani ab Ambrosio
benigne suscipitur. 24. Imperatori (qui
videtur suisse Maximus) & Bantonī
Cos. panegyricum recitaturus; viso in pla-
teū mendico, cupiditatum suarum vani-
tatem animaduerit. 25. Ambrosij con-
cionantū facundia ducitur, rerum negli-
gens: qua interea vñā cum verbis perce-
pia, tandem persuadent Fidem Catholi-
cam defendi posse. 25. ita nec Manicheis
iam, nec Catholicis, cum Academicis flu-
ctuat; in Catholicam tamen propendens,
tantisper in eā Catechumenus esse statuit,
dum certi aliquid eluceceret. ibid. ita
nusantem Monica Mediolani inuentus, ter-
rā marique filium insecuta, deg̃ eius con-
uersione fiducia in Deum plena. 3. 26.
Venit eddem ex Africā Nebridius. 8.

Augustinus Ambrosij frequenti auditor,
magis magisq; disponit ad intelligendam

Dei

AVGVSTINIANVS.

Dei naturam, & fidem abdibendam Scripturis sacris. 26. 27. Videlig, pudore permixto gaudio, se tot annos non contra Catholicam fidem (quam longè aliam imaginatus fuerat) sed contra cogitationum suarum signata, latrasse. 26. Eulogio Rhetori Carthaginensi locum difficilem absens per somnum exponit. 27.

Deliberat cum Alipio & Nebridio de vita genere eligendo 27. sed quidem, ut ipse censet; dum per annos undecim differt & differtur. 28. inclinatur ad uxorem ducendam: dissuadente Alipio, ut Sapientie remoram; annitente matre, ita despondetur ei nondum nubili. 28. quo percepto deserit eum concubina, voto factum se virum necessitaram. 29. percellitur ipse metu mortis ac Iudicij. ibid.

Agit cum Romaniano (qui tum forte negotiorum suorum causâ Mediolanum venerat) de Vita communi & Sapientia vna inquirende studio. 28. hoc consilium uxores euertunt, quas habebant quidam suorum, ipse habere solebat. ibid. perseverat nihilominus in eius vita desiderio. ibid. Aestuat animo circa Dei naturam, & Mali originem. 29. 30. Mathematicos deserit, adhortante Firmino: credit Scripturis Sacris, & Gynica salutis spem in Christo collocat. 30.

Lectione Platoniorum proficit ad rerum humanarum contineum. 31. apud eosdem reperit non pauca doctrina Christiana consonantia. 31. 33. velut in extasi audire sibi videretur: Cibus sum grandium, cresce & manducabis me. 31. Mali originem inuenit. 31. 32. sed errat in persona Christi, non percipiens quid Sacra-

menti haberet, Verbum caro factum est. 32. 33.

A Platonicum transit ad Scripture Sacraelectionem. 33. 36. Paulum Apostolum legit præcesterit: atque in eo vera Philosophia faciem, & Gratia ubique commendationem agnoscit. 33. 34.

AVGVSTIN T Conuersio, Baptismus, aliaque usque ad Presbyterium.

S Onnium Monica divinitù immissum de futura filij conuersione. 1. 8. risponsum Episcopi eidem datum. ibid.

Augustinus de Deo iam satius edocitus, totus ad eum anhelat: nisi quod vna adhuc compede tenetur uxoriā 34. & aliquā fortassis honoris illecebrā 35. Eum excitat Simplicianus ad spes vanas abiiciendas, & seclandam Christi humiliem, Victorini Rhetori exemplo. 34. 35. buc accedunt, Antonij, & aliorum exempla, à Potitano narrata: quibus exstumulatus ad vitam Monasticam, & super modum commotus, secedit in hortum, sequente Alipio. 36. 37. carnis ac spiritu in eo lucta, & Pudicitia ac Voluptatis certamen. 37. Sub sicu prostratus, voce calitudo demissā admonetur: ac plane ad Deum conuertitur: gaudiente Monicā ac Deo gratias agente. 38. 39.

Abnicit cogitationem de ducendā uxore, & Professioni publica renuntiare statuit, vni mox Deo & Sapientie vacaturus. 39. Per seriae Vindemiales secedit vna cum Matre & amicis in villam Cassifacum; banc

I N D E X

banc eis commodante Verecundo , Grammatico Mediolanensi . 40. Ibi iam Catechumenus inchoat Libros contra Academicos . ibid. & professioni publica renuntiat . 42. Ruri existens delectatur assidua meditatione ac recitatione Psalmorum , pricipue Psalmi quarti . 41. ibidem diem suum Natalem celebrat , disputatq; ac scribit de Vita Beata ad Manilium Theodorum ; item De Ordine , ad Zenobium . 42. à dentium dolore miraculose sanatur . 43. Ambrosium per litteras de statu suo edocet , consulitq; quid sibi dē Libris Sacris pricipue legendum censcat . ibid. totu; inhiat vera Sapientia , à vanu cupiditatibus liber ac solitus : cibo , potu , balneu moderatissime viretur . 44. conscribit Libros Soliloquiorum , disputatq; per Epistolam super variis questionib; cum Nebridio absente . ibid.

Rure Mediolanum reuersu; scribit de Immortalitate anima : ac libros Discipularum , sive de Grammaticā , Musicā , Rhetoriciā , Dialetticā , Geometriā , Arithmeticā , & Philosophiā partim inchoat , partim perficit . 44.45. consultit Ambrosium de ieiunio Sabbati . 25. & ab eodem , vna cum Alipio , Adcodato , aliusq; Baptizatur . ibid. Hymnu Te Deum laudamus ab Augustino & Ambroso decantatu;. ibid.

Vna cum Baptismo Monachismum suscipit , ac vitam cum suis communem agit : quibus se Euodius adiungit . 46. Agitato cum suis consilio , quo loco commodissime Deo seruire possent ; in Africam cogitat . 47.

Mediolano Romam abit , ibiq; scribit de Moribus Ecclesie Catholice , & de Moribus Manichaorum , ad horum errores ac fictam sanctitatem Orbi detegendos . 48. item Dialogum de Anima quantitate , & Librum primum De Libero arbitrio contra Manicheos , malum in Deum auctorem referentes . 49.51.

Venit ad Ostia Tiberina , inde cum suis in Africam solnturw . 51. cum matre collo quiruit de vita eterna sanctorum , atque in eius contemplationem totum abripitur . 52. matrem ibidem amissit ac sepelit , ingressus atatis annum XXXIV. eius mortem quomodo luxerit . 52.53.

Soluit in Africam , & Carthagine suscipitur ab Iuncentio . 53. inde abit Tagastam , ibisque ferè triennium exigit , Monasticam vitam ducens cum iis qui illum ex Italia comitati fuerant . 54. agellulos suos diuendit ac pauperibus distribuit . 47. 56.345. presentes & absentes Sermonibus ac libris docet , scribitq; de Genesi contra Manichaeos , & Librum de Magistro , item de Verā Religione ad Romanianum . 54.55. hinc & censendu; initium sumpfisse Liber Octoginta trium questionum . 54. proficiuntur Hippomen , vt amicum quemdam Deo & Vita Monastice lucretur . 55. gaudet id vita genus per ministerium suum aliu persuasum esse . 47.

A V G U S T I N U S P R E S B Y T E R.

Hippomen adueniens abripitur à populo Hippomensi ad Presbyterij gradum . 56.345. petit tempus sibi dari , ad

AVGVSTINIANVS.

muniū illud ritè obeundum. 56. Ordinatur à Valerio inuitus , atque ubertum flens. ibid. Ceres Paschalū preconium compo- nit, ac decantat. ibid.

Monachis̄mum Presbyter continuat, at- que alterum Hippone Monasterium fundat in horto à Valerio ad id concessō. 56. 57. Posidium adsc̄icit. 57. Euodius, & Ali- pius eidem coniununt. 57. Aurelius Car- thagin. Episcopus , Augustino per litteras gratulatur: eum Augustinus adhortatur ad prauorum morum in Ecclesia Africana extirpationem. ibid.

Scripturatum studio totū incubit. 58. Verbum Dei predicare incipit. 62. primū in Africā corām Episcopo nondum Episcopū concionatur. ibid. parisiū, ta- cere atque alios (quod maximū cupiebat) audire, illi permisum. ibid. ad populum orantiū tractariū Heretici paister & Ca- tholici adhibitus Notarii excipiunt. 67.

Scribit varia ut amicos quosdam à Manibaismo ad Christū adduceret: De Utileitate credendi ad Honoratū, & De Gratia noui Testamenti. 63. De duabus Animabū. 65. 66.

Disputat publicē cum Fortunato Mani- chaorum Presbytero, eumq; prostrnu. 66. 67. Ecclesia Africana eius Doctrinā pro- ficit. 67. Hippone in plenario Africa Con- cilio iubentibus Episcopis de Fide & Sym- bolo disputans, omnes in sui admirationem & amorem abripit. 67. 76. Orditur Li- brot de Genesi ad Litteram, sed operū dissi- cultate deterritus ab eo perficiendo inter- quisit. 68. perfectum vita Christiana modum complectitur Libro de Sermone

Domini in Monte. ibid. Donatistas oppu- gnare incipit. 68. 69. scribit contra Adi- mantum , Manibai discipulū. ibi- dem.

Libros sacros domi Fratribus suis expo- nit. 71. inchoat expositionem in Epist. D. Pauli ad Romanos: labiturq; in errorem qui postea fuit Semi-pelagianorum, quem deinde Episcopū factus corrigit ac reira- cit. 71. 72. 126. 609. Mathematicos re- felliit. 73.

Augustinus Hieronymo innotescit, cum- q; eo per litteras disputat super Legalibus & Mendacio, manusq; dare compellit. 73. scribit de mendacio. ibid.

AVGVSTINV S EPISCO PV S.

Vnè Augustinus ab aliis Ecclesiis sibi praripereretur, petis à Megalio Namidie pri- mate, aliisq; Episcopis , ut se viuente eiusdem Ecclesiis Coepiscopū ordinetur. 76. annuntiunt omnes excepto Megalio , qui confiditū crūmen de amatorio poculo Au- gustino obvici. ibid. bac de causā coacto Episcoporum Concilio, facti p̄nitemē Megalio, veniam admitti petit. ibid.

Augustinus ordinari suo viuente Episco- po recusat: sed rationibus & exemplis al- latis tandem succubens , ordinatur à Megalio, anno etatis XL I. completo. 77. verū hunc Ordinandi modum postea co- gnito Niceni Canone, damnat: & nè ultrā in aliis contingat, in Conclito Carthagi- nensi cauet. 77. 561.

Factus Episcopus Vitam communem con-
tinuat,

I N D E X

tinuit, & in domo Episcopali instituit Monasterium Clericorum, multorum Episcoporum seminarium. 113. 114. Episcopi aliquot enumerati, qui ex eius disciplina & contubernio assumpsi, viam Monasticam continuarunt ac propagarunt. 116. Augustinus quor annis cum Valerio sedebit? 562. Vox Deo Gratias Augustino & Augustinianis familiaris. 119. eam Augustinum commendat, & defendit contra Donatistas obrectatores. ibid. Orationem eius ad Deum crebro usurpatam, Da quod iubes, & iube quod vis; ferre non possunt Pelagii aures. 79. in scriptura Sacra fundatam probat Augustinus. 343. 344. Annulus Augustini signatorius quod signum basuerit. 587.

Augustini in Episcopali munere varie occupationes. 417. 465. 499. Caussas audit & dirimit summa diligentia & integritate, sapè totam diem tenens. 463. Vix quinq; dierum otium impetrat, ut ex duorum Conciliorum mandato contra Pelagium scribat. 460. 361. In docendo & admonendo populum suum assiduum. 88. nonnumquam bis in die concionatur. ibid. etiam peregrinat concionandum expetiens; precipue Carthaginem. 109. Calamam proficitur ad coercendam illic Paganorum insolentiam. 277. Crebro Ecclesias Catholicas visitat, atque instruit. 296.

Augustinus intereat pluribus Conciliis Carthaginensi in causa Donatistarum, sub Anastasio. 285. Mileuitano, in eadem causa sub Innocentio I. 289. alteri Carthaginensi, in eadem causa. 299. Vnde ex septem Episcopis delectu ad disputandum

in Collatione Carthaginensi: contra totidem Donatistas. 366. intereat Concilio Cirtensi contra Donatistas. 425. Mileuitano, in causa Pelagi. 458. inde redit Carthaginem, & a Mileuitana simul & Carthaginensi Synodo provinciam accipit scribendi contra Pelagium. 460. intereat alteri Conc. Carthaginensi in eadem causa. 488. 489. Legatus a Rozymo Papa in Mauritaniam. 496. 499. & Theodosio imp. vocatur ad Concilium Episcopatum contra Nestorium. 660.

Augustinus Hippone visitatur à Piniano, Albina, & Melania: quæq; ibi tum contigerunt. 344. idem ex Palestina significavit Augustinum Pelagium à se inductum errores suos recantasse; quibus Augustinus respondet libro de Gratia Christi, & Pelagi fraude detegit. 494.

Augustinus Probe & Iuliane nobiliss. feminis ministerium verbi Carthaginem impetrat. 427. ab eisdem accipit munus de consecratione Demetriadi Virginis, qua Augustini hortatu Sanctimoniam professa erat. ibid. Scribit librum ad Probam de Orlando Dcum. 123. 427. Iuliana & Demetriadis antidorum propinata contra pestilentem Pelagi Epistolam. ibidem aliarum seminarum pius Doctor. 124. 125.

Augustinus Orosium ad se ex Hispania venientem, contra Priscillianistas instruit. 431. 432. eidem auctor est scribendi libros Historiarum contra Paganos. 434. eundem mutu cum Litteris suis ad Hieronymum in Palestinam ad exquirendam eius sententiam de Anima Origine. 433. 452.

Augustinum

AVGVSTINIANVS.

Augustinum Hieronymus quanti fecerit.
Vide Hieron. in Indice Gen.

Augustinus S. Stephani Reliquiū ab O-
rōto delatiū in Africam, Oratorium exci-
tat, & miracula describit. 468. & sequ.
S. Stephanum ante alios colit atque inuo-
cat. 329.

Augustinus quid senserit de miraculis?
475. Martyrum culiu & inuocatione?
328.329. Sepulturā ad memoriam Mat-
tyrum? 509. De Eucaristia Sacramento,
Sacrificio, & Altari? 510.511. De panis
Hetericorum? 316.317.318. de Episco-
porum pro reio apud iudices deprecatione?
399. de fuga Episcoporum ingruentibus
belli? 599. de consuetudinibus & ritibus
Ecclesiarum? 601. de quotidiana sump-
tione Eucaristica? ibid. de vteimā mundi
die? 274.507. de Dei in priori Testa-
mento apparitionibus? 589. de anaibe-
mati sententia ob unius culpam in omnes
domesticos vibrata? 411. 412. Eulogias
sive Panem benedictum mittit ac recipit.
479.

Augustinus Bonifacium Comitem euo-
cas à proposito saculi deferendi, quòd eius
militiam iudicaret Ecclesia magis rectem.
466. 578. cuius consilij postea enim pre-
nituit. 467. alias coniugium & militiam
rād juadet, neque facile in patriā conui-
ua adit, Ambrosij exemplo. 466. Augu-
stini ad Bonifacium 'ob Vandalos in Afri-
cam euocatos, & qua inde secura sunt, li-
bera admonitio, 577: & sequent.

Augustinus Antonio Fussalensi olim à
se commendato, cùm expectationi non re-
sponderet, Episcopaliib. munitu interdicit,

545.546. eoq; ad Apostolicam sedem ap-
pellante, scribit ad Celestinum Papam, &
zelum quem habebat pro Dei Ecclesia
ostendit. 546.547. Paullum Cataquen-
sem mordaci Charitate increpat. 548.

Augustinus speculator constitutus à Do-
mino Domui Israel, modū omnibus saluti
suorum intendit. 463.464. Vitia incre-
pat. 38.8. & sequent. Virtutes inculcat. 93.
100.103. imperitos docet. 104. Hareti-
cos detegit, refellit, conuertit. V.infra.

Augustinus à se edita recognoscit, admiri-
rando in se rigore ac panē nimio. 557.
563. 578. in hunc finem coadiutorum
Episcopalu munerū adsciscit Eradium. 558.
cūm prius Mileuitanū Episcopum dedisset,
composito tumultu qui ibi enatus fuerat.
559.560. non omnia recognouit. 566.
585. 610. 612. 622. perficiū libros de Do-
ctrina Christiana, de Genesi ad Litteram,
de Trinitate. 564. Librorum numerus.
565. 567. Tempus quo quisque conscrip-
tu, V. in Chronol. Scribendi occasio,
suo loco aperitur aut indicatur.

Augustinus annum iam agens atatis
LXXIII. nihilum de solito animi vigore, &
zelo Domis Dei remittit: Leporio & Vi-
tali conueriendū studet. 570.572 cum Pa-
scencio, Maximino, Feliciano Arianū. dispu-
tit: conscriptis insuper libris Arianismum
oppugnat. 583.585.586. mox Semipela-
gianos in Gallia exortos refellit Libro de
Dono perseverania & Prædestinatione
Sanctorum, planē diuinū. 608. Sub ipsum
vita finem simul & reliqui Opusculi re-
tractandis, & quinque Iuliani libri resu-
tandi incubit: illis noctem, hic dies

I N D E X

impendens. 612. 613.

Anno etatis LXXVI. Hippone à Vandalo obcidetur. 625. eius tum Sermo, Oratio ad Deum, animi votum. 624. 625. tertio obcidionis mense in morbum incidit. 626. Miracula tum & alias patrata. ibid. ad mortem se parat Psalmorum penitentialium meditatione. 626. migrat è vita 627. In sepulturâ Misericordia Sacrum pro eo oblatum. 627. Clerus Africa, & Bibliotheca ab eo relicta. 628. à Theodosio Imper. per Ebagnium Magisterianum vocatur ad concilium Ephesinum contra Nestorium; sed obierat Augustinus. 630. nullo tamen heresis Nestoriana lucro, quam pridem pluribus locis predamnauerat prius quam oriretur. 631. 632.

Augustini Reliquia ex Africa in Sardiniam translatæ per S. Fulgentium Episcop. Russensem: ubi quieuerunt annis CXXI. 633. 634. postmodum è Sardinia Ticinum allata, ibiq; condite à Luitprando Longobardorum rege. 635. 637. miracula eius ibidem. 636. 638. Luitprandus in eadem Ecclesia terra mandatus: eodemq; illata Boëtij lipsana. 640. Caroli Magni iussu, Translationis historiam scribit Petrus Oldradus Episcopus Mediolan. 634. Reliquiarum D. Augustini custodes à Luitprando constituti. 639. 641. quibus successere Monachi Benedictini, atque hi Canonici Reg. Congregationis Frisoniae: quibus additis Eremita Augustiniani, sub Ioanne XXII. 641. 642.

AVGVSTINI GESTA AC SCRIPTA CONTRA VARIOS ECCLESIAE HOSTES.

Contra Manichæos.

AVGUSTINVS statim à Baptismo Manichæos oppugnat scribiq; Rome contra eos de Moribus Ecclesia & De Moribus Manichæorum. 48. item Librum primum De Libero arbitrio: cui deinde in Africa duos alios adiavit. 49. item De Genesi duos. 54.

Iam Presbyter, Honoratum amicum suum à Manichæismo renovat scripto libro De utilitate credendi, & alio De Gratia

noui Testamenti. 65. vij plures ex amicu eodem errore detentos lucretur, scribit librum de Duabus animabus. 66.

Disputat publicè Hippone cum Fortunato, Notariu dicta excipientibus, eumq; pessundat. 66. 67. 130. Scribit contra Admantum Manichei discipulum. 69.

Facilius Episcopus scribit cōtra Epistolam fundamenti, ac Manichæismum funditus euertit. 127. item De Agone Christiano. 128. Faustum, eorum coryphaum refellit libris triginta tribus. 131. 132. Manicheos

A V G V S T I N I A N V S.

chaos aliquot Hippone dederit, atque Urbe pelli nubet. 132. Scribitq; contra eos De Natura boni. 13.

Scribu contra Secundikum, qui Roma existens Augustinum per litterae monuerat, vt à Manicheis insectandum desisteret. 133. plura contra eos scripta. ibid.

Disputat publicè cum Felice Manichaeorum Electo; qui mox coniunctus, prasunte Augustino Manicheum eiusque doctrinam eiurauit. 315.

Manichei Carthaginē detecti, in iudicio eorū Vrso Tribuno ab Episcopis (maxime Augustino) pressi, blasphemias & sordes suas publicè confitentur. 312. 327.

Contra Donatistas.

AVGVSTINVS etiamnum Presbyter Donatistas oppugnare incipit, scribitq; contra Epistolam Donati Carib. 69. componit Psalmum ABCdarium, ad capiū vulgi accommodatum: quo totius Schismatis originem ac progressum completnur. 68.

Augustinus iam Episcopus Donatistas tam Sermonib; & Epistoli quām oblato colloquio & priuā aut publicā disputatione, ad Ecclesia unitatem reducere studet. 260. 261. 266. 303. respicere voluntib; ut dignitates sua salua sint, procurat. 285. 288. paratus pro pace Ecclesia etiam Episcopatu suo cedere. 361.

Pesilianum Cirtensem Donatistarum Episcopum, eiusq; Epistolam tribus libris oppugnat, sepositu tantissim Libri de Trinit. & Genesi ad Litt. 263. 264. Scribit

de Unitate Ecclesie ad diocesis sue Presbyteros, sicut Pesilianus scripsisset ad suos. 283. item de Unio Baptismo, contra Pesiliani Librum cognominem. 339.

Parmentiant, Cartaginensis Donatistarum Episcopi, Epistolam tribus libris refutat. 225. 226. Quibus deinde subiungit Libros septem de Baptismo. 267.

Cresconium Grammaticum eiusque argutias libris quatuor refellit, ac proprio mucrone ingulat. 321. 323.

Scribit in Donatistas, Contra quod attulit Centuriu. 269. contra Epist. Presbyteri Cirtens. ad Generosum. 284. de Schismate Maximianistarum. 340.

Interest Concilio Carthaginensi ad reducendos Donatistas, ac benigna omnia Patribu persuaderet. 285. 286. 287. item alteri Carthaginensi, de Donatistis ad pacificam collationem invitandis. 299. ipse Proculiano Collationem offert legibus aquissimis: sed deiractat ille. 303. Preces Legatorum ad Imperatorem, contra Donatistarum violentiam, mitigat. 311. tandem rationibus & exemplo coniuctus proxim penalem contra Hereticos approbat, ac defendit. 316. 317. 318.

Augustinus vincum remedium extirpando Donatismo censet, Collationem publicam auctoritate Imperatoria indicendam. 356. eius consilium approbat Patres in Synodo Carthagin. atque Legationem ad Imper. decernunt. 355. Indicitur Collatio Carthagine. 357. in qua Augustinus unus ex septem Episcop. Catholicis electus ad disputandum cum totidem Do-

I N D E X

satisfiū. 365. 366. *Vincuntur*, ac damnantur *Donatistæ*. 388. *Collationis frumentum in Augustini maxime gloriam redundat*. 390.

Augustinus Collationis bius Breuiculum conscribit, summo labore. 388. *Donatistarum contra eam calumnias destruit libro Post Collationem ad Donatistū*. 422. 424. *idem facit Epistolā scriptā nomine Concilij Cirtensis in hunc finem inditū*. 425. *item Libro ad Emeritum Donatistarum Episc.* 440.

Dum Cirtam ad Concil. abit, in via *confert cum Fortunio Donatistarum Episcop.* 426. *Cirtenses à Schismate conqueriti*. ibidem.

A Zoymo Papā in Mauritaniam missus, *Emeritum Donatistarum Episcop. publicè conuenit*, ac conuincit. 496. 497. 498. (*bius Collationis gesta extant Tom. VII.*) *Scribit De Correctione Donatistarum ad Bonifacium Com.* 499.

Dulcium Tribunum, *edictorum Imp. contra Donatist. executorem instruit*: & *Gaudentium Thamugadensem duobus libris refutat*. 530. 531.

Donatiste Augustini Dialetticam exhorrent & *carpunt*. 74. 322. *eloquentiam sugillant*. 321. 498. *appellant Tertullum*: & *Academicī ingenium habere Carneadis*. 322. *Vitam Monasticam ei obiciunt*. ibidem. *Lupum ac seductorem animarum appellant*. ibidem. *omnium peccatorum remissionem in promittunt*, qui illum occiderint. 261. *August. à Circumcellionibus ad mortem quesitus*. 296.

Augustini victorie de Donatistis ap-

plaudit Hieronymus. 138. *vide: DONATISTÆ.*

C O N T R A P E L A G I A N O S .

AVGUSTINVS Pelagium (qui cum Celestio Romā ab Alarico captā fugiens in Africam, Hipponem absente Augustino appulerat) semel aut iterum vidit. 400. *orum dogmata in vulgo sparsa primum Sermonibꝫ & colloquionibꝫ oppugnat*. 309. *idem facit Carthaginē inbente Aurelio*, in Ecclesia Cathedrali, manu gestans Epistolam sancti Cypriani.

402.

Consultus à Marcellino super Questionibꝫ. è Celestij dogmate desumptis, scribit *De Peccatorum mer. & Remiss.* 402. 409. *Pelagi tamen & Celestij nomina adduc premit*: *sic eos facilius corrigendos sperans*. 403. 404.

Dominato Carthaginē Celestio, atque in Siciliā profugo; *admonetur ab Hilario de eius dogmatibus illuc sparsis*, que prolixā Epistolā refutat. 404.

Pelagius missus ē Palestina litteris adulatione plenū, *Augustinum sibi conciliare studet*; *qui respondet Augustinus*, *presentiam & colloquium eius desiderans*. 405. *Scribit de Gratiā noui Testamenti ad Honoratum*. 417. *item De Spiritu & Literā ad Marcellinum*. 418. 420.

Litteras Pelagi ad Demetriadem, *refutat Epistolā ad Julianam Demetriadū matrem*. 428.

Timasium & Iacobum à Pelagio seducit (*à quibus eiusdem Librum acceperat* Natura

AVGVSTINIANVS.

Natura vites depradicantem) ab errore
reducit : scribitq; ad eos De Natura &
Gratia. 437. Vtrumque librum mittit
ad Innocentium Papam : Pelagij nomini
albuc parcens. 438.

Eundem Librum de Nat. & Grat.
mittit ad Ioannem Hierosolymitan. Pela-
gij adhuc fauente. 439. cui & Pelagi
fraudes detegit. 451.

S. Hieronymus Augustino contra Pela-
gianos scribenti cedit, atque in hoc stadio
lampaedem tradit. 439.

Pelagius in Synodo Palestina fraudu-
lenter absolutus, mittit Augustino purga-
tione sue chartulam. 450. Cui respondet
Augustinus, litterisq; suas mittit Innocen-
tio Papa, Pelagio destinandus. 457. exponit Epistolam suam olim Pelagio scri-
piam, quā se ille in Synodo taclauer-
at. 405. 448.

Aug. interet Concilio Meleuit. contra
Pelag. & Calest. 458. inde abit Car-
thaginem, scribitq; Epistolam nomine
quinque Episcop. ad Innocent. Papam. 458.
Veraque Synodus Augustino prouinciam
committit Pelagium oppugnandi. 460.
Gesta Synodalia, & Augustini litteras ap-
probavit Innocentius, ac Pelagium dam-
nat. 459. 460. Epistola Augustini ad
Hilarium de Pelagi erroribus, ac damna-
tione. 459. alia ad Paulinum. 480.
481.

Scribit Librum nuperimē repertum,
de Gestis Palatinis : nē quis absoluto illīc
Pelagio, & eius dogmata approbata exti-
flimaret. 481. ea Gestis exhibentur, abs-
que Augustini Commentario. 445. & seq.

Interest Concilio Carthagin. quo de-
testa Pelagi fraudes, ac Zozymo indica-
te, qui mox Pelagium damnat. 488.
490. id maxime peractum Augustini
ingenuo & soleritā. 489. 495. Scribit
ad Sextum E. R. presb. qui prius
Roma Pelagio anathema dixerat. 491.

Pelagi damnati querimoniam Pinia-
nus, Albina, & Melania Augustino per-
scribunt, ac velut sincere Catholicī com-
mendant: quibui ille Pelagi hypocrisī de-
tegit libris de Gratia Christi & Peccato
Originali. 494. de Pelagi damnatione
Augustino & Alipio Hieronymus congra-
tulatur. 495.

Pelagiani Augustinum per litteras apud
Valerium Com. accusant, quasi afferendo
peccatum Originale nuptias damnaret.
500. ea occasione scribit ad Valerium
Librum Primum de Nupt. & Concupis.
501. quem Julianus, Pelagianorum hy-
perastistes, quatuor Libris refellere con-
cur. 502. 503. Ex his deinde Juliani
libri Excerpta quedam a Pelagianū eidem
Valerio missa, refutat Augustinus De
Nupt. & Concupis. libro secundo. 506.

Binus Juliani Epistolas Bonifacius Pa-
pa Augustino per Alipium mittit refutan-
das. 504. 507. eas refellit Augustinus.
Libri quatuor, ad Bonifacium directi.
540.

Aug. Enciridio ad Laurentium De Fide
Spe & Charitate, Pelagianismi neruos in-
cidit. 517. 518. 519.

Scribit sex Libros, contra quatuor Iu-
lianī, ad Claudium Episc. à quo Juliani
illos acceperat. 549. 550.

Ex Epistola Augustini ad Sextum male intellecta quidam ex monasterio Adrumetino in errorem labuntur. 550. ea occasione scribit De Grat. & Lib. arbitrio, ad Valentiniū Monasteriarcham. 552. scribit ad eosdem De Corrept. & Grat. occasione alterius erroris ibi enati, atq; virtus que sanat. 555.

Augustinus Leporium à Pelagianismo, & Nestorianismo nondum hoc nomine nōto, conuertit. 570. Vitalem à Pelagianismo renocare studet, & scripta ad eum Epistola Semi-pelagianismum iugulat. 572. 573.

Semi-pelagiani in Gallia exorti, doctrina Augustini obrectant, & nouam Pelagianismi faciem exculpunt. 603. 604. contra eos à Prospéro & Hilario invocatus Augustinus, scribit De Prædestinatione SS. & De Dono persecutantia. 608. & seq.

Iulianus interea Libro Augustini secundo de Nupt. & Concupise. respondere contulerat Libris Octo: è quibus quinque ab Alipio Romā transmissos, Augustinus totidem libris refutat. 611. 612. ex hiis duo tantummodo extant, qui nuper reperti vulgo vocantur Opus imperfictum. 614. cūq; reliquos ex Octo Iuliani libros Augustinus expectat, absoluto interim Libro primo de Heresibus, gloriofissimis pro Ecclesiā & Christi Gratia laboribus intermoritur. 625. 627.

Augustini ductu, Catholica acies vi-ginti amplius annis contra inimicos Gratia Dei pugnat, & VINCIT. 629.

Contra Arianos.

AVGVSTINVS obtutus Manichau & Donatistū, cum Pelagianistū reliquiū adhuc decertans, simul Arianismum in Africam illapsum oppugnat, scribitq; Contra Sermonem Arianorum. 438.

Disputat publicè cum Pascentio, Comite domus regiae: déq; victoriā apud suos triumphante pluribus Epistolis mendaciorum ac falsitatis conuinxit. 583. 584.

Disputat cum Maximino Arianorum Episcopo: qui cùm similiter vicius, ricasse videri vellet; Actū publicū ac duobus contra eum Librū ab Augustino refutatur. 585.

Aug. Disputationem instituit cum Feliciano: eūq; successum scripto complebitur. 586.

Augustini doctrinā Arianismus stirpū excisus. 588. 589.

Contra Priscillianistas, aliosque Hæreticos.

AVGVSTINVS interpellatur ab Orosio contra Priscillianos & Origenis dogmata. Hispanias labefactantia. 431. 432. cā occasione scribit Contra Priscillianistas & Origenistū. 432. 433.

Consentio aliisq; (qui Priscillianistae se simulare volebant, ad eorum mysteria detegenda) modum designat contra illos disputandi, scripto Libro De Menda-
cio. 536.

Vincentij

AVGVSTINIANVS.

Vincentij Victoris impiam doctrinam de Anima librum duobus refutat. 410. 514. 526. quosdem errores alio duobus aperit Renato Monacho, & Petro Presbytero. ibid. 334.

Contra Iouiniani affectiones scribit De Bone coniugali. 272. Marcionistis refellit Libro contra Adversarium Legu & Proph.

Nestorianam barefam prius quam pullulare capisset, ad viuum recessuit. 516. 631.

Contra Paganos.

AVGUSTINVS Calamam proficiscitur, ad coercendam Paganorum illuc insolentiam. 277. 278. Nectario pro iu deprecanti quo temperamento responderit. 279. 280.

Paganorum in Colonia Suffetianam insaniam increpat. 280. Madarense à Paganismo conuertere studet. 282. pugnam cuilem Cesaree in Maurit. efficaciter dissuaderet. 331. Varias superstitiones Paganismum sapientes ab Ecclesia tollere conantur. 331. 332.

Ad refutandas Paganorum in Christianam religionem blasphemias, scribit Libro De Civitate Dei, ad Marcellum. 391. 406. quando eu finu imposuerit? 395. auctor est Orosio scribenda historia contra Paganos, eandem ob causam. 433. 434.

Scribit de Divinatione demonum. 327. Maximum hermetizantem urbem refellit. 329. Varias questiones à Paganis propositas resolut: siq[ue] se benignum & affabilem præstat. 330.

NATVRÆ IN AVGVSTINO DONA,
ET GRATIÆ CHARISMATA.

Ingenij præstantia, & Doctrina.

AVGUSTINVS puer etiamnum inter condiscipulos excellit. 10. 11. anno etatis vigesimo Categories Aristoteles nullius magistri duci intelligit, omnes item Artes Liberales. 16. 17. Philosophia & Veritatis inquirienda studio omnia iam inde postponit. 13. 28.

Scientiarum scientiarum in Augustino encyclopediam. 59. 60. 61.

Theologie Christiane arcana statim à

Baptismo, omni humano magisterio definitus, penetrat; scribitq[ue] De Libero arbitrio, aliq[ue] compluria. 50. 54. 55. Memoria eius, & facundia Latina. 63. 321. 325. quam sapè tanet ad populi captiuū submittit. 75. Graeca lingua scientia. 64. 520.

Doministe cum Augustino disputare detrectant. 74. Dialecticam eius carpendo agnoscunt. 326. Eum sibi præ omnibus Pelagius conciliare studet. 405. Iulianus Catholicorū partium duce confiteretur. 503.

Pppp

Augustini

R E V I N D E X

Augustini in scribendo fæcunditas. 40.
42. 565. 567. ingenij sanitas & vigor
in ultimam senectam perdurans. 612.
Vsde suprà: Augustinus Episc.

A V G U S T I N U S communis omnium
Magister , &c in dubiis per-
fugium.

Spientibus atque insipientibus se debi-
torem agnoscit. 613. Fratribus suis
ad varias Questiones respondet. 54. 135.
136. Scripturam Sacram exponit. 71.
72. 135. Sribit de Consensu Euange-
list. 136. De Genesi ad Litt. 564. Libros
Locutionum S. Scripturae. 519. Libros
Questionum de septem libris eiusdem Scri-
ptura. 520. Symbolum & Oratio Do-
minica ab eo sapius exposta. 104.

Hereticis & Paganiis docendis & con-
uerzionis studet. Vide suprà. Ultrad
citroq; agit cum Longiniano Philosopho.
331. Volusianum V. Cl. ad Christia-
nam fidem adducit. 406. Honoratum,
Leposum, Vincentium, Iacobum & Ti-
mäsum, Felicem, Cirtenses, Cesarienses,
alioq; à peruersis erroribus reducit. Vide
suprà. Mathematicum quendam, &
Firmum negotiatorum, in concione con-
uertit. 88. 89. Donatistarum numerus
quantiū eo viuente imminutus. 366.

A doct:ff viris super variis Questioni-
bus consulens , aut contra Hereses inuoca-
tus ; non Epistolæ, sed Libros, promissimè
reponit. Per tot. Librum. Scripta eius
quantiū ab omnibus estimata atque ex-
petita. V. Elogia.

Scholam Theologicam habet in Epi-
scopeo. 521. 522. Epistoli aliquot ab
eius disciplina profecti. 116. item Hilari-
us, Prosser, Profuturus, Bonifacius, Ur-
banus, Eradius, Paulus, Antonius, Quod-
vult-Deus, Deo-gratius. 526. 527. Oros-
ius Presbyt. 431.

Aug. quos benè volebat instructos, cupit
secum conuiuere. 523. eorum curam pre-
cipue gerit, qui effent idonei & alios do-
cere. 463.

A V G U S T I N I in Episcopatu Vi-
ta ac Disciplina domestica.

Episcopus hospitalitatem exercet. 113.
cum Clero suo vitam communem a-
git, nibil sibi proprium reservans. 114.
patienter tolerat suorum defecitus , sciens
se hominem inter homines vivere. ibid.
Solatur se ex plurim bonis ac sanctis mo-
ribus. 115. Excessus corrigit ac casti-
gat. 545.

Mensā cum Clericis communi vivitur,
eāq; parcā ac frugali. 120. poculorum
cuīq; prefixus numerus. 545. Lectio aut
disputatio ad mensam. 122. ab eādem
detractio exclusa. ibid.

Habitus eius & supellex moderata. 120.
121. Vestis extima videtur fusse lana. ibid.
Vestes pretiosas sibi oblatas respuit,
aut in pauperum usum diuendit. ibid.
Calceamentū usus est. 121. byrrhum ali-
quando gestauit. 118. 120.

Feminas raro admittit , aut visitat.
123. numquam eis solus sine arbitrio lo-
quitur. ibid.

Clerica-

Clericalium possessionum curam alio
relegas. 350. eiusdem securitas in fide
aliorum. ibid.

In egenos & capiios beneficis: in quo-
rum usum rasa Dominica frangit &
distribuit. 351. eosdem populo studiose com-
mendat. 106. 351. dictus à domesticus,
Totum dare, nibi suscipere. 347.

In Episcopatu, Qualis in Deum
fuerit.

Eius summus in Deum amor. 78. 134.
Deo omnia sua seruire caput. 79. et
gerimè à rerum diuinorum contemplatio-
ne ad curas seculares abstrahitur. 461.
462. Laudes suas in Deum referit. 84.
eius auxilium ubique invocat & agnoscit.
85. 86. Vox Deo Gratias, Augustino
familiari. 119. item alia. 79.

Gratiam diuinam predicandi aut de-
fendendi vnde cumque occasionem arripit.
110. 111. 335. 621. ad diuiniorum arcano-
rum intelligentiam Oratione ad Deum
veitur, etiamq; alii commendat. 124. 354.

Zelo domus Dei cùm pleraq; scriperit;
tum pricipue libros de Ciuitate Dei contra
blasphemias Paganorum. 391.

Metu periculorum peccandi in turbis,
mediatur fugam in solitudinem, sed resi-
netur firmè in Dei auxilio fiducia. 87.
- Deum in hominibus offendere timeret.
416. de Deo libenter corserit aut colloqui-
tur, summa suauitate. 465.

Qualis erga se.

Motus carni in se agnoscit, etiamq;
huiusmodi pugnandum per omnem vi-
tam. 80. 101.

Summa sollicitudine cauet, ne quid ei
voluptatis noxie subrepatur ex alimentis ne-
cessariis sumptuose. 80. 81. aut ex dulcedine
cansus etiam rerum sacrarum. 81. 82. et
aut ex aliorum sensuum obiectu. ibid.

Tentatur curiositate: sed ei fortiter re-
sistit. 82. abducatur interdum contempla-
tione rerum minutarum, sed illud animum
ad Deum revocat. 83.

Laudibus naturā delectatur. 84. con-
tra hanc tentationem se quondam armat.
85.

Quæstiones inutiles deuicit, neque vuln-
eris sapere quam pportet. 275. ma-
gis sollicitus quomodo Dei præcepta im-
plete. 410. 455. aquo animo ignorat, si
quid cum Deo ignorare voluerit. 455.

Qualis erga Proximum.

Charitas Augustini erga proximum
ac sibi commissos promita ac sollicita.
417. 464. absque eâ suisserit, in deserto
sibi soli vixisset. 87. 464. Ordine chari-
tati infirmiores dignioribus præponit. 417.
inbius animalium lucrum. 55. 279. eius
obvia benignitas. 349.

à Veritate aberrantes conatur reducere
summa lenitate ac patientiâ. 261. Pelas-
gij ac Celestij errores oppugnat, eorum no-
mina cur diu presserit? 403. preces Le-
gatorum contra Donatistis misigat. 311.

I N D E X

314. Iudicibus lenitatem & clementiam commendat. 399.

Angitur animi in correptione fraternâ, ne quid peccet contra Dominicum praeceptum. 84. ab Episcopo quem scribendo offenderat, summa humilitate sibi ignosci postulat. 416.

Inimicos diligit ac pro eis orat. Pro Dominis (à quibus non semel ad mortem quasivis) apud Marcellinum aliosq; iudices intercedit. 397.

Scandalosos corripit, atque ab Ecclesiastico munio demouet, in primis Abundantium Presbyterum. 294. Antonium Episcopum Fussalense. n. 545. 546. Paulum Cataquensem. 548.

In docendo & admonendo populu suum quam assiduus. 88. V. supra Aug. Episcop. qua Oratione singulos Sermones finire solitus. 105.

A V G V S T I N V S Vitæ Monasticæ auctor ac promotor.

Vitam Monasticam iam ante Baptismum meditatur. 28. ac cum Baptismo suscipit. 46. ad idem vita genus alios portatur. 47. 56.

Monachismum primus in Africâ intulit. 116. Monasterium ab eo institutum Tagasta ame Presbyteratum. 54. item aliud Hippone post Presbyt. 56. 57. Monachismi huic propagatio per Africam viuente Augustino. 117. 271. Scribit de Opere Monachorum, & quam occasione? ibid.

Factus Episcopus Monasterium Clericorum instituit, in quo vitam curi u com-

munem agit. 113. Episcopi ex Monasterio ab Aug. institutis assumti, idem vita genua in Ecclesiu sui propagant. 115. 116. Clericus per Africam Augustini operâ quantum auctus. 628. 629.

Sanctimonialium Monasterium insti-tuit, carumq; curam gesit. 122. Soror eius ibidem Proposita. ibid.

A V G V S T I N I modestia & humilitas.

LAudes sibi à summis virtus tributas modestissimè resicit, ac primùm à Volusiano. 406. ab Audace. 407. Macedonio. 408. Iannario. 409.

Pelagij laudibw quid responderit. 405. item Vincentij Victorij. 410. 411. Feliciani, Ariani. 586.

Daruum Comitem in laudes eius exuberantem mittit ad Libros Confessionum suarum, si Augustinum noscere velit. 408.

Catholicorum contra Pelagianos dux ac Princeps à Juliano agnitus, unum se è multis appellat. 503. alias etiam è turbâ reliquorum hominum non se eximit. 274. Multa à se ignorari affirmat, atque in his Anima originem. 410. Vincentium iuuenem & lacum, ob id sibi insultantem quam lenitate ac mansuetudine tractat. ibid. super eâ Hieronymum consulit iam senex, nullam etatem seram ad discendum existimans. 452.

Doceri senex à iuueni cupit. 411. pugnū etiam cadi paratus, veritatis asequenda causâ. ibid. manu ut discere, quam do-sse. 412. 413. 434.

Exstimas

AVGVSTINIANVS.

Existimat multa scunt in moribus, ita
in scriptis suis culpari posse. 414. Vtraque
ipse detegit, ac castigat: mores, libris Con-
fessionum. 135. scripta, libri Retracta-
tionum: summo ubique in se rigore ac pa-
nem nimio. 357. 358. Libros de Origine ani-
mae cur ante Hieronymi mortem non edi-
deris? 456. Libros de Trinitate cur disolu-
eris? 564. alios ante se Scriptores citat &
sequuntur. 415. eius in aliorum scriptis re-
futandis moderatio. 74. Lectorem suum
cupidus esse liberum, & veritatis magis, quam
auctoritati scribentis addidit. 413. 414.
415.

In dubiis consultus, neque aliorum sen-
tentiam facile damnat, neque suam pre-
fassile tuerit. 600.

Omnia bona sua Deo auctori & dona-
tori libenter ascribit. V. supra: Qualis in
Deum.

Non se Doctorē, sed sub magistro Chri-
sto aliorum condiscipulum appellat. 586.

Calumnias Hæreticorum quām patien-
ter ac libenter pro Dei causa tulerit. 325.
conscientia testimonio contra eas intrepidi-
us, Dei tamen misericordiam magis ex-
pectat quām iudicium. ibid.

Aliorum Orationibus se assidue ac stu-
diosè commendat. 405. 408. 448.

Ad Presbyterium abripitur multus ac-
flens, eog̃ se gradu indignum reputat. 56.
Episcopatum à se amoliri conatur. 77. in
Episcopali dignitate nibil agnoscit prater
seruientem charitatem. 288. 388. para-
tissimus eam pro Christi pace deponere.
361. Vocatus ad Concilium Numidia,
cur ire recusaris? 387.

Dijitiarum contemtus, & amor
Christianæ paupertatis.

AVGVSTINV S iam inde ab an-
no erat. XIX. Lector Hortensio Ci-
ceronu, dijitarum contemptum induit. 13.
magis autem postea Christi exemplo. 47.

In Episcopatu pauper non inopia, sed
proposito voluntati. 121. Pronentus Ecclesia
Hipponensis, ibid. Opum affluentiam et
iam oblatam renecit. 346. non heredi peta.
347. in pauperes & captiuos beneficu. 351.

Non habuit unde testamentum faceret.
628.

S. Scripturæ studium & erga eas
reuerentia.

SAcru litteris onine tempus à suis aut
aliorum necessitatibus vacuum impen-
dit. 87. quanta sinceritate ac reuerentia ad
eas accesserit. ibid. quām non temerè quid-
quam de illis pronuntiari ausu. 87. 415.
eius profunditatem, & ingenij sui exilita-
rem depredat. 407. 409. Sententiam
suam ad S. Scripturas ubique alligat. 456.
intellectum suum in obsequium fidei liben-
ter captiuat. 586. 587.

Miracula tam in vita, quām post
eam patrata.

CVratio fistula Innocentij. 53. **E**-
grotum manūs impositione illicet sa-
nat. 626.

Plures energumenos à damno liberat.
627.

INDEX AVGVSTINIANVS.

Ad Reliquias eius plurimi sanitatem recuperant. 636.

Miraculum in earum translatione per Luitprandum regem. 636.

Augustini mira & miraculosa apparitione. 638.

Doctrinæ & Sanctitatis Elogia Augustino à variis tributa.

A Magistrū. 10. à matre. 138. ab Uniuerso Orbe. 138. à Hieronymo. 439.455.495. Faullino. 70.77. Alipio. 522. Licentio. ibid. Poffidio. 62.

463. 521. Quod-vult-Deo. 613. Orosio. 432. Prospéro. 489. 540.541. à Volusiano V. Cl. 406. Audaco. 407. Macedonio. 408.465. Dario Comise. 63. Consentio. 537. Cepiodoro. 520. 568. Liberato. 631. Claudiano Mamerco. 568. Angelo Politiano. 569. Ludonico Vine. 63. V. *suprà* Ingenij præstantia.

Doctrina Augustini à variis Pontificibus & Conciliis probata & laudata. A Celestino Papa. 615.619. Ioanne Papa II. 617. Gregorio Papá. ibid. Adriano I. 618. Clemente VIII. 620. *Concilium Tolestanum VIII.* ibid. Florentino. ibid.

FINIS INDICIS PRIMI.

INDEX

INDEX SECUNDVS,

S I V E

GENERALIS.

A.

Adeodatus.

A Deodatus filium Augustini, eiusque ingenium & prematura mors. 6. Augustinus ob eius baptismum securior, ibid. in eiusdem gratiam Categorias Aristotelis Graco vertit. 64.

Adimantus.

Adimantus Manichaei discipulus, scribit aduersus Legem & Prophetas. 69. cum refellit Augustinus. ibid.

Adrumetini.

Adrumetum ciuitas Africa: unde Adrumetini monachi. 117. 550. ex Augustini Epistolâ male intellecta in Pelagianismum labuntur. 551. a quo illos libertat Augustinus Libro De Natura & Gra-
tia. 551. 552. Sed à priore errore cura-
ti, mox in alium labuntur, cui medetur Augustinus Libro De Corrept. & Gra-
tia. 554. 555.

Afri, & Africa.

Afrorum perdit i mores. 594. 595.
Afri, ebrietati addicti, 90. ad mensu-
ram sine mensurâ bibunt. 91. item ad
nomina amicorum, angelorum & San-
ctorum. ibid. bibendi certamina ineunt.
ibid. ad bibendum cogunt. 92.

Paganismi apud eos reliquia viuente
Augustino. Commessationes ad sepulcta.
332. Aruspices & sortilegi. ibid. ba-
lalitiones & saltationes, ibid. clamores in
Luna obscuratione. 333. certorum die-
rum superstitionis obseruatio. ibid. Flo-
ralia. 277. Herculis cultus. 280. 281.
templum Caelestis idoli, Carthagine di-
rutum. V. Carthago.

Afer panis bonitate excellens. 613.

Africanam quatuor præcipue barefes infes-
tarunt viuente Augustino, Manichaeismus,
Donatismus, Pelagianismus, & Arianismus:
omnes ab ipso oppugnata, ac Vi-
ta. 4:8. V. Ind. August.

Africana Ecclesiæ quanta passæ, persecu-
tione Maximiani & Diocli. 140. 141.
item à Circumcellionibus Donatistis.
V. Circumcell. Donatistæ, Mar-
tyr. à Vandali, alijsq. Barbaris. 623. 624.

In Africanu Ecclesiæ Episcopi à Schis-
maticis

I N D E X

maticū geminati , ut unus Donatistarum esset , alter Catholicorum . 153. 154. ita Calama Possidius & Crispinus . 268. Hippone Augustinus & Proculianus . 291. Carthagine Autelius & Primianus . 366. Cōstantina Fortunatus & Petilianus . 266. Cesarea Deuterius & Emeritus . 499.

Africanorum Patrum studium contra Donatistas & Pelagianos . V. Donatistæ. Pelagius. Concilium.

Africani excidij per Barbaros initia . 575. 576. Ariani in Africam illapsi cum Bonifacio Comite . 537. item alij cum Sigisulco . 583. Malorum Africa causa , peccatis ascribenda . 591. 596.

Africa excidium , victo Bonifacio . 602. 622. 624. V. Gothi. Vandali.

Alaricus.

Alarius Gotorum rex , Romanam capit . 394. ad loca facta consurgentibus partit . ibid. Alarici irruptio opus Divina misericordia . ibid. eius properus discessus pietati Honori ascribendus . 355. Nolam in Campania inuadit : moritur apud Cōsentiam , & sepelitur in medio profluens tū alueo . 355. 356.

Alarici metu Romā in Africam su-
gunt Pinianus , Albina , & Melania . 344.
item Proba , Iuliana , & Demetrias . 429.
Pelagius quoq; & Celestius . 400.

Alipius.

Alipius , Augustini popularis & disci-
pulus , amatus ab eo proper virtutis indo-

lem . 6. parvus corpore , ingenio magnus .
ibid. abducitur ab Augustino à Circe-
fium Ludorum studio . 7. Manichaismo infeccio . ibid. Roma iu dicit , & fit
Assessor Comitis Largitione . ibid. inde cum Augustino abit Mediolanum , ibid.
Assessor , de iure respondet . ib. eius utroque
integritas . ibid. incidit in errorem Apollinari-
istarum , eumq; deserit . ibid.

Alipius delberat cum Augustino de Vi-
te sicut . 27. coniugium Augustino dis-
suadet . 28. cūm Augustino conuertitur ,
& secedit in Villam Cassiacum . 36. 37.
40. inde nudo pedibus per glaciem ince-
dit , Mediolanum properans ad Baptis-
tum . 121. cum Augustino baptizatur ,
& monachismum suscipit . 45. 46. quem
in Africa continuat . 57.

Alipius profectus Hierosolymam Hiero-
ronymo innotescit : Paullinum Nola inui-
sit & in Augustini amicitiam insinuat . 8.
prior Augustino fit Episcopus . 7.

Alipius Episc. interest Concilio Car-
thagin. contra Donatistæ . 299. contra
eosdem electus ad disputandum cūm alio
sex in Collatione Carthagin . 366.

Alipius plurimum cum Augustino labo-
ravit pro damnatione Pelagi . 495. Lega-
tus ad Honorium Imp. contra Pelagia-
nos , abit Rauepnam . 505. inde Romanam ,
ad Bonifacium Papam , a quo benignè ha-
bitus . 506. ab eodem accipit binas Iuli-
iani Epistolæ , Augustino perferendas . ibi.
redit in Africam . 548. iterum profectus
in Italiam , defert secundum librum secundum
Augustini De Nupt. & Concupisc. 569.
cūs cūm Iulianus octo libros opposuerit ;
quinque

GENERALIS.

quinq^{ue} ex illis Alipius Româ missis Augustino refutandos. 611. Iuliani calumnia in Alipium. 6. 369.

Ambrosius.

Ambrosius diligit Monicam ob eius pietatem, & apud Augustinum dilaudat. 3. prohibet conuiua ad Martyrum sepulchra. ibid. intra Ecclesiam à plebe suâ custoditur contra Arianos. ibid.

Ambrosium diligit Augustinus ob benignitatem. 24. & in dicendo suauitatem. 25. eum audit omni die Dominico, & ad Catholicam fidem disponitur. 26. eum consulit de Librū sacru. 43. ab eodem baptizatur. 45.

Ambrosij responsum de ieiunio Sabbati Augustino datum. 45. Ambrosij sententiam de rassis Dominicis confundit, Augustinus sequitur. 351. eiusdem aliud dictum imitatur. 466.

Ambrosius post obitum apparet Mazzezili & de Gildone vistoriam tribuit. 250.

Ambrosij vitam rogari Augustini conscribit Paulinus Mediolanensi. 482.

Anabaptismus.

Anabaptismum suum tuentur Donatista auctoritate Concilij Carthaginens. sub Cypriano. 201. Sed nihil sic contra eos facere quam Litteras & factum Cypriani, ostendit Augustinus. 267. 268.

Anabaptismum inter Donatistas primus inchoat Donatus Casensis. 158.

Ariani quoque rebaptizare soliti. 201.

Anabaptismus omni tempore in horrore fuit. 336. 337. Augustino sapientia refutata. 262. 266. 338. 339. à Valentianino refutata. 232. eum à se amouere conatur Petilianus. 339.

Anastasius Papa.

Anastasius bortatur Africanos Patres ut Donatistū ad Ecclesiam reducendis incubant. 286. in hunc finem Africani ab eo petunt, ut ad Ecclesiam redire volentes sine villa honorū immunitatione recipi possint. ibid. corum petitioni annuit Anastasius. 287.

Anima.

Anima immortalitatem semper creditus Augustinus. 8. de eadem scribit ante Baptismum. 44.

Anima originem ignorare se fatetur Augustinus. 410. eam studiosè inquirit. 433. 434. Hieronymum super eadēm consultis. 434. 453. Vincentij Victorij de cānugamenta, ab Augustino refutata. 411. 525. 526.

De Animā, Origeni errores. 433. Machiceorum figmenta. 65. 66.

Antonius Erem.

Antony vitā à Politiano lectā excitatitur Augustinus ad relinquendam spem huius seculi. 36. eadem lecta apud Treveros duo è comitatu Imperatoris seculo renuntiant. ibid.

Anton. Fussalensis.

Antonius ab Augustini disciplina ad Episco-

I N D E X

*Episcopatum promotus: ob scandalosam
vitam eodem satagente deponitur.* 545.
546. *appellat ad sedem Apostolicam.*
ibid. Augustinus ad Calestinum Papam
scribens, eius restitutionem impedit. 547.

Anulinus.

*Anulinus Proconsul Africae persecutione
Dioclet. & Maxim. 140. martyres alti-
quot sub eo pasti.* 157. *idem Proconsul*
Africa sub Constantino. 161. *Schismati-
cū quam Catholicū aquior.* 164.

Arius, & Ariani.

Ariana Heresis, eiusq; origo. 199.
120. *contra eam Constantinus Synodum*
Nicanam convocat. 200. *damnatur.*
201.

Ariani rebaptizatores. 201. *coniun-
cti Donatistis, quando?* 202. *Sardicensis*
Concilij titulum suo cōciliabulo vindicant.
ibid. eorum frāw in Ariminensi Synodo.
586.

Arianismus in Africam illapsu cum
Gorib; Bonifacio militariibus. 537. *ē-
dem adducti per Sigisulfum Comitem Pa-
scentiū, Maximini, & Felicianū: quos*
*Augustinus disputationib; ac scriptū ex-
gitauit.* 583.585.586. *Collatio Ortho-
doxorū cum Ariani in Africā, mortuo*
Augustino. 590.

Aurelius.

Aureliu Episcopus Carthagin. Auguſti-

no Presbytero per litteras gratulatur. 57.
*ad eum scribit Augustinus de Opere Mono-
chorum, & quā occasione?* 271. *item li-
brum de Ḡstis Palestini.* 481.

Aurelius indicit Concilium Carthagin.
in causa Donatistarum. 255. *item Mile-
uitanū in eādem causā.* 289. *item aliud*
Carthaginense in eādem causā. 299. *Vnu*
*ex septem Episcopis in Collatione ad dispu-
tandum electis contra totidem Donatistas.*
366.

*Aurelius presidet Concilio Carthagi-
nensi contra Pelagianos.* 489. *præbet in-
signe exemplum contentū diuinarum.*
348. *Aurelij in Episcopatu successor Ca-
preoliu.* 631.

Aurelius Augustini pranomen, primum
ab Orosio, quod sciam, proditum. 454

B.

Baptismus.

Baptismum cur olim multis in proue-
ctam etatem differenter? 48. cum eo
sapè monachismū suscepient. ibidem.
Augustinus improbat, quid fibi puerū cum
flagitanti datu non fuerit. 10.

De Baptismo extra Ecclesia communio-
nem collato, Cypriani sententia, V. Cy-
prianus.

in Baptizatorū tunici Crucis signum
diuinius expressum. 507.

Baptizatus absque recitatione Symboli,
paralysi corripitur: à quā sanatur Symbolo
per Scripturam redditio. 105. V. Ana-
baptismus. Donatistarum errores.

Benena-

GENERALIS.

Benenatus.

Benenatus Episcop. Legatus ab Africano Patribus ad Honorium contra Donatistos. 355. Augustini olim discipulus & coniubernalis. 116.

Bonifacius Comes.

Bonifacius Comes Castini Magistri Milit. moribus offensus, cum Gotis in Africam secedit. 537. Augustino ibidem familiariſſimè vix. 539. Castinum postea in Africam profugientem, Augustini interuentu, excipit. ibid.

Bonifacius amissā prima vxore, Augustino & Alipio aperit animi sui propositum de suscipiendo Monachismo. 577. 578. id aſſuadet Augustinus, eius arma plus Ecclesia profutura existimans. 466.

Bonifacius in Hispaniam missus ab Imp. affinem ibi Vandorum regib. vxorem ducit. 575. 578. bmc in ſuſpicionem incidit affectate tyranniduſ. 575. bello petiuit, Vandals ex Hispania in Africā euocat. 576. Augustini ad eum paraneſis. 577.

Bonifacius Imperio Rom. reconciliatus, Vandals per Africam effusos bello aggrefſu, ab iis funditur, atque Hippone obſideatur. 602. eius obitus. ibid.

Bonifacius Episc.

Bonifacius Episcopus Cataquenſis, ex Augustini disciplinā ac coniuberno. 427. 548.

Bonifacius Papa.

Bonifacius Roma Alipium benigne ſuscipit, eis tradit binas Iuliani Litteras, Auguſtino ad refurandum perferendas. 506. iu respondet Augustinus quatuor Librū, quos Bonifacio dedicat. 540.

Bonifacius doctissimus Pontifex. ibid. in Pelagianos imperatoriis edictū vixit. 528.

C.

Cæcilianus.

Cæcilianus Episcopus Carthagin. poſt Mensurium: Ordinatur à Felice Appungitano. 147. theſaurum Ecclesia à Senioribus (quibus illum Mensurium commiseraſ) reperiit. 147. 148. bincſaſta in eum conſpiratio: cui ſe plures admifcent priuati ex cauſa. ibid.

Cæcilianus ad Carthaginense contra ſe concilium venire detrectans, tanquam à Traditoribus ordinatus eſſet, à veris Traditoribus damnatur, & Episcopatu deſicitur. 148. Crimina in eum conficta, quibus Schismatis cauſam imputabant Donatistarum posteri. 150. 157. 369.

Cæcilianus à Schismaticis apud Constantinum Imp. accuſatus, ad Melchiadiū Papa tribunal mittitur. 166. ibi q̄ in Concilio Romano abſoluitur. 167. Abſoluitur iterum in Concilio Arelatensi. 176. 177. abſoluitur tertio ab ipſo Constantino. 180.

Cæcilianus triplici iudicio abſolutu deſinetur in Italiam, paci cauſa: & Brixiam abit.

I N D E X

abit. 190. 386. redit in Africam. 198.
interest Concilio Niceno contra Arianos.
201. V. Donatistæ.

Ceciliiani causa post mortem eius in
Collatione Cartagin. tanquam Schisma-
tis Donatistici origo, agitata, atque à Ca-
tholicis purgata. 369. 382. 383. 384. &
sequent.

Cælestinus Papa.

Cælestinus Celestium audientiam ro-
gantem, ut de priorum Pontificum ac Con-
ciliariorum contra se iudicio quereretur, totâ
Italiâ proscribi. 544. contra Cœlestij ac
Pelagiū venena, in Scottiam Episcopum mit-
tit. ibid.

ad Cælestinum scribit Augustinus con-
tra Antonium Euscalensem, qui ad Aposto-
licam Sedem appellauerat. 546.

Cælestini Epistola ad Galliarum Epis-
copus de fide S. Augustini. 619. eiusdem
de Augustini scriptis testimonium. 615.
617. indicit Concilium Ephesinum con-
tra Nestorium. 630.

Cælicolæ.

Cælicola Hæretici: an iudem cum Rogati-
stis? 342.

Calama.

Calama Numidia ciuitas: in qua eodem
tempore Catholicorum Episcopus
Popidianus, Donatistarum Crispinus. 266.

Calamensis Ecclesia Augustini visita-
tioni subiecta. ibid. paganorum Calama
insolentiam compescit Augustinus. 278.

Capraria.

Capraria insula Monachorum habita-
tionibus reserta. 118. eos laudat S. Au-
gustinus, scribuq; ad Eudoxium abbatem.
ibidem. ex hi aliquos in Africam ducit
Mazcezil, eorumque orationibus Gildo-
nem superat. 250.

Capreolus.

Capreolus Episcop. Cartagin. Aurelij
successor, Imperatori per litteras significat
mortem Augustini. 631. Vessulam Diaconi-
num suum missi Ephesum ad Concilium
contra Nestorium. ibid.

Carthago.

Carthagine Basilicarum aliquot nomi-
na, in quibus Sermones habuit Augustinus.
109. Basilica Restituta unde nomen ac-
cepit? 529. Templum Cœlestis idoli,
atque reperta ibidem inscriptio. 276.
Therma Gargiliana, in quibus habita Col-
latio celebri cum Donatistis. 359.

Catholici.

Catholici appellantur à Donatistis
Macariani, unde? 209. item Traditores
& Progenies Traditorum. 206. 369. Iu-
lianum Pelagianum, ob peccati Origin. con-
fessionem, eisdem appellat Manicheos, &
Traducianos. 541. 549. 611.

Catholica quanam & unde dicatur Ec-
clesia? 230. 231. 284. Catholicos se esse
volunt

GENERALIS.

volunt Donatista. ibidem.

Catholicorum Episcoporum studium, ut
Donatistas ad pacem & unitatem commu-
nionem adducerent. 285. 287. & sequ.
299. & sequ. Catholicorum in Collatio-
ne Carthaginensi admiranda moderatio.
360. 361. & sequ. V. Donatista. Per-
secutio.

Celestius.

Celestius Pelagi discipulus, natione
Britannus. 305. corpore rusticus, ingenio
acutus. 307. Pelagio magis apertus &
liber. 401. Româ in Africanam fugiens,
barefum suum spargere incipit Carthagine.
400. 401. aspirat ibide ad Presbyterium:
sed detectus à Paulino desertur ad Episco-
porum iudicium, ab iisque damnatus fugit
in Siciliam. 401. 402. quam erroribus
sui inficit. 404. aliquid ibi conscribit.
405.

Celestius Carthagine coactus confiteri
ex Baptismo parvulorum quid & ipsis re-
demcio sit necessaria, multum sibi prescrip-
tit. 404. Episcopalis contra Celestium
iudicij gesta Augustinus Carthaginem ve-
niens recenset: eiusq; errore habito Ser-
mone, tum Libri oppugnat. 401. 402.
403.

Celestij nefaria dogmata. 401. 403.
Celestius in Asia ad Presbyterium euadit.
239. studio Africanorum damnatur una
cum Pelagio, ab Innocentio. 458. Romanum
abit, ut apud Zozynum Innocentij succe-
sorem se purget. 431. audiatur à Zozymo:
qui ab eo deceptus Africanos levitatu ar-
guit, & Celestij accusatores Romanum citat.

487. eius fraude ab Africanis detectâ;
primum ab ipsis, mox à Zozymo damnata-
tur. 488. 489. 490. citatus ad proban-
da, qua contra Paulinum libello suo inferu-
erat, examini se subducit. 490.

Celestius Honori edicto Urbe pellitur.
493. atque iterum regressu sub Bonifacio
Papa, iterum exigitur. 529. à Calestino
Papa audiencem postulans, totâ Italia
proscribitur, & cum Pelagio in Britan-
iam fugit. 544.

Christiani.

Christiani prohibiti docere Litteratu-
ram sub Iuliano Apost. 35. idem Christiani-
orum in Africâ Schisma nutrit, & quo
fine? 217.

in Christianos persecutionem instituunt
Diocletianus & Maximian. 139. 140.
cur eam Deus permisit? ibidem. in eâ
Christiani iusta tradere Codices sacros. 139.
141. qui id faciebant, dicti inde Tradi-
tores, Thurificati, Sacrificati. 141. 142.

in Christianorum Ecclesiis imperius fa-
etus à Paganis Calama. 277.

Christiani quanam obiecrint Paga-
ni? V. Pagani.

Christianorum de tempore nouissimo
vana conjectura. 173.

Christus.

Christus gratiâ mortuus est, si Lex na-
tura ad salutem sufficiat. 508.

Christi in fine mundi aduentus, sciri
probabitur. 274. quanam ante illum

Q99.3 imple-

I N D E X

implenda 2 507. 508.

Circa Christi personam error Apollinaristatum. 7. Photinianorum. 32. Ariannorum. 589. Nestorij. 632.

in Christi personâ evidenter Dei gratia commendatur. 516. 632.

Circumcelliones.

Circumcelliones Donatistarum facinorosissimi , dilli & Circelliones, ac Circuito-res vnde 211. Donatisti dilli Agonistici, Sancti, & Duces sanctorum. ibid. in mortibus alienis crudelissimi , vilissimi in suis, ibid. Duces eorum Maxido & Faser: deinde Marculus & Donatus. ibid. Paulo & Macario infidias ac vim parant. 208.

Circumcellionum arma. 211. eorum audacia & latrocinia. 212. eorum metu absterrentur plurimi ne ad Catholicos redeant. 215. 298. falsi Martyrû desiderio mortem ab obuiu extorquent aut sibi inferrunt. 186. 187. Triplex mortuus genus eli-gunt : à laqueo abstinent, cur ? ibid.

Circumcellionum in Catholicos crudelitas. 215. 216. 248. 259. panem Catholicum roqui prohibent. 317. acetum & calcem in oculos Catholicorum infundunt. 353. Vinunt ut latrones, mori se iactant ut Martyres. 261. eorum infidias quomo-do euaserit Augustinus. 297. femina bac-chantes iu permixta. 213.

Cirta.

Cirta Iulia, Numidia ciuitas. 263. eadem que Constantina. ibid. Cirtenses per-

Augustinum à schismate conuersti. 426.

Cirtensis Traditorum Synodus , eiusq[ue] Acta. 143. 144. tunc mysteria à Nundinario prodita. 192.

Cirtense Catholicorum Concilium contra Donatistas post Collationem. 425.

Cyprianus.

Cyprianus ante Nicani definitionem censuit , extra Ecclesia communionem baptizatos ubi ad eam revertent, iterum baptizandos. 201. 267. non ideo tamen à contrarium sentientibus se separauit , aut schisma faciendum duxit. 268. hunc errorum postea à Cypriano fuisse correctum existimat Augustinus. ibid.

S. Cypriani Epistolam manu tenens Augustinus , eiusdem verbis Pelagianis- mum oppugnat. 402.

Collatio.

Collationem siue conferentiam publicam Donatistis persuadere conantur Episcopi Catholic. 286. 299. &c sequ. eam Augustinus offert Crispino. 262. item Proculiano, & quibus legibus? 292. 363.

Collatio Possidij cum Crispino. 300. 302.

Collatio Augustini Presbyteri cum Fortunato Manicheo. 66.

Collatio Augustini cum Felice Manicheo. 315.

Collatio Augustini cum Emerito Donatistarum Episcopo. 497.

Collatio Augusti. cum Pascentio, Maxi-mino

GENERALIS.

mino & Feliciano Arianis. 583. 585.
586.

*Collatio Carthaginensis celeberrima
inter Donatistos & Catholicos. V. Dona-
natistæ.*

*Collatio Orthodoxorum cum Arianis in
Africâ, mortuo Augustino: eiusq; successu.
590.*

Comes.

Comiti nomen, & officium sub Imp. Romanu. 249.

*Comitatus dicta Curia Imperatoris.
24.28.165. 173.*

Concilium.

*Concilia posteriora prioribus prefe-
runtur, & Ecumenica Provincialibus.
201.*

à Concilio ad se appellantes exborret
*Constantinus Imp. 178. multâ pecunia-
riâ castigat Valentinianus. 179.*

*Concilium Sardicense verum: & emen-
titum Arianorum. 202.*

*Concilium Nicenum contra Arianos.
200.201. Nicani canon, Nè in yna Ec-
clesia duo præsent Episcopi, ignotu Valerio
in Augustini ordinatione. 77. 561.*

*Concilium Cirtense Traditorum. 143.
144. in eo Episcopi Traditioni rei iniucem
sibi dissimulanter ignoscunt. 192. 383.
Concilium Cirtense Catholic, contra Do-
natistæ. 425.*

*Concilium Carthaginense Schismatico-
rum contra Cacilianum. 148. eius Acta.
151. eius yntia, ibidem, aliud corundem*

Concilium. 158.

*Concilium Carthaginense Provinciale
sub Cypriano. 201.*

*Concilium Carthaginense Catholicorum
in causa Donatistarum sub Anastasio PP.
285. 286. & sequentib. aliud in ea-
dem causa sub Innocentio Papa. 310.
312. aliud in eadem causa sub eodem.
299.*

*Concilium Carthagin. Catholicorum
in causâ Pelagi sub Innocentio. 456.
aliud in eadem causa sub Zozymo PP.
488.*

*Concilium Mileitanum. Vide: Mi-
leius.*

*Concilium Arelatense Cathol. in causâ
Caciliani & Donati. 174. eiusdem Ca-
nones circa coniuctos Traditionis, falsos
accusatores, & à Schismaticis Ordinatos
aut baptizatos. 177.*

*Concilium Hippontense, in quo Augus-
tinus Presbyter illustre sui specimen dedit.
67. 76.*

*Concilium Numidie, ad quod vocatus
Augustinus ire renuit, & cur? 587.*

*Concilium Diopolitanum. V. Palæsti-
na.*

Coniugium.

*Coniugium an Sapienti conueniat, Ali-
pî & Augustini certamen. 28. Vxor
ducenda cupiditas vltima ab Augustino
exutur. 35. 39. Ita dare operam liberis,
vt nulla inde voluptas ametur; etiam
Sapienti difficultum existimat Augusti-
nus. 39.*

*Coniugatos Augustinus Episc. quid me-
nuerit*

I N D E X

nuerit 296. 97. quid censuerit de coniugatarum ornatu? 125. coniugium raro suadet, 467.

De Bono coniugali Liber Augustini contra Iouinianistas. 272. item de Nupt. & Concupis. quā occasione scriptus? 500. 501. item De Adulteriniū coniugis ad Pollentium. 532.

Constans Imp.

Constans Imp. Legatos cum muneribus in Africam mittit, ad Episcopos tam Donatistas quam Catholicos. 207. 208. renouat Leges Constantini contra Donatistas. 216.

Constantinus Imp.

Constantinus fit Imperator, & Basilicas Christianas restituunt iubet. 145. 146. Maxentius superat. 159. Basilicas Christianas exstruit, & immunitatem Clericis donat. 160. 162. 182. pecunias in Ecclesia & pauperum usum mittit Ceciliiano Episc. Carthagin. & eidem contra Schismaticos persugium præbat. 161. 162. 163.

Constantinus Ceciliani Episc. causam non ausu ipse iudicare, ad Melchiadem Papam & Episcoporum Concilium remittit. 165. 165. Felicis tamen Episcopi causam recipit, ut Schismaticos placaret. 171. conuocat Arelatense Concilium, eumq; in finem Episcopis Tractorias mittit. 174. 176. Donatistas à Concilio ad se appellantes exhortet. 178. bono

tamen paciū appellationem admittit, & Ceciliiano ac Donato ad se vocatis eorum causam ipse cognoscit. 179.

Constantinus edit Leges contra Donatistas. 184. eorumdem motibus compendiu in Africam cogitat. 188. Ceciliiano & Donato in Italiam detentis, Legatos in Africam mittit. 190. 191. post nouem annos Donatistarum motibus sedandis impensis, eos tandem moribus suis ac Deo vindici permittit, atque exilium relaxat. 195. 196. 387. improbatur Constantini erga Donatistas indulgentia. 197.

Constantinus conuocat Nicanam Synodus contra Arianos. 200. moritur. 206. filiorum eius erga Ecclesiam pietas & munificencia. 207.

Continentia.

Continentia donum, esse à Deo. 79. triplicem concupiscentiam refrenat. 80. cum motibus carnis per omnem vitam quomodo Sanctis pugnandum; ibid. auxilium diuinum in eis crebro inuocandum, Augustini exemplo. 81.

Contra Incontinentiā remedia ab Augustino prescripta. 100. 101. 107. scribit De Sancta Virginitate. 273. item De Bono viduitati, ad Julianam. 124.

Cresconius.

Cresconius Grammaticus Donatista, inuidia crescentis indies Unitati Ecclesia scribit contra Epistolam Augustini. 319. 320. laudat Donatistas, quod respondere Augu-

GENERALIS.

*Augustino detrectent, eiusq; eloquentiam
carpit: utrumque telum scitè retorquet
Augustinus.* 321. 322.

*Cresconij argutia Grammaticales ab
Augustino retuse.* 322. 323. *eiusdem ca-
lumnias Augustinus partim refellit, parum
contemnit.* 324. 325. 326.

Crispinus.

*Crispinus Calamensis Donatisti. Epis-
copus, Oologinta colonos suos coactos &
inuitos rebaptizat.* 266. *ad certamen co-
rām aut per litteras ab Augustino prouo-
catus, pedem struit.* 262. 266.

*Crispinus ad collationem inuitatus à
Possidio, ei infidias parat.* 300. 301. *dis-
putatione publicâ à Possidio vicit, heret-
sis condemnatur, & à Proconsule multa-
tur: multa tamen, deprecante Possidio, non
exiguntur.* 302.

*Crispinus à Proconsuli sententiâ ap-
pellat ad imperatorem, à quo tam ipse
quam Proconsul multa subiciuntur: que
deprecantibus Catholicis iterum remitti-
tut.* 302. 310. 314.

D.

Darius.

Dariu Comes, quantum delectatus
Augustini scriptū. 63. eum in lau-
des suas effusum remittit Augustinus ad
Confessionum suarum libros. 408. Da-
riu mittit Augustino agrotanti medica-
mentum. 501.

Demetrias.

*Demetrias ex nobilis. Aniciorum fami-
lia, rñà cum marre & auia Carthaginem
venit.* 429. *ibidem bortatu Augustini
Virginitatem vocet, & relatur.* ibid. *ad
eam è Palestina Pelagiu pestiferam Epi-
stolam mittit: quam refutat Augustinus
Epistolâ ad Iulianam Demetriadu ma-
trem.* 125. 429.

Deo-gratias.

*Vox Augustino & Augustinianu fami-
liarū.* 119. *nomen Diaconi seu Presby-
teri Carthaginensis ex Augustini contu-
bernio.* 119. 330. 552.

Deus.

*Dei infinitatem & per omnia praesen-
tiam qualiter imaginari sit Augustinus
ante conversionem.* 29. 30. *eiusdem pueri
prima de Deo notiones.* 10. *apud Pla-
tonicos quanam de Deo repererit doctrinæ
Christianæ consonantia.* 31. 33.

Deum non esse auditorem mali. 30.
32. 133.

*Deum Manichai incorporeum concipe-
re non possunt: atque hic fons erroris.* 24.
V. Manichæi.

*Deum non videri oculo corporeo, pro-
bat Augustinus libru fine Epist. De Viden-
do Deo.* 416.

Dei dona omnia gratuita esse. 480. 515.
516. V. Gratia.

R T T T

Deus

I N D E X

maticū geminati , ut unus Donatistarum esset , alter Catholicorum . 153. 154. ita Calama Possidius & Crispinus . 268. Hippone Augustinus & Proculianus . 291. Carthagine Aurelius & Primianus . 356. Constantina Fortunatus & Petilianus . 166. Cesarea Deuterius & Emeritus . 499. Africanorum Paxtum studium contra Donatistas & Pelagianos . V. Donatistæ. Pelagius. Concilium.

Africani excidiū per Barbaros initia . 575. 576. Ariani in Africam illapsi cum Bonifacio Comite . 537. item alij cum Sigisulfo . 583. Malorum Africa causa , peccatis ascribenda . 591. 596.

Africa excidium , victo Bonifa . 502. 622. 624. V. Gothi. Vandali.

Alaricus.

Alarius Gothorum rex , Romam capi . 394. ad loca sacra confugientibus parcit . ibid. Alarici irrupio opus Divina misericordia . ibid. eius properus discessus pietati Honorij ascribendus . 355. Nolam in Campania inuadit : moritur apud Cōsentiam . & sepelitur in medio profluen- tū alueo . 355. 356.

Alarici metu Romā in Africam su- giunt Pinianus , Albina , & Melania . 344. item Proba , Iuliana , & Demetrias . 429. Pelagius quoq; & Calestius . 400.

Alipius.

Alipius , Augustini popularis & disci- pulus , amatus ab eo propter virtutis indo-

lem . 6. parvus corpore , ingenio magnus . ibid. abducitur ab Augustino à Circen- siuum Ludorum studio . 7. Manichaismo infectus . ibid. Roma iu disicit , & fit Assessor Comitis Largitione . ibid. inde cum Augustino abit Mediolanum , ibid. Assessor de ture respondet . ib. eius utroque integritas . ibid. incidit in errorem Apolli- naristarum , eumq; deserit . ibid.

Alipius deliberauit cum Augustino de Vi- ta sicut . 27. coniugium Augustino dis- suadet . 28. cum Augustino conuerterit , & secedit in Villam Cassiacum . 36. 37. 40. inde nuda pedibus per glaciem ince- dit , Mediolanum properans ad Baptismum . 121. cum Augustino baptizatur , & monachisum suscipit . 45. 46. quem in Africa continuat . 57.

Alipius profectus Hierosolymam Hieronimo innotescit : Paullinum Nole inui- sit & in Augustini amicitiam insinuat . 8. prior Augustino fit Episcopus . 7.

Alipius Episc. interest Concilio Car- thagini. contra Donatistas . 299. contra eosdem electus ad disputandum cum alio sex in Collatione Carthagin . 366.

Alipius plurimum cum Augustino labo- rauit pro damnatione Pelagi . 495. Legatus ad Honorium Imp. contra Pelagianos , abit Rauernam . 505. inde Romam , ad Bonifacium Papam , a quo benignè ba- bitus . 506. ab eodem accipit binas Iuli- liani Epistolæ , Augustino perferendas . ibi. reddit in Africam . 548. iterum profectus in Italiam , desert secum librum secundum Augustini De Nupt. & Concupis. 569. cui cum Julianus octo libros opposivit ; quinque

GENERALIS.

quinque ex illis Alipius Româ mittit Au-
gustino refutando. 611. Iuliani calum-
nia in Alipiūm. 6. 369.

Ambrosius.

Ambrosius diligit Monicam ob eius
pietatem, & apud Augustinum dilau-
dat. 3. prohibet conuicia ad Martyrum
sepulchra. ibid. intra Ecclesiam à plebe
suā custodierunt contra Arianos. ibid.

Ambrosium diligit Augustinum ob beni-
gnitatem. 24. & in dicendo suavitatem.
25. eum audit omni die Dominico, & ad
Catholicam fidem disponitur. 26. eum
consultit de Libris sacra. 43. ab eodem ba-
ptizatur. 45.

Ambrosij responsum de ieiunio Sabbati
Augustino datum. 45. Ambrosij senten-
tiam de ratis Dominicū conflandu. Augu-
stinus sequitur. 351. eiusdem aliud di-
clum imitatur. 466.

Ambrosius post obitum apparet Mazze-
zili & de Gildone victoriam tribuit. 250.
Ambrosij vitam rogatu Augustini conscri-
bit Paulinus Mediolanens. 482.

Anabaptismus.

Anabaptismum suum tuentur Dona-
tiste auctoritate Concilij Carthaginens.
sub Cypriano. 201. Sed nihil sic con-
tra eos facere quam Litteras & factum
Cypriani, ostendit Augustinus. 267. 268.

Anabaptismum inter Donatistos primus
inchoat Donatus Casensis. 158.

Ariani quoque rebaptizare soliti. 201.

Anabaptismus omni tempore in horro-
re fuit. 336. 337. Augustino sapius re-
futatu. 262. 266. 338. 339. & Valen-
timiano refutatu. 232. cum a se mouere
conatur Petilianus. 339.

Anastasius Papa.

Anastasius hortatur Africanos Patres
vt Donatistū ad Ecclesiam reducendū in-
cumbant. 286. in hunc finem Africani
ab eo petunt, vt ad Ecclesiam redire vo-
lentes sine vīla honoris immittitione re-
cipi possint. ibid. eorum petitioni annuit
Anastasius. 287.

Anima.

Anima immortalitatem semper creditit
Augustinus. 8. de eadem scribit ante Bap-
tismum. 44.

Anima originem ignorare se fatetur
Augustinus. 410. eam studiosè inquirit.
433. 434. Hieronymum super eadēm con-
sulit. 434. 453. Vincentij Victorij de ea
nugamenta, ab Augustino refutata. 411.
525. 526.

De Animâ, Origeni errores. 433. Ma-
nieborum figura. 65. 66.

Antonius Erem.

Antony vitâ à Politiano lectâ excita-
tur Augustinus ad relinquendam spem hu-
iui facili. 36. eadem lecta apud Treui-
ros duo è comitatu Imperatoris seculo re-
nuntiant. ibid.

Anton. Fussalenis.

Antonius ab Augustini disciplina ad
Episo-

I N D E X

Episcopatum promotus: ob scandalosam vitam eodem satagente deponitur. 545.
546. appellat ad sedem Apostolicam.
ibid. Augustinus ad Calestinum Papam scribens, eius restitutionem impedit. 547.

Anulinus.

Anulinus Proconsul Africae persecutione Diocles, & Maxim. 140. martyres aliquot sub eo passi. 157. *idem Proconsul Africa sub Constantino.* 161. *Schismatis quam Catholicu aquior.* 164.

Arius, & Ariani.

Ariana Heres, eiusq; origo. 199.
120. contra eam Constantinus Synodum Nicenam conuocat. 200. *damnatur.*
201.

Ariani rebaptizatores. 201. *coniuncti Donatistis, quando?* 202. *Sardicensis Concilij titulum suo cōciliabulo vindicant.*
ibid. eorum frās in Ariminensi Synodo. 586.

Arianismus in Africam illapsus cum Gotis Bonifacio militantibus. 537. *etdem adducti per Sigisulfum Comitem Paſſentium, Maximinus, & Felicianus: quos Augustinus disputationibus ac scriptis exagitauit.* 583. 585. 586. *Collatio Orthodoxorum cum Ariani in Africā, mortuo Augustino.* 590.

Aurelius.

Aureliu Episcopus Carthagin. Augusti-

no Presbytero per litteras gratulatur. 57.
ad eum scribit Augustinus de Opere Monachorum, & quā occasione? 271. *item librum de Ḡslū Palestini.* 481.

Aurelius indicit Concilium Carthagin. in causa Donatistarum. 255. *item Mileuitanū in eādem causā.* 289. *item aliud Carthaginense in eadem causā.* 299. *Vnus ex septem Episcopis in Collatione ad disputandum electus contra totidem Donatistas.* 366.

Aurelius presidet Concilio Cartaginensi contra Pelagianos. 489. *præbets insigne exemplum contemni diuinarum.* 348. *Aureliū in Episcopatu successor Capreolus.* 631.

Aurelius Augustini prænomen, primū ab Orofio, quod sciam, proditum. 454.

B.

Baptismus.

Baptismum cur olim multi in prouerbiā etatē different? 48. *cum eo sapè monachisimum suscipiebant.* ibidem. *Augustinus improbat, quod sibi puerū cum flagitanti datus non fuerit.* 10.

De Baptismo extra Ecclesia communio- nem collato, Cypriani sententia. V. Cyprianus.

in Baptizatorum iunctis Crucis signum diuinius expressum. 507.

Baptizatus absque recitatione Symboli, paralysi corripitur: à quā sanatur Symbolo per Scripturam redditio. 105. V. Anabaptismus. *Donatistarum errores.*

Benena-

GENERALIS.

Benenatus.

Benenatus Episcop. Legatum ab Africani Patribus ad Honorium contra Donatistas. 355. Augustini olim discipulus & conubernalis. 116.

Bonifacius Comes.

Bonifacius Comes Castini Magistri Milit. moribus offensus, cum Gothi in Africam secedit. 537. Augustino ibidem familiariissime vsus. 539. Castinum postea in Africam profugientem, Augustini interuentu, excipit. ibid.

Bonifaciu amissā prima uxore, Augustino & Alipio aperit unimi sui propositum de suscipiendo Monachismo. 577. 578. id assuadet Augustinus, eius arma plu Ecclesia profutura exstremans. 466.

Bonifaciu in Hispaniam missu ab Imp. affinem ibi Vandalorum regib. uxorem ducit. 575. 578. bmc in suspicionem incidit affectata tyrannidu. 575. bello petitu, Vandalo ex Hispania in Africā euocat. 576. Augustini ad eum paranesis. 577.

Bonifacius Imperio Rom. reconciliatus, Vandalo per Africam effusos bello aggres-sus, ab iis funditur, atque Hippone obside-tur. 602. eius obitus. ibid.

Bonifacius Episc.

Bonifacius Episcopus Cataquensis, ex Augustini disciplinā ac conubernio. 427. 548.

Bonifacius Papa.

Bonifacius Roma Alipium benigne suscipit, eis tradit binas Juliani Literas, Augustino ad refurandum perferendas. 506. iu respondet Augustinus quatuor Libris, quos Bonifacio dedicat. 540.

Bonifacius doctissimus Pontifex. ibid. in Pelagianos imperioris edictū vtatur. 528.

C.

Cecilianus.

Cecilianus Episcopus Carthagin. post Mensurium: Ordinatur à Felice Ap-tungitano. 147. thesaurum Ecclesia à Senioribus (quibus illum Mensurius com-miserat) repetit. 147. 148. binc facta in eum conspiratio: cui se plures admiscent priuati ex caufū. ibid.

Cecilianus ad Carthaginense contra se concilium venire detrectans, tanquam à Traditoribus ordinatus esse, à veris Traditoribus damnatur, & Episcopatu deiicitur. 148. Crimina in eum conficta, quibus Schismatis causam imputabant Donati-starum posteri. 150. 157. 369.

Cecilianus à Schismaticis apud Con-stantinum Imp. accusatus, ad Melchiadis Papa tribunal mittitur. 166. ibid. in Concilio Romano absolvitur. 167. Ab-solvitur iterum in Concilio Arelatenso. 176. 177. absolvitur tertio ab ipso Con-stantino. 180.

Cecilianus triplici iudicio absolutus de-tinetur in Italia, paci causa: & Brixiam abit.

Qqqq 2

I N D E X

abit. 190. 386. redit in Africam. 198.
interest Concilio Niceno contra Arianos.
201. V. Donatistæ.

Ceciliiani caussa post mortem eius in
Collatione Carthagin. tanquam Schismati-
tis Donatistici origo, agitata, atque à Ca-
tolicis purgata. 363. 382. 383. 384. &
sequent.

Cælestinus Papa.

Cælestinus Cælestium audientiam ro-
gantem, ut de priorum Pontificum ac Con-
cilorum contra se iudicio quereretur, totâ
Italiâ proscriptus. 544. contra Cœlestij ac
Pelagij veneua, in Scottiam Episcopum mit-
tit. ibid.

ad Cælestinum scribit Augustinus con-
tra Antonium Fussalensem, qui ad Aposto-
licam Sedem appellauerat. 546.

Cælestini Epistola ad Galliarum Epis-
copus de fide S. Augustini. 619. eiusdem
de Augustini scriptu testimonium. 615.
617. indicit Concilium Ephesinum con-
tra Nestorium. 630.

Cælicolæ.

Cælicole Hæretici: an iudem cum Rog-
atisti? 342.

Calama.

Calama Numidia ciuitas: in qua eodem
tempore Caibolicorum Episcopus
Poſtidius, Donatistarum Crispinus. 266.

Calamenſis Ecclesia Augustini visita-
tioni subiecta. ibid. paganorum Calama
insolentiam compescit Augustinus. 278.

Capraria.

Capraria insula Monachorum habita-
tionibus referta. 118. eos laudat S. Au-
gustinus, scribiq; ad Eudoxium abbatem.
ibidem. ex his aliquos in Africam ducit
Marcezel, eorumque orationibus Gilde-
nem superat. 250.

Capreolus.

Capreolus Episcop. Carthagin. Aurelij
successor, Imperatori per litteras significat
mortem Augustini. 631. Vessulam Dia-
conum suum mittit Ephesum ad Concilium
contra Nestorium, ibid.

Carthago.

Carthagine Basilicarum aliquot nomi-
na, in quibus Sermones habuit Augustinus.
109. Basilica Restituta unde nomen ac-
cepit? 529. Templum Cœlestis idoli,
atque reperta ibidem inscriptio. 276.
Therma Gargiliana, in quib; habita Col-
latio celebri cum Donatistis. 359.

Catholici.

Catholici appellantur à Donatistis
Macariani, unde? 209. item Traditores
& Progenies Traditorum. 206. 369. Iu-
lianrus Pelagianus, ob peccati Origin. con-
fessionem, eosdem appellat Manicheos, &
Traducianos. 541. 549. 611.

Catholica quenam & unde dicatur Ec-
clesia? 230. 231. 284. Catholicos se esse
volunt

GENERALIS.

volunt Donatiste. ibidem.

Catholicorum Episcoporum studium, ut
Donatistas ad pacem & unitatem communio-
nem adducerent. 285. 287. & sequ.
299. & sequ. Catholicorum in Collatio-
ne Carthaginensi admiranda moderatio.
360. 361. & sequ. V. Donatiste. Per-
secutio.

Celestius.

Celestius Pelagi discipulus, natione
Britannus. 305. corpore robustus, ingenio
acutus. 307. Pelagio magis aperius &
liber. 401. Româ in Africanum fugiens,
barefim suam spargere incipit Carthaginem.
400. 401. aspirat ibide ad Presbyterium:
sed detectus à Paullino desertur ad Episco-
porum iudicium, ab iisque damnatus fugit
in Siciliam. 401. 402. quam erroribus
suâ inficit. 404. aliquid ibi conscribit.
405.

Celestius Carthagine coactus confiteri
ex Baptismo parvulorum quod & ipsis re-
demcio sit necessaria, multum sibi prescrip-
tit. 404. Episcopali contra Celestium
iudicij gesta Augustinus Carthaginem ve-
niens recenset: eiusq; errore habito Ser-
mone, tum Libris oppugnat. 401. 402.
403.

Celestij nefaria dogmata. 401. 403.
Celestius in Asia ad Presbyterium euadit.
239. studio Africanorum damnatur vna
cum Pelagio, ab Innocentio. 458. Romam
abit, ut apud Zozymum Innocentij succe-
sorem se purget. 431. auditur à Zozymo:
qui ab eo deceptus Africanos levitatu ar-
guit, & Celestij accusatores Romam citat.

487. eius fraude ab Africanis detectâ;
primum ab ipsis, mox à Zozymo damna-
tar. 488. 489. 490. citatus ad proban-
da, qua contra Paullinum libello suo inservi-
erat, examini se subducit. 490.

Celestius Honorij editio Urbe pellitur.
493. atque iterum regressu sub Bonifacio
Papa, iterum exigitur. 529. à Celestino
Papa audiencem postulans, totâ Italâ
proscribitur, & cum Pelagio in Britan-
iam fugit. 544.

Christiani.

Christiani prohibiti docere Litteratu-
ram sub Iuliano Apost. 35. idem Christia-
norum in Africâ Schisma nutrit, & quo
fine? 217.

in Christianos persecutionem instituunt
Diocletianus & Maximian. 139. 140.
cur eam Deus permisit? ibidem, in eâ
Christiani iusti tradere Codices sacros. 139.
141. qui id faciebant, dicti inde Traditores,
Thurificati, Sacrificati. 141. 142.

in Christianorum Ecclesias imperius fa-
ctus à Paganis Calama. 277.

Christianis quanam obicerint Paga-
ni? V. Pagani.

Christianorum de tempore nouissimo
vana coniectura, 173.

Christus.

Christus gratiâ mortuus est, si Lex na-
tura ad salutem sufficiat. 508.

Christi in fine mundi aduentus, sciri
probabitur. 274. quanam ante illum

Q993 imple-

I N D E X

implenda : 507. 508.

Circa Christi personam error Apollinaristarum. 7. *Photinianorum.* 32. *Arianorum.* 589. *Nestorij.* 632.

in Christi personā evidenter Deiegratia commendatur. 516. 632.

Circumcelliones.

Circumcelliones Donatistarum facinorosissimi, dicti & *Circelleones*, ac *Circuito- res*: vnde 211. *Donatisti dicti Agonistici, Sancti, & Duces sanctorum.* ibid. in mortibus alienus crudelissimi, vilissimi in suis, ibid. *Duces eorum Maxido & Faser: deinde Marcus & Donatus.* ibid. *Paulo & Macario insidias ac vim parant.* 208.

Circumcellionum arma. 211. *eorum audacia & latrocinia.* 212. *eorum meru absterrentes plurimi ne ad Catholicos redeant.* 215. 298. *falsi Martyrij desiderio mortem ab obvio extorquent aut sibi inferunt.* 186. 187. *Triplex mortuus genus eli- gunt: à laqueo abstinent, cur?* ibid.

Circumcellionum in Catholicos crudeli- tas. 215. 216. 248. 259. *panem Catholicis toqui prohibent.* 317. *acetum & calcem in oculos Catholicorum infundunt.* 353. *Viuunt ut latrones, mori se iactant ut Martyres.* 261. *eorum insidias quomo- do euaserit Augustinus.* 297. *semina bac- chantes in permixta.* 213.

Cirta.

Cirta Iulia, Numidia ciuitas. 263. ea- dem qua *Constantina*, ibid. *Cirtenses per-*

Augustinum à schismate conuersti. 426. *Cirtensis Traditorum Synodus, eiusq; Acta.* 143. 144. *eius mysteria à Nundi- nario prodita.* 192.

Cirtense Catholicorum Concilium con- tra Donatistas post Collationem. 425.

Cyprianus.

Cyprianus ante Nicani definitionem censuit, extra Ecclesia communionem ba- ptizatos ubi ad eam redirent, iterum bap- tizandos. 201. 267. *non ideo tamen à contrarium sentientibus se separauit, aut schisma faciendum duxit.* 268. *hunc er- rorem postea à Cypriano fuisse correctum existimat Augustinus.* ibid.

S. Cypriani Epistolam manu tenens Augustinum, eiusdem verbis Pelagianis- tum oppugnat. 402.

Collatio.

Collationem siue conferentiam publi- cam Donatistū persuadere conantur Epis- copi Catholicī. 286. 299. & sequ. *eam Augustinus offert Crispino.* 262. *item Proculiano, & quibus legibꝫ?* 292. 363.

Collatio Possidij cum Crispino. 300. 302.

Collatio Augustini Presbyteri cum For- tunato Manicheo. 66.

Collatio Augustini cum Felice Mani- cheo. 315.

Collatio Augustini cum Emerito De- natistarum Episcopo. 497.

Collatio Augusti. cum Eascentio, Maxi- mino

GENERALIS.

mino & Feliciano Arianis. 583. 585.
386.

*Collatio Carthaginensis celeberrima
inter Donatistas & Catholicos. V.Dona-
natistar.*

*Collatio Orthodoxorum cum Arianis in
Africā, mortuo Augustino: eiusq[ue] successus.
390.*

Comes.

*Comitū nomen, & officium sub Impp.
Romanis. 249.*

*Comitatus dicta Curia Imperatoris.
24.28.165. 173.*

Concilium.

*Concilia posteriora prioribus praefe-
runtur, & Occidentica Provincialibus.
201.*

à Concilio ad se appellantes exborret
Constantinus Imp. 178. multā pecunia-
riā castigat Valentinianus. 179.

*Concilium Sardicense verum: & emen-
titum Arianorum. 202.*

*Concilium Nicenum contra Arianos.
200.201. Nicani canon, Nē in una Ec-
clesia duo praeſtī Episcopi, ignotus Valerio
in Augustini ordinatione. 77. 561.*

*Concilium Cirtense Traditionum. 143.
144. in eo Episcopi Traditionū rei iniucem
ſibi diſsimulanter ignoscunt. 192. 383.
Concilium Cirtense Catholic. contra Do-
natistar. 425.*

*Concilium Carthaginense Schismati-
cum contra Cacilianum. 148. eius Acta.
151. eius via, ibidem, aliud corundem*

Concilium. 158.

*Concilium Carthaginense Provincialē
sub Cypriano. 201.*

*Concilium Carthaginense Catholicorum
in cauſa Donatistarum sub Anastasio PP.
285. 286. & ſequentib. aliud in ea-
dem cauſa sub Innocentio Papa. 310.
312. aliud in eadē cauſa sub eodem-
299.*

*Concilium Carthagin. Catholicorum
in cauſā Pelagij sub Innocentio. 456.
aliud in eadē cauſa sub Zozymo PP.
488.*

*Concilium Mileuitanum. Vide: Mi-
leuius.*

*Concilium Arclatenſe Caſtol. in cauſā
Caciliani & Donati. 174. eiusdem Ca-
nones circa coniuctos Traditionis, falſos
accuſatores, & à Schismaticū Ordinatos
aut baptizatos. 177.*

*Concilium Hipponense, in quo Auguſti-
nus Presbyter iuſtus ſuī ſpecimen dedit.
67. 76.*

*Concilium Numidie, ad quod vocatus
Augustinus ire renuit, & cur̄ 387.*

*Concilium Diopoliuanum. V. Palæſti-
na.*

Coniugium.

*Coniugium an Sapienti conueniat, Ali-
pij & Augustini certamen. 28. Vxorū
ducenda cupiditas vlinua ab Augustino
exūntur. 35. 39. Ita dare operam liberū,
ut nulla inde voluptas ametur; etiam
Sapienti diſſicillatum exiſtmat Augusti-
nus. 39.*

*Coniugatos Augustinus Epis. quid mo-
nuerit*

I N D E X

nuerit 296. 97. quid consuerit de coniugatarum ornatae 2125. coniugium raro suadet, 467.

De Bono coniugali Liber Augustini contra Iouinianistas. 272. item de Nupt. & Concupis. quā occasione scriptus? 500. 501. item De Adulterinus coniugii ad Pollentium. 532.

Constans Imp.

Constans Imp. Legatos cum munieribus in Africam mittit, ad Episcopos tam Donatistas quam Catholicos. 207. 208. renouat Leges Constantini contra Donatistas. 216.

Constantinus Imp.

Constantinus fit Imperator, & Basilicas Christianas restituunt iubet. 145. 146. Maxentium superat. 159. Basilicas Christianas exstruit, & immunitatem Clericis donat. 160. 162. 182. pecunias in Ecclesia & pauperum usum mittit Ceciliiano Episc. Carthagin. & eidem contra Schismaticos perfugum prabet. 161. 162. 163.

Constantinus Ceciliiani Episc. causam non ausus ipse iudicare, ad Melchiadem Papam & Episcoporum Concilium remittit. 165. 165. Felicis tamen Episcopi causam recipit, ut Schismaticos placaret. 171. conuocat Arelatense Concilium, eumq; in finem Episcopis Tractorias mittit. 174. 176. Donatistas à Concilio ad se appellantes exhorret. 178. bono

tamen pacis appellationem admittit, & Ceciliiano ac Donato ad se vocati coram causam ipse cognoscit. 179.

Constantinus edit Leges contra Donatistas. 184. eorumdem motibus compendius in Africam cogitat. 188. Ceciliiano & Donato in Italia detentis, Legatos in Africam mittit. 190. 191. post nouem annos Donatistarum motibus sedandis impensos, eos tandem moribus suis ac Deo vindici permittit, atque exilium relaxat. 195. 196. 387. improbatur Constantini erga Donatistas indulgentia. 197.

Constantinus conuocat Nicanam Synodum contra Arianos. 200. moritur. 216. filiorum eius erga Ecclesiam pietas & munificentia. 207.

Continentia.

Continentia donum, esse à Deo. 79. triplicem concupiscentiam refrenat. 80. cum motibus carnis per omnem vitam quomodo Sancti pugnandum? ibid. auxilium diuinum in eis crebro inuocandum, Augustini exemplo. 81.

Contra Incontinentia remedii ab Augustino prescripta. 100. 101. 107. scribit De Sancta Virginitate. 273. item De Bono viduitatu, ad Julianam. 124.

Cresconius.

Cresconius Grammaticus Donatista, inuidia crescentis indies Unitatis Ecclesia scribit contra Epistolam Augustini. 319. 320. laudat Donatistas, quod respondere Augu-

GENERALIS.

*Augustino detrectant, eiusq[ue] eloquentiam
carpi: utrumque talum scitè retorquet
Augustinus. 321. 322.*

*Cresconij argutia Grammaticales ab
Augustino retuse. 322. 323. eiusdem ca-
lumniac Augustinus partim refellit, parum
contemnit. 324. 325. 326.*

Crispinus.

*Crispinus Calamensis Donatist. Epis-
copus, Odeoginta colonos suos coactos &
inuitos rebaptizat. 266. ad certamen co-
ram aut per litteras ab Augustino prouo-
catus, pedem sicut. 262. 266.*

*Crispinus ad collationem inuitatus à
Poffidio, ei infidias parat. 300. 301. di-
putatione publicâ à Poffidio vicit, here-
sis condemnatur, & à Proconsulo multa-
tur: multa ramen, deprecante Poffidio, non
exigunt. 302.*

*Crispinus à Proconsulu sententiâ ap-
pellat ad imperatorem, à quo tam ipse
quam Proconsul multa subiiciuntur: qua
deprecantibus Catholici iterum remitti-
tur. 302. 310. 314.*

D.

Darius.

*Darius Comes, quantum delectatus
Augustini scripti. 63. cum in lau-
des suae effusum remittit Augustinus ad
Confessionum suarum libros. 408. Da-
rius mittit Augustino agrotanti medica-
mentum. 501.*

Demetrias.

*Demetrias ex nobilib[us]. Aniciorum fami-
liâ, nra cum matre & auiâ Carthaginem
venit. 429. ibidem bortatu Augustini
Virginitatem vocet, & relatur. ibid. ad
eam è Palestina Pelagius pestiferam Epi-
stolam mittit: quam refutat Augustinus
Epistolâ ad Julianam Demetriadu ma-
trem. 125. 429.*

Deo-gratias.

*Vox Augustino & Augustinianis fami-
liari. 119. nomen Diaconi seu Presby-
teri Carthaginensis ex Augustini contu-
bernio. 119. 330. 552.*

Deus.

*Dei infinitatem & per omnia presen-
tiam qualiter imaginatus sit Augustinus
ante conversionem. 29. 30. eiusdem pue-
ri prima de Deo notiones. 10. apud Pla-
tonicos quanam de Deo repeterit doctrine
Christianæ consonantia. 31. 33.*

*Deum non esse auditorem mali. 30.
32. 133.*

*Deum Manichæi incorporeum concipe-
re non possunt: atque hic fons erroris. 24.
V. Manichæi.*

*Deum non videri oculo corporeo, pro-
bat Augustinus libri siue Epist. De Viden-
do Deo. 416.*

*Dei dona omnia gratuita esse. 480. 515.
516. V. Gratia.*

R I T T

Deus

I N D E X

Deus miseretur cuius vult, magnâ bonitate; obdurat nullâ iniuitate. 518.

Deus vult omnes homines saluos fieri, 518. 519. 556. 574.

Deus ideo iubet aliqua qua non possumus, vt nouerimus qua ab illo petere debemus. 552.

Diospolis.

Diospolis ciuitas Palestina: in quâ habitata Synodus Dioispolitana contra Pelagium. V. Palestina.

D O N A T I S M U S .

Donatista ex Traditoribus facti Schismati, ex Schismaticis Heretici.

1. Donatistici Schismatis Origo.

Mensurius Carthaginensis Episcop. Romanum profellitus ad Maxentium, thesaurum Ecclesie quibusdam Senioribus commutit, & in reditu moritur. 146. Sufficitur illi Cacilianus. 147. is thesaurum à Mensurio depositum reposit, quem inter se partiti Seniores in Cacilanum consiprant. ibid. hū se adiungunt Botrus & Celestius Episcopatum ambientes, ac Lucilla femina opulenta: Caciliani Ordinationem velut illegitimam criminantes. 147. 148.

Ab hū inuocatu Secundius Numidie primæ, plures Episcopos (è quibus plerique Traditionis crimen alter alteri in Cirtensi Synodo ignouerant. 144. 149.) contra

Cacilianum Carthaginem euocat. 148. adfuit inter alios Donatus Casis-nigrū in Numidia Episcopus. 149.

Secundus Cacilianum Carthagine ad causam dicendam citari iubet: quo non parente, absens & inauditus, tamquam à Traditoribus ordinatus esset, à veru Traditoribus damnatur: & vna cum Felice Aptungitano aliisq; Ordinatoribus suis Episcopatu deicitur, in eius locum suffecito Maiorino Lucille domesticō: & sic Altare contra altare erigitur. 149. 150. 151. 152. V. Lucilla, Nundinarius.

Cognitus per Africam qua Carthagine gesta erant, fit Schisma: alius Maiorini, aliis Caciliani caussam & communionem sequentibus. 153. hinc in singulu penè verbib; geminatis Episcopi: nomina parti- bus induit: separata Oratoria: discrete Basilica. 154.

Donatus à Casis-nigris (qui & Cassensis) excusptum Schisma polit ac perficit. ac primò Caciliani Ordinationem conuellere studet criminibus in eum confidit, falsatū etiam Litterū, & corruptis Martyrum geslis. 157. mox Heres in Schismati tangens, Baptismi, Christiatus atque Ordinationis Sacramenta iterare incipit. 158. quod deinde secuti Schismatiorum posteri. 159.

Cacilianus se contra Schismaticos tuerit, missis Litteris ad Africa Ecclesiast, tum vicinae Hispanias & Pontificem Romanum. 155. accipit Litteras à Constantino Imp. quibus ei contra aduersarios apud suos in Africa iudices perfugium appetit. 162. eā re frenientes Schismatis Libellos

GENERALIS.

Libellos accusationum aduersus Cacilium offertur Anulino Proconsuli, & Imperatorū indicium postulant. 164. Imperator Melchiadi Papa cum tribus è Gallia Episcopis cause totius iudicium permittit: Cacilianum & Donatum assumptū utrumque decem Episcopū Romanū abire iubet. 166. 167. Accusat Cacilianum Donatus, sed in probatione deficientem, Melchiades Schismatis atque heresi damnatur Episcopatu deicit: acta Concilij Carthaginensis contra Cacilianum rescindit: in Donati affectis mitissimā sententiā vittur. 167. 168. 169.

Melchiadis iudicio non acquiescunt Schismatici: indices corruptos fuisse, in vulgo spargunt: ad Imperatorem profecti, Felicem Aptungitanum (à quo fuerat Ordinatus Cacilianus) Traditionis labe aspergunt: plura sutilia allegant: alios pluresq; indices postulant. 169. 170. 171.

Imperator Felicis Aptung. caussam Aeliano Procons. committit. u Felicem absolvit, & Ingencium scribam falsarium in carcere conciuit: quem paulò post Imperator ad se mitti mandat. 171. 172. Schismatis hoc etiam indicium atque ipsum Proconsulem traducunt. 173. 174. Imperator tum hanc tum alias ob causas Arelatense concilium congregat: in quo denuo absolvitur Cacilianus, Donatus condemnatur. 174. 175. 176.

Arelatensis Concilij auctoritate plurimi ad Caciliā communionē redeuntibus, perfidit in periculā Donatus cum aliis nonnullis, & Imperatorem

appellat. 177. 178. Imperator partibus aduocatis & auditis, Cacilianum & ipse absolvit, ac Donatus las condemnat 179. 180.

Schismatici tribunibus omnib. consumtis ad calumnias consigunt: Imperatorem & Osium pricipiē Cordubensem variis commentis onerant. 181. atque interea in Africa Catholicos Basiliū suū exiunt. 182. quare cōrcendos dicens Imperator, Schismaticū Basiliās eripi, & resipiscere nolentes in exilium eūcū iubet: Donatum Schismatis auctorem capitū damnat. 184. atque illi tum demum surre: mortem sibi, velut indicā persecutio: inferre, aut ab aliis extorquere: martyriū hoc modo gloriam affectare. 186. 187. V. Circumcelliones.

Donatus oblato Libello cum Imperatore de persecutione in suos instituta exposuit: additq; morituros potius quotquot erant, quam Caciliāo communicaturos: & potestatem in Africam reuertendi postulat. 189. 190. Imperator tam illum qui in Cacilianum in Italia detinens, Eunomium & Olympium Legatos in Africam mittit, ad conciliandos Schismaticorum animos: quibus re infectā reuersis; Imperator illos furori suo ac Deo Vindici relinquentes statuens, exilij penam relaxat. 190. 191. 195. ita reddit in Africam Donatus eiusq; sequaces, veluti permisā erroris licentia, Sibīsa suū latissimē propagant. 198. 199.

I N D E X

2. Donatismi progressus.

1. Donatus Magnus (alius à Casensi) Maiorini in Episcopatu Carthag. successor, Donatismum enixè promovet. 204. 206. Paulum & Macarium Legatos cum munieribus à Constante Imp. ad Episcopos Africanos, respuit, atque à suis recipi prohibet. 207. 208. ipsis vim & infidias parat: contra quas dum se defendit Macarij miles, Donatista aliquot occiduntur. 207. 208. hinc clamare illic Schismatici, Catholicos sanguinarios esse, & Marianos appellare: casos deinde è suis inter Martyres colere. 209. 210.

Hū sceleribus infensus Constantinus Imp. patrū in eos Leges renouat: Basilicus exiit, exilio multat. 216. Atque ita Africana Ecclesia quatuordecim annorum pacē ac tranquillitate gaudet. ibid.

Sed resurgunt mox Donatista sub Iuliano Imper. à quo Basilicas & exiliū relaxationem impetrant. 216. 217. atque in Africam redeuntes omnia cadibns, flammis, libidine ac sacrilegiis miscent. 218. 219.

3. Donatismi inclinatio.

Donatista inter se diuidi incipiunt, iusto Dei iudicio. 226. Ecclesiam & Baptismum partes certatim sibi vindicant. 227. 241. Ea res- Donatismum labefactat. 226. Primus secessionem facit Rogatus, à quo Rogatista. 227. eum mox secutus Vincentius. 230. verique ianuam patefecisse videtur Tichonius. 221.

Hinc Maximianistarum & Primianistarum schisma suscitatur, variis magnisq; tumultibus. 234. & sequ. 244. 245.

Maximianista ab Optato Gildoniano coguntur redire ad Primianistam: ab iis recipiuntur absque illa Baptismi aut Ordinationis reiteratione. 254. quo facto Donatista causam suam peremverunt. 256. 257. 286. 287. 340. quod dum eis à Catholicis obicitur, ad veterem furem & sanitiam redeunt. 256. 257. 258. 298.

Ad hac accessit hostilis aries Augustinus, qui illos tam disputatione & sermonibus, quam Libru conscripsis planè impulit ac prostrauit. 260. & sequ. V. Augustinus.

4. Donatista ab Africanis Patribus ad unitatem Catholicam variis modis inuitati.

Carthaginense Catholicorum Concilium ad reducendos Donatistam indictum, auctore Augustino decernit solā linitate cum iis agendum: petitq; ab Anastasio PP. ut redire volentibus dignitates sua salua finit. 285. 286. 287. petitio- ni Afrorum annuit Anastasi. 287. 288.

Alio Carthagine Concilio decernitur, ut Episcopi Catholicī Donatistas Episcopos regionis quisq; sue ad pacificam Collationem inuitent. 299. confert cum Crispino Possidius. 202. idem tentant Augustinus, alioq; Episcopi: sed defugiant Donatisti;

GENERALIS.

tiste; recusantes, ut iactabant, cum peccatoribus loqui. 303. 304. quem eorum pretextum refutat, atq; iridet Augustinus. ibid. & 300. 367.

Catholici Legatos ad Honorium Imp. decernunt: quorum praeceps mitigat Augustinus, ad lenitatem inclinans. 310. 311. Donatistæ iterum sanguinarij. 312. in quos Honorius Leges penales renouat. 313. atq; ita redditâ Africa tranquillitate, multisq; ad Ecclesiam redenentibus, sententiam suam de penâ Hareticorum mutat Augustinus. 315. 316. 317.

Donatistæ morte Stiliconis (cui Imperator contra se rigorim imputabant) ad libertatem aspirant; sed frustra: scribente ad Olympium Augustino, & Honorio rescribente ex animi sententiâ se fecisse, ratumq; haberi velle quidquid contra eos statuisse. 341. 342.

5. Donatistarum & Catholicorum COLLATIO.

Attali tyrannide relaxati tantisper in Africâ Honori Legibus, furant ac sequunt uerum Donatista. 354. 355. Catholici huic malo semel exsispando, auctore Augustino, generaliter ac publicam virtusq; partis Collationem Imperatoriâ auctoritate per Legionarios indici postulanti. 355. 356. Annuit Imperator: ac Collatione inditâ, Marcellinum Tribunum eidem proficit. 356. Maximianistæ ad Collationem admitti postulantes, reniciuntur. ibid.

Marcellinus, virtusq; partis Episcopos ad diem Lege prescriptum Carthaginem adesse

iubet. 357. ad sunt: ac locu futura Collationis legesq; proponuntur. 358. 359.

Ante Collationem omnia modestia & humanitatis signa exhibent Catholici: etiam iniq;as sibi conditiones, pacu studio, Donatistæ offerunt. 360. 362. totius deinde controvrsia capita scripto proponunt. 363. ad hac Donatistis tergiversari ac cauillari voluntibus, has eis declinationes incidunt Cognitor Marcellinus. 363. 364.

Acta primo dic. Initur presentium Episc. numerus. Septeni viri magis ad confundendum delelli. 365. 366. deinde Septeni viri magis ad consulendum: quarterni viri magis, ad Alba custodiends, & totidem Notarij, ex legibus Collationis iamante propositi. 359.

Acta secundæ dici. Post varias tricas & futilis scrupulos, sex dierum dilatationem Donatistæ impetrant. 367. 368.

Acta tertiaræ dici. Post moras & effugia à Donatistis frustrâ quæstia, ingressu ad causam. 369. 370. Refutati errores Donatistarum circa Ecclesiam & Sacramentorum communionem. 371. & sequ. Hinc prima Schismatis causa discuti cœpta: in qua pressi Donatista suū se telis induunt. 382. 383. ac causam peremptam erigere tentantes, iterum iterumq; concidunt. 384. 385. denouo lapi, tandem condemnantur, recitatnrq; Marcellini sententia. 387. 387.

Acta Collationis scripto tradita, quotannis apud celebriores Ecclesiæ de superiori loco recitari solita. 388. 389. eorum Breuiculum Augustinus confix, summo labore. ibid. Collationis fructu. 390..

I N D E X

6. Donatistæ quid post Collationem?

A sententiâ Cognitoris ad Imperator.
Donatistæ appellant. 390. at i^s de Collationis successu à Marcellino edictus, Leges penales contra eos condit ac publicat. 395. ad quas Donatistæ solemnia insanentes, occiso Resistore ac truncato Innocentio cùm legibus plectredie essent, deprecatorem reperiunt Augustinum. 396. 397. non cessantes interim tam sententiam, quam iudicis personam calumnias impetrare, ab Augustino refutantur. 422. 424. 425.

Morte Marcellini per Donatistæ procurata, Honorius iterum eius acta confirmavit: vim Legum renouat & intedit: Dulcitium Tribunum ius exequendū in Africam mittit. 428. 429. Ibi denud furere Donatista: Basilicae incendere: voluntariam mortem exilio prefarre. 430. 529.

Emeritum Donatistarum Episcopum multa contra Collationis acta garrientem, Augustinus ad ea populo præsente iterum excusienda prouocat, ac conuincit. 496. 497. 498.

Dulcitus interea contra Donatistæ munus suum impigre obit: & Gauden-tium fanaticorum tubam Litteris admonet. 528. 529. respondentis Gaudenij Litteras Augustinus à Dulcito consultus resutat. 530. 531.

Donatistæ.

Donatistæ sic dicti à Donato Magno sine Carthaginensi. item Donatiani. 203.

prius dicti Maioristæ, & Pars Maiorini. 154. 164. Roma dicti. Montenses, Campates, Rupitanⁱ, unde 156. Circumcelliones qui & unde dicti? 211.

Donatista in Schismata varia diuisi mutuo odio inter se pugnant ac percunt. 226. 227. 229. 244. & sequ. Rogatista alios appellant Firmianos. 229. maior Donatistarum pars Primianistæ dicti. 227.

Donatista Catholicos appellant Tridores & Persecutores. 206. 355. item Macarianos. 209. peccatores. 300. 304. Apostolicam sedem, pestilensie cathedram appellant. 170. Melchiadem Papam Traditionis labe aspergunt. 170. 171. 385. item Sylvestrum Papam. 178. Osium Cordubensem calumnias impetuunt. 181. 184. Imperatores & faculatates protestantes spernunt. 185. 204. 208. à Catholicis fratres appellari recusant. 368.

Donatista Catholicorum nomen sibi vindicant. 191. 370. ceteri meliores videri volunt. 228. 300. 367. homines se callestes atque Angelis similes tacitant: plebem pro se orare volunt. 264. Filios martyrum se appellant. 355. Donatum Carthagin. pro Christo habent, ut potè peccati expertem: iurant per eius nomen: carmina in eius laudem decantant: Natalem eius celebrant. 204. 205. De paucitate sua gloriantur. 227. 373. homines fanaticos & latrocinii infames pro Martyribus contulunt. V. Circumcelliones.

Donatista se iungunt Arianis. 202. Iuliano apostata impie adulantur. 216. item Optato Gildon. horuini scelestissimo. 263. Dona-

GENERALIS.

Donatista damnatis, Iudices licet aquif-
simos, etiam a se postulatos, accusare & cri-
minari soliti. 169. 170. 173. 185. 422.
aut cauillari iudicium fuisse precipitatum:
dicere non permisso, aut loqui non au-
tos qua sentirent. 170. 131. 427. impun-
dentalia diabolo superiores. 181.

Scelerum apud Donatistas impunitas.
253. 290. 293. 298 cum ius suorum fec-
tora obiciuntur, negant ad se fuisse perla-
ta. 290. 297.

Donatista Gestorum martyrum, atque Op-
tati Libros corrumpunt. 157. 221. coa-
ctos atque inuitos quos poterant rebapti-
zant. 266. 277. Legum coercionem, per-
secutionem appellant. 186.

Donatista paci & concordia aquifimis
condiciones ab Imp. oblatas respuunt. 191.
Omnem cum Catholicis collationem recu-
sant. 300. 303. 304. 355. eorum vox:
Disputare nolumus, & rebaptizare volu-
mus. 374.

Donatistarum in Catholicos sauitia:
item incellus, & sacrilegia. 212. 216. 218.
219. 297. 312. 313. 373. V. Circumcel-
liones, eorum fraudulentiis suggestionibus
Marcellinus Cognitor interficitur. 428.

Donatistarum errores, ab Au-
gustino refutati.

1. Dicebant: Ecclesiam solù constare
boni; maloi omnes extra eam esse, nisi si
occulti essent. 371. 381. Refutatur hic
error. 371. 381.

2. Externa societate & communi Sa-
cramentorum Iesu pollui à malis bonis,

ideoq; corporalem & omnimodam à ma-
lis fecctionem faciendam. 253. 372. 374.
Refutatur hic error. 222. 253. 261. 372.
374. 383. 384.

3. Christi Ecclesiam in sola remansisse
Africa, & apud solam Donati partem: re-
liquum terrarum orbem. quia Caciliano
communicasse, eum criminibus esse pollu-
tum, atque idcirco in eo Ecclesiam defec-
se. 253. 284. 373.

Refutatur hic error. 222. 226. 253.
254. 284. 373.

4. Ecceſſiam non dici Catholicam à
temporum, locorum & gentium vniuersi-
tate. 230. 374.

Refutatur. 230. 369. 380. 381. 426.

5. Vera Sacra menta in solâ Donati
parte reperiri: in aliis, etiam rite prius ac-
cepta, perire ac perdi: à manifestè malu-
re & validè confitri non posse, ideoq; in
eis qui ad Ecclesiam redirent repentina.
375.

Refutatur hic error. 258. 259. 262.
267. 339. 376.

6. Neminem cogendum esse ad eam
Religionem quam non probet: verifi-
cariq; esse Christi Ecclesiam, que per-
secutionem (ita Legum coercionem voca-
bant) pateretur. 186. 378.

Refutatur. 256. 257. 378. 411. 530.
531. 318. 319.

7. Ad euadendas persequentium ma-
nus, fas esse sibi mortem consenserat: qui-
que sic opprimit pro Martyribus colere.
379. Vide: Circumcelliones.

Refutatur. 141. 379.

Dona-

I N D E X

Donatus.

Donatus Episcopus in Africa Catholica. 183.

Donatus Casensis.

Donatus Casensis sive Casis-nigris in Africā Episcopus, homo inquietus: interest Concilio Traditorum contra Cecilianum. 149. 168. Schisma paulo pōst enatum maximē polū & perficit. 157. heresin Schismatis iungit. 158. Cecilianum Roma apud Melchiadēm accusans in probatioне deficit, ac iudicio se subducit. 168. damnatur à Melchiadē & Episcopatu deūcitur. 169. iterum damnatur in Concilio Arelatensi. 177. damnatur tertio ab ipso Constantino. 180. Capitalu sententia in eum lata, Osij intercessione mitigatur. 184. V. suprà Donatismus. Num. I.

Donatus Carthagin.

Donatus Magnus sive Carthaginensis, Maiorini in Episcopatu successor; à quo Schismatiici dicti Donatista & Donatiani. 203. portentosā superbia, & callidus imposter: populum cum Deo diuidere ausus. 204. 205. Donatistarum erga illum culsum & obseruantia V. suprà Donatistæ. Scripta eius Arianismo infecta. 202. eius Epistolam refutat Augustinus. 206.

Sedit Carthagine cum Grato Catholicon ibidem Episcopo. 207. munera utrique mittit Conflans Imp. que Donatus superbè repellit. 208. Legatus Imperatoris

infidias ac vim parat per Circumcelliones. ibid. Carbagine pellitur, atque à Donatistis Mariytailis gloria vir appellatur. 216.

Donatus Bagaitanus.

Donatus Bagait. Episcopus & Marcellus, Circumcellionum duces, Legatus ab Imp. vim & infidias parant 208. qua morte perierint? 209. 210. Donatistarum protomariyales: & quanto ab iis honore culti. 210. in Catholicorum aliquando Martyrologia irrepserunt. ibid.

Dulcitius Tribun.

Dulcitius Tribunus-Notarius in Africā succedit Marcellino. 428. Vnus, an plures Dulcitij? 429. mandata Honori contra Donatistas exequitur. 528. Gaudentium ad unitatem Ecclesiehortatur. 529. respondentis Gaudentij litteras Augustino mittit, ab eoz consilium petit. 530.

E.

Ebagnius.

Ebagnius Magistrinus Legatus à Theodosio Imp. ad Augustinum, ut eum ad Concilium Ephesin. contra Nestorium inuitet. 631. Litera Theodosii per Ebagnium alata. ibid.

Ebrietas.

Ebrietatis additici Africani. 91. eorum mores

GENERALIS.

mores & libendi certamina Augustinus increpat. ibid. Ebriosi paludibus compatrii. 90. remedia contra ebriositatem prescripta. 93.

Ecclesia.

Ecclesia in Christo an in Petro fundata? 69. eius nota Augustinum permouentes. 127. 128.

Ecclesiam non fundatam super homines, ut in labentibus ipsa corrutas, etiam vides Tichonius Donatista. 222.

Ecclesiam sanctam esse debere vrgent Donatiste: Catholici & Sanctam & Catholicam. 371. 381. Catholicam unde dicatur? 230. 231. 284. Una sola inter tot Heresies hoc nomen obsinet. 127. Dominio gubernante secura. 129.

Ecclesia è malu & boni constat. 214. 381.

Ecclesia caussam à personarum caussis separandam sedulò monens Optatus & Augustinus. 209. 381. & sequ.

pro Ecclesia pace Episcopatu cedere, gloriosum duxit Augustinus. 289. neque ipse recusat opere complete. 361. pro eadē pace multa tolerantur que Vnitatis compensatione sanantur. 361. 362. V. Donatist.

Emeritus.

Emeritus Cesariensis in Mauritan. Episcopus: auctor sententia disertissima contra Maximianillas in Concilio Bagagenesi. 244. 498. Unus è Septemvirū Donatistarum in Collatione Carthaginenu-

s. 366. 496. eius ingenium ab Ecclesia vnitate discriptum doles Augustinus. 261.

Emeritus cùm apud suos iactaret, se in Collatione Carthagin. potestate prohibitum plura dicere; prouocatus ab Augustino ad priuatam Collationem obmutuit. 497. 499. Sedit cum Deuterio cognato suo Catholicorum Casarea Episcopo, ibidem.

Episcopus.

Episcopi non propter nos sumus. 288. pro pace Christi debent esse, aut non esse. 361.

Episcopatus nomen est operū, non honoris. 588.

Episcopatum ambiendo hereticus factus Arius. 199. item Schismati, Botrus & Celestus. 147.

Episcoporum morte sep̄ turbata Ecclesia. 559. 560. idem viui adhuc successorem designabant, ac populo proponebant. ibid. quod postea propter abusus ab Ecclesia sublatum.

Episcopi duo simul ne vni prefint Ecclesia, Nicenī Concilij Canon. 77. 561. eum ignorans Valerius Augustinum se viuo ordinari curat. ibidem. quod ne amplius contingat, procurat Augustinus in Concilio Carthagin. 77.

Episcopi tempore Schismatis per totam Africam geminati. V. Africa.

Episcopatum Donatistū, si resipiscere velint, saluum atque integrum mansurum offerunt Catholici. 361. quod alia probibitum, pacis compensatione sanabatur,

SSSS

& iam

I N D E X

& iam Melchiades aliiq; permiserant.
361. 362. etiam Anastasius Papa. 286.
287. 288.

Episcopatum pro pace Ecclesia deponere
gloriosum esse ostendit Augustinus. 289.
neque eum sic perdi, sed iutius Deo com-
mendari. 361. id facere parati sunt Epis-
copi Catholici in collatione Carthagin.
ibidem.

Episcopi olim caussas suorum audiebant
ac dirimebant. 461. 463.

Episcopi soliti supplicare pro damnatis.
399. 340. an ius parere debeant Iudices
consultus Augustinus, quid responderet?
ibid. De fugâ Episcoporum tempore belli
aut persecutionis, Augustini consilium.
599. 600.

Episcopi Traditiones in Africâ. 141.
144. eorum conciliabulum contra Caci-
lianum. 148. 382.

Episcopales caussas Donatista ad Impe-
ratores trahunt. 164. 178. 382. ad
Pontificum iudicium remittit Constanti-
nus. 165. 174.

Episcopis munera in Ecclesia & paupe-
rum vsum mittunt Imperatores. 161.
162. 207. item Tractoriss, cunctibus ad
Concilium. 175. 176.

Eradius.

Eradius Presbyter ex Augustini conve-
nientio. 527. cum Augustino in Episcopa-
li munere coadiutorum assumit, & suc-
cessorem designat. 559. 560.

Eucharistia.

Eucharistia an quotidie sumenda, que-
sio olim agitata: & Augustini sententia.
601. Sumenda à iejunio. 511. prepa-
ratio ante illam necessaria. ibid.

Eulogiae.

Eulogie quid? 479. Unitatu indicium.
ibidem.

Eulogias inter se frequentant Augusti-
nus. Alpius, aliquae. ibid.

Eulogie etiam Catechumeni date.
480.

Eulogias facere cum suis dignatur
Donatus Carthagin. 205.

Eulogius.

Eulogius Rhetor Carthagin. Augustini
discipulus: ab Augustino per somnum
edoctus. 27..

Eulogius Episc.

Eulogius Episc. primas Palestine, indicit
Synodus Diopholitanam contra Pelagium.
441. & sequ.

Euodius:

Euodius Tagastensis, ante Augustinum
conuersus & baptizatus. 46. Mediolani
cum Augustino vitam communem & Mo-
nasticam agitat. ibid. præstantis ingenij
& doctrina. 46. 47. 50. In funere Mo-

662

GENERALIS.

nica inchoat Psalmum: Misericordiam &c iudicium. 52. cum Augustino in Africam proficiuntur. 51. eisdem coniuncti in Monasterio Hipponeensi. 57. Episcopus deinde Vsalensis, mittitur à Concilio Carthaginensi Legatus ad Honorium Imp. contra Donatistas. 52. 310. à Donatista cassus. 52. 34¹.

Excitat Vsalii oratorium reliquias S. Stephani ab Orosio allatu. 468.

Miracula S. Stephani an ab eo conscrip-
ta? ibid.

F.

Eaustus.

FAUSTUS Manicheorum Episc. magnus laqueus diaboli. 22. per nouem annos Augustino promittitur, eius dubiis satifac-
turus, ibid. facundiam preditus, cetera imperitus. 23. Augustino non satifacit. ibid.
domo Mileuitanus. 131. vita delicatus.
21. 132. Scribit contra Legem & Pro-
phetas, ac Christi incarnationem: cumq[ue] Augustinus refutat. 131. Manichaeismi coniunctus, deprecantibus Christianis in insulam relegatur. 132. gloriante se perse-
cutionem propter iustitiam pati, quid res-
pondent Augustinus. ibid.

Felicianus.

FELICIANUS Musitanus Episc. Maximianista: damnatus à Primianistis in Bag-
iensi Synodo. 343. contra eos se ac Basili-
cam suam defendit. 247. 248. ad Pri-
mianistas redit, ac recipitur. 255.

Felicianus Arianus.

Felicianus cum Augustino publicè disputat.
586. Collationis acta Augustinus in Li-
bellum confert. ibidem. Vide infra: Fi-
des.

Felicitas.

Felicitas, Praeposita Monasterij Sancti-
monialium ab Augustino instituti. 122.
successit eius sorori germanae. ibid.

Felix.

FELIX Aptungitanus Episcopus Ordina-
tor Ceciliani: à Schismaticis accusatur
Traditionis in Concilio Carthaginensi.
150. Proconsulari sententiā innocens de-
claratur. 171. eius causa repetita in
Collatione Carthagin. 387.

Fides.

Fidem sic esse à nobis, vt non sit à
Deo, censuit Tichonius Donatista. 224.

Fidei initium esse ex nobis etiam censem-
bat Vitalis Carthagin. 573. & ante
Episcopatum Augustinus. 71. 609. quem
errorem Augustinus Episcopus statim re-
tractat, atque oppugnat. 72. 126. 552.
572. 609.

Fide absente nullam esse posse veram
virtutem, constanter docuit Augustinus.
110. 112. 508.

Fidem sine operibus mortuam saluare
non posse. 421. neque contraria, opera sine
Fide. 508.

888 2

ante

I N D E X

ante Fidem, rationem veri à Catholicis exigebant Manichei. 15. 65. à quibus non multum abludit Julianus Pelagianus. 615.

Fidei praecepta non tam rationis quam Scripturarum pondere muniri, in aliis Catholicis tolerat Felicianus, in Augustino ferre non potest. 586. cui reponit Augustinus. *Non se amare sapientiam verbi, neque haec uerba crucis Christi.* 587.

Firmus.

Firmus Africe tyrannus, Mauritaniam occupat. 229. *Vincitur à Valentiniiano.* ibid. eius opera Donatiste Rogatistas persequuntur, & ab hi appellantur Firmiani. ibidem.

Florus.

Florus Episcopus Pelagianus: cui Iulianus dedicat Octo libros contra Augustini secundum de Nupt. & Concupis. 570. è cathedra dieclius excipitur Constantiopolis à Nestorio. 632.

FOLIS sive Follis.

Follis que & filii certa pecunia mensura aut modus. 162. triplici generi Follis. 163.

Fortunatus.

Fortunatus ad Episcopatum ex Augustini Monasterio assumptus. 116. sedie

cum Petilio Donatista. 264. unus est septem in Collatione Carthagin. ad disputationem electus. 367.

Fortunatus Manich.

Fortunatus Manichaorum Presbyter Hippone multos seducit. 66. rogatus non solum à Catholicis, sed etiam Donatistis Augustinus eum publicè conuenerit, acconuinctus. 67.

G.

Gaudentius.

Gaudentius Thamugadensis Donatistarum Episc. unus est septem viri in Collatione Carthagin. 366. minatur se ac suos ignibus absunturum prius, quam edictus Imperat. pareat. 529. 530. eius litteras ad Dulcitium Tribun. refutat Augustinus, ac respondentem iterum refutat. 530. 531. Gaudentius olim à Catholicis pressus; Catholicam Ecclesiam aiebat humanum esse segmentum. 374.

Gentiles.

Gentilium scripta quid boni habeant, & quomodo in usum nostrum vindicandum. 61. V. Pagani.

Gildo.

Gildo Africa Comes tyrannidem invaserit.

GENERALIS.

dit. 249. perduellionū Gildoniana bistro-
ria. 249. 250. eius mores & ingenium.
252. Procurator Gildoniū, & Comes Gil-
doniani patrimonij, qui? 251. Gildoniū
satellites. ibidem.

Gloriae & Laudis cupido.

Glorie & laudis tentatio quād laten-
ter actionibus bonū subrepat. 84. 85. lau-
dis hominum quomodo in Deum referen-
de. ibid. 408. Gloria in Augustina fuga ac
contemptu. V. Indic. Augustin.

Gothi.

Gothi sub rege Rhadagaiso vici à Ro-
manis. 394. nē Romam inuaderent à Deo
prohibiti, cur? ibidem.

Gothi sub rege Alarico capiunt Ro-
mam. 394. 391. in eius deprehensione
multa modestia atque reverentia erga Ba-
silicas Sanctorum signa edunt. 392. 394.
V. Alaricus.

Gothi Arsana baresi infestii quomodo,
& quando? 537. Arianismum in Afri-
cam inuebunt sub Bonifacio Comite. ibid.
item sub Sigisulfo Comite. 583.

Græca lingua.

A Græcā, vt peregrinā Augustinus
puer abborret. 10. eam postea assequitur.
64. 520. antiqua eius pronuntiatio Au-
gustini aeo perdurat. 64.

Gratus.

Gratus Carthaginensis Episcop. sedit
cum Donato Magno. 207. interest Con-
cilio Sardicensi. 202. Synodum Cartha-
gine agit, qua prima Carthaginensis. 215.

Gratia.

Gratia non datur meritis nostris, sed
gratuita. 480. 515. 542. 551. non tol-
lit arbitrij libertatem. 420. 542. 551.
552. Liberi arbitrij infirmitas absg; gra-
tia adiutorio. 111. 517.

Gratia necessitatem ad quolibet altius
bonos ianuinde ante conuersionem ex Apo-
stolo obseruat Augustinus. 33. 34. 110.
eam defendit contra Pelagianos. 416. 516.
552. 553. virtutum adipiscendarum
ynicem medium esse, ubique inculcat.
110. 112.

Gratia commendatione non induci Fa-
tum. 541. neque impediri Correptio-
nem. 555.

Gratiam & Prædestinationem eviden-
ter commendari in persona Christi. 516.
632. etiam Eadem præueniri gratia.
V. Fides.

Gratia diuina perpetuus atque acerri-
mus assertor extulit Augustinus. 535. 621.
627. 628. 629.

I N D E X

H.

Hæresis & Hæretici.

Hæres multas ambitio genuit. 147.
148. 199. earum obſtetirices fe-
mina. 147. 149. 233.

Hæretici promtissimi ad calumnias, in
probando deficienteſ iudicio ſe subtrahunt.
168. 490. damnati ſapiens, alios ſemper
iudices appellant. 169. 178. 481. 504.
libros anonymous in vulgo ſpargunt. 534.
535. falsarij ac librorum corruptoreſ.
157. 221. in Catholicos crudeleſ. V. Cir-
cumcell. & 451. de paucitate ſuā glo-
riari ſolent. 227. 373. Legum coercito-
nem, perfecitionem vocant. 185. 210.

Hæreticos Auguſtinus aliquando cen-
ſuit ſolo Dei verbo vincendos: quam ſen-
tentiam poſtea mutauit, & quare. 230.
316. 317. 318. 530.

Hæreticis Schismaticis ad Ecclesia uni-
tatem redeuentibus ut dignitates ſue ſalutem
effeſt permifit Melchiades Papa. 169.
Anafiaſius. 287. 288. V. Donatiftæ.
Pelagiani.

Heros & Lazarus.

Heros & Lazarus Gallicani Epifcopi,
Pelagium ac Celeſtium detegunt, ac de-
ferunt. 441. libellum accuſatorium mi-
tunt in Palearinam ad Eulogium: qui mox
Synodum indictit Diopoli. ibid. profici-
ſunt eō Heros & Lazarus, ſed ad diem
Synodi adere non poſſunt. ibid. eorum

absentiā Pelagius à Synodo abſoluitur.
442. Scribunt ad Patres Africanos Ca-
thagine congregatoſ, litteras perferente
Oroſio. 457.

Heretem & Lazarum Celeſtium Roma
apud Zozymum accuſat, & calumniuſ
multiſ aſpergit. 482. 483. in eos Zo-
zymus a Pelagianis deceptus iudebitur.
487.

Hierius.

Hierius, Romane Vrbis Orator, Au-
guſtino ob doctrine famam amatu. 20.
ei dedicat Auguſtinus Librum De Apto &
Pulcro. ibid.

Hieronymus.

Hieronymo quando primum innotuerit
Auguſtinus. 73. cum eo per litteras diſpu-
tat Auguſtinus ſuper Legalibus & Men-
dacio, eumq[ue] manu dare compellit. ibid.

Hieronymus de Origine Animaſ conſul-
tu à Marcellino, eum mittit ad Auguſti-
num. 434. Auguſtinus ſuper eadēm qua-
ſione conſultu ab Oroſio, eum remittit
ad Hieronymum. 433. 452.

Hieronymus excitat Auguſtinum ad
extinguendum communi opera Pelagia-
nismum. 451. gratulatur eiusdem pro-
gressibus contra Donatiftas. 138. item
de damnatio Celeſtio & Pelagio. 404.
Lectione Auguſtinii libris, deſiftit ab oppug-
nando Pelagio, & Auguſtino in hoc curſu
lampadem tradit. 439.

Hieronymus Pelagio odioſus. 451. eius
mona-

GENERALIS.

monasterium Pelagiani violent ac diripiunt. ibid.

Hilarius.

Hilariu Augustini disciplinā imbutus. 526. paupertatem monasticam coluit. 121. Episcopus Arelatensis, ibid. Semipelagianos Augustino detegit, eiusq; contra illos opem implorat. 608.

Hippo & Hipponenses.

Hippo-Reginus Africæ ciuitat. 602. ciues Hipponenses Regij dicti. 625. ibidem Balnea Sofij. 67.

Hipponem se recipit Bonifacius à Vandaliis vicit. 602. Vandali Hippone cingunt. 625. ac post quatuordecim mensium obsidionem concremant. 624. 629.

Hipponenses Augustinum ad Presbiterium abripiunt. 56. idem tentant in Piniano, eosq; Augustinum excusat. 345. colunt S. Stephanum. 468. 471.

Hipponensis Ecclesia monachos & Episcopos suppeditat aliis Ecclesiis. 114. 115. 116.

Hipponense Concilium, in quo presbyter Augustinus, de Fide & Symbole disputat. 67. 76.

Honoratus.

Honoratus amicus Augustini, à Manichæo deceptus 65. Scriptu Augustini ad Catholicam fidem adducitur. ibid. iam Catechumenus quinque questiones Augu-

stino proponit, ibid. postmodum presbyter factus. ibid.

Honoratus Donatist.

Honoratus Episcopus partis Donatis, ab Augustino admonitus. 261.

Honorius Imp.

Honorius edictum Iuliani à Donatistis impetratum publicè proponi iubet in eorum ignominiam. 285. Capitale supplicum fancit contra Ecclesia perturbatores. 285. Donatistas & Manichæos coercendos ac tollendos statuit: atque unam Catholicam fidem per Africam retineri. 313. 314. Theodosij Aurariam legem renouat. ibid. Attalo tyrannidem in Africâ occupante Leges relaxat, suaua Heracliani. 354.

Honorius mortuo Stilicone mentem suam de Legibus ante latit aperit, & Africani Patribus rescribit. 341. 342. Collationem Carthagine indicit, eiq; Marcellinum preficit. 355. 356. in eâ viclio Donatistis, leges contra eos condit. 395. 396. quas deinde renouat, usq; exequenda. Dulcitium in Africam mutat. 428. 430.

Honorius Pelagium ac Celestium eorumq; affectae exilio multat. 493. eius Edictum contra Pelagianorum fautores & occulatores. 505. 506.

I. Inno-

I N D E X

I.

Innocentius Papa.

Innocentio missit Augustinum librum de Nat. & Gratia, ac Pelagii dogma-ta detegit. 438. Innocentij de iisdem cen-sura, ibid.

Innocentius corripit Ioannem Hiero-solymit. in Pelagianorum facinoribus conni-uentem. 451. Pelagium ac Celestium damnat. 459. Pelagii ad Innocent. lit-tera traduntur Zozymo successor. 484.

Innocentio Augustinus mittit Epis-to-lam suam contra Pelagii purgationis char-tulam. 457. Scribit eidem nomine quin-que Episcoporum Carthagine. 458.

Ioannes Hierosolymit.

Ioann. Hierosolymitanus Episcopus in-terest Synodo Palestina in qua absolutus Pelagiis. 441. Pelagium non dubie amasse colligitur. 451. 452. admonetur ab Au-gustino de Pelagii doctrinâ, & quomodo eum diligere debeat. ibid. in eum finem litteris suis Augustinus adiungit Librum de Nat. & Gratia. 439. increpatur ab Innocentio Papa. 451. ei in Episcopatu succedit Praylius. 487.

Iuliana.

Iuliana mater Demetriadi Augustino Carthagine nota, quâ occasione? 429. ad eam scribit Augustinus Librum De Bono

viduitatis. 124. item contra pestiferam Pelagi Epistolâ Demetriadi missam. 429.

Iulianus Imp.

Iulianus Apostata ad Imperium euebi-tur. 216. à quibus impietatem hauserit. ibid. ad eum Donatistarum Legatio. ibid. Donatistis libertatem & Basilicas restituit, Schismata nutrit, quo sine? 217. Catholicorum contra Donatistas querelæ respsuit. 219. moritur. 220.

Iulianus Pelagian.

Iulianus, Memori Episcopi filius: inge-nio & eloquentia praditus. 502. primum coniugatus: deinde Diaconus, ac vox Epi-scopus, & cuius locis ibid. ei mittit Au-gustinum librum sextum De Musicâ, peten-te Memorio: ac Iuliani praesentiam optat. 502. 523. varia ab eo conscripta. 505.

Iulianus primas sibi partes tribuit in-ter Pelagianos, uti Augustino inter Ca-tholicos: quod Augustinus tamen non ac-cipit. 503. Catholicos omnes vilipendit. 504. 505. eosdem ob peccatum Origi-nale appellat Manichaeos & Traducianos. 541. 549. 611. Augustinum, eiusq; matrem licet mortuam contumelius incen-sit. 381. 549. 611. 612. in Theolo-giâ plus desert humanis rationibus, quam aucloritati diuina: ob id ab Augustino acriter perstrictus. 615.

Iulianus queritur de gestis contra Pe-lagium ac Celestium: eaq; nouo & Oc-cumeno examini subdi exoptat. 504. Scribit

GENERALIS.

Scribit contra Augustini librum primum de Nupt. & Concupis. 502. item duas Epistolas barefis & calumniarum plena. 504. quas Bonifacius Papa misit Augustino refutandis. 506. scopus Iuliani in duabus epistolis. 543. eas refutavit Augustinus Libris quatuor. 540.

Iulianus librum secundum Augustini de Nupt. & Concupis. oppugnat Otto libris. 569. 570. Ex bu quinque ab Alio pro transmisso Augustinus refutat: quorum duo nuper reperti, vulgo dicuntur Opus imperfictum. 611. 614.

Iulianus Episcopatu donatum excipitur Constantinopolis à Nestorio: cum quo rna damnatur in Concilio Epyciso. 632.

L.

Lastidianus.

Lastidianus Augustini consobrinus. 6. Ecum eo sededit Mediolani in Cassiacum. 40.

Leporius.

Leporius presbyter Augustini conruber- nali. 559. cum non ante in domum suam ac Clerum receperit Augustinum, quem erogauit omnibus boni pauperem vidit, 346.

Leporius Monachus natione Gallo, Augustini opera respicuit à Pelagianismo alijs erroribus, & editis Emendationis sua libellum. 570 571. an idem cum prior? 346. 572.

Lex.

Leges Imperatoria Hæretici coercendis latae: A Constantino. 184.

A Constante. 216.

A Valentiniiano. 232.

A Theodosio. 232. 304. 310. 311.

Honorio. 132. 265. 285. 313. 314. 395. 493. 498.

Legum coercitionem Donatista persecutionem appellant. 185. in exequendas in Africam missus Dulcitus Tribunus. 428. 528. 529. Legum penalium contra Hæreticos. fractis. 316. 317. 493. de his Augustini sententia. 230. 316. 318.

Liber, arbitrium. V. Gratia.

Licentius.

Licentius, Augustini concubie & discipulus, filius Romaniani. 9. magna ex parte conciliatrix Philosophie per Horatium Ciceronum. ibid. Poësi versibusq; dedit, & in iis excellens. ibid. Scedat cum Augustino in villam Cassiacum, cumq; eo disputat de Vita Beata. 40. 42.

Licentium Roma agentem hortatus Augustinus ad aula militieq; contemptum. 9. idem facit Paulinum proposito Aleph & Augustini exemplo. 522.

Lucilla.

Lucilla femina Hispana, Ceciliano infensa, curè 147. in eum confirans Schismatis occasionem prebet. 148. Episcopus contra Catilianum convocatos hispato ex- T 886. 1. 1. dipit.

I N D E X

cipit, & corruptis: ut deposito Cecilia-
no Maiorinus domesticus eius sufficiatur.
149. 194. 233.

M.

Macarius.

Macarius & Paulus ab Imp. cum
muneribus ad Africanas Ecclesias
vniendas missi, à Donatistis repelluntur,
ac penè occiduntur. 208.

Macarii miles se defendere coactus, ali-
quot, è Donatistis sauciat ac perirent.
idib. Hinc Donatiste Catholicos appellant
Macarianos. quod nomen veluti omen
accipit, atque interpretatur Augustinus.
209. Petilianus ac Donatistarum contra
Macarium calumnia, ab Augustino refel-
suntur. 210.

Macedonius.

Macedonius iudex Cesareus in Africā
consulit Augustinum, Quantum tribuen-
dum sis precibus Episcoporum pro reis de-
precantium? 399. eius lenitas erga Do-
natistas ab Augustino laudata. 400. 401.

Macedonius Augustini scriptū delectatur,
eag, pulcherrimo elogio prosequitur. 408.

Maiorinus.

Maiorinus à Schismatice ordinatur
Episcopus Carthaginensis contra Cecilia-
num. 152. V. Lucilla. ab eo Schis-
matici dicti Maiorista, & Pars Maior-
ini. 154. 164. 225

Malum.

Mali originem inquirendo torquetur
Augustinus ante conuersionem. 15. 30.
Malum non esse à Deo, neque substantiam
esse. Sed à summā substantia detortam
creature voluntatem, 30. 32. malum, ex
libero voluntatis arbitrio. 49. 517.

Manichæi.

Manes, qui & Manicheus auctor sc̄ile,
Persa natione. 69. Manichea heresis quan-
do cœperit? 69. 70. contra eam qui olim
scripterunt tam Greci, quam Latini. ibid.
sons erroris eorum, quod Dei naturam à
corporeā mole intellectu separare non pote-
runt. 24. 133.

Manichæi superbè desirantes: hypocrite:
linguā & vitā discrepantes. 14. 21. 48.
apud eos alij Elec̄ti, alij Auditores. 15.
132. 133. Promulgant se ratione, non au-
toritate homines ad Deum introducuntur,
bisque artib. Augustinum capiunt. 15. 133.
irrident Catholicorum credulitatem. 65.
cum ipsi interim Manichei fabulū fidem
adhiberent, & ab aliis postularent. 22. 26.
Augustini questionib⁹, dum inter eos ver-
satur, satiſfacere non possunt. 22. 23.

Manicheorum deliramenta de pugnā
Dei & Genit⁹ tenebrarum. 29. 128. 129.
item circa SS. Trinitatem. 15. tria illo-
rum signacula. 48. error de duabus ani-
malibus. 65. 66. Solem nauem esse due-
bant, ac figurā triangulum: 1000 celo non
errantes solū, sed & natantes. 14. Lu-
cina

GENERALIS.

tem quibuscumque viuentibus preferebant.
16. etiam inter diuina colebant. 22. Non se peccare, sed Gentem tenebrarum, volebant: ac Deum potius mala pati, quam hominem mala facere. 29. 30. in Galliam peruadunt. 133. Honorij Legibus exagitantur. 132. 315. V. Indicem Augustin.

Manlius Theodorus.

Manl. Theodorus idem cum Manilio scriptore Astronomi. 42. religione Christiano: & Augustino Mediolani familiari. ibid. si Augustinus deducat librum de Vita Beata. ibid.

Marcellinus.

F. Marcellinus ab Honorio mittitur in Africam Tribunus-Notarius, Collationis inter Catholicos & Donatistas Cognitor futurus. 356. 357. Tribuni-Notarij qui? 429.

Marcellinus Donatistae ad Collationem inditam omni benignitate inuitat. 357. Donatistarum Episcopū considere recusantibus, flando cognoscit. 367. 368. & sequ. sententiam contra Donatistas pronuntiat. 390. de Collatione successu Imperatorem instruit. 395. in Donatistis homicidas questionem exercet, sed plani moderatam. 397.

Marcellinus Augustino commendat Volusianum à paganismō abducendum. 406. eundem regat, vt questioni respondeat: *Cur sub Christianis principib⁹ tot tantā-*

que mala Romanum imperium inuaserint? ibid. ad illum scribit Augustinus libros de Civitate Dei. 391. 406.

Marcellinus mittit Augustino Questiones Carthaginē agnatas occasione Celestij & Pelagi. 402. 403. eundem consult super loco quodam ex libro ad se missio De Peccatorum meritis & Remissione. 418.

Marcellinus instinctu Donatistarum cauus: inter martyres relative. 428. Marcellini elegum. 402.

Maria Virgo.

Virginis partum, naturalib. exemplis probare nuntiat Euodiu. 49. 50. Oratio Augustini ad Deiparam: Ora pro populo, interueni pro Clero, intercede pro deuoto feminine sexu. 125.

Martyres & Martyrium.

Martyrum in Africa multitudo, in persecuzione Dioclet. & Maximian. 140. 141. increpati Christiani qui temere se persecutoribus offerent. 141. Sexaginta Christiani occisi à Paganis in Colonia Suspectana. 180. Non à pugnantibus sed morientib. Christiani domita butu facili potestates. 282.

Martyres à Christianis non adorari, licet nibilominu inuocari. 328. 329.

Carbolici à Donatistis occisi, aut male tractati. Primus, & Donatus. 218. Marcus, Restitutus, alijs. 297. Serenus Episcopus eiusq; parent. 312. Maximia-

INDEX

nus Episcopus. ibid. Severus & Macarius. 341. Euodius, Theophilus & Victor, Episcopi. ibid. Possidius. 301. Augustinus à Circumcellionib. ad mortem queritus. 296.

Ad Martyrum sepulchra Demones torrentur, & de corporib. humanis cunctiuntur. 328. Commessationes ad Martyrum sepulchra inhibet. Ambrosius. 3. Augustinus increpat. 328.

Martyrum Memoria. 468.

Martyrum affectantes Donatistæ mortem ab obvio quibuscumque extorquent, aut sebi ipsi inferunt. 186. 187. 379. 380. eorum falsum Martyrium detestatur Constantinus. 189. damnatur à Consilio Carthaginensi. 215. V. Circumcelliones. Persecutio.

Maximianus & Maximianiste.

Maximianus Diaconus Carthagin. noui inter Donatistas schismatis auctor. 233. 234. Primitianum Episcopum suum accusat in Synodo Carthagin. 234. Ordinatur ibidem Episcopus contra Primitianum. 238. eius sequaces dicit Maximianiste. 227.

Maximianiste illid incipiunt rebaptizare. 241. damnantur vna cum Maximino à Primitianis in Synodo Bagaiensi. 242. ab Optato Gildoniano cogantur redire ad Primitianos & à quibus recessiuntur absque illa Baptismi aut Ordinationis repetitione. 245. quo facta Donatista cassum suum peremetur. 256. 258. 259. 292. 287. 340.

Maximianista ad Collationem Cartaginem admitti postulant, à Catholicis repuluntur. 356. 357.

Maximianus Vagienis.

Maximianus à Donatismo conuersus, 289. Episcopatum Vagensem pro Ecclesia pace deponebat. ibid.

Maximianus Bagaiensis.

Maximianus Bagaiensis Catholicorum Episc. Basilicam à Donatistis occupatam apud Indicem evincit 312. stant ad altare Donatistæ inquadunt, ac pugione percussunt. ibid. quo casu à morte seruitur. ibid.

Mediolanum.

Mediolanenses mittunt Romam ad Praefatum Virbu, ut sibi de Magistro Rhetorice prouideatur. 25. mittitur ei Augustinus. ibid.

Curia imperatoria sub Valentianino ian. Mediolani confluita. 24. 28.

Monasterium extra virbu mania, sub Ambroso nueruore. 36.

Mediolanensis Ecclesia Clericos in Africam mittit. 482.

Megalius.

Megalius Calamensis. Episcopus, Numidia primas: falsi crimini Augustinum arguit. ad eius impediendum Episcopatum,

GENERALIS.

patum. 76. 324. eius rei mox pa-
niciā ductus à frequenti Concilio
veniam petit. ibid. Augustinum ordi-
nat. 77. 371.

Melchiades Papa.

Ceciliani caussam ab Imperatore ad se
delatam pluribus adhibitu Episcopū cog-
noscit. 167. Cecilianum absolvit, Dona-
tum Casensem condemnat, in ceteros
Schismaticos maxima sententia vi-
tur. 169. Donatistarum calumniū impe-
tui 170. 171. 385. permittit ut ad Ec-
clesiam redeentes, nullā honorū immuni-
tione recipierentur. 169. 286.

Mensurius.

Mensurius, Carthaginensis ante Caci-
lianum Episcopus, Romam ad Maxen-
tium mittitur, quare 146. thesaurem
Ecclesia quibusdam senioribus commit-
tit, atque inde rediens in itinere mort-
tur. ibid.

Mensurium Donatistis Traditionis reum
facere conantur. 157. 385.

Mileuis.

Mileuis Numidia civitas. 289.

Mileuitanum Concilium in causa Do-
natistarum sub Innocentio. 289. qua-
dam ei perpetram tributa vident. 290.
Non spectare ad hoc Concilium caussam
Abundantī presbyteri. 294. neque discep-
tionem inter Xantippum & Victorinum.
295.

Mileuitanum Concilium contra Pela-
gium. 458.

Militia.

Militia Duces quantum & quomodo
Deo placere possint. 466. pulchra in hanc
rem Augustini ad Bonifacium admonitio.
577.

Mira & Miracula.

Miracula in Africa ad Memorias S. Ste-
phani Reliquiæ rectas. 468. 469. & se-
quent. de Miraculis quid senserit Augusti-
nius. 475. Miracula ab Augustino in vita
ac post eam patrata. V. Ind. Augustin.

Mira Christi apparitio in Palestina.
507. Crucis signum in vestibus baptiza-
torum apparent. ibid.

Mira de Diocuri Medici baptismō. 105.
de Eulogij Rhetori somnio. 27. de Templo
Celesti Carthaginē. 276. de clade Rha-
dagaisi Gothorum Regis. 394. in Romana
vrbū direpeione, Barbarica continetia
exemplum. 393.

Historia aliquot memorabiles ex Augu-
stini Libris desumpta. 476. 478.

MISSA.

Missæ Sacrificium pro mortuis oblatum.
510. etiam vium propitiatur. 511. Alta-
ria in Martyrum memorias: qua & Men-
se dicta. 512. in Missarum audiione
abusus populus Augustinus increpat. 104.
sui memoriam post mortem fieri ad Altare
rogat Monica morti vicina. 5.

I N D E X

Monachi & Monasterium.

Monachib[us] dicit, Serui Dei. 47. 578. eos admonet Augustinus, Nè Vitam solitariam & contemplatiuam actiua praferant, ubi eorum operam Ecclesia desiderat. 118. viri usque Vita temperamentum ab Augustino propositum. 588.

Monachib[us] quo discrimine opera manuum prescrivantur. 271. eadē & Clericū prescribit, cur 272.

Monachis[um] primus in Africam insulit Augustinus. 116. 326. Monachos illos castitatem & paupertatem Deo vovisse. 117. 467.

Monachis[um] vñā cum Baptismo multi olim suscepiebant. 47. 48.

Monachib[us] in insula Capraria ab Augustino laudati. 118. 119. Monachib[us] Adrumetini in Africā. V. Adrumet.

Monasterium Bathemeticum Paula & Euſtachy, cuius curam gessit S. Hieronymus. 451.

Monasterium Mediolani extra Urbem sub Ambroſio nutritore. 36.

Monica.

Monica, Augustini mater. 2. eius erga maritum obſeruantia. ibid. singulari dono pradicta pacificandi diſcordes animas. ibid. pro filiorum ſalute, Auguſtini potif- ſimū, ſollicita. 2. 17. 18. pietate fortis. 3. eius in Deo fiducia. 3. 26. Serua Seruorum Dei. 4. in Ecclesiā ſequens: Legum Ecclesiasticarum obſeruans. 3. 45. Auguſtino Ambroſius de tali matre gratulatur.

3. Monice precibus tribuit Auguſtinus, quod vniu[er]sitas veritatis amore trahatur. 5.

Monica viſio de filiū conuerſione. 18. reſponſum ab Epifcopo quodam eidem datum. 3. 18. nauis felicem appulſum ex viſione per Deum immixta polluetur. 3. Auguſtinum Romam abeuntem comitari volens, ab eo decipitur. 23. terrā mariō ſecuta, Mediolanū tandem aſsequitur. 26. Auguſtinī amores conjugali vinculo alliga- re ſtudet. 28. eius gaudium in filiū conuerſione. 39. cum eo ſecedit in villam Caiſſiacum. 40.

Monica ingenium admirabile. 4. ar- armē Philoſophie teneat. ibid. inſra ſe for- tuu ac moris metum vides. ibid. Gram- matica naturam penitus cognoscit. ibid.

Monica poſt ſiū baptiſtum ac religio- ſam vitam, nihil inuenit cur vlt̄rā viuere deſideret. 47. ad Ostia Tiberina cum filio loquitur de gloria celeſti ſummā dulcedi- ne. 52. in morbum incidit. 5. Sepulchri ſecura. ibid. vlt̄ima eius mandata, & de Auguſtino teſtimonium. 52. Mors eius ac ſepultura. 5. 53.

N.

Natura.

Natura vires extollentis Salustij ſen- tientiam exggerat Pelagiū. 437. Si per naturam iuſtitia, ergo gratia Chri- ſtus moriū est. 508.

Nauigius.

Nauigius, frater Auguſtinī. 6. ſecedit cum Auguſtinō in villam Caiſſiacum. 40. Nebrī-

GENERALIS.

Nebridius.

Nebridius inter primos Augustini amicos, cum Carthagine deboratur ab Astrologia studio. 19. eidem Manichei dogmatu vanitatorem ostendit. 30. ex Africā Mediolanum venit ut Augustino conuiuat. 8. ibidem ab amicis rogatus subdocet Venerando Grammatico 8. acer veritatis scrutator. ibid. cum Augustino super variis questionibus per litteras disputat. 44. error eius de Christi corpore. 8. Baptizatus, atque in Africam redux totam domum suam ad Christianam fidem adducit. ibidem.

Nestorius.

Nestorius Episcopus Constantinopolit. barefin suam è Pelagianismi fontibus hauhit. 630. 632. Florum, luitanum, alioisque Pelagianos profugos recipit. 632. contra eum Synodus Ephesina indicatur. 630. ab eadem vna cum Pelagianis damnatur. 632. Nestorianismi & Pelagianismi commune Epithaprium, ibid.

Nestorianismus ab Augustino iugulatus, prius quam oritur. 516. 632.

Nox.

Noctu prolatā sententia, an valida? 424.
Nocturnum, Paganorum sacram. 598.

Nundinarius.

Nundinarius Diaconus Cirtensis, Sylva Episcopo suo odiosus ab eo excommunici-

catur. 192. Nundinarius Sylvanum Traditionis, Simonis, ac Schismatis reum peragit. atque ita Schismatistarum causam prodit. 193. 194.

O.

Olympius.

Olympius Stiliconis fraudem detegit, & ab Honorio premiatur. 341. Augustino amicu, qui ad illum scribit contra Donatistas, & Legum Imperialium renovationem impetrat. 341. 342.

Optatus.

Optatus Mileitanus Episc. scribit contra Parmenianum, qua de causa & quando? 221. eius Opus à Donatistū varie interpolatum. ibid. Optatum Donatista pro se adserunt ac legi iubent in Collat. Carthaginensi, ac suū se celū induunt. 385. 386.

Optatus Gildonianus.

Optatus Thamugadensis, Donatist. Episcopus, unde Gildonianus & Gildonū satelles dictus? 251. eius mores ac detestanda facinora. 252. decennali Africa gemitus Augustino dictus. 253. eum Donatista maiorem Ioanne Bapt. faciunt: & in carcere extinti Natalitia quotannū celebrant. ibid. Optatum Maximianum ad Primianum redire compellit. 254. 255.

Orige-

I N D E X

Origenistæ.

Origenis errores, 433. 434. à Philo-
sophiis hauisti ibidem. Origenis pernicioſa
dogmata in Hispanias illata à duobus Au-
tis, 432.

Contra Origentistas & Priscillianistas
scribit Augustinus, ibid.

Orosius.

Orosius Presbyter Hispanus profectus in
Africam ad S. Augustinum contra Heresies Hispa-
niam infestantes, 431. 434. quanto tempore
apud Augustinum commoratus? ibid. Au-
gustini de illo elogium, 432. consultas
cum Augustino de Anima origine: muti-
turg, ab eodem in Palestynam ad S. Hiero-
nymum ad eius sententiam exquiren-
dam, 353. 354. Littera Augustini ad
Hieronymum, 432.

Orosius rediens ex Palestina desert sa-
cum in Africam reliquias S. Iosephani, 456.
468. Patribus Concilij Cartib. porrigit Lit-
teras Herotis & Lazari de successu Synodi
Diospolitanæ, & absoluto Pelagio, 457.
Suas Augstini scribit libros Historiarum:
quos Augustino cum prenomine Aurelij
inscribit, 454. 455.

Orosii sententia de numero Persecutio-
num, Augustino non probatur, 274.

Osius.

Osius Episcopus Cordubensi Ceciliiano
adhaeret contra Schismaticos, 154. 161.
Donatistarum calumnia impeditus, 181.

184. capitalem sententiam à Constanti-
no contra Schismaticos latam intercessio-
ne suâ mitigat, 184.

P.

Paganis.

Paganis unde dicti? 435. eorum con-
iunctura de tempore duratura Christi
Religionis, proprium exitium pranuntia-
runt, 273. 276. 328.

Christianis obiciunt, Martyres ab hu-
Deorum loco haberi: contrarium mou-
strante Augustino, 328. 329. mala im-
perium Rom. sub Alarico affigentia Chri-
sti Religionis imputant: quem errorem de-
struunt Augustinus & Orosius, 391. 392.
394. 434. 435. An licitum, Paganis
Idola tollere? 281.

Paganismi sine Idolatria origo, ab
ignorantia Creatoris, 334.

Paganismi reliquia in Africa tempore
Augustini, 277. 280. 331. 332. 598. V.
Augustinus. Gentil.

Palestina Synodus.

Palestina Synodus, que & Diospolita-
na, contra Pelagium, 441. Episcoporum
qui illi adfuerunt nomina, ibid. in ea ci-
tatis Pelagius & se sistens, quomodo abſo-
lutionem abstulerit, 442. Liber Augu-
stini de Gesu Palestina, 449. 481. quan-
do & ubi repertus? ibid. Acta Synodi ex-
hibita, absque Augustini commentario,
443. Pelagius in Synodo Augustini ad se
litteris

GENERALIS.

Litteras promis*sicq; se venditat.* 405. 408.
Plura, qua deinde hanc Synodum subsecun-
ta sunt. 449. V. Pelagius.

Parmenianus.

Parmenianus tertius Donatistarum
Carbagine Episcopus; cur Optato dictus
peregrinus? 220. Scriptorum eius scopus.
ibid. plures eius errores. 222. impugna-
tur ab Optato Mileviano. 221.

Tichonius Donatismi fundamenta
conuidentem litteris admonet: quae Augu-
stinius refutat. 225. 267.

Patricius.

Patricius Pater Augustini, de numero
Curialium Tagaste. 2. animosus, sed
opibus tenuis; ita feruidus, alias benevo-
lus. ibid. magis seculares litteras in filio,
quam virtutem spectat. 11. 12. primum
infidelis. 10. sub vita finem uxori opera
ad Christum conuersus moritur, Augusti-
no agente annum etiam decimum septi-
mum. 13.

Patricius

Nepos S. Augustini, subdiaconus. 6.

Paullinus.

Paullinus vna cum Baptismo Mona-
chisnum amplectitur. 48. 121. Episco-
pus deinde Nolanus iniuratur ab Alipio. 8.
Africanus Ecclesiu de Augustini Episcopatu
gratulatur. 77.

Paullinus accepto Augustini libru con-
tra Manicheos, in eius laudes exclamat.
51. 70. Augustino, Alipio, Romanianu ac
Luencio mittit Eulogias sive Panem bene-
dictum. 479. ab Augustino per Litteras
informatur de Pelagi erroribus, & Gestis
Palestinu. 480. 481. Augustinum con-
sulens materiam prabet Libro de Curâ pro
mortui. 509. ab Alarico vinculis onera-
tus, quid orauerit? 355.

Paullinus Diaconus.

Paullinus à Venerio Mediolan. Episcopo
in Africam missus, Diaconu ibi Cartha-
gensem Celestium dederit, atque ad Epis-
coporum iudicium defert. 401. 482. re-
gatu Augustini scribit vitam S. Ambrosij.
482. citatur à Zoymo Papâ ob accu-
satorem Celestium. 483.

Paullus Cataqu.

Paullus Cataquensis in Africâ Episc. ex
Augustini disciplina profectus. 527. acri-
ter increpatus ab Augustino adulari nescio.
548.

Peccata.

Peccatus hominum castigandis, Deus
sapè Barbarorum moribus visitur. 591.
596. an recte querantur Boni, se vna cum
Malo affligi? 598.

Neminem in hac vita peccati omnium ex-
peritem esse. 403. 418. 419. 444. quam-
quam id Donato suo tribuant Donatistæ.
404. V. Donatistarum errores.

Vvvv

Pela-

I N D E X

Pelagiani. .

Pelagiani etiam dicti Celestiani. 305.
fraudulenti, simulatores, versipelles. 345.
447. 450. 483. 484. Catholicū satum
affingunt. 541.

Pelagi & Celestiū errores Capitales.
508. 401. 403. 437. 450. impietatiū
Pelagi exemplum. 492.

Pelagianismus Christiane fidei funda-
menta euerit. 457. 458. ex eo genitus
Nestorianismus. 632. veriusque epita-
phium ibidem.

Pelagianismum nondum natum statim
à Baptismo Augustinus oppugnat. 51. eius
libro de Duabus animabus ante exortum
Pelagianismum scripto, Pelagiani se tueri
conantur; sed frustra. 66.

Pelsgiana heresia damnata in Synodo
Diospolitanā, quamvis eius seminator Pe-
lagius fraudulenter exierit absolutus. 447.
eadem damnata in Synodo Mileuitana &
Carthaginensi eodem tempore habitu, &
mox ab Innocentio Papa. 457. 458. 459.
item à Zozymo Papa. 489. ac deinde in
Synodo Ephesinā. 632.

Pelagius.

Pelagius natione Britannus. 305. pro-
fessione Monachus, sed nullo Ecclesiastico
Ordine insignitus. ibid. è quo Monasterio
prodierit? 306. ingeniuin eius deprimit
Hieronymus, Augustinus non contemnit.
307. Vita ac moribus diu spectatus: in
speciem tanitū bonus. 307. 345. 403.
404. eius lapsum deplorat Chrysostomus,

343. Circumspectus cur Augustino di-
au? 404.

Pelagius astutus in disseminandā clan-
culō hæresi suā. 343. Roma aliquot an-
nū versatur: inde scribit ad Paullinum
Nolanum. ibid. ad Augustini Verba: Da
quod iubes, & iube quod vis, ab Epi-
scopo quodam relata, excandesce. ibid.
Salustij historici natura vites excellentis
sententiam exaggerat. 437.

Pelagius cum Celestio suo Roma in
Africam venit. 402. Scribit expositiones
breuissimae Epistolarum D. Paulli. 403.
Ex Africa pulso Celestio, ipse in Palas-
tinam abit. 402. inde datus litteris adulatio-
nē plenius Augustinum sibi conciliare stu-
det. 405. scribit & Demetriadi Episto-
lam multū hæresib⁹ refertam. 427. iu-
bente, ut iactabat, matre Demetriadi Iu-
liana. 428.

Pelagius in Palestina existens accusatur
de hæresi ab Herote & Lazaro: & ad Sy-
nodum Diospolitanam citatur. 441. Sy-
nodō se sistens, atque ad interrogata subdo-
lē respondens, ab incautis Patribus absol-
uitur. 442. 443. & sequ. profert in in-
dicio Augustini ad se litteras, iucq; se vendi-
cat. 445. 405. deinde absolutionem suam
quaquaversum deprædicat. 449. chariu-
lai defensionis sue ad Augustinum trans-
mittit. 450. Scribit quathor Libros de
Libero arbitrio, hæresis ac fraudum ple-
nos. 450. 451. in Hieronymum atque
eius monasterium igne ac cedibus debac-
chatur. 451.

Africanī Patres per Herotū & Lazarī
litteras de successu Synodi Diospolitane in-
struti

GENERALIS.

structi, Mileui & Carthaginē habitū Concilio Pelagium damnant, deg, eius doctrina ac fraudibus Innocentium Papam instruunt. 457. 458. Augustino contra Pelagium scribēti curam committunt. 460. Innocentius acceptu Africanorum Litterā, eorum zelum laudat, Pelagium ac Celestium damnat. 458. 459.

Pelagius ut apud Innocent. se purget, mittit ei cum litteris suis Fides libellum: sed Innocentio interea defuncto, traduntur Zozymo successor. 484. Litterarum fragmenta. ibid. Sicut Littera Pelagi, ita Fidei libellus erroribus artificiosi concinnavit insectū. 186. Celestius Rōnam abiens de Innocentī sententiā apud Zozymum conqueritur. 481. 482.

Zozymus Pelagi ac Celestī fraudibus circumuentus, scribit pro Celestio ad Africanos Episcopos, eosq, perstringit. 483. idem facit pro Pelagio, eiusq, Litteras & Libellum vna transmutit. 486. 487. Africani indictio Carthaginē C C X I V. Episcoporum Concilio Pelagium ac Celestium damuant, & vtriusq, fraudes Zozymo per litteras detegunt: qui & ipse mox verumque condemnat. 488. 489. 490. ac primus Roma anathema Pelagio dicit Sixtus Presbyter postmodum Papa. 491.

Pelagius nouis fraudibus Pinianum & Albinam circumuerit: quas detegit ac destruit Augustinus. 494.

Pelagius ac Celestius eorumq, affici, Honori Legibus exigitur, ac Provin- ciū penē omnibus exiguntur. 493. pugnat pro eis Julianus, atque ut ad Occumen-

cum Concilium renocentur contra illas gē-
sta. satagit. 504. 543. idem tentat paulū
post Celestius apud Calestinum Papam: sed
à quo totā Italā abesse iussus, vna cum
Pelago in Britanniam discedit. 544.

Petilianus.

Petilianus Donatistarum Cirtensis E-
pisopus, idem cum Constantiniensi. 263. cauſidicus olim, Paracleti sibi nomen as-
sumperat. ibid. stylo disertus. 264. calum-
niator ac vitiliator. 264. 265. 325.
vnu s̄ septemviri disputatoribus in Col-
lat. Carthaginensi. 366. in quā ad rā-
uim vſque declamat. 386.

Petilianī scripta ab Augustino refuta-
ta. V. Indicem Augustin.

Persecutio.

Persecutiones Christianorū sub decem
Imperatorib. 275. an tu impletū nulla
alia reslet prater vndecimam Antichristū
ibidem.

Persecutio Dioclet. & Maximiani: ac
plures eorum per Africā ludices. 139. 140.

Persecutio Donatistarum in Catholicos.
V. Martyres. Circumcellion. Persecutio
Donatistarum in socios Rogatistas.
229. in Maximianistas. 244. 246.

Persecutionem se paī volunt Donati-
sta, cū inīli pānis coercemunt. 186.
378. 379. vi & Faustus Manicheus. 132.

Persecutionū tempore an ministri Ec-
clesia fugere permisum? 599. 560. an
tyranno vltro se offerre? 191.

Vyp 2. Pinia-

I N D E X

Pinianus.

Pinianus vna cum Melania & Albina in Africam fugiens, ab Alipio excipitur Tagaste. 344. eius munificencia in Ecclesiam Tagastensem. 345.

Hipponem veniens ad inuisendum Augustinum, ibi tantum non violenter à populo in presbyterum depositur. 345. hinc finistrè quiddam de Augustino suspicantibus Alipio & Albina, apud eos Augustinus sollicitè se purgat. *ibid.*

Pinianus & Albina Hierosolymis ad Augustinum scribunt de Pelagij emendatione : quibus Augustinus Pelagij fraudes detegit, ac destruit. 494.

Platonici.

Platonii Libris proficit Augustinus ante conuersationem ad Diuinorum intelligentiam : multaq; in iis repetit consentanea doctrine Christiana. 31. 33. ea quomodo in ysum nostrum vindicanda. 59. 61. De Platoniorum lectione Augustino gratulatur Simplicianus. 34.

Possidius.

Possidius Augustino presbytero in Monasterio Hipponensi se associat : ab eoque Litteris sacris imbuitur. 57. Episcopus inde Calamensis sedet cum Crispino Donatistarum ibidem Episcopo. 266. in Episcopatu vitam Monasticam Augustini exemplo propagat. 116.

Possidius Crispinum ad publicam Collationem inuitat. 300. Crispini in Possidium violentia. 301. pro Crispino publicâ disputatione superato, ac condemnato apud Proconsulem intercedit. 302. Possidus modestia. *ibid.*

Possidius proficisciatur ad Honorium Imper. contra Gentiles. 279. 285. ad eundem Legatus ab Africani Patribus cōtra Donatistas. 355. interest Concilio Carth. 290. Vnus ex septem Episcopis in Collatione ad disputandum electus. 366. componit indiculum Scriptorum Augustini. 567. Bello Vandalicō Hippomen confugit, atque Augustino morienti adest. 625. 626. 627.

Prætextatus.

Prætextatus Assuritanus Episcopus Maximianista, damnatur à Primianista. 343. contra eos se defendit. 247. ab iisdem recipitur. 255. 257. 375.

Primianus & Primianistæ.

Primianus, quartus Donatistarum Carthaginē Episcopus. 233. accusatur à Maximiano Diacono in Synodo Carthagin. 234. damnatur ibidem, nisi resipiceret. 235. damnatur rursus Cebarsusi, & absens atq; inauditus deponitur, creato in eius locum Maximiano. 238.

Primianus damnatus cogit Bagaiensem Synodum: in qua damnatur Maximianus nullo seruato iuri ordine. 241. 242. Primianus

GENERALIS.

mianus in fidem suam restituitur. 244. omnem cum Catholicis Collationem designatus. 355. Vnus est septemnitus disputatoribus in Collatione Carthagin. 366.

Primianista maior Donatistarum pars. 227. Maximianistas hostiliter persequuntur. 244. 245. 247. Mezenzio crudeliores. 246. Maximianistas ad se redunt qui recipiunt absq; yllam Baptismi aut Ordinationis repetitione. 255. quo facto Donatista caussam suam peremuerunt. 255. 256. 259. 375.

Priscillianistæ.

Priscilliani dogmata Manichei effinia, Hispaniam conturbant. 432. super ius coniugium ab Orosio Augustinus scribit contra Priscillianistas. ibid.

Priscillianistarum mysteria turpissima. 536. ad ea in lucem proferenda, visum quibusdam Catholicis se Priscillianistas simulare: quod dissuadet Augustinus. ibid.

Proba.

Proba Faltonia, avia Demetriadi, nobilis. ac doctissima femina. 123. ad eam scriptus Augustinus De Orando Deum. ibi. Augustino Carthagino nota, qua occasione & quando? 429.

Proculianus.

Proculianus Donatistarum Hippone Episcopus, Augustini Epistolas recipere recusat. 291. cum Augustinus per alios mon-

neri iubet de scelerum apud Proculiani subditos licentia & impunitate. 291. 292. iallat se paratum cum Augustino conferre: sed acceptante Augustino, pedem struit. 291. iherum iterumq; disputationem ab Augustino oblatam defugit. 303.

Profuturus.

Profuturus Augustini presbyteri in Hispanensi monasterio discipulus ac contubernali. 73. 527. litteras Augustini ad Hesronymum perfert. 73. postmodum Episcopu[m] Cistercis, an Braccarense? 73. 74.

Prosper.

Prosper Aquitanus Augustini olim discipulus. 527. Augustinum per litteras docet de Semipelagianismo in Gallia exorto, atque ad eum oppugnandum bortatur. 605. 608. scribit de Libero arbitrio contra Russinum. 608. Augustini doctrinam contra obrectatores strenue defendit. 616. 617. 619. Pelagianismo & Nestorianismo in Synodo Ephesinâ damnatio episcopum ponit. 632.

Psalmi & Psalmodia.

Psalmorum recitatione ante Baptismum. delectatur ac mouetur Augustinus, præcepit Psalmo quarto. 41. Componit Psalmorum in gratiam Matri. ibid. Psalmorum penitentialium meditatione ad mortem se parat. 626. Psalmus, Misericordiam & iudicium, in fune-

I N D E X

re Monica decantatus. 52.

Psalmorum cantus in Ecclesia Occidentali quando cœperit? 3. de illo Augustini iudicium. 81.

Psalmorum Enarrationes non continuo opere Augustinus composit. 395.

Q.

Quodvult-Deus.

Quodvult-Deus Augustini discipulus & contubernialis, Diaconus Caribensis, rogat Augustinum ut de Haresibus aliquid conscribere velut. 613. eius nomine excitatur Augustinus ad faciendum quod poscebat. 621.

R.

Renatus.

Renatus Cesariensis monachismum ab Augustino in Africa institutum amplexus. 115. missis Augustino libros Vincençij Victoris. ibid. ad eum scribit Augustinus librum primum de Anima origine contra Vincentium. 525.

Rogatista.

Rogatus Donatista, Schismatis Rogatistarum auctor. 227. eius ingenium. 228.

Rogatista exigui numero. 227. ceteris Donatistis mitiores videri volunt. 228. etiam meliores. ib. an iudem cum Calicolis? 342.

Rogatistas alijs Donatista per Firmum tyrannum persequuntur. 229.

Rogatus Assuritan.

Rogatus Assuritanus Episc. Maximianista: ad Catholicos conuersus lingua ac manu truncatur à Circumcellionibus. 248.

Romanianus.

Romanianus municeps Tagastensis, pater Licentij, Augustini studiorum mæcenas. 9. 12. 17. 19. nobilis & opulentus. 41. scilicet primum Manichau: sed opera post Augustini Catholicus, ac Paullino Nolano amicitia iunctus. 41. 479. Mediolani deliberat cum Augustino de Vita communis & oīo Philosopherandi. 28. Romanianus Augustinus dedicat libros Contra Academicos. 40. item liberum De Vera religione. 41. 55.

Ruffinus.

Ruffinus Celestiani dogmati delineator. 402. vbi & quando obierit? ibid.

Rusticus.

Rusticus, Augustini consobrinus. 6. secedit cum illo in villam Cassiacum. 40.

S.

Sacrificium.

Sacrificium Missa eiusq[ue] materia. 510. propitiatorium non viuum solum, sed & defunctorum. 510. 511. Altare etiam Mensa olim dictum. 512.

Sacrum,

GENERALIS.

Sacrum.

Sacrum olim dictum, quidquid erat
Principi. 363. Sacra id est Littera vel
edicta Imperatorum. ibid.

Saluius Membresitan.

Saluius Membresitanus Episcopus Maxi-
mianista damnatur à Primitano in Conci-
cubulo Bagaiensi. 343. sufficto ei Re-
stituto. 245. miserabili ponipa ludibrio
babitu. 246.

Schisma.

Schisma Donatistarum ex tribus per-
sonis totidemq; caussis originem habuit.
148. eius incrementum. & mox inclina-
tio, ac tandem ruina. V. Donatismus.

Ob sententia diuersitatem non statim
Schisma fecit Cyprianus. 268. 376.

Schismata Donatistarum inter se. 217.
Regatistarum. ibid. Maximianistarum.
233. & sequ.

Scriptura Sacra.

Scripturas Sacras inuenis fastidit Au-
gustinus ob stylis simplicitatem. 14. s: d
postea vidit eō dignius fidem illū adhiberi,
quo loquuntur simplicius. 27. plures ra-
tiones, quibus ut eis crederet inductus fuit.
26. 27. dolet serfse ad earum studium ac-
cepisse. 58. earū profunditatem ac Sapien-
tia altitudinem admiratur. ibid. quantā

reuerentia & quasi horrore ad eis acceſſe-
rit. 87. orat nec falli in eū, nec fallere ex
eū. ibid. V. Fides.

In Scripturā SS. quedam proposita, vt
tantum scirentur; quadam, vt obſer-
varentur: bīc Speculum ab Augustino com-
positum. 565. 566. quid inter Litteras
Sacras & profanas interſit. 110. regu-
las ſeptem ad intell. Sacram Script. com-
poſuit Tichonius Donatista, quas ex tota
non contemnit Augustinus. 223. 224. Sa-
cri codicet uſsi comburi perſecutione Dio-
clet. 139. 141.

Secundinus.

Secundinus Manichæus Augustinum
appellat, Deum eloquentia. Exhortans
eumdem ne Manicheos inflectetur, scribit
enī contra fidem Catholicam: quem Au-
gustinus refutat. 133.

Secundus.

Secundus Tigistanus Episc. Numidia
Primas, à Traditione criminis haud in-
noxiis: constantiam tamen ſuam tempo-
re perſecutionis magnifice pradicat. 141.
142. cogit Synodum Cirtensem. 143. 144.
& Episcopos Traditionis reos in conſeffum
recipit. 145. 383. Cogit Synodum Car-
thaginensem contra Cæſaranum, cumq;
damnat. 148. 150. hinc natum Donati-
starum Schisma. ibid.

Semi-

I N D E X

Semipelagiani.

Semipelagianismi ortus, eiusq[ue] auctores.
 603. *Semipelagiani unde dicti?* 604.
zorum dogmata fusē ad Augustinum per-
scribunt ex Gallia Prosper & Hilarius.
 605. 608. *que refutat Augustinus Li-*
brū de Prædestin. Sanctorum, & Dono
perseuerantie. 608. 610.

Semipelagianis pralusit Ticbonius Do-
natista. 224. *Augustinus ame Episcopatu-*
m adhæsit dogmati, quod postea Semipe-
lagiani amplexi sunt. 71. *quem errorem*
Episcopus agnoscit humiliatè, ac pluribus
locis retrahit. 72. 126. 552. 609. *Se-*
mipelagianismum nondum natum iugu-
lat. 518. 519.

Seuerus.

Seuerus ex Augustini contubernio Epis-
copus Mileuitanus monasticam vitam in
Ecclesia suā propagat. 116. *Augustino*
in primis charis virtutis & doctrina cau-
sā. ibid. *eo mortuo Augustinus profici-
-tur Mileuitum, dātque ei successorem quem*
pius designauerat. 559. 560.

Simplicianus.

Eius laudes. 34. *eum de vita statu an-*
te conuerzionem consulit Augustinus. ibid.
excusat Augustinum ad Christi humilita-
tem amplexandū exemplo Victorini Rho-
torii. 34. 35. *Ambroſij in Episcopatu-*
successor, Augustinum consulit super va-

riū Scriptura locis. 125. *quanti eum Au-*
gustinus fecerit. 126.

Syluanus.

Syluanus fit Episcopus Cirtensis, in
Cirtensi Traditorum Concilio. 145. *ad-*
habet Schismati contra Cecilianum. 151.
à Nundinario Diacono reus Traditionis,
Schismati & Simonie peragitur. 192.
 193. 194. *in heresi & Schismate perfi-*
stens agitur in exilium. 195.

Symmachus.

Symmachus Prefectus Vrbis, Augus-
nium Romā Mediolanum mittit ad docen-
dam Rhetoricam. 24. *Deorum cultū post-*
liminio reuocare studet. 436.

Sixtus.

Sixtus Presbyter Roman. (postmodum
 Pontifex) *Pelagianismi sub Zozymo dam-*
nationem publicat Ronne. 491. *falso cre-*
ditus fauere Pelagianis: quam notam di-
luens Litteris ad Aurelium Carthagin-
tum aliis scriptu, ingenti gaudio Africa-
nos perfudit. ibid. *ei respondit Augusti-*
nus, atque Epistola argumentum. ibid.
ex hac Epistolā male intellecta Adrumeti-
ni in errorem labuntur. 551.

S. Stephanus.

S. Stephani Reliquias ex Palæstina in
Africam desert Orofius. 456. *Augusti-*
nus eas honorat Hippone, & ad alias Ec-
clesias

GENERALIS.

eccliaemittit. 468. miracula Vsalii, Calame, Hippone & alibi patrata. 469. & sequ. ea describunt Augustinus & Euodius. 456.

T.

Theafius.

THeafius Episc. Legatus ex Concilio Africano ad Honorum contra Donatistau. 310. à Donatistis cœsus. 341.

Theodosius Imp.

Theodosij senioris pietas in Ecclesiâ Catholicâ contra eius hostes defendenda. 355. eiusdem Lex Auraria decem Libraruim in Hareticos. 232. 314. .

Tichonius.

Tichonius primus è Donatistis sectâ sua ac Schismati fundamenta conuelliit. 222. ianuam aperuit pluribus inter Donatistis Schismatibus. 223. Ecclesiam toto Orbe diffundi debere animaduxerit. 222. quia admonetur litterū à Parmeniano : quas Augustinus refutat. 225.

Tichonius Semipelagianismo pralusit. 224. Scribit Librum Regularum ad intelligendum Scripturas SS. quas examinat Augustinus, atque ex parte laudat. 223. 224.

Timasius.

Timasius & Iacobus religiosi adolescen-

tes à Pelagio seducti, Augustini predicatione resipiscunt. 437. Librum eius Augustino offerunt ut illi respondeat. 437. eum refellit Augustinus Libro De Natura & Gratiâ, ibid.

Timasius & Iacobus de Libro contra Pelagium ad se transmisso gratias agunt. 438. 439.

Traditio & Traditores.

Persecutione Dioclet. & Maximiani insum ut Sacri Coaices ignis absumerentur. 139. qui eos Ethnicis tradebant, inde Traditores ditti. 141. Episcopi in Concilio Cirrensi Traditionis accusati sibi iniucem ignoscunt. 144. 145. Canon Concilij Arelatensis contra Traditionis conuictos. 177. V. Donatistæ.

Tractorix.

Tractorie quid ? 176. eus Constantinus das Episcopis vocatis ad Concilium. 175. 176.

Tribunus.

Tribuni-Notarii qui ? 429. Marcellinus Tribunus Notarius in Africâ. 356. item Dulcinius. 428.

Tribulatio.

Tribulatio cur etiam boni obueniat ? 352. 598. prouidentia Diuina ascriben- da. 354. multum ingrest, non qualia

XXX

sed

I N D E X

sed qualis quisq; patiatur. ibid. in Tribulatione beneficentia in pauperes commenda. 352. 599. V. Persecutio.

Trigetius.

Trigetius Tagastensis, Augustini discipulus summo loco natus. 9. secedit cum illo in villam Cassiacum. 40.

Turbantius.

Turbantius Episcop. Pelagianus; qui Julianus dedicauit quatuor libros contra primum Augustini de Nupt. & Concupise. 504. post ab eo errore conuersus. ibid.

V.

Valentinus.

Valentinus Abbas Adrumetensis, significat Augustino per litteras eius Libro curatos esse quosdam e suis ab errore in quem imprudentes inciderant. 554. V. Adrumetini.

Valerius Comes.

Valerium Africe Comitem Pelagiani ab Augustino & Casabolci auertere co-nanuit. 500. eorum litteras Valerius mittit ad Augustinum: qui pro sua ac Catholicorum defensione respondet, Libro de Nupt. & concupise. ad Valerium misso. 501. Valerius Augustino gratias agit: & nouum ad sc. Pelagianorum scriptum Ro-

mam mittit Alipio, Augustino transmittendum. 506.

Valerius Episcopus.

Valerius Episcopus Hipponeñsis. Augustinum à populo arreptum ac sibi presentatum Presbyterum creat. 55. 5. eidem in Monastica vita persistere cupienti horum suum donat ubi Monasterium alscitet. ibid. Gracis natione, & minus Latinus litterū instrudus. 62. primus in Africa Presbytero potestatem facit in Ecclesia predicands. 62. Timens ne Augustinus sibi ab aliis Ecclesiis præcipiteret, impetrat ut se viuo eiusdem Ecclesia Episcopus ordinetur. 76. contra Nicanos viisque Canones, quos tam illa quam Augustinus tum ignorabant 77. 561. quod annis Augustinus cum Valerio federit & 562.

Vandali.

Vandalos Bonifacius Comes ex Hispania in Africam euocat. 576. transiunt in Africam duce Gensorico: eorum numerus. ibid. illi vultur Dei ad castiganda Hispania & Africę peccata. 591. Bonifacius Vandalo, quos prius euocauerat, bello agreditur: atque ab iis victus Hipponeñsum fugit. 602. Vandali Africam deuastant. 576. 623. ex innumerabilibus Ecclesiis vixires superfitos relinquent. 644. Hipponeñsum obsidient. 625. tertio obsidione mense in morbum incidit Augustinus, &c. 726. Vandalarum mores. 602. 603. impietatu sua panes tādem persoluunt. 602. Vere-

GENERALIS.

Verecundus.

Verecundus Grammaticus Mediolanensis, Augustino familiaris. 8. Concedit Augustino ruis suum Cassificum. 40.

Victorinus.

Victorinus Rhetor Roma diu docuit: statua in foro Traiani ibidem donatus. 35. Libros aliquos Platonicos Latinè vertit. 31. iam senex Christianismum amplectitur. 35. scripsit contra Manubios. 62. 70.

Vincentius.

Vincentius Cartennensis Episcop. Rogatus in Schismate successor. 227. expostulatus cum Augustino super Legibus penalibus contra Donatistas. 231. Ecclesiam Catholicam duci vnde relit. 230.

Vincentius Victor.

Vincentius Victor itidem Rogatista, quamvis ad Catholicos reuersus, aliquid prioris erga illos affectus retinuit. 231. delusus falsis visionibus. ibid. eius ridicula figura circa Anima naturam. 326. 411. sibi insultantem quā lenitate ac mansuet-

tudine tractaris Augustinum. 411. 525.

Vitalis.

Vitalem Carthaginem Augustinus à Pelagianismo liberare nuntiat. 527. eius dogmata. ibid. epistolā ad Vitalem Augustinus Semipelagianismum iugulat. 573.

Volusianus.

Volusianus Auunculus S. Melanie, Marcellino Tribuno Carthagine familiaris; Philosophia Paganica adductus. 406. Augustinus commendatur per Marcellinum, instante matre. ibid. Augustini opera redduntur Christianus. ibid. Praefectus Vrbis sub Honorio Imperat. 525.

Z.

Zozymus Papa.

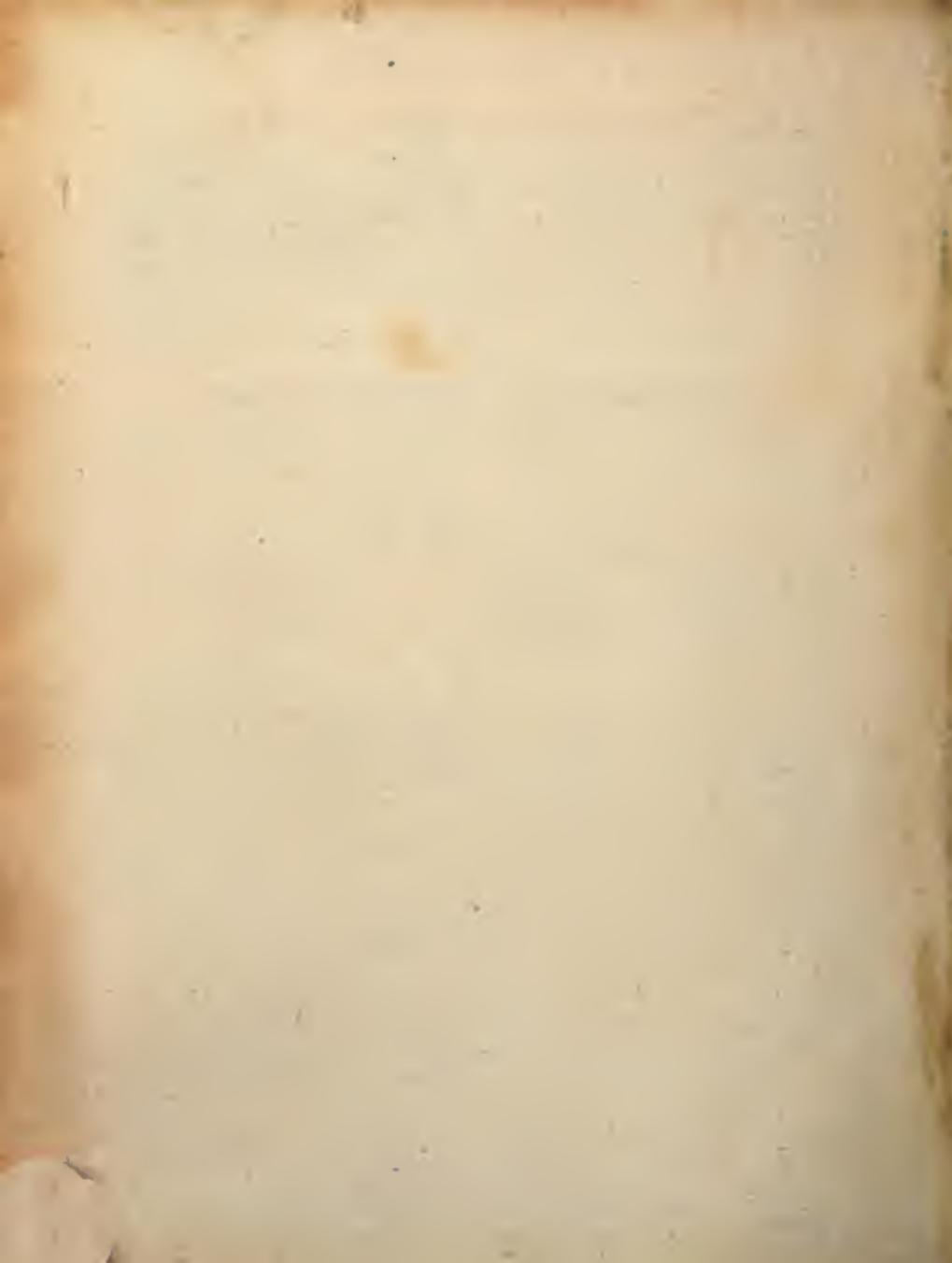
Zozymus accipit Pelagiū Litteras cum Formula fidei ad predecessorum suum Innocentium missas. 480. à Pelagio ac Celestio circumuentus scribit ad Africanos Patres. 483. 487. à quibus mox de virtutisque fraudibus edocitus, Pelagianos damnat. 490. V. Celestius. Pelagius. & Indicem Augustiniānum.

E R R A T A.

PAg. 14. lin. 28. ferebantur. lege fabantur. p. 19. lin. 19. dele respondit. p. 26. lin. 23.
nam. I cum. p. 73. lin. 17. communita. l. communita. p. 98. lin. 24. iustum. l. iustum.
p. 116. l. vit. Augustinus. l. Augustino. p. 119. lin. 14. fructibus. l. fructibus. p. 136.
lin. 6. fames. l. fanies. p. 140. lin. 24. Damasc. l. Damas. p. 170. lin. 1. litigantibus. l. iu-
dicantibus. p. 174. lin. 28. ab. l ob. p. 177. lin. 5. illicò. l. illicò. p. ead. lin. 23. Sacerdos. l. Sa-
cerdotes. p. 225. lin. 20. proponentes. l. proponens. p. 238. lin. 7. & 26. Olepzantariz. l.
Elephantariz. p. 253. lin. 17. prelatum. l. perlatum. p. 289. lin. 5. habitaque Synodo. l. ha-
bitaque Synodus. pag. 307. lin. 21. celeberrima. leg. celerrima. pag. 339. lin. 14. secundi.
leg. quinti. pag. 405. lin. 18. explorare. l. exhilarare. pag. 413. lin. vlt. debitum. lin. de-
ditum. p. 451. lin. 20. 140. p. 453. lin. 12. cum eo. l. cuneo. p. 454. lin. 21. vllà. l. illà.
p. 485. lin. 25. quæ. l. qui. p. 568. lin. 33. visa. l. nisa. p. 576. lin. 12. dele. excidium. p. 585.
lin. 27. Retractionum. l. Retractionum. p. 618. lin. 18. Florentium. l. Florentinum.

Cetera condonabit ac per se corriget benignus lector.

BENTEARIO DEL LIBRO ANTICO
Sav. G. DI GIACOMO
PRAGA
1974

